C. PLINII CAECILII SECVNDI

EPISTOLARVM

LIBRI DECEM

ET

PANEGYRICVS

EX RECENSIONE ET CVM ADNOTATIONIBVS
PERPETVIS

IO. MATTHIAE GESNERI

QVIBVS

IO. MICHAELIS HEVSINGERI

IO. CHRIST. THEOPH. ERNESTII

SVASQVE NOTAS ADDIDIT

GODOFR. HENR. SCHAEFER.

LIPSIAE

SVMTIBVS CASPARI FRITSCH

MDCCCV.

PRAEFATIO EDITORIS.

Editionis alterius Plinii Gesneriani exemplis distractis, cum nova certatim expeterentur, Fritſchius noſter, libri redemtor, Io. Chriſt. Theoph. Erneſtium, Profeſſorem Academiae Lipſienſis, rogaverat, ut tertiam curaret editionem, prioribusque correctiorem nec ſine acceſſione notarum emitteret. Susceperat provinciam vir doctiſſimus, iamque profligato recenſendi ac commentandi labore in eo erat, ut exemplar, quod typographus ſequeretur, inſtrueret, cum ecce morbo atroci, mox praematura morte telam paene detextam abrumpere cogitur. Qui caſus, acerbus ſane literarumque noſtrarum cauſſa lugendus, ne Pli-

nio officeret, neu novam moraretur editionem, quaeritur a bibliopola, qui in defuncti locum protinus fuccedat, opusque inftitutum cito abfolvat. Ita factum eft, ut mihi necopinanti, vix exantlato aerumnofiffimo labore Gloffarii Liviani ex fchedis Aug. Guil. Erneftii concinnandi, negotium Plinianum, iucundius illud quidem, fed tamen, cum alia, ad quae meus me animus vocaret, agenda fuppeterent, invito reluctantique imponeretur. Quod quomodo adminiftraverim, priusquam lectores doceo, paucis quantumque mihi conftitit, indicandum eft, quae ratio Plinii repetendi Erneftio placuerit.

In textu quidem recenfendo, fi locos perpaucos excipias, Gesnerum erat religiofiffime fecuturus. Omnino Erneftius nofter, perinde atque alter ille, Livii editor, a critica fcriptorum veterum tractatione videtur fuiffe paullo alienior. Longe maiore cura intentiorique ftudio interpretationem Plinii complexus erat, ut, fi quae a Gesnero in hac operis parte, qua maxime cenfentur editiones Gesnerianae, omiffa effent, ea partim ex propriis thefauris expromta adderet, partim ex recentiorum, inprimis Gierigii, libris prudenter delibata repeteret. Itaque Erneftii notae, ut crifin de textu conftituendo non pror-

ſus negligant, maximam partem exegetici argumenti ſunt: ceterum et brevitate commendabiles, et vero etiam perſpicuitate. Minore religione, quam in textu reddendo, in notis Gesneri exhibendis verſaturus erat. Etſi enim longiſſime aberat a ratione parum probanda eorum, qui in veterum libris edendis priorum notas editorum cum ſuis ita commiſcent et confundunt, ut, quem quidque auctorem habeat, plane ignores: in Gesneri tamen commentarium paullo plus ſibi ſumſerat, quam ab homine ceteroqui tam circumſpecto facile exſpectaſſes. Quod ſi haec editio ab ipſo Erneſtio evulgata eſſet, Gesneriana haberemus hic atque illic ita vel reficta vel contracta adeoque truncata, ut, ſi qui integrum Gesnerum cognoſcere cuperent, ad priores editiones recurrere cogerentur.

Haec habui quae de Erneſtii inſtituto praefarer. A quo cum meum nonnihil discrepet, quam ego mihimet legem ſcripſerim, breviter oſtendam.

Cum primum in Erneſtii vices ſuffectus eſſem, integrum mihi datum eſt, ut novam Plinii editionem ex meo ſolius arbitrio adcurarem, dumne deſciſcerem a regula, ad quam editor Gottingenſis, plaudente orbe erudito, omne negotium exegiſſet. Mearum igitur

partium esse duxi, primum, ut textum, qualem Gesnerus, emunctae criticus naris, subsidiis suis perspecte usus dederat, mendis modo typographicis, quae editionem alteram sat crassae obsidebant, correctis, refictaque passim interpunctione, illibatum repeterem. Nam etsi probe intellexeram, non omnia in Plinianis sic constituta esse, nulla ut critico materia superesset, in qua elaboranda cum laude versaretur: malebam tamen, si quid critici generis incidisset, id in notis monere, quam manum ipsi textui continuo iniicere. Etenim pigebat taedebatque tumultuariae operae, qua nunc mihi, et tempore excluso, nec satis instructo subsidiis rei bene gerendae necessariis, defungendum fuisset, si ad novam textus recensionem descendere sustinuissem. Praeterea parum placebat, in libris scholarum usui dicatis, qualis hic Plinius est, multa identidem novari; praestabiliusque videbatur, textum probabiliter effictum fideliter retineri, donec novus a critico sagaci, omnibus affluente copiis, inque hoc unum intento, conderetur.

Gesneri notas integras repetii. Debebatur hoc memoriae viri optimi deque literis nostris praeclarissime meriti. Quamquam enim verendum mihi erat, ne in reprehen-

ſionem nonnullorum incurrerem, ſi ea quoque ſervarem, quibus nova editio recte carere poſſe illis videretur: tutius tamen putabam hoc ſubire aleae, quam omittendis aliis, aliis in brevius cogendis, quod Erneſtio facere placuerat, fidem meam ſubleſtam reddere, deſideriumque accendere ſuperiorum editionum.

Eadem et maiore etiam religione exhibui, quae nunc primum prodeunt, Erneſtii adnotationes. Correxi nihil niſi apertos calami lapſus. Si quid praeterea Erneſtius deliquiſſe videretur, intactum reliqui, ſatis habens tirones de erroribus verbo admonuiſſe.

Commode memineram, cum primum Plinio edendo manus admoviſſem, in Ioann. Mich. Heuſingeri, erudițiſſimi viri criticique in paucis egregii, Libris duobus Emendationum exquiſitas in libros ſex priores Epiſtolarum Plinii animadverſiones reperiri, a Gesnero bis*) tantum obiter commemoratas, a Gierigio plane neglectas. Harum nullam habere rationem piaculum fuiſſet. Itaque omnes ſuo quamque loco diligenter poſui. Quid moverit Heuſingerum, ut de poſterioribus libris nihil perſcriberet, ignoramus:

*) Ad 3, 5, 8. 6, 20, 15.

fontem enim, unde ſua ad priores hauſerat, in ſequentibus non exaruiſſe, ipſe nos admonet*). Is fons qui fuerit, quaeque omnino ratio harum animadverſionum, ut ſciant lectores, apponam quae vir eximius illis praefatus eſt.

„Cum ſuis virtutibus pluribus commendantur, quae nunc quidem in omnium manibus ſunt, politiſſimae C. Plinii Epiſtolae: tum eo quoque nomine non poſſunt non cariſſimae eſſe veteris eloquentiae ſtudioſis, quod ex communi illo litterarum quaſi naufragio non ſalvae modo evaſerunt, verum inde etiam quam minimum vitii contraxerunt, germanamque illam argenteae aetatis Latinitatem prope illibatam conſervarunt**). Adeo, quod bonis libris aliis exitio, his etiam ſaluti fuit, quod medio aevo in bibliothecarum angulis neglectae iacuerunt, nec litteratis hominibus librariisque dignae viſae ſunt, quae a multis legerentur. Teſtis eſt Vincentius Bellovacenſis, ſaeculi XIII. ſcriptor ſuae aetatis doctiſſimus, qui *Plinii epiſtolas ad diverſos circiter centum reperire* ſe tantum

*) Ad 1, 10, 12.

**) [Conf. tamen, quae I. A. Erneſtius in fine Notularum ſuarum de multis magnisque librorum Plinii vitiis monuit.]

potuiſſe conſitetur ſpeculi hiſtorialis lib. X. c. 67. reliquas, quae plures etiam numero ſunt, non vidit. Decimus liber ante ſaeculum XVI. in lucem non emerſit, nec libri VIII. et VIIII. omnes epiſtolae primis editionibus vulgari potuerunt. Hinc rara apud medii aevi ſcriptores Plinii minoris mentio ac prope nulla eſt. Quam male vero librarii de aliis meriti fuerint, quos ſaepius et in plura exemplaria transſcripſerunt, teſtes erunt ſempiterni Cicero, Salluſtius, Curtius, Valerius Maximus, Florus, Iuſtinus, Lactantius, quos ipſorum diſſimillimos nobis reliquerunt. Etſi vero in Plinii epiſtolas minus, quam in ceteros, quos dixi, ſcriptores antiquos, hominum illorum inſcitiae et audaciae licuit: non ita tamen incorruptas et incontaminatas eas ad nos perveniſſe apparet, ut nihil omnino labis inſederit. Multa quidem Catanaeus, plura poſt eum Henr. Stephanus, Caſaubonus, Gruterus, Barthius, Schefferus, Buchnerus, Gronovius, Thomaſius, Cellarius iure ſibi viſi ſunt emendaſſe: horum tamen omnium oculos non pauca fugerunt, quae Cortii nuper, et proxime Gesneri, viri celeberrimi, induſtria fuerunt reſtituenda. At ne horum quidem ingenio et cura, cuius me quidem admiratorem maximum profiteor, ita omnia

perpolita ſunt, ut extremam tandem manum recepiſſe poſſint adfirmari. Illud potius, quod nolis, fatendum eſt, ab iis ipſis, qui maculas delere voluerunt, novas aliquando, ut fieri ſolet, adſperſas eſſe, aliquas ita penitus inſediſſe, ut eluere difficile ſit, et prope iam temerarium videatur. Non fallere me opinionem, e pluribus exemplis, quae in medium adferam, aliquot certe eos etiam adſentiri cogent, qui alia omnia ſibi perſuaſerunt. In his vero emendandis veteri Plinii exemplari utar, quod in bibliothecam illuſtr. gymnaſii Iſenacenſis a me illatum eſt, Romae a. CIϽCCCCLXXXX. typis exſcriptum, cuius et Fabricius bibliothec. Lat. Lib. II. c. XXII. n. 3. meminit, quodque a Barthio*) adverſar. lib. XVIIII. c. 25. *caſcam editionem* appellari puto. Idem Brummero ad manus fuiſſe video ad L. Cinciam cap. VI. n. 6. ubi ad Plinium lib. V. ep. XXI. 3. ignotam antea lectionem profert. Id ex vetuſtis membranis expreſſum eſſe inde coniicio, quod in plerisque, e Mediceo codice quae primus vulgavit Cortius, et quorum in aliis vix ullum eſt veſtigium, mirifice conſpirat; in nonnullis non ab eo tantum, ſed a ceteris etiam ſcriptis editisque

*) [Ad Plin. Epiſt. 1, 6, 1.]

libris non ſine ratione diſcrepat; in ſcribendi vero et interpungendi more priſcam ſimplicitatem refert, nec multa recentioris aut criticae manus veſtigia oſtendit."

Hactenus Heuſingerus. De meis in Plinium notis non habeo quod praeloquar, niſi ut lectores obteſter, humaniter benevoleque meminerint ſummae trepidationis meae, qui, nil tale animo praecipiens imparatusque, ad alienum negotium abſolvendum acceſſerim. Factum eſt hac ipſa trepidatione, ut alia e memoria elaberentur, alia ſero occurrerent, quae monere et potuiſſem, et vero etiam debuiſſem. Horum partem, cum paſſim ad *Addenda* provocaverim, nunc ſupplebo.

Epiſt. 1, 8, 2. *Petiturus ſum enim.* Solennis hic ordo verborum, quem vehementer miror Gierigio displicere potuiſſe. Tot eius exempla enim in optimis ſcriptoribus occurrunt, ut alterum, ab illo praelatum, aures Romanae parum probaſſe videantur. Si forte dubitas, en nubem exemplorum. *Aequati ſunt enim* Plin. Panegyr. 25, 2. *Alia eſt enim* Cic. de Orat. 2, 25. Senec. Epiſt. 87, 27. *Aliud eſt enim* Senec. Epiſt. 89, 14. *Animi eſt enim* Cic. de Orat. 3, 59. *Facilius eſt enim* Cic. de Orat. 2, 44. *Hic eſt*

enim Senec. Epiſt. 82, 11. 94, 69. *Hominis eſt enim* Plin. Epiſt. 8, 16, 4. *Incredibile eſt enim* Cic. de Orat. 1, 44. *Incredibilis eſt enim* Lactant. de Opiſ. D. 20, 3. Sic enim ibi ex libris ſcriptis editisque pluribus legendum. Deterior alter ordo, repertus ab I. M. Heuſingero in libro Colonienſi: *Incredibilis enim eſt. Indulgendum eſt enim* Senec. Epiſt. 104, 3. *Ingenioſior eſt enim* Plin. Panegyr. 55, 2. *Longum eſt enim* Cic. de Orat. 2, 27. *Minus eſt enim* Plin. Paneg. 88, 7. *Naturae eſt enim* Senec. Epiſt. 90, 3. *Naturale eſt enim* Plin. Epiſt. 4, 17, 3. *Neceſſe eſt enim* Cic. Epiſt. ad Aul. Torquatum 6, 2. ad Aul. Caecinam 6, 6. Senec. Epiſt. 109, 10. 114, 11. 121, 12. Natur. Quaeſt. 1. praef. *Nemo eſt enim* Cic. de Orat. 2, 82. Epiſt. ad Lentulum 1, 4. ad quem locum nuperus editor in Animadv. et Emendat. Libris, quos avidiſſime exſpectamus: „Sic ſcripti omnes mei cum Mediolanenſi 1472., Vetuſtâ in membranis, Aldinis Manutiique editionibus. *Nemo enim eſt* Veneta 1476., Veneta 1492., Mediolanenſis 1493. cum quibusdam aliis. Illud magis Tullianum. Ita etiam in interrogationibus, *quid eſt enim? quid eſt igitur?* ubique maluit, quam, quod in editis parum emendatis circumfertur, *quid enim eſt? quid igitur*

est?" *Nihil est enim* Cic. de Orat. 1, 28. 41. 2, 24. 42. 3, 27. 45. Plin. Epist. 9, 32. *Non est enim* Cic. de Orat. 3, 21. Senec. Epist. 85, 24. *Nostra est enim* Cic. de Orat. 3, 31. *Nullum est enim* Cic. de Orat. 1, 48. 3, 5. 57. Plin. Epist. 6, 21, 4. Panegyr. 26, 4. *Omnia sunt enim* Cic. de Orat. 1, 43. ut legendum ex codicibus Guelferb. vulgo perperam *Omnia enim sunt.* *Prima est enim* Cic. de Orat. 2, 78. *Propositum est enim* Plin. Paneg. 56, 1. *Prosecutus es enim* Plin. Paneg. 86, 3. ex verâ Baunii correctione. *Quae est enim* Cic. de Orat. 2, 89. *Quam speciosum est enim* Plin. Panegyr. 18, 1. ad quem locum v. Arntzen. *Quid est enim* Cic. de Orat. 1, 45. Plin. Paneg. 56, 2. *Scitum est enim* Cic. de Orat. 3, 61. *Tanta est enim* Cic. Epist. ad Leptam 6, 19. (20. M. L.) *Temerarium est enim* Plin. Epist. 4, 9, 10. *Una est enim* Cic. de Orat. 3, 6. *Unus est enim* Senec. Epist. 104, 22. *Visa est enim* Plin. Epist. 10, 97, 9. *Voluptates sunt enim* Plin. Panegyr. 82, 8. ex certâ Lipsii emendatione. Sufficient haec. Ad hanc normam vereor ne corrigendi sint illi loci, ubi particula verbo substantivo praeposita reperitur: veluti Caes. de B. C. 2, 32. Cic. de Orat. 1, 29. 2, 54. 3, 45. Plin. Epist. 6, 29, 3. — Idem, opi-

nor, de aliis particulis tenendum. *Liberum eſt autem* Plin. Paneg. 36, 5. *Non eſt autem* Senec. Epiſt. 82, 17. *Nemo eſt ergo* Plin. Paneg. 44, 3. *Adhibita eſt igitur* Cic. de Orat. 1, 42.

Epiſt. 1, 16, 2. Iure praetuli *acutae.* Secundus reſpexit Tullium ſuum de Orat. 2, 8. *Quid autem ſubtilius, quam acutae crebraeque ſententiae?*

Epiſt. 2, 15, 2. *alioqui.* Sic *alioquin* ſine *et* occurrit 6, 23, 1. 7, 31, 1. 10, 20, 1. qui loci Gierigium tandem docuerunt, fallere regulam Schwarzianam.

Epiſt. 3, 5, 8. *parciſſimi* iterum defendit I. A. Erneſtius in Clave Ciceron. v. *paratus.*

Not. ad Epiſt. 3, 6, 3. Tertium exemplum confuſionis vocum οἶνος et ὕπνος reperi in collatione Porſoniana codicis Harleiani Odyſſ. B. 395. pag. 12. a.

Epiſt. 4, 1, 2. *adligamus.* Add. I. Fr. Gronovius ad Senec. Epiſt. 94. pag. 449.

Epiſt. 4, 13, 8. Locus hic tentari non debebat. Similis in negationis uſu anomalia occurrit 5, 17, 6. ubi v. quae notavi.

Epiſt. 4, 27, 6. Locum Euripideum Sophocli tribuit inſciteque interpretatur Devarius de particul. pag. 349. ſq. ed. Reusm.

Epiſt. 6, 15, 3. *ius civile — reſpondet.* Notanda conſtructio. In Cicer. de Orat. 1, 45.

revocanda lectio antiqua: *in respondendo iure.* ubi male Erneſtius *in reſpondendo de iure,* quaerens in nota ſubiecta: „Quid porro eſt, *in reſpondendo iure?* ut vulgati habent. quis ita dixit?" Ciceronem ipſum et alibi ita dixiſſe, poterat ex Clave ſua diſcere. Horat. Epiſt. 1, 3, 23. ſq. *ſeu civica iura Reſpondere paras.*

Epiſt. 6, 19, 5. Conf. 8, 2, 1. *Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus.* unde liquet, *certatim* cum *emtitant* iungendum eſſe.

Epiſt. 8, 5, 2. *fruendis voluptatibus.* Cum in MS. *fruendi voluptatibus* reperiatur, Gudius ad Phaedr. 4, 25. probabiliter corrigit *fruendis diu voluptatibus.*

Epiſt. 10, 119, 1. De *certaminibus iselaſticis* cum obiter egiſſet Bouhierius, vir vere illuſtris, in Hagenbuchii Ep. Epigraph. p. 9., laudans Iſelini de illis diſſertationem in Hiſt. Acad. Inſcript. Pariſ. T. V. p. 277., ſic pergit p. 10. ſq.:

„Ce que je viens de dire des Jeux Iſélaſtiques me donne lieu de propoſer une conjecture ſur un endroit trés obſcur d'une Lettre du jeune Pline à l'Empereur Trajan, X. 119, dont voici le ſujet."

„Pendant que Pline gouvernoit la Bithynie, quelques Athlétes de cette Province, qui

étoient revenus vainqueurs d'un Jeu de cette eſpèce, demanderent à jouir de leurs privilèges, non ſeulement du jour, qu'ils étoient retournez triomphans en leurs patries, mais même de celui, qu'ils avoient été couronnez. *Nihil enim referre,* diſoient-ils, *quando ſint patrium invecti; ſed quando certamine vicerint, ex quo invehi poſſent.*"

„Pline en fit difficulté; et pour ne rien prendre ſur lui, il propoſa ſon doute à l'Empereur Trajan en ces termes: *Ego contra ſcribo Iſelaſticorum* (ou ſelon les anciennes Edit. *Iſelaſtici) nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an ſit potius id tempus, quo εἰςέλασαν, intuendum.*"

„Ces paroles ne font aucun ſens raiſonnable; en ſorte que les Commentateurs conviennent, que ce texte a été alteré. Ils ne propoſent neantmoins aucune conjecture, qui ſatisfaſſe l'eſprit, ſi ce n'eſt en ce que quelques uns diſent, qu'il faut corriger, *εἰςήλασαν.* Ce qui eſt indubitable. Du reſte les uns effacent *ſcribo,* et encore *itaque eorum;* les autres ſe contentent de corriger: *Ita tamen, ut vehementer etc.*"

„Mais la premiére de ces conjectures eſt trop hardie, et la ſeconde eſt contraire au ſens de ce paſſage, comme d'autres l'ont dé-

jà obſervé. D'ailleurs elle conſerve le mot, *Scribo*, qui ne peut ſubſiſter, ce me ſemble. Car il ſuppoſe une déciſion de la part de Pline, qui n'a voulu que propoſer un doute, et en laiſſer le Jugement à l'Empereur."

„Pour moi, en attendant que quelque MS. nous découvre la véritable Leçon, je lirois: *Ego contra, ipſo Iſelaſtici nomine, et Iſelaſticorum, vehementer addubitem etc.* Pline réfute en deux mots la raiſon, qu'allé-guoient les Athlétes, en répondant, qu'elle ſe détruiſoit par le nom même *d'Iſélaſtiques*, lequel étoit donné tant à leurs Jeux, qu'à leurs privilèges. Ce nom ſuppoſoit en effet une entrée ſolemnelle dans la patrie du vainqueur. D'où il ſuivoit, que la récompenſe, dont il s'agiſſoit, ne lui étoit duë, que du jour de cette entrée, *quum quis in civitatem ſuam ipſe* εἰςήλασεν, ſuivant la ſage réponſe de Trajan."

„Ce ſens eſt clair, et naturel. Mais ces mots extraordinaires, *Iſelaſtici, et Iſelaſticorum*, n'étant point entendus des Copiſtes, ont ſans doute donné lieu à leur mépriſe, comme il n'eſt arrivé que trop ſouvent."

De eodem loco ipſe Hagenbuchius in Ep. ad Gorium pag. 451.:

„Pag. 11. κριτικώτατος *Bouhierius* corruptum Plinii locum reſtituere adgreſſus eſt. quem locum quia éditores Pliniani neſciverunt a Sam. Petito tentatum eſſe, eius verba *de Leg. Att. pag.* 62. *init.* ſubiicio. „Re-„ſcribo: *Ego cum tranſcribo*, Iſelaſticorum, „*nomine itaque eorum vehementer addubi-„tem, an ſit potius id tempus, quo* εἰςέλασαν, „*intuendum.* Nempe cum libellum ab *Iſe-„laſticis* ſibi oblatum Imperatori mittendum „tranſcriberet Plinius, ipſo eorum nomine „monitus facile vidit *Iſelaſticos* dictos fuiſſe, „non ex eo tempore, quo ſunt coronati, „ſed ex quo patriam invecti ſunt, εἰςέλα-„σαν." Editiones Plinii praeſtantiores, Hearniana, et noviſſima Longoliana, emendationem Schefferi habent: Ego *cuncta* ſcribo Iſelaſticorum nomine: *ita tamen ut* vehementer addubitem. Si *ita tamen ut* verior lectio eſſet, conarer legere: Ego *contracta* ſcribo, i. e. in compendium a me redacta. proconſulem enim ipſum ſua manu ex Iſelaſticorum charta in papyrum transſcripſiſſe, librariorum opera non uſum, quod Petitus voluit, credibile non ſit. Quid? ſi libellum

obtulerunt, Plinius ipſum eorum autographum Romam, credo, miſiſſet. ' Sed lectio *ita tamen ut* videtur orta ex corrupto, et non intellecto *itaque eorum.* In mentem mihi venit, forte Plinium ſic ſcripſiſſe: Ego contra *ſcilicet ipſo* Iſelaſtici (vel Iſelaſticorum) nomine *ita moveor* (vel *urgeor*), ut vehementer addubitem, cet. Si Plinii integrum *ſcilicet* librarii poſteriores more ſibi conſueto in *ſc.* contraxerunt, *ſcribo* facile naſutulus quidam pro *ſc. ipſo* obtruſit. Si Florentiae, quae eiusmodi κειμηλίοις membraneis vel chartaceis ſuperbit, codex Plinii MS. inveniatur, eum inſpicere ne dedigneris."

Nihil, quod nodum illum ſolvat, in theſauris Florentinarum bibliothecarum reperiri, amicum docet Gorius p. 466.

Panegyr. 76. init. Scripſit de hoc loco in Programmate Fikenſcherius, Rector Lycei Culmbacenſis. Deletis duabus vocibus, *tutum fuit*, mutataque interpunctione, ſic legit: *quum — ageres! Interrogavit: quisque, quod placuit, disſentire, — facere.* Displicet haec ratio perinde, ac Schwarziana, I. Fr. Herelio, cui Plinius videtur ſcripſiſſe: *quum — ageres! Quisque quod placuit, disſentire, — facere.* Vid. *Magazin für*

Philologen. Herausgegeben von G. A. Ruperti und H. Schlichthorſt. Zweiter Band. Bremen. 1797. pag. 227. ſqq.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα. De ſiglis, quibus ad notas interpretum discernendas uſus ſum, vix opus eſt ut moneam, *E.* Erneſtii, *G.* Gesneri, *H.* Heuſingeri, *S.* meas indicare.

Scr. Lipſiae m. Februario 1805.

LECTVRIS
S.
AVGVSTVS GVILIELMVS ERNESTI.

Quum essem rogatus a librario, repetitionem huius Plinii Gesneriani paraturo, ut significarem, si quid esset, quod arbitrarer illi non invitis Manibus Gesneri accedere posse; meminissem autem opportune, in bibliotheca filii, Caroli Philippi Gesneri, Viri illustris, Dresdae me vidisse exemplum notatum manu beati Viri, nec dubitarem, quin facili Domino libri uti liceret: adii de voluntate librarii illum ipsum per litteras, ut ad usum novae editionis exemplum illud nobis concederet, rogavi. Ille vero, quo est in litteras amore, ipse litteratissimus, in meque favore singulari, statim non transmisit mihi solum, quod petieram, sed etiam donavit.

Hac ergo liberalitate, quam ipsae bonae litterae, si non diserto me, at grato saltem, interprete praedicant, ita usus sum, ut, praeter diligentem curam speciminum typographicorum, religiosissime tractarem accessiones animadversionum, easque totidem verbis suo quasque loco insererem; non nisi voculis singulis subinde necessario additis. Ac ne quis existimet, pauculas illas accessiones esse, comparet, quaesumus, utrius-

que editionis, vel in duobus epiſtolarum prioribus libris 1, 3, 5. 1, 24, 4. 2, 3, 1. 2, 11, 6. 2, 12, 2. 2, 17, 1. it. 5. 2, 20, 12. ſimiliterque in ceteris, praecipue in Panegyrico, plura eſſe addita reperiet.

Poterant et textui Pliniano ſubiici, quae b. Gesnerus in Epiſtola ad Venerandum Patruum meum data paullo poſt evulgatam priorem editionem, velut auctarium, propoſuerat: ſed vitari tamen vix poſſe videbatur, quin, ſuo quibusque loco addendis, veluti luxationibus tentarentur animadverſiones. Itaque omiſſis modo, quae ad culpas operarum pertinebant, integra illa Epiſtola ſervata eſt; praeſertim quum religioni mihi ducerem, monumentum amicitiae, quod hic quoque b. Gesnerus in Venerandum Patruum meum exſtare voluiſſet, ſubvertere; adeo carum illud Patruo, ut ſui viciſſim in illum amoris teſtificandi gratia illi Epiſtolae, ſociumne dicam an aemulum? addiderit commentariolum ſuper locis quibusdam epiſtolarum libri decimi, Panegyrici item, ad quem eius olim ad Gesnerum litterae non pertinuiſſent.

His igitur fruere B. L. nobisque fave. Scr. Lipſiae in mercatu vernali A. O. S. CIϽIϽCCLXX.

PRAEFATIO SVPERIORIS EDITIONIS EADEMQVE EPISTOLA AD ILLVSTRISSIMVM COMITEM HENRICVM XI. RVTHENVM RELL.

Non quaeris, cum ista tibi in manus traduntur, quod vehementer optabile est talem epistolam scribenti, Quis est iste Gesnerus? Quid sibi vult ista dedicatio? Quale est, quod mihi offertur? Nosti, quae magna mea felicitas est, Gesnerum; nosti, quod tu in aliqua felicitatis parte ponis merito, Plinium; recordaris, quamquam oblivisci soles tuorum benefactorum, quas ille caussas habeat ad te ablegandi exornatum praesenti opera Plinium; recordaris, inquam, quam generosa et liberali humanitate operam Plinio et mihi dederis, quantum legendo interpretandoque illius Panegyrico, quem Ciceronis epistolis et Taciti

Agricolae subiiciebamus, et voluptatis et utilitatis ceperis. Itaque non mirabere, meo quoque animo obversari horas, quas in iucundissimis vitae meae reponere soleo, in quibus tuam et discendi cupiditatem, et ingenium felicissimum, et vere generosum pectus, et propriam magnis animis, atque ut summo loco natis, ita ad summa omnia contendentibus, humanitatem intueri ex proximo admirarique mihi licuit. Quid ergo pronius mihi fuit, quam de te cogitare, Illustrissime Comes, cum Plinium tractarem, aut quid videri iustius debuit, quam tuo nomini inscribere monumentum ingenii illius, quod vehementer tibi probari, quod capi a te, quod amari, sensissem. Nemo enim capit Plinium, quin amet, ut Illustrissimum Henricum XI. Ruthenum nemo novit, quin amandum colendumque iudicet. Equidem ob id ipsum, quod te nosse mihi contigit, Illustrissime Comes, ea ad te fiducia accedere sustineo, ut neque refugiam liberius aliquanto apud te ipsum de hoc nostro munusculo, quo te et literatos reliquos afficere visum est, disputare; quem norim, atque adeo expertus sim, pro tuo in quidquid pulchrum est amore, huius etiam generis commentationibus delectari. Quem quidem amorem gentilicium tibi esse, ut ea modo commemorem, quae ex proximo et coram cognoscere mihi licuit, non modo Illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV. me docuit, cuius decora in Buddeana Ienae et Vinariae in Marschalliana Gryphum domo mihi innotuere, sed tres etiam illius Illustrissimi filii, in quibus Henricum VI. anno huius seculi XXIX. Ienae de superiori cathedra disputantem non sine summa omnium admiratione, et eorum maxime, qui recte iudicare poterant, audivi; Henricos IX.

atque X. vero in hac ipſa Academia nuper in laude atque amoribus omnium verſatos, quod ſic volebant, complexus ſum, quorum manibus ad me ſcripta excellentiſſimi ingenii et generoſiſſimae liberalitatis pignora ſervo, quos hoc ipſo tempore e Gallia reduces, et veteris obſequii noſtri memores, veterem ipſos benevolentiam erga me et indulgentiam ſervare, non ſine maximae et honeſtiſſimae voluptatis ſenſu paucis ante hebdomadibus expertus ſum. Pateris itaque pro gentilicio illo tuo in bonas literas amore, me de epiſtolarum Plinianarum, quod tibi hic offertur, opere pauca apud te, veteri praefationum more, diſputare.

Ab ipſo ſcriptas Plinio, neque recentiori demum tempore a commenticia illa, quae Io. Harduini ingenio debetur, ſocietate confictas, accuratus ille conſenſus cum praeſtantiſſimis aevi, quo vixit, indubiisque monumentis, oſtendit, demonſtratus praeſertim a Io. Maſſono; qui conſenſus non ſane a mendacium et vanorum aliquot hominum ingeniis profectus eſſe potuit. Scriptas ergo has epiſtolas editasque ab ipſo Plinio, plane mihi non eſt dubium. Utrum autem miſſae omnes ſint ad eos, quorum praeſcripta ſunt nomina, ea vero alia quaeſtio eſt, non ita facile affirmanda. Primo diem adſcriptum nulla habet, quod in iis, quae re ipſa ad amicos mittuntur, epiſtolis intermitti vix ſolet. Et, ſi dicas, quod praefracte equidem non negaverim, diei mentionem detractam, cum ederentur, illud tamen apparet, argumenta epiſtolarum pleraque eſſe quaſi ad ipſam ſcribendi exercitationem quaeſita ac delecta; itaque omnia polita et ornata, eam quaeſitam varietatem, ut hoc ipſum

egiſſe illum appareat, uti relinqueret poſteris quam pulcherrimam amabiliſſimamque ſui ipſius imaginem. Cum enim gloriae bonis artibus parandae eſſet ſtudioſiſſimus, et in hac quoque re Tullium, perpetuum et unicum ſuum ſibi exemplum proponeret, cuius in epiſtolis vel maxime tantus animus comprehenſus, et poſteritati commendatus eſt: quid poterat facere elegantius ad ſimulacrum mentis ſuae, et factorum vitaeque ſuae memoriam tradendam poſteris, quam ſi ſcriptas a ſe epiſtolas in vulgus ederet eas, quibus foras quaſi prodierat, et conſpiciendum ſe praebuerat ille cupitor et affectator immortalitatis animus; iisque adderet alias, eo ipſo conſilio ſcriptas, et forte miſſas privatim ad neminem, ſed omni poſteritati dicatas, quibus ea commemoraret, quae de ſe, de ſuis ſtudiis, de toto vitae ſuae genere, de actionibus, de amicis ſuis, de rebus denique omnibus, quae ad ipſum ullo modo referrentur, ſcire et exiſtimare vellet poſteros. Illud de amicis quale ſit, ſic ſatis vel ex meo ſenſu arbitrari mihi videor, qui hoc ipſo tempore non ſine ſuavitate quadam illud tempus cogitatione praecipiam, cum videbunt homines, qui poſt aliquot aetates hunc ipſum libellum in manus ſument, licuiſſe mihi tantum non familiariter cum Henrico XI. Rutheno agere, quem ſua nobilitas, virtus, felicitas, res geſtae ad ingens adeo faſtigium extulerint. De Plinio quidem rem ſe ita, uti dixi, habere, ipſe iudicabis, ſcio, ſi percurrere velis vitam illius, qualem ex his epiſtolis, aliunde enim pauciſſima conſtant, collegit Cellarius, cui a nobis tantumdem fere adiectum eſt. Sed illud quoque ipſis epiſtolis cognoſcendis intelliges, ſi attendere volueris, (et attendis, quae magna adoleſcentiae tuae

laus est, quidquid agas) illud, inquam, pro magni illius et capacis ingenii tui vi agnosces, quaesitam esse studio varietatem et amoenitatem, lectorum lenocinia; non coniunctas unius temporis, vel ad unum hominem, vel unius argumenti epistolas, distracta potius studio, quae ad unum locum pertinent, suspensumque exspectatione lectorem, ut plures pervolvat epistolas, dum ad eam veniat, quae coeptam caussae alicuius aut negotii enarrationem absolvat. Illud quoque non sine consilio factum est, quod tot elogia hominum sui aevi, et praedicationem virtutis illorum intexuit: eo plurimum nempe et hominum et familiarum intererat, habere opus hoc, et suis posteris, ut imaginem aliquam, ut titulum nobilitatis suae, commendare. Huic, puto, inter alia consilio debetur, quod in tanta librorum eius aevi strage, quae totam paene Traiani, optimi principis, historiam abolevit, evasit hoc volumen, et cum auctoris sui, tum aliarum rerum, hominumque memoria nostra dignissimorum, conservavit memoriam. Successit enim deinde Sidonii Apollinaris studium, viri magni, qui cum Nostrum unice amaret, commendaret, in exemplum proponeret, quod ex subiectis testimoniis poteris intelligere; multiplicata huius operis exempla sequentem mox colluviem eo sustinere facilius potuerunt. Suavitate tecum, Illustrissime Comes, agendi provectus modum epistolae iam egressus sum. Sed neque intercedit tua humanitas, quo minus reliqua adiiciam, quae in fronte huius libri dicenda habeo, quaeque eo lubentius cognoscent lectores reliqui, si te una praesentem quasi animo suo habuerint. Quid? quod possum etiam in quibusdam ad conscientiam tuam provocare,

et testem te, maiorem exceptione, exhibere: ut in eo, quam saepe optarim, Panegyricum, ut nunc vocamus, sive gratiarum actionem Plinii nostri, pretiosum illud istius aevi monumentum, Celeberrimi Schwarzii studio expolitum, ante prodire, quam denuo mihi, post parvam illam editionem, una cum epistolis, sine eo minus gratiae habituris, proferendus esset. Illa viri doctissimi cunctatio (sed cunctator fuit etiam Fabius) facit, ut de fatis Plinii, ab eo inde tempore, quo publicis typis committi coepit, (coniuncta enim fere Epistolarum et Panegyrici sors fuit) deque Manuscriptis, qui adhuc exstant, supersedeam dicere, cum facile praevideam, pleniora omnia et certiora illum suis ex thesauris dare posse. Quae eadem caussa fuit, ut eo facilius bibliopolae consilio obsequi in hac editione decreverim. Est autem, ut obiter eum tibi, Illustrissime Comes, commendem, *Caspar Fritschius*, frater *Thomae*, (quem principem sui generis hominem fuisse accepisti) talis vir, quo nemo magis intelligit negotiationis istius librariae rationes, nemo generosius illas liberaliusque tractat, indignus proinde iniuria, qua afficere illum nuper aliquis, circa scriptores rei rusticae, ipsius sumtu, mea qualicunque opera, editos, conatus est: conatus est, inquam, non affecit. Per ipsum profecto et ipsius, dum viveret, fratrem non stetit, quo minus quidquid usquam esset praesidiorum compararetur ad exornandos illos rusticos. Si qua latent (ex iis, quae data sunt*), speciminibus nondum intelligi satis potuit, quantum ea momentum habeant) non ipsius,

---

*) Miscellan. Observatt. Vol. VII. pag. 274. sq.

iterum confirmo, et fide viri boni confirmo, culpa latent; proditura forte aliquando, nobis minime invitis, sed candide plaudentibus. *Casparis* igitur *Fritschii*, huc enim redeo, rationibus et consilio obsecutus sum, qui desiderari aiebat Plinium, et emendate, quantum eius fieri posset, editum, et adnotationibus instructum iis, quibus apertior fieret illius sententia, non pueris quidem, et omnium rerum rudibus, sed his, quorum rationes non ferunt, semper ad alios libros ut recurrant, historias, antiquitatemque in promtu habeant, difficiles Grammaticorum nodos longa meditatione resolvant. Lectionis varietatem, eiusque rei disputationem, non totam ille quidem excludebat, sed optabat moderationem ea in re adhiberi, quae non deterreret homines, quales descripsimus, sed eadem, quae maxime necessaria videntur, non dissimularet. Hoc, ut per se honestum est et utile consilium, ita opportune iam locum habebat, cum ante annos non ita multos prodierint epistolae, Cortiana et Longoliana industria magno apparatu critico instructae; de Panegyrico autem non laudati modo Schwarzii opera in maxima proximaque exspectatione sit, sed egregia quoque omnia minetur Cl. Arntzenius: quorum industria quaesitis uti poterunt, qui toto, quod aiunt, sacco fundi sibi volent opes criticas. Nos ergo, quantum consequi studio atque intentione (quamquam saepe, ut ipse non ignoras, Illustrissime Comes, interpellati) potuimus, talem damus Plinium, qui utilis esse possit propius et accuratius ipsum, non librarios, cognoscere volentibus: qua in re illa praesertim habita ratio est, ut non eos modo locos interpretaremur, qui vehementer indigere ea opera viderentur; sed illos

etiam, in quibus adhaesisse, quamquam facilibus et apertis nostro iudicio, alios observabamus. Contigit etiam hic, quod nuper in Quinctiliano, ut dicenda essent, pro instituti nimirum ratione, non ea, quae ipse primus vidi; quae nescio quam multa sint; sed quae necessaria, aut commoda certe lectoribus, licet dicta ab aliis, quoque, arbitrabar. Morem equidem illum tenui, nihil ut ponerem, nisi quod ita se habere, meis oculis, meo animo, cognovissem; si quod inventum commemoratu dignum videretur, auctori suo libenter adscriberem, Cortium praesertim Schwarziumque frequenter laudarem.

Hoc igitur quidquid est operae meae tibi, Illustrissime Comes, dicatum esse volo ea lege atque conditione, uti profitear, tua etiam humanitate, tua indulgentia excitatum libenter tractasse Plinium, quod cognoscerem, esse apud te in honore hasce literas, teque sapientissima ratione, ab optimis praeceptis et tuo ipsius excellentissimo ingenio profecta, arbitrari, vix, ut res sunt hodie, feliciter tractari ceteras doctrinae partes posse, nisi quis ab horum librorum usu diligenti iudicium, et quasi gustum quendam veri, pulchri, et honesti, quod tum in oratione tum in vita et consuetudine hominum conspicitur, retulerit.

Exstant, et suo tempore commemorabuntur apud posteros etiam, singularia plane excubantis pro te Providentiae divinae munera, quae orbitatem tuam ita gubernavit, ut merito suspicemur, praeparari te magnificum illius instrumentum ad salutem et felicitatem plurimorum hominum, tum qui in tua ditione sunt, tum aliorum quoque,

procurandam. Non puto errare me, si inter illa munera locum tribuam non postremum illi, quod comitem tibi et adolescentiae tuae rectorem adsignavit Consultissimum iuris et omnis sapientiae Risenbeckium tuum, cuius cum prudentiam et fidem in suis pignoribus cognitam perspectamque feliciter habuisset Illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV. quem ante laudavi, eum tibi adiunxit, cui aequam scilicet, quin, ut est religiosissimus, et officiorum omnium non peritissimus modo, sed etiam observantissimus, maiorem solicitioremque curam se debere, quam suis filiis existimaret, cum de his rationem reddendam praeter Deum et suam conscientiam nemini, sciret; de te autem etiam iudicia aliorum hominum revereatur. Huic igitur Risenbeckio tuo, verissimo Phoenici, cum credideris, a me etiam aliquid disci posse profuturum; vehementer mihi elaborandum est, ut, bonum me virum esse, quod illi credidisti, tuo ipsius iudicio intelligas. Gratum quidem et non immemorem tuae in me indulgentiae, hic ipse libellus testis semper exstabit. Utinam etiam verum me vatem agnoscas aliquando, cum praedicere tibi audeo, quod vehementissime opto, et e signis raro fallacibus colligere mihi videor, futurum, ut tui cives longa plenaque sub te felicitate beati gratias decernant iis omnibus, quorum cura, studio, consiliis, opera, generosissimum illud pectus virtutibus omnibus impletum, et sapienter feliciterque administrandae reipublicae praeparatum erit, quarum rerum quandam quasi auroram iam videmus in tot rebus, quas in Plinio, iam tuo, adhuc amamus hodie, in tot pueris, ut hoc utar, qui tua liberalitate cultu humanitatis et religionis imbuuntur, in tot miseris, qui

benignitate tua foventur, in tot ſtudioſis iuvenibus, qui tibi ſe debere vitae et ſtudiorum praeſidia quaedam grati agnoſcunt, in familiae tuae diſciplina et tranquillitate, in honore eorum, quibus contigit, ut ad ingenii tui cultum aliquid conferant. Macte iſtis laudibus, Illuſtriſſime Comes, et iſtas praeclariſſimas rectricis virtutis meditationes ad ipſum reipublicae actum et civium tuorum felicitatem reliquorumque admirationem ſuo tempore fauſtis auſpiciis transfer. Ita Deus aetatem tuam bonis omnibus cumulet. Dab. in Academia, quam ornas, Georgia Auguſta Kal. Octobr. CIↃIↃCCXXXVIII.

IO. MATTHIAE GESNERI
AD
IO. AVGVSTVM ERNESTI
COLL. THOM. APVD LIPSIENSES RECTOREM

EPISTOLA

QVA SVAM PLINII IVNIORIS EDITIONEM VEL EMENDANDI VEL DEFENDENDI CAVSSA RETRACTAT.

Quo tempore reducem e Lipſienſi prelo Plinium accipio, una mihi redditur epiſtola tua, ERNESTI, vir doctiſſime, et animo meo cariſſime. Non dico, iucundam fuiſſe: ſatis eſt, quod a te fuit. Sed amplius quiddam in ea reperi, quod non ad meae tantum voluptatis fructum, ſed ad aliorum quoque utilitatem referendum, ſtatim iudicabam, cum una mihi ſignificaret Caſpar Fritſchius noſter, ſi quid Plinio adiiciendum haberem, tempus adhuc eſſe, pauciſſimis eius exemplis manu quaſi emiſſis. Statim, inquam, conſilium arripui errores vel meos vel operarum, de quibus nos admonuiſti, ſententiam de quibusdam locis tuam a mea diſcedentem, et ſi quid aliud occurreret

ſalutanti poſtliminio quaſi ad me redeuntem Plinium, ea omnia, epiſtola quadam comprehenſa, ad te mittendi: quod tánto magis mihi placuit conſilium, cum eodem tempore ad me perveniſſet, quem avide diu exſpectaveram, Panegyricus Plinianus, quem tu propter negotia tua non attigeras, a Cl. Arntzenio editus, e quo decerpere quaedam lectoribus Plinii profutura, et noſtra inde vel augere vel emendare, liceret.

Age igitur, quae addita, detracta, immutata, defenſa, vellem in Plinianis curis noſtris, apud te breviter perſequar; quod obverſans animo meo tua imago cum dulcius mihi, quidquid hoc eſt laboris, faciet, tum ſi qui ſunt igniculi in nobis ingenii, eos leni quaſi ſpiritu excitabit. Non vereor, ne voluntatem tuam offendam, ſicubi a tua ſententia disceſſero. Melius inter nos de maximis rebus convenit, quam ut minuta disputatiuncula animorum coniunctionem, ſanctiſſimis adſtrictam vinculis, labefactare poſſit aut convellere. Ceterum non eius modo brevitatis hic memor ero, quam ipſa quaſi imperat neceſſitas; ſed totius etiam conſilii huius editionis. Cum enim non eo ſpectet labor noſter, ut integritati Plinii ſcrupuloſa diligentia conſulatur, quam provinciam, quantum ad epiſtolas, pulchre ornatam ſciebam a Cortio, et qui ſuccenturiatus illi fuit Longolio; in Panegyrico autem, (ne de Cel. Schwarzio hic dicam) id quod ſperaveram futurum, praeclare eadem functum video doctiſſimum Arntzenium, qui viri ſuo labore in futurum quoque proſpexerunt, proſpicientque, ne temere, vel impune adeo, graſſari in Plinium poſſit critica licentia; ſed ut commodius legatur ſcriptor venuſtiſſimus, atque intelligatur, quod ipſum in epiſtola ad Illuſtriſſimum Ruthenum Comitem profeſſus ſum: propter has cauſſas venia nobis dabitur, quod non moroſe et ad unguem perſequi-

mur omnia, cum in libro ipso, tum in hoc quasi eius spicilegio. Sed ne faciamus ianuam domo maiorem, rem, age, ipsam aggrediamur.

1, 8, 12. Cum de *munere* hic sermo sit, placet tibi, Ernesti doctissime, non ad medicorum, de quibus alioquin hic agitur in protasi, pilulas referri verbum *inducere*; sed eo sumi intellectu, quo *inducuntur*, h. e. producuntur, ostenduntur, commendantur, spectatoribus ludorum publicorum personae, ipsaque adeo munera: cumque Graeci eadem ratione dicant *εἰςάγειν*, inde ais explicari forte non absurde posse locum in Epistola ad Hebraeos 1, 6.

1, 9, 1. Praefers *iunctisque*, aut *cunctisve*, pro diversa oppositionis ratione, ex qua singulis opponendi sint aut *plures iunctique*, h. e. plures, et ii quidem non singuli, sed iunctim considerati, aut *plures*, atque adeo cuncti, h. e. *cunctive*. Mihi crescere videbatur oratio. Singulis diebus per officia urbana transactis sic satis constat ratio; minus constat *pluribus*; omnium minime *cunctis*, h. e. vel simpliciter omnibus, vel certe pluribus illis in unam summam collectis. Sunt enim *cuncti*, quod Festus et Asconius docent, *simul omnes*, quasi *coniuncti*.

1, 9, 5. Pro *nisi unum me* iubet Cl. Arntzenius ad Paneg. 94, 3. legere nos, *nisi tamen me*.

1, 12, 1. Vetas me dubitare, vir doctissime, quo *iacturae* appellatio respiciat, cum doceat ipse Plinius 2, 1, 10. At ipsum hoc nempe dubitabam ego, utrum consolandi argumentum initio ponere voluerit, et in luctu desinere.

1, 20, 7. Ad *subscriptiones censorias* hic respici putas; nec intercedo, cum in hoc conveniat et *accusatoris*, *δίκην γράφοντος*, *subscriptio*, et *censoria*, ut caussa vel crimen breviter designetur.

1, 20, 10. *Orationis* retinendum censes, ubi ego *oratoris* praetuli. Neque profecto temere. Nempe h. l. *actio* non consideratur, ais, quatenus ab *oratore* pendet; sed quatenus ab *oratione*: defenditurque a Plinio, nunquam *bonam orationem* esse *sine bona actione*; et si bona *oratio* sit bona *actione* destituta, propter temporis ad agendum dati angustias, quibus actio frangatur, cum timeat orator, ne tempus constitutum excedat, non esse *orationis* culpam, neque propterea illud, quod posuerat de naturali bonae *orationis* et *actionis* coniunctione negandum; sed *iudicis*. Praeclare ista. Sed vide, *ὦ φιλότης*, qua parte ego con-

ſideraverim. Imaginabar hanc ſpeciem, brevem nimis diem conſtitutam oratori, non datum eſſe tempus domi otioſe commentandi et ſcribendi orationem; unde neceſſario ei ſit ex tempore agendum; qua re fiat, ut *actio* talis ſimilis eſſe *orationi* cuicunque ſcriptae, animo certe antea comprehenſae non poſſit. Hoc ergo tum non accidit culpa *oratoris*, qui volebat, niſi impeditus eſſet parare *orationem*, quam *actione* deinde exprimeret.

1, 20, 17. De Eupolidis in Periclem verbis etiam dicta quaedam ad Quinctil. 10, 1, 82.

2, 3, 2. *Ponit controverſias* tibi placet, cum alias non intelligatur, quomodo elegerint auditores. Mihi etiam ſine dubitatione placeret, niſi extemporalitatem laudaret Plinius: quae ſuſpecta ſane eſt, ſi ipſe declamator controverſias *ponit*: ſuſpecta etiam eſt, ſi de pluribus quas *popoſcit*, unam *ipſe eligat*; poteſt enim conſtitutum habere cum eo qui poſuit; poteſt certe facillimam deligere. Suſpicio omnis abeſt, ſi primo *poſcit* controverſias plures; tum de pluribus illis electionem permittit auditoribus, qui vel ſententiarum numero, vel ſorte adeo decidere poſſunt. Mea hic culpà eſt, qui, dum brevis eſſe volui, abrupte nimis locutus ſum, ut tu etiam dubitare poſſes, qui tot perplexa ſolvis quotidie.

2, 5, 6. Pro adverbio *laetius*, contra alterum *lautius*, propugnas hoc modo, non tantum ut illi locum hic eſſe oſtendas, quod facile dedi; ſed huic ut eſſe neges. Ponis autem, hic ſermonem eſſe de *copia* orationis, ad quam *lautus* vix referatur. Cum vero videas, hoc non ſatis firmum eſſe, et *lautos homines* etiam dici *copioſe ornatos*; nec de ſola hic copia agi: negas *ſevero* et *triſti* opponi poſſe *lautum*; opponi *laetum* a noſtro 3, 18, 10. Verum hoc quoque aliter ſe habere, mihi videbatur. *Severi* et *triſtes* iidem ſunt *ſqualidi*, *immundi*, ut in ieiunio Phariſaei: hilares contra *lauti*, *uncti*, *nitidi* etc. quales vult eſſe Salvator ſuos, cum ieiunant etiam. Denique non probabile eſt, pro *laetius* aliquem ſubſtituiſſe *lautius*: ſed hoc illi iuſſum cedére a correctoribus, vel ipſa tua diſputatio indicat.

p. 89, b, v. 23. Obſcure locutus ſum. Hoc volo, *tres clepſydras unius horae ſpatio effluxiſſe*.

2, 11, 25. Leg. *ſcribe, quid arbuſculae agant*. Quamquam enim ſatis frequens eſt, poſt interrogativa, obliqua etiam, poni indicativum: Cortius tamen, credo bonis auctoribus, *agant* poſuit.

2, 17. pr. Mones me, qui es oculus meus, conſulenda etiam eſſe, quae de ſitu Laurentini contra Holſtenium disputat Fabrettus Inſcr. antt. p. 752.

p. 129, a. Abiecit heu! humana omnia Baierus. Itaque non eſt, quod parvulum illud ab eo ſperemus, qui multo maiora deſtituerit.

3, 5, 8. *Parciſſimum ſomnum*, vigilantiſſimus homo, merito defendis contra eum, qui *paratiſſimo ſomno* ſe gaudere non diffitetur, his rationibus nixus, primo, quod verba, *erat ſane parciſſimi ſomni*, relationem ad antecedentia, et tanquam concluſionem indicent; ibi autem de *parco* ſomno, non *parato* actum ſit: deinde quod *ſomnus inter ſtudia et labores*, adeoque alieno tempore et loco, praeter opinionem, cum hoc non agitur, ut dormiamus, *inſtans*, non poſſit *paratus* dici, ſed *obrepens*, *opprimens*; quod autem idem praeter opinionem inſtans et obrepens ſomnus cito deſerat hominem, id ipſum non eſſe *parati* ſomni, ſed *parci*; neque tam hic reſpici a Plinio ad id, quod etiam *inter ſtudia inſtet*, ſed quod, cum hominem oppreſſerit, *mox* tamen *deſerat*. Haec tu pro *parciſſimo ſomno*. Non autem de hoc inter nos disputatur, utrum *parciſſimi ſomni* fuerit Plinius? hoc ſatis docet illius filius: ſed an *paratiſſimus* dici potuerit ſomnus, qui *inſtat* ille quidem ſemper, ut *gravis adverſaria exſpectatio conſtituta et parata Curioni* ap. Cic. Fam. 2, 4. ut *paratus moechus*, ap. Ter. Andr. 2, 1, 16. ſed etiam *deſerit*; commoda ſane natura in homine negotioſo, qui ſit *parci* ille quidem ſomni, et vigilans; verum idem etiam *parati*, quod fere conſequens eſſe in hominibus ſanis ſolet. Neque enim molles pulvillos exſpectat, qui poſt moderatum ſomnum multis horis vel animo vel corpore agitato atque exercito fuit etc. Non puto ego nimis me ſomniculoſum hominem; ſed gratias ago naturae meae auctori, quod *paratum* illum ſemper blandum inſidiatorem experior, ſatis tamen modeſtum eundem, qui recedere, cum opus eſt, ſoleat.

3, 14, 2. *Fervens pavimentum* explicari debebat, quod bene mones, duobus verbis, ſi quis forte non meminiſſet, balnea illa fuiſſe *ὑπόκαυστα*, penſilia, fornicibus impoſita, in quibus accenſus ignis pavimentum primo calefaceret. Pictura paſſim proſtat, v. g. apud Fabricium ad Sext. Empir. p. 30.

3, 16, 11. Praeclare obſervas, *male mori* alias dici, qui in aqua, aut a turpi imbellique beſtia pereant, de quo Cuper. Obſſ. 1, 8.

4, 7, 1. Crebra repetitio τοῦ *illum* ſcholaſtica tibi non magis, φιλτάτη κεφαλή, quam mihi videtur. Nempe bona pars Plinii eſt ſcholaſtica, h. e. ornatius ſtudioſiusque, quam ſolet in promiſcuo epiſtolarum uſu fieri, ſcripta; ſcripta nempe non amicis, ſed poſteritati, cuius ſe faſtidio illa ſua accuratiore oratione mederi putabat. Pone igitur tantisper, non epiſtolam eſſe, ſed ſatiram, quam legimus, et anaphoran illam pronominis facilius concoques. Peccat, ſi ita vis, Plinius; ſed peccat, dum nimis placere nobis poſtulat.

4, 16, 2. Nihil mirum ais, adſtare aliquem tunica ſciſſa, ſalva tamen, qua illa tegatur, toga. Quid enim illum pudeat ſciſſurae repentinae, ſed tamen toga tectae? Quomodo vero tectam toga ſciſſuram inter agendum vidit Plinius? At id ipſum indecorum, ſuſpectum, ſingulare certe et obſervabile, aliquem ita ſe involvere toga, ut tunica nusquam appareat. Cogita Comicas perſonas in Molerii Avaro maculas et ſciſſuras veſtium pileo, patina, habitu corporis tegentes etc.

4, 27, 6. Mavis Plinio tribui voces redundantes γιγνώσκων ὅτι, quam indocto librario, quem vix credibile ſit, eas adieciſſe: et eodem modo redundare τὸ *inquit* 6, 33, 1. Videndi ergo Codices.

4, 30, 1. Putavit hanc quaeſtionem altiſſima eruditione ſua digniſſimam coniunctiſſimus collega meus I. A. Segnerus, quem apud te, qui noveris, laudare ſupervacuum eſt. Duobus enim programmatis illam explicatam dedit, inter inauguralia Academiae noſtrae ſacra auctumno ſuperioris anni editis, in quibus acutiſſime perſecutus eſt, qua ratione, conſervatis naturae motusque legibus, effici atque exſiſtere ſtati illi auctus atque deminutiones potuerint, atque eo demum evadit, ſiphonis cuiusdam a natura inter lapides et argillas fabrefacti ope totum illud peractum fuiſſe. Ponam ipſius verba ea, e quibus, qui non alieni ſunt ab geometricis, hydraulicisque rationibus, tu praeſertim, vir doctiſſime, de ſumma rei iudicare poterunt.

„Vas cape quodlibet perforatum ad aliquam a fundo „altitudinem, et ſi lubet, non longe a ſupremo margine „per foramen ſiphonem tranſmitte, ita ut crus eius bre„vius intra vas, ad aliquam a fundo diſtantiam, pateat, „longius extra illud habeatur; et foramen circa ſiphonem

„occlude. Adfluat deinde in vas aqua aequali celeritate. „Assurget in vase pedetentim, donec siphonem totum te„gat, itaque eum replebit, ac iam aqua per siphonem „effundetur. Quodsi ergo sipho eius fuerit structurae, ut „eodem tempore plus aquae fundat quam in vas accedit, „decrescet pedetentim aquae altitudo, donec a siphone „non amplius contingatur. Iam enim aëre repletus sipho „agere desinet, et aqua in vase assurget denuo, dum eae, „quas iam diximus conditiones, redeant. Sicque, si ad„fluxus perpetuus fuerit, etiam alterna aquae in vase in„crementa atque decrementa absque fine redibunt. Sed „aqua ex vase constanti tenore non effluet: quod ipsum „tamen, si velis, efficere possis facile. Insculpe vasi, quod „diximus, foramen aliud, circa fundum, quod, ubi aqua „vasis summum tenet, minus tamen eius reddat, quam „influit; ita tamen, ut, si aqua per siphonem et foramen „coniunctim fluat, plus eius effluat, quam in vas eodem „tempore influit: quod qua ratione obtineri possit, harum „rerum periti facile perspicient: efficietur, ut, influente „in vas aqua, primum per foramen circa fundum solum „effluat: quod cum minus transmittat, quam adfluit, as„surget aquae in vase superficies, sed paullatim, si exces„sus eius, quod influit, supra id, quod effluit, parvus „fuerit. Sed tamen siphonem tandem teget, efficietque, „ut per eum quoque aqua fluat, eoque facto cum plus „effluat, quam influit, descendet vicissim ea superficies, „lente pariter, si sipho cum foramine ad fundum paullo „tantum plus effluere patitur, quam in vas advenit. Si „vas aquam ex priori effluentem excipiat, et retentam „transmittat per foramen aliquod, aut rimam superne „apertam, in isto aqua augebitur tum, cum in priori „vase minuitur, minuetur, cum in priori augetur, sicque „hic quoque, quae PLINIVS in fonte observat, omnia „perfecte contingent. Stata erunt augmenta imminutio„nesque, ad eandem surget aqua altitudinem, aequalibus „absolventur die nocteque temporibus, et pro diversa „viarum magnitudine, quocunque numero et tempore „redire poterunt periodi, ut rem leviter consideranti „patescit."

„Cum ergo reliquae caussae quas finximus omnes, et „quarum plures excogitari non posse videntur, nihil no„stro fonti simile producant; ea vero, quam iam posui„mus, ita ea, quae de eo commemorantur, efficere pos„sit, ut nihil plane relinquat: veram esse hanc rei caus„sam, existimandum est. Neque enim id obesse potest,

„quod siphones concipimus, qui artis opus, non naturae, „haberi debeant. Cum enim siphonem constituere possit „quilibet meatus inter lapides, assurgens paullulum, in„deque aliquantum magis descendens, quales maximo „numero inter petras reperias, nec praeter hunc quid„quam requiratur, quam ut aqua ad scaturiginem, vel „in antro, vel in aperto fonticulo colligatur: nihil assum„tum est, quod non efficere natura possit, et multis lo„cis effecerit separata, ut coniuncta quoque nihil habeant „mirandum." Atque sic explicatum arbitror egregie, quomodo exsistere talis fons potuerit. Utrum conciliari ista cum *libramento abdito et caeco* Plinii possint? quod aliquando probabile nobis videbatur, iam valde dubito. Nimis aperte ille putat, aquam adfluentem viam sibi non nunquam praecludere etc.

5, 6, 36. *Acanthum hinc inde lubricum et flexuosum* quomodo explices, ut cognoscant lectores, patere. Ratio, inquis, dicendi petita est a serpente, qui est lubricus, et flexuosus, cum spiralis lineae figuram assumit. Sic acanthus satus fuit primo lineis curvis et spiralibus, sed nulla certa figura, mox in certas figuras vocatus per aliquantum spatii, mox iterum sine figura curvus et inflexus, sicuti velorum aulaeorumque fines filamentis sericis diversi coloris ornantur, ut mox flexuosa sint et spiralia, mox figurata etc.

p. 285, a. Quod hic negabam καταστερισμῶν nomen a me observatum, festinabam. Laudavi ipse, cum vix Lipsiam ista missa essent, in programmate quod habes de Diva Carolina Eratosthenis καταστερισμοὺς, inter opuscula mythologica, physica, ethica, Galei p. 97. sqq editos.

5, 20, 4. Quae esset *rigida* periodus, explicari negabat posse Cortius. Tibi *frigus* de periodis, qua sunt periodi, et quatenus pronuntiantur, dici non videtur. Age ponamus, quae tibi sit *rigida* periodus; quam ego *frigidam* interpreter: cetera, in auctoritate manuscriptorum fere pari, permittamus lectoribus. Est tibi igitur *rigida periodus*, in qua ita sibi implicata est et pendet oratio, ut non possint voce tamquam incisiones fieri, sed tota sit, quamvis longa, uno spiritu contorquenda. Quaedam contra periodi, quamquam longae, tamen flexibiles sunt, si non pendet per totas oratio, adeoque non uno spiritu pronuntiandae sunt. Mihi *volubilitas* non satis convenire *rigido; frigida* porro *periodus* videbatur fieri ipsa longitudine et productione non necessaria, qua perit et disperditur dicentis impetus, et auditoris attentio; cum

otiosa epitheta, periphrases, exergasiae, otiosam, tardam, et inefficacem re vera reddant orationem, quantumvis magna volubilitate contorqueatur.

6, 2, 3. *Quasi deprehensum* non satis, ut video, explicavi. *Deprehensi* quidem notio satis clara, et si quis dubitat, inspicere licet Quinctil. 1, 12, 4. 6, 3, 100. 10, 7, 29. 12, 9, 20. Ergo *quasi deprehensus* est, qui habet eandem excusationem, veniam, commoditatem, quam deprehensus. Qui ex tempore dicere cogitur, hoc est enim *deprehendi*, culpam coniicit in eos, qui coegerunt ipsum dicere: qui cum Regulo dicunt, quidquid peccatur, in ipsum possunt coniicere, longas moras, corrogatos auditores etc.

6, 20, 15. Elegans est, quod tibi in mentem venit, forte dedisse Plinium, *Aderant, qui Misenum fuisse* etc. ex illo poëtae, *Fuit Ilium.* Ceterum verba, *Aderant qui* antiquo, quem typographi vocant, charactere, non cursivo, debebant in contexto Plinianae epistolae exprimi.

6, 32, 2. De h. l. nos nuper disputare vidisti ad Quinctilianum praef. §. 9. et 11.

7, 12, 2. Rectum videtur tibi *ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι.* Nimirum ut *disperdendi* verbo iocose usus est, sic etiam *κακόζηλον* vocat, te iudice, Minucium, h. e. nimis studiosum siccitatis, et salubritatis Atticae. Et sane *κακοζηλίαν* etiam in Atticismi illa nimia affectatione inesse posse, certum est. Pendeo; et ad te transirem, nisi scirem, me tui amore etiam corrumpi posse.

7, 17, 13. *Emendator acerrimus* cum Ciceronianum esse putas et comparas cum *acerrimo aurium iudicio*, mecum, ut in sexcentis aliis, sentis.

7, 27. Ad hanc epistolam responsum esse a personato Gustavo Iansono in Nova Bibl. Hal. 34, 2. bene facis cum me admones.

8, 14, 6. Vis, Vir Clarissime, non tam illam *distinctionem sententiarum* ab uno dictarum intelligi; quae a me post Catanaeum explicata est, et cui favet f. 15. : quam illam, quae propius ad quaestionem et speciem in hac epistola propositam pertinet; de qua praesertim f. 21. ubi plures *pugnantes sententiae* ad superandam unam iunguntur. Et facile tibi assentior, magis ad hanc respici, quod *pugnantes* vocantur, i. e. quae una consistere non possunt, quod de priori genere ita simpliciter dici non

potest; potest tamen cum relatione ad alios, qui duas eiusdem hominis sententias, uno quasi spiritu prolatas, simul probare nolunt.

8, 23, 5. Pro *intellexit* malle te scribis *dilexit*. Ego putabam significare Plinium hoc, *intellexit* Avitus, et assecutus est, quantus vir esset Servianus, quam dignus observatione atque obsequio.

9, 13, 4. Quod pro *deservisset* malis, si addicerent libri, *resedisset*; in eo tibi assentior.

9, 23, 5. Verbo *noscitare* post Cortium tribuis vim demonstrandi, ut et τῷ *noscere* Panegyr. 22, 3.: non, quo proprie hanc potestatem habeat; sed quod infantes, pueri, plebs, cum *noscunt*, solent digito id, quod *noscunt*, simul demonstrare. Sic, ais, mulier, cum agnosceret Demosthenem, alteri demonstrabat etc. Mihi videtur, Plautinis locis et aliis ita stabilitam vim, quam hic tribui verbo, ut dubitare equidem non possim: demonstrandi significationem adhuc desidero aliunde adferri. Certe in Panegyrico quam illud convenit, *parvulos*, qui nondum vidissent, videre certe meminissent, peregrinatum adhuc Traianum, *noscere* h. e. cognoscere velle, interrogare, *quis est? hicne est? Iuvenes* autem illum *ostentare?* Si *noscere* est *ostentare*, pueri et iuvenes hic idem faciunt. Epist. 6, 20, 4. *vocibus suos noscitant*, non profecto demonstrant; res enim agitur in tenebris, sed aut agnoscunt, aut, quod malim, attendendo, requirendo, agnoscere cupiunt. Inspice locum utrumque, candidissima anima mea, et vide an dubitare possis. Potest *monstrare* digito, qui *noscitat* aliquem; sed ideo *noscitare* non significat proprie *demonstrare*. Nempe neque tu hoc vis.

10, 2, 3. Non attendi ad temporum consecutionem, cum pro *malui* suspicatus sum, legendum *malunt* vel *malim*. Libenter tibi, ut plurima, hoc debeo, mi Ernesti, quod festinationem emendare licet in ipso adhuc libello. Si coniecturae locus sit, *maluere* vel *maluerunt* substituendum fuerit.

10, 18, 2. *Testimonium retribuerunt*. Melius iam videtur, quod ex antiquis editionibus hic protulit Cortius *pertribuerunt*, cum etiam Panegyr. 95, 1. *pertribuistis* e Vossiano dederit Cl. Arntzenius, pro aliorum *perhibuistis*. Utroque in loco ea vis esse potest, ad unum omnes, a primo ad ultimum, testimonium tribuisse.

10, 48, 5. Ita emendandum censes, *quam buleutae qui sunt beneficio tuo*: eleganter profecto; et

quod meae coniecturae, si non praetulerim, certe nec ausim posthabere.

10, 50, 4. De Bithynicis aliquem *regem* intelligere malle te ais. Quaerendi otium iam deest, et forte est hoc e numero τῶν ἅπαξ λεγομένων.

Iam ad Panegyricum veniamus, in quo nihil tuae adnotationis nobis impertiisti; sed tanto plura dedit Cl. Arntzenius, qui, quod humane, et ut decet literas nostras, mecum egit, gratias ago; quod a scripto se vix ac ne vix quidem demoveri patitur, laudo, et commode accidere Plinio arbitror; quod seorsim a me sentit aliquoties, non miror; non aegre fero quaedam paullo inclementius dicta; si quid ipsi excidit, non exagito. Sed neque futurum puto, ut irascatur vir humanissimus, si eodem candore, quo mea ipsius errata non dissimulo, eademque, qua ipse in meis utitur, libertate nec mihi undique probari, quae ipse dixit, omnia, profitear, et quaedam eorum hic indicem, ut statim illud, quod

2, 5. retinet quidem *dignosque nos illius usu probemus*; sed ortam suspicatur hanc lectionem ex repetitis, more alias solenni, duabus literis VS in vocibus duabus perpetuo tenore scriptis ILLIUSU, cum tamen simpliciter legi debuerit *illi usu*. Non vereor, ne hoc probes prae ea lectione, quam nos dedimus, quamque Perizonio etiam probatam, Cl. Arntzenius docet, qui

3, 1. *aemulemur* dedit, ubi nos, Livineio et Lipsio auctoribus, *aemuletur*, quod melius nimirum intelligebam, et intellecturos sperabam alios. Plane autem laudo, quod

4, 1. ex libris antiquis posuit, *sed parendum est senatusconsulto, quod* etc.

4, 3. tuetur vulgatum, *sed ab agentibus habetur*, et quaerit, Cur talis honor agentibus gratias a Traiano non sit habitus alias quoque? Respondeo, quia de illis privatis gratiis non intercesserat SCtum, intercesserat de publicis. Senatui ergo honorem habet, cum ipsius auctoritati, etiam contra naturam suam et commodum, cedit. Firmat sententiam nostram, quod sequitur, *tibi audire necesse est*.

5, 8. *illum tumultum praesaeviisse* ex Vossiano libro dedit vir celeb. quod elegans sane et vix a librarii ingenio profectum. Sic placet, cum

5, 9. *ex adversis secunda nascantur* etiam ideo praefert, quia *seminum* statim mentio subiicitur.

9, 2. Non satis accurate rationes subduxi in *Patricii* explicatione, cum post locum Taciti subieci verba, *quis autem consule clarior?* Hoc enim in Traianum patrem an conveniat, vehementer incertum est, cum non constet, an eius quoque pater, id est avus Principis optimi, consulatu functus fuerit? tacentibus Fastis, tacente ipso Plinio. Itaque solicitor legere h. l. *Credentne posteri, Patricium, et Consulari — genitum.* Nihil fuit facilius, quam conformari sibi a librario casus proximos. Sed necessaria tamen haec coniectura non est: intercedit illud *aut* Taciti.

11, 4. Verba, *cuius pulsi fugatique* etc. per σύνεσιν ad *hostes* refert Cl. Arntzenius, et non vult sub iniquissima saepe Grammaticorum tyrannide servire. At hic quidem, quod sciam, non de Grammatica sermo est. Synesin eiusmodi, sive synthesin malimus, generosissimi quique scriptores usurparunt. Verum sententia multum fit acrior, et ad satiram magis accedit, h. e. ad Plinianum in talibus characterem, si dicas, ex ipso triumpho (ut hodie, cum Ambrosiano Hymno Deum iussi cives non nunquam laudant) intellexisse homines, *pulsum fugatumque* esse *imperium* h. e. cum exercitu suo Imperatorem, ut hodie *Portam Turcicam*, vel *Imperium Russorum* qui victum, pulsum, fugatum diceret, in sublimiori praesertim oratione, ab omnibus intelligeretur, reprehenderetur forte a nemine.

14, 1. In vexato loco de *ferocia Parthorum* an *barbarorum?* laudat Schwarzianam coniecturam merito, sed tamen suo more lectionem vulgatam retinet, et hoc modo interpretari conatur: „Iam eas res gesse„ras, propter quas eodem iure ex devicta gente „agnomen assumere potuisses, quo postea id fecisti de „Germanis." Vide, perspicacissime vir, an videre hic aliquid possis. Sic possessione longi temporis tuetur etiam illud, quod statim sequitur, et legit

14, 2. *Germaniamque (quam cum — dirimuntque) per hoc omne spatium* etc. ut sit hyperbaton a parenthesi. Neque tamen repugnare se ait, si quis malit brevius, *Germaniam, quam* etc. Mihi ea ratio nimis contorta, et a politula illa Plinii facilitate aliena videtur. Sed ingeniosum, quod

15, 2. coniicit vir Cl. *brevemque militiam quasi transsilisse contentus*, pro vulgato *transisse*.

17, 3. *Nec non modo telorum tuorum*: omittit *non*; nec habeo, quo defendam, praeter rationem Grammati-

cam, quae negationem ante vel post *non modo* non omitti suadet, nisi in proximo membro aliud *non*, vel *ne quidem* sequatur. Vid. ad Quinctil. 11, 1, 2. Sed scilicet, si plura id genus loca inveniantur, et asserantur, cedet merito Grammatica. Hic quidem, sublato illo *nón*, videtur hic esse nexus propositionum, *si quis regum venire in manus audeat, et non* (illud enim est *nec) modo telorum tuorum, sed etiam oculorum — coniectum — perhorrescat*: quod sententiae aperte contrarium est.

17, 4. Pro *quandocunque*, quod habent omnes editi, recte reponit ex MS. *quandoque*, eodem intellectu.

19, 4. Ubi nos *probabantur* post Lipsium et alios, *probantur* legit, quod patior: sed quomodo nexus orationis, quod dicit, illud postulet, non video.

23, 5. *Augusta victimis cuncta* bene se habere nihil dubitabam: videtur enim ipsa multitudo hostiarum ad religiosam quandam reverentiam aliquod momentum habere. Sed vide, vir doctissime, an non melius sit, quod Cl. Arntzenius e MS. Guelf. dedit *angusta*. Laudare poterat ad firmandam hanc lectionem infra 52, 7.

24, 2. Servat *eademque omnia illa* etc. sed me nondum poenitet dedisse *eadem quae*. Iudicabis, uter melius. Hic nullum in libris praesidium esse, probe intelligis, cum neque voces separent, neque diphthongos explanent.

24. extr. Bene legit *humus ista communis* pro *ita* aliorum. Sic etiam

25, 4. *exspectatus est*, quod sine caussa accommodarunt sequenti *provisumque*. Quod

30, 3. *mergi repararique palanti amne*, combinatis diversorum codicum lectionibus dedimus; non probabile videtur Cl. viro, quosdam librarios hanc, alios alteram vocem omisisse. Mihi adhuc placet illa ratio, quod *palanti*, in quibusdam libris repertum, eruditius est, quam ut librario tribui possit: *repararique* autem et ipsum magnis auctoritatibus asseritur. Mox

30, 4. pro *detinenti solo* dedit ex MS. *clementi*, quod damnare non ausim certe: multo minus

31, 1. *campumque praesterni*, pro altero *prosterni*: duriusculum autem, quod

31, 6. *Ita beneficio tuo nec benigna tellus et obsequens Nilus* legit pro *maligna*: duriusculum, inquam, sed ex MSS. tamen; et ita explicat, etiam non benigna tellus obsequens est non minus quam Nilus.

33, 3. Legit Arntzenius, *Nemo et ſpectator et ſpectaculum factus.* Vide, an non incommodum hoc habeat ea lectio, quod *ſpectator* nullo ſenſu etiam ad *factus* ſic refertur. Quanto lenius et propius ad Schwarzianum codicem, *e ſpectatore ſpectaculum factus?*

35, 4. Nondum poenitet dediſſe, *tot res illis adiecisti, propter quas* etc. licet *illi* tueatur Cl. Arntzenius: qui etiam in eo mihi non ſatisfacit, quod mox legit, *perquam magna quaedam edicto tibi adſtruxerat, nihilque reliquiſſe, niſi tibi videbatur*; atque illud *niſi* argutum putat, et valde Plinianum. Equidem conciliare eam exceptionem, illud *niſi*, non poſſum cum verbis *hoc magis arduum fuit.* Difficile eſt rebus, quae ad faſtigium iam perductae videntur, aliquid addere: ceſſat admiratio, ſi addat is, cui reſervatum conſilio eſt, ut addat. Conf. c. 38, 1.

36, 4. Ne admittenda ſit emendatio ſoli coniecturae debita, Cl. Arntzenius *tribunal excogitatum cruciatui*, ſuspenſo pede (laudo modeſtiam) ita tentat exponere: *tribunal* illud, in quo ſub ſuperioribus Imperatoribus fiſcales cauſſae agebantur, *excogitatum cruciatui*, h. e. inventum ad vexandos et lacerandos miſeros reos, ſub optimo principe nunc *par eſt ceteris* etc. Non voluit profecto intelligi a poſteris Plinius, ſi hoc illis verbis dicere voluit. Eadem puto de eo, qui iam ponetur loco,

40, 1. ubi retinet vitioſam, ut mihi videtur, ſcripturam, *cuiuscunque modi ea pecunia* etc. et ita explicat, Quocunque iure aut nomine ad aliquem pervenerit pecunia.

45, 5. Ponit, *quod fruſtra ſperaverunt diſſimiles,* pro *ſperaverint,* quod Gruteri et Bongarſii coniecturae debitum ſecuti ſunt ceteri. Et pulchram atque veram hic dicit ſententiam contra nimiam emendandi libidinem: ſed quae me tamen non deterreat, ut non malim hic legi *ſperaverint.* Nec ignoro, aoriſtorum Graecorum vim habere, apud Senecam praeſertim, interdum praeterita. Non multo poſt illam in criticos orationem, nempe ad

48, 3. ubi *immaniſſima bellua* Domitianus vocatur, „Eam, inquit, elegantiam" (neſcio autem, quae elegantia ſit, homini *belluae* nomen tribuere) „credo periſſe apud „Senecam Suaſ. 6. p. 36. *Videbis illum non hominis, ſed* „*belluae civilis vultum.* Editur nunc *belli,* ſed ita non „ſatisfacit oppoſitio, quae apertior eſt *hominem* inter et „*belluam.*" Sermo eſt de Antonio triumviro; quaeritur, an Cicero illum adire, illi ſupplicare debeat? Sed potes-

ne tu, humanissime Ernesti, hic non aliquantulum ridere *belluae civilis vultum?* Equidem non loquor de impuris manibus, quibus laceretur Seneca, ut aliquis ad hunc Panegyricum 90, 6. Redeamus in viam, h. e. ad Plinium et humanitatem. De 49, 4. dicemus ad 56, 2.

49, 6. *plenus ipse et ructans*, quod placuit Livineio, Perizonio, Schwarzio, mihi quoque, non patitur venire in locum compositi et *ἀσυνδέτου plenus ipse eructans*.

49, 8. *peregrinae superstitionis mysteria* e MS. Guelf. mutat in *ministeria*, intelligitque pueros ex Aegypto, superstitiosa procul dubio gente. Sed num superstitionis caussa arcessiti? *Alexandrinas delicias* ad alia omnia petitas novimus. An ita pauper est Plinius, ut solius augendae orationis et epitheti caussa *superstitionis* mentionem inculcaverit? Sed hoc ipse sentit vir doctus: et hanc ipsam mutandi caussam fuisse putat descriptoribus. Contra apud Petronium c. 118. *Deorum illa ministeria*, per quae *praecipitandus* est *liber* poëtae *spiritus*, simplici coniectura, qua severe adeo interdicit aliis, in *mysteria* mutatum it, in quo minus etiam illi assentiar. Nimirum neque ille Gronovio, Schwarzio, mihi, cum ex optimis libris

50, 4. legimus *domini scientis*, quod severe damnat, neque putat, Romanum quemquam sic loqui potuisse. Sed

50, 5. retinet vulgatum, *quod sit detestanda avaritia* etc. aitque, sine ulla difficultate recte posse exponi. Vellem fecisset. Nam laborarunt Livineius, Lipsius, reliqui, qui *quo sit* maluere: laboravit Perizonius, cui videbatur legendum *quo sit*. Vide, ὦ φιλότης, an non

51, 1. legendum sit *Idem tam parcus es?* Verbum *es* facile absorpsit syllaba praecedens. Quamquam arctior sit transitio ellipsi.

51, 2. ex MSS. dedit *Magnum reiicere aliquid* etc. Cl. Arntzenius, et in loco vexato

52, 2. *cum deorum ipse non sis adeptus*, in quo adsentitur Celeb. Schwarzio. Iuvat explicationem nostram illud, quod observat vir diligentissimus, *Dei* plur. et *Deis* in libris antiquis inveniri.

52, 5. Pro *abiectas* legit Arntzenius optimis auctoribus *obiectas*, et iungit cum *flammis*.

56, 2. Cum scripsi, non statim ad manus esse exemplum, ubi *num* pro *nonne* ponatur, alterius auctoris putavi, et indubium. Alioquin enim erat in proximo, nempe 49, 4. ubi ipse dedi ex editione Salmur. 1671,

12. *num remissionibus tuis eadem frequentia* etc. Quo in loco non illud modo membrum, sed reliqua omnia a *num* incipiunt in antiquis editionibus. Minime autem probabile est, *num* posituros fuisse primos editores, si *non* invenissent in suis libris. Verum Faber, alii, et iam Cl. Arntzenius ibi quoque *non* dederunt. Hic *nonne* ea caussa magis placuit, quia ob sequentem vocalem facile inter dictandum excidere potuisse encliticam *ne* arbitrabar. Ceterum eiusdem originis, certe significationis, eiusdemque fere pronuntiationis vocabula *num* et *non* ita misceri certum est, ut vix unquam in interrogationibus certum sit, utra sit praeferenda. *Non* hoc intellectu occurrit etiam 58, 3. it. 63, 3.

57, 4. Pro *sexies* coniicit vir Cl. *septies*, ut referatur ad C. Marium. At hunc excludunt verba ipsa Plinii, qui neget de iis se agere, *qui exspirante iam libertate per vim ac tumultum creati sint.*

61, 2. Suspicor legendum, pro *decrescant*, *decrescunt*, priusque *ut* similitudinis tantum et comparationis esse.

61, 8. Servat vir Cl. et contra Schwarzium i. e. codicem Parisiensem meque defendit veterem lectionem, *indulgentiam tuam necessitatis aemuletur*, eamque magis cum panegyrico laudandi genere putat convenire. Sed si vera est illa lectio, aemulata est necessitas illud, quod nondum fuit. Nonne vero indulgentis est, ea ultro dare, quae alias sola extorqueat necessitas? Necessitas non imitatur, non circumspicit exempla, sed ruit, rumpit, frangit, sine lege, sine more modoque, omnia.

63, 7. Pro *spatiosissima* iam priore editione coniiciebam legendum *speciosissima*, quod in altera hac monere oblitus sum: monuit me, cum probat, vir doctissimus. Sed idem

64, 1. non persuadet, cum praefert *Vides, quam necessarium fuit.* Nimis facile est apicem post *fu'*, quo syllabam *er* notant librarii, periisse.

70, 6. Sic constituit locum mihi dubium ex bonis libris Cl. Arntzenius: *Vides enim, si quid bene fecero sciet Caesar? aut si scierit, testimonium reddet?* Et illud *Vides enim* eleganter inservire ait sententiae. At ego, culpa forte mea, elegantiam nondum video. Nec magis mihi satisfit iis, quae de διαλογισμῷ Schwarzius.

71, 3. Locum vexatum bene h. e. quam proxime ad MSS. constituit; quem proponam cum interiectis supplementis, et interpretatione nostra. *Contigit ergo ocu-*

lis nostris insolita ante facies, Princeps et candidatus, aequi tum (aequales in ea cerimonia) *et simul stantes; intueri* (contigit) *parem* (privatis) *accipientibus honorem* (et magistratum, Principem) *qui* (honorem illum) *dabat.*

80, 6. *Qua nunc parte liber*, omisso nomine *curarum*, edi curavit vir doctus, et inutilem plane vocat vocem, quae invito auctori obtrudatur. Sed non soli Cuspiniano deberi, satis apparet ex his, quae ipse recudenda curavit.

81, 3. Pro *claustris* ex MS. ponit *clathris*: recte. Non item, puto, quod

81, 4. extr. pro *transire obstantia freta* ponit *transfretare*, quae glossa totius formulae videtur. Sic

82, 1. *Teporem* ponit pro *torporem* ex duobus MSS. contra omnes reliquos. Et facile illi fuit probare, a calore et *tepore* celebrari Baias; huc facere *teporem* prae *torpore*, illud vero non ostendit.

82, 9. Illud *incidat*, quod, a Grutero et Cellario acceptum, mihi non satisfacere dixi, mutat in *insideat* ex MS. Guelf. et coniectura Perizonii. Aldus et alii, *insidat*. Fateor tamen, mihi adhuc placere meum *insit*; *at* etc.

86, 6. dedit, *ut maxima fructus* (f. fruitus est) *suscepti* etc. nempe *maxima* iungit cum *gloria*. Nondum adducor, ut haec praeferam ei lectioni, quam e Cl. Schwarzii libro edidi. Nec facere possum, ut probem

90, 6. lectionem, quam repraesentat, *etsi minus ut bonos promovere vellet.* Iactantiam ait vir doctus admiratione dignam, si Plinius se et collegam *bonos* viros vocet. Quid audio? Et voluitne Nerva promovere *minus bonos?* vel ne calumniari videar, potuitne alio respectu eos promovere, quam *ut bonos?* et nonne *bonos* vel inde collegit, quod invisi essent malo principi? Egregia laus boni principis, si solo quasi studio contradicendi suo antecessori promoveat quosdam, non *ut bonos*, sed ut illi invisos. Deinde quorsum referemus illud, quod statim sequitur de voto latendi? Non ausim ego iurare, Plinium totidem syllabis scripsisse, quod coniecit Lipsius; sed in hanc sententiam si scripsit, incommode scripsisse nego, et melius scripsisse aio, quam ut modo restitutum est. Non irascor, mi carissime Ernesti, optimo Arntzenio, quod tuetur integritatem Plinii; laudo, quod non patitur pro Plinii verbis ad posteritatem dari cogitata vel eruditissimorum hominum. Sed *impuras manus*, et *varios sententiarum gurgites* impingi viris de sententia scriptorum, propter quam solam totus ille noster apparatus cri-

ticus adhibetur, optime meritis, illud leniter certe, et ſervata literarum noſtrarum verecundia, animadvertendum mihi videbatur. Ultra fere, quam pro huius editionis ratione non nunquam provectus ſum, dulcedine tecum, ὦ φιλότης, ut alias coram ſolebamus, disputandi, cuius me quaſi praeſentis cogitatio, quod futurum praevidebam, ſustentavit, ut non nimis iucundo labore, mea quaſi vineta caedendi, et retractandi ea, quae manu emiſſa gaudebam, alacrius defungerer. Quae alias in fine epiſtolarum dici ſolent, iis facile caret amicitia noſtra. Itaque vale, et mei memoriam Lipſienſibus amicis, praeſertim Patrono noſtro illuſtri STIGLIZIO, viro immortaliter de patria ſua merenti, commendare ne deſine. Scr. Kal. Nov. cIɔIɔccxxxvIII. Gottingae.

LECTORI
AEQVO ET DOCTO
IO. AVG. ERNESTI
S. P. D.

In institutis eloquentiae praeceptis exemplisque per lectiones publicas tradendae, semper hoc usi sumus, ut post praecepta, secundum nostrum initiorum rhetoricorum libellum aut Ciceronis Oratorem explicata, primum orationes quasdam proponeremus, quibus enarrandis et inveniendi viae et eloquendi artificia demonstrarentur et ad intelligendum et ad imitandum planius; deinde historicum aliquem librum, ut *Sallustii*, *Livii*, *Suetonii*, denique philosophicum, *Ciceronis* fere de officio opusculum, quibus interpretandis scribendi genus historicum et dogmaticum proprie cognosceretur. Et in primo quidem genere plerumque usi sumus Ciceronianis orationibus, sed hoc delectu, ut ratio haberetur praecipua earum, quibus intelligendis etiam rerum cognitio comparari posset a studiosis, quarum esset in aliis disciplinis usus, inprimisque in iure vetere Romano, in cognoscendis artibus reipublicae Romanae pace ac bello, domi forisque,

administrandae. Itaque etiam *Verrinas* saepius ceteris enarravimus, ipso semestri superiori; quibus legendis tota ratio iurisdictionis Romanae, tum urbanae, tum provincialis, sociorum provincialiumque, magistratuum in urbe et in provinciis, civium item utrobique iura, cognosci possunt. Eandemque ob caussam interdum vel *Ciceronis* illam clarum *ad Quintum fratrem* epistolam, de provinciali administratione, vel Plinianarum librum decimum explicavi; in quibus ratio provinciarum sub Caesaribus administrandarum multis et perspicuis vestigiis exemplisque expressa est, ut a studiosis utriusque discrimina cognoscerentur: quae res inprimis necessaria est, non modo iuris studiosis, sed etiam interpretibus graecorum Novi Testamenti librorum, nec minus iis, qui historiam veterem Ecclesiae accurate cognoscere cupiunt. Atque ea res primam hanc vim habuit, ut allicerentur magis iuvenes ad illas lectiones audiendas, praesertim ex eo numero, qui in aliis Academiis ista contemnit, quod audiendis latinorum scriptorum interpretibus nihil se praeter formulas verborum latinas, aut sententias bellas discere posse putat, quarum sibi aut nullus aut parvus usus futurus sit, eamque ob caussam iis relinquit lectiones in scriptores veteres latinos, qui scholarum latinarum magistri futuri sint. Nec illum parvum fructum iudicamus, quod apud nos semper fuerunt plures, qui iuris eam, quam elegantiorem vulgo vocant, scientiam amarent, et tenerent, nec modo, ut alibi fit, fori usum in discendo iure sequerentur. Sed, ut ad instituta nostra redeamus, in parte illius quasi orbis oratorii ea, quae prima a nobis commemorata est, bis Plinianum Panegyricum proposuimus, tum ea de caussa, ut tota ratio imperii a Caesaribus administrati intelligeretur, tum ut modus hominum

apte laudandorum, primum per delectum actionum eventorumque, deinde utriusque generis per locos communes sententiasque exornationem, cognosceretur. Ea autem omnia cum saepius ac diligentius tractaremus, exigeremusque omnia ad analogiam rerum et verborum, visi nobis sumus subinde animadvertere, ubi aut aliter, quam ante factum esset, intelligi verba, aut etiam corrigi deberent. In quo genere etiam hoc facere consuevimus, ut ad animadvertendum excitaremus auditores, non modo ita re explicanda, ut ipsi in viam reperiendi deducerentur, sed etiam demonstrandis locis, quae vitiosa putaremus, et vitii latentis tum animadversionem, tum correctionem iis relinqueremus. Quae res ita bene cessit, ut non raro, primo verae correctiones a pluribus scriptae nobis traderentur, post etiam statim, cum iussissemus dicere palam, si quis videret, quid vitiosum esset, quomodo corrigi deberet, quod verum esset, vel ipse in animo haberem, a nonnullis reperiretur et pronunciaretur.

Haec a nobis hoc loco dicta sunt, non tam ut rationem redderemus institutorum nostrorum, aut ut alios ad eorum imitationem vocaremus: quamquam hoc quoque a persona nostra non alienum foret: sed ut intelligeretur, quomodo nata sint ea, quae hoc tempore repetitae Plinianorum scriptorum editioni Gesnerianae addenda permisimus, cum librarius eam habere aliquid nostri cuperet, cuius etiam prima aliquid habuisset. Pertinent autem pleraque vel ad sensum verborum, vel ad emendationem eorum, in quibus nobis aliquid inesse vitii videbatur: adspersa tamen etiam sunt quaedam ad intelligentiam rerum, itemque ad iudicium oratorium pertinentia. In quibus omnibus si quid est, in quo verum vidimus,

aut quod *Plinii* lectoribus prodesse ad intelligendum et iudicandum possit, bene nos operam navasse putabimus.

AD L. X. EPISTOLARVM NOTVLAE.

Epist. 1. In verbis: *festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae*, quam susceperas, *admovere.* Semper offendor in verbis, *quam susceperas*: non quo non recte suscipi respublica dicatur, sed quod id hic non bene convenit cum *gubernaculis* reipublicae. Non suscipitur navis ab eo, qui ad gubernacula admotus est. Interim potest esse a Plinio: ego non imiter.

et privatim et publice) Fluctuat *Gesnerus*, utrum ad *fortem et hilarem*, an ad *opto* referendum putet: sed magis inclinat illuc. Ego sine dubitatione ad *opto* refero. Decernat ipse *Plinius*. Ep. 9. *et tuo nomine et reipublicae gratulor*, h. e. publice privatimque.

Ep. 2. *Malui hoc potius*) Agnovit *Gesnerus*, correctionem suam *malunt* stare non posse. itaque in nota ad h. l. nunc bene correctum est, *maluerunt*. Ego *maluere* sine haesitatione rescripserim. *Malui* nec per grammaticam rationem stare potest: deberet enim sequi, *pater fieri*, non, *me patrem fieri*: nec per sententiam; quia de Deorum beneficio sermo est, non de *Plinii* voluntate.

Ep. 3. *liberalitatem sestertii quadringenties*) Nimis grandis summa videtur etiam *Gesnero*, qui sane ingeniose coniicit CCCCHS: *quadringentorum sestertiorum*, sc. pondo; ut sit pars census senatorii, qui Voconio deerat ad locum in senatu tenendum, quem petebat. Vix tamen possum intelligere, quomodo librarii ex his signis fecerint *sestertii quadringenties*: cum satis constet, eos in numeris, ad rem pecuniariam pertinentibus, explanate scribendis, sicut nostri vulgo in enunciandis, in illam difficiliorem formam, quae a *I. F. Gronovio* demum liquido explicata est, nunquam incidisse. Magnitudo summae me non ita movet, ut vitiosam decernam. Nam illis et secutis temporibus ista pecunia non nimis grandis fuit. vid. *Salmasius* ad *Vopisci Tacitum* c. 10. ubi Tacitus, cum privatus esset, *in reditibus* habuisse dicitur *sestertii bis millies quadringenties*.

Ep. 5. praefectum Aegypti, *amicum tuum*) Verba posteriora sunt ex ep. 23., ubi Traianus eum appellat

amicum suum; in qua scilicet hoc Traianus promiserat, quod *Plinius* petit. *Plinius*, an librarius ea verba repetierit, vix decernam: saltem non satis apte et decore repetita sunt.

Ep. 7. *summa integritas* in paupertate) Paupertatis commemoratio quomodo hic fiat, intelligi non potest. Sane integritas (i. e. abstinentia a pecuniis alienis) est maxime apta magistratui, inprimisque praeturae: et est magna virtus, si sit in paupere: sed paupertatis nulla vis est ad impellendum hominem abstinentem, ut magistratum petat. Immo si pauper erat, Senator esse, et praeturam petere non poterat. Adhaesitne ex alio loco, ubi ad augendam integritatis laudem addita erat paupertatis commemoratio; an *Plinius* deceptus est illius *νοήσεως* dulcedine, ut alibi?

Ep. 13. cum tabellario mittendum *putavi*, ut *possis* ex Lycormae — epistolis cognoscere, quae — scire *deberes.)* Sine dubitatione in textu rescribendum est, *posses*. Hoc genere vitii et alibi textus *Plinii* laborat, ut videbimus. Sed ad id videndum Germani vulgo non sunt satis acuti. Impediuntur enim, ut quondam librarii, linguae suae sive vitio, sive consuetudine.

Ep. 16. Perductum ad magistratus indicasse, *servisse* aliquando Laberio etc.) Potuit *se* post *servisse* absorberi a clausula verbi: sed et alibi *Plinius* omittit, ut ep. 30. extr. etc.

Ep. 18. Testimonium ei — retribuerunt) *Gesnero* in secundis curis magis placuit *pertribuerunt*, quod *Cortius* et *Arntzenius* in libris repererunt; idque adeo verbum ex hoc loco et simili *Paneg.* 95, 1., ubi *Arntzenius* pro *perhibuistis* e libris rescribit *pertribuistis*, in *Thes. L. L.* intulit. Non ausim ego verbum, cuius nullum aliud exemplum exstet, in textum ex aliquot libris editis inferre. Homines offendit *retribuerunt*, pro tribuerunt, haerentes in etymologia. Sed habet hoc verbum in hac significatione characterem aetatis Plinianae, quae, ut multis *Taciti*, *Suetonii*, locis intelligitur, formae huius verba pro simplicibus dixit, contra consuetudinem veterem. Sed in hoc verbo bonus auctor est *Cicero* pro *Rosc. Com.* 15., ubi *detrahere* et *retribuere* ex adversum sibi respondent, estque *retribuere* pro tribuere.

Ep. 19. Nymphidium Lupum *primipilarem) Primipilaris* quid sit, explicant quidam de Interpretibus: alii non attingunt, velut hic nihil sit, in quo haerere possis. Sed quomodo Lupus primipilaris dicitur, sive tu militem

intelligas, ſive centurionem, ſi ille iam praefectus cohortis fuit, cum Plinius tribunus militum eſſet? Non magis videtur Lupus centurio fuiſſe, quam Plinius; ne in iuventute quidem, nedum in illa aetate. Nam et filius iam erat praefectus cohortis, ut ex hac epiſtola patet. Utrum delendum omnino ſit verbum, an in eo aliud quid lateat, non decerno.

Ep. 26. Me Epheſum — navigaſſe) Cur hoc narrat? ſcil. quia ibi appellere primum Praeſides debebant. vid. *Ulpian.* §. 4. de Off. Proconſ. Inde terra ibant ad provincias deſtinatas in iſtis regionibus. cf. ep. 28.

Ep. 28. Aliquanto tardius, i. e. XV. Kal. Octobr. Bithyniam intravi) An illa *i. e. — Octobres* ſunt e gloſſa, addita e ſequentibus temere? Cur enim dicatur bis eadem res? Mox: *quinto decimo Kal. Oct. provinciam intravi* etc.

quod ipſo *tractu* magis ac magis neceſſarium intelligo) Semper pro errore typographico habui *tractu*. Video tamen viros doctiſſimos dubitare et *tractu* tueri. Non bene faciunt. *Rationes* non dicuntur *trahi*, ſed *tractari*, vid. Ep. 28. Probo *Cortii* iudicium, qui de *Rittershuſii* coniectura recepit *tractatu*, quod et infra occurrit.

ibid. ſi fideliter aguntur) Aures meae deſiderant *agantur*: quod etiam in editionibus pluribus reperitur. Senſit et *Gesnerus*, ſed fundamentum ſenſus non vidit. Illud *videntur poſſe* coniunctivum requirit.

Ep. 40. Et ego quaeſivi, ſed nihil comperi, quod adfirmare tibi *poſſum*) Senſerat *Gesnerus*, non bene dici hic *poſſum*, et ei verius videbatur *poſſim*: forte tamen hic aetatis ſuae conſuetudini indulſiſſe. Immo ſcribendum eſt *poſſem* ſecundum legitimam rationem; nec in hoc indulgere *Plinius* aetati potuit: etſi ſcio, paullatim coepiſſe aberrare Latinos a legitima conſuetudine, ſed eos, qui a Germanicis nationibus infecti eſſent.

Ep. 46. In numeris impenſarum haeſit *Gesnerus*, ſive potius in modo numerorum, qui per ſigna ſcripta ſunt, enunciandorum; putatque in primo HS. XXX exprimendum eſſe *tricies*, in altero CC *ducenties*, ut ſummae aptae operi, de quo ſermo eſt, fiant. Sed ei rei refragatur, in altero quidem, latinitas: *curſus in alium ductum erogata ſunt HS. CC.* Deberet eſſe *erogatum eſt HS. CC.* Si ſeſtertia intelligimus, ut ſecundum hoc debemus, minores quidem, quam pro operum iſto-

rum modo, summae exsistunt: sed inchoata tantum opera erant, et relicta: unde tamen magna est pecunia, quae perierat.

Ep. 47. Ne, *quum* inter se gratificantur) Recte iudicavit *I. F. Gronovius*, hic rescribendum esse *dum*, quod ego sine haesitatione in textum intulerim. Ortum est vitium a librariis imperitis, ad suae linguae modum refingentibus. Nam et nostri imperite dicunt interdum *quum* pro *dum*.

ibid. *ad hoc opus)* Libri quidam editi habent *ad hoc tempus*. *Operi* sane non convenit *perdiderint*: forte totum est a librariis, et e superiori *hoc opus* huc tractum. Id si non est, sane *tempus* legendum.

ibid. *Quid* itaque compereris, perfer in notitiam nostram) *Quid* sine dubio vitiosum est, corrigendumque *Quod*. Sermo est enim de futuro. Iubet cognoscere rem, et ad ipsum referre, quod repererit. Etiam infra hoc genus vitii in libris notavi.

Ep. 48. Neque enim ratio *plus* excussa est) Credo *plus* esse vitiosum, rescribendumque *dum*. Ratio nondum excussa erat. Habebat enim tantum de auditu. *Ut audio*, inquit, *HS. amplius centies hausit*. Cl. *Longolius* nos amandat ad *Perizonii* dicta de usu verbi *plus* ad Sanctii Minervam IV, 2, 1. sed ea nihil efficiunt.

ibid. *descendit* et hiat) Frustra haesere viri docti in primo verbo, tentaruntque *discedit*. *Descendit* refertur ad *solum*, quo subsidente, a mole aedificii, rimae aguntur.

ibid. Gymnasium — longe *numerosius* et laxius) Non videtur *numerosius* adhuc recte intellectum esse. Nam nec multitudo cubiculorum et membrorum, nec multitudo hominum, quam capiebat, satis apta est sequentibus. *Incompositum est et sparsum*, i. e. cuius partes, quae et ipse aedificiorum instar habebant, non aptae inter se nexae erant, sed dissitae et per interualla structae: nisi vero huc *membra* in Gronoviana interpretatione trahas.

ibid. Quam buleutae *addunt* beneficio tuo) *Addunt* esse vitiosum, in eo fere consentiunt. Conieci *qui sunt*, quod non displicebat *Gesnero* (vid. Epist. ad h. l.), qui coniecerat *adiuncti*. Id verbum in hac re non est usitatum. Forte plane spurium et insititium est verbum.

Ep. 49. Sed oportet *illos* eo contentos esse, quod possit *illis* sufficere) Alterutrum vel *illos* vel *illis* delendum: malim prius.

Ep. 50. Sed *hoc opus* multas manus poſcit: *at* hae etc.) Quod opus intelligatur, ex antecedentibus intelligi non poteſt: nec ulla res commemorata eſt, ad quam *hoc opus* referatur. Videtur aliquid excidiſſe, v. c. *Itaque mari committere cupiunt*, ex epiſtola ſequente. Tum pro *at* melius fuerit: *et* hae pro re non deſunt.

ibid. *A rege* percuſſam) Maneo in ſententia, de Bithyniae rege quodam eſſe capiendum.

Ep. 52. Quae viatici nomine *annua* dabantur legato) *Annua* mihi ſuſpectum verbum eſt. Dicitur enim de ſtipendiis perpetuis, non de eo, quod datur ſingulis, non iisdem: nec opus erat dici iterum, quod ante iam dictum eſſet *annis omnibus*; vel, quia id ad aliud pertinet, in *terna*. An fuit *antea*? cui reſpondet *inpoſterum*?

Ep. 56. Pleraque *ex illo* ad id, de quo quaeritur, non pertinere) *Ex illo*, quod refertur ad *libello*, mihi valde ſuſpectum eſt; adeo inutile et inelegans eſt. Arbitror delendum eſſe.

Ep. 57. Propter quae *videri volunt eos*, qui Proconſules hanc provinciam obtinuerunt, abſtinuiſſe etc.) Non deſiderarem *videri*, ſi abeſſet: ſed ferri poteſt. *volunt eos — abstinuiſſe videri.* ſed *volunt* durius eſt poſt *eſſent*. Legitima ratio poſtulat *eſſent*. Si maxime *Plinius [Traianus]* dedit *volunt*, quod non credo, ab interprete debent moneri adoleſcentes, id eſſe per ſe vitioſum, dicendumque fuiſſe *vellent*: ut ipſi adſueſcant legitimae rationi dicendi.

ibid. cum *ipſum te, ut* eas inſpiceres, non recuſaverint.) Probo lectionem Cod. Voſſ. *ipſi*: quo et inclinat ed. Catan. *ipſe* — recuſaverim.

Ep. 58. Quod eſt multo depreſſior *opere eo*, quod nunc maxime ſurgit.) *Cum maxime*, quod *Cortius* ſecutus eſt, melius ſane eſt in ſe, nec ipſe aliter dixerim: ſed et *nunc maxime* rectum. *Opus* autem recte *Gesnerus* interpretatur forum, quod non area modo lata, ſecundum noſtrum morem, ſed vel maxime aedificiis ambientibus aream cenſetur, ut baſilicis, tabernis etc. *Suetonius* in Caeſ. c. 25. clare diſtinguit aream a reliquo foro. Ad intelligendam rem planius profuerit ſtudioſis cognoſcere, quae de *foro Lugdunenſi* traduntur apud ſcriptores ſeculi noni, quod a Caeſaribus aedificatum, ea aetate repente corruit. Ea reperiant in *Antiquitatibus Urbis Lugdunenſis*, quae ſunt in capite operis, quod *Hiſt. liter. Lugdun.* inſcribitur francice.

Ep. 60. Praeiimus — iurantibus) Fluctuant libri in hoc loco, qui sane non est satis elegans. Suspectum mihi est ultimum verbum *iurantibus*; quo sublato, elegantior multo fit oratio. Adscripsisse videtur aliquis, scil. *iurantibus*: quod deinde adhaesit. — Ceterum, an ex hoc loco colligi possit, Plinium in provincia Bithynica habuisse *imperium consulare* (nam *de potestate* non dubitatur, quae et in inscriptione vetere diserte commemoratur) disputari video inter *Norisium* et *Pagium*, quem consulent, qui de ea re cognoscere velint, in Critica Baron. ad a. C. 69. T. I. p. 63. Hic de ea re disputari nihil attinet.

Ep. 62. Nec inveniuntur, qui velint debere, reipublicae praesertim [*duodenis*] *assibus*, quanti a privatis mutuantur) Locus hic sine dubio vitiosus est. *Salmasius* et *I. F. Gronovius* pro *duodenis* rescribunt *usuris*, ut sint *usurae asses*, sicut dicuntur *usurae semisses* in iure. *Noodtius* rem et sensum probabat, sed simpliciter *assibus* scribi volebat, deletis *duodenis*. Eleganter. Nam et *Cicero* dicit, *semissibus magna copia est*, pro *usuris semissibus*; quem locum commemorat etiam *Gesnerus*: qui tamen sibi non liquere ostendit, utrum sequatur id, quod secundum veterem et veram latinitatem rectum est, an *Plinii* aetate iam deflecti coeperint homines a vetere ratione usurarum secundum menses ducendarum, et annua ratione uti. In quo tamen opus foret aliquo indicio historiae veteris: quod sane nullum mihi occurrit: immo contraria omnia et in historicis latinis, Plinio iunioribus, et in libris iuris civilis. Si ergo e Gronoviana et Noodtiana ratione deligenda esset, quae maxime probabilis videretur; secundum hanc decernerem: quia durior est aberratio ab *usuris* ad *duodenis*. Mihi, fateor, totum illud *duodenis assibus* delendum videtur. Ita Plinius simpliciter dixit, nolle quem pecuniam debere publico, quanti deberi soleat privatis; ut adeo nil lucretur in aere, cum durior sit conditio debendi reipublicae. Quia vero ordinarius modus usurarum olim fuit hic, ut duodeni pro centenis darentur, in provinciis inprimis, quae sunt usurae asses; aliquis adscripsit modum usurarum, et quidem secundum consuetudinem recentiorem, quae tum invaluerat.

Ep. 64. Quod inter maximas occupationes, *iis*, de quibus — me — regere dignatus es) Aut intelligendum aut addendum *in*.

Ep. 66. In *edicto Nervae* locus valde scaber est in his verbis: *ut mihi potius debeat, si illa rata et*

certà (fecero): nec gratulatio ullius instauratis eget precibus, (et qui non habent, me) quem fortuna vultu meliore respexit. Haec sic refingenda puto: *debeat. Sint illa rata et certa: nec — precibus, quem — respexit, me — novis beneficiis vacare patiantur.* Emendationi *sint* pro *si* favent Codd. in quibus est *sine*. *Fecero* item, et *qui non habent me*, sunt ex interpolationibus recentioribus, ut bene *Gesnerus* vidit, nec habentur in edd. primis. Ita arbitror locum planum factum.

Ep. 68. Quum ei honor toties decretus sit ab iis, *qui ignorabant*, quid de illo Paullus Proc. pronunciasset.) Immo, *non ignorabant*: idque res et contextus et argumenti ratio requirit.

Ep. 76. Nam si facta aedes *esset*, licet collapsa sit, religio eius *occupavit* solum.) In his aut *est* legendum pro *esset*, aut *occupasset*. Sed illud habent Cod. Voss. et ed. pr.

Ep. 79. Primum in his: utrum — putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Traiani *appellentur*, pro ultimo debet esse *appellarentur*. Tum pro *debeam* in sequentibus *deberem*. Nam et sic est ep. 93. *dispiceres*, quid et quatenus aut permittendum, aut prohibendum *putares*: non *putes*.

Ep. 84. Novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum capere *possint* ii, qui — *essent*, et qui accepissent, in senatum c. c. *pervenirent.)* Vel paullum attendenti patet, rescribendum esse *possent*. Secus est in sequentibus, ubi mera praesentia sunt, recteque adeo, capere *possint*.

Ep. 85. In principio huius epistolae interpunctio vitiosa est, sensumque turbat: eaque sic mutanda: *appellatum me a Claudio Eumolpo.* (Hinc incipit narratio caussae.) *Quum Cocceianus Dio in bule* etc.

ibid. n. 7. In quo *ducuntur* sepulti filius et u. D.) *Aldus* et alii, quos sequitur *Cortius*, habent *dicuntur*; quod rectius puto.

Ep. 97. n. 5. Totam hanc ῥῆσιν vitiose interpungi in editis arbitror. Ego sic interpungam: *Propositus est libellus sine auctore multorum nomina continens, qui se negarent esse Christianos, aut fuisse. Quum praeeunte me — quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt* (vel *sint*) *revera Christiani: ego dimittendos putavi.*

Ep. 107. Centurio *cohortis equestris.)* Bene *Gesnerus* novum hoc esse monet, cum olim cohortes peditum modo fuerint. Vestigium rei etiam supra est Ep. 32.

vid. *Schelium* ad *Hyginum* p. 86. *Hygino* est *cohors equitata*, quo nomine et in inscriptionibus occurrit.

Ep. 114. Durius mihi visum est hoc: *Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque civitatis legem, puto:* mollius fuerit sic: *Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendum, cuiusque civitatis legem, puto:* intellecto *i. e.*

Ep. 115. Adscribere sibi, quos *vellent*, cives, dum civitatis non *sint* alienae.) Corrige *velint*. Ceterum in *Cod. Theod.* L. XII. tit 1. de decurionibus, est l. 5. ad Bithynos, ad quos pertinet etiam l. 119.; sed ad Praef. P. directa. ad l. 5. *I. Gothofredus* memorat hunc *Plinii* locum, sive has epistolas, sed negligentius epistolas inspexit.

Ep. 118. Ut formandis istius provinciae moribus ipse *moderareris, et ea constituas,* quae — *essent* profutura) Hic quidem *constitueres* esse rescribendum, unusquisque, admonitus praesertim, videat.

Ep. 120. Si ante Iselastica non fuerunt) Importuna videtur *Gesnero* particula *si*, quam vel delendam, vel cum *quae* permutandam putat. Ego totam propositionem deleverim.

Ep. 122. Usum eorum intentioni non *profuisse.*) Debebat esse, *non profuturum fuisse.* Fallor an et alia exempla mihi occurrerunt perfecti sic positi pro futuro.

AD PANEGYRICVM PLINII NOTVLAE.

C. 2. pr. Sed omnibus civibus *enitendum* reor, ne quid de Principe nostro ita dicant, ut *idem illud* de alio dici potuisse videatur.) Hic locus non una de caussa displicet. Primum *enitendum* est ab sententia alienum, et aut *videndum* scripsit *Plinius*, aut non bene scripsit. Nam requiritur hic significatio cavendi, quae non est in verbo enitendi. Deinde nec alterum placet, quod dicit, ne quid — *ita* dicant, ut *idem illud de alio* dici potuisse videatur. Nam sententia requirit, *ut id eodem modo* de alio dici potuisse videatur. Et si maxime simpliciter dicatur, ne *idem* dici potuisse videatur, tamen *illud* plane languet, et alienum est.

c. 4. Non enim a te ipso tibi honor iste, sed agentibus habetur) Olim etiam erat *ab agentibus*. vid. notulam *Gesneri*. Et *Schwarzius* malebat, non improbante *Gesnero*, *ipsi tibi*, ut oppositio clarior esset. Locus ne sic quidem satis placet. Quid enim illud *a te?* quid *a*

te tibi honor habetur? quis honor iste, quem videri possit Traianus sibi habere? Locus elegans forte, si sic legeretur, *non enim tibi honor iste, sed a te agentibus habetur*, sc. non tam tibi hoc modo habetur honos gratiis agendis, sed tu honorem tribuis senatui, cum admittendis gratiis ostendis reverentiam senatus. Sive porro addatur in capite ipso, sive post scribatur *a te ipso*, non multum refert: neutrum admodum elegans est, et pro concinnitate alia *Plinii.* Nam ut plena et accurata oppositio esset, necessarium foret, *non enim a senatu tibi honor iste, sed a te agentibus habetur.*

c. 5. quorum in te iudicium et favor tunc statim inusitato indicio *enituit)* Verbum *enituit* non est aptum neque iudicio, neque favori. Hinc quaesitum videtur *enotuit,* quod nec ipsum commodum est. Verba propria favori sunt *eminere* et *emicare.* Confunduntur autem saepe in libris *eminere* et *enitere.* vid. v. c. *Burmannum* ad *Sueton.* Calig. 15.

ibid. obstinatum tibi, non suscipere imperium, nisi servandum *fuisset)* In *obstinatum* intelligendum *erat.* Itaque sequi debet *esset* vel *foret.* Alterutrum sequendum. Mox *praesaevisse* melius est, quam *praecessisse.* Utrum *Plinii* verbum sit, an aliquis in margine Vossiani libri scripserit, ut melius Pliniano verbo, non dixerim.

c. 8. *tua* — adoptio peracta est) *Arntzenio* bene *tui* placet.

ibid. *Utique* qui *adoptaret* etc.) *Utique* bene restitutum pro *Uterque.* Qui *adoptaret,* non debebat a *Schwarzio* mutari in *adoptarat.* Est enim contra latinitatem. Nam temporis ratio non admittit plusquamperfectum. Potius scribam *adoptabat*: sed *adoptaret* commode manet, propter relationem ad *paruit,* unde pendet.

ibid. Simul filius, simul Caesar, mox Imperator et consors tribunitiae potestatis, et omnia pariter etc.) Haec oratorie dicta videntur. Nam, ut *Tillemontius* docet in Nerva p. 147. 148. non omnia pariter et simul factus est. Tum *Imperatoris* nomen quomodo dicatur, disputari video. *Pagius* in Crit. Baron. T. I. p. 115. 119. intelligi disputat proconsulare imperium, hoc est, ius in omnes provincias cum potestate belli gerendi. item p. 90, b. 93, a. ubi numi Nerva vivo cusi, in quibus Traianus Imperator dicitur. Sed in iis numis *Imperatoris* nomen est victoriae indicium, quia nomini et ceteris honoribus postponitur, non ante nomen ponitur, ut fit in aliis. Forte

Imperatoris nomen et tribunitia poteſtas idem ſunt. Nam et praenomen illud nititur tribunitia poteſtate. Capite quidem 23. dicitur Traianus imperator ſalutatus eſſe a populo in ipſa adoptione. Sed in oratione iſta non ſunt ad vivum reſecanda.

c. 9. nihil agitaſſe, nihil *feciſſe, niſi quod* meruit et paruit) Cicero dixiſſet, *nihil niſi meruiſſe et paruiſſe.*

ibid. Magnum videretur — patri!) In his eſt luſus merus, ſed quod genus auribus illorum temporum placebat: quemadmodum et illa c. 10. ſententia inepta eſt, qua rationem reddit, quare ſtatim ab adoptione mortuus Nerva: *ut quandoque inter poſteros quaereretur, an illud iam Deus feciſſet.*

c. 11. non imitatus illos, qui hoc idem, ſed alia mente, *fecerunt)* Ferri poſſe arbitror: ſed rectius foret *fecerant.*

ibid. *cuius pulſi fugatique* non aliud maius habebatur indicium) In hoc loco explicando valde ſe torſere ingenia. *Io. Fr. Gronovius,* cum ſentiret, aliquid deeſſe, unde penderet, *cuius p. f.* etc. ſupplevit, *quoniam imperabat is,* quod olim probabat *Schwarzius.* vid. not. *Gesneri,* qui auctoritatem codicis deſiderabat. Nos in Act. Erud. 1740. menſ. Febr. e lectione Codicis Salisburgenſis, *quoniam imperatoris,* fecimus: *quoniam imperator is,* quod probavit deinde, et ſuae editioni intulit *Schwarzius.* Utrum mox legatur *triumpharetur,* an *triumpharet,* quod praetulit *Schwarzius,* nihil ad ſenſum refert.

c. 13. Cominus *vibrares)* Praefero *librares* cum *Schwarzio*: non modo propter auctoritatem librorum, ſed etiam, quia verbum hoc eſt efficacius. Nec tamen propterea cum *Lipſio* in altero legam: *nunc* librata *ſusciperes.* Nam nec neceſſarium eſt idem in utroque verbum eſſe, et potuit conſulto efficacius verbum Traiano tribuiſſe.

c. 14. *munere alio* dignus invenireris) *Schwarzius* e libris repoſuit *itinere illo* ſcil. in Germaniam. Tota haec appendix melius abeſſet: ſed a Plinio eſſe concedo. *Dignus itinere* ſane mirificum eſt: *par itineri* recte aliquis dicat, non *dignus itinere.* Sicut nemo dixerit *dignus labore.* Itaque *munere alio dignus* melius eſt: et eſt durum, expeditionem bellicam iter ſimpliciter dici.

c. 15. tempus, quo posteri visere, visendumque tradere *minoribus suis* gestient) Delendum *suis*: quod est a librario Germano. — Mox in *quis sudores tuos hauserit campus*, corrigi debet *qui*. Ultima litera adhaesit e sequente verbo: nam et mox *quod* tectum, non *quid*: estque plane puerile vitium, quod mirandum est tamdiu latuisse viros doctos.

ibid. *quod tectum magnus hospes impleveris.*) Bella sententia, sed poëticae fere formae. Fundus eius est apud *Virgilium*, ubi angusti limina tecti ingentem Aeneam excipiunt. *Aen.* VIII.

c. 16. Sed Imperatorem, veram ac solidam gloriam reportantem, pacem, tranquillitatem) Ista tanta multitudo accusativorum sane parum elegans est. Nam remedium a libris, qui habent *Imperatore — reportante*, nullum est. Capitolium non accipit pacem et tranquillitatem, sed imperatorem, qui veram pacem reportet.

c. 17. nec *non* modo) Bene sic edidit *Gesnerus*; et omissio *τοῦ non*, et transpositio Schwarziana improbanda est. Quid in coniunctione *nec* et *non* durius sit, non sentio.

c. 20. Principis transitus? si tamen *ille* non populatio fuit) Sic editum in ed. pr. *Gesneri*. *Schwarzius* monuit, si *transitus* post *tamen* non repetatur, elegantiae aliquid decedere. Immo deberet esse *illa*. Est autem *transitus* per errorem operarum omissus: nec id animadvertit *Gesnerus*. In editione altera sine notis est verbum hoc restitutum a *Gesnero*. Porro mox: *cum abactus hospitum exerceret*, legendum est, *exerceretur*, vel *exercerentur*. nam et passiva sequuntur: omniaque dextra laevaque *perusta et adtrita, ut si* etc.

c. 21. extr. et hoc tantum ceteris maior, quo melior) Dudum legendum credideram *quod*, cum id et doctis placuisse inveni: idque sine dubitatione in textum inferendum erat. Decepit homines, quod *hoc* retulere ad *maior*: cum sit manifeste *in hoc, hac in re, modo*.

c. 22. ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum et instabile vestigium caperet) Hoc minutius est, quam pro cetera descriptionis magnificentia.

ibid. tam *aequalis* ab omnibus laetitia percepta est) Libri editi veteres fere habent *aequaliter*, sed scripti fere *aequalis*, quos secutus est, post longam dubitationem, *Schwarzius*, usus hac ratione, quod *par gaudium* et *par clamor* praecedit. Nec dubitari potest, recte dici *aequalem laetitiam*: sed *aequaliter* magis convenit extremis,

quae id prope flagitant. Sensus manifeste est: tam aequaliter omnes laetati sunt, quam aequaliter, vel pariter omnibus venisti. In ultimo omittitur verbum et intelligitur e primo membro. Nam, *quam aequalis omnibus venisti*, ineptum h. l. foret. Secundum haec necessarium est, scripsisse *Plinium* non *aequalis*, sed *aequaliter.*

c. 23. *Respectantium* turba — populus te quoque, te immo maxime *adstaret.*) In *respectantium* intelligo simpliciter *spectantes*; tarde incessit, ut omnes per moram ingrediendi eum videre possent. vid. ad Ep. X, 18. Pro *adstaret Schwarzius* volebat *artaret*, dolebatque in Obs. 28. quod id non recepisset in textum: quod fecit *Gesnerus* in ed. posteriori Panegyrici. Id ego non imiter. Non hoc potuit gratum esse et placere, quod populus Caesarem arctaret, premeret, dum ingrederetur: sed quod Caesar pateretur, unumquemque de populo ita prope adstare, et os e proximo intueri: hoc pati, est comitatis, quae placeat.

ibid. Deum ipsum *tunc* p. v. *operis* sui percepisse crediderim.) Quod *Schwarzius* hic recepit, Deum *tuum*, idque *Gesnerus* imitatus est in ed. min. non probo, etsi in edd. vett. reperitur. Non bene, credo, dicatur Nerva Deus Traiani. Et si maxime sic dici bene latine et apte posset, tamen esset alienum, cum supra *Plinius* diserte dixerit, adoptionem non fuisse Nervae opus, sed Dei, sed Deorum c. 8. quorum nomine et ipso Iovem Capitol. intelligit.

ibid. *Augusta* victimis cuncta) *Arntzenius* et *Schwarzius* edidere e MSS. *angusta*, quos et in ed. min. imitatus est *Gesnerus*. Mihi adhuc ambigua res videtur, nec audeo decernere. Verbum *angusta* ad multitudinem victimarum intelligendam aptius, *augusta* maius aliquid sonat.

c. 24. *Eadem*, quae — nihil in *te ipso* Fortuna mutavit) Arbitror hunc locum bene a *Gesnero* constitutum, pro *eademque* rescribendo: *eadem*, *quae*: et miror, quomodo ille tamen correctionem *Schwarzii*: *nihil* ipsa *te* F. m. aliis forte magis placituram, dicere potuerit: sed magis, quomodo ea coniectura *Schwarzio* ita placere, ut etiam in textum reciperet, cum sit nimis absurda. Quid enim est *eadem ipsa Fortuna*? Clarum est voluisse dicere, Fortunam circa Traianum, extrinsecus, omnia mutasse, sed in ipso eius animo, moribus, intrinsecus, nihil: quae est bellissima sententia.

ibid. humus *ita* communis) Dimisit *ita* cum *Arntzenio Schwarzius*, reposito *ista*, quamquam ostendit aegre a se factum. Mea de sententia *ita* retineri debet, quod non minus bonos libros habet auctores: et quia, *ista*

quem hic ſenſum habeat, intelligi nequit, nec habere commodum poteſt, ut opinor. Non *humus* indiget demonſtratione, ſed *communis* habere poteſt particulam αὐξητικήν. Contra bene c. 26. n. 5. reſtituit *educandi* pro *educandis,* quod miror *Gesnerum* non in textum editionis minoris recepiſſe. nam vel ſua ſponte videre licet, ita legi debere.

c. 27. Contra largiatur et auferat, alat et occidat) In *largiatur* aut *ſi* vel *qui* intelligendum, aut addendum: nam id conſequens, *nae ille* etc. poſtulat. Secus eſt in praecedente, ubi alia forma eſt orationis. In ceteris *nae ille iam brevi tempore* etc. melius ſimpliciter eſſet: *nae iam brevi tempore.* Lectio quidem vulgata in *tam* b. t. abſurda eſt.

ibid. extr. quamquam *nec* hunc *quidem) Gesnerus* ait, mollius fore, *ne hunc quidem.* Immo ſic ſine haeſitatione ſcribendum, poſteaquam toties demonſtratum eſt e libris bonis, *nec quidem* vitioſe ſubſtitutum eſſe alteri *ne quidem.*

c. 32, 2. Quae ubique *feruntur)* Non poſſum concoquere in hac ſententia *feruntur,* eſtque aut *efferuntur* legendum: nam prima ſyllaba in concurſu hoc finalis et primae literae facile excidere potuit: aut *ſeruntur.* cf. c. 29, 2. *quod genitum eſſet usquam, id apud omnes natum eſſe videretur.*

c. 34, 1. delatorum *iudicium) del. agmen inductum* recte receptum ab *Arntzenio, Schwarzio* et *Gesnero* in ed. ſec. min. idque et in hac editione exprimi debebat. De ſpectaculis hic ſermo eſt, non iudiciis.

ibid. nulla iam teſtamenta ſecura, *nullius* ſtatus certus) Hoc melius puto, quam *nullus,* quod ſervavit *Schwarzius,* etſi alterum non improbat, immo contra *Arntzenii* rationes defendit. Sane genitivus cum *ſtatu* ſolet iungi. *Sueton. Veſp.* 8. de *ſtatu defunctorum* quaerere. *Tacitus* A. 3, 28. *multorum ſtatus* exciſi.

c. 36. Ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus) *Gesnerus* hoc male accepit adfirmandi ſenſu. Immo e praecedentibus intelligendum *non; ac non toto* etc. Hoc pulcre vidit, et more ſuo, verbis multis explicavit *Schwarzius.*

ibid. Dicitur actori atque etiam procuratori) Notulam ad haec verba, quae hinc intelligi patet, Procuratorem eſſe maiorem actore, deletam vellem. Non hic de dignitate ſermo eſt. Nihil aliud dicitur, quam fiſcum ſive miniſtros fiſci, non meliori eſſe conditione in controverſiis fiſci, quam privatos: eosque ad magiſtratum in ius vocari a privatis poſſe, ſicut privatos ab ipſis.

c. 37. maximum beneficium vertebatur in gravissimam iniuriam) Scil. quod, cum Latini essent, ei vectigali obnoxii non fuerant, in nova conditione civitatis id pendere cogebantur.

c. 38. Qui non habet luctus) Legendum esse *quem*, consentio viris doctissimis: nam ratio Schwarziana per supplementa tria explicandae sententiae admodum dura est: *nec* (fiscum) *socium hereditatis habeat, qui* (eum) *non habet* (socium) *luctus*.

c. 41. Sola sufficiat?) Hic videtur intelligendum: *immo sufficit*: quod deinde firmatur rebus ipsis. In sequentibus verba: *nihil detinuissent*, vel *retinuissent*, absunt a MSS. edd. antiquissimis apud *Schwarzium*, etiam antiquissima mea Germanica s. l. et a. nec sunt necessaria, etsi a Plinii ingenio non aliena.

c. 43. Donavit pater tuus *multa*, et ipse donasti) Verbum *multa* repetendum videtur: *donavit p. t. multa; multa et ipse donasti*.

ibid. Caesarum munera *illitos* cibis hamos — arbitrabantur) Miror nemini vitium huius scripturae animadversum. Hami non illinuntur cibis, esca, sed induntur. Scribe: *inditos* cibis hamos. Ex *inditos* factum *inlitos*. Sic *Curtius* 10, 10. *inditum potioni venenum*. Apud *Horatium* hami dicuntur *occulti* et *operti*, h. e. inditi escae.

c. 44. *privato iudicio* principem geris) i. e. iudicio privati, quod privatus tenebas, privati tenent. Sic c. 43. *facultates privatae* pro *facult. privatorum*.

ibid. *rectosque* ac vividos animos non contundis ac deprimis, sed foves et *attollis*) *Wassius* ad *Sall. Catil.* 7. corrigit *erectos*: idque verissimum puto, propter verbum *deprimis*, et contrarium *attollis*, etiam *constantiam*, quae non conveniunt *rectis*. Male *Schwarzius* reiicit istam correctionem, vulgatumque male interpretatur, nec bene cum ceteris verbis conciliat.

ibid. *ingenio valent)* i. e. sapientia. nove dictum. Mox in bene *ac* secus *cessit*, *Schwarzius* male reiicit *Bentleii* correctionem, *aut* pro *ac*: quia est etiam: *turpe honestumque*. Nam iudicium pravum illud in utroque genere fit: unde *que* necessarium: at in hoc *aut* est necessarium, quia de singulis rebus intelligitur: unde et post est *expetant fugiantve*, non *fugiantque*. Atque etiam secundum ἀκρίβειαν latinitatis esse debebat *cesserit*.

c. 45. otio *aut* situ) *Aut* vel copulative dicitur, vel in *ac* mutandum: non sunt enim contraria et disiuncta, sed eadem et saltem vicina: in otio diuturno situs ducitur.

c. 45. Ut prope omnes *homines* unius moribus vivamus) *Homines* redundat. Videtur explendae et rotundandae orationis caussa additum: *prope omnes homines — unius moribus vivamus.*

c. 48. Ut periculum capitis adituri *tarditate)* Recte tuetur *tarditate Schwarzius*, i. e. per tarditatem, sed non satis e contextu. Respicit verbum ea, quae sequuntur, *cum commodum est*, item inprimis mox: *interdum est aliquid, quod nos domi teneat*, scil. ut tardius veniamus.

c. 49. *Num* remissionibus tuis eadem frequentia) Dudum correxeram *non*. Idem vidi repositum e MSS. a *Schwarzio*. Sic est etiam in veterrima editione German. s. l. et a.

c. 50. Quae priores Principes *occupabant*, non ut fruerentur) An *occuparant?*

ibid. *Ita*, inquam, donas) Arridet *Gesnero* correctio *Lipsii: ista*. Nempe quo referatur *ita*, non est: atque id debebat ostendere *Schwarzius*, si volebat recte defendere. Sed ego tamen malim *ipsa*, quam *ista*.

c. 54. Ludis etiam et *commissionibus)* Vera lectio haec: sed non arbitror bene intelligi de certaminibus poëtarum et oratorum. Immo sunt ipsi ludi, ut sequentia facile ostendunt, in quibus mox etiam sola scena commemoratur. Similiter dicitur ap. *Cicer.* ad Att. 16, 5. *Sueton.* Aug. 43.

c. 55. Praeterea, ut quisquis factus est Princeps — aeterna est.) Haec particula, quam in nullo Codice scripto reperit *Schwarzius*, etiam abest ab nostra vetere Germanica s. l. et a. ortaque est a Codice *Cuspiniani.* Genuinam credo cum *Schwarzio*, quod sine ea ratio subiecta intelligi non potest, nec habet, quo referatur. Ceterum male editur a recentioribus *quisquis*, rescribendumque *quisque*, ut dedit *Schwarzius*, quamquam nihil de eo admonens.

c. 56. Propositum mihi est Principem laudare, non Principis facta) Est sententia acuta, sed oratorie acuta, et supra captum vitae communis. nam factis laudandis laudatur Princeps, et in iis laudandis oratio prope tota consumitur: quamquam et ea commemorantur, quae proprie non sunt in factis, sed tamen demonstrantur per facta.

c. 58. Onerosum nescio quid — quoties senator tuus: nimia modestia istud etiam privatus recusasses.) In hac particula aliquid duri et scabri inesse videtur. Quidam molliendi caussa in altero membro addi volunt *cum*; nec id displicet *Schwarzio*: sed id libros auctores non habet. Nec profecto de *Plinii* more necessarium est. Sed etiam in primo membro soleo haerere. *Onerosum nescio quid*, extra contextum intelligo: nempe est illa formula rei minuen-

dae. Ea quomodo hic apta sit, non satis video. Quanto facilior esset oratio, si esset: *onerosum quid — senator tuus? Nimia modestia* etc. Si tamen *onerosum nescio quid* accipimus, *aliquid oneris*, quod ferri posse non omnino negaverim, tamen per interrogationem enuncianda est oratio.

c. 59. Ut maiorem eum suscipiendo, gerendoque *augustiorem* facias.) Verbum *augustiorem* in uno libro repertum est; idque recepit *Gesnerus*: quod ego non imiter: estque ab interpolatore, quamquam non absurdo.

ibid. *nunc* vero postulamus) Quia libri antiquiores editi et scripti habent *cum*, *Schwarzius* supplementum de coniectura addidit: *c. v. p. ut suscipias gerasque consulatum*, *postulamus*, quod tamen uncis inclusit. Non lenius est, *cum* mutare in *num*, ut alii fecere? Et id supplementum orationem reddit languidam.

ibid. ascendere curulem, quam *detineant*) *Quam detineant* est obtineant, nec ad alium pervenire sinant.

c. 60. *Adi*) Quicquid dicatur huius verbi defendendi caussa, vere iudicavit *Lipsius*, esse frigidum et alienum. Quare adeat et quorsum, si iam sedet in tribunali? Tum illud *adi* ad proxime praecedens debet necessario referri, ut *ascende* ad praecedens tribunal. Quo igitur referemus? ad postulantes profecto inprimis et totum iurisdictionis actum, ut eius exemplo discant alii bene ius dicere, et modeste petere ac postulare? Hoc fit, non adeundo, sed cognoscendo. Hoc commode exprimitur per *audi*, praesertim seculo Pliniano, quo verbum audiendi, auditorii, in iure frequentari coepit. In editione vetere Germanica s. l. et a. est *adire*. Si pro imperativo passivo accipiamus, i. e. sine te adiri, pro tribunali sc. non opus esset correctione ista.

ibid. singularibus viris) Ad h. l. *Gesnerus* e Fastis Consul. Almeloveniania ponit Consules a. C. 100. et in notula, quae nunc accessit, addit, recte positos in Fastis illis consules esse, patere e c. 61, 6. unde colligi possit, Traianum primis duobus mensibus cum Frontone, alteris cum collega consulem fuisse. Id ambigue dictum. Nam in illo capite nulla consulum nomina. Res sic habet: *Almelovenii* in Fastis sunt Consules cum Traiano, primum *M. Cornelius Fronto* III. Ex Kal. Mart. *Sextus Pomponius Collega* III. etc. Sed in nominibus hic nihil certi est. Nam pro *M. Corn. Frontone* accuratiores Fasti, *Norisius* et *Blanchinus* (T. II. Anastasii) dant *S. Iulium Frontinum* III. *Frontonem* autem suffectum facit *Stampa* (in Fastis *Sigon.*) *S. Pomponius Collega* est e coniectura *Pan-*

vinii, quem *Almelovenius* sine iudicio sequitur, eaque incerta, immo falsa. Omnino illis Fastis ad Panvinianos factis fides haberi tuto non potest: quos ex omnibus recentiorum observatis, numis, inscriptionibus etc. correximus et locupletavimus, praesertim seculis Caesareis, per multos deinceps annos: sed absolvendi et edendi tempus nos habituros, vix audemus sperare.

c. 61. ut corpora — *decrescant)* *Gesnerus* in ed. min. 2. edidit *decrescunt,* et *decrescant* locum habere negavit. Recte. *Ut* in hoc membro est comparantis. *Schwarzii* defensio non placet. Librarii putavere, *ut* pendere ab *accidit.*

ibid. i. e. *quanto minus* quam a te datum.) Quia in huius formae sensu interpretes aberraverunt, brevi notula erat explicandus. *Quanto minus* in interrogando idem est, quod extra interrogationem, apud eiusdem aetatis scriptores, *paullo minus,* i. e. propemodum. Sensus ergo est: pater quidem dedit, sed id non multo secus est, quam si tu ipse dedisses, quia scil. patri et filio communia sunt omnia. *Schwarzius* bene assecutus est, sed eius verbositas implicet magis studiosos, quam explicet.

c. 63. In illa *spatiosissima* sede etc.) Semper in voce *spatiosissima* haesi; quam non satis aptam sententiae Plinianae sentiebam. Melius est *speciosissima,* quod in Codd. repertum dedere *Arntzenius* et *Schwarzius,* ante per coniecturam viderat *Gesnerus.* vid. Epist. Sed tamen nescio quid residet scrupuli.

c. 64. Si *sciens* fefellisset) Sic contra libros omnes rescripserat *Gesnerus,* cum crederet, ita in nonnullis reperiri. At in ed. 2. min. restituit *scienter,* quod et *A.* et *S.* servassent, etsi exemplum verbi sic dicti apud veteres nullum extet. Ego tamen certum puto, *Plinium* dixisse, *si sciens fefellisset.* *Scienter* est a scriba germanizante, qui *wissentlich* exprimeret. Et sunt plura talia in codicibus reperta, quae ferri non debent.

c. 66. Misera illa ex periculis *facta* prudentia) *Facta* sine dubio est a glossatore. Nec Plinianae brevitati consentit, nec exemplum antiquitatis habet *prudentia facta ex periculis.*

ibid. *Obsepta* diutina servitute ora reseramus) Nemo interpretum hic haesit. Me offendit semper *obsepta.* Reperi deinde, etiam *N. Heinsium* offensum esse illo verbo. Sed correctio eius *obsuta* (ad *Virg. G.* IV, 301. ubi verbum *obsuere* de ore bene restituit *Virgilio,*) mihi non placuit. Nam quid commune habent ac simile *obsuere* et *reserare?* *Obsepta* bene dicuntur, quae munita sunt;

ſed adverſus vim externam, ut *obſepta pudicitia*, et ſimilia. Leniſſimum foret *obſerata*.

ibid. Non ſine periculo fallentis) Haec appendicula ſententiae ſuperioris ſemper mihi inepta viſa eſt: adeo aliena a re praeſenti eſt, adeo abſona a concinnitate reliqua. Quid enim opus erat dicere Traiano, Principes, ſi fallant, non ſine periculo ſuo fallere, et quam abſurdum, ei obiter minari? Hic una laus Traiani agitur, quae eſt h. l. in eius fide et integritate. Ergo hanc laciniam reſectam velim.

c. 67. Ut te, ſi *mereberis*, ſervent) In oratione hac obliqua *mereberis* locum non habet, auresque latinae *merearis* deſiderant, quod *Sichardus* et *Gryphius* edidere: ex ingenio, ut opinor, ſed recte. Sic mox c. 68. ubi non eſt, *ſi bene remp. — reges*, ſed *rexeris*.

ibid. Aut ſi ſusceperit invita, *ne debeat.)* Hoc *debeat* ſic explicari debebat: ſi invita resp. ſuscepit, tum, quamvis laeto eventu, liber eſto a ſolvendi neceſſitate. Sed alias *debere vota* eſt, cum ſit, quod erat in votis, cuius cauſſa vota facta ſunt: quod eſt etiam *damnari voti* etc. Hoc tamen non optabit Traianus, ne eveniant, quorum cauſſa vota facta ſint: nec hoc ſenſit *Plinius*. Eſt ergo *ne debeat* h. l. nove dictum, et in eo aliquid acuminis quaeſitum.

c. 68. Nemo hoc ſibi non praeſtat) Recte monet *Schwarzius*, nimis hic argutari *Plinium*, idque ad totum reliquum locum pertinet: ſunt enim iſta contra ſenſum communem et παράδοξα. Inprimis durius eſt verbum *tutelae*, cum tota illa ſententia: unde et in ea interpretanda non conſentiunt viri docti: *Schwarzius* etiam tentabat corrigere, reſcripto pro *cui*, *Principi*. Quid ſi: *turpis tutela principi, cui poteſt imputari*. Senſus eſt: turpe eſt principi, ſi ei tutela, i. e. fides civium, in qua eſt ſecuritas eius, pro beneficio imputari poteſt, non officii rationem habet, quod ei pro beneficio praeſtetur et propter utilitatem civium.

ibid. *Scires* molliſſimis illis auribus parci) Nimis in hoc loco argutatur *Schwarzius*, et difficultates nectit. Mihi cum *Gesnero* omnia plana ſunt. Si ſecreta noſtra cerneres et audires, videres, illam parſimoniam laudum tuarum hanc habere cauſſam, quod tuis auribus parcimus. Nam *molles aures* ſunt, quae acrem ſenſum habent in utramque partem: ſentiunt bona et mala, quae aliae non ſentiunt.

c. 69. Debitum generi honorem, ſed ante, quam deberetur, offerres) Acumen quaerit in verbo debendi:

et, ut magis acutum esset, *deberetur* posuit simpliciter. intelligendum est *ipsis*.

c. 69. cuius est, ut) *Schwarzius* e vestigiis librorum addit *hoc*: *cuius hoc est;* quod sane est latinius. nam sine *hoc*, debebat esse, *nobiles efficere.* Sed aetas *Plinii* in hoc discesserat paullum a vera ratione: supra c. 60. *parum est, ut in curiam venias*; pro, *in curiam venire.*

c. 70. Praefuerat provinciae quaestor) Bene *Schwarzius* docet e contextu, de provincia quaestoria intelligi debere, secus ac *Gesnero* visum, qui et de quaestore provinciae consularis intelligi posse putabat.

ibid. Vides enim) Torsere se in hoc viri docti. Putem rectum esse. *Enim* est dubitantis et obiicientis aliquid vel sibi vel aliis. Inducitur veluti disputans iuvenis cum alio, ad laudem hortante, et ei hoc obiiciente, quod praemia a Principe sperare non possit. Ceterum sequentia ita incerta sunt in libris, ut nihil supra. Interea teneamus, quod est in hac editione; nam id saltem intelligi potest, et aptum est rei. *Schwarzius* dedit: *si quid* bene fecero; *scietne* Caesar? aut, si scierit, testimonium reddet? Haec magis consentiunt libris scriptis, et similiora acrius disputanti: illa quaerenti et desperanti.

ibid. Nam si *profuerint)* Probo hic *Gesneri* iudicium, praeferentis alteri, quod sequitur *Schwarzius*, *praefuerint.* Illud quidem, quod et veterrima mea Germ. ed. habet, contextui aptius: si laudes et gratiae provincialium profuerint magistratibus apud Caesarem, sicut profuere illi quaestori; nemo post magistratus committet, ut querantur.

c. 71. Cum *suffragatorum* nomina — *exciperentur)* Bene *Schwarzius suffragatores* et *exciperent* correxit; sed quod *candidatorum* inseruit ante *nomina*, non probo. Nam intelligi potest, de candidatorum nominibus sermonem esse, ex contextu, et vero vel *suffragatorum* verbo.

c. 72. Vel, si brevius sit optandum, ut *Uni Tibi* etc.) Haerere soleo in *uni*: quod non aptum formulae precandi. sed si haec oratio narrantis est, *uni* locum iure tenet.

ibid. Ita ab illis amari velis) Refertur ad *diis;* debebatque esse *his.* Sed et de proximo illud pronomen interdum usurpatur.

ibid. Ut haec fateremur) exquisite pro *diceremus;* ut responderet magis τῷ *fingeremus* e contrario.

c. 73. *Quis tunc non — sensit)* Haec mihi nimis tenuia videntur: nec apta magnificentiae orationis praecedentis. Nec vero placent ista: *tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris.*

c. 73. *Viderintne unquam* Principis lacrimas?) Viderat ſane Curia lacrimas Auguſti, cum Pater Patriae appellabatur, *Sueton.* Aug. 58. ſed talia non ad veritatem hiſtoricam nimis ſevere exigenda ſunt.

c. 74. Quod cum *diceremus* etc.) Debet eſſe *dicebamus.* Cetera elegantiſſima: *non opes tuas, ſed animum mirabamur,* pro, non dicebamus propter opes tuas etc.

ibid. Religionibus dedita) Dicitur h. l. in partem meliorem, quod alias fere in deteriorem dicitur, ut apud *Ciceronem* Dom. 49. *homo religionibus deditus.*

c. 78. extr. quorum *potens es* ipſe, votorum compotes facias) *Potes* e libris ſcr. et edd. dedit *Schwarzius.* Recte. *Potens es* plane alienum eſt, nec habet eundem, quem *potes,* ſenſum. Senſus eſt, compotes redde votorum nos, quia eſt in tua poteſtate, nos compotes reddere. At *potens es ipſe votorum,* ſignificat, quorum votorum ipſe compos factus es. Nam hoc eſt *potens voti,* nihil aliud. vid. *Ovid.* Met. 8, 80. 409.

c. 80. *Facta mortalium* inter divina opera numerare) Recte *facta* retinet et explicat *Gesnerus*: mirorque *Schwarzium* recepiſſe *fata,* quae hic ſenſum commodum habere non poſſunt. *Plinius* dicit, Traianum facere, quae Deus, cum per curam rerum humanarum *(oculos demittens in terras)* i. e. fatorum humanorum, faciat, quae homines facere poſſunt ac debent: haec ſunt facta mortalia vel mortalium, quae fiunt facta vel opera divina, cum ea Deus ipſe peragit.

c. 81. mentita ſagacitate *colligerent)* Pronum eſt coniicere cum *Gesnero* et aliis *conficerent,* quod eſt verbum proprium rei venatoriae, etiam in amphitheatro. Nec *Suetonius* et alii in tali ſpectaculo *collectas,* ſed *confectas* feras memorant. Sed ſagacitatis verbum obſtat huic coniecturae. Nam in conficiendo nulla eſt ſagacitas, ſed artificium bene feriendi: at in colligendo et cogendo. Tum in ſequentibus tantum ſermo eſt de quaerendo et inveniendo. Colligendi, ſaltem in unum locum cogendi in ludicris venationibus feras, exemplum habet *Plinius H. N.* de elephantis, in munere Pompeii 8, 6.

c. 82. quam quod hoſtium proſpectarent. Hoſtium etc.) Corrigenda eſt interpunctio ed. Gesn. ſic: *hoſtium proſpectarent: hoſtium* etc. Sic *Schwarzius* recte, ut edd. vett.

ibid. Alteram partem capitis parum integram eſſe, video. Nec ſine melioribus libris reſtitui poteſt. n. 8. pro *voluptates* eſſe debere *occupationes,* facile largior *Gesnero.* n. 9. autem ſervanda eſt cum *Schwarzio* librorum veterum lectio, *inſideat,* quod pro *inſit* dixit, ut eſſet

exquisitius verbum. *Incidat* esset, interdum et velut casu adhaerescat et contingat; quod est h. l. alienum. Tum *otio prodimur*, ut abruptius, ita efficacius est, quam, *at otio pr.*

c. 83. Si Pontifici Max. deligenda sit coniux) *Schwarzius* hic, ut opinor, difficultates sibi ipse finxit, existimans, haec non apta esse Traiano, qui tum Pontifex fuerit. Est sententia generalis, comparata ad exprimendam magnitudinem castitatis et modestiae in uxore Traiani: si ei, ut Pontifici Maximo, nunc demum eligenda sit uxor nondum marito, hanc delegerit utique, sive similem etc. Itaque *Flamini Maximo* Schwarzii non opus. Nec Flamen Maximus ausus sit Traiani uxorem sibi deligere.

ibid. Probatis ex aequo) Semper iudicavi *probati* legendum esse, quod et *Perizonio* placuisse e *Schwarzio* didici; qui recte in textum, etiam sine libris, quorum alias tenacissimus est, recepit.

ibid. Nulla ambitio) Est h. l. quae σεμνότης Graecis dicitur, et φιλοτιμία, quae est in magnificentia externa vitae ad captandam admirationem etc.

c. 84. *seu* quod plus esse) Alterum *seu* intellige in praecedente membro, quamquam alius figurae; quamdiu appellationem etc. In scriptoribus huius aetatis frequens est, e particulis talibus priorem omittere.

c. 85. nec *unquam persuadeatur*, humile esse Principi, nisi *odisse*) Ordinem et sensum faciunt hunc: nec credas aliquid tibi humile esse, praeter unum odium. Sed potest etiam hic esse: noli credere iis, qui tibi dicunt, amicitias et familiaritates esse humiles et parum decoras Principi: odium esse generosum et regium. Id saltem melius est.

c. 86. Praefectum Praetorii non ex *ingerentibus*, sed ex subtrahentibus legere) Credo, post *ingerentibus* excidisse *se*, per occasionem sequentis particulae *sed*. Id iam vidit *Schwarzius*.

ibid. Non quietis *gloriam* cuiquam invidere) *Schwarzius* vellet in libris esse *gratiam*, quam esse aptiorem *gloria*. Ego autem legerim *copiam*; id arbitror esse et rei et sententiae exadversum respondenti: *cum sis ipse distentus imperii curis*, i. e. careas quiete, aptius.

ibid. Precatusque maria) Hic desidero epitheton, ut placata, tranquilla. nam *maria precari* simpliciter, sensum definitum non habet. itaque non displicet coniectura *Schwarzii*, e vestigiis Codd. in quibus est *spectansque maria*, legentis: *spectans maria, precatusque c. r.*

ibid. Nisi quod — iucundiusque *est, desiderare* principem desiderantem) Sic locum dedit *Schwarzius*, restituto e MSS. *desiderantem.* Atque hanc lectionem tentant et explicant varie, *Gesnerus* coniicit *desideraret. Nisi, quod — est, desideraret*: quae est sane mollis correctio. Ego arbitror, vitium loci ortum esse ex *est*, quod irrepsit pro *esset*: ad id iuvandum insertum *quod*: *nisi paene ipso contubernio principis felicius iucundiusque esset, desiderare principem desiderantem.* *Schwarzii* interpretatio durior est, nec apta sunt loca allata defendendi caussa, praeter unum fortasse locum *Ovidii* ex *Heroidd.* 18, 11. *ascensurus eram, nisi quod, cum vincula navis Solveret, in speculis omnis Abydos erat.*

c. 87. Absentia *veniat)* Recte *Schwarzius* e Godd. duobus recepit *venit*: quod et sequentibus aptius.

c. 90. Gratiarum actione *perlata)* Semper credidi hic legendum esse *peracta*, quod et *Schwarzius* sibi aliquando in mentem venisse dicit. *Perlata* male ab eo defenditur formulis, *legationem perferre, perferre quod susceptum est, impositam personam perferre*, scil. ad finem usque.

ibid. Ut nos etsi minus *notos*, ut bonos tamen promovere vellet) *Notos* e coniectura *Lipsii* addidit *Gesnerus.* Male et contorte vulgatum *etsi minus, ut bonos t.* etc. defendunt *Arntzenius* et *Schwarzius*, alter ad *bonos*, alter ad *promovere* referens. Nam *minus bonos* non habet, quo referatur, quo vel quibus minus boni sint: nec magis *minus promovere.* Si esset: *etsi minus bonos, at bonos tamen*; bene haberet: nisi quod ambiguitas esset in *bonos.*

c. 91. Vera esse, quae de nobis, praesertim tam *magnifica*, dixisti) Tentor legere *magnifice*: quod est latinius.

c. 93. Nec *disiunctos* nos et quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos putemus) Haeserunt quidam in *disiunctos.* Sed male facere tentarunt *defunctos*, quod non aptum ceteris est. Ego non dubito, *Plinium* dedisse *diiunctos*; quod verbum saepe in libris mutatum est in *disiunctos.* Equus dicitur *diiungi* a iugo, curru. *Diiunctus ab exercitu* et similia sunt apud *Livium.* Sic hi *diiuncti consulatu*: idque adeo bene opponitur *adstricto.*

Haec ſunt, quae ex notatis a nobis in margine exempli noſtri et notis adſcriptis delegimus hoc tempore, ut hic inſererentur. Difficilis ſane et lubrica eſt haec emendandi *Plinii* ratio, quia in iſtis ſententiis acutis et quaeſitis non ſemper ἀκρίβειαν ſervatam animadvertimus ab ſcriptoribus iſtius aetatis, ut omnino non accuratior lex ſcribendi. Sed tamen, ut ſupra monui, a doctore in lectionibus omnia ad ἀκρίβειαν in ſententiis et in ſcribendo debent exigi. Et vero etiam *Plinii* libri valde ſunt vitiati a librariis, et, ut opinor, etiam Grammaticis: denique non habemus libros ſcriptos ſatis antiquos aut bonos. Nam antiquiſſimus *Schwarzii* quarto demum abhinc ſeculo ſcriptus putabatur; nempe iis temporibus, quibus incipiebant quaeri libri veteres in angulis bibliothecarum monaſticarum. Sed quae de libris *Plinii* et editionibus dicere habeo, differam ad *Fabricii* Bibliothecam Latinam a nobis caſtigandam et locupletandam. Scrib. Kal. Maiis.

VITA
C. PLINII CAECILII SECVNDI
AVCTORE
CHRISTOPHORO CELLARIO.

Caius Plinius Caecilius Secundus municipio Como, ad Larium lacum in Transpadana ſito, ortus fuit. Patria enim municipium erat IV, 13, 3, circa Larium lacum [a], quem idcirco *ſuum* appellat II, 8, 1. et VI, 24, 2, iuxta quem villas amoeniſſimas poſſidebat IX, 7, qui ſitus *Comum* abunde deſignat, quod *delicias ſuas* I, 3, 1. vocat, ut nihil de inſcriptionibus infra producendis [b] referam, in agro et oppido Comenſi repertis. Veronenſes quidem ipſe *ſuos* dixit VI, 34, 1, verum adoptionis lege, quia avunculus Plinius, adoptione pater, Veronenſis fuit, ut poſt Onuphrii probationes vel unus lapis, in ripa Benaci inventus, et ab Reineſio Inſcript. XI, 11. expreſſus, ſatis clare his verbis oſtendit:

C. PLINI - - - VERONENSIS

- - - - HISTORIARVM H. L - -

a Apertus in primis locus eſt 4, 30, 1. ubi ex *patria ſua* quaeſtionem ſe attuliſſe ait, quae pertinet ad viciniam Lacus Larii.

b Subiiciuntur ſtatim huic vitae.

Annum, quo natus fuit, non obſcure indicavit, quum Veſuvio ardente duodeviceſimum ſe habuiſſe tradit VI, 20, 5., qui Titi Caeſaris primus fuit, Dione Caſſio memorante. Si addis novem annos Veſpaſiani, et unum, ac quod excurrit, ſcenicorum principum; circiter ſexto Neronis [c] natum Plinium, et quum iſte interficeretur, fere octennem fuiſſe apparebit. Pater C. Caecilius [d] Comenſis erat, de quo nihil reperimus, niſi quod eius gentis fuit, ex qua Caecilium, poëtam tenerum, ſodalem ſuum, et ipſum quoque Novocomenſem, Catullus laudat carmine XXXIII. Mater Plinia, C. Plinii Veronenſis, qui Naturalem Hiſtoriam reliquit, ſoror, quae amiſſo marito, in domo fratris manſit VI, 16, 4. et ep. 20., a quo filius adoptatus fuerat, V, 8, 5. qui ideo in nomen *C. Plinii Secundi* ſucceſſit, quum antea Caecilius eſſet. [e] Patrem Caecilium mature amiſit, educatus cura matris et avunculi, nec non tutoris Verginii Rufi, II, 1, 8. [f] Studiis impenſe a puero addictus adeo, ut decimo quarto

c Aerae vulgaris 62. Urbis Cond. Varron. 815. Maſſonus ad 17. et 25. (Nimirum ſic laudabimus ſemper viri doctiſſimi vitam Plinii, ut iterum edita eſt, adſcriptis annis aetatis, et, quoties opus eſt, paragraphis.)

d Quae gens plebeia, ſed nobilis eadem, Maſſon. 1, 2. De illius antiquitate ipſe noſter 8, 10, 3. cum *non ſubitas imagines* a ſuo etiam latere commemorat. An huc referri debeant ſtatuae principum in agris *per plures ſucceſſiones* traditae 10, 24, 1. forte disputari poſſit.

e Ita tamen, ut *Caecilii* nomen non immutaret, aut ſproduceret in *Caecilianum*, quod libera rep. fieri ſolebat. Etiam retinuit ſenatoriam patris dignitatem, cum intra equeſtrem ſubſtitiſſet avunculus. v. Maſſon. 1, 6. Ceterum huic ſuo patri adoptivo immortalitatem adiuvit, libros et vitae illius rationem commemorando 3, 5., et mortis genus celebrando 6, 16.

f Nec diu adoptivo patre frui illi licuit, qui A. C. 79., cum XVIII. aetatis annum ageret, incendio Veſuvii perierit. Quid ipſe interim Miſeni egerit, narrat 6, 20.

aetatis anno tragoediam Graecam scriberet VII, 4, 2., Livium adolescentulus legeret VI, 20, 5., Ciceronem etiam adultus aemularetur IV, 8, 4., non contentus seculi eloquentia I, 5, 12., in cuius studio praeceptore Quintiliano usus est II, 14, 9. et Nicete Sacerdote VI, 6, 3. [g] ac in philosophia, praeter alios, Euphrate Stoico, quem in Syria miles audivit I, 10, 2. [h] Nec alienus a poësi fuit VII, 4, 2. ingenium sortitus hilare ac poëticum V, 3, 2., [i] cuius tum alia specimina dedit, in epistolis reliqua VII, 4. et 9. tum maxime Hendecasyllaborum librum IV, 14, 8. [k] Sic indole capacissima omnium literarum, et inexhausto labore, id tandem consequutus fuit, ut omnes eruditi illum amarent I, 13, 6. eumque ac Tacitum pro doctissimis suorum temporum haberent VII, 20, 5. et IX, 23, 3. Recitationes in primis urgebat propter multiplicem usum V, 3, 8., nec ipse solum aliis auditor frequens aderat I, 13, 6. VIII, 12, 1., sed sua quoque poëmata recitabat V, 3, 7. IX, 34. etiam

g De Quintiliano nuper disputavimus, in praef. §. 9. sq. de Nicete vid. Masson. 14, 4. Quam iucunde illius temporis et scholae memoriam usurpaverit noster, ipse docet 2, 18, 1. Condiscipulos habuit Voconium Romanum 2, 13, 5. et Romanum Firmum, erga quem liberalis est 1, 19. Alios quoque memorat, qui adolescentiam suam formaverint, ut Corellium Rufum 1, 12, 12., Hispullam eius uxorem 4, 19, 7., Arulenum Rusticum 1, 14, 1. Spem de se magnam concitasse nostrum, inde quoque apparet, quod *oppidum praediis* ipsius *vicinum*, *Tifernum Tiberinum* (quod *Città di Castello) paene adhuc puerum patronum cooptavit* 4, 1, 4.

h Etiam Artemidoro, de quo 3, 11.

i Solum forte crimen, quod adhaerescere in viro laude omni cumulatissimo posse videtur, illud est, quod in hac ipsa epistola 5, 3. item 4, 14. et 4, 27. defendere studet, versus lascivi. Quam male ipsi defensio successerit, ad 4, 27, 4. indicamus. Quin parum etiam poetam fuisse puto. Vid. adscripta ad 7, 4.

k De historiis etiam scribendis illum cogitasse apparet ex 5, 8. Edideritne aliquid, non liquet.

actiones seu forenses orationes II, 19. [l] et Panegyricum Traiano dictum III, 8, 4. Orator clarissimus fuit, ut nemo facile illi praeferatur. Nam undevicesimo anno dicere in foro coepit V, 8, 8. [m] et per omnem aetatem [n] caussas egit tam apud Centumviros I, 18, 3. et IX, 23, 1., quorum iudicia *suam arenam* vocat VI, 12, 2. [o] etsi indigna saepe eius ingenio erant II, 14, 1., quam in senatu nobiliores, ut contra [p] Baebium Massam VII, ult. Caecilium Classicum III, 4. et 9. et Marium Priscum II, 11. ac pro Iulio Basso IV, 9. et Rufo Vareno V, 20., quas in summam collegit VI, 29, 8. sq. [q] Honores gessit amplissimos. Fuit enim quaestor Caesaris VII, 16, 2. Tribunus militum III, 11, 5. [r] Tribunus plebis I, 23, 2. et P. 95, 1. Praetor III, 11, 2. et VII, 16, 2, [s] Praefectus aerarii Saturni V, 15, 5. P. 92, 1. [t]

l Quam diligentiam adhibuerit, ut etiam orationes suae quam emendatissimae in manus hominum venirent, docet ipse 7, 17.

m Inter primas forte fuit caussa Iulii Pastoris, quam egit *adolescentulus* ille quidem, sed qui uxorem tamen iam haberet, 1, 18, 3. eandem caussam dum commemorat 4, 23, 1. *iuvenem* se ait fuisse.

n Etiam post Consulatum gestum. Vid. 4, 17, 3.

o Quanto plausu auditus sit, ostendit 4, 16.

p Publicium Certum 9, 13. pro Clario 9, 28, 5.

q In caussis autem agendis non pactione modo, dono, et munere, sed xeniis etiam abstinuit 5, 14, 8.

r Add. 10, 19, 1. 1, 10, 2. ubi adolescentulum se in Syria ait militasse. Reditum e militia hac suum memorat 7, 4, 3. Cf. 8, 14, 7. et 8. Circa annum aetatis XXV., quae legitima aetas est, Quaestorem factum probabile est. Fuit autem Quaestor Caesaris cum Calestrio Tirone. vid. 7, 16, 2. Quaestor nempe Caesaris, in quantum is Consul: Quaestor porro annuus, quae erudite demonstrat Masson. 25. 2.

s Gessit Praeturam anno suae aetatis 31. et 32., Christi 93. quod luculenter et ingeniose demonstratum dedit Massonus.

t Add. 10, 20, 1. et 24, 3. ubi plurium numero *indulgentia* VESTRA, et *delegati a* VOBIS *officii cura*, memoratur. Tamen Massonus 36, 7. post obitum Nervae a Traiano solo illud delegatum, e temporum rationibus ostendit. Quid si in scriniis et commentariis Nervae in-

Praefectus aerarii militaris (de quo VII, 14. n. [u]) Inscript. Consul III, 13, 1. et ep. 18, 1. et P. 91. [x] Augur IV, 8. [y] Propraetor provinciae Ponticae consulari potestate X, 77. n. et Inscript. [z] Curator alvei

ventum Plinium honore auxit Traianus? ut ad ambos referri factum posset. De occupationibus huius officii conqueritur 1, 10, 9. Menstruas tamen eius vices intelligimus ex 10, 24, 3.

u Nempe ostendit Cellarius ad l. c. vicesimam hereditatum ad aerarium militare pertinuisse. *Aerario militari praefectum*, etiam inscriptiones memorant. Plinius quidem nusquam, ut, diversi a praefectura aerarii Saturni, muneris meminit.

x In quo consulatu, (bimestri pro consuetudine illius temporis in privatis, de qua ad Paneg. 92, 4.) et quidem mense Septembri, Gratiarum actionem, sive Panegyricum habuit, qui exstat. Ceterum circa haec tempora etiam fuit Quinquevir sumtibus publicis minuendis, Virginio Rufo illum eligente, per quem ipse excusaretur 2, 1, 9.

y Petierat Auguratum, vel aliud sacerdotium a Traiano 10, 8. Factum id anno Plinii circiter 41. probat Massonus §. 2.

z Cur *Propraetor* Plinius, cum ante ipsum Bithyniam rexissent *Proconsules*: quam vim habeat *consularis* illa, quae ipsi tribuitur in inscriptione, *potestas?* eruditissime disputat ad hunc annum, h. e. 41. et 42. Plinii, Christi 103. Massonus, qui etiam illud ostendit, non integrum biennium in provincia commoratum esse Plinium. Ceterum fabulam de Plinio ad Christianismum converso ad reditum ipsius e provincia refert Pseudo-Dexter in Chronico, et illius commentator Bivarius. Iussu enim Traiani appulisse ad Cretam, aedificationis cuiusdam caussa, ibique a S. Tito Episcopo conversum ad fidem. Addit Dexter, *Nec desunt, qui putent, septima Sextilis ad Novocomum esse passum.* Sed puduit merito commenti illepidi (incrustati licet in fictis Luitprandi adversariis n. 292. sq. p. 512.) viros doctissimos, qui acta SS. mensis Augusti Antverpiae ediderunt, qui ne verbo quidem mentionem illius rei iniicere dignantur; neque opus nimirum erat, cum ipsam sinistri illius Dextri fidem in universum iam damnassent. Neque vero erat, quod refutaret illud Boxhornius in iudicio de Plinio, quod epistolis a se editis praemisit: multo minus refellendum erat ex 10, 97. ubi *exitiabilem* vocet *superstitionem* Christianorum. Parum enim hoc ad fabulam, quae postea in reditu ex provincia contigisse dicitur: nec appellat Plinius *exitiabilem superstitionem* (quae Taciti vox est An. 15, 44.) sed pravam et immodicam 10, 97, 8. Si omnino placeat refutare, illud est apertum, epistolas eius pertinere ad annum aetatis Plinii 55. tredecim

Tiberis V, 15, 2. n. et Inſcription. Matrimonium bis contraxit: de priore nihil exſtat ante viduitatem IX, 13, 4.; [a] alterum cum Calpurnia iniit, Calpurnii Fabati [b] ex filio nepte, IV, 1, 1., quae abortum fecit VIII, 10., nec alio partu maritum beaſſe legitur: ipſa vero docta et ſtudiis exculta IV, 19, 2. et VI, 7, 1. mariti, quamquam aetate maioris, amantiſſima IV, 19, 2. et 5. [c] ita ab amita Hiſpulla inſtituta, ibidem 1. et 6. Pater enim pridem deceſſerat V, 12, 2., cuius memoriae porticum avus dedicavit V, 12, 1., ipſe vero avus, quum in Bithynia [d] Plinius cum uxore eſſet, mortem obiit X, 121., poſtquam ſenectutem in Transpadana exegerat VII, 16, 3. Frugalis et abstinens Plinius fuit II, 4, 3. et ep. 6, 4., ut voluptates etiam ſtudiis condiret, IX, 36, 4. et inter venandum ſtuderet I, 6. V, 18, 2. IX, 36, 6., [e] nec vero minus diligens pater familiae, qui

nimium annos ultra reditum ex provincia: v. n. 1. Potuitne autem de tanta immutatione tacere?

a Niſi quod ſocrus meminit 1, 18, 3. cum eſſet adoleſcentulus, Domitianus adhuc imperaret. Et ſtatim a morte Domitiani uxorem lugebat 9, 13, 4. cuius vitricus erat Vectius Proculus 9, 13, 13. Sic duo ſe matrimonia Domitiano imperante contraxiſſe ait 10, 2, 2. De quo loco Maſſon. 36, 3.

b Novocomenſem et ipſum Fabatum fuiſſe ſatis apparet non tantum ex veteri inſcriptione in Comenſi agro reperta, quam poſt alios exhibet Grut. 382, 6. quamque ad noſtrum pertinere non improbabile eſt: ſed ex ipſo noſtro 5, 12, 2. 7, 16, 32, 1. coll. 7, 16, 4. et 7, 23, 1.

c Quae epiſtola non diu poſt initum matrimonium ſcripta. Amoris ſui vehementiam aliis quoque epiſtolis declaravit, ut 6, 4. et 7. it. 7, 5.

d Non ſatis certo hoc ex laudata epiſtola colligitur, ubi excuſat Plinius, quod iter uxoris diplomate iuverit. Non eſt credibile, mulierem delicatam et infirmam tantum iter, ea celeritate, ſine marito confeciſſe. Potuit Plinius ut curator alvei Tiberis, vel alio quocunque nomine diplomatum poteſtatem habuiſſe. Haec etiam Maſſoni eſt ſententia ad 43, 8.

e Hac ipſa epiſtola 9, 36. rationem totam in praediis ſuis vivendi aeſtivam percenſet, ut ep. 40. hibernam perſequitur.

praedia ſua mirifice tum coluit, tum aedificavit, quod de Laurentino ipſe narrat II, 17.; de Tuſcis V, 6.; de Transpadanis ad Larium IX, 7., quam induſtriam et aliis praediis ſuis, V, 6, 45. enumeratis, adhibuiſſe non dubitandum eſt. [f] Mitis in ſervos I, 4, 4., adeo ut nullos *vinctos* haberet III, 19, 7. ſuisque domum permitteret inſtàr civitatis eſſe, ac peculium morte ad familiares transmittere VIII, 16, 2. Iuſtitiam non tam ex legum rigore, quam aequitatis modulo perſequebatur II, 16. et IV, 10, redemtoribus remiſſiones ob ſterilitatem faciens VIII, 2. et X, 24, 5. Munificus in primis [ff], quod variis operibus oſtendit. Templum enim Tifernatibus exſtruxit pecunia ſua IV, 1, 5. et aedem Cereris in praediis ſuis IX, 39. Patriae ſumtus partem in praeceptores publicos dedit IV, 13, 6., et ingenuis pueris alimenta annua conſtituit I, 8, 10. Etiam bibliothecam patriae publicam dedicavit I, 8, 2. II, 5. [g] Praeterea in multos privatos admodum liberalis, in Curianum Cratillae filium, cui legatum remiſit V, 1, 10. in Voconium Firmum, cui cenſum equeſtrem ſupplevit I, 19., in Martialem, quem viati-

f Fortis fuit, in cauſſis etiam illis ſuscipiendis, quibus inviſum ſe Domitiano et obnoxium delatoribus fieri, ſciebat. Vid. 1, 5, 5. ſq. Itaque etiam reus futurus erat, niſi interfectus eſſet Domitianus 7, 27, 14. Eo defuncto, Helvidii Priſci ultionem fortiter ſuscepit. Totam rem enarrat 9, 13. add. 4, 21, 3. Quam non metuerit Artemidorum, philoſophiae nomine ab urbe ſemotum, adiuvare, et quo ſuo cum periculo, refert 3, 11. Quo animo Corelliae cauſſam contra C. Caecilium COS. deſignatum ſusceperit, narrat 4, 17. Add. 6, 8, 3.

ff In cauſſis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis ſemper abſtinuit. 5, 14, 8.

g De ſua in publicam rem liberalitate agit etiam 5, 7. ubi *undecies* h. e. 55000 florenos Rhenanos ſe reipublicae contuliſſe, gloriatur. Sic proſocero, cuius heres futurus erat, publicam liberalitatem commendat 5, 12.

co iuvit III, 21, 2., in Artemidorum philosophum, cui urbe excedere iusso, quae Domitiani saevitia fuit, pecuniam, qua opus erat, a locupletibus negatam, ipse mutuatus, gratuitam dedit, III, 11, 2., in Quintiliani praeceptoris filiam, cuius dotem auxit VI, 32., in Corelliam, cui agrum minori pretio vendidit VII, 11. et 14., in Calvinam, cui patris debita remisit II, 4, 2. [h] His moribus [i] omnium bonorum benevolentiam conciliavit, [k] Traiani in primis, apud quem gratia valuit, [l] qua ad aliorum magis commoda, quam ad sua usus est. [m] Multa enim multis impetravit; peregrinis ius civitatis X, 4. et 6.; libertis ius Quiritium X, 4. et 105.; Voconio Romano condiscipulo ius trium liberorum II, 13, 8., et senatoriam dignitatem X, 3, 2.; Accio Surae praeturam X, 7. et aliis alia. Amicitiam cum optimo quoque coluit, [n] etiam periculo suo III, 11, 2. sq. [o] maxime cum literatis et studiorum sociis, in quibus Tacitum primo loco, et prope unum habuit, quem e vivis aemularetur, quod paul-

h In Metilium Crispum, cui ordines impetraverat, et quadraginta millia numum (2000 fl. Rhen.) ad instruendum se ornandumque donaverat 6, 25, 2.: in Modestum, cui libertatem dubie legatam ultro dedit 4, 10.: in nutricem suam, cui agellum centum millium numum (5000 flor. Rhen.) donavit 6, 3.

i Quos gloriae studio incitatos fuisse, non dissimulat 7, 33. (ubi Ciceronem suum imitatur fam. 5, 12.) conf. 6, 29, 3. Quam tamen ea in re moderationem adhiberi velit, docet 1, 8, 13. sq. Ceterum Imperatoris quoque gloriae se studiosum ostendit praesertim 10, 50.

k Quanti illum Corellius fecerit, explicat 4, 17, 8.: esse, qui se imitentur, gaudet 6, 11.

l Qui ipsum in consilium non nunquam adhibuit in cognitionibus, v. g. 4, 22, 1. et in rescriptis suis, libro decimo comprehensis, tractat amantissime.

m Tamen etiam ad sua: ut ad ius trium liberorum 10, 2. ad auguratum 10, 8. etc.

n Suum in laudandis amicis studium suavissime excusat 7, 28.

o Vid. ad proximam notam f.

lo maior aetate erat, VII, 20, 4., quem etiam ingenio, doctrina, honoribus est adsequutus, isque vicissim tanti Plinium fecit, ut libros suos emendandos ei crederet VII, 20, 1. Hi duumviri principatum in literis tenuere, ut una nominarentur, quum de studiis sermo esset VII, 20, 5., in hos coniectura ferretur, si de doctis non nominatis esset ferenda IX, 23, 3. Ceterorum amicitiae epistolis illustratae sunt. p Corpore fuit imbecillo et minus robusto, quod *corpusculum* Traianus dixit X, 29, 1., et intentius caussam orantem per libertum admonuit, ut lateri consuleret II, 11, 15. Aliquando lippitudine laboravit VII, 21, 1., honestissimis caussis, lucubrationibus contracta, quibus et ceterae imbecillitates maiorem forte partem imputandae sunt. q De morte nihil certo constat: simile autem vero habetur, per plurimum imperii Traiani tempus, aut paullo ultra, vitam produxisse. r

p Vid. Index hominum, cui intexuimus catalogum eorum, quibus inscriptae sunt epistolae.

q Aegrotasse illum etiam circa Nervae mortis tempus, apparet ex 10, 24, 3. et gravissime quidem 10, 4. Forte idem fuit morbus, in quo abstinentiam suam et moderationem probavit 7, 1, 4. sq.

r Certe inter epistolas eius, ut nulla habet characterem temporis prioris anno Plinii 36. (vid. Masson. h. a. §. 10.) ita nec ulla recentior anno aetatis illius 55. certis indiciis deprehendi a Massono potuit. Ceterum, quoniam hic sumus, illud etiam adnotare iucundum est, quod nec anuli sui ἀποσφράγισμα s. typum ignorare nos voluit, *quadrigas* 10, 16, 3. Tandem illud forte huc referendum superest, librum octavum editum videri post nonum Massono 44, 3. nonum autem ipsum aliquo post sex priores intervallo editum, ad 45, 2. colligit ex 9, 19, 1. coll. 6, 10, 4. Cetera, quae ad literariam epistolarum historiam pertinent e Fabriciana Bibliotheca petenda sunt, cui quod adiiciamus, in tanta praesertim Schwarziani operis exspectatione, iam non habemus.

INSCRIPTIONES ANTIQVAE DE PLINIO.

I.

COMI in exteriori ſtructura templi maximi.

(Neſcio unde acceptam dedere editores a ſeculo inde plerique.)

C. PLINIO L. * F. O. ** V. F. CAECILIO SECVNDO
COS. AVG. CVRAT. TIBER.

* *Lucii Filio*, quod probat Maſſonus prae aliorum *C.* ſive *Caii*.

** Sic vitioſe dant pro OVF. quod eſt in aliis, h. e. *Ouſentina tribu.* Vid. Maſſon. 1, 9.

II.

In AGRO COMENSI ap. Gruter. p. 454, 5.

C. PLINIO L. F.
OVF. CAECILIO
SECVNDO. COS
AVGVR. CVR. ALV. TIB
ER. ET. CLOAC. VRB
PRAEF. AER. SAT. PRAEF
AER. MIL. Q. * IMP
SEVIR. ** EQ. ROM
*** LEG. III. GALL. XVIRO
STL. IVD. FL. **** DIVIT. AVG
— — — — RCELIENS

* *Quaeſtori Imperatoris* ſive Caeſaris.

** h. e. uni de ſex turmis equitum Rom. praefecto. v. Maſſon. 22.

*** Supplendum TRIBVNO, volunt Fabrettus inſcr. c. 5. p. 411. et Maſſonus; quod Gudius voluiſſe dicitur LEGATO, forte non tam ita legi, quam ſuppleri voluit.

**** *Flamini Divi Titi Aug.* Maſſon. 19, 1.

III.

MEDIOLANI in aede S. Ambrosii apud Grut. p. 454, 3. et plenius 1028, 5. nec sine aliqua varietate, quae tamen fidei antiquitatis derogare non debet. Tabula lapidea in partes secta, et formata in sarcophagum, a posterioribus, lacunis et coniecturis occasionem dedit. Fundus quasi et substantia bona. Nempe priori loco sic:

C. PLINIVS. C. * F. C. N.
CAECILIVS. SECVNDVS
COS. ** AVGVR. LEGAT. PRO *** PRAET
PROVINC. PONTI. CONSVLARI PO
TESTATE. IN. EAM. PROVINCIAM. AB
IMP. CAESARE. NERVA. TRAIANO
AVG. GERMANICO. MISSVS ****
CVRAT. ALVEI. TIBERIS. ET. RIPAR
PRAEF. AERARI. SATVRNI. PRAEF
AERARI. MILIT. LEG. LEG. VI. GALLIC.
X. VIR. STLIT. IVDICANDIS

Posteriore loco eadem fere, h. e. tenui modo, et quae descriptorum ingeniis tribui possit, varietate; sed a versu penultimo et voce MILIT. sic pergitur:

QVAEST. IMP. SEVIR. EQVITVM - - - - - - - - - - -
TRIB. MILIT. LEG. III. GALLICAE - - - - - - - - -
X. VIR. STLITIB. IVDICANDIS. THER † - - - - - -
ADIECTIS. IN. ORNATVM. H-S CCC - - - - - - -
AMPLIVS. IN. TVTELA. H-S CC. T. F. I.
ET. LIBERTORVM. SVORVM. NOMIN. H-S | XVIII | LXVI. DCLVI. REI
INCREMENT. POSTEA. AD. EPVLVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT. PERTIN
AMPLIVS. DEDIT. IN. ALIMEN. PVEROR. ET. PVELLAR. PLEB. VRB. H-S —
IN. TVTELAM. BYBLIOTHECAE. H-S. C. - - - - - -

* Vid. ad Inscr. I. not. a. Et sic quoque apud Gruterum posteriore loco legitur, nempe, L. F. OVF. CAECILIVS etc.

** om. cos. Grut. p. 1028.

*** PROC. PR. Grut. p. 1028. vitiose.

**** om. Grut. p. 1028.

† Haec ita supplet Alciatus in hist. Mediol. L. 2. *Thermas adiectis in ornatum sestertiis tercentis, et eo amplius in tutela* (f. tutelam) *sestertiis ducentis testamento fieri iussit.* Reliquae viri interpretationes non sunt magni momenti, quas videre licet etiam ap. Massonum. Et multum sane passam esse ultimam inscriptionis partem, apparet. Operae pretium fuerit, eam cum archetypo, si adhuc exstat, iterum conferri.

TESTIMONIA ET IVDICIA ALIORVM SCRIPTORVM VETERVM.

MARTIALIS *lib. X. Epigram. XIX.*

Nec doctum ſatis, et parum ſeverum,
Sed non ruſticulum nimis libellum
Facundo mea Plinio Thalia,
I, perfer.

Poſteriora Epigrammatis verba noſter epiſtola ultima libri III. repetiit.

Ponitur hic vulgo QVINCTIL. 12, 10, 11.

Hinc vim Caeſaris, indolem Caecilii, ſubtilitatem Callidii, gravitatem Bruti, acumen Sulpicii, acerbitatem Caſſii, diligentiam Pollionis, dignitatem Meſſallae, ſanctitatem Calvi reperiemus. In his etiam, quos ipſi vidimus, (*ſic eſt, non videmus, ut quidam dedere*) copiam Senecae, vires Africani, maturitatem Afri, iucunditatem Criſpi, ſonum Tracchalli, elegantiam Secundi.

Sed obſervavimus ad h. l. non *Plinium Secundum* hic laudari, ſed *Iulium Secundum*, de quo 10, 1, 120. Ibidem ſ. 122. ea dicit, quae ad Secundum noſtrum vel maxime pertinent:

Habebunt, qui poſt nos de oratoribus ſcribent, magnam eos, qui nunc vigent, materiam vere laudandi. Sunt enim ſumma hodie, quibus illuſtratur forum, ingenia. Namque et conſummati iam patroni veteribus aemulantur, et eos iuvenum ad optima tendentium imitatur ac ſequitur induſtria.

MACROBIVS *lib. V. Saturn. cap. I.*

Quatuor ſunt genera dicendi: copioſum, in quo Cicero dominatur; breve, in quo Salluſtius regnat; ſiccum, quod Frontoni adſcribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor Symmachus luxuriatur.

SIDONIVS APOLLINARIS *lib. I. ep. I.*

Epiſtolas omnes, retractatis exemplaribus enucleatisque, uno volumine includam, Q. Symmachi rotunditatem, C. Plinii diſciplinam maturitatemque, veſtigiis praeſumtuoſis inſequuturus.

IDEM *lib. IV. epiſt. III. ad Claudianum, Mamerti, Viennenſis epiſcopi, fratrem, ut ex epiſt. XI. apparet.*

Si reare quemquam mortalium (cui tamen ſermocinari Latialiter cordi eſt) non pavere, quum in examen aurium tuarum, quippe ſcriptus, adducitur, tuarum, inquam, aurium, quarum peritiae, ſi me decurſorum ad hoc aevi temporum praerogativa non obruat, nec Frontonianae gravitatis, aut ponderis Apuleiani fulmen aequiparem, cui Varrones, vel Atacinus, vel Terentius, Plinii vel avunculus vel Secundus, compoſiti impraeſentiarum ruſticabuntur.

Eodem libro, epiſt. XXII.

Ego Plinio, ut diſcipulus, adſurgo.

Perpetuus enim imitator Plinii eſt Sidonius, ut doctiſſimus interpres Io. Sauaro paſſim obſervavit.

IDEM *lib. VIII. epiſt. X.*

C. Plinius pro Accia Variola plus gloriae de centumvirali ſuggeſtu domum retulit, quam quum

Marco Ulpio, incomparabili principi, comparabilem panegyricum dixit.

AVRELIVS CASSIODORVS *in Chronico, sub Traiano.*

CELSVS ET CRISPINVS. His consulibus Plinius Secundus Novocomensis orator et historicus insignis habetur, cuius ingenii plurima opera exstant.

[Recentioribus temporibus Secundus, qua civis, qua scriptor, iudicia expertus est satis severa, et quae eius Φιλαυτία non sperasset. Alfierus quidem, clari apud Italos nominis scriptor, quid de Panegyrico senserit, in vulgus notum est. Burmanno ad Ovid. Metam. 15, 848. Plinius dicitur aulicae adsentationis princeps et pudendum posteris exemplar: Gierigio ad Epist. T. 2. p. 122. b. magnorum simius virorum, et in Argum. ad Epist. 33. l. 7. simius Ciceronis. Ipse Gesnerus, sincerus ille virtutum eius admirator et praeco, in epistola ad I. A. Ernestium bonam partem Plinii scholasticam esse fatetur. De meo sensu si quid adiicere licet, non nego, me, a Tullianarum Epistolarum lectione recentem, Plinianas fastidire; Panegyrici autem nihil propemodum legere posse, quin miseratione commovear hominis, cuius spiritus, si quos unquam habuit, temporum infelicitas adeo fregerat, ut, rebus in meliorem statum conversis, de principe bono vix aliter, ac vilissimum mancipium idemque astutissimum de domino truculento, loqui et scribere auderet. Sane facilius erat flosculos carpere orationis, quam magnanimitatem referre generosorum Romuli nepotum. *S.*]

C. PLINII CAECILII
SECVNDI
EPISTOLAE

C. PLINII CAECILII
SECVNDI
EPISTOLARVM
LIBER PRIMVS

I.

Septicio Epiſtolarum opus, eiusdem hortatu collectum, dedicat.

C. PLINIVS SECVNDVS SEPTICIO SVO S.

Frequenter hortatus es, ut epiſtolas, ſi quas paullo
accuratius ſcripſiſſem, colligerem publicaremque.
Collegi, non ſervato temporis ordine, (neque enim
hiſtoriam componebam) ſed ut quaeque in manus
venerat. Supereſt, ut nec te conſilii, nec me poe- 2
niteat obſequii. Ita enim fiet, ut eas, quae adhuc
neglectae iacent, requiram: et ſi quas addidero,
non ſupprimam. Vale.

I, 1 *ſi quas paullo accuratius*) Bene tuentur VV. DD. *ſi quas.* Codd. Bodl. et Excerpta Brumm. male *quas.* Ita Latini ad Graecorum morem, quorum in libris *εἴ τις* ſimiliter in *ὅς τις* ſaepe depravatum ſuit. *S.* In Rom. legitur: *ſi quas paulo cura maiore* [non *curatius*, ut vulgo] *ſcripſiſſem*, ut Cortius edidit. — Mox in eadem: *ſed ut quaeque in manus venerant*, ut Barthii codex. *H.*

2 *ut eas*) Malim *ut* et *eas.* *S.*

II.

Librum suum emendandum mittit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Quia tardiorem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc, rogo, ex consuetudine tua et legas et emendes: eo magis, quod nihil ante peraeque eodem
2 ζήλῳ scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Calvum, nuper meum,

II. ARRIANO) Arrianum esse Maturium Gierigius putat, a Plinio mire laudatum III, 2. Idem dudum placuerat Catanaeo. Minus certa res Gesnero visa. vid. Indic. Homin. Illustr. *S.*

1 *librum, quem — promiseram)* *Actionem pro Accia Variola Catanaeus intelligit, de qua 6, 33 int. sed nullum in ea huius rei vestigium; est etiam contra aliquid. Haec *tota prope in contentione dicendi;* illic maior longe varietas. Compara utramque epistolam. *G.*

Facile assentior Gesnero. Sed Gierigii idem probantis ratio, quod Plinius in illa pro Accia Variola actione sibi mirifice placeat, de hoc autem libro satis modeste iudicet, parum ponderis videtur habere. Potuit aliter scribere Romano, cui liber legendus et *admirandus*, aliter Arriano, cui legendus et *emendandus* mitteretur. *S.*

Liber, cuius hic mentio fit, non fuit *actio pro Variola:* sed vel in Publicium Certum, de qua lib. VIIII. ep. 13. vel alia. Antea enim longae desidiae sub Domitiano indormierat. Vid. lib. VIII. ep. 14. 8. Actio pro Variola edita est, cum iam multae Plinii orationes exstarent. Vid. lib. VI. ep. 33. 11. *H.*

eodem ζήλῳ) Ardore, studio, contentione, vt solent nimirum, qui aemulari aliquem, et si possint, superare conantur. *Altera lectio, *stilo*, non absurda illa quidem, sed nemo stilo in ζήλῳ mutaturus erat. *G.*

Sed poterat aliquis *stilo* apposuisse, interpretandi causa. Nam ζῆλον hoc sensu dictum esse, patet ex Plutarch. Anton. cap. 2. ἐχρῆτο δὲ τῷ καλουμένῳ μὲν Ἀσιανῷ ζήλῳ τῶν λόγων, ἀνθοῦντι μάλιστα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον etc. *E.*

Non erravit, siquis *stilo* interpretandi causa apposuit. Ζῆλος enim hîc non est, ut nonnullis placet, *ardor;* sed *imitatio, aemulatio.* Lege quae sequuntur. *S.*

2 *Tentavi enim — — orationis)* Rom. *Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, nuper meum, dumtaxat figuris orationis.* Tertius ergo Romanus hic testis veterem lectionem confirmat, quam aperte corrumpunt, qui *Calvum nuper meum* scribunt. Recte etiam *dumtaxat* cum Paris. codice praeponit, ut semper fere Plinius. Vid. lib. III. 9. 26. lib. IIII. 9. 7. lib. V. 21. 4. lib. VIIII. 16. 2. ep. 13. 4. ep. 34. 1. lib. X. 13. ep. 64. 4. ep. 113. 2. *H.*

Calvum, nuper meum) Indicat, se non ita pridem imitari Calvum coepisse, laudatque Arrianum, perpetuum Demosthenis aemulum. De utroque in Indice agitur. *Ceterum fere est, ut prae-

figuris dumtaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos aequus amavit, adſequi poſ-

feram lectionem a Cortio prolatam firmatamque e MSS. *Tentavi enim imitari Demoſthenem ſemper tuum, nuper meum, figuris dumtaxat orationis. Nam vim tantam verborum pauci, quos aequus amavit, ſequi poſſunt.* Sed quod non apparet, quomodo *Calvum*, ſi non fuerit in libris antiquis, intrudere aliquis potuerit; facile contra eſt vocem quamcunque excidere: nihil auſus ſum mutare. *G.*

Audaciorem criticum hic locus poſtea nactus eſt Wagnerum, Conrect. Merſeb. diſſert. 1781. edita. Is igitur, cum *Calvum* in h. l. ferri non poſſe aliquot argumentis docuiſſet, pro ea voce graecam ἐγκόλπιον inſerendam, omnemque locum ita legendum ſtatuit: *Tentavi enim imitari Demoſthenen, ἐγκόλπιον ſemper tuum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantam verborum pauci, quos aequus amavit, adſequi poſſunt.* Nullam ego ſententiam dico. Illa una *vis verborum*, quam lectionem illa criſis neceſſariam facit, me male habet. *Vim* Demoſtheni tributam ſcio, et intelligo, ſed cur *verborum?* Nullane Demoſthenis in ſententiis vis erat? Imo vero maxime in his et in omni non tam verborum quam rerum ſenſorumque tractatione. cf. not. ſeq. *E.*

vim tantorum virorum) Cogitent, qui haec legunt, omnem virtutem oratoriam, quae inventione, acumine, ſpiritu, et vehementia dicendi continetur, et maxime argumentando, perſuadendo, commovendisque animis ſe exſerit. Ab ea differt facultas eloquendi, quae maxime figuris orationis, et elocutionis virtutibus cernitur. *E.*

Rom. *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* In vulgata lectione primum nihil ſignificant verba *tantorum virorum*, eaque ita, ut in Romana eſt, iam Cortius e Mediceo correxit: poſtrema vero gloſſa laborant, *pauci quos aequus amavit adſequi poſſunt*. Mirum eſt, quam in his libri varient: uni Mediceo plurimum tribuit Cortius, in quo reperit, *Nam vim tam* [compendio ſcripturae, pro *tantam*] *verborum pauci, quos aequus amavit, qui poſſunt.* Sed Mediceus veram quidem lectionem, ſed eam gloſſa oneratam, ſervat: ceteri utramque corruperunt. Cortius quidem pronomen *qui* in Mediceo ex *ſequi* putat eſſe truncatum: ſed hoc minus ſignificat, quam *adſequi*, quod in ceteris eſt; nec ſaepe Plinius Virgilianis verſibus pro ſuis utitur, quod ter fortaſſe fecit, lib. VI. ep. 20. et 33. lib. VIIII. ep. 13. Itaque omnibus vulgatis Romanam lectionem praefero: *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* in qua ex ſuperioribus verbum *imitari* ſubintelligitur. Cic. lib. II. de leg. c. 7. *Quis enim id poteſt, aut umquam poterit imitari?* Quintil. lib. X. cap. 2. 12. *Imitabilia non ſunt ingenium, inventio, vis, facilitas.* Quoniam Plinius interrogans ſcripſit; *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* reſponſi loco aliquis Virgilianum verſum adiecit: *pauci quos aequus amavit.* Is poſtquam a librariis cum Plinianis verbis contextus, (ut in Mediceo) cum ſequentibus vero male cohaerere viſus fuit: in aliis exemplaribus *qui* manſit, in aliis inductum, et fulciendo hiatui *adſequi* arceſſitum fuit. Hinc omnis illa lectionis varietas, quam Cortius adnotavit: qua vero facile nunc carere poſſumus, poſtquam erroris fontem reperire contigit. *H.*

Praeclara criſis Heuſingeri. Quam qui convelli eo poſſe opi

3 sunt. Nec materia ipsa huic (vereor, ne improbe dicam) aemulationi repugnavit: erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longae desidiae indormientem excitavit, si modo is sum
4 ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri ληκύθους fugimus, quoties paullulum

nantur, quod vis Demosthenis non in solis verbis fuerit, dubito an satis expenderint, qua oppositione Plinius hic utatur. Neque enim verba sententiis opponit, sed *vim* verborum *figuris* orationis. Verborum autem vim maxime ex sententiis, uberrimo fonte τῆς τοῦ λόγου δεινότητος, manare, nemo nescit. Itaque locus sic constituendus: *Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, nuper meum, dumtaxat figuris orationis. Nam vim tantam verborum qui possunt?* S.

pauci, quos aequus) Proverbii formam dat Virgiliano ex Aen. 6, 129. *Pauci, quos aequus amavit Iuppiter, atque ardens evexit ad aethera virtus.* G.

3 *ne improbe dicam)* Excusat verbum *aemulationi*, quod arrogans videri potest et *improbum* h. e. impudens, nimis audax, quae frequens verbi notio. G.

si modo is sum ego, qui excitari possim) Rom. et Medic. *si modo is sum ego, ut excitari possim.* Utrumque Ciceronianum est. Cicer. lib. V, ep. 8. med. *Is enim tu vir es, et eum me esse cupio, ut — coniunctionem amicitiamque nostram utrique nostrûm laudi sperem fore.* Et Brut. ep. 15. *nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent.* Vid. Horat. Tursell. Schwartzianum cap. CXXII. 13. p. 450. a quo haec sumsi. Non dissimile est illud infra ep. 13. 6. *Neque enim quisquam est fere, qui studia, ut non simul et nos amet.* H.

Magis tamen Tullianum puto *qui*. Discas id ex elaboratissima epistola ad Lucceium V, 12. p. 121. ed. Ernest. *Neque enim tu is es, qui, qui sis, nescias.* Minus, ut videtur, suaviter ad aurium sensum. S.

4 *Non tamen — admonebamur)* Rom. *Non tamen omnino Marci nostri τὰς ληκύθους fugimus, ut etiam paulum itinere cedendo in tempestivis amoenitatibus submovemur.* Parum hinc abit Mediceus, ut his auctoribus legi possit: *ut etiam paullum itinere, cedendo non intempestivis amoenitatibus, submoveremur.* Sed si per libros liceret, *cedendo* carere possemus. *H.*

Bene servavit articulum ante ληκύθους, in aliis quoque editionibus Cortio repertum. *S.*

Marci nostri) Ipso praenomine familiaritatem, quae sibi cum Cicerone intercedat, significat, ut ille: *O Tite, si quid ego adiuro* etc. *Gaudent praenomine molles Auriculae.* G.

ληκύθους) Ab ipso cum Tullio sumserit ληκύθους noster, non dubium est, illas ea qua Tullium significatione posuisse. Aperte autem ad pictores, qui pigmenta in hoc vasis genere habent, ille refert ad Att. 1, 14. ubi de Crasso: *Totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus soleo pingere, de flamma, de ferro (nosti illas ληκύθους) valde graviter pertexuit.* Nescio, quam bene huc referat Cresollius dulcia illa vel eclegmata vel sorbitiunculas, quibus laevorem quendam et splendorem voci conciliarent Sophistae. Vid. illius Theatr. rhetor. 3, 18. et Vacatt. auctumn. 3, 9, 2. p. 504. G.

itinere decedere non intempeſtivis amoenitatibus
admonebamur: acres enim eſſe, non triſtes, vo-
lebamus. Nec eſt quod putes, me ſub hac ex- 5
ceptione veniam poſtulare. Immo, quo magis
intendam limam tuam, confitebor et ipſum me et
contubernales ab editione non abhorrere, ſi modo
tu fortaſſe errori noſtro album calculum adiece-
ris. Eſt enim plane aliquid edendum, atque uti- 6
nam hoc potiſſimum, quod paratum eſt! (audis
deſidiae votum,) edendum autem ex pluribus cauſ-
ſis: maxime quod libelli, quos emiſimus, dicuntur
in manibus eſſe, quamvis iam gratiam novitatis
exuerint; niſi tamen auribus noſtris bibliopolae
blandiuntur. Sed ſane blandiantur, dum per
hoc mendacium nobis ſtudia noſtra commendent.
Vale.

III.

Caninium occaſione amoenitatum patriae hortatur, ut omiſſa rei familiaris cura, ſtudiis ſe literarum a mortalitate vindicet.

C. PLINIVS CANINIO RVFO SVO S.

Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid ſuburbanum amoeniſſimum? quid illa porticus,

Non aberrabit a ſenſu, qui λήκυθον non tantum *pigmentis*, ſed et *unguentis* ſerviiſſe cogitet. Nam et *pictam*, et *unctam* orationem veteres eodem fere ſenſu dixere. De utroque cf. Lex. technol. rhet. v. *pigmenta; pingere; unctus*. *E.*

itinere decedere) quod fit in oratione digreſſionibus, quae varietate rerum delectant, et quaſi reficiunt lectorem, ut locorum *amoenitates* viatorem. Simili metaphora Livius 9, 17. *amoena legentibus diverticula* dixit. *E.*

acres enim eſſe, non triſtes, volebamus) *Acrem* dicit, qui ita eſt vehemens et ſeverus in oratione, ut tamen a ſplendore, et cultu laetiori et iucundiori non abhorreat; quo ſenſu Graeci dixerunt *τὸ δριμύ*, vel *δριμύτητα*, quam Euſtath. ad Hom. Il. *γ.* p. 433. ait apud Rhetores eſſe *ἐπίτασιν τῆς γλυκύτητος*. *Triſtem*, ſemper et continuo ſeverum, horridum, nihilque dantem delectationi aut venuſtati. Cf. Epiſt. 2, 5 et Cic. Brut. 30. ubi *triſte* et *ſeverum* dicendi genus iungitur. *E.*

Vid. Erneſt. Lex. Techn. Graec. Rhetor. v. *Δριμύ. Δριμύτης.* *S.*

verna semper? quid πλατάνων opacissimus? quid Euripus viridis et gemmeus? quid subiectus et serviens lacus? quid illa mollis, et tamen solida, gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet et circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturnaque? Possidentne te, et per vices partiuntur?
2 An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundae, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis.
3 Quin tu (tempus est enim) humiles et sordidas curas aliis mandas; et ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris? Hoc sit negotium tuum, hoc otium: hic labor, haec quies: in his vigilia, in his

III, 1 *Euripus viridis et gemmeus*) Non ipsius aquae per ambages et anfractus derivatae atque (instar Chalcidici illius *Euripi*, adfluentis refluentisque colores intelligo; sed ripae, quam non arenosam, sed herbis floribusque amoenam indicat: ut nempe *gemmea* alias *prata* dicit. vid. Ind. De *Euripis* illis aliquoties Seneca, et quos praeterea laudat Davies. ad Cic. de nat. Deor. 2, 1, ubi cum *Nilis* coniunguntur. *G.*

subiectus et serviens lacus) Prius ad viciniam et continentiam, si fas est ita vocari, refero; de quo quidem dubium nullum est: alterum vero ad usum, quem quid praestat per id ipsum, quod vicinum est: ut hic *servit lacus Euripo*, vel implendo, vel, (si *subiacere* ad humiliorem necessario locum referendum putes) exonerando recipiendoque. Ita 5, 6, 23. *Piscina fenestris servit* h. e. prospectum illis amoeniorem praebet; cui simillimum illud Statii silv. 2, 2, 75. *Servit sua terra fenestris.* Sic Quinctil. 9, 4, 63. *Non enim cohaerent aliis, neque praecedentibus serviunt*, illustrandis nimirum, confirmandis etc. Laudavit ista Cortius, sed simpliciter ad viciniam retulit. Utrum attulerit aliquid Marklandus ad l. c. Statii, quod ab hac sententia nos demovere possit, non licet iam arbitrari. *G.*

Nihil eiusmodi Marklandus affert, modo laudans, praeter Plin. 5, 6., Senecam Herc. Oet. 776. *Phryxeum mare scandit Caphareus:* servit *hoc* Austro *latus.* Ceterum dubitare noli, quin *subiectus* ad humiliorem locum referendum sit. *S.*

quid triclinia — paucorum?) *Quid triclinia illa popularia, illa paucorum?* Rom. bene: et sic Brummer. cod. A. et Neapolitan. *H.*

diurna nocturnaque) Bene cod., copula neglecta, *diurna, nocturna.* Augetur sic vis orationis. — Mox malim ex codd. *Possident te et per vices partiuntur, an, ut solebas* etc. *S.*

3 *in his — reponatur*) Rom. *in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. H.*

Perperam. Sed placet *vigiliae* e quinque codd. enotatum. Vulgatae fontem Cortius perite ostendit. Contrario modo peccat cod. Haverk. in Liv. I, 47, 4. V. infra ad 2, 8, 1. *S.*

etiam somnus reponatur. Effinge aliquid et excu- 4
de, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc numquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio, quem animum, quod horter ingenium. 5
Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV.

Laudata rerum copia in villis socrus suae, et servorum diligentia, illam ad sua praedia invitat.

C. PLINIVS POMPEIAE CELERINAE SOCRVI S.

Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo! In Narniensi vero

4 *excude*) *Exclude*, quod habent quidam Codices, si ideo praeferendum putant viri docti, quia sit commoda et nitens translatio ab avium fetu sumta; fugit eos ratio: cum *excudendi* verbum ea in re et ipsum satis frequenter usurpari, rustici nostri doceant. Deinde *excude* ad nobilissima etiam statuariorum ex aere opera refertur; et crescit oratio, cum alteri *effinge*, quod ad plastas et figulos, in cera et argilla occupatos, pertinet, *excude* subiicitur. *G.*

Graecorum hunc usum loquendi, latino simillimum, confirmavit Heyn. ad Pind. Ol. 6. 161. et Eichstädt. Ep. ad Ast. p. 177. *E.*

Rom. *Effinge aliquid et excude*, non *exclude*, ut Medic. quod non placet. Et mox: *hoc numquam desinet esse, si semel coeperit, tuum.* Hoc et Cortio adridet, quod ita et Medic. *H.*

5 *ut tibi ipse sis tanti*) Cic. ad Q. Fr. 3, 6. *Cessator esse noli, et illud γνῶθι σεαυτὸν noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, verum etiam, ut bona nostra norimus. G.*

Leg. *ut tibi* ipsi *sis tanti* —. *S.*

IV, 1 *Quantum copiarum — sufficit*) Haec esse abrupta, et ne satis latina quidem, recte monuit Gierigius, qui, donec meliora proferantur, ita legendum putat: *Quam me copiae tuae in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo delectent, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis intellexisti, quamquam pluribus opus non est, sed una illa brevis et vetus sufficit.* Haec planam quidem et probabilem sententiam habent: sed vereor, ut Plinius nunc illa sic scripserit. Amat Plinius et abrupta, praesertim cum quaedam admiratur et laudat, et in brevioribus epistolis, qualis haec est. Fortasse una interpunctione locus adiuvandus hoc modo: *Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo! In Narniensi etiam balineum! ex epistolis meis (nam pluribus opus non est) una illa brevis et vetus sufficit.* Socrus haec,

etiam balineum! Ex epiſtolis meis (nam iam tuis
2 opus non eſt) una illa brevis et vetus ſufficit. Non,
me hercule, tam mea ſunt, quae mea ſunt, quam
quae tua: hoc tamen differunt, quod ſolicitius et
3 intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem for-
taſſe eveniet tibi, ſi quando in noſtra diverteris.
Quod velim facias: primum, ut perinde noſtris re-
bus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei exper-
giſcantur aliquando, qui me ſecure ac prope negli-
4 genter exſpectant. Nam mitium dominorum apud
ſervos ipſa conſuetudine metus exoleſcit: novitati-
bus excitantur, probarique dominis per alios magis
quam per ipſos laborant. Vale.

V.

Mores ſubdolos M. Reguli cauſſidici oſtendit.

C. PLINIVS VOCONIO ROMANO SVO S.

Vidiſtine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque poſt Domitiani mortem? ſub quo

quamvis abrupta, ſine dubio recte intelligebat. Scilicet illi, non nobis, ſcripſerat Plinius. Laetabar, cum diu poſt, quam haec ſcripſeram, viderem viri docti, qui in Ephem. lit. Ienenſ. huius loci cenſuram poſuerat., ſententiam illi meae plane ſimilem eſſe. *E.*

Idem et mihi in mentem venerat, antequam Erneſtii notam vidiſſem. Itaque ſic interpunxi. Certe Gierigii interpolatio reprobanda, incidens illa nervos orationis. Quod autem Erneſtius ante *etiam* omiſit *vero*, et *iam tuis* mutavit in *pluribus*, imprudentis calamo videtur excidiſſe. *S.*

in Carſulano, Rom. *in Carſeolano*, ut in quibusdam Catanaeus legit. *H.*

Ex epiſtolis meis) Significatne alias a ſe epiſtolas editas? Certe provocat ad eam, quam olim ſcripſerit ad ſocrum. *G.*

3 *diverteris*) Gierigius *deverteris;* et ſic Erneſtius editurus erat. Bene. Perpetua horum verborum confuſio. Vid. Drakenborch. ad Liv. 1, 51, 8. *S.*

4 *per ipſos*) Sic optimi libri: intelligo autem *dominos*. *Per ſe ipſos* fecerunt, qui ad *ſervos* referrent, quod etiam ſi ponas, tamen illud *ſe* minus neceſſarium eſt. *G.*

Rom. *quam per ſe ipſi*, non *ipſos*, ut multi. Malunt dominis per alios probari, quam ipſi per ſe. *H.*

Recte interpretatur Heuſingerus; idque ipſum ſignificat vulgata, *quam per ipſos*, quae lectio non ſolicitanda. *ſe* librarii, ut locis aliis, invexerunt. Vid. Drakenborch. ad Liv. Praefat. 3., ubi et de hoc Plinii loco. *S.*

non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone,
sed tectiora. Coepit vereri, ne sibi irascerer: nec
fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni periculum 2
foverat, exsultaverat morte: adeo ut librum recita-
ret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque
etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adiicit *Vitel-
liana cicatrice stigmosum.* Agnoscis eloquentiam 3
Reguli. Lacerat Herennium Senecionem, tam in-
temperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus,
*Quid tibi cum meis mortuis? numquid ego aut
Crasso aut Camerino molestus sum?* quos ille sub
Nerone accusaverat. Haec me Regulus dolenter 4
tulisse credebat, ideoque etiam, quum recitaret
librum, non adhibuerat. Praeterea reminisceba-
tur, quam capitaliter ipsum me apud centumviros
lacessisset. Aderam Arionillae, Timonis uxori, ro- 5
gatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur
nos in parte caussae sententia Metii Modesti, optimi
viri: is tunc in exsilio erat, a Domitiano relegatus.
Ecce tibi Regulus, *Quaero,* inquit, *Secunde, quid
de Modesto sentias.* Vides, quod periculum, si
respondissem, *bene:* quod flagitium, si, *male.*
Non possum dicere aliud tunc mihi, quam deos ad-

V, 2 *Vitelliana cicatrice*) Praetor cum esset Vitellii ad Vespasianum missus, vulneratus est Rusticus. Vid. Tac. Hist. 3, 80. Hoc ignominiae imputat Regulus viro optimo, et officium functo; ac servili stigmati comparat honestam cicatricem. G.

3 *eloquentiam Reguli*) scil. illis conviciorum sordibus excellentem. cf. Epist. 4, 7. 4. E.

Herennium Senecionem) Quem Metio Caro accusante interfecerat Domitianus. Vid. 7, 19. Contra Regulo delatore perierat Crassus, de quo Tac. H. 1, 48, 2; et Camerinus, Tac. A. 13, 52, 1. G.

4 *ideoque — adhibuerat*) Rom. *eo quod etiam, cum recitaret librum, non adhibuerat.* Librarius *eoque* scriptum vidit, ut in Medic. pro eo *eo quod* scripsit. H.

Verissime Heusingerus: nihil profecto frequentius confusione vocularum *que* et *quod*. Ceterum Cortius *eoque* iure adscivit. Etiam alibi haec particulae *eo* significatio librariis fraudi fuit. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 11, 8. S.

5 *Nitebamur nos*) Cellarius et Gesnerus cur vocabulo *nos* uncos adhibuerint, ignoro. Igitur delevi. S.

is tunc in exsilio erat) Rom. *is tum in exsilio erat.* H.
Confusionis huius exempla ubivis reperias. S.

deos adfuisse) verba mihi quasi ab aliquo deo, vel bono genio suppeditata esse. E.

fuisse. *Respondebo*, inquam, *quid sentiam, si de*
6 *hoc centumviri iudicaturi sunt*, Rursus ille, *Quaero, quid de Modesto sentias.* Iterum ego, *Solebant testes in reos, non in damnatos, interrogari.* Tertio ille, *Non iam quid de Modesto, sed quid de pietate*
7 *Modesti sentias.* *Quaeris*, inquam, *quid sentiam? At ego ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum est.* Conticuit: me laus et gratulatio sequuta est; quod nec famam meam aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, laeseram; nec me laqueis tam insidiosae interrogationis invol-
8 veram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Caecilium Celerem; mox Fabium Iustum rogat, ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic suppliciter, (ut est, quum timet, abiectissimus,) *Rogo*, inquit, *mane videas Plinium domi: sed plane mane; neque enim diutius ferre solicitudinem possum; et quoquo modo*
9 *efficias, ne mihi irascatur.* Evigilaveram. Nuntius a Spurinna: *Venio ad te.* *Immo ego ad te.*

centumviri) Deest in codice bonae notae, spuriumque puto. *S.*

6 *Solebant*) Olim, apud maiores nostros, quin paullo ante, quum nondum ea, quae nunc regnat, corruptio morum invaluisset. Ipsum igitur tempus imperfectum reprehensionem acerbam continet. *G.*

Egregie; sed idem dudum Catanaeus monuerat. *S.*

de pietate) in Augustum. Vid. Gesner. ad Panegyr. 11, 1. et Ind. Graec. in Dion. Cass. v. ἀσέβεια. — Mox post *sentias* alii addunt *quaero*. Laudo. Apte nec sine vi hoc verbum repetitur. *S.*

8 *Rogo, inquit, mane*) Rom. *Rogo, inquit mane. H.*

Talia vix digna erant, quae enotarentur: sed demonstrant laudabilem Heusingeri diligentiam in conferendo. — Paullo ante in Gesneriana *simpliciter* pro *suppliciter*, errore, puto, operarum. *S.*

9 *Immo ego ad te*) Occupare uterqu officium studet, et honorem alteri exhibere. Talis concertatio etiam est apud Ciceronem in prooemio Academicorum. *G.*

Coimus in porticum etc.) Rom. *Coimus in porticu Liviae, cum alter ad alterum tenderemus.* Ita Plinio scribendum fuit, qui locum significat, ubi forte alter alteri occurrit. *H.*

Recte Heusingerus. Itaque Gierigius fallitur: cuius interpretatio si vera esset, quae sequuntur, *cum alter ad alterum tenderemus*, intolerabiliter languerent. *Venio ad te*, non sunt ipsius verba Spurinnae, amico iam obviam facti, sed nuntius Plinio allatus, Spurinnam venturum. Cui cum Plinius renuntiari iussis-

Coimus in porticum Liviae, cum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo, parce. Cui ego: *Dispicies ipse, quid renun-* 10
tiandum Regulo putes: te decipi a me non oportet. Exspecto Mauricum, (nondum enim ab exsilio venerat) *ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim esse huius consilii ducem, me comitem, decet.* Paucos post dies ipse me Regulus 11
convenit in praetoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, *timere se, ne animo meo penitus haereret, quod in centumvirali iudicio aliquando dixisset*, quum responderet mihi et Satrio Ruso: *Satrius Rufus, et cui est cum Cicerone aemulatio, et contentus non est eloquentia seculi nostri.* Respondi, *nunc me intelligere maligne di-* 12
ctum, quia ipse confiteretur: ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, *mihi cum Cicerone aemulatio, nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitan-* 13

set. *Immo ego ad te*, alter ad alterum tendit: quod dum fit, coeunt in porticu Liviae. Sic locum intellexit etiam I. Fr. Gronovius ad Liv. 37, 10, 5. *S.*

parce) Mihi dubium non est, quin, ut monuit iam Casaubonus, *parce* adverbium sit, *πεφεισμένως*, moderate, et suspensa quasi manu. Imperativus *Parce* abrupte hic nimis et abscisse poneretur. *G.*

10 *Dispicies*) Quod codd. dant *despicies*, tam mendosum est, ut mirer, Cortium de vera lectione dubitare potuisse. Sed et alibi nimia codicum suorum reverentia homini Latinitatis callentissimo obfuit. Catullus LXVI. 1. *Omnia qui magni dispexit lumina mundi*, ubi codd. non minus vitiose *despexit*. Vid. de his verbis egregiam Valckenarii notam in Callimacheis p. 62. ss. *S.*

nondum enim ab exsilio venerat) Rom. *nondum ab exsilio venerat*, sine *enim*. *H.*

Deest etiam in cod. apud Cortium: fereque est, ut Plinium omisisse putem. *S.*

11 *in praetoris officio*) Cum novo praetori officii caussa adessem, deducturus eum in publicum. Sic *novorum Consulum officium relinquunt* homines apud Sueton. Caes. 15. *G.*

haereret) Gierigius: „E legibus melioris latinitatis debebat esse *haereat*." Itane? *S.*

13 *Expalluit — Interrogavi*) Rom. *Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper, et haesitabundus: Interrogavi.* Vulgo barbare *et haesitabundus inquit*, quasi verbum hoc toti orationi a Plinio praeponi soleat. Sed et Argentor. Cratand. et alii id omiserunt. *H.*

dum non optima quaeque proponere. *Sed tu,*
qui huius iudicii meminiſti, cur illius oblitus es,
in, quo me interrogaſti, quid de Metii Modeſti
pietate ſentirem? Expalluit notabiliter, quamvis
palleat ſemper: et haeſitabundus inquit, *Interro-*
gavi, non ut tibi nocerem, ſed ut Modeſto. Vide
hominis crudelitatem, qui ſe non diſſimulet exſuli
14 nocere voluiſſe. Subiunxit egregiam cauſſam:
Scripſit, inquit, *in epiſtola quadam, quae apud*
Domitianum recitata eſt, Regulus omnium bipe-
dum nequiſſimus; quod quidem Modeſtus veriſſime
15 ſcripſerat. Hic fere nobis ſermonis terminus.
Neque enim volui progredi longius, ut mihi
omnia libera ſervarem, dum Mauricus venit. Nec
me praeterit, eſſe Regulum δυσκαθαίρετον. Eſt enim
locuples, factioſus, curatur a multis, timetur a
pluribus, quod plerumque fortius amore eſt. Pot-
eſt tamen fieri, ut haec concuſſa labantur. Nam
16 gratia malorum tam infida eſt, quam ipſi. Ve-
rum, ut idem ſaepius dicam, exſpecto Mauricum.
Vir eſt gravis, prudens, multis experimentis eru-
ditus, et qui futura poſſit ex praeteritis providere.
Mihi et tentandi aliquid et quieſcendi illo auctore
17 ratio conſtabit. Haec tibi ſcripſi, quia aequum

Eundem barbariſmum ex Curtio excmit vir egregius, Emendat. p. 226. Cf. Nolten. Lexic. Antib. col. 1526. *S.*

15 *eſſe Regulum δυσκαθαίρετον*) Rom. *eſſe Regulum καθαίρετον ἀκατάστατον,* quod interpretamentum eſt. *H.*

Videtur voluiſſe librarius ἀκαθαίρετον ἀμετάστατον. *S.*

δυσκαθαίρετον) qui non facile de fortuna, et dignitate ſua deiici poteſt. Proprie vox uſurpata de domo, quae non facile concuti vel everti poteſt. Hinc illa, quae ſequuntur, quibus metaphoram continuat Plinius: *poteſt tamen fieri, ut haec concuſſa labantur.* *E.*

16 *ex praeteritis providere*) Rom. *ex praeteritis praevidere.* *H.*

Sat frequens confuſio. vid. Burmann. ad Valer. Flacc. 2, 442. Oudendorp. ad Sueton. Octav. 10. *S.*

ratio conſtabit) Vt *ratio* pecuniaria *conſtet*, opus eſt aera ſingula, quae inducuntur, auctoritate, apocha, teſtimonio, probari. Mauricum igitur ſi auctorem habeat facti ſui Plinius, non metuit reprehenſorem. *G.*

17 *quia aequum erat, te pro amore mutuo*) Rom. *quem aequum erat te pro amore mutuo.* Medic. *qui mecum erat.* Hi voluerunt fortaſſe, *quem ae-*

erat, te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI.

Tacitum monet, ipsum exemplo suo in silvis posse studere et venari percommode.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Ridebis, et licet rideas. Ego ille, quem nosti, apros tres, et quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab inertia mea et quiete discederem. Ad retia sedebam. Erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stilus et pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut, si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est, quod contemnas hoc studendi 2
genus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Iam undique silvae et solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde 3
quum venabere, licebit, auctore me, ut panarium et lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

quum erat pro amore mutuo. Duplex certe lectio in unam coaluit. *H.*

VI, 1 *Ego ille, quem nosti*) Rom. *Ego ille, quem nosti,* sine vulgari additamento *Plinius.* *H.*

tres) Cort. ex cod. *tris.* Sic Heusingerus ad 1, 7, 4. ex Rom. enotavit *Octobris,* quod et Brummeriana excerpta habent. Cortius ad 1, 10, 5. ex Riccard. *repugnantis.* Taceo alia eiusdem modi a Cortio in libris reperta, quibus tamen, quod in homine talium callentissimo mirere, usus non est. More haec Tulliano, a Laguna nuper in epistolis Ciceronis diligenter servato. Idem si quis futurus Plinii editor facere instituet, me plaudentem habebit. Cf. Cort. ad Sallust. p. 264. ad Plin. 1, 12, 5. *S.*

Erant in proximo) Rom. *Erat in proximo.* Deinde *Meditabar aliqua,* ut iam Barthius adnotavit. *H.*

VII.

Negat roganti Octavio, se posse Gallo contra Baeticos adesse, quos semper defenderit. Dein Octavii carmina desiderat.

C. PLINIVS OCTAVIO RVFO SVO S.

Vide, in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Iovi Optimo Maximo.

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

2 Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, praesertim te exigente, excusare Baeticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei nostrae, nec constantiae, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot
3 etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam.

VII, 1 *Homerus*) Versus est Il. π, 250. Imitatus est, et explicavit Virgilius 11, 794. *Audiit et voti Phoebus succedere partem Mente dedit: partem volucres dispersit in auras.* Nec omiserunt hoc observare Ursinus atque Clarkius. *G.*

2 *renutu*) ἅπαξ, opinor, λεγόμενον, fictumque a Plinio, ut responderet Graeco ἀνάνευσις. Glossar. H. Stephani: Renuit, Ἀνανεύει. *S.*

excusare — advocationem) Negare possum Baeticis, ne illis adsim contra unum Gallum, cum alias tueri illos soleam contra quosvis: sed non possum Gallo adesse contra Baeticos. Haec monere visum, ne cui mira Schefferi adnotatio imponeret, quam in alias derivatam editiones video. *G.*

convenit adesse contra provinciam) omnino adesse contra Baeticos, seu unus sit, sive plures, qui illos iudicio lacessant. Ne cum Gierigio *uni* excidisse putes. Opponuntur sibi, non *provincia* et *unus*, sed *Baetici* et *Gallus*. *S.*

tot officiis) v. g. in Classico accusando, de quo 3, 9. item contra Massam Baebium 7, 33, 4. *G.*

3 *quorum alterum petis*) Rom. *quorum alterutrum petis*, ut iam Cortius rescripsit. *H.*

Non opus est sic rescribi. *Alter* pro *alteruter* optimi scriptores dicunt. Livius 1, 13. *Melius peribimus, quam sine alteris vestrum viduae aut orbae vivemus.* adeoque ipse Cicero: vid. Clav. Cicer. v. alter. *S.*

Neque enim tanto opere mihi considerandum est,
quid vir optimus in praesentia velis, quam quid
semper sis probaturus. Me circa Idus Octobres 4
spero Romae futurum, eademque haec praesentem
quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui
tamen nunc iam licet spondeas de animo meo.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus 5
agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris:
quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi
hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra
Baeticos adsim. Paene praeterii, quod minime 6
praetereundum fuit, accepisse me caryotas optimas,
quae nunc ficis et boletis certandum habent. Vale.

4 *tua meaque fide*) Et ipse fidem potes illi dare, et de mea etiam fide spondere. * Quamquam considerata varietate lectionis a Cortio proposita malim, *eademque haec praesentem tuo meoque Gallo confirmaturum.* G.

Rom. *Me circa idus Octobris spero Romae futurum eademque haec praesentem causa tua Aquilio Gallo confirmaturum.* In vulgata *tua meaque fide* nihil significant. Hinc atque ex Mediceo ,vera fortasse lectio aliquando restituetur, quae nondum reperta est, etsi Gesneriana coniectura ad eam proxime accedere videtur: *eademque haec praesentem quoque tuo meoque Gallo confirmaturum.* Ex *quoque* factum est *causa*, fallente scripturae compendio. Nam *causa tua* non placet. Sequitur in Rom. *cui tamen iam nunc*, bene. *H.*

Scripserit Plinius: *eademque haec praesentem quoque tuo Gallo confirmaturum.* Deinde *iam nunc* (quod et in excerptis Brummer.) bonum, quamquam nec in vulgata est quod iure reprehendas: uterque enim ordo usu receptus. De *nunc iam* vid. Drakenb. ad Liv. 7, 32, 14. de *iam nunc* idem ad eund. 31, 32, 3. *S.*

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν etc.) Ex Hom. Il. ά, 528. *E.*

5 *ut videar mihi hac sola mercede*) Rom. *ut videar hac sola mercede*, sine *mihi*. *H.*

Pronomen melius adest. *S.*

6 *accepisse me caryotas optimas*) Rom. *accepisse cariotas optimas*, omisso *me*. *H.*

Haud displicet. Certe locis plurimis manus inepte sedulae librariorum, quibus aliquid ad orationis integritatem deesse videretur, talia provocabula invexerunt. Vid. infra Cortius ad ep. 19, 3. Drakenb. ad Liv. 1, 23, 5. Vechner. Hellenol. p. 120 s. cum notis Heusingeri. *S.*

caryotas) Graecorum φοίνικες καρυωτοὶ, de quibus v. Diodor. Sic. 2, 53. ibique Wesseling. p. 165. *S.*

ficis et boletis) * Sic recte edidit, et scribi, omissa *cum*, docuit Cortius. De formula *certandum habent* vid. Ind. *G.*

Rom. *quae nunc cum ficis et boletis certandum abeunt*, vitiose in ultimo verbo. Praepositionem *cum* Cortius unius Medicei auctoritate delevit, quam saepius Plinius adiecit, si unum le-

VIII.

Petit emendationem orationis in patria habitae, quum bibliothecam dicaſſet, et alimenta ingenuis decreviſſet: de cuius editione ſolicitius disquirit.

C. PLINIVS POMPEIO SATVRNINO SVO S.

Peropportune mihi redditae ſunt literae tuae, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex ſcriptis meis mitterem, quum ego id ipſum deſtinaſſem. Addidiſti ergo calcaria ſponte currenti, pariterque et tibi veniam recuſandi laboris, et mihi exigendi vere-
2 cundiam ſuſtuliſti. Nam nec me timide uti decet eo, quod oblatum eſt: nec te gravari, quod depopoſciſti. Non eſt tamen, quod ab homine deſidioſo aliquid novi operis exſpectes. Petiturus ſum enim, ut rurſus vaces ſermoni, quem apud municipes
3 meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, te iam quaedam adnotaſſe, ſed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum univerſitati eius attendas, verum etiam particulas, qua ſoles lima, perſequaris. Erit enim et poſt emendationem
4 liberum nobis vel publicare vel continere. Quin immo fortaſſe hanc ipſam cunctationem noſtram in alterutram ſententiam emendationis ratio deducet, quae aut indignum editione, dum ſaepius

cum excipias lib. VIII. ep. VIII. 4. ubi dixit, *rigor aquae certaverit nivibus.* Hic poſt *nunc* facile excidere potuit. *Cum ficis et boletis certandum habent* nemo explicat. Fortaſſe hoc dicit: periclitantur, ne fici et boleti, quos pro illis reddo, ſe multo gratiores tibi ſint. *H.*

Temere negat Gierigius, Plinium verbo *certare* dativum iungere. Cautius Heuſingerus, qui loco illo altero iam in notis ad Vechner. Hellenol. p. 336. uſus fuerat. — *fungis* in excerpt. Brummer. gloſſa videtur vocis *boletis.* — *certandum habent* non eſt, certare poſſunt, ſed, certare debent. *S.*

VIII, 2 *Non eſt tamen*) Sic etiam Rom. *H.*

Petiturus ſum enim) Non habet hic ordo verborum, quod aures offendat: immo mollior videtur illo altero, quem Gierigius praeferret, *Petiturus enim ſum.* Similis locus in Horat. Turſell. cap. LXVIII. 3. ex Cicerone laudatur, Or. pro l. Manil. 2, 4. *Genus eſt enim eiusmodi, quod* etc. Vid. ſupra 3, 3. *S.*

retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipſum ex-
peritur, efficiet. Quamquam huius cunctationis 5
meae cauſſae non tam in ſcriptis, quam in ipſo
materiae genere conſiſtunt. Eſt enim paullo glo-
rioſius et elatius. Onerabit hoc modeſtiam no-
ſtram, etiamſi ſtilus ipſe fuerit preſſus demiſſus-
que, propterea quod cogimur cum de munificentia
parentum noſtrorum, tum de noſtra disputare.
Anceps hic et lubricus locus eſt, etiam quum illi 6
neceſſitas lenocinatur. Etenim ſi alienae quoque
laudes parum aequis auribus accipi ſolent; quam
difficile eſt obtinere, ne moleſta videatur oratio
de ſe aut de ſuis diſſerentis? Nam cum ipſi ho-
neſtati, tum aliquanto magis gloriae eius praedi-
cationique invidemus: atque ea demum recte facta
minus detorquemus et carpimus, quae in obſcu-
ritate et ſilentio reponuntur. Qua ex cauſſa ſaepe 7
ipſe mecum, nobisne tantum, quidquid illud eſt,
compoſuiſſe, an et aliis debeamus? Ut nobis,
admonet iſtud, quod pleraque, quae ſunt agen-
dae rei neceſſaria, eadem peracta nec utilitatem
parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius ex- 8
empla repetamus, quid utilius fuit, quam muni-

5 *paullo glorioſius*) *Interiectam inter haec duo verba *quaſi* Cortio auctore omiſimus. *G.*

etiamſi — demiſſusque) Rom. *etiamſi ſtilus ipſe preſſus demiſſusque fuerit*, non *fuerat*, quod cum pluribus Cortius retinuit. *H.*

preſſus) Vid. Erneſt. Lexic. Technol. Lat. Rhetor. h. v. *S.*

6 *differentis*) Cortius mallet, ſi per membranas liceret, *differens*. Male. *S.*

7 *an et aliis debeamus?*) Proponit dubitationem: deinde oſtendit, quae cauſſa impellat ſe ad priorem illius partem ſequendam. *Nimirum ingenioſam Barthii diſtinctionem recipere nihil dubitavimus et probabit, ſpero, factum, quisquis diligenter animum adverterit. Vulgati, *an et aliis debeamus ut nobis? Admonet iſtud quoque.* Retinuit hanc lectionem Cortius: ſed idem Barthii emendationem laudavit, et ultimam *quoque* ab optimo Codice Mediceo abeſſe teſtatus eſt. *G.*

Rom. *nobisne tantum, quidquid eſt iſtud* [non *illud*], *compoſuiſſe, an et aliis, debeamus. Ut nobis, admonet illud, quod pleraque.* Ita verba ipſa, plane ut Cortius voluerat, ſcripta ſunt: ſola interpunctio ab ea, quam adhibui, diſcrepat, ac potius neglecta eſt. Nam nec poſt *debeamus,* nec poſt *nobis* inciditur. *H.*

ficentiae rationem etiam ſtilo proſequi? Per hoc
enim adſequebamur, primum ut honeſtis cogitatio-
nibus immoraremur; deinde ut pulchritudinem
illarum longiore tractatu pervideremus; poſtremo,
ut ſubitae largitionis comitem poenitentiam cave-
remus. Naſcebatur ex his exercitatio quaedam
9 contemnendae pecuniae. Nam quum homines ad
cuſtodiam eius natura reſtrinxerit; nos contra
multum ac diu penſitatus amor liberalitatis com-
munibus avaritiae vinculis eximebat: tantoque
laudabilior munificentia noſtra fore videbatur,
quod ad illam non impetu quodam, ſed conſilio
10 trahebamur. Accedebat his cauſſis, quod non
ludos aut gladiatores, ſed annuos ſumtus in ali-
menta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro
et aurium voluptates adeo non egent commenda-
tione, ut non tam incitari debeant oratione, quam
11 reprimi: ut vero aliquis libenter educationis tae-
dium laboremque ſuſcipiat, non praemiis modo,
verum etiam exquiſitis adhortationibus impetran-
12 dum eſt. Nam ſi medici ſalubres, ſed voluptate
carentes cibos, blandioribus alloquiis proſequun-
tur; quanto magis decuit publice conſulentem,
utiliſſimum munus, ſed non perinde populare,
comitate orationis inducere? praeſertim quum

8 *longiore tractatu pervideremus*) Sic et Rom. *H.*

Longiorem tractatum dixit rerum eam tractationem, qua diutius iis immoramur, per ſingulas euntes, ſingulas expendentes, id quod ſupra dixerat *ſtilo proſequi*. *E.*

pervideremus) Habet in hoc verbo eam vim ἡ per, quam in *perſpicio*; ubi accuratam diligentemque curam et continuatam inſpiciendi diligentiam notari, ſatis conſtat. *G.*

poenitentiam caveremus) Hoc fit, cum largitionis utilitatem ac pulcritudinem accurate et diu perpendimus. Nam honeſtatis cogitatio moleſtum iacturae factae ſenſum mitigat aut plane expellit. *E.*

9 *tantoque laudabilior munificentia noſtra)* Rom. *tantoque laudatior munificentia noſtra*. *H.*

10 *in alimenta ingenuorum*) In veteri Inſcript. apud Grut. p. 1028. n. 5. (de cuius diverſis exemplis et lectionibus Io. Maſſonus in praef. vitae Plinii) IN ALIMENT. PVEROR. ET PVELLAR. PLEB. VRB. H-S . . . IN TVTELAM BIBLIOTHECAE H-S. C. . . Add. infra 7, 18, 2. *G.*

12 *inducere*) Ex eo vocis uſu

enitendum haberemus, ut, quod parentibus datur, et orbis probaretur; honoremque paucorum ce-

accipiendum, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento; ut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, ut pigmento tabulae: medicorum aperta hic mentio: de quibus Lucret. 1, 935 et 4, 13. *Nam veluti pueris absinthia tetra medentes Cum dare conantur prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flavoque liquore* etc. Poterat etiam *inducunt*. *G.*

Argutatus erat cum aliis h. l. Gesnerus, qui monuerat vocem illam eo sensu accipiendam, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento, aut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, vel pigmento tabulae. Sed simpliciorem sensum contextus docet. Ut enim in prothesi Plinius dixerat *cibos alloquiis prosequi*, ita in apodosi, *munus*, a se propositum, *comitate orationis inducere*, h. e. ita exhibere, ut id simul oratione blanda et comi prosequaris et commendes. Hoc enim munus, quo annuos sumtus in alimenta ingenuorum pollicebatur, quia *non erat populare*, h. e. non ita gratum populo, ut munera gladiatoria aut ludi oculorum auriumque voluptatibus servientes, *egebat commendatione et incitatione quadam orationis*, ut recte acciperetur et placeret. *E.*

Placuit eadem ratio I. A. Ernestio: vid. Gesneri ad eum epistola Plinianis praefixa. Altera illa interpretatio, inepta magis quam arguta, a gravitate orationis mirum quantum abhorret. *S.*

quod parentibus datur) Plinius alimenta promisit pueris ingenuis: hoc munus proprie ad eorum parentes pertinet, qui alendorum liberorum suorum onere levarentur: hoc *orbis* etiam, qui numquam suscepissent liberos, vel amisissent susceptos, probari cupit, ad quos fructus illius liberalitatis non pertineret. *Talia adnotare superfluum videri poterat, nisi unus itemque alter eorum, qui hac provincia ante nos functi sunt, loco per se claro tenebras sedulo offudisset; id quod semel monitum ad plures observationes nostras aequus lector transferet, et si qua in facili nimis re explicanda operam nos abuti videat, hanc esse caussam suspicetur, quod aliquis male, nostro quidem iudicio, eundem locum interpretatus sit. *G.*

Rom. *quod parentibus dabatur*, recte. *H.*

Sic et Cortius. Laudo. *S.*

et exspectarent et mererentur) Haec optimorum quorumque librorum lectio, sed aliter, quam adhuc factum, interpretanda. Beneficium Plinii primo non ad *orbos* liberis pertinet, sed ad solos *parentes* ingenuorum, quibus alimenta destinavit. Porro plures erant in hac altera etiam classe, quam ut ad omnes pervenire eodem tempore liberalitas illa, quantumvis magna, posset. Enitendum igitur sibi fuisse ait Secundus noster, ut plures illi, qui non statim frui possent beneficio suo, *paucorum honorem et exspectarent patienter*, dum ad ipsos quoque volventibus annis perveniret, et interim dignos se illo praestarent, eumque *mererentur*. *Haec puto plana, neque monenda adeo, nisi *de orbis*, qui liberos sibi nascituros sperarent, ac de his, qui beneficio Principis ius liberorum consequerentur, hic commentari alicui visum esset. *G.*

Rom. *ceteri patienter et expectarent et mirarentur*, quod non damno. *H.*

Quod olim legebatur, *ceteri patienter et spectarent et mirarentur*, tantum abest, ut absonum putem, ut nostrae lectioni paene praeferam. *imitarentur*

13 teri patienter et exſpectarent et mererentur. Sed
ut tunc communibus magis commodis quam pri-
vatae iactantiae ſtudebamus, quum intentionem
adfectumque muneris noſtri vellemus intelligi; ita
nunc in ratione edendi veremur, ne forte non
aliorum utilitatibus, ſed propriae laudi ſerviſſe
14 videamur. Praeterea meminimus, quanto maio-
re animo honeſtatis fructus in conſcientia, quam
in fama, reponatur. Sequi enim gloria, non ap-
peti, debet; nec, ſi caſu aliquo non ſequatur,
idcirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum
15 eſt. Ii vero, qui benefacta ſua verbis adornant,
non ideo praedicare, quia fecerint, ſed ut prae-
dicarent, feciſſe creduntur. Sic, quod magnifi-

a Catanaeo enotatum, pro quo in aliis corrupte *incitarentur*, gloſſema eſt ineptum grammatici, qui *mirarentur* explicare vellet. Servius ad Virgil. Aen. VIII, 517.: „*Miretur*. Imitetur. Lucanus IX, „807. *Miratoremque Catonis*, „id eſt, imitatorem: optima enim „ingenia neceſſe eſt ut ea, quae „mirantur, imitentur." *S.*

13 *intentionem adfectumque muneris noſtri*) Rom. *intentionem effectumque muneris noſtri*. *H.*

Eſt haec omnium codd. lectio, cui male, opinor, Iacobi Bononienſis coniecturam praetulerunt. Plinius enim ut privatae ſuſpicionem iactantiae effugeret, largitionis ſuae et conſilium et effectum Comenſibus explicare debebat. *Intentio* de conſilio dictum rarum puto: an iure Noltenius Lex. Antib. col. 585. ſ. et Schwarzius ad Plin. Panegyr. p. 353. ſuſpectae latinitatis exemplis annumerent, dubito. Terentius Andr. IV, 3, 18.: *Repudio, quod conſilium primum intenderam.* Salluſtius Iug. c. 107.: *Deinde paucis diebus, quo ire intenderant, perventum.* *S.*

14 *quanto maiore — fama*) Rom. *quanto maiore animo honeſtatis in conſcientia fructus, quam in fama.* *H.*

gloriam non meruit) Notabilis locus, de quo iam obſervavit Caſaubonus, *mereri* hic non ad dignitatem et mercedem referri, ſed ſimpliciter eſſe *conſequi*, τυγχάνειν. Confirmat hanc notionem Cortius: ſed mavult tamen codicis Medicei fide negationem omittere, quo facto vis conſueta verbi *meruit* retinetur. *G.*

Rom. *quod gloriam meruit*. *H.*

Delenda negatio huius aliorumque librorum auctoritate. Optime Heúſingerus in Obſervat. Antibarb. p. 414. ſ.: „*Merere*, pro „conſequi, Plinio tribuunt invito „lib. I. epiſt. VIII. 14. ubi ediderunt: *Sequi enim gloria*, „*non appeti, debet; nec, ſi* „*caſu aliquo non ſequatur, id-* „*circo, quod gloriam non meru-* „*it, minus pulchrum eſt*. Legen„dum enim eſt, *quod gloriam* „*meruit*, idque in optimis exem„plaribus exſtat. Plinii aetate illa „ſignificatio nondum ita erat per„vulgata: etſi eam ſibi in Plauto „quoque, Terentio et Cicerone „reperiſſe viſus eſt Gronovius ob„ſervat. in ſcriptor. eccleſ. cap. „VII. p. 76." *S.*

cum referente alio fuiſſet, ipſo qui gesserat recenſente, vaneſcit. Homines enim quum rem deſtruere non poſſunt, iactationem eius inceſſunt. Ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum; ſi laudanda, quod non ſileas ipſe, culpatur. Me vero peculiaris 16
quaedam impedit ratio. Etenim hunc ipſum ſermonem non apud populum, ſed apud decuriones habui; nec in propatulo, ſed in curia. Vereor 17
ergo, ut ſit ſatis congruens, quum in dicendo adſentationem vulgi acclamationemque defugerim; nunc eadem illa editione ſectari: quumque plebem ipſam, cui conſulebatur, limine curiae parietibusque discreverim, ne quam in ſpeciem ambitionis inciderem; nunc eos etiam, ad quos ex munere noſtro nihil pertinet praeter exemplum, velut obvia oſtentatione conquirere. Habes cun- 18
ctationis meae cauſſas: obſequar tamen conſilio tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione ſufficit. Vale.

IX.

Hortatur ad ſeceſſum, propter ſtudia, et innocentiam ruris, urbanae vitae nugis praeferendum.

C. PLINIVS MINVTIO FVNDANO SVO S.

Mirum eſt, quam ſingulis diebus in urbe ratio aut conſtet aut conſtare videatur, pluribus cunctisque

15 *ipſo qui geſſerat recenſente*) Rom. *ipſo qui geſſerit recenſente.* Deinde: *ſi laudanda non ſileas, ipſe culparis,* quod unice verum eſt, dum modo *quod non ſileas* retinueris, et prius *ipſum* deleveris. *H.*

Amplector criſin Heuſingeri, quam et alii libri ex parte tuentur. *S.*

17 *obvia oſtentatione*) Quae ultro occurrit omnibus, iisque ſe iactat atque ingerit, quod ambitionis eſt. Adeo nihili non videtur vox e bonis libris prolata, ut potius alterum *adſentatione* a mala manu eſſe appareat. Cui enim *adſentaretur* editione, de qua hic ſermo eſt? Sed *oſtentator* conquirere et cogere ſtudet homines, qui ſe admirentur, ſibi plaudant. *G.*

Rom. *velut obvia aſſentatione*, male. *H.*

18 *pro ratione ſufficit*) Rom. *pro ratione ſufficiet. H.*

Sic et Cortius. Probo. *S.*

IX, 1 *ratio — conſtet*) Finge tempus eſſe primo in tabulis accepti; deinde negotia diei uniuscuiusque, in quantum ſuam ſibi

2 non constet. Nam, si quem interroges, *Hodie quid egisti?* respondeat, *Officio togae virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille* 3 *in consilium rogavit.* Haec quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magis quum secesseris.

temporis particulam unumquodque posuit, in expensis induci: si igitur illa acceptorum et expensorum aera aequales summas efficient; *constare* dicetur *ratio*. Atque hoc ita fit, si singula utriusque capitis aera inter se conferantur. Verum si *menses* et *annos et vitam* cum quantumvis magno numero negotiorum eiusmodi compares, *ratio non* amplius *constat*, sed expensa videtur nimia. *G.*

Simplicior tamen mihi videtur, et huic loco aptior Gierigii sententia, *rationem constare*, quando quis finito die reperiat, omnia negotia fuisse necessaria et probanda. Nempe diebus singulis negotia urbana, ut necessaria, probamus; sed si quotidie eadem fecisse reputamus, tum inania et *frigida* illa nobis videntur, h. e. ea, quibus nihil proficitur, cum nec animum iuvent, nec ingenium acuant, neque honestate et liberalitate sua delectent. *E.*

Meo quidem sensu Gesneri ratio praestat. *S.*

cunctisque) *Et maioribus auctoritatibus nixa est haec lectio, et sententiam parit meliorem. *Cunctis* est universis simul sumtis. Eodem sensu legitur *cunctaque* in Mediceo libro, intell. *ratio*, quod probat Cortius. *iunctisque*, vulgatum, non ita commodum est. *G.*

Haec puto rectius se habere, quam rationes eorum, qui *iunctisque* defendunt vel ediderunt. Nempe in *pluribus*, si a singulis distinguuntur, iam inest notio *iunctorum*, nam hac coniunctione fit, ut singulae dies plures fiant. *Cuncti* autem ab utroque illo genere differunt, suntque universi. Hos *cunctos* etiam Plinius expressit his verbis: *si quotidie fecisse te reputes*. Nam quod quotidie fit, id nec singulis nec pluribus, sed *cunctis* diebus fieri solet. *E.*

Rom. *pluribus cunctaque non constet*, ut solus praeterea Mediceus. *H.*

Paene assentior Cortio hanc lectionem vulgata longe doctiorem et prorsus Plinianam dicenti. Sic omnis de hoc loco fluctuatio facile sedatur. Quid I. A. Ernestio visum fuerit, vide in Gesneri ad eum epistola. Ceterum de confusione vocum *cunctus* et *iunctus* vid. Drakenb. ad Liv. 3, 66, 5. *S.*

2 *Officio togae virilis*) Quam solenne fuerit, illum diem, quo, posita praetexta, virilem togam s. puram sumerent, officio et celebritate amicorum obire, notum v. g. ex Sueton. Claud. 2. *Togae virilis die, circa mediam noctem, sine sollemni officio lectica in Capitolium latus est.* Idem auctor de Caligula ut peculiare notat c. 10. *Uno atque eodem die togam sumsit, barbamque posuit: sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius.* Verum Augustus ob id ipsum officium Consulatum bis sumsit, *ut Caium et Lucium filios, amplissimo praeditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum.* Sueton. Aug. c. 26. *G.*

Tunc enim ſubit recordatio, *Quot dies quam fri-*
gidis rebus abſumſi? Quod evenit mihi, poſt- 4
quam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut
ſcribo, aut etiam corpori vaco, cuius fulturis
animus ſuſtinetur. Nihil audio, quod audiſſe, 5
nihil dico, quod dixiſſe poeniteat: nemo apud
me quemquam ſiniſtris ſermonibus carpit; nemi-
nem ipſe reprehendo, niſi unum me, quum pa-
rum commode ſcribo: nulla ſpe, nullo timore
ſolicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum
tantum et cum libellis loquor. Rectam ſince- 6
ramque vitam! dulce otium, honeſtumque, ac
paene omni negotio pulchrius! O mare, o lit-
tus, verum ſecretumque μουσεῖον! quam multa
invenitis, quam multa dictatis! Proinde tu quo- 7
que ſtrepitum iſtum inanemque diſcurſum, et
multum ineptos labores, ut primum fuerit occa-
ſio, relinque, teque ſtudiis vel otio trade. Sa- 8
tius eſt enim, ut Attilius noſter eruditiſſime ſimul
et facetiſſime dixit, otioſum eſſe, quam nihil
agere. Vale.

3 *frigidis rebus*) *inanibus*. *Frigida* et *inania* iungit Plinius 4, 17, 4. Sic et Graeci. Herodotus p. 715. de Mardonio: ὁ δὲ, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ ἐπαερθεὶς ψυχρῇ νίκῃ, ἐπῆκε κ. τ. λ. ubi interpres perite: *et frigida victoria elatus*.. S.

6 *ſiniſtris ſermonibus carpit*) Sic et Rom. *H.*

unum) *tamen* Arntzen. ad Paneg. 93, 5. et ait vitioſe eſſe in editis *tum*. G.

Non Arntzenius, ſed Livineius. *S.*

6 *Rectam ſinceramque vitam*) Rom. *O rectam ſinceramque vitam*. Proxime inde: *verum ſecretumque μουσεῖον*. *H.*

8 *Attilius*) Praeſtat *Atilius*. vid. infra ad 2, 14, 2. *S.*

eruditiſſime) addidit, opinor, Plinius, quod vox illa Attilii faceta otium *literatum* ac *ſtudia* commendaret. Vertas igitur *ganz im gelehrten Sinne*. *Facetius* et *eruditius* ſimiliter iunxit Columella I, 1, 14. p. 429. ed. Geſn. *S.*

otioſum eſſe) Quieti animi et bonis literis vacare, nullis negotiis moleſtis impeditum, potius eſt, quam *nihil agere*, h. e. fruſtra et nequidquam occupari, movere, ſed nihil promovere etc. Iam laudarunt hic viri docti Scipionis vocem ex Cic. off. 3, 1. *Se nunquam minus otioſum eſſe, quam cum otioſus ſit*. G.

X.

Euphratem philosophum laudat, quem ut audiat Atrius, hortatur, doletque non crebrius se per occupationes illum audire posse.

C. PLINIVS ATRIO CLEMENTI SVO S.

Si quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit unum, Euphrates philosophus.
2 Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus et domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obvius et expositus, plenusque humanitate, quam
3 praecipit. Atque utinam sic ipse, quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo: quamquam
4 ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex, iudicare; ita,

X, 1 *Suffecerit unum*) Rom. *Sufficerit nobis unum*, unde *sufficeret* factum, quod Cortius praetulit, cum utrumque ex *suffecerit* corruptum sit. *H.*

2 *obvius et expositus*) de eo, qui suam mentem, suos sensus omnibus aperit, et offert, nihil dissimulat. Sic *candidissimum et maxime expositum* iunxit Quintil. 2, 5. 19. ubi plura huius loquendi formae hac aetate inprimis frequentis exempla dedit Spalding. *E.*

Immo est h. l. is, qui studiosos sui comiter, *plenus humanitate* excipit. Gierigius apte laudat Senecam Ep. 108. T. 2. p. 530. ed. Amstel.: *Attalum — — non tantum paratum discentibus, sed obvium. S.*

3 *Atque utinam — impleverim*) Rom. *Atque utinam sic spem ipse, quam tunc et de me concepit, impleverim. H.*

virtutibus suis addidit) Nempe *virtutibus suis addere* dicuntur ii, qui indies magis proficiunt virtutibus, et quas nondum habebant, eas comparare sibi annituntur. *E.*

Aut ego) *Sic legendum, non *At ego*. Dixerat, *Ille multum virtutibus suis addidit.* Hoc nunc retractat ex aliqua parte, et fieri ait posse, ut olim talis fuerit Euphrates, sed tum non ita bene sibi notus. *G.*

Rom. *Aut ego nunc illas magis miror, quia intelligo, quamquam ne nunc quidem satis. Ut enim.* Merito postremum verbum *intelligo* omissum est, quod vulgati habent, in quibus vero antea rectius est, *quia nunc magis intelligo*, iterato adverbio. *H.*

4 *Ut enim — fictore*) Rom. *Ut enim de pictore, scalptore, fictore. H.*

nisi sapiens, non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in 5
Euphrate sic eminent et elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant et adficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platonicam illam sublimitatem et latitudinem effingit. Sermo est copiosus et varius: dulcis in primis, et qui repugnantes quoque ducat et impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, de- 6
missus capillus, ingens et cana barba: quae licet fortuita et inania putentur, illi tamen plurimum venerationis adquirunt. Nullus horror in cultu, 7
nulla tristitia, multum severitatis: verearis occursum, non reformides. Vitae sanctitas summa,

5 *Quantum — eminent*) Rom. *Quantum tamen datur mihi in Euphrate cernere, multa sic eminent.* *H.*

eminent et elucent) ut in pictura, quae multo lumine instructa sunt et umbrae adiuncta. Cf. Lib. 3, 13. 4. ubi *elata* et *excelsa* in oratione comparantur iis, quae in pictura lumen et umbra commendat. *E.*

latitudinem) Catanaei observatio est non inelegans, *latitudinem* tribui *Platoni* cum respectu ad etymon nominis illius. πλάτος enim *latitudo* est. *Lata* porro oratio pressae adstrictaeque opponitur. Vid. mox 1, 20, 19. *G.* Ibi *lata, magnifica, excelsa* oratio iunctim dicitur. Suidas etiam in Θεόφραστος, διὰ πλάτος ἐν λόγοις, Platonem appellatum notat. Alii tamen Platonem a lato pectore aut fronte nomen accepisse dixerunt. Diog. Laërt. Plat. cap. 5. ὅτι πλατὺς ἦν] τὸ μέτωπον, ὥς φησι Νεάνθης. Seneca Epist. 58. *Erat quidem corpus validum et forte sortitus, et illi nomen latitudo pectoris fecerat.* *E.*

Diog. Laërt. III. 4. p. 166. ed. Amstel. ἔνιοι δὲ, διὰ τὴν πλατύτητα τῆς ἑρμηνείας οὕτως ὀνομασθῆναι. Timoni Phliasio dicitur (Anal. Brunck. T. II. p. 70. XIV.) πλατύστατος, ἀλλ' ἀγορητὴς ἡδυεπής κ. τ. λ. qui et Ἀκαδημαϊκῶν πλατυρημοσύνην notat. (Ibid. p. 71. XVI.) *S.*

6 *Ad hoc, proceritas*) Rom. *Ad haec proceritas*, optime. *H.* Sic et Cortius, quem Gesnerus et Gierigius sequi debebant. *hoc* Excerpta Brummer. habent. Ceterum perpetua confusio vocum *ad hoc, ad haec, adhuc.* Vid. Cort. ad Sallust. Catil. 14, 3. 44, 6. ad Plin. Ep. I, 22, 4. Drakenb. ad Liv. 21, 52, 10. *S.*

demissus capillus) Graecorum καθειμένη κόμη. Variatâ ad hellenismi rationem structurâ Lucian. T. III. p. 492. de Homero: τὸν καθειμένον τὰς κόμας. *S.*

ingens et cana barba) Apollonius Tyan. epist. 3. p. 386. ed. Olear. Euphratae fuisse ait πώγωνα λευκὸν καὶ μέγαν, acerbissime addens: πλέον δὲ οὐδέν. *S.*

7 *Nullus horror in cultu*) Rom. *Nullus horror in vultu*, probe: quod huic opponitur *severitas*, quae in *vultu* utique est potius, quam in *cultu*. *H.*

Accedo. Sic et alibi codices fluctuant, velut in Claudian. de IV. Cons. Honor. v. 591. Vid. Burmann. ad Anthol. Lat. T. I. p. 631. *S.*

comitas par. Insectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus et pendens: et persuadere tibi, etiam
8 quum persuaserit, cupias. Iam vero liberi tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socer Pompeius Iulianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus et clarus, quod, ipse provinciae princeps, inter altissimas conditiones, generum, non honoribus principem, sed sapientia, elegit.
9 Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam distringor officio, ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas: scribo plurimas,

nec castigat errantes) Non exprobrat errorem verbis asperis, sed rationibus revincit, et per hoc ipsum emendat et eximit. *G.*

pendens) sc. ab ore dicentis, nota dicendi formula, de iis, qui cupide dicta alterius arripiunt, nec verbulum perire patiuntur. Sequens sententia acumen habet ex quadam repugnantia: *et persuadere — cupias*, h. e. non possis exsatiari eius oratione et praeceptis; etiam cum sentias eum tibi aliquid persuasisse, tamen optes, ut eadem repetat. *E.*

Similiter Graeci. Chariton p. 59. edit. Amstel. ἀναρτήσας ἑαυτὸν τῆς ἀκροάσεως. ad q. l. vid. Dervill. p. 342. sq. *S.*

et persuadere — cupias) Rom. *et persuaderi tibi, etiam cum persuaserit, cupias*, plane ut Medic. *H.*

Praestat vulgata, quam mutarunt, quibus pronominis ellipsis durior visa esset. Sed exempla eius ubivis obvia. Vid. Cort. ad Sallust. Catil. 31, 7. *S.*

8 *provinciae — conditiones*) Rom. *provinciae princeps hunc inter altissimas conditiones*. Iterum et hic cum Medic. consentit. *H.*

hunc, etsi Cortio probatum, nolim in ordinem recipere. Vix credas, quot locis manus librariorum inepte sedulae talia pronomina, ad sensus scilicet integritatem necessaria, intulerint. *S.*

inter altissimas conditiones) Imitaturne Nepotem Cornelium Att. 12, 1. de Agrippa: *Cum propter suam gratiam et Caesaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum eius delegit affinitatem* etc. *G.*

Sensus est: cum posset generum sibi eligere honoribus et divitiis praeditum, Euphratem elegit sola sapientia praestantem. *E.*

Conditio de matrimonio est latinitatis iureconsultorum. Hinc formula repudii: *conditione tua non utor.* Vid. Drakenborch. ad Liv. 3, 45, 11. Bosii ind. in Cornel. Nepot. v. *Conditio*. *S.*

9 *officio, ut maximo*) Praefectura aerarii, quam gessit aetatis anno XXXVI et proximo ex Massoni rationibus, quem vide: praesertim vero nostrum 5, 15, 5. et 10, 20, 1. Paneg. 91, 1. *G.*

pro tribunali) h. e. *in tribunali*. Sic *pro suggestu*, *pro rostris*, alia. Vid. Cort. ad Sallust. Iug. 67, 1. Eodem modo Graeci πρὸ usurpant. Vid. Duker. ad Flor. 4, 2, 91. *S.*

ſed illiteratiſſimas literas. Soleo nonnunquam 10
(nam id ipſum quando contingit!) de his occu-
pationibus apud Euphratem queri. Ille me con-
ſolatur; adfirmat etiam eſſe hanc philoſophiae, et
quidem pulcherrimam partem, agere negotium
publicum, cognoſcere, iudicare, promere et ex-
ercere iuſtitiam; quaeque ipſi doceant, in uſu
habere. Mihi tamen hoc unum non perſuadet, 11
ſatius eſſe iſta facere, quam cum illo dies totos
audiendo diſcendoque conſumere. Quo magis te,
cui vacat, hortor, quum in urbem proxime ve-
neris, (venias autem ob hoc maturius), illi te ex-
poliendum limandumque permittas. Neque enim 12
ego, ut multi, invideo aliis bono, quo ipſe ca-
reo; ſed contra ſenſum quendam voluptatemque

10 *quaeque ipſi doceant*) Non ſatis perſpicuum eſt, quo hoc *ipſi* pertineat. Contextus quidem omnis, et proxima commemoratio philoſophiae ſuadet, ut *philoſophos* intelligamus, ſed manet tamen abrupta et hians oratio. Si quid libri veteres adiuvarent, ego legerem *quaeque ipſa doceat*, ſc. philoſophia, *in uſu habere*, h. e. praecepta philoſophiae uſu et factis exſequi. *E.*

Locus ſaniſſimus, in quo quid hiet, non intelligo. Novandi libidinem coërcere debebat Cortii annotatio, cui, ſi neceſſe eſſet, plurima ex utraque lingua adiici poſſent. Uno defungar Livii loco, 42, 47, 7. *Haec Romana eſſe, non verſutiarum Punicarum, neque calliditatis Graecae: apud quos fallere hoſtem, quam vi ſuperare, glorioſius fuerit.* Vid. Porſon. ad Eurip. Hecub. v. 22. Wakef. ad Lucret. 1, 283. 353. *S.*

11 *hoc unum non perſuadet*) Suaviſſime repetit, quae de vi perſuadendi et dulcedine viri dixerat l. 7. *G.*

illi te expoliendum limandumque) Rom. *illi te extollendum limandumque*, ut Medic. Lege *excolendum*, quod Latinum et Plinianum eſt. Lib. IV. ep. VI. 2. *Nec agrum, quem non habeo, ſed ipſum me ſtudiis excolo.* Cic. Brut. c. 25. *Catusque Tuditanus cum omni vita atque victu excultus atque expolitus, tum eius elegans eſt habitum etiam orationis genus.* Metaphora ducta eſt ab agris, qui *excoli* dicuntur, quando, quae fertilitati officiunt, exſtirpantur. Vid. lexic. ruſtic. Geſnerianum. *H.*

12 *invideo aliis bono*) Ita perpetuo conſtrui hoc verbum in bonis quidem codicibus a Plinio, oſtendit ad h. l. Cortius: et iam fecerat ad Quinctil. 9, 3. p. 799 Burmannus. Vid. Ind. *G.*

Rom. *Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bono*, cum Med. et melioribus. Sic Romanus liber etiam lib. II. ep. XX. 8. *invidetis bona morte*, et lib. III. ep. VIII. 2. *titulis invidere.* Lib. VII. ep. XXVIII. 2. *qui invident mihi feliciſſimo errorem.* [ita expreſſum, pro *errore.*] Lib. VIIII. ep. XIII. 5. *Ut vobis ſocietatis ius invideam*, pro *ſocietate eius. H.*

ſenſum — voluptatemque) ἓν διὰ δυοῖν dicit, pro *ſenſum voluptatis. G.*

percipio, ſi ea, quae mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

XI.

De infrequentia epiſtolarum expoſtulat.

C. PLINIVS FABIO IVSTO SVO S.

Olim nullas mihi epiſtolas mittis. *Nihil eſt,* inquis, *quod ſcribam.* At hoc ipſum ſcribe, nihil eſſe, quod ſcribas: vel ſolum illud, unde incipere priores ſolebant, *ſi vales, bene eſt; ego valeo.* Hoc mihi ſufficit; eſt enim maximum. Lu-
2 dere me putas? Serio peto. Fac ſciam, quid agas: quod ſine ſolicitudine ſumma neſcire non poſſum. Vale.

XII.

Deflet Corellii voluntariam mortem, qua rectorem vitae ſuae et optimum amicum amiſerit.

C. PLINIVS CALESTRIO TIRONI SVO S.

Iacturam graviſſimam feci, ſi iactura dicenda eſt

Nempe Geſnerus putabat, hanc interpretandae formulae rationem, ſi qua alia, optimam eſſe. Equidem miror, Plinium, ſi ita ſcripſit, ita ſcripſiſſe. *E.*

Me quoque offendit *ſenſum quendam voluptatemque;* nec Gierigii ratio ſatisfacit. An poſt *quendam* excidit *iucundum?* *S.*

XI, 1 *Olim nullas mihi*) Rom. *Olim mihi nullas.* *H.*

Sic et Cortius. Praefero noſtrum ordinem, ut qui auribus magis blandiatur. *S.*

At hoc ipſum ſcribe) Similis eſt epiſtola Ciceronis filii ad Tironem 16, 26. *Etiamſi, quod ſcribas, non habebis, ſcribito tamen* cet. *G.*

priores) Laudavit hic Buchnerus Senec. ep. 15 pr. *Mos antiquis fuit usque ad meam ſervatus aetatem, primis epiſtolae verbis adiicere,* ſi vales, bene eſt. *G.*

Rom. *unde priores incipere ſolebant.* *H.*

XII, 1 *ſi iactura dicenda eſt*) Dubium, cur parum probet *iacturae* appellationem; nimisne lene putet, in amiſſione rei inaeſtimabilis; an ideo parum aptum, quod mortuorum memoria, exemplum, beneficia, adhuc ad nos pertinent? An iactura damnum, quod facimus ad evitandum maius? *G.*

tanti viri amiſſio. Deceſſit Corellius Rufus, et
quidem ſponte, quod dolorem meum exulcerat:
eſt enim luctuoſiſſimum genus mortis, quae non
ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcunque in 2
illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa ne-
ceſſitate ſolatium eſt; in iis vero, quos arceſſita
mors aufert, hic inſanabilis dolor eſt, quod cre-
duntur potuiſſe diu vivere. Corellium quidem 3

Ernestius, patruus meus; olim laudaverat Epiſt. 2, 1, 10. ut evinceret, Plinium *iacturam* ideo noluiſſe, quod virorum magnorum memoria nunquam intercidat. Gesnerus acute reſpondebat, ſe dubitare, utrum conſolandi argumentum initio ponere voluerit, et tamen in luctu deſinere. Noviſſimus editor, Gierigius V. C. illa omnia repetiit, nihil addens de ſuo niſi haec: „aut igitur, inquit, nodum in ſcirpo quaeſivit, aut ego mentem eius non aſſequor." Erit igitur Plinius in hoc loco aut obſcurus aut ineptus. Neutrum ego credo: acutum et venuſtum ubique deprehendi. Quid ergo? nempe neceſſe eſt, tempore Plinii vocabulo *iacturae* adhaeſiſſe notionem non ſatis dignam et honeſtam; quare cum Plinio nunc excidiſſet ea vox in re gravi et magna, ipſe ſe caſtigat propterea et corrigit, magis autem, ut venuſtum veluti flexum, et laudis opportunitatem oratio recipiat, quam ut rationis grammaticae admonere lectorem velit. Fronto Grammaticus dicit, *iacturam* eſſe, quod iacitur ex onere navis. Iam locus eſt Pſeudo-Salluſt. ad Caeſ. Or. 2. Cap. 55. L. Poſthumius, et M. Favonius, mihi videntur quaſi magnae navis ſupervacua eſſe: ubi ſalvi pervenere, uſui ſunt: ſi quid adverſi coortum eſt, *de illis potiſſimum iactura fit, quia pretii minimi ſunt*. E.

Probabilis diſputatio. Nec tamen puto, illam vocis *iactura* vim aevi Pliniani propriam, ſed omnino latinitatis fuiſſe. Sulpicius ad Ciceronem (Epiſt. IV, 5. p. 89. edit. Erneſt.): *Modo uno tempore tot viri clariſſimi interierunt: — — in unius mulierculae animula ſi iactura facta eſt, tanto opere commoveris?* Vides, ut *interitus virorum clariſſimorum* opponatur *iacturae mulierculae*. Quamquam non nego, καταχρηστικῶς etiam de gravi damno dici potuiſſe. S.

Corellius Rufus) Rom. *Corelius Rufus*, ut poſtea conſtanter. *H.*

ex natura) Non aſſentior Gierigio *venit* excidiſſe putanti. *S.*

fatalis) *Fatalis* mors hic non ſimpliciter, ut alias, naturalis eſt; ab hac enim diſtinguit: ſed ea, quam effugere, qui moritur, non potuiſſe videtur, licet voluerit, ut ſunt ruinae, caedes ab inſidiatoribus, naufragium etc. Scimus alioquin *fatum* ad naturalem praeſertim mortem referri: nec vehementer interceſſerim, ſi quis ſynonyma plane hic etiam eſſe velit mortem, quae *ex natura* eſt, et *fatalem*. Certe ita ſumit Vell. 2, 4, 6. *G.*

2 *qui morbo finiantur*) *Fati* novam mentionem non facit: ſive quod ſatius habuit, unum genus referre, cui plane ſimile ſit alterum: ſive quod *fato* et *morbo finiri* pro iisdem habuit. *G.*

ſumma ratio, quae ſapientibus pro neceſſitate eſt,
ad hoc conſilium compulit, quamquam plurimas
vivendi cauſſas habentem, optimam conſcientiam,
optimam famam, maximam auctoritatem; praeter-
ea filiam, uxorem, nepotem, ſorores, interque
4 tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam
iniqua valetudine conflictabatur, ut haec tanta
pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Ter-
tio et triceſimo anno (ut ipſum praedicantem
audiebam) pedum dolore correptus eſt. Patrius
hic illi: nam plerumque morbi quoque per ſuc-
5 ceſſiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc
abſtinentia, ſanctitate, quoad viridis actas, vicit
et fregit; noviſſime cum ſenectute ingraveſcentem
6 viribus animi ſuſtinebat. Quum quidem incredi-

3 *optimam conſcientiam*) In Rom. omiſſa ſunt. *H.*

Negligentia librarii, (niſi ipſius typothetae culpa eſt), cuius oculi a priore *optimam* ad poſterius aberrarent. Fons hic mendorum uberrimus. *S.*

pignora) *pignera* Cort. caſce. Tetigit Laurenbergius Antiquar. p. 206. Cf. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 137. Ridicule Beda de Orthographia col. 2341. ed. Putſch.: *Pignera, rerum: Pignora, filiorum et affectionum.* Vid. Cort. Diſſertat. de uſu orthographiae lat. cap. III. §. VIII. p. 82. ed. Harleſ. *S.*

4 *pretia vivendi*) res illae, propter quas operae pretium ſit vivere, ut conſcientia, fama, auctoritas, et quas alias vivendi cauſſas paullo antea commemoraverat. *E.*

ut ipſum praedicantem audiebam) Rom. *ut ipſum audiebam*, medio verbo, *praedicantem*, excluſo. *H.*

Excludunt et alii libri. Male. *S.*

Patrius hic illi) Videtur tacitae ſuſpicioni occurrere: cum podagra et ſimiles morbi intemperantiae ſaepe circa Venerem et Bacchum quaſi ſatellites ſint. Ne quid igitur de Corellio cogitèmus eiusmodi, patrium morbum eſſe narrat. *G.*

5 *ſanctitate*) caſtitate. Sic Graecis dicitur *ἁγνὸς*, *ἁγνὸς γάμων*, *ἁγνολεχής* (Ruhnken. ad Timaeum p. 133. a.). Aeſchylus dramatis ſatyrici licentia apud Lucian. T. II. p. 457.: *μηρῶν τε τῶν σῶν εὐσεβὴς ὁμιλία.* coll. Porſono ad Euripid. Med. v. 750. *S.*

quoad viridis aetas) Nota Horatii vox: *dum virent genua*, expreſſa illa ex Theocritea: *ἇς**) *γόνυ χλωρόν.* Vid. Valckenar. Epiſt. ad

*) Ita leg. cum Toupio et aliis. Male vulgo *οἷς*, confuſione literarum ſat frequenti, de qua Porſonus ad Euripid. Med. v. 44. Locis a viro eximio tractatis accedat Herodoteus L. VII. c. 156. ubi certá emendatione ſcripſi: *καὶ ἔσαν οἱ πάντα αι Συρήκουσαι.* Sic Lucian. T. III. p. 469. *καὶ οἱ πάντα Κομβάβος ἦν.* In hanc *παρέκβασιν*, cuius veniam aequi dabunt lectores, me deflexit Mitſcherlichius ad Horatium Theocrito minus perſpecte utens. *S.*

biles cruciatus et indignissima tormenta pateretur, (iam enim dolor non pedibus solis, ut prius, insidebat, sed omnia membra pervagabatur,) veni ad eum Domitiani temporibus, in suburbano iacentem. Servi e cubiculo recesserunt: habebat 7
enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus. Quin etiam uxor, quamquam omnis secreti capacissima, digrediebatur. Circumtulit oculos, et, 8
Cur, inquit, *me putas hos tantos dolores tamdiu sustinere? ut, scilicet, isti latroni vel uno die superfim.* Dedisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat. Adfuit tamen deus voto, cuius ille compos, ut iam securus liberque moriturus, multa illa vitae, sed minora, retinacula abrupit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare 9
tentavit; perseverantem constantia fugit. Iam dies

M. Roeverum p. XXIV. Toup. Cur. Poster. in Theocrit. p. 26. Mitsch. ad Horat. T. II. p. 587. *S.*

6 *non pedibus solis, ut prius*) Rom. *non pedibus solum, ut prius.* *H.*

Similis et frequentissima in Graecorum libris confusio vocum πρῶτος et μόνος. *S.*

7 *habebat enim hoc moris*) *habebant enim hoc moris* Rom. et Venet. CIↃCCCCLXXXV. non *habebat*, quod Aldus maluit, quem non sequor. De servis loquitur sponte digredientibus. *H.* Ita et Gierigius. Bene. *S.*

8 *Circumtulit oculos*) Ut videret nimirum, omnesne remoti arbitri essent, ne quis legere sermonem cum periculo dicentis audientisque posset. *G.*

isti latroni) Hic quis sit, ne ignoraretur, supra dixerat Plinius, se ad Corellium Domitiani temporibus venisse. Callide vero, et venuste! *E.*

Vel hinc discas, quale fuerit contumeliosissimum atque acerbissimum adclamationum genus, quo senatus Domitianum mortuum laceravit, teste Suetonio Domitian. c. ult. *S.*

Dedisses huic animo) Iudicium Plinii de Corellio: pro *si dedisses*. Illustravit ellipsin hanc exemplis Cortius ad Sall. Iug. 64, 5. *G.*

fecisset quod optabat, interfecturum fuisse αὐτόχειρα Domitianum, haud obscure innuitur. Ceterum verba: *Dedisses — optabat*, in editione Cortii verbis Corellii continuantur. Melius Gesnerus. *S.*

Adfuit tamen deus voto) Superfuit Corellius Domitiano, et usque ad Traiani tempora vixisse videtur. cf. Ep. 4, 17. 8. — Quae sequuntur *vitae retinacula*, eadem sunt, quae supra *pretia vivendi* dixerat. *E.*

minora) Talia videbantur Corellio, cui reipublicae salus omnibus suis carior esset, ut Plinius infra 11. Male Catanaeus, eumque sequens novissimus editor. *S.*

9 *perseverantem constantia fugit*) Corellius morbum, qui mitigari se non passus esset, morbum inquam et vitam adeo, constantia sua, id est, constanti et immutabili moriendi destinatione, abstinentiaque cibi effugit. Videtur acumen quaesiisse Secundus, cum *constantiae fugam* tribuit. *G.*

alter, tertius, quartus: abstinebat cibo. Misit ad me uxor eius Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, *destinasse Corellium mori, nec aut suis aut filiae precibus flecti; solum superesse me, a quo revocari posset ad*
10 *vitam.* Cucurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Iulius Atticus nuntiat, nihil iam ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sane medico admoventi cibum, Κέκρικα, quae vox quantum admirationis in animo meo, tantum de-
11 siderii reliquit. Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum et sexagesimum, quae aetas etiam robustissimis satis longa est: scio. Evasit perpetuam valetudinem: scio. Decessit superstitibus suis, florente republica, quae illi omnibus suis carior erat: et hoc scio.
12 Ego tamen, tanquam et iuvenis, et fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitae meae testem, rectorem, magistrum. In summa,

Dubito, an de hoc acumine nunc cogitaverit Plinius. Non tam constantiae fugam tribuit, quam sibi ipsi. Ipse enim *perseverantem* morbum *constantia* sua *fugit*, s. effugit. Talia Plinio, vividas rerum imagines facile concipienti, vel non quaerenti obvia sunt. *E.*

communem amicum C. Geminium) Rom. *communem amicum C. Germanum.* Deinde: *aut filiae precibus inflecti. H.*

10 *magis ac magis*) Male cod. *ac magis* omittit. Vid. Columm. ad Ennii Fragm. p. 99. ed. Amstel. Sic Graeci μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ac copula neglecta, μᾶλλον μᾶλλον. *S.*

Κέκρικα) Vox iudicii, constantiae, consilii, quam proinde admiratur Plinius et desiderio se illa accensum significat. *Altera lectio Κέκμηκα, nihil habet non humile potius et erubescendum. *G.*

11 *quae illi — erat*) Rom. *quae illi omnibus carior erat* omisso pronomine *suis. H.*

12 *Ego tamen — doleo*) Rom. *Ego tamen tanquam et iuvenis firmissimi mortem doleo. H.*

et ante *firmissimi* aut ipsius Heusingeri aut typothetae errore videtur excidisse. Placet *firmissimi*, cum mox sequatur: *infirmus erat. S.*

meo nomine) Cum ipsi Corellio nihil decesserit, sed finem potius ille cruciatus invenerit: doleo non ipsius nomine, quae alioqui vis amicitiae est, sed meo, quod mihi tantum bonum ereptum esse sentio. *G.*

Amisi enim — testem) Rom. *Amisi enim vitae meae testem,* non iterato verbo. *H.*

Longe melius ad orationisque

dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi: *Vereor, ne negligentius vivam.* Pro- 3
inde adhibe ſolatia mihi: non haec, *ſenex erat, infirmus erat* (haec enim novi): ſed nova aliqua, ſed magna, quae audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quae audivi, quae legi, ſponte ſuccurrunt, ſed tanto dolore ſuperantur. Vale.

XIII.

Et ingeniorum ſuis temporibus proventum laudat, et auditorum negligentiam vituperat.

C. PLINIVS SOSIO SENECIONI SVO S.

Magnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto menſe Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Iuvat me, quod vigent ſtudia, proferunt ſe ingenia hominum et oſtentant: tametſi ad audiendum pigre coitur. Plerique in sta- 2
tionibus ſedent, tempusque audiendi fabulis con-

vim augendam efficacius iteratur. Sic mox: *ſed — ſed —, — nunquam — nunquam, quae — quae —.* *S.*

ne negligentius vivam) Erepto vitae meae teſte, rectore, magiſtro etc. *G.*

XIII, 2 *in ſtationibus*) Locis publicis, in quibus convenire vel negotii vel otii cauſſa, vel univerſis, vel certi generis hominibus ius ac ſolenne eſſet. Sic *Salvidieno Orfito* apud Sueton. Nero. c. 37. *obiectum eſt, quod tabernas tres de domo ſua circa forum civitatibus ad ſtationem locaſſet:* ad quem locum ceteros laudarunt Torrentius ac nuper Burmannus. Add. infra 2. 9. 5. *G.*

audiendi) Sic legendum puto. *Tempus audiendi*, h. e. quo audiendus erat recitator, *conſumunt fabulis*, h. e. ſermonibus variis, confabulationibus: qui *audiendis fabulis* legunt, non cogitant, utrosque hic intelligi, et qui loquantur, et qui audiant: deinde ſi *audiendis fabulis* legamus, non id intelligi, quod auctor hic vult, confabulationes et familiares ſermones in circulo ſedentium; ſed audientiam uni alicui *narranti* vel agenti fabulas praeſtitam. *G.*

Poteſt ſane contra dici, frequentes illos homines non omnes potuiſſe fabulas narrare, ſed pleroſque operam dediſſe paucis quibusdam praeter caeteros garrulis, itaque a pleraque parte recte denominationem fieri. Ita Gierigius, qui *audiendis* edidit. *E.*

Bene Gesnerus, cui Gruterus praeluxerat. Tenendum eſt, quod iam illi praeclare monuerunt, *fabulas* hic eſſe omnino ſermones ac confabulationes de rebus vitae communis, quales Suetonius Domitian. cap. 15. p. 933. ed. Oud. *diei fabulas*, Plinius

terunt, ac subinde sibi nuntiari iubent, an iam recitator intraverit, an dixerit praefationem, an ex magna parte evolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt: nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter et furtim, alii simpliciter et li-
3 bere. At hercule memoria parentum Claudium Caesarem ferunt, quum in palatio spatiaretur, audissetque clamorem, caussam requisisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum
4 recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, et identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse.
5 Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos a scribendi recitandique studio haec auditorum
6 vel desidia vel superbia non retardat. Equidem

ipse 8, 18, 11. *fabulas urbis* dicit. Vid. Interpretes ad Phaedri Fab. I. Prolog. v. 7. ad Petron. cap. 111. p. 663. s. ed. Burm. Drakenborch. ad Liv. 1, 11, 8. *S.*

Rom. *tempusque audiendis fabulis conterunt*, quod deterius esse, Gesnerus ostendit. Paullo post: *tunc demum ac tunc quoque. H.* Addatur idem infra ad 3, 5. 15. *S.*

evolverit librum) *Volumen* cogitandum est nimirum, quod incipit ab ea parte membranae, quae extima est; quae *evoluta* sunt igitur, ea lectione percursa intelligimus, involutis reliquis, quae legenda supersunt. *G.*

3 *At hercule memoria parentum*) Rom. *At me hercule memoria parentum. H.*

Invexit pronomen manus interpolatrix. *S.*

4 *quia non perdiderit*) nempe in stationibus illis, in quibus qui commorabantur, vere diem perdere dici poterant. Caeterum docta est animadversio Gierigii, *perdidit* legendum esse putantis, quia verba sint non illius conquerentis, sed Plinii iudicantis. Quanquam satis lepidus est Plinius, ut, quo ineptior querela fiat, suum iudicium illis hominibus tribuerit. Nempe illi querebantur, *se diem, quia non in stationibus fuerint, perdidisse*. Iam cum Plinius iudicaret, in stationibus esse idem esse, quod diem perdere, sententiam illam lepide ita extulit, quasi illi ipsi dixerint, *se diem, quia non perdiderint, perdidisse*. Utique talis lepor magis sentiri, quam verbis declarari potest. Hoc certe modo stare illud *perdiderit* potest. *E.*

Gierigii animadversio ut docta sit, huic certe loco non est accommodata. *perdidit* si legas, consequens est, tales auditores Plinio visos esse cum fructu quodam suo recitanti adfuisse. Sed quem auditionis fructum percipere poterant, qui et sero venissent, et ante finem recederent? Immo vel sic diem perdiderunt, quamquam non eo modo, qui ipsorum ignaviae maxime blandiretur. *S.*

prope nemini defui. Erant fane plerique amici:
neque enim quisquam eft fere, qui ftudia, ut non
fimul et nos amet. His ex cauffis longius, quam 7
deftinaveram, tempus in urbe confumfi. Poffum
iam repetere fecefſum, et fcribere aliquid, quod
non recitem; ne videar, quorum recitationibus
adfui, non auditor fuiffe, fed creditor. Nam ut
in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit grá-
tia, fi repofcatur. Vale.

XIV.

Maurico fuadet, ut fratris filiam defpondeat Aciliano, quem diligentiffime commendat.

C. PLINIVS IVNIO MAVRICO SVO S.

Petis, ut fratris tui filiae profpiciam maritum:
quod merito mihi potiffimum iniungis. Scis enim,
quantopere fummum illum virum fufpexerim di-
lexerimque; quibus ille adolefcentiam meam ex-
hortationibus foverit, quibus etiam laudibus, ut
laudandus viderer, effecerit. Nihil eft, quod a 2
te mandari mihi aut maius aut gratius, nihil,
quod honeftius a me fufcipi poffit, quam ut eli-
gam iuvenem, ex quo nafci nepotes Aruleno
Ruftico deceat. Qui quidem diu quaerendus 3
fuiffet, nifi paratus et quafi provifus effet Minu-
cius Acilianus: qui me ut iuvenis iuvenem (eft
enim minor pauculis annis) familiariffime diligit,
reveretur ut fenem. Nam ita a me formari et
inftitui cupit, ut ego a vobis folebam. Patria eft 4
ei Brixia, ex illa noftra Italia, quae multum ad-
huc verecundiae, frugalitatis, atque etiam ruftici-

XIV, 3 *ita a me formari*) Cortius ex codd. meliore verborum ordine, *ita formari a me*. S.

4 *rufticitatis*) Nefcio an unicus hic locus fit, ubi in laude ponitur *rufticitas*, pro fimplicitate illa cum pudore coniuncta, quae nusquam illa quidem fé ingerit; fed quae agenda funt aut dicenda, fine fuco et fallacia, atque fine affectatione adeo, perfequi-

5 tatis antiquae retinet ac ſervat. Pater Minucius Macrinus, equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: adlectus a divo Veſpaſiano inter Praetorios, honeſtam quietem huic noſtrae, ambitioni dicam an dignitati? conſtantiſſime prae-
6 tulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam, e municipio Patavino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque ſeveritatis exemplum eſt. Contigit et avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope ſingulari. In ſumma, nihil erit in domo tota, quod non tibi,
7 tanquam in tua, placeat. Aciliano vero ipſi plurimum vigoris et induſtriae, quamquam in maxima verecundia. Quaeſturam, Tribunatum, Praeturam honeſtiſſime percucurrit, ac iam pro ſe
8 tibi neceſſitatem ambiendi remiſit. Eſt illi facies

tur. Quin latius forte patet atque ea complectitur, quae ex Cicerone jam laudarunt viri docti, pro Roſc. Am. c. 27. *Vita ruſtica, quam tu agreſtem vocas, parſimoniae, diligentiae, iuſtitiae magiſtra eſt.* G.

Gierigius, ut priorem *ruſticitatis* vim confirmaret, laudavit Martial. 10, 72. 10. Ovid. A. A. 3, 127. Plin. H. N. 35, 9. *E.*

5 *adlectus — inter Praetorios*) Veſpaſianus enim Suetonio teſte c. 9. *Ampliſſimos ordines exhauſtos caede varia — ſupplevit — honeſtiſſimo quoque Italicorum ac provincialium adlecto.* Eo igitur gradu honoris eſſe iuſſus eſt Minucius, ac ſi fuiſſet Praetor. *G.*

Rom. *allectus enim a divo Veſpaſiano*, bene. *H.*

Sic et Cortius. Particula haec male omiſſa a Gesnero et Gierigio. *S.*

ambitioni — an dignitati) Bene Gierigius, ut dignitatis oppoſitio conſtet, *ambitionem* accipit de apparatu dignitatis externo, laudatque Paneg. 83, 1. et Tacit. Agr. 40. *E.*

6 *Serranam — Patavino*) Rom. *Sarranam Proculam e municipio Patavio. H.*

in domo tota) in familia tota. Vid. Freinshem. Ind. in Iuſtin. v. *domus*. Utrumque iunxit Cornelius Nepos Eumen. 6, 3. *ne pateretur, Philippi domus et familiae inimiciſſimos ſtirpem quoque interimere.* niſi *et familiae* ex margine in textum illatum fuit. Diodorus Sic. T. II. p. 420. ἡ μὲν οὖν τῶν ἐν Πάφῳ βασιλέων οἰκία τραγικοῖς συγκυρήσασα πάθεσι κ. τ. λ. ibi pro οἰκία in cod. repertum συγγένεια, quod gloſſematis manifeſtum eſt. Cf. Platon. Gorg. c. 20. *S.*

7 *plurimum vigoris et induſtriae*) Rom. *plurimum vigoris induſtriae*, ſine copula. *H.*

Copulam omittunt etiam codd. e Cortianis; poteſtque commode abeſſe. *S.*

iam pro ſe — remiſit) cum illis honoribus iam perfunctus ſit, non neceſſe eſt, ut tu pro eo prenſes amicos, ſupplices, ambias domos, ſtationesque circumeas: ita enim Plinius de ambitione 2, 9, 5. *S.*

liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa:
eſt ingenua totius corporis pulchritudo, et quidam
ſenatorius decor. Quae ego nequaquam arbitror
negligenda: debet enim hoc caſtitati puellarum
quaſi praemium dari. Neſcio, an adiiciam, eſſe 9
patri eius amplas facultates. Nam quum imagi-
nor vos, quibus quaerimus generum; ſilendum
de facultatibus puto: quum publicos mores atque
etiam leges civitatis intueor, quae vel in primis
cenſus hominum ſpectandos arbitrantur; ne id
quidem praetereundum videtur. Et ſane de po-
ſteris, et his pluribus, cogitanti, hic quoque in
conditionibus deligendis ponendus eſt calculus.
Tu fortaſſe me putes indulſiſſe amori meo, ſu- 10
praque iſta, quam res patitur, ſuſtuliſſe. At ego
fide mea ſpondeo, futurum, ut omnia longe am-
pliora, quam a me praedicantur, invenias. Diligo
quidem adoleſcentem ardentiſſime, ſicut meretur:
ſed hoc ipſum amantis eſt, non onerare eum
laudibus. Vale.

XV.

Septicium, qui ad coenam vocatus non venerat, in ius damni dati iocabundus vocat.

C. PLINIVS SEPTICIO CLARO SVO S.

Heus tu, promittis ad coenam, nec venis! Dici-
tur ius, ad aſſem impendium reddes, nec id mo-
dicum. Paratae erant lactucae ſingulae, cochleae 2

9 *leges civitatis*) In qua *dat cenſus honores:* ubi in primis cenſus equeſter, quo qui minus haberet, eques eſſe non poterat, quadringenta ſeſtertia. Vid. mox ep. 19. *G.*

10 *Tu — indulſiſſe*) Rom. *Tu fortaſſe putas me indulſiſſe. H.* *ſupraque — ſuſtuliſſe*) maiora et ampliora feciſſe dicendo. Etiam in rhetoricis *ſuperlatio* dicitur pro gr. ὑπερβολῇ. *E.*

Vid. Erneſt. Lexic. Technol. Lat. Rhetor. v. Superlatio. *S.*

XV, 2 *lactucae ſingulae* Portiones deſcribit, quantum in unumquemque hoſpitem paratum fuerit. *G.*

ternae, ova bina, alica cum mulſo et nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quae perit in ferculo) olivae Baeticae, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audiſſes comoedum, vel lectorem, vel lyriſten, vel, quae
3 mea liberalitas, omnes. At tu apud neſcio quem, oſtrea, vulvas, echinos, Gaditanas, maluiſti. Dabis poenas, non dico quas. Dure feciſti: invidiſti, neſcio an tibi, certe mihi, ſed tamen et tibi. Quantum nos luſiſſemus, riſiſſemus, ſtudu-
4 iſſemus! Potes apparatius coenare apud multos; nusquam hilarius, ſimplicius, incautius. In ſumma, experire: et niſi poſtea te aliis potius excuſaveris, mihi ſemper excuſa. Vale.

olivae Baeticae) Colum. 5, 8, 5. de olea, *Modicos clivos amat, quales in Italia Sabinorum, vel tota provincia Baetica videmus.* *Sed nec damnaverim *betacei*, quod ex MSS. reponit Cortius, qui citat Salmaſ. ad Solin. p. 583. ad quem provocavit etiam Liſter. ad Apic. 3, 2. p. 76 ubi *faſces betaceorum*, et *betacei Varronis* laudantur. *G.*

Gierigius pro *Baeticae* reponendum putat, *boleti*, quibus maxime delectati fuiſſent Romani; praeſertim cum multi MSS. habeant h. l. *lebeta* aut *lebetae*. De *boletis* cf. Hor. Sat. 2, 4. 20. Mart. 1, 21. et 12, 48. Plin. Ep. 1, 7. 6. *E.*

Olivae *Baeticae* cum nobiles fuerint, improbabile eſt, Plinium eas in hoc ciborum vilium catalogo poſuiſſe. Probo igitur *betacei*. *S.*

Rom. *quae perilt in ferculo, olivae, betacei.* *H.*

comoedum) Cort. *comoedos*, nimis magnifice pro Plinii ſtudio apparatum illum coenae elevandi. *S.*

3 *vulvas*) porcinas, praeſertim eiecticias, item virgines: res nota. Vid. Apic. 7, 1 et ibi Humelb. ac Liſterus. Apud eundem etiam de *echinis* plura ſunt, marinis intellige; hi enim in ciborum deliciis. Add. Lud. Nonnius de re cibar. 3, 37. *G.*

Gaditanas) Puellas ſaltatrices cum cantu, paſſim celebratas an accuſatas antiquis. Pleraque habet Ramireſius ad Martial. 1, 42. p. 75. ſq. *Nimirum *Gaditanas* legendum eſt, ut perſonae opponantur perſonis, *comoedo, lectori, lyriſtae*: et delicatiſſimae voluptariaeque perſonae paullo ſeverioribus. *Gaditana* alii, ubi cantica intelligi poterant. *G.*

Rom. *oſtrea, vulvulas, echinos, Gaditana maluiſti.* *H.*

Non dubito vere conieciſſe Heinſium *Gaditanam*. Gaditana melius, quam Gaditanae, opponitur comoedo, lectori, lyriſtae; ſimulque apparet, unde originem traxerit librorum lectio, *Gaditana maluiſti.* *S.*

4 *ſimplicius, incautius*) *Simplicius* excludit affectationem omnem, diſſimulationem, pudorem; *incautius*, dubitationem, cautionemque abeſſe iubet, ut libere nulloque cum metu dicere facereque poſſis, quidquid in mentem venerit. *G.*

niſi poſtea te aliis) Poſt unum experimentum coenarum

XVI.

Saturnini ſtilum, eiusque libros, ut legantur, commendat.

C. PLINIVS ERVCIO SVO S.

Amabam Pompeium Saturninum, hunc dico noſtrum: laudabamque eius ingenium, etiam antequam ſcirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex eſſet: nunc vero totum me tenet, habet, poſſidet. Audivi cauſſas agentem acriter et 2
ardenter, nec minus polite et ornate: ſive meditata ſive ſubita proferret. Adſunt aptae crebraeque ſententiae, gravis et decora conſtructio, ſonantia verba et antiqua. Omnia haec mire placent, cum impetu quodam et flumine praevehuntur: placent, ſi retractentur. Senties quod ego, 3
quum orationes eius in manus ſumſeris; quas facile cuilibet veterum, quorum eſt aemulus,

noſtrarum, ſponte tua noſtras aliorum epulis praeferes; neque cauſſam dicam, quin mihi te excuſes, niſi ipſe potiores noſtras iudicaveris. *G.*

XVI *inſcr. ERVCIO*) *Sic ex MSS. legendum oſtendit Cortius. *G.*

Rom. ERVCIO S. Ita et Aldus et nuper Cortius. *H.*

Alii vitioſe EVRITIO, ERYTIO, CVRTIO. *S.*

1 *varium — multiplex*) Non de moribus cogitandum, ſed de ingenio variis literarum generibus, actionibus, hiſtoriis, epiſtolis, carminibus ſcribendis comparato. Haec enim porro per partes explicantur. *E.*

tenet, habet, poſſidet) Ex formula ſtipulationis a Gallo Aquilio prodita et in l. 18. *π.* de acceptilat. relata, *quodve tu meum habes, tenes, poſſides.* *G.*

Rom. *nunc vero totum tenet, habet poſſidetque,* ſine *me.* *H.*

Cf. de hac formula Briſſon. de Formul. p. 551. ed. Bach. In Plinio legendum, opinor, ordine verborum inverſo: *habet, tenet, poſſidet.* *S.*

2 *Adſunt — ſententiae*) Rom. *Adſunt acutae crebraeque ſententiae.* *H.*

Notavit hanc lectionem et Cortius, habentque excerpta Brummeri. Placet. Ineptas ſententias vitare, in magna laude non ponendum. *S.*

cum impetu — retractentur) placent et cum audiuntur, et cum leguntur. Simillimum eſt illud Quintil. 10, 1. 19. *lectio libera eſt, nec actionis impetu transcurrit.* *E.*

et flumine praevehuntur; Rom. *et flumine pervehuntur.* An *praetervehuntur?* *H.*

Vulgata bene habet. *Pervehuntur* obtrudunt etiam codd. Cort., item Brummeri excerpta. Nihil frequentius in libris hac confuſione. *S.*

3 *quas facile cuilibet — comparabis*) Compendiaria locutio pro; *quas facile orationibus*

4 comparabis. Idem tamen in historia magis satisfaciet vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam et sublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem, quae in orationibus, vis est: pressior tamen, et circumscriptior, et adductior.
5 Praeterea facit versus, quales Catullus aut Calvus.

cuiuslibet — comparabis. Cavendum, ne tales locos corruptos putes. Ita et Graeci. Herodotus p. 214. *ἔστι δὲ καὶ ταῦτα [τἀγάλματα] ὁμοῖα τοῦ Ἡφαίστου.* ubi alii perperam *ὁμοῖα τοῖσι τοῦ Ἡφαίστου.* Diodorus Sicul. T. I. p. 201. *ὁ δὲ λεγόμενος κῆπος ὠνόμασται μὲν — —, τὸ δὲ πρόσωπον ἔχων ὅμοιον λέοντι, τὸ λοιπὸν σῶμα φέρει πάνθηρι παραπλήσιον, πλὴν τοῦ μεγέθους, ὃ παρισοῦται δορκάδι.* In Luciano T. II. p. 247. leg. *εἴτε Πυθαγόρου ψυχὴν ἔχοι διὰ τὸν χρυσοῦν μηρὸν, εἴτε ἄλλην ὁμοίαν αὐτῷ.* Schol. ad Lucian. T. II. p. 305. *Τοῦτον λέγει Λεσβώνακτα, οὗ καὶ ἄλλαι μελέται ῥητορικαὶ φέρονται θαυμάσιαι καὶ ἐνάμιλλοι Νικοστράτου καὶ Φιλοστράτου.* qui locus cum Pliniano comparandus. Vid. Bauerum Liv. Excerpt. Sect. I. p. 102. Stroth. ad Liv. 5, 23. Scheller. Observat. p. 13. sq. inprimisque Heusingeros ad Cicer. de Offic. pag. 183. sq. *S.*

4 *in historia magis satisfaciet*) Rom. *in historia tibi magis satisfaciet. H.*

in concionibus — adductior) In his verbis puto inesse iudicium Plinii universale, vel aliquem locum communem, quo declarat, quomodo vis concionum a vi orationum differat. In utroque genere, inquit, vis est dicentis, sed in *orationibus*, quales in foro et iudiciis habentur, vis illa coniuncta est cum copia et ambitu et ubertate, in *concionibus*, quales historiis interseri solent, vis est brevior, non habet verborum illam abundantiam et copiam: nam in concionibus nec locus, nec tempus, nec rerum ratio hanc ubertatem admittit, nec postulat. Scilicet cum *vim* illam concionum *pressiorem, circumscriptiorem, adductiorem* dicit, cumulatis verbis et variatis metaphoris, unam brevitatem, copiae et ubertati forensi oppositam describit. Nam *premuntur*, quae resecantur, coërcentur, ne possint serpere longius; et *circumscribuntur*, quibus termini ponuntur, ne possint latius evagari; et *adducuntur*, v. c. habenae, equi, ne possint exsultare petulantius. Non possunt haec in tanta notarum brevitate multis locis confirmari; sed de omnibus his diximus in Technol. Lat. rhetor. Gierigius cum Cort. et Bipont. edidit: *Nam in concionibus idem, qui in orationibus, est: pressior tamen —.* Non placet. Nam quid sibi vult illud *idem esse?* praesertim cum sequatur corrigens *tamen. E.*

Non mihi persuaderi patiar, Plinium hic locum communem tractasse. Elegantiorem novi, quam qui hoc loco, sane non aptissimo, rhetoris personam suscepisse videatur. Immo de Saturnino agitur. *S.*

5 *quales Catullus aut Calvus*) Rom. *quales Catullus meus aut Bibaculus*, et deinde, *quasi Catullus aut Bibaculus.* Hoc Catanaeus quoque in aliquo libro sibi visum testatur, reliquorum vero criticorum omnium silentio damnatum fuit, etsi *M. Furium Bibaculum* versus, quales Catullus scripsit, nobis etiam reliquisse constat. Ex iis enim aliqui apud Suetonium de illustr. grammaticis cap. VIIII. et XI. et apud alios grammaticos su-

Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inserit sane, sed data opera, mollibus lenibusque duriusculos quosdam: et hoc, quasi Catullus aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, 6
quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi; quae sive uxoris sunt, ut adfirmat, sive ipsius, ut negat, pari

persunt, quos in corpore veterum poëtarum inde collectos legere licet. Eumdem Quintilianus quoque lib. X. cap. I. 96. Catullo comitem adiungit. Itaque Calvi potius, quam Bibaculi nomen a librariis invectum puto, qui lib. IIII. ep. 27. in versibus Augurini illud legerunt, *Catullus meus aut Calvus*, adeoque huic etiam loco convenire putarunt. *H.*

amaritudinis) Quoties nimirum satyricum quidquam scribit et mordax. Nec enim virtutes, quae hic laudantur, omnes in eodem genere carminis locum habent. *G.*

mollibus lenibusque) *Ignoscent, spero, viri eruditi libertati, quam in hunc locum nobis sumsimus: quod ea lege postulamus, si nunc demum laudatum Pliniano more intelligent Pompeium, qui inter molles lenesque ac dulces versiculos suos studio immiscuerit etiam duriusculos aliquot, quo iucundius nimirum reliquorum suavitas ad aures animosque accideret. Duplex adhuc circumferebatur lectio, altera Catanaei, et qui illum sequuntur, *Quantum illis amoris - - inserit! sane, sed data opera molliusculos leviusculosque, duriusculos quosdam:* altera Aldi et sequacium sic, *mollius leviusque, duriusculos:* Gryphius *leniusque* dedit. Ac de *u* in *n* mutato vix dicenda caussa est, cum in scriptura codicum plerorumque ne distingui quidem possint haec elementa: insertum autem *b* nobis condonabunt, qui norunt, quam leniter eam literam, et quam proxime ad spiritum illum, cui nunc Aeolicum digamma, nunc *v*, nunc *w* respondet, multi pronuntient: adeo ut dictante alio antè *u* excidere quam facillime potuerit. Porro quam solennis et prope perpetua sit in omne genus libris τῶν *u* et *b* confusio, non ignorat, nisi qui MStum nullum, de arte critica nullum librum inspexerit. Quam vero pronum fuit, cum semel aliquis scripsit *molliuus leniuus*, alteram *u* plane excidere! Denique qui *mollius* et *lenius* non intelligerent, illi *molliusculos* et *leniusculos* ad *duriusculorum* formam procuderunt. *G.*

Gierigius edidit *levibusque*, quasi levia a mollibus magis quam lenia differant. Primum parum differunt, si de oratione dicuntur, nam λεῖον et λειότης saepe non alio sensu dicitur, quam lene, lenitas, aut leve apud Latinos: deinde in Plinio non ita evitanda est huiusmodi tautologia, ut critica ope utendum existimemus. *E.*

Versus mollius leniusque [Rom. *leviusque*] *duriusculi* ita dici posse videntur, ut *leniter fastigatus*, *acclivis*, *declivis* apud Caesarem lib. II. Gall. c. VIII. 3. et alibi. Vid. Oudendorp. ad illum locum. *H.*

Duriusculi versus iam sunt *mollius leniusque duri.* Equidem teneo Gesneri lectionem. *S.*

6 *quas uxoris esse dicebat*) In cod. deest *quas.* Sic oratio vividior fit. Centies librarii talia pronomina inserserunt. De *qui* vid. Drakenb. ad Liv. 1, 4, 5. 1, 20, 4. *S.*

gloria dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam po-
7 litamque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum: eundem ante quam scribam, eundem quum scripsi, eundem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod te quoque ut facias,
8 et hortor et moneo. Neque enim debet operibus eius obesse, quod vivit. An, si inter eos, quos nunquam vidimus, floruisset, non solum libros eius, verum etiam imagines conquireremus; eiusdem nunc honor praesentis et gratia, quasi satie-
9 tate, languescet? At hoc pravum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, adloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

quam virginem accepit) Cur haec addit Plinius? Tantane ruditas fuit virginum Romanarum, quae docendo aegre expugnari posset? An illa tam tenera aut puella, ut literarum doctrinam haec imbecillitas vix caperet? At, quae aetas matrimonio apta erat, cur institutioni non fuerit? Non haererem, si unum verbulum additum esset: *tam cito doctam politamque reddiderit*. *E*.

In scirpo nodum quaerit Ernestius, nihilo hic perspicacior Barthio. Duxerat uxorem Saturninus puellam, non illam quidem rudem, sed non tam doctam politamque, ut in epistolis scribendis Plautum vel Terentium metro solutum referre posset. Hunc ingenii cultum soli acceptum referebat marito, ad quem *virgo* domum deducta fuerat. *S*.

8 *Neque enim debet*) Abest in aliquot libris *enim*. Bene. *S*.

quod vivit) Passim conqueruntur poëtae, gloriam sibi negari vivis. *Quatenus* (Horat. Od. 3, 24, 30.) *Virtutem incolumem odimus: sublatam ex oculis quaerimus invidi*. Sed dedita opera hoc argumentum tractat idem Epist. 2, 1, 18. sqq. Add. Mart. 5, 10. *G*.

imagines) ornamentum bibliothecis. Vid. epistola proxima. *G*.

quasi satietate, languescet) Rom. *quasi satietate languescit*. Ita et duo Brummeriani. Non placet hoc tempus Cortio: idem vero illud fert lib. VIII. ep. XII. 5. ubi iisdem particulis *an si* subiicitur. Nec tamen diffitebor, in Rom. non esse *an si inter eos*, sed *at si*: quod vero, quia *at* proxime iteratur, praeferre non possum. *H*.

Locus ille alter Plinianus tempus praesens postulat; hoc loco futurum praestabilius. *At si* habent, praeter Romanam, omnes scripti apud Cortium. Non ferrem, nedum praeferrem, etiamsi *at* non proxime iteraretur. *S*.

9 *complecti — amare*) In his Gierigius nescio quid tricatur. Addidit Plinius, quo magis pravitas illa malignitasque appareret. Idem ipsi acciderit, quod Saturnino accidere queritur: ut mirum non sit, epistolam tam gravi reprehensione cludi. *S*.

XVII.

Capitonem commendat, quod mortuo amico statuam posuerit, et clarorum hominum imagines domi habeat.

C. PLINIVS CORNELIO TITIANO SVO S.

Est adhuc curae hominibus fides et officium:
sunt qui defunctorum quoque amicos agant. Ti-
tinius Capito ab imperatore nostro impetravit,
ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere.
Pulchrum et magna laude dignum, amicitia prin- 2
cipis in hoc uti, quantumque gratia valeas, alio-
rum honoribus experiri! Est omnino Capitoni in 3
usu claros viros colere. Mirum est, qua religio-
ne, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum,
Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem cla-
rissimi cuiusque vitam egregiis carminibus exor-
nat. Scias ipsum pluribus virtutibus abundare, 4
qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano
debitus honor, cuius immortalitati Capito pro-
spexit pariter et suae. Neque enim magis deco-
rum et insigne est, statuam in foro populi Roma-
ni habere, quam ponere. Vale.

XVIII.

Suetonio actionem ex somnii monitu dissuadenti de somniorum etiam contrario eventu respondet: saltem stropham aliquam pollicetur.

C. PLINIVS SVETONIO TRANQVILLO SVO S.

Scribis, te perterritum somnio vereri, ne quid ad-

XVII 2 *in hoc*) huius rei caussa, in hunc finem. Vid. Interpret. ad Phaedr. V, Prolog. v. 2. Ruhnken. ad Vellei. p. 216. qui Graecismum esse bene monuit. Sic enim Graeci *εἰς τοῦτο*, *εἰς τί* etc. *S.*

quantumque gratia valeas) Rom. *quantumcumque gratia valeas*, vitiose. *H.*

3 *domi, ubi potest*) In publico enim non potest, quod maiestatis crimen interpretaturi fuissent imperatores, Caesarum inimicos et interfectores ita coli. *G.*

versi in actione patiaris: rogas, ut dilationem
petam, et pauculos dies, certe proximum excu-
sem. Difficile est: sed experiar.

— — *καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.*

2 Refert tamen, eventura soleas, an contraria so-
mniare. Mihi reputanti somnium meum, istud,
quod times tu, egregiam actionem portendere
3 videtur. Susceperam caussam Iulii Pastoris, quum
mihi quiescenti visa est socrus mea advoluta geni-
bus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus
adolescentulus adhuc; eram in quadruplici iudicio;
eram contra potentissimos civitatis, atque etiam
Caesaris amicos: quae singula excutere mentem
4 mihi post tam triste somnium poterant. Egi ta-
men, λογισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria (et si quid carius patria) fides

XVIII, 1 *rogas, ut —— experiar*) Romana lectio a vulgata [*rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies: certe proximum excusem difficile est, sed experiar.*] non discrepat, quam vero nunc rectius ita interpungunt: *rogas, ut dilationem petam, et paucos dies, certe proximum excusem. Difficile est, sed experiar.* Graeca verba non habet Rom. sed pro iis haec Latina: *etenim somnium ex Iove est. H.*

καὶ γάρ τ' ὄναρ) Ex Iliad. α. 63. *G.*

In editis, accentu male notato, καὶ γὰρ τ' ὄναρ. Correxi. τ' est hic τε. Nec erat, quod Stephanus de sensu huius vocis dubitaret: quamquam et olim in loco Homerico offensum fuit. *S.*

3 *Iulii Pastoris*) Rom. *Iunii Pastoris. H.*

Sic multi libri: item Brummeri excerpta. *S.*

in quadruplici iudicio) In una basilica quatuor simul iudicia, quatuor tribunalia, ubi non adversarii modo, sed vocaliores etiam patroni metuendi erant. Iam laudatus aliis Quinctiliani locus 12, 5, 6. de Trachallo, *Quum in basilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, uti moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent; et auditum eum et intellectum, et quod agentibus ceteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. G.*

4 *λογισάμενος illud*) In Rom. desunt etiam haec, *λογισάμενος illud*. Pro eo post Graecum versum legitur: *animo reputans illud, unum somnium optimum, pugnare pro patria.* In Homerico vero versu pro ἀμύνασθαι scriptum est ἀμύνεσθαι. *H.*

λογισάμενος in Rom. bene versum *animo reputans*. Mire Gierigius: *ratiocinando in me transferens.* ἀμύνεσθαι libri Homerici plerique omnes habent. *S.*

Εἷς οἰωνὸς) Il. μ. 243. *G.*

fides) quod promiserat Iulio Pastori, eius caussam suscipere. Sed duriusculum et arcessitum

videbatur. Prospere cessit: atque adeo illa actio
mihi aures hominum, illa ianuam famae pate-
fecit. Proinde dispice, an tu quoque sub hoc 5
exemplo somnium istud in bonum vertas: aut si
tutius putas illud cautissimi cuiusque praeceptum,
Quod dubitas, ne feceris; id ipsum rescribe. Ego 6
aliquam stropham inveniam: agamque caussam
tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis.
Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam
iudicium centumvirale differri nullo modo; istud
aegre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX.

Firmo, municipi suo, trecenta sestertia offert ad censum equestrem explendum.

C. PLINIVS ROMANO FIRMO SVO S.

Municeps tu meus, et condiscipulus, et ab in-
eunte aetate contubernalis: pater tuus et matri
et avunculo meo, mihi etiam, quantum aetatis
diversitas passa est, familiaris: magnae et graves
caussae, cur suscipere et augere dignitatem tuam
debeam. Esse autem tibi centum millium cen- 2
sum satis indicat, quod apud nos decurio es.
Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam

mihi videtur, quod hanc *fidem* patriae comparat. *E.*

Vox illa generosa Hectoris ad Polydamantem ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης iubet. Quid igitur mirum, fidem hic patriae comparari? Quod nisi fieret, versui Homerico locus non esset. *S.*

6 *Ego — — possis*) Rom. *Ego aliquam* στροφὴν [Graecis literis] *inveniam, agamque caussam tuam, ut ipsam agere tu, cum voles, possis.* Toti epistolae hoc consentaneum est, in qua nulla necessitate exigente Graeca adsperguntur: maior quoque vis est in antithetis, *ego* et *tu*. Excusabo te, inquit, ut caussam a te susceptam, quo postea voles tempore, agere possis. Cellariana interpretatio aliena est. *H.*

stropham) callidam excusationem. In sequentibus acumen est ex dilogía: nam *caussam agit alterius*, qui alterum excusare annititur, et *caussam agit*, qui caussam forensem pro altero suscepit. *E.*

De *stropha* vid. Burmann. ad Phaedr. I, 14, 4. *S.*

equite Romano perfruamur, offero tibi ad implen-
3 das equeſtres facultates ccc millia nummûm. Te memorem huius muneris amicitiae noſtrae diuturnitas ſpondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, niſi te ſcirem ſponte facturum, ut dignitate a me data quam mode-
4 ſtiſſime utare. Nam ſolicitius cuſtodiendus eſt honor, in quo etiam beneficium amici tuendum eſt. Vale.

XX.

Tacitum conſulit, amplum et copioſum dicendi genus, an brevius et circumſcriptius magis probet.

C. PLINIVS CORN. TACITO SVO S.

Frequens mihi disputatio eſt cum quodam docto homine et perito, cui nihil aeque in cauſſis agen-
2 dis ut brevitas placet. Quam ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi cauſſa permittat. Alioqui praevaricatio eſt, transire dicenda; praevaricatio etiam, curſim et breviter attingere, quae ſint inculcanda,
3 infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quaedam et pondus accedit: utque cor-

XIX, 2 *equeſtres facultates*) Horat. Epiſt. 1, 1, 57. ex emendatione Bentleii: *Eſt animus tibi, ſunt mores, eſt lingua fidesque: Sed quadringentis ſex ſeptem millia deſint; Plebs eris.* Add. Mart. 4, 67. *G.*

Rom. *ad implendas equitis facultates. H.*

Sic et plures libri a Cortio inſpecti cum Brummeri excerptis. Placet. *S.*

3 *niſi te ſcirem*) Omiſit *te* Cortius librorum auctoritate: nec Brummerus in ſuis reperit. Ipſa ſedes eius vaga gloſſematis movet ſuſpicionem. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 23, 5. *S.*

quam modeſtiſſime utare) *Ante ultimam vocem interponunt quidam *ut a me data*, quod probat Cortius, qui contra ea verba *quam modeſtiſſime* pro gloſſa habet. Nobis Cellariana lectio probatur, quam nec damnat Cortius. *G.*

XX, 3 *longiore tractu*) Gierigius h. l. cum Cortio edidit *tractatu*, ut Epiſt. 1, 8. 8. Ego nihil mutavi. Poterat enim haec Plinius ipſe variare velle: nec idem utriusque ſenſus eſt. Nam *tractatus* eſt tractatio: *tractus* autem, cum aliquid longius extrahimus, extendimus; ut Cicero Orat. 2, 50. de tarda pronunciatione *tractum verborum* dixit. *E.*

pori ferrum, sic oratio animo non ictu magis
quam mora inprimitur. Hic ille mecum aucto- 4
ritatibus agit, ac mihi ex Graecis orationes Ly-
siae ostentat, ex nostris Gracchorum Catonisque,
quorum sane plurimae sunt circumcisae et breves:
ego Lysiae Demosthenem, Aeschinem, Hyperi-
dem, multosque praeterea; Gracchis, et Catoni,
Pollionem, Caesarem, Caelium, in primis Mar-
cum Tullium, oppono, cuius oratio optima fer-
tur esse, quae maxima. Et, hercule, ut aliae
bonae res, ita bonus liber melior est quisque,
quo maior. Vides, ut statuas, signa, picturas, 5
hominum denique multorumque animalium for-
mas, arborum etiam, si modo sint decorae, nihil
magis quam amplitudo commendet. Idem ora-
tionibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis
auctoritatem quandam et pulchritudinem adiicit
magnitudo. Haec ille multaque alia, quae a me 6
in eandem sententiam solent dici, ut est in dis-
putando incomprehensibilis et lubricus, ita elu-
dit, ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus
nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego con- 7

Non inspexit Ernestius Cortianam, in qua, ut in nostra, *tractu*, invito tamen, ut videtur, Cortio, qui *tractatu* mallet. Sic et excerpta Brummeri. Mihi non liquet. *S.*

Rom. *Nam plerisque longiore tractatu*, melius, quam vulgo *tractu*. Vid. ep. VIII. 8. lib. X. ep. LXXXXVII. 4. *H.*

corpori) humano: nam *animo* opponitur. *ferrum*, gladius. Haec satis clara; nec monuissem, nisi Gierigius pro obscuris adeoque ineptis habuisset. *S.*

4 *in primis — oppono*) Rom. *et in primis M. Tullium oppono.* *H.*

Et, hercule, ut — quisque) Rom. *Et me hercule, ut aliae bonae res, ita bonus liber quisque melior est.* *H.*

melior) supple *eo*, quae ellipsis in tali verborum constructione frequentissima. Vid. Drakenb. ad Liv. 26, 20, 5. Ita et Graeci. *S.*

5 *signa*) De signis militaribus Plinium non puto cogitasse. Vid. Clav. Ciceron. h. v. coll. Lessing. *Kleinere Antiqu. Fragm.* pag. 407. Signa statuasque iungit etiam Cato in fragmento insigni, quod servavit Gellius 3, 7. *S.*

quin — ipsis) Rom. *cum etiam voluminibus ipsis.* *H.*

voluminibus ipsis) Sic magnum heroa Eugenium in Bibliothecam splendidissimam collegisse audio maximi praesertim voluminis libros et chartae augustae commissos. *G.*

6 *pauciora dixisse quam ediderint*) Neque enim scribebat

tra puto. Testes sunt multae multorum orationes, et Ciceronis pro Murena, pro Vareno: in quibus brevis et nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse; quum ederet,
8 omisisse. Idem pro Cluentio ait, *se totam caussam veteri instituto solum perorasse*, et pro Cornelio *quatriduo egisse:* ne dubitare possimus, quae per plures dies, ut necesse erat, latius dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, gran-
9 dem quidem, unum tamen, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo,

Cicero orationes ante quam illas haberet: sed quae in agendo animadvertisset maxime probari auditoribus, ea deinde literis mandavit. Tusc. 4, 25. *Iam rebus transactis et praeteritis orationes scribimus.* Igitur quod maxime probata esset Hortensii pro Messalla oratio, *totidem quot dixit verbis scripta est.* Cic. Bruto c. 96. Add. noster 4, 9, 23. *G.*

7 *subscriptio*) Qualis nimirum in libello accusatoris, qui inde *subscribere* dicitur, et *subscriptor* vocatur, ut vel in Fabriano thesauro satis ostensum est. Vid. 5, 1, 6. *G.*

Quomodo I. A. Ernestius intellexerit, vid. in Gesneri ad eum epistola. *S.*

8 *et pro Cornelio*) Rom. *et pro C. Cornelio.* Postea, *recisa ac repurgata. H.*

Utrumque Cortius ex libris suis adscivit. Sic et excerpta Brummeri. *S.*

in unum librum, grandem quidem, unum tamen) Elegans locutio ipsaque repetitione vocis *unum* commendabilis. Prius *unum* delenti quis auscultaverit? *S.*

9 *At aliud est actio bona, aliud oratio*) Si haec est obiectio eius, qui brevitatem actionis defendebat, sensus necessario hic esse debet: actio bona non potest esse, nisi brevis: oratio etiam amplior et copiosior bona esse potest. Nempe ille sic statuebat: qui agit caussam coram iudice, rebus pugnat, non verbis, nec debet iudices morari arte et amplitudine oratoria: qui autem orationem scribit, ut lectoribus placeat, etiam copia et arte et eloquentia uti debet, ut rerum frigus orationis lenociniis quibusdam tollat. Plinius contra respondet, actionis bonitatem pendere ab orationis scriptae bonitate, adeoque actionem absolutissimam esse, quae maxime orationis similitudinem expresserit. Habet autem haec omnis disputatio hoc vitii, ut Plinius nodum secet, non solvat. Debebat caussas adferre, cur actionem non oporteret breviorem esse, quam orationem. Nam quod dicit, *orationem esse actionis exemplar*, alio sensu verum esse potest, et tamen illud manere, in agendo brevitati studendum esse. *E.*

Caussae illae mox commemorantur, 12. sqq. Ceterum Ernestius de hoc loco probabilius disputat Gierigio. *S.*

posse fieri, ut sit actio bona, quae non sit bona oratio: non posse non bonam actionem esse, quae sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, et quasi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus:, in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, *Artificem quem? quemnam? recte admones. Polycletum esse dicebant.* Sequitur ergo, ut actio sit absolutissima, quae maxime orationis similitudinem expresserit, si modo iustum et debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla oratoris,

ut sit actio bona) Haec ita intelligo. Potest fieri, ut valeat in iudicio, et probetur sapientibus iudicibus actio, quam vox, gestus et aliae rationes animent scilicet et commendent, quae tamen in literas relata, et a frigidis lecta lectoribus parum laudis reportet: *Carent enim*, quod ait Cicero Orat. c. 37. *libri spiritu illo, propter quem maiora eadem illa, cum aguntur, quam cum leguntur, videri solent.* Add. Quinct. 11, 3, 5. Sed non potest fieri, quin bona oratio, quae lectores prudentes delectet ac moveat, non moverit, cum haberetur, iudices. Scilicet illam speciem non cogitavit Secundus, neque ea huc valde pertinet, ubi absurda supra modum vox atque gestus, aut caussa quaecunque alia, obstrepit etiam verbis optimis: quod apud nos saepius accidere potest, qui parum nimis actioni et pronuntiandi artificio tribuimus, etiam cum forte stilum ipsum non negligenter exerceamus, quam apud veteres, apud quos vox et hypocrisis non minus, quam ipsa scribendi facultas, diligenti meditatione coleretur. *G.*

quasi ἀρχέτυπον) Ideo enim scribimus et commentamur, ut deinde ex tempore non multum deteriora possimus dicere. Et qui scribunt etiam post actionem, ita volunt egisse videri, ut scripserunt. Add. Quinct. 12, 10, 53. *G.*

10 *in Verrem*) Actionem in Verrem libris quinque comprehensam a Cicerone non esse in iudicio habitam, constat. Verba, quae laudat Secundus ex 4, 3. etiam Quinctiliano placuere 11, 2, 61. p. 785. cum exemplum adferre vult *simplicis et non praeparatae orationis*, in qua illud praeterea, eodem monente Fabio, consequitur, ne ipse quoque studiosus signorum atque tabularum videatur, quem morbum Verri obiicit. Igitur non nominat statim artificem signorum κανηφόρων, quod pronissimum illi fuerat, certe scribenti: sed simulat sibi excidisse, reponendum demum ab adstantium aliquo. Mirificus est huius loci lepor, quem iuvat prius illud *quem?* quod exciderat ex libris, manente tamen in quibusdam lacuna: quo minus dubitavimus ex Fabio, ipsoque, ut iam est, Tullio (cui, Fabio, Rufiniano ac Donato auctoribus, redditum est a viris doctis) illud reponere. *G.*

Artificem — admones) Rom. *Artificem quemque nam recte admones.* In his vera lectio latet haec: *Artificem quem? quemnam? recte admones. H.*

nulla oratoris) *Ita legendum iam suadebat oppositum *iudicis:* cumque Mediceus et alii Cortio laudati illud comprobent; alteri, *orationis*, praeferre ausus sum. Si tempus negetur dicturo, nulla culpa est oratoris, si actio

11 maxima iudicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meae leges, quae longiſſima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent: quam praeſtare, niſi in an-
12 guſtiſſimis cauſſis, non poteſt brevitas. Adiiciam, quod me docuit uſus, magiſter egregius; frequenter egi, frequenter iudicavi, frequenter in conſilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvae res maximas trahunt. Varia ſunt hominum iudicia, variae voluntates: inde qui eandem cauſſam ſimul audierunt, ſaepe diverſum, interdum idem, ſed ex diverſis animi motibus ſentiunt.
13 Praeterea ſuae quisquis inventioni favet, et quaſi fortiſſimum complectitur, quum ab alio dictum eſt, quod ipſe praevidit. Omnibus ergo dandum
14 eſt aliquid, quod teneant, quod agnoſcant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum ſimul adeſſemus,

ipſius diverſa ſit ab oratione, h. e. minus accurata, minus luminibus ingenii atque artis diſtincta. *G.*

Rom. *nulla oratoris, maxima iudicis culpa eſt. H.*

Haec ſervavi, non propter oppoſitionem *iudicis,* quamquam et haec multum valet in Plinio, ſed propter rem. Filum disputationis hoc eſt: *actio eſt abſolutiſſima,* inquit, *quae maxime orationis ſimilitudinem exprimit,* h. e. quae eandem, quam oratio, copiam et amplitudinem habet, *ſi modo iuſtum et debitum tempus accipiat* ſcil. actio, quo peragi poſſit. Hoc tempus ſi negatur, adeoque amplam et copioſam orationem ſuam facere non poteſt orator, *nulla culpa eſt oratoris,* qui invitus et coactus brevitati ſtudere debebat, *ſed maxima iudicis,* qui tempus agendi praecidit. Tunc igitur actionis brevitas non eſt libera neque ipſi actioni tribuenda, ſed pendet ab brevitate orationis, ad quam orator iudicis auctoritate coactus fuerat. Gierigius edidit *orationis,* ſecutus rationem Erneſtii patrui noſtri, qui dixerat, actionem hic non conſiderari, quatenus ab oratore pendeat, ſed quatenus ab oratione. [Vid. Gesneri ad I. A. E. epiſtola. *S.*] Verum nonne haec eodem redeunt? nonne actio etiam ab oratore pendet, qui orationem ſcribit? Ergo etiam culpa, ſi verum quaeris, proprie oratoris eſt, vel non eſt. *E.*

12 *maximas trahunt*) Intellige motus animorum, adſenſum, plauſus. Alii *maxime trahunt,* intell. animos, quod nec ipſum damnaverim. *G.*

Rom. *at plerumque parvae res maximas trahunt. H.*

13 *quisquis*) pro *quisque.* Vid. Lambin. ad Ciceron. Epiſt. 6, 1. Giſan. Obſerv. L. L. p. 406. ed. Altenb. Significatio primariis Criticis dubia viſa, velut I. Fr. Gronovio ad Liv. 38, 17, 13. ubi v. Drakenb. Cortiana quidem h. l. *quisque* habet. *S.*

14 *adeſſemus*) Raro ſic abſolute de advocatione dicitur. Longe frequentiora ſunt: *adeſſe alicui, contra aliquem.* Pli-

Tu omnia, quae sunt in caussa, putas exsequenda: ego iugulum statim video, hunc premo. (Premit sane, quod eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, *posse fieri, ut genu* 15
esset, aut tibia, aut talus, ubi ille iugulum putaret. At ego, inquam, *qui iugulum perspicere non possum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ.* Utque in agricultura 16
non vineas tantum, verum etiam arbusta, nec arbusta tantum, verum etiam campos curo et exerceo; utique in ipsis campis non far aut siliginem solam, sed ordeum, fabam, ceteraque legumina sero: sic in actione plura quasi semina latius spargo, ut, quae provenerint, colligam. Neque enim minus imperspicua, incerta, falla- 17
ciaque sunt iudicum ingenia, quam tempestatum terrarumque. Nec me praeterit, summum oratorem Periclem sic a comico Eupolide laudari,

nius I, 5, 5. *Aderam Arionillae — —. Regulus contra.* I, 23, 3. *vel ille cui adessem, vel ille quem contra.* S.

Premit sane, quod eligit) Rom. *Premit sane, quod elegit.* H.

Ita et Cortius ex suis libris dedit. Bene. S.

15 *ubi ille iugulum putaret*) Deest *ille* in aliquot codicibus: nec desidero. Mox cum Cortio praefero *prospicere*, quod etiam Excerpta Brummeri habent. S.

16 *Utque in agricultura*) Rom. *Utque in cultura agri.* H.

Sic etiam libri Cortiani. Placet: certe scribendum separatis vocabulis *agri cultura.* Vid. I. Fr. Heusinger. ad Ciceron. de Offic. p. 355. S.

utique) Alii *utque*, quod praestat. S.

sed ordeum — legumina) Rom. *Sed hordeum fabamque et cetera legumina.* H.

Bene. Secundus I, 23, 3. *quiescerem sileremque et quasi eiurato magistratu privatum ipse me facerem.* Sed quid exemplis in re nota opus? Vid. Drakenborch. ad Liv. 2, 31, 1. De orthographia vocis *hordeum* vid. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 75. S.

17 *incerta, fallaciaque sunt*) Rom. *incerta, fallacia sunt.* H.

Periclem Rom. *Periclen.* H.

Etiam Cortio oblatum, nec tamen ab eo, quod miror, adscitum. Alibi formam Graecam praetulit. Vid. eius Notas p. 3. 43. 72. S.

Periclem sic — laudari) Servavit illa Eupolidis verba etiam Scholiastes Aristoph. ad Acharn. 539. apud quem primus versus ita legitur, ut nos repraesentavimus, consentientibus libris a Cortio adhibitis. Praecesserat τaχὺς λέγειν μὲν, πρὸς δέ γ' κ. τ. λ. Interpretatus est verba Eupolidis Cicero in Bruto c. 9. *De Pericle scripsit Eupolis, cum delectatione etiam aculeos reliquisse in animis eorum, a*

— — πρὸς δέ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

18 Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim) sine facultate summa contigisset. Nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque

quibus esset auditus. Sed etiam reliqua respexit c. 15. Πειθὼ, *quam vocant Graeci, cuius effector est orator, hanc Suadam appellat Ennius, quam Deam in Pericli labris scripsit Eupolis sessitavisse.* Vid. quae diximus ad Quinctil. 10, 1, 82. *G.*

πρὸς — — ἀκροωμένοις) Rom. πρὸς τοῦτο πειθώ τις ἐπεκάθειτο τοῖς χείλεσι. οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Pleraque vitiose, ex quibus tamen vulgatam emendare licet, in qua ἐγκατέλιπε pro ἐγκατέλειπε scriptum videtur. *H.*

De loco Eupolideo vid. Wyttenbach. ad Plutarch. de S. N. V. p. 7. sqq. Ἐγκατέλειπε habet et Diodor. Sic. T. I. p. 505. *S.*

18 *Verum — brevitate,* Rom. *Pericli verum huic ipsi nec illa nec illud brevitate.* Graeca desunt: *Periclis* vero nomen ex glossa esse apparet. *H.*

Delendum *Pericli*, quod ex glossa invectum, aliis in libris alium locum occupavit. *S.*

brevitate vel velocitate) His recte Plinius putat illud τάχος absolvi. Sic Dionysius Hal. Ep. 2. ad Amm. et in Iud. Thucyd. τὸ τάχος τῆς σημασίας, vel τῆς ἀπαγγελίας Thucydidi tribuit, quendam vigorem significans sententiarum, qui e concinnae brevitatis studio oritur. Et Demetrius de Eloc. §. 137. τὸ τάχος opponit τῷ μηκυνομένῳ, et τῇ συντομίᾳ, brevitati, tribuit. Deinde et velocitas illa et celeritas dicendi, quam Cic. Or. 16. *flumen verborum* et *volubilitatem* dicit, τάχος Graecis appellatur. Ita Dionys. Compos. Cap. 20. versibus homericis propter numerum dactylicum celeriter decurrentibus τὸ τάχος ἀπαγγελίας tribuit, στηριγμοὺς opponens, et ἐγκαθίσματα, quae Cicero l. c. *distincta* et *interpuncta intervalla, moras,* et *respirationes* vocat. Sed eodem pertinet impetus ille dicendi, qui fulminis ritu omnia disiicit, et cum gravi affectu oratoris coniunctus est. Quo sensu τὰ τάχη tribuunt Demosthepi Dionys. Iud. Thucyd. Cap. 53. et Longin. 12. Itaque recte *utramque* Plinius *differre* dicit. Nempe *brevitas* in elocutione et tractatione, *velocitas* in pronuntiandi impetu maxime cernitur, quo verba cito transcurrunt. Illi *copiam dicendi* et *spatium*, huic illam commorationem tribuit, qua quis *non pungit*, sed *infigit*, quo sensu Graeci ἐπιμονὴν, διατριβὴν, ἐγχρονισμὸν dixerunt. *E.*

Fulius haec vir doctissimus in Lex. Technol. Graec. Rhet. v. τάχος disputavit. *S.*

facultate) dicendi, eloquentia. Sic *potens* absolute dictum Latinis recentioribus; ut Graecis aevi inferioris δύναμις, δυνατός. Vid. Kuster. ad Argum. Nub. Aristophan. *S.*

copiam — desiderant) Rom. *copiam dicendique spatium desiderat. H.*

Desiderat etiam Excerpta Brummeri. *S.*

desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum potest, qui non pungit, sed infigit. Adde, quae aeque de eodem Pericle co- 19
micus alter,

Ἤστραπτ᾽, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio et abscissa, sed lata, et magnifica, et excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est. 20
Quis negat? Sed non minus non servat modum, qui infra rem, quam qui supra; qui adstrictius, quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut 21
illud, *immodice et redundanter*, ita hoc, *ieiune et infirme*. Alius excessisse materiam, alius dicitur non implesse. Aeque uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat: quod certe etsi non limatioris, maioris tamen ingenii vitium est. Nec 22
vero, quum haec dico, illum Homericum ἀμετροεπῆ probo, sed hunc,

relinquere — aculeum) Ab apibus et vespis desumta videtur metaphora, quarum relictus in vulnere aculeus inquietat et solicitos habet eos, quos pupugere. *G.*

Verissime Gesnerus, quem Gierigius audire debebat, parum perspecte de stimulo cogitans aurigarum, audientesque iumentis comparans. Plato Phaedon. cap. 40. p. 386. ed. Fischer. παντὶ λόγῳ ἀντιτείνετε, εὐλαβούμενοι, ὅπως μὴ ἐγὼ, ὑπὸ προθυμίας ἅμα ἐμαυτόν τε καὶ ὑμᾶς ἐξαπατήσας, ὥσπερ μέλιττα τὸ κέντρον ἐγκαταλιπὼν, οἰχήσομαι. *S.*

19 *Adde — Pericle*) Rom. *Adde quae de eodem Pericle.* Illud *aeque* in vulg. potest abesse. *H.*

Immo debet abesse. Recte omiserunt Cortius et Gierigius. *S.*

comicus alter) Aristophanes loco, quem modo laudavimus, ad quem Kusterus docet, qui praeterea veteres eius elogii an reprehensionis? mentionem fecerint. Dicimus et nos aliquid ad Quinctil. 2, 16, 19. Translationem Latinam ipse tradit Secundus. *G.*

abscissa) Cortius ex Medic. *abscisa.* Vid. Interpret. ad Liv. 44, 5, 5. *S.*

omnia denique perturbat ac miscet) ξυγκυκᾷ. Haec Plinius, ut ingentem vim orationis latae, magnificae, excelsae ostenderet, parum ceteroqui curans, bonane sit an pessima res *omnia perturbare.* Id si curasset, ipsum Aristophanis locum omittere debuisset. *S.*

20 *Optimus tamen* etc.) Suspicor, Plinium scripsisse: *At optimus tamen modus est. Quis negat? Sed* etc. Sic Cicero Epist. 9, 6. pag. 242. Ernest. *At in perturbata republica vivimus. Quis negat? Sed* etc. *S.*

21 *ille imbecillitate*) *Ille* ad propinquius refertur, *hic* ad remotius: quod saepe fieri, passim a viris doctis adnotatum. *G.*

22 ἀμετροεπῆ) Thersiten, Il. β, 212. *immoderatum verbo-*

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν·
non quia non et ille mihi validissime placet,
Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως·
si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hibernis, id est, crebram, adsiduam et
23 largam, postremo divinam et coelestem, volo. At est gratior multis actio brevis. Est; sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter dicere, sed
24 omnino non dicere. Haec est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu; sed plane, cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuae debeam, rectius tamen arbitror, in tanta re, ratione quam auctoritate su-
25 perari. Proinde, si non errare videor, id ipsum, quam voles brevi epistola, sed tamen scribe; confirmaveris enim iudicium meum: si erravero,

rum. Alterum de Ulysse dixit poëta Il. γ, 222.: tertium de Menelao ibid. 214. Ad quem locum ostendit Clarkius, ut passim triplicem charactera dicendi in Homericis personis describi doceant veteres. Instar omnium est Quinctil. 12, 10, 64. *G.*

Cod. Medic. miro lapsu ἀμαρτοεπῆ. Thersites ἀμετροεπής. Aiax ἀμαρτοεπής, Il. ν, 824. ubi in libris, si fides Barnesio, in alteram partem peccatum. *S.*

Καὶ ἔπεα κ. τ. λ.) Rom. *νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμέρησιν.* Scribe *χειμερίῃσιν*, ut apud Homerum legitur, non *χειμερίοισιν.* *H.*

Ibi et alterum in libris repertum: sed *χειμερίοισιν* ab Ionismo Iliadis abhorret. *S.*

placet) immo *placeat*, ut Cortiana et Gierigiana. *S.*

crebram, adsiduam et largam) Bene Cortius ex libris: *crebram, et adsiduam, et largam.* *S.*

Rom. *id est crebram et assiduam, sed et largam.* *H.*

23 *Est; sed inertibus*) Rom. *Est quidem, sed inertibus.* *H.*

Inepta huius particulae additione librarii aeque frequenter peccarunt ac primi scriptorum veterum editores, quos innumeris locis hanc vocem interposuisse, ubi in Mstis non conspicitur, vere monet Drakenb. ad Liv. Epit. L. 55. *S.*

quasi iudicium) tanquam normam et regulam, quam in agendo et dicendo sequi debeamus. *E.*

Immo *iudicium* h. l. pro *iudicibus* dicitur. Sic et Cicero. Vid. Clav. Cicer. h. v. *S.*

24 *auctoritati tuae debeam*) Rom. *auctoritati debeam tuae.* *H.*

Placet hic ordo. *S.*

25 *confirmaveris — erravero*) Rom. *confirmabis enim iudicium meum: si errare.* Hoc malo. *H.*

Accedo. *Erravero* natum ex infinitivo glossaque *vero* coalitis. *S.*

longiſſimam para. Num corrupi te, qui tibi, ſi mihi accederes, brevis epiſtolae neceſſitatem, ſi disſentires, longiſſimae impoſui? Vale.

XXI.

Servos conſilio Paterni emtos, decentes eſſe ſcribit: ut frugi ſint, optat.

C. PLINIVS PLINIO PATERNO SVO S.

Ut animi tui iudicio, ſic oculorum plurimum tribuo: non quia multum, (ne tibi placeas) ſed quia tantum, quantum ego, ſapis: quamquam hoc quoque multum eſt. Omiſſis iocis, 2 credo decentes eſſe ſervos, qui ſunt emti mihi ex conſilio tuo. Supereſt, ut frugi ſint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis, iudicatur. Vale.

XXII.

Ariſtonis, quem laudat, diuturna valetudine in urbe ſe detineri ſcribit.

C. PLINIVS CATILIO SEVERO SVO S.

Diu iam in urbe haereo, et quidem attonitus. Perturbat me longa et pertinax valetudo Titi Ariſtonis, quem ſingulariter et miror et diligo. Nihil

Num corrupi te) Num forte feci, ut praeter animi tui ſententiam ſecundum me des iudicium? Iſta enim lege, quam tibi tuli, males fortaſſe brevi epiſtola ſecundum me pronunciare, quam mihi contradicendo moleſtiam longae epiſtolae ſcribendae ſubire. Eſt autem hic dolus ſuaviſſimus et maxime amabilis, quo cogit Tacitum, quidquid ſentiat, longiſſima epiſtola reſcribere, ne accuſationi locum det, maluiſſe adſentari quam longam epiſtolam ſcribere." G.

neceſſitatem — impoſui) Gierigius: „Formula *neceſſitatem* „*impoſui* proprie non convenit „niſi *longiſſimae*, ſed, ut fit, „accommodata etiam eſt *brevi.*" Quidni etiam brevi proprie conveniat? Modo legimus: *quam voles brevi epiſtola, ſed tamen ſcribe.* Id qui alterum iubet, neceſſitatem ei imponit literarum quamvis brevium. S.

est enim illo gravius, sanctius, doctius: ut mihi non unus homo, sed literae ipsae omnesque bonae artes in uno homine summum periculum ad-
2 ire videantur. Quam peritus ille et privati iuris et publici! Quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet! Nihil est, quod discere velis, quod ille docere non possit: mihi certe, quoties aliquid abditum quaero, ille the-
3 saurus est. Iam quanta sermonibus eius fides! quanta auctoritas! quam pressa et decora cunctatio! Quid est, quod non statim sciat? Et tamen plerumque haesitat, dubitat, diversitate rationum: quas acri magnoque iudicio ab origine caussisque primis repetit, discernit, expendit.
4 Ad haec quam parcus in victu! quam modicus in cultu! Soleo ipsum cubiculum eius, ipsumque lectum, ut imaginem quandam priscae frugalitatis,
5 adspicere. Ornat haec magnitudo animi, quae nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam

XXII, 2 *exemplorum — antiquitatis*) Praecipua pars doctrinae veteris, inprimis oratoriae, ut quis historiarum, et omnis antiquitatis scientia polleret. Cic. Or. 1, 5. *Tenenda est oratori omnis antiquitas exemplorumque vis.* *E.*

quod discere velis) Plures Cortii libri *quod doceri velis.* Placet. *Discere* interpretamentum videtur. *S.*

3 *pressa — cunctatio*) Quae premit, reprimit aliquamdiu sententiam, nec statim, vixdum cognita re, pronuntiat. cf. 9, 9. 2. *G.*

Puto Gesnerum bene sensum vidisse. Nam quod alii *modestam* explicant, nonne id ipsum modestiae est, premere, reprimere sententiam, id quod ipse Plinius mox dicit *haesitare, dubitare, diversitate rationum.* Nolim ego cum Gierigio nunc conferre illa loca, in quibus *pressum stilum,* vel *orationem* veteres dixere. Nam in his omnibus, quae *pressa* dicuntur, magis brevitatem, copiae et abundantiae oppositam, quam modestiam, declarant. Cf. quae diximus ad ep. 16, 4. *E.*

Pressa et decora cunctatio non est *brevis*, ut Cortio visum; sed *quae sententiam aliquamdiu reprimit*, ut Gesnero placet; vel *modesta*, ut Cellario, quem immeritum reprehendit Cortius. Ita stilus *pressus demissusque* epist. VIII, 5. *parcior et pressior* lib. VIIII. ep. XVIIII. 6. Vide eundem Gesnerum ad Quintil. lib. X. cap. I. 46. *H.*

4 *ipsum cubiculum*) In Gesneriana, sequace Gierigiana, post *ipsum* inepte incidebatur. *S.*

ipsumque lectum) in quo iam quidem *cubat*, vel decumbit potius aeger, sed alias etiam, dum legit, dictat, studet: ab hac enim re dicta *cubicula*, non dormitoria modo, sed etiam diurna. *G.*

refert: recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In summam, non 6
facile quemquam ex istis, qui sapientiae studium habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis. Non quidem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectat; sed in toga negotiisque versatur: multos advocatione, plures consilio iuvat. Ne- 7
mini tamen istorum castitate, pietate, iustitia, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, qua patientia hanc ipsam valetudinem toleret, ut dolori resistat, ut sitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, 8
quos maxime diligit, advocavit: rogavitque, ut

6 *In summam*) Rom. *in summa*, non *in summam*, ut oraculi sui auctoritate Cortius edidit. Nusquam aliter Plinius. Sequitur: *non facile quemquam ex istis, qui sapientiae studium habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis*. Fortasse *comparaeris*: quamquam et Cortius *comparabis* retinet. *H.*

habitu corporis) Barba, severitate supercilii, pera, pallio, baculo etc. *G.*

gymnasia — aut porticus) Quae loca obire solebant professione philosophi ad captandam, quae confluere eo soleret, iuvenum et otiosorum turbam. Notum, Gymnasii nomen tandem plane cessisse literariis ludis; Porticum autem (στοὰν) Zenonis sectae nomen dedisse. *G.*

advocatione) Praesentia in foro ac patrocinio etiam: consilia domi impertire licet. *G.*

7 *fortitudine, etiam primo loco cesserit*) Haec interpunctio aliud dicentem facit Plinium, atque is voluit. Nam ex eius mente scribendum, *fortitudine etiam, primo loco cesserit*. Ceteras virtutes in docto homine inesse, minus incredibile: fortem vero eumdem dici posse, non omnes concedunt. Id vero probat summa doloris patientia, qua valetudinem istam toleret. *H.*

Longe praestat haec ratio alteri, quam sequitur et Gierigius, hunc locum sic interpretans: etiamsi sint philosophi summa dignitate. Mox Plinius de admirabili illa Aristonis fortitudine: *Id ego arduum in primis, et praecipue laude dignum puto*. *S.*

ut sitim differat) Quantum in febri tormentum sit sitis, heu nimis saepe plerique experiuntur. Nec Germanis tantum hoc obiicitur, ferre illos sitim nequire: sed Epictetus hoc maximum profectus experimentum commendat, Enchir. c. 70. διψῶν ποτε σφοδρῶς ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον — —. Quantum etiam sit in eo, ut *febrium ardorem* et sudores, qui non minus extra corpus inquietant, quam intus iactatur aestuantis sanguinis motibus, aliquis *immotus opertusque transmittat*, et quam parum ad eam rem vulgaris philosophia prosit, noverunt clinici. *G.*

medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, ut, ſi eſſet inſuperabilis, ſponte exiret e vita: ſin tantum difficilis et longa, reſiſteret maneretque.
9 Dandum enim precibus uxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne ſpes noſtras, ſi modo non eſſent inanes, voluntaria morte dereſeret. Id ego arduum in primis, et praecipua laude dignum puto.
10 Nam impetu quodam et inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero et cauſſas eius expendere, utque ſuaſerit ratio, vitae mortisque conſilium ſuſcipere vel ponere, ingentis eſt animi.
11 Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur: ſupereſt, ut promiſſis deus adnuat, tandemque me hac ſolicitudine exſolvat, qua liberatus, Laurentinum meum, hoc eſt, libellos et pugillares, ſtudioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere aut adſidenti vacat, aut
12 anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in poſterum deſtinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, ſed laetioribus epiſtolis, ſcribe. Erit confuſioni meae non mediocre ſolatium, ſi tu nihil quereris. Vale.

8 *inſuperabilis*) *inexſuperabilis* Rom. non tantum, ſed etiam Brummer. A. et Arnzen. *H.* Praefero *inexſuperabilis*. Livius 8, 7, 8. *Movet ferocem animum iuvenis ſeu ira, ſeu detrectandi certaminis pudor, ſeu inexſuperabilis vis fati.* Proprio ſenſu ſaepiſſime in Livio reperias. Vid. Drakenb. ad 21, 30, 7. quo loco eadem in libris confuſio. Secundus infra 5, 9, 2. ſimili compoſito in ſimili re: *intereſt quam maturiſſime inexplicabili morbo liberari.* S.

10 *vitae — ponere*) *vitae mortisque conſilium vel ſuſcipere vel ponere* Rom. et Brumm. A. Male alterum *vel* vulgo omittitur. *H.*

11 *Et medici — pollicentur*) Rom. *Et medici quidem ſecunda pollicentur*, ſine *nobis*. *H.*

adſidenti) ſcil. aegro. Plene Livius 21, 53, 6. *S.*

12 *Habes, quid timeam* etc.) Nihil hic libri variant: recte. Vid. egregiam I. Fr. Heuſingeri notam ad Cicer. de Offic. p. 387. *S.*

XXIII.

Conſulenti, an tribunum plebis cauſſas agere deceat, reſpondet, ſe, quum tribunus eſſet, abſtinuiſſe propter certas, quas adfert, rationes.

C. PLINIVS POMPEIO FALCONI SVO S.

Conſulis, an exiſtimem te in tribunatu cauſſas agere decere. Plurimum refert, quid eſſe tribunatum putes; inanem umbram, et ſine honore nomen, an poteſtatem ſacroſanctam, et quam in ordinem cogi ut a nullo, ita ne a ſe quidem deceat. Ipſe quum tribunus eſſem, erraverim fortaſſe, qui me eſſe aliquid putavi, ſed tanquam eſſem, abſtinui cauſſis agendis: primum quod deforme arbitrabar, cui adſurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus ſtare; et qui iubere poſſet tacere quemcunque, huic ſilentium clepſydra indici; et quem interfari nefas eſſet, hunc etiam convicia audire; et, ſi inulta pateretur, inertem, ſi ulciſceretur, inſo-

XXIII, 1 *quid eſſe tribunatum putes*) Rom. *quid eſſe tribunum putes.* Sic etiam n. 5. *quid eſſe tribunum. H.*

inanem umbram) Ut ſane re ipſa tum erant Magiſtratuum omnium nomina, cum omnia imperatores ad ſe traxiſſent. Et incidit Tribunatus Plinii in Domitiani imperium, civilitatem poſtea revocavit Traianus. *G.*

umbram — nomen) Graecorum σκιὰ et ὄνομα. *S.*

in ordinem cogi) Formula ſolemnis, qua ſaepe apud Livium queruntur tribuni iniuriam ſibi illatam, vel parum reverenter habitam vim ſuam. v. g. 25, 3 et 4. 43, 16. quo poſteriore loco illud in primis apparet, non paremio etiam *in ordinem cogi* tribunos. Qui nempe *in ordinem cogit* aliquem, pro privato eum tractat, nec poteſtatem illius agnoſcit: hoc ipſe noſter Secundus indicat deinde ſ. 3. Idem enim ſignificat *in ordinem ſe cogere*, et *eiurato quaſi magiſtratu privatum ſe facere. G.*

2 *qui me eſſe aliquid putavi)* Rom. *qui me aliquid putavi.* Plures ſunt codices, in quibus *eſſe* deſideratur. *H.*

omnibus ſedentibus ſtare) Dicentis ille nimirum habitus, quem ſibi tamen dedecori eſſe ne Tullius quidem putavit, qui in Conſulatu pro Murena aliisque diceret. *G.*

clepſydra) Quoties nimirum illa ſignificaret, conſumtum eſſe tempus, quod ad dicendum ipſi attributum eſſet. Res nota. Vid. infra 4, 9. 9. it. 6, 2, 5 et 7. *G.*

Rom. *huic ſilentium clepſydra indicere*, ut et Medic. ut ſubintelligatur *aliquem. H.*

convicia audire) Haec nimirum fori antiqui licentia, qua

3 lentem videri. Erat hic quoque aeſtus ante oculos, ſi forte me appellaſſet, vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra, intercederem, auxilium ferrem, an quieſcerem ſileremque, et quaſi eiurato
4 magiſtratu privatum ipſe me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhi-
5 bere, quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum intereſt, quid eſſe tribunatum putes; quam perſonam tibi imponas, quae ſapienti viro ita aptanda eſt, ut perferatur. Vale.

XXIV.

Hiſpano Tranquillum commendat in emendo agello.

C. PLINIVS BEBIO HISPANO SVO S.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur.

liceret maledicere adverſario. Vid. Quinctil. 12, 9, 8. *G.*

3 *appellaſſet, — intercederem, auxilium ferrem)* Verba omnia ſolemnia, explicata proinde et illuſtrata a Briſſonio lib. 2. p. 271. *G.*

vel ille — ferrem) Rom. *vel ille, cui adeſſem, vel ille contra quem; intercederem et auxilium ferrem.* Bona lectio, dummodo rectius, quam a Cellario et aliis pluribus factum, interpungatur. *Quem contra* tamen non muto: Cicer. Philipp. II. cap. VIII. 2. *quem contra dicit.* Lactant. lib. VI. c. XVII. 4. *quos contra disputat.* *H.*

Revocanda copula ante *auxilium*, quam perverſa interpunctio expulerat. *S.*

4 *me tribunum omnibus exhibere*) intercedendo, ſi quis appellaſſet, auxilioque ferendo. Nulla hic dilogia. *S.*

5 *ut perferatur)* Ad finem usque, etiam difficultatibus oblatis, feratur. Iam laudavit Cortius elegantem Ciceronis locum pro Roſc. Am. c. 4. *Id quod ſuſcepi, quoad potero, perferam.* Et notum eſt, *perferre legem* dici eum, ſi quis obiectis difficultatibus tamen tulerit, et ut valeret, effecerit. *G.*

XXIV *BEBIO*) Scribendum cum cod. BAEBIO. Nota gens Baebia ex libris veterum, lapidibus literatis, nummis. Similis confuſio in ὄρος Βαίβιον, Βέβιον, de Veſuvio. *S.*

1 *venditare*) ſimpliciter *velle vendere, venalem habere.* Vid. Voſſium de Analog. L. III. p. 173. qui locum Plinianum, niſi operarum culpa eſt, negligentius transſcripſit. Add. eund. in Etymolog. L. L. v. *Vendo.* Diminutivi *agellus* cum verbo *venditare* coniunctio qua gratia commendetur, hebetior ſum, quam ut videam. *S.*

amicus tuus) Is qui eſſet, non ignorabat Baebius: ut non mirer, nomen omiſſum eſſe. *S.*

Rogo cures, quanti aequum eſt, emat: ita enim 2
delectabit emiſſe. Nam mala emtio ſemper ingrata eſt, eo maxime, quod exprobrare ſtultitiam domino videtur. In hoc autem agello (ſi modo 3
adriſerit pretium) Tranquilli mei ſtomachum multa ſolicitant, vicinitas urbis, opportunitas viae, mediocritas villae, modus ruris, qui avocet magis quam diſtringat. Scholaſticis porro dominis, 4
ut hic eſt, ſufficit abunde tantum ſoli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque ſemitam terere, omnesque viticulas ſuas noſſe et numerare arbuſculas poſſint. Haec tibi 5
expoſui, quo magis ſcires, quantum ille eſſet mihi, quantum ego tibi debiturus, ſi praediolum iſtud, quod commendatur his dotibus, tam ſalubriter emerit, ut poenitentiae locum non relinquat. Vale.

2 *ingrata eſt*) *eſt* Cortius recte expunxit optimi codicis auctoritate. Innumeris locis ſedulitas librariorum inepta verbum ſubſtantivum invexit. Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 3, 3. *S.*

3 *In hoc autem agello*) Rom. *In hoc agello*, ſine *autem*. *H.*

ſtomachum multa ſolicitant) multa ſunt, quae cupiditatem emendi iniiciant. *E.*

avocet — diſtringat) cuius cultura animum magis recreet, quam curis ſolicitet; bene Gierig. cf. Epiſt. 1, 3, 2. et 8, 23. *E.*

Sic iam Cortius: „*Avocet* ab „aliis negotiis, quibus dominus „diſtringitur, et removeat, adeo„que recreet et reficiat." *S.*

4 *Scholaſticis porro dominis*) Ita et Rom. *H.*

Scholaſtici, in umbra ſcholarum verſantes, declamantes et eloquentiae ſtudioſi. Vid. Epiſt. 3. *E.*

Gloſſa, in textum adeo illata, haud incommode *ſtudioſis* explicat. Cf. Giſan. Obſerv. L. L. p. 437. ed. Altenb. ubi quae Otho exempla adſcripſit, laudare occupaverat Cortius ad Plin. 2, 3, 5. *S.*

reptare per limitem) ut Horat. Epp. 1, 4, 4. *ſilvas inter reptare ſalubres.* *G.*

5 *quo magis — praediolum*) Rom. *quo magis ſcires, quantum etiam ille mihi, ego tibi debiturus ſim, ſi praediolum.* Sed hoc *etiam* factum credo ex *eſſet*, poſtea vero *ſim* a librariis acceſſiſſe: ordinem verborum vulgato praefero. *H.*

LIBER SECVNDVS

I.

Verginii Rufi, V. Cl. funus praedicat, ipsumque laudibus pro merito ornat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Post aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi, maximi et clarissimi civis, perinde felicis.
2 Triginta annis gloriae suae supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, et posteritati suae interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluisset.
3 Caesares, quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit: reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc
4 ipsum honorem publici funeris reservatus. An-

I, 1 *Verginii Rufi*) *Virginii Rufi* Rom. et Medic. *H.* Quod nec ipsum malum. Cortius bene comparat *Vergilius, Virgilius.* Vid. Virgilii Historia descripta per COSS. a Carolo Ruaeo init. *S.*

perinde felicis) Non minus felicis, quam magni et clari. Quidam, *et proinde felicis,* ut hoc sibi velit, ob id ipsum felicem esse, quod talis etiam mors et tale funus eum consecutum sit. *G.*

2 *gloriae suae supervixit*) Longe alio sensu, quam nos: *seinen Ruhm überleben,* ut ridicule vertit Schellerus. *S.*

Legit scripta de se carmina) Rom. *Legit scripta de se garaunta. H.*

cum principis noluisset) Post Neronis interitum, Tac. H. 1, 8. iterum post Othonem, idem H. 2, 51. Add. noster infra 9, 19, 1. *G.*

3 *optimum*) Nervam, quod series vitae nostri docet et Fasti. Est enim suffectus Verginio Tacitus. Alioqui Traianum *optimum* quasi suo nomine dici constat. Verum hoc nomen etiam Nervae tribuit noster Paneg. 89, 1. vid. Vouck. Obss. misc. c. 15. p. 90. *G.*

ad hunc — reservatus) Rom.

num tertium et octogesimum excessit in altissima
tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma
valetudine: nisi quod solebant ei manus tremere,
citra dolorem tamen: aditus tantum mortis du-
rior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam 5
quum vocem praepararet, acturus in consulatu
principi gratias, liber, quem forte acceperat
grandiorem, et seni et stanti ipso pondere elapsus
est. Hunc dum consequitur colligitque, per lae-
ve et lubricum pavimentum, fallante vestigio,
cecidit, coxamque fregit, quae parum apte col-
locata, reluctante aetate, male coiit. Huius viri 6
exsequiae magnum ornamentum principi, magnum
seculo, magnum etiam foro et rostris adtulerunt.
Laudatus est a consule Cornelio Tacito: nam hic
supremus felicitati eius cumulus accessit, lauda-
tor eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis 7
abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusa-
vit: nobis tamen quaerendus ac desiderandus est,
ut exemplar aevi prioris: mihi vero praecipue,
qui illum non solum publice, sed etiam privatim,

ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatum. Verior est vulgata. *H.*

5 *acturus — principi gratias*) Solemne tum fuisse, ut gratias ageret Consul Principi, vel ex Pliniani panegyrici principio constat. Add. 3, 18, 1. *G.*

Hunc dum consequitur) Rom. *Hunc dum sequitur. H.*

Dum librum delabentem prosequitur corpore ad terram prono, ut arripiat et sustollat. Ornata vox, quae rem quasi pingit, et sensibus admovet. *E.*

reluctante aetate) Nota res est, in senibus ossium fracturas *male coire*, h. e. difficulter sanari membris aptandis, praesertim ubi haec *parum apte collocata* sunt, *schlecht eingerichtet. E.*

Collocare de ossium fracturis proprium. Plene Celsus 8, 7. *ubi ea* (maxilla fracta) *in suam sedem collocata est. S.*

6 *nam hic — accessit*) Rom. *nam hic eius supremus felicitati calculus adcessit. H.*

7 *nobis tamen quaerendus*) *Sic omnes libri. Cum tamen *quaerere* vel *requirere* et *desiderare* eandem plane vim habeant vide an melius legi possit, *querendus. G.*

Immo vero non eandem vim illis verbis esse, intelligitur ex Epist. 6, 2. In *desiderare* plus est, quam in *quaerere. E.*

ut exemplar aevi prioris) Rom. *ut exemplar vitae prioris*, ut Cortii codices. Proxima verba, *sed etiam privatim*, in Rom. non magis adsunt, quam in melioribus codicibus, eaque merito reciduntur. *H.*

8 quantum admirabar, tantum diligebam; primum quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque coniunctae: praeterea quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit: sic ad omnes honores meos ex secessibus adcucurrit, quum iam pridem eiusmodi officiis renuntiasset: sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio iudicant, me
9 semper nominabat. Quin etiam in hac novissima valetudine veritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumtibus iudicio senatus constituebantur, quum illi tot amici senes consularesque superessent, me huius aetatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis,
10 *etiamsi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus ex caussis necesse est, tanquam immaturam mortem eius in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri
11 mortalitas magis finita quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum et sermone versabitur, postquam ab
12 oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione de-

8 *praeterea — — ornavit*) *Praeterea, quod ille mihi tutor relictus*, [hoc ordine Rom.] *adfectum parentis exhibuit; sic candidatum me suffragio ornavit.* Ita rectius interpungi puto, quam vulgo. *H.*

ille mihi tutor relictus in aliis quoque libris obvium, ordine profecto ad sensum aurium iucundiore. Ceterum bona interpunctio Gesnerianae. *S.*

ex secessibus adcucurrit) Ut Atticus, qui urbana officia amicis ut praestaret, ventitare Romam solebat. *G.*

illo die, quo sacerdotes) Augures intelligit. Vid. 4, 8, 3. Certum diem et solemnem huic rei destinatum dicere non habeo; nam quod Ovidium et Tacitum hic laudant, de Kalendis Ianuariis, nihil ad hanc rem. Neque ita locutus esset Plinius, si has intellexisset. *G.*

9 *Quin etiam — valetudine*) Rom. *Qui etiam in h. n. v. H.*

Multum praestat *quin etiam*. *S.*

per quem excusaretur) Quem quasi vicarium suae operae atque muneris daret, ut hodie, qui deprecantur militiam: et olim in Romana republica senes grandaevi, qui magistratum suscipere nollent: hoc enim esse *excusari*, apud ICtos praesertim, constat. *G.*

ſimus eſt. Verginium cogito, Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo: cui fortaſſe cives aliquos virtutibus pares et habemus et habebimus; gloria neminem. Vale.

II.

Accuſat Paullinum negligentiae literarum.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Iraſcor: nec liquet mihi, an debeam; ſed iraſcor. Scis, quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſaepe, μικραίτιος ſemper. Haec tamen cauſſa magna eſt, neſcio an iuſta: ſed ego tanquam non minus iuſta quam magna ſit, graviter iraſcor, quod a te tamdiu literae nullae. Exorare 2
me potes uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas et longiſſimas miſeris. Haec mihi ſola excuſatio vera, ceterae falſae videbuntur. Non ſum auditurus, *non eram Romae*, vel *occupatior eram*. Illud enim nec dii ſinant, ut, *infirmior*. Ipſe 3
ad villam partim ſtudiis, partim deſidia fruor: quorum utrumque ex otio naſcitur. Vale.

III.

Iſaeum rhetorem laudat, et Nepotem, ut illum audiat, adhortatur.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Magna Iſaeum fama praeceſſerat: maior inventus

12 *recentibus*) tam vividis, ut Verginius ipſe adſtare mihi videatur. Bene Gierigius contulit Ep. 4, 9, 12. indicum *erecti animi et recentes*: Liv. 21, 52. *recentis animi conſul*. *E.*

II, 1 *μικραίτιος*) Qui parvis rebus et cauſſis ad accuſandum et expoſtulandum movetur. *G.* *Impotens* autem eſt, qui ſibi non imperat, temere et importune erumpit. *E.*

2 *Exorare me potes uno modo*) Ita et Rom. melius, quam Medic. *exora me*, quod tamen Corio placere potuit. *H.*

3 *ut*) ſcil. *audiam*. Saniſſima vulgata. *S.*

est. Summa est facultas, copia, ubertas: dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Sermo Graecus, immo Atticus: praefationes tersae, graciles, dulces; graves interdum et erectae.
2 Poscit controversias plures, electionem auditoribus

III, 1 *facultas*) vid. ad 1, 20, 18. *S.*

dicit semper ex tempore) Quomodo conciliabimus Plinio Philostratum, qui de vitis Sophist. 1, 20, 2. negat ex tempore Isaeum hunc dixisse? Haec enim sententia erit, sive cum Oleario legas *τὰς δὲ μελέτας ὡς αὐτοσχεδίους ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἐπεσκεμμένας τὸν ἐξ ἕω εἰς μεσημβρίαν καιρόν·* sive cum aliis *τὰς δὲ μελέτας οὐκ αὐτοσχ. κ. τ. λ.* quae verior mihi lectio videbatur, et praeterea putabam legendum, *ἐπεσκεμμένος*. Sed *ἐσκεμμένα* etiam passive in tali re Lucian. Pseudolog. p. 436, 1. De extemporalitate viri forte fucus factus est Secundo a gloriosulo homine. *G.*

Immo rectius legitur *ὡς αὐτοσχεδίους*. Philostratus enim, ut bene monuit Gierigius, dicit Isaeum disputationes suas venditasse quidem tanquam subito natas, sed commentatum esse toto antemeridiano tempore. Ita omnes veteres rhetores facere solitos Hermogenes notavit: *γράψαντες γὰρ πάντες ὑποκρίνονται σχεδιάζειν.* Plura eiusmodi congessit Cresoll. Theatr. Rhet. p. 211. *E.*

Accedo Gesnero veterem in Philostrato lectionem *οὐκ αὐτοσχεδίους* tuenti. *S.*

praefationes) illas puto, quibus sub initia disputationum utebantur; in quo genere exstat *προλαλιά* una alteraque Luciani. Sic ponit etiam 4, 11, 14. *G.*

graves et erectae) Ad argumentum pertinent ista maioris momenti, de rep. praesertim, ingenuamque qua tractatur libertatem. Sic noster de avunculo suo 3, 5, 5. *Quum omne studiorum genus paullo liberius et erectius periculosum servitus fecisset. G.*

Immo vero series orationis postulare videtur, ut *graves et erectas* ad dicendi potius genus splendidum et magnificum referamus, et *gracilibus* oppositas putemus, praesertim cum, bene monente Gierigio, illa argumenta praefationum fuisse vix videantur. Nempe in praefationibus suas res agebant, vel captatione benevolentiae auditorum animos praeparabant. Vid. Cresoll. Theatr. Rhet. Lib. 4. 8. p. 414. *E.*

2 *Poscit — — incipit*) Rom. *Poscit controversias plures, electionem auditoribus permittit, saepe etiam imparatus csurgit.* [Lego *consurgit*, quod in hoc exemplari saepe *c̄* scriptum est pro *con*, et *consurgere* Plinio placuit. lib. IIII. ep. VIIII. 18. lib. VIIII. ep. XIII. 18] *amicitur, incipit.* Vulgo editur *saepe etiam partes: surgit.* Intelligunt partes accusandi vel defendendi: eas vero qui *permittit*, non eligendas, sed agendas concedit; quod Plinius hic dicere noluit. Vide ergo, an Romana lectio, quam nemo antea in medium attulit, melior sit, si ita interpungas: *electionem auditoribus permittit saepe; et iam* [id est, *statim*] *imparatus consurgit.* Sed *etiam* potius ex syllaba *im* factum et supervacaneum esse suspicor. Nihil tamen vulgatae lectioni derogo. *H.*

Ad Romanam lectionem accedit *paratus* librorum nonnullorum pro *partes*. *S.*

Poscit controversias) Si *ponit* legas, quod vult, post alios, Gisb. Cuperus Obs. 3, 20, in-

permittit, saepe etiam partes: surgit, amicitur, in-

iri possit ratio conciliandi cum Philostrato Plinium. Qui enim toto antemeridiano commentatus est, ille optionem dare auditoribus potest ex pluribus, quas posuit, controversiis, quibus nimirum omnibus se paraverit, unam eligendi. Porro quae sint *controversiae*, omnium optime patet ex Senecae, quas habemus, controversiis, h. e. caussis fictis, quas deinde in utramque partem agere tractareque, et illis quasi velitationibus forensi militiae praeparare iuvenes, solebant. *G.*

Mihi, ex Plinii narratione rem ponderanti, tamen videtur illud *poscit* servandum et defendendum esse. Dicit Isaeum *semper ex tempore dixisse, sed tanquam diu scripserit*; nam antea ei summam *facultatem* dicendi et *copiam* tribuerat. Iam Isaeus se talem gerebat, qualis videri volebat. Ergo *poscit controversias*, ne ipse praeparatus advenisse videatur, et *plures*, ne cum illo auditore, qui quaestionem proposuisset, sibi convenisse videatur. Deinde ut nulla fraudis suspicio relinqueretur, etiam auditoribus aliis rursus inter propositas controversias electionem permittebat. Nam si ipse *posuisset* illas, quamvis ex his unam elegissent auditores, tamen semper talis fuisset, cui se praeparare potuisset. Plane describit Plinius Isaeum talem, quales hodienum sunt, qui apud Italos *Improvisatori* dicuntur, hoc uno diversi, quod carmina ex tempore dicunt, sed ita etiam, tanquam diu scripserint. Accedit, quod illos Sophistas et Rhetores nuspiam legimus quaestiones *posuisse*, sed semper *poposcisse*, ut plane intelligitur ex iis, quae congessit Cresoll. Theatr. Rhet. Lib. 3. Cap. 11. *E.*

Probabilis disputatio, cui album calculum libens adiicio. Add. Gesner. in Epist. ad I. A. Ernestium, cui item *ponit* placuerat. Gierigius hanc παραδιόρθωσιν in textum adeo intulit, minus verecunde cum Plinio agens, quam a critico ceteroqui tam modesto exspectasses. *S.*

saepe etiam partes) Vel ea intelligenda est, quam *dispositionem* vocamus hodie: vel hoc, uti dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi? etc. *G.*

saepe etiam partes) ut dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi. Ita Gesnerus; sed nescio quomodo dubito, an Plinius hoc sensu *permittere auditoribus partes* absolute dixerit. Certe ambigue dixisset: nam quid impedit, quo minus partes controversiarum intelligamus eas, quae exordio, narratione, confirmatione, refutatione, epilogo, constant? Nempe has ego malim nunc intelligi. Est enim haud dubie maioris artis et facultatis, illas partes, quamcunque poscant auditores, in promtu habere, et ordine perturbato statim pertractare, quam accusantis vel defendentis partes sumere. Enimvero Isaeus artem ostentabat. Itaque legendum putem *partis*, sc. electionem permittit auditoribus, ut si velint totius controversiae eam partem maxime tractari, quae habeat narrationem rei factae, vel quae confirmationem argumentorum etc. Haec fiducia non maior est ea, quam notavit Quintil. 10, 7. *Declamatores quosdam perversa ducit ambitio, ut exposita controversia protinus dicere velint: quin etiam, quod est in primis friuolum ac scenicum, verbum petant, quo incipiant. E.*

Partis habent aliquot libri Cortio inspecti ac Brummeri Excerpta. *S.*

surgit, amicitur) Non ita inepta est haec lectio, ut permutanda sit contra alteram, *tam*

cipit. Statim omnia ac paene pariter ad manum: sensus reconditi occursant, verba, sed qualia? quaesita et exculta. Multa lectio in subitis;
3 multa scriptio elucet. Prooemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelse: postremo docet, delectat, adficit: quid maxime, dubites. Crebra νοήματα, syllogismi circumscripti et effecti: quod

igitur (in qua errandi occasionem librario Mediceo dedit *c* solemniter in *g* mutatum.) Potius servanda lectio optimorum librorum, quae conveniat cum decoro illo oratorio, de quo Quinctil. 11, 3, 156. *Leviter consurgendum, tum in componenda toga, vel, si necesse sit, ex integro iniicienda, dumtaxat in iudiciis, (apud principem enim et magistratus ac tribunalia non licebit) paullum est commorandum, ut et amictus sit decentior, et paullum spatii ad cogitandum.* Noster 4, 11, 3. *Postquam se composuit, circumspexitque habitum suum.* Confirmatur hoc utroque loco observatio virorum doctorum, Ferrarii Anal. de re vest. c. 26. et Brouckh. ad Tib. 1, 9, 13. de *amictu* vestem exteriorem, quale est pallium, toga, significante. *G.*

verba, sed qualia?) Abscisso dicendi genere occupat obiectionem. Non mirum est, dixerit aliquis, *verba occursare: φλυαρία* ad hoc sufficit, et impudentia. Itaque subiicit, *sed qualia?* respondet, *quaesita* h. e. adeo elegantia, ut non sponte venisse, sed studio exquisita esse dicas. Haec optime conveniunt cum his, quae ex Philostrato observata sunt. *G.*

3 *colligit fortiter*) Non dubito Plinium his verbis descripsisse eam partem orationis, quae Graecis ἀνακεφαλαίωσις, συναγωγή, συλλογή, Latinis *enumeratio*, et *collectio* dicitur, ut patet e Cic. Brut. 88. nam in ea parte res antea dictae veluti per cumulum et congeriem repetuntur. Huic parti et illud *fortiter* melius convenit. Nam, ut Quintil. 6, 1. ait, *quae enumeranda videntur, cum pondere aliquo dicenda sunt, et aptis excitanda sententiis, et figuris utique varianda.* Nempe Plinius Isaeum ita laudat, ut eum non omnibus solum partibus eloquentiae, sed et virtutibus et officiis oratoriis satisfacere dicat. Primum partes orationis praecipuas quatuor enumerat, *prooemium, narrationem, confirmationem cum refutatione,* (*pugnat acriter.* nam in hac parte pugna et contentio inprimis dominatur) *epilogum,* qui recapitulatione continetur, (*colligit fortiter*). Deinde *elocutionis* virtutem felici brevitate ita laudat, ut eum *ornare excelse* dicat. Denique officia oratoris, *docendi, delectandi, adficiendi* commemorat. *E.*

postremo) ut breviter dicam. Sic 1, 20, 22. Ita et *denique* dicitur. Vid. Otho in Gisan. Observ. p. 132. s. Clav. Cicer. h. v. *S.*

quid maxime, — — effecti) Rom. *quod maxime dubites. Crebra ἐνθυμήματα καὶ νοήματα, crebri syllogismi circumscripti et effecti.* Latina ex glossa esse possunt. *H.*

Certissimum mihi videtur, ex glossa nata esse. Quis enim sibi persuadebit, Secundum ipsum Graeca illa Latine vertisse? Nam ἐνθυμήματα a syllogismis circum-

ſtilo quoque adſequi magnum eſt. Incredibilis 4
memoria: repetit altius, quae dixit ex tempore,
ne verbo quidem labitur. Ad tantam ἕξιν ſtudio
et exercitatione pervenit: nam diebus et noctibus
nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. An- 5
num ſexageſimum exceſſit, et adhuc ſcholaſticus

ſcriptis hic differre non puto. Vide mox Erneſtium. *S.*

Crebra νοήματα) Characterem Iſaei dixit Philoſtratus τὸ ἀπέριττον, τὸ βραχέως ἑρμηνεύειν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπόθεσιν συνέλκειν εἰς βραχύ. Ex hoc fonte ſunt νοήματα, ſententiae ipſi orationi ita intextae, ut nihil exſtent vel emineant, ſed ad ipſam vel narrationem vel argumentationem pertinere videantur. Huc pertinent etiam ἐνθυμήματα quam vocem agnoſcunt etiam quidam libri, quos auctor noſter vocat *ſyllogiſmos circumſcriptos* h. e. in brevitatem contractos, et tamen *effectos* h. e. elaboratos, et argumentationem plenam claramque exhibentes. Hanc utriusque verbi apud noſtrum vim eſſe, Index declarat. *G.*

Νοήματα ſunt, quas Quintil. 12, 10. 48. *ſententias* vocat, quae *feriunt animum, et uno ictu frequenter impellunt, et ipſa brevitate magis haerent, et dictione perſuadent.* Eodem ſenſu Auctor Dial. de Orat. Cap. 22. Ciceronem *locos laetiores* attentaſſe, et quasdam *ſententias* inveniſſe dicit. Eadem et ἐνθυμήματα dicta ſunt cf. Cic. Top. 13. Quintil. 8, 5. Cic. ad Attic. 1, 14. et Gell. N. A. 6, 13. Itaque non contemnenda eſt quorundam librorum MS. varietas, qui h. l. ἐνθυμήματα καὶ νοήματα iunctim habent, quam lectionem reſtituit Gierigius. Ab aliis Codd. etiam verba καὶ νοήματα abſunt. Utra lectio verior ſit, dici non poteſt. Gesnerus putabat, ἐνθυμήματα eſſe, quos Plinius *ſyllogiſmos circumſcriptos* dixerit. Quod ut ego affirmare nolim, ita Gierigius errat, cum ἐνθυμήματα illo ſenſu dicta eſſe negat. Graeci diſerte τὸ ἐνθύμημα dixerunt συλλογισμὸν ῥητορικόν, συλλογισμὸν ἀτελῆ. Cf. Demetrius Eloc. Cap. 30. et 32. Et Ariſtoteles Rhet. 1, Cap. 2. docet ἐνθύμημα συλλογισμὸν εἶναι ἐξ ὀλίγων τε καὶ πολλάκις ἐλαττόνων ἢ ἐξ ὧν ὁ πρῶτος συλλογισμός, h. e. enthymema non omnes eas partes habet, quas ſyllogiſmus dialecticus. Itaque alio loco idem ἐνθ. dixit eſſe ἀπόδειξιν ῥητορικήν. Plura de ea re congeſſimus in Technol. graec. Rhetor. p. 108. *E.*

4 ἕξιν) habitum ſ. facultatem. Cf. Wyttenb. in Bibl. Crit. III, 1. p. 43. ſq. Similiter Porphyrius apud Euſebium Hiſt. Eccl. 6, 19. p. 281. ed. Read. philoſophiae ſcientiam τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν vocat, quam paullo ante τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν dixerat. *S.*

5 *Annum ſexageſimum exceſſit*) Rom. *Annum LXX. exceſſit*, quod minus credibile ac potius falſum. Deinde: *quo genere hominum nihil aut ſincerius, aut ſimplicius, aut melius. H.*

Hoc ordine etiam Brummeri Excerpta. Vulgo: *quo genere hominum nihil aut ſimplicius, aut ſincerius, aut melius* In aliis, etiam in Gierigiana, omiſſa ſunt *aut ſimplicius*, culpâ, ni fallor, operarum, qui, ut fit, eadem, qua toties librarii, chorda oberrarent. Certe nihil ex libris ſcriptis discrepantiae vidi enotatum. *S.*

ſcholaſticus tantum) Rhetor, qui in ſchola et umbra tantum verſetur, forum nunquam adi-

tantum eſt: quo genere hominum nihil aut ſin-
cerius, aut melius. Nos enim, qui in foro ve-
risque litibus terimur, multum malitiae, quamvis
6 nolimus, addiſcimus. Schola et auditorium, ut
ficta cauſſa, ita res inermis, innoxia eſt: nec
minus felix, ſenibus praeſertim. Nam quid in
ſenectute felicius, quam quod dulciſſimum eſt in
7 iuventa? Quare ego Iſaeum non diſertiſſimum
tantum, verum etiam beatiſſimum iudico, quem
tu niſi cognoſcere concupiſcis, ſaxeus ferreusque
8 es. Proinde ſi non ob alia, nosque ipſos, at
certe ut hunc audias, veni. Nunquamne legiſti,
Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriaque
commotum ad viſendum eum ab ultimo terrarum
orbe veniſſe, ſtatimque, ut viderat, abiiſſe? Ἀφι-
λόκαλον, illiteratum, iners, ac paene etiam turpe
eſt, non putare tanti cognitionem, qua nulla eſt
iucundior, nulla pulchrior, nulla denique huma-
9 nior. Dices, *Habeo hic quos legam, non minus
diſertos.* Etiam: ſed legendi ſemper occaſio eſt,
audiendi non ſemper. Praeterea multo magis,
ut vulgo dicitur, viva vox adficit. Nam licet
acriora ſint, quae legas, altius tamen in animo
ſedent, quae pronuntiatio, vultus, habitus, ge-
10 ſtus etiam dicentis adfigit. Niſi vero falſum pu-
tamus illud Aeſchinis: qui, quum legiſſet Rho-
diis orationem Demoſthenis, admirantibus cunctis,

gerit, ut ille quondam Iſocrates. *G.*

6 *ut ficta — inermis*) Rom. *ut ficta cauſa res inermis*, ſine *ita*. *H.*

Melius abeſt *ita*, recteque expunxit Gierigius. *S.*

8 *Gaditanum quendam*) Repetit Hieron. praefat. Biblior. ad Paullinum pr. ſed numero plurium, *de ultimis Hiſpaniae Galliarumque finibus quosdam veniſſe nobiles legimus* etc. Hanc epiſtolam prae manibus Hieronymo fuiſſe, apparet etiam inde, quod ea, quae de viva voce, itemque de Aeſchine mox habet Secundus, ipſe ſanctus Pater inde repetiit. *G.*

9 *legendi — — non ſemper. Praeterea*) Rom. *legendi ſemper occaſio eſt, audiendi non. Praeterea. H.*

acriora ſint) Mens acrius et plenius perſpicit et videt, quae legimus. *E.*

adiecisse fertur, Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου [τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος] ἀκηκόειτε; Et erat Aeschines, si Demostheni credimus, μεγαλοφωνότατος. Fa-

10 Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ etc.) Rom. Τί δὲ εἰ αὐτοῦ θηρίου ἀκηκόειτε vel ἠκούσατε. Desunt τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος. Desunt etiam, quae sequuntur: *Et erat Aeschines* usque ad μεγαλοφωνότατος. *H.*

Articulus ante θηρίου in Rom. male abest. Notus particulae *vel* usus in lectione duplici iungenda. Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 16, 3. 1, 20, 7. *S.*

αὐτοῦ τοῦ θηρίου) Vid. Iacobs. Not. ad Anthol. Graec. III, 2. p. 114. *S.*

[τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος]) Non ausim damnare haec verba, cum Hieronymus, qui nostrum ante oculos habuit, diserte: *Quid si audissetis bestiam sua verba resonantem?* Ceterum mirum est, quam vix ullus scriptorum, qui huius rei mentionem fecere, cum alio plane conveniat. Compara, qui discere fidem narrationum vulgatarum volueris, Cic. de Orat. 3, 56. Plutarchum in vitis X Sophistarum p. 1544. sq. H. Steph. Val. Max. 8, 10. Plin. maior. 7, 30 s. 31. Philostr. de vitis Sophist. 1, 19, 5. Photium Bibl. n. 61. pag. 29. Hoesch. Noster iterum memorat 4, 5, 1. *G.*

si Demostheni) Qui passim, praesertim in oratione, quam contra ipsum *pro corona* sibi decreta a Timocrate habuit, vocem illius variis epithetis commendat. Difficile est ad arbitrandum, an potius λαμπροφωνότατον scripserit Plinius, adeo corrupta solent esse Graeca: utrumque in hoste suo laudarat Demosthenes, et *magnitudinem vocis*, et *splendorem*. *G.*

Codices nonnulli μικροφωνότατος· unde tertiam lectionem lucramur, μακροφωνότατος. Saepe confunduntur in Graecorum scriptorum libris μικρὸς et μακρός. Μακρόφωνος vox boni commatis, etsi in Lexicis non obvia. Μακροφωνεῖν ex Hippocrate enotavit D. Scottus. Ceterum μεγαλοφωνότατος aut μακροφωνότατος tueri videtur Cicero de Orat. 3, 56. *maximam* Aeschinis *vocem* laudans. *S.*

μεγαλοφωνότατος) Si hoc voluit Plinius, Aeschinem habuisse vocem non solum magnam et robustam, sed et suavem, quae delectare et adficere iucunde auditores posset, vocem graecam magis videtur ex suae aetatis quam ex veterum Graecorum usu adhibuisse. Veteres enim μεγαλόφωνον non nisi eum dixerunt, qui robustam, magnam, validam vocem haberet, eique opposuerunt ἰσχνόφωνον. [Cf. Foes. Oeconom. Hippocrat. h. v., qui tamen ἰσχνόφωνον et ἰσχόφωνον commiscet. *S.*] Neque λαμπρόφωνος alio sensu dictus videtur. Certe λαμπροφωνίᾳ non nisi claram et sonoram vocem significarunt, cui itidem τὸ ἰσχνόφωνον oppositum esset. Etiam Latini *splendore* solam claritatem, nulla suavitatis notione adiuncta, declarasse videntur; saltem Plinius H. N. 20, 6. 21. cum porrum dicit *voci splendorem adferre*. Deinde de Demosthene agimus, quem non credibile est Aeschinis sibi infestissimi atque inimicissimi vocem ita commemorasse, ut eam laudare vel commendare videretur. Itaque cum ei λαμπρὰν φωνὴν tribuit, eum ipsum εὔφωνον et μέγιστον φθέγγοντα [immo φθεγγόμενον. *S.*] dicit, ut περὶ παραπρεσβ. p. 405. Reisk., non multo plus eum laudare voluisse censendus est, quam cum τὸ βοᾷν tribuit, ut saepe in Or. de Corona. Locus est insignis Cap. 86. καὶ ἐμοί γε δοκεῖς ἐκ τούτων, Αἰσχίνη, τῶν λόγων, ἐπίδειξίν τι-

tebatur tamen, longe melius eadem illa pronun-
11 tiasse ipsum, qui pepererat. Quae omnia huc
tendunt, ut audias Isaeum: vel ideo tantum, ut
audieris. Vale.

IV.

Hortatur, ne dubitet hereditatem adire: se enim solvisse creditoribus pro patre.

C. PLINIVS CALVINAE S.

Si pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii, quam
mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an
2 adires hereditatem, etiam viro gravem: quum ve-
ro ego adductus adfinitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus exstiterim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, praeter eam summam, quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meae pignus: cuius fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus

να φωνασκίας, βουλόμενος ποιήσασθαι, τοῦτον προελέσθαι τὸν ἀγῶνα. Ἔστι δὲ οὐχ ὁ λόγος τοῦ ῥήτορος τίμιος, οὐδ' ὁ τόνος τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὸ ταῦτα προαιρεῖσθαι τοῖς πολλοῖς etc. In ipso illo loco, ubi λαμπροφωνότατον Aeschinem appellat, Cap. 98. non alium quam alte et grande vociferantem designat. Et paullo antea: ῥήτωρ ἐξαίφνης ἐκ τῆς ἡσυχίας, ὥσπερ πνεῦμα, ἐφάνη, καὶ πεφωνασκηκώς, καὶ συνειλοχὼς ῥήματα καὶ λόγους συνείρει τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευστί etc. *E.*

IV, 1 *vel — mihi*) Rom. *vel unusquisque alius, quam mihi.* Perperam. *H.*

etiam viro gravem) Nedum feminae, cui negotiari, rem facere, nomina expedire difficilius. *G.*

2 *quum vero ego adductus*) Rom. *cum vero ego ductus. H.* Sic etiam Cortius. Habent et Brummeri Excerpta. Ad aurium quidem sensum praestat. *S.*

dimissis omnibus) soluta nimirum pecunia. Sic *absolvere* ponitur Terent. Adelph. 2, 4, 13 et 17. *G.*

quumque vivente eo) Rom. *cumque ego vivente eo. H.*

Vivente eo omisit Cortius. *Ego*, a Cortio quoque adscitum, perplacet. Pronomen non sine vi repetitur. *S.*

erat enim solvenda) Rom. *erat autem solvenda. H.*

ad quod ne te verbis) Rom.

horter, quidquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri iubeo. Nec est, quod verearis, 3
ne sit mihi ista onerosa donatio. Sunt quidem omnino nobis modicae facultates, dignitas sumtuosa, reditus propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur: ex qua, velut e fonte, liberalitas nostra decurrit. Quae tamen ita tem- 4
peranda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda in aliis; in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

V.

Partem orationis, qua patriam defenderat, perpoliendam mittit.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Actionem et a te frequenter efflagitatam, et a

Ad quod te ne verbis. Hinc vero nova sententia incipit, secus quam vulgo putant. *H.*

Praestat ordo Romanae, quem etiam Brummeri Excerpta servant. *S.*

acceptum tibi ferri iubeo) *Fieri* habent libri optimi apud Cortium, qui etiam aliunde probat illam formulam. Sed neque *ferre acceptum* ab huius aetatis consuetudine abhorrere, docuit Cellarius. Sententia eadem est: procurator Plinii expunget in rationibus nomen Calvini non minus, quam si solutum esset: vel summam illam pecuniae quasi acceptam a Calvino, expensam feret ipsi Plinio. Ceterum *iubeo* praetulimus alteri *iubebo*, aequis forte librorum praesidiis nixo: quod illud significantius et expressius videretur, si non futurum quiddam promitteret, sed hoc ipsum quasi chirographon et instrumentum suae voluntatis mitteret. *G.*

Rom. *acceptum tibi fieri iubeo.* *H.*

Sic plures libri a Cortio inspecti. Probo. *S.*

3 *ne sit mihi — — modicae*) Rom. *ne sit mihi onerosa ista donatio. Sunt quidem nobis omnino modicae.* *H.*

Probo ordine verborum; sicque partim in Cortiana. *S.*

velut e fonte) Rom. *velut ex fonte.* *H.*

4 *ratio constabit*) Accepta et expensa mea bene convenient, nec multum detrimenti res meae capient, etiamsi in te gratificando [in gratificando tibi. *S.*] modum excesserim. *E.*

V, 1 *Actionem*) Non esse eam orationem, de qua 1, 8, recte monet Heusingerus. *G.*

Actio, quam Luperci iudicio tradit Plinius, sine ulla ratione ea fuisse creditur oratio, qua bibliothecam in patria dedicaverat, quamque lib. I. ep. VIII.

me saepe promissam exhibui tibi, non tamen to-
2 tam: adhuc enim pars eius perpolitur. Interim quae absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes. Nihil enim adhuc inter manus habui, cui maiorem solicitudinem
3 praestare deberem. Nam in ceteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum et fides nostra; in hac etiam pietas subiicietur. Inde et liber crevit, dum ornare patriam et amplificare gaudemus, pariterque et defensioni eius servimus
4 et gloriae. Tu tamen haec ipsa, quantum ratio

Pompeio Saturnino perpoliendam mittit. Huic opinioni illud etiam obstat, quod orationem, quam Pompeii limae subiicit, *sermonem*, non *actionem*, vocat: *actio* vero forensem potius orationem significat, quam eius generis sermonem, quo nemo impugnatus, nemo defensus fuit. Sed hoc levius: me id maxime dissentire cogit, quod in hac actione non *pietatem* tantum, sed et *diligentiam* et *fidem* se patriae praestitisse adfirmat. *Diligentia* autem et *fides* patroni virtutes sunt, qui patriae, quam debet et promisit, operam praestat; non eius, qui liberalitati indulgens plus, quam debet, ultro offert. Accedit, quod maximi momenti est, quod se *defensioni patriae inservisse* ait, quam non cepit oratio apud decuriones in patria, sed Romae in senatu, vel apud iudices, a patrono patriae habita. Nec in bibliotheca dedicanda frequentibus locorum descriptionibus prope poëticis opus fuit, quibus tamen hanc actionem distinctam fuisse adfirmat. Denique sermo a decurionibus Novocomensibus auditus non ad eum modum excrescere potuit, ut multa resecanda essent; nec per partes, sed totus, iam eo tempore Saturnino exhibitus fuit, quo de editione adhuc deliberabat: hanc vero orationem, quam ideo *librum* vocat, adeo extenderat, ut verendum haberet, ne lectoris intentionem fatigaret; nec dum tota retractata aut descripta erat, cum de ea emittenda iam statutum esset. Postremo illic de parentum ac sua magnificentia maxime verba fecerat, nihil vulgi aut iuventutis auribus dederat, cum non in propatulo, sed in curia dixisset: hic patriae tantum gloriae servivit, omnibus placere, et per plures dicendi species lectores tenere studuit. Haec omnia colligenti mihi et diligentius inter se comparanti, non de una eademque oratione in utraque epistola agi, videtur. *H.*

Actionem et a te etc.) Rom. *Actionem frequenter et a te efflagitatam, et a me semper* [l. *saepe*] *promissam, exhibui tibi; nondum tamen totam.* Recte *nondum*, pro *non*. *H.*

Nondum etiam Cortius ex libris suis, quibus concinunt Excerpta Brummeri. Bene recepit Gierigius. *S.*

2 *intentionem scribentis accommodes*) ea intentione et cura lege et iudica, qua ego scripsi. Mox enim Plinius suam in scribendo sollicitudinem commemorat. *E.*

3 *servimus et gloriae*) *Au-

exegerit, reseca. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem ex ipsa mediocritate libri petendam. Idem tamen, qui a te hanc austeritatem 5
exigo, cogor id, quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quaedam adolescentium auribus danda, praesertim si materia non refragetur: nam descriptiones locorum, quae in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed prope poëtice prosequi fas est. Quod tamen si quis exstiterit, qui putet 6
nos lautius fecisse, quam orationis severitas exigat: huius (ut ita dixerim) tristitiam reliquae partes actionis exorare debebunt. Adnixi certe sumus, ut, quamlibet diversa genera lectorum, per plures dicendi species teneremus. Ac sicut vere- 7
mur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam

ctoritate librorum, quos laudat Cortius, alteri *deservimus* praetuli. *G.*

Rom. *pariter et defensioni eius deservimus*, non *servimus*. *H.*

Gierigius *deservimus* revocavit. Nil refert. *S.*

4 *commendationem ex ipsa mediocritate*) Sic et Rom. sine *etiam*. *H.*

mediocritate) exiguo libelli ambitu, quem lectorum desidiosa mollities postulat. *E.*

5 *adolescentium*) qui locos laetiores, lusus ingenii, et splendidiores ornatus amant. Unde haec ipsa in oratione a rhetoribus dicta sunt μειρακιώδη, νεανικὰ, νεανιεύματα, puerilia, iuvenilia Latinis, de quibus in utraque Technolog. rhet. diximus. *E.*

6 *lautius fecisse*) "Eiecit Cortius verbum, quod omnes, credo, editi adhuc servarunt, reposuitque *laetius*, cui in hac re locum esse, idque ad sententiam Plinii optime convenire, facile illi fuit probare. Sed ipsum tamen *lautius* ita nobis lautum atque facetum videbatur, ut illud expungere non possemus. Succurrebat Terentianus parasitus, qui Eun. 3, 1, 37. de acute dicto, *Facete*, inquit, *lepide, laute*. Et ipse Tullius de Orat. 1, 36. *In oratoris instrumento tam lautam supellectilem* (loquitur de philosophia, historia, antiquitate etc.) *non videram*. Et quidni *lauta* sit oratio, cum sit apud eundem Ciceronem Bruto c. 20. *unctior quaedam splendidiorque consuetudo loquendi*. Ad aedificiorum etiam totiusque adeo vitae splendorem referri, notius est, quam ut commemorari pluribus debeat. *G.*

Rom. *nos latius fecisse, quam orationis facultas exigat*. Lege *laetius*, quod huic propius est, quam *lautius*; et *severitas*. *H.*

Laetius placuit etiam I. A. Ernestio. Vid. Gesneri ad eum epistola. Sane *laetius* melius opponitur *severitati*. Adstipulantur Excerpta Brummeri. *S.*

cuiusque naturam non probetur: ita videmur posse confidere, ut universitatem omnibus varietas ipsa
8 commendet. Nam et in ratione conviviorum, quamvis a plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen coenam laudare omnes solemus: nec ea, quae stomachus noster recusat, adimunt
9 gratiam illis, a quibus capitur. Atque haec ego sic accipi volo, non tanquam adsequutum me esse credam, sed tanquam adsequi laboraverim: fortasse non frustra, si modo tu curam tuam admo-

7 *confidere, ut*) Rarissimum loquendi genus, et in bona aetate plane, puto, inauditum: quod libenter hic etiam tribuerem semibarbaro librario, qui verbum *fore* vel *futurum* omiserit, nisi plura essent, in quibus Plinii aetas paullatim a superioris seculi cura recessit. Et videtur constructio verbi *vereor*, quae praecessit, traxisse similem, ad corrotundandam periodum. *G.*

Rom. *Ac sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cuiusque naturam non probetur: ita videmur posse conficere, ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet.* Adhuc in omnibus, scriptis etiam, [Falleris, vir eximie: Excerpta enim Lindenbrogiana perinde, ac liber tuus Romanus, *videmur posse conficere. S.*] *videmur posse confidere*, lectum est: ita vero Plinium locutum esse, nemo Latini sermonis haud imperitus credere potest, a quo decies ac saepius verbo *confidere* infinitivum, numquam *ut*, adiectum esse constat. Antea infinitivum *fore* excidisse putabam, idque iuvenes, qui me audiebant, suspicari malebam, quam vitiosi sermonis auctorem habere Plinium. Idem postea magno Gesnero in mentem venisse vidi, idque vero tanto similius existimavi, quanto frequentius, iisdem aut similibus syllabis et vocibus copulatis, (ut hic *fidere* et *fore*) altera vel abundare visa est librariis minus acutis, vel omissa parum attendentibus. Nunc vero longe meae illi coniecturae praefero Romani libri scripturam, in quo multis testibus non *confidere*, sed *conficere* est, Latine satis et ad rem accommodatissime. Priori enim verbo *veremur* non necesse est *confidere* opponi; cum *videmur posse conficere* simile aliquid significet, et nihil aliud sit, quam *spero me consecuturum esse*. *Conficere* vero *ut* sibi iungere, nemo erit, qui nesciat. Caesar lib. I. de bello Gall. c. 13. *Cum id, quod ipsi diebus XX. aegerrime confecerant, ut flumen transirent, illum uno die, intelligerent.* Cic. lib. II. offic. c. III. 5. *Ex quo conficitur, ut, quidquid honestum sit, idem sit utile.* Ita enim ibi scripti, ubi vulgo *efficitur*. Id. lib II. de invent. c. 49. *Ex quo conficitur, ut, si leges duae conservari non possint, ea maxime conservanda putetur, quae ad maximas res pertinere videatur. H.*

8 *adimunt gratiam illis, a quibus capitur,*) Rom. *adimunt gratiam illis, quibus capitur. H.*

9 *adsecutum me esse*) Hoc ordine et Rom. *H.*

Vulg. *ads. esse me.* vid. Cortium. *S.*

si modo etc.) Rom. *si modo tu curam tuam admoveris. H.*

veris, interim iſtis, mox iis, quae ſequuntur.
Dices, te non poſſe ſatis diligenter id facere, 10
niſi prius totam actionem cognoveris. Fateor:
in praeſentia tamen et iſta tibi familiora fient, et
quaedam ex his talia erunt, ut per partes emen-
dari poſſint. Etenim ſi avulſum ſtatuae caput aut 11
membrum aliquod inſpiceres, non tu quidem ex
illo poſſes congruentiam aequalitatemque depre-
hendere, poſſes tamen iudicare, an id ipſum ſa-
tis elegans eſſet. Nec alia ex cauſſa principia 12
librorum circumferuntur, quam quia exiſtimatur
pars aliqua etiam ſine ceteris eſſe perfecta. Lon- 13
gius me provexit dulcedo quaedam tecum lo-
quendi: ſed iam finem faciam, ne modum, quem
etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola ex-
cedam. Vale.

VI.

Exemplo ſordidi ſimul et ſumtuoſi hominis Avitum monet, ut ſordium et luxuriae ſocietatem fugiat.

C. PLINIVS AVITO SVO S.

Longum eſt altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, ut homo minime familiaris coenarem apud quendam, ut ſibi videbatur, lautum et diligentem; ut mihi, ſordidum ſimul et ſumtuo-

interim iſtis) quae cum his literis mitto. Vid. 4. 1. *G.*

mox iis, quae ſequuntur) Rom. *mox iis, quae ſequentur,* bene, non *ſequuntur.* *H.*

Accedit aliorum librorum auctoritas; ut non dubitem, Plinium futuro uſum eſſe. *S.*

12 *principia librorum*) Tale eſt illud, quod incipit *Orbem Romanum* apud Petronium. Tale eſt principium carminis, quod fabellarum ſuarum 4, 6. Phaedrus intexuit, iam Schaeffero hic laudatum. *G.*

Nec alienum ab hoc loco videtur commemorare, quod Cicero Attico ſcribit Epiſt. 16, 6. ſe habere *volumen prooemiorum*, e quo eligere ſoleat, cum aliquod σύγγραμμα inſtituerit. *E.*

pars aliqua etiam ſine ceteris) Rom. *pars aliqua et ſine ceteris.* *H.*

Sic etiam Excerpta Lindenbrogiana. Cf. Interpr. ad Liv. 1, 11, 3. 1, 21, 2. 22, 47, 9. *S.*

VI, 1 *diligentem*) Frugalem, quem hodie *oeconomum* vocant.

2 sum. Nam sibi et paucis optima quaedam; ceteris, vilia et minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne ius esset recusandi: et aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet,) aliud suis
3 nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, et, an probarem, interrogavit. Negavi. *Tu ergo*, inquit, *quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad coenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exaequo, quos mensa et toro aequavi.*
4 *Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto.* Et ille, *Magno tibi constat. Minime. Qui fieri potest? Potest: quia scilicet liberti mei non idem, quod ego,*
5 *bibunt, sed idem ego, quod liberti.* Et hercule, si gulae temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo re-

Saepe ita optimi quique. Vid. Cic. in Verr. 4, 25. *G.*

Rhetoric. ad Herenn. 4, 25. *diligentia est adcurata conservatio suorum.* Cf. ibid. 4, 34. *S.*

2 *et aliud sibi et nobis*) Sic etiam Rom. *H.*

Cortius ex Mediceo: *aliud sibi et nobis.* Placet. *S.*

3 *Eadem omnibus pono*) Rom. *Respondi: eadem omnibus pono*, ut Medic. *H.*

Respondi vix putem hic e margine in textum irrepsisse. Vid. Cortium. *S.*

Ad coenam) Bene Cellarius alludi ait ad ἔρανον. Est enim *coena* quasi κοινὴ δαὶς, *communis* cibus, quem fere cum hospitibus capiunt lautiores: *nota* autem est, qua distinguuntur inter se alioquin similia. *G.*

Quidni ita: *ad coenam* invito, ut cum convivis communi gaudio delecter, *non ad notam*, non ut quosdam ignominiose notem et distinguam cibis et vino inaequaliter adponendis. Mox enim *alienam contumeliam* commemorat. *E.*

Mihi quoque Cellarii ratio argutior quam verior videtur. Ceterum *notam* de animadversione censoria capiam. *S.*

quos mensa et toro aequavi) Rom. *quos toro et mensa aequavi.* Sed *toro aequavi* plus est, quam *mensa*, ideoque postponendum. *H.*

4 *Convictores enim tunc*) Rom. *Convictores tunc enim. H.*

Praestat hic ordo. *S.*

sed idem ego, quod liberti) Rom. *sed idem ego, quod et liberti. H.*

5 *Et hercule*) Rom. *Et mehercule. H.*

quo utaris ipse, communicare cum pluribus) Rom. *quod utaris, communicare cum pluribus.* Non adest *ipse. H.*

primenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumtibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia, consulas. Quor- 6
sum haec? Ne tibi optimae indolis iuveni quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo praemonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil ma- 7
gis esse vitandum, quam istam luxuriae et sordium novam societatem: quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.

VII.

Narrat, triumphalem statuam Spurinnae ob res bene gestas, etiam filio eius defuncto aliam solatii caussa positam esse.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Heri a senatu Vestricio Spurinnae, Principe auctore, triumphalis statua decreta est: non ita, ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis, qui decus istud sudore et sanguine et factis adsequebantur. Nam Spurinna Bructerûm regem 2
vi et armis induxit in regnum: ostentatoque bello,

6 *Quorsum haec?*) Rom. *Quorsus haec?* *H.*

in mensa luxuria) Rom. *immensa luxuria.* *H.*

Ridiculus error, alios quoque libros obsidens. Vid. Cortium. *S.*

VII, 1 *Heri a senatu*) Rom. *Here a senatu.* *H.*

Recepit Gierigius, parum sibi constans infra 2, 14, 6. ubi *here*, item in libris repertum, contemsit. Vid. Laurenberg. Antiquar. h. v. Vossius de Analog. L. IV. C. XIX. init. Clav. Cic. h. v. *S.*

statua decreta est) Rom. *statua decreta*, sine *est.* *H.*

nunquam — tubarum sonum — audierunt) τοῖς μὴ περισεσαλπισμένοις. Plutarch. Moral. p. 220. E. *S.*

2 *Bructerûm*) Vid. Longol. ad Tac. German. c. 33. p. 122. *S.*

induxit) Cicero, opinor, scripsisset *reduxit;* si quidem hic de *reductione* agitur. *S.*

ostentatoque bello) *Ostentat*

ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriae genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem
3 virtutis praemium; illud solatium doloris accepit, quod filio eius Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuae. Rarum id in iuvene: sed pater hoc quoque merebatur, cuius gravissimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit.
4 Praeterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita eius brevis et angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc
5 honore adaequatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriae et dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. Acuent ad bonas artes iuventutem adolescentibus quoque (digni sint modo) tanta praemia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos et gaudia ex superstitibus, et
6 ex amissis tam gloriosa solatia. His ex caussis statua Cottii publice laetor, nec privatim minus. Amavi consummatissimum iuvenem tam ardenter, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem eius subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, praeter
7 hanc commeare. Etenim si defunctorum ima-

bellum, qui copiis eductis id minatur. *E.*

ferocissimam gentem) ipsos Bructeros, populum Germanicum. *E.*

5 digni sint modo) Rom. *ut digni sint modo*, minus eleganter. *H.*

acuent principes etc.) Rom. *acuent principes viros ad liberos suscipiendos et gaudia ex superstitibus, et amissis tam gloriosa solatia.* Emendatius, quam vulgo, *et ex amissis — solatia.* Nam ad suscipiendos liberos parentes acuunt, non *ex amissis*, sed *amissis liberis gloriosa solatia.* Solatia *ex* ea re sunt, quae ipsa est solatio: *ex liberis* vero *amissis* orbis parentibus nihil est solatii. Lib. I. ep. XII. 2. *Nam utcunque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est.* Tacit. lib. III. A. cap. 6. *Convenisse recenti dolore luctum et ex maerore solatia:* ubi Tacitus maerorem et lacrimas inter solatia luctus refert. Itaque praepositio *ex*, praeeunte Romano exemplari, delenda est, ut intelligantur solatia, quae reliqua sunt parentibus, qui liberos amiserunt. *H.*

gines domi positae dolorem nostrum levant, quanto magis eae, quibus in celeberrimo loco non modo species et vultus illorum, sed honor etiam et gloria refertur? Vale.

VIII.

Ad Larium lacum rusticari optat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Studes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? Possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum. Nam lacus piscem, feras silvae, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus, affatim suggerunt. Sed sive omnia simul, 2
sive aliquid facias, non possum dicere, *Invideo:* angor tamen non et mihi licere, quae sic concupisco, ut aegri vinum, balinea, fontes. Nun- 3
quamne hos arctissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto. Nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis maius in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

7 *quanto magis eae)* Rom. *quanto magis hae.* *H.*

Ita et Cortius. Bene. *S.*

sed honor etiam et gloria) Rom. *sed honor et gloria.* *H.*

VIII inscript. Rom. *Caninio Rufo.* *H.*

1 *ad Larium nostrum)* Comum patria Plinii nostri Lario lacui adiacet. *G.*

suggerunt) Cortius, quem sequitur Gierigius, ex libris suis *suggerit.* Haud displicet singularis. Vid. supra ad 1, 3, 3. *S.*

2 *Sed sive omnia* etc.) Rom. *Sed sive omnia simul, sive aliquid facias*, ut vulgo, non *facis*, quod plerique malent. *H.*

ut aegri vinum etc.) Quasi proverbio utitur, ut significet, se ardentissime concupiscere. Sic Epist. 7, 26. de aegroto: *balinea imaginatur et fontes: haec summa curarum, summa votorum.* *E.*

3 *Nunquamne — negatur)* Rom. *Numquamne hos artissimos laqueos, si solvere negatur*, ut editum. *H.*

Alii: *Numquam hos artissimos laqueos —*, et: *si solvere non datur.* Vid. Cortium. *S.*

IX.

Erucium candidatum Apollinari commendat.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Anxium me et inquietum habet petitio Sexti Erucii mei. Adficior cura, et quam pro me ſolicitudinem non adii, quaſi pro me altero patior: et alioquin meus pudor, mea exiſtimatio, mea di-
2 gnitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum a Caeſare noſtro, ego quaeſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad ius tribunatus petendi, quem niſi obtinet in ſenatu, vereor, ne
3 decepiſſe Caeſarem videar. Proinde adnitendum eſt mihi, ut talem eum iudicent omnes, qualem eſſe princeps mihi credidit. Quae cauſſa ſi ſtudium meum non incitaret, adiutum tamen cuperem iuvenem probiſſimum, graviſſimum, eruditiſſimum, omni denique laude digniſſimum, et
4 quidem cum tota domo. Nam pater eius Erucius Clarus, vir ſanctus, antiquus, diſertus, atque in agendis cauſſis exercitatus, quas ſumma fide, pari conſtantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septicium, quo nihil verius,

IX, 1 *Erucii*) Sic Cortius ex MSS. alii *Euricii*. *G.*

Erucii etiam Rom. *H.*

pro me altero) Nota amici περίφρασις, quam illuſtrat Cortius ad h. l. et ad Cic. fam. 2, 15, 5. Unum ſufficiat Cic. fam. 7, 5. ad Caeſarem, *Vide, quam mihi perſuaſerim, te eſſe me alterum. G.*

2 *meo ſuffragio pervenit ad ius tribunatus petendi*) Rom. *meo ſuffragio praevenit ad ius tribunatum petendi*. Recte *praevenit*. Ius tribunatus petendi non impetrandum erat ab imperatore: ante alios vero petere non licebat, niſi id a principe indultum fuiſſet. *H.*

Tribunatum etiam Cortiana ex Mediceo. Saepe ſic libri fluctuant. Vid. Interpr. ad Liv. 1, 19, 6. 1, 53, 3. *S.*

decepiſſe Caeſarem) commendando homine, quem Senatus indignum honoribus iudicet. *G.*

3 *adiutum tamen cuperem*) Rom. *adiutum tamen cuperes*, perperam. *H.*

4 *Nam pater eius* etc.) Rom. *Nam pater eius Erucius clarus vir, ſanctus, antiquus, diſertus, atque in agendis cauſis. H.*

Scribendum cum Cortio: *Nam pater ei.* Vulgatam *eius* vel aures reſpuunt. Mox pro *exercitatus* Excerpta Brummeri *exercitus*, frequenti confuſione, de qua vid. Drakenb. ad Liv. 27, 44, 6. *S.*

nihil ſimplicius, nihil candidius, nihil fidelius
novi. Omnes me certatim, et tamen aequaliter 5
amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam
poſſum. Itaque prenſo amicos, ſupplico, ambio
domos, ſtationesque circumeo: quantumque vel
auctoritate vel gratia valeam, precibus experior.
Te quoque obſecro, ut aliquam oneris mei par- 6
tem ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, ſi
repoſces: reddam et ſi non repoſces. Diligeris,
coleris, frequentaris: oſtende modo, velle te, nec
deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. Vale.

X.

Ad carminum editionem, ſaltem ad recitationem, adhortatur.

C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

Hominem te patientem, vel potius durum ac
paene crudelem, qui tam inſignes libros tamdiu
teneas! Quousque et tibi et nobis invidebis: 2
tibi, maxima laude; nobis, voluptate? Sine per
ora hominum ferantur, iisdemque, quibus lingua

5 *Itaque prenſo amicos*) Rom. *Itaque prehenſo amicos. H.*

Vid. Drakenb. ad Liv. 4, 48, 11. *S.*

ambio domos) Gierigius, Gryphium ſecutus, edidit, *ambio, domos ſtationesque circumeo.* Mihi totum hoc *ambire* poſt illa, *prenſo amicos, ſupplico*, otioſum videtur. De *ſtationibus*, quae ſequuntur, vid. Epiſt. 1, 13. 2. *E.*

6 *Te quoque obſecro, ut — partem*) Rom. *Teque obſecro, ut aliquam muneris mei partem. H.*

Que et *quoque* ſaepiſſime confunduntur. *Muneris* ex *oneris* natum, quod, bene monente Cortio, ultima praecedentis vocis litera ſequenti vocabulo adcreviſſet. *S.*

et ſi non repoſces) Cortius ex Mediceo *repoſcis*. Perperam. Scio, optimos ſcriptores varia tempora iungere; ſed hic ipſa oppoſitio futurum flagitat. *S.*

qui, quod tu velis, cupiant) Rom. *qui quod velis cupiant. H.*

X inſcript. *Octavio*) Illi Octavio Rufo, cuius carminum cupiditate ſe ardere, ſcribit Epiſt. 1, 7. *E.*

1 *Hominem te patientem*) Rom. *Nominem te patiente. H.*

2 *tibi - voluptate*) Rom. *tibi maximam laudem, nobis voluptatem.* Hic ſibi Romana non conſtat. Vid. ad lib. I. ep. X. 12. *H.*

Romana, spatiis pervagentur. Magna etiam longaque exspectatio est: quam frustrari adhuc et
3 differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, et invito te claustra tua fregerunt. Hos nisi retrahis in corpus, quandoque, ut errones, ali-
4 quem, cuius dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem: a qua adserere te hoc uno monimento potes. Nam cetera, fragilia et caduca, non minus, quam ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices, ut soles, *Amici mei vide-*
5 *rint.* Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curae inten-

Magna etiam) Hoc *etiam* nunc valde languet. Series orationis *enim* postulare videtur. Haec cum scripsissem, vidi et Cortium hoc maluisse. *E.*

Non ipse Cortius *enim* coniicit, sed alius vir doctus, cui *etiam* displicuisse ille refert. Neque erat, quod Ernestius de hoc sibi consensu gratularetur: optime enim habet vulgata. Primam, Secundus causam, cur Octavius libros suos edere debeat, insignem eorum praestantiam memorat: alteram, quod in magna sint longaque exspectatione. *S.*

3 *Enotuerunt quidam* etc.) Rom. *Enotuere quidam tui versus, et invito te claustra refregerunt. Hos nisi retrahis in corpus.* Al. *et — claustra tua fregerunt.* Cortius: *claustra sua refregerunt.* Credibile est, in vulgata ex *re* factum esse *tua*, et hoc deinde mutatum in *sua*, utrumque vero recte abesse potest. *H.*

Gierigius cum Cortio *claustra sua refregerunt. Tua* melius ob sensum sibi videri Ernestius adscripserat. Equidem cum Heusingero Romanae lectionem amplector. Livius a Cortio laudatus, 36, 7, 13. *Ille quidem ferae bestiae vinctae aut clausae, et refringere claustra cupienti, regis iram verbis aequabat. S.*

tua) *sua* Heins. ad Virg. Aen. 12, 835. *G.*

quandoque, ut errones) Cum semel exierint, *quandocunque*, serius ocius, invenient, te quidem tacente, qui se auctorem ferat. Potest enim hic retinere vim antiquam et propriam hoc adverbium, quam, monente primum Victorio ad Columell. 2, 4, 5. certatim deinde restitutam explicatamque videas. Interim negari non potest, *quandoque* eo intellectu, ut significet *aliquando*, *olim*, positum etiam tum ab aliis, tum a nostro, si minus hic et 4, 13, 6. certe Paneg. 10, 5 et 28, 5. *G.*

Vid. Horat. Tursellin. de Partic. Cap. CCVII. *S.*

ut errones) *ut* comparantis esse puto. *S.*

cuius dicantur) Medicei lectionem, *cuius dicuntur*, nolim cum Cortio tueri. Livius 1, 24. 1. *plures tamen invenio, qui Romanos Horatios vocent.* Sic plerique codices: duo tamen *vocant*, quod Cortius, opinor, me non sequente, praetulisset. *S.*

tionisque suscipere et possint et velint: sed dispice, ne sit parum providum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non praestes. Et de editione qui- 6
dem interim, ut voles: recita saltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere praesumo. Imaginor enim, qui concursus, quae admiratio 7
te, qui clamor, quod etiam silentium maneat. Quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector; sit modo silentium acre et intentum et cupidum ulteriora audiendi. Hoc fru- 8
ctu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quae quum modum excedit, verendum est, ne inertiae et desidiae, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI.

Narrat, se actore et Tacito, Africae proconsulem Marium, repetundarum reum, a senatu damnatum esse.

C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. Accipe ergo, quod per hos dies actum est, personae claritate famosum, se-

5 *dispice, ne*) Cicero: *considera, ne; vide, ne.* S.

6 *quod ego olim — praesumo*) Rom. *quod ego olim prope non temere praesumo.* Male. *H.*

7 *silentium maneat*) ex tacito admirationis sensu, vel ex attentione cupientium, ut ne quid intercidat, et aures praetereat. Sed Plinius mox ipse se explicat. Cicero pro Deiot. 12. *De plausu quid respondeam? qui nonnunquam, obstupefactis hominibus, ipsa admiratione compressus est.* E.

acre et intentum) non eorum, qui oscitant stupidi, vel stertunt: nam et hi silent. *E.*

XI, 1 *insidet tamen animo tuo*) Rom. *insidit tamen animo tuo.* *H.*

Perpetua horum compositorum confusio. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 21, 6. S.

veritate exempli salubre, rei magnitudine aeter-
2 num. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus
proconsul praefuit, omissa defensione, iudices
petiit. Ego et Cornelius Tacitus adesse provin-
cialibus iussi, existimavimus fidei nostrae con-
venire, notum senatui facere; excessisse Priscum
immanitate et saevitia crimina, quibus dari iudi-
ces possent: quum ob innocentes condemnandos,
3 interficiendos etiam, pecunias accepisset. Re-
spondit Fronto Catius, deprecatusque est, ne
quid ultra repetundarum legem quaereretur,
omniaque actionis suae vela vir movendarum la-
crymarum peritissimus, quodam velut vento mi-
4 serationis implevit. Magna contentio, magni
utrinque clamores: aliis cognitionem senatus lege
conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus:
quantumque admisisset reus, tantum vindicandum.
5 Novissime consul designatus Iulius Ferox, vir re-
ctus et sanctus, Mario quidem iudices interim
censuit dandos: evocandos autem, quibus dice-
6 retur innocentium poenas vendidisse. Quae sen-
tentia non praevaluit modo, sed omnino post

2 *quibus proconsul praefuit*) Rom. *quibus pro consule praefuit*. *H.*

Sic et Cortius cum Gierigio, optimorum librorum auctoritate. Vid. Drakenb. ad Liv. 3, 4. 10. 23, 30, 19. Clav. Cicer. h. v. *S.*

iudices petiit) Potius apud iudices a Praetore datos, quam in Senatu caussam dicere maluit. *G.*

convenire, — facere, excessisse) Concursus infinitivorum paullo asperior. Poterat uti hoc loco Bauerus ad Sanct. Minerv. T. I. p. 724. *S.*

4 *lege conclusam*) Qua? viderint ICti: exspectabam hoc a Cortio. Sed frustra. Catanaeus ad Repetundarum legem ait respici, qua multandum iam censuerit Senatus; vel ad eam legem, qua cautum esset, ne bis de eadem re ageretur. Neutrum vero probat. *G.*

Vereor, ne Gesnerus nodum in scirpo quaesiverit. Non agitur, opinor, de certa quadam lege, sed omnino narratur, alios senatus cognitionem lege (seu repetundarum, seu alia quavis, νόμῳ, non, τῷ νόμῳ) conclusam, alios liberam solutamque dixisse. *S.*

5 *quibus — vendidisse*) a quibus pecuniam acceperit ob innocentes condemnandos vel interficiendos, ut supra dixerat. Hi infra dicuntur *poenam emisse*. *Evocandos* dicit, quibus iuberetur, ut certo tempore adsint. Itaque mox, *venerunt*, inquit, *qui adesse erant iussi*. *E.*

tantas dissensiones fuit sola frequens: adnotatumque experimentis, quod favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent, paullatim, consilio et ratione quasi restincta, considunt. Unde evenit, ut, quod multi cla- 7
more permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit: patescit enim, quum separaris a

6 *adnotatumque — quod*) Recentioris aetatis et ab aurea declinantis indicium, τὴν *quod* poni, ubi superiores infinitum cum quarto casu adhibebant: qua de re exstat dissertatio nostra in thesauro Fabriano. Quid si vero post *adnotatumque* intelligamus *hoc ipsum est aliis* experimentis: quod i. e. *quia*. *G.*

Sic, ut in ceteris fere omnibus, scriptum est in Rom. nec tamen hic librorum concentus nobis persuadebit, ita sui immemorem fuisse Plinium, ne sui quidem saeculi eloquentia contentum, ut diceret, *adnotatum est, quod favor et misericordia habent:* cum alio loco, lib. III. ep. XVI. 1. ita, ut debuit, scripserit, *Adnotasse videor, facta alia clariora esse.* Facilius haec stribliga in paedagogis nostris, qui se tantum ac sui similes imitantur, quam in Plinio ferri potest; cui praeclara ista observatio nondum nota fuit: QVOD *post verba* dico, puto, arbitror, opinor, spero, *et huius generis alia, recte ponitur*. Quod etiam si verum esse fingas: supervacanea tamen et molesta hic sunt duo illa verba *adnotatumque experimentis*, nec cum ceteris contexta. Dixerat Plinius, post magnas dissensiones, cum aliis mitior, aliis severior placuisset sententia, novissime Iulium Ferocem, COS. DES. censuisse, Mario quidem interim iudices dandos, evocandos autem ex provincia, quibus ille innocentium poenas vendidisse diceretur, id est, a quibus corruptus innocentes damnasse arguereiur. Hanc solam sententiam, quasi mediam, maiori parti senatus probatam fuisse: quoniam, vel *quod*, ut ipse ait, *favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent; paullatim, consilio et ratione quasi restincta, considunt.* Redundant ergo, et a ceteris segreganda, vel obelo potius sunt confodienda illa *adnotatumque experimentis*, pro quo in Ald. est *adnotumque experimentis*. In margine scilicet ab aliquo adscripta sunt, cui experimentis, id verum esse, constabat: hinc a librariis arrepta et Plinianis, ubi nec poterant, nec debebant, intermista. Nec quidquam illis prodest, quod in vetustissimis etiam codicibus reperiri creduntur. Quis enim certus satis auctor nobis erit, in nullo ea omissa esse? Alius alienis oculis, festinantibus alius, aut parum acutis eruditisve inspectus est; iisque ipsis, qui lectionum varietatem adnotant, puerile plerumque videtur, omnia curiosius persequi, quae vel omissa in membranis, vel redundantia, vel aliter denique scripta reperiunt, quorum praesertim rationem ipsi non pervident. Mediceum quoque codicem interpolatum esse, supra vidimus ad lib. I. ep. II. 2. idque ad lib. II. ep. XIIII. 5. non ipse dissimulavit Cortius. Vide eumdem ad lib. V. ep. VIII. pr. Nihil ergo nos reiectanea haec expellere prohibet, etiamsi librariae fraudis, per se manifestae, testes defuerint. Simillimum huic locum habemus lib. V. ep. XXI. 7. ad quem meam adnotationem leges. *H.*

7 *patescit enim etc.*) Rom.

turba, contemplatio rerum, quae turba teguntur.
8 Venerunt, qui adeſſe erant iuſſi, Vitellius Honoratus, et Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exſilium equitis Romani, ſeptemque amicorum eius ultimam poenam; Martianus unius equitis Romani ſeptingentis millibus plura ſupplicia arguebatur emiſſe: erat enim fuſtibus caeſus, damnatus in metallum, ſtrangula-
9 tus in carcere. Sed Honoratum cognitioni ſenatus mors opportuna ſubtraxit: Martianus inductus eſt abſente Priſco. Itaque Tuccius Cerealis conſularis iure ſenatorio poſtulavit, ut Priſcus certior fieret: ſive quia miſerabiliorem, ſive quia invidioſiorem fore arbitrabatur, ſi praeſens fuiſſet; ſive (quod maxime credo) quia aequiſſimum erat commune crimen ab utroque defendi: et ſi dilui
10 non potuiſſet, in utroque puniri. Dilata res eſt in proximum ſenatum, cuius ipſe conſpectus auguſtiſſimus fuit. Princeps praeſidebat, erat enim conſul: ad hoc Ianuarius menſis cum cetera, tum praecipue ſenatorum frequentia celeberrimus: prae-

patafcit [ita ſcriptum] *enim, cum ſepararis, contemplatio rerum.* Verba *a turba* deſunt. *H.*

Pataſco forma videtur luteae latinitatis, ut *commando*, de quo vid. Cort. Diſſertat. Crit. de uſu orthogr. lat. p. 62. edit. Altenb. *S.*

8 *erat enim fuſtibus caeſus*) Rom. *erat enim Cerialis fuſtibus caeſus.* Sed *Cerialis* nomen hic importune inculcatum eſt. *H.*

Translatum huc eſt ex verſu, qui ordine quartus deinceps ſequitur, ubi de Tuccio Cereali ſ. Ceriali. *S.*

9 *Tuccius*) Ex omni varietate huius nominis a Cortio propoſita (*Tutius*, *Tucius*, *Ductius*, *Titius*) illud videbatur praeferendum. *G.*

iure ſenatorio) Quo poterat ante ſententiam dicere etiam de qua re vellet, et quam diu vellet. Iam laudarunt hic Gell. 4, 10. *G.*

ſive quia miſerabiliorem) Non ſunt haec tria verba in Rom. *H.*

Omiſſa negligentia aut librarii, aut typothetae, cuius oculus a primo *ſive* ad alterum aberraſſet. *S.*

dilui) Oxon. *delui.* de qua varietate vid. Drakenb. ad Liv. 4, 14, 3. *S.*

10 *erat enim conſul*) Si hoc a Plinio eſt, quod creditu difficile, cum nemo illo anno neſciret, quis conſulatum gereret: id non Arriani cauſſa adſcriptum fuit, ſed eorum, qui multis poſt annis haec lecturi eſſent. *H.*

Tam clara *νοθείας* ſigna exſtant, ut non ſim reprehenſurus, ſi quis poſthac Plinii editor uncinos his verbis admoverit. *S.*

Ianuarius — celeberrimus) Novi hic magiſtratus, quorum actio-

terea caussae amplitudo, auctaque dilatione ex-
spectatio et fama, insitumque mortalibus studium
magna et inusitata noscendi, omnes undique ex-
civerat. Imaginare, quae solicitudo nobis, qui 11
metus, quibus super tanta re, in illo coetu, prae-
sente Caesare, dicendum erat. Equidem in senatu
non semel egi: quin immo nusquam audiri beni-
gnius soleo: tunc me tamen, ut nova omnia novo
metu permovebant. Obversabatur praeter illa, quae 12
supra dixi, caussae difficultas: stabat modo Consularis,
modo Septemvir Epulonum, iam neutrum. Erat 13
igitur perquam onerosum, accusare damnatum:
quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi
peractae damnationis miseratio tuebatur. Utcun- 14
que tamen animum cogitationemque collegi: coe-
pi dicere non minore audientium adsensu, quam
solicitudine mea: dixi horis paene quinque. Nam
X clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt

nibus magis etiam probare dili-gentiam studeant, ut magistratus, ita ceteri. *G.*

cum cetera, — frequentia) Sic et Rom. *H.*

Cetera est *quoad cetera.* Falluntur, qui *ceterā* legunt: nam sequitur, *praeterea — — omnes undique exciverat.* *S.*

12 *stabat*) scil. ante oculos meos Priscus, qui *modo*, h. e. antequam repetundarum reus esset, Consularis, et Septemvir Ep. fuerat, nunc utraque dignitate exutus. *E.*

Septemvir Epulonum) Cic. de Orat. 3, 19. fin. *Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi a Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti.* Ita a Numa. Auctus deinde numerus, ut in *Duumviris*, mox *Quinqueviris*, porro *Decemviris*, ac *Quindecimviris* denique sacrorum. *Septemviri Epulonum* etiam in vett. inscriptionibus occurrunt. *G.*

13 *quem ut premebat*) vid. Cic. pro Cluent. c. 41. *G.*

quasi) Catanaeus ad *peractae* refert, iudices nondum pronunciasse putans. Fallitur. Modo legimus, *accusare damnatum*, infraque (20) sequitur, *Marium repetundarum poenae, quam iam passus esset, censuit relinquendum.* Igitur *quasi* ad totam quae sequitur ῥῆσιν, *peractae damnationis miseratio tuebatur*, spectat. *S.*

14 *utcunque*) vid. Ep. 1, 12, 2. *S.*

duodecim clepsydris) Variatur in numeris. Catanaeus legit XX. quibus IV additae efficiunt XXIV: quibus, cum horae paene quinque respondeant, consequens est, ut V clepsydrae horam emetiantur. Sed si XII verius est, tribuendae erunt horae uni tres clepsydrae. [vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epist.] Illud quidem ex ipsa varietate apparet, notis, non integris vocibus numerum, quicunque fuerit, in libris antiquis expressum fuisse.

additae quatuor. Adeo illa ipsa, quae dura et adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fue-
15 runt! Caesar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere sollicitudinem) praestitit, ut libertum meum post me stantem saepius admoneret, voci laterique consulerem: quum me vehementius putaret intendi, quam gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus.
16 Missus deinde senatus, et revocatus in posterum. Neque enim iam inchoari poterat actio, nisi ut
17 noctis interventu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus: in illa vero caussa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, et, quod eximium orationi eius
18 inest, σεμνῶς. Dixit pro Mario rursus Fronto Catius insigniter: utque iam locus ille poscebat, plus in precibus temporis, quam in defensione consumsit. Huius actionem vespera inclusit: non

Etiam horae modum nescimus qua mensem: nisi forte habuerunt aliquam aequinoctialium horarum mensuram ordinariam. Ceterum, quantum temporis datum sit actoribus, quantum reis, intelligas ex 4, 9, 9. G.

15 *Caesar quidem mihi* etc.) Rom. *Caesar quidem tantum mihi studium, tantam curam etiam (nimium enim est dicere sollicitudinem) praestitit.* H.

Concinunt alii libri: nec displicet hic ordo. S.

laterique) „In oratore sunt „pulmones, nostro more loquendi. Nempe vires sic dicuntur „eae, quarum defectus in latere „sentitur, ut a currentibus, cantantibus, dicentibus, potantibus, „Venerem exercentibus: in quibus generibus omnibus latera „pro viribus dicuntur." I. A. Ernest. in Clav. Cicer. h. v. *Vocem et latera*, ut Plinius, iungit Cicero Verr. IV. 30. S.

intendi) Rom. *incendi.* H.

16 *Neque enim* etc.) Rom. *Neque enim inchoari poterat actio, nisi ut.* H.

17 *subtilis, dispositus, acer*) *Subtilis* est, qui rem prudenter et acute videt; *dispositus*, qui rem bene inventam aut perceptam optimo ordine dispensat et tractat; *acer*, cuius actio et oratio viget quadam vehementia, spiritu, impetu dicendi. E.

quod eximium orat. eius inest) Rom. *quod eximium orationi suae inest.* H.

Id equidem non damnaverim. Vid. Sanct. Minerva L. II. C. XII. S.

18 *Huius actionem vespera inclusit*) id est, finivit, ita tamen, ne media oratio abrumperetur, sed ut perorandi tempus esset. Cornel. Cels. lib. I. c. 2. extr. *Ubi expletus est aliquis, facilius concoquit, si, quidquid*

tamen ſic, ut abrumperet. Itaque in tertium diem
probationes exierunt. Iam hoc ipſum pulchrum
et antiquum, ſenatum nocte dimitti, triduo vocari,
triduo contineri. Cornutus Tertullus COS. deſi- 19
gnatus, vir egregius, et pro veritate firmiſſimus,
cenſuit *ſeptingenta millia, quae acceperat Marius,
aerario inferenda: Mario urbe Italiaque interdi-
cendum; Martiano hoc amplius, Africa.* In fine
ſententiae adiecit, *Quod ego et Tacitus iniuncta
advocatione diligenter fortiterque functi eſſemus,
arbitrari ſenatum, ita nos feciſſe, ut dignum
mandatis partibus fuerit.* Adſenſerunt conſules 20
deſignati, omnes etiam conſulares usque ad Pom-
peium Collegam: ille et *ſeptingenta millia, quae
acceperat Marius, aerario inferenda,* et *Martia-
num in quinquennium relegandum: Marium re-
petundarum poenae, quam iam paſſus eſſet,*
cenſuit *relinquendum.* Erant in utraque ſententia 21
multi, fortaſſe etiam plures in hac vel ſolutiore
vel molliore. Nam quidam ex illis quoque, qui
Cornuto videbantur adſenſi, hunc, qui poſt ipſos
cenſuerat, ſequebantur. Sed quum fieret diſceſ- 22
ſio, qui ſellis conſulum adſtiterant, in Cornuti
ſententiam ire coeperunt. Tum illi, qui ſe Col-

adſumſit, potione aquae frigidae includit. H.

Idem Celſus lib. I. c. 8. *omnes potiones aqua frigida includere.* S.

ſenatum nocte dimitti) Rom. *ſenatum nocte dirimi*, quod ex Medic. et Helmſtad. iam Cortius reſtituit. H.

Ita et Excerpta Brummeri. Cortium ſecutus eſt Gierigius. S.

19 *COS.*) Tironum in gratiam moneo, priſca orthographia *Coſul* ſcriptum fuiſſe; hinc per compendium COS. S.

advocatione) Ne quis cum Catanaeo ſimpliciter *advocationem* dici pro accuſatione exiſtimet, reſpiciendum ad ſ. 2. *Ego et Cornelius Tacitus* adeſſe *provincialibus iuſſi: advocatio* igitur refertur non ad eum, contra quem venimus, ſed ad eum, quem defendimus. G.

20 *conſules deſignati*) vid. Heuſing. oſtendentem, quot tum eſſe potuerint Coſſ. deſſ. G.

quae acceperat Marius) Deſunt in libris ſcriptis pluribus; beneque omiſerunt Cortius et Gierigius. Antea (19) recte leguntur. S.

cenſuit relinquendum) vid. Gronov. ad Tacit. Annall. 1, 74. G.

21 *ſolutiore vel molliore*) Dubitat, verbumne durius vehementiusque adhibendum ſit, an lenius? *ſolutus* enim nimis eſt mollis. G.

legae adnumerari patiebantur, in diversum trans-
ierunt: Collega cum paucis relictus. Multum
postea de impulsoribus suis, praecipue de Regu-
lo, questus est, qui se in sententia, quam ipse
dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam
mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum
23 timeat. Hic finis cognitionis amplissimae. Su-
perest tamen λειτούργιον non leve, Hostilius Fir-
minus, legatus Marii Prisci, qui permistus caussae,
graviter vehementerque vexatus est. Nam et ra-
tionibus Martiani, et sermone, quem ille habue-
rat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco
ad turpissimum ministerium commodasse, stipula-
tusque de Martiano quinquaginta millia denariûm
probabatur: ipse praeterea accepisse sestertiûm
decem millia, foedissimo quidem titulo, nomine
unguentarii, qui titulus a vita hominis comti
24 semper et pumicati non abhorrebat. Placuit,

23 *Superest — Firminus*) Similis constructio Tullianae Epist. 1, 4. init. *unumque certamen esset relictum sententia Volcatii.* qui locus male tentatur. *S.*

λειτούργιον) Deminutiva significatione vocem accipio cum charientismo quodam, quem etiam additum *non leve* indicat. *G.*

ad turpissimum ministerium commodasse) Rom. *ad turpissimum ministerium commendasse.* *H.*

stipulatusque de Martiano) Hic nimirum f. 8. *septingentis millibus emerat a Mario Prisco plura supplicia unius equitis:* intercessor et proxeneta huius negotii fuit Hostilius Firminus, stipulatusque est Mario, *de Martiano* h. e. ex area illius solvenda *quinquaginta millia denariûm.* Ceterum *stipulari de aliquo* insolentius dictum videri potest. Ita tamen etiam Africanus l. 37. π. de usufr. et quemadmodum. *Si, cum in annos decem proximos usum fructum de te dari stipulatus essem, per te steterit, quo minus dares.* Iterum eadem lege, *si Stichi decem annorum operas de te dari stipulatus sim.* *G.*

foedissimo — unguentarii) Ita et Rom. *H.*

unguentarii) Pecuniae in unguenta impendendae, foedus titulus in provinciali praesertim et milite, quos *allium olere quam unguentum*, non tantum barbati illi et capillati Quirites, sed Vespasianus etiam malebat apud Sueton. c. 8.: quo eodem loco etiam *calcearii* mentio, quod *unguentarii* formam habet. *Clavarium, camelarium, vasarium, vestiarium, hordearium, cerarium, linguarium* (quo linguae temeritas redimitur Muret. V. L. 12, 5.) *uxorium, locarium,* ipsumque adeo *congiarium, honorarium, salarium*, eodem modo dici, a viris doctis ostensum est. *G.*

pumicati) Pumice enim utebantur ad laevigandas non mem-

censente Cornuto, referri de eo proximo senatu: tunc enim, casu incertum, an conscientia, abfuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scri- 25 be, quid arbusculae tuae, quid vineae, quid segetes agant, quid oves delicatissimae? In summa, nisi aeque longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam, exspectes. Vale.

XII.

Eventum caussae Firmini legati, quam superiori epistola notaverat, perscribit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Λειτούργιον illud, quod superesse Marii Prisci caussae proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen et adrasum est. Firminus 2 inductus in senatum respondit crimini noto.

branas modo, quibus inscriberent, sed ad pellem etiam suam molles. Laudavit hic post Cellarium Cortius Savaronem ad Sidon. 1, 7. et 8, 3. *G.*

25 *agant*) Al. *agunt*. Vid. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. Si τελείαν στιγμὴν post *scribe* ponas, *agunt* bene habet. *S.*

In summa, nisi — reddes) Rom. *In summa nisi aeque longam epistolam reddis*. *H.*

XII, 1 *Λειτούργιον*) Vid. 2, 11, 23. *G.*

circumcisum — adrasum) Sic scripsisse putamus Plinium. Sic certe Aldus edidit, sic sententia postulat. *Circumcidere* plus esse quam *adradere*, dubium non est: si quis tamen dubitet, illum facile scriptorum rei rusticae usus in viam reducet. Firminus de Plinii sententia et Cornuti *circumcidendus* erat, *amputandus* plane, corrupti membri aut praeputii instar, a senatu: sed *adrasus* modo est, iure provinciae administrandae privatus. Ita λειτούργιον illud, munus illud reipublicae, si non *circumcisione* et amputatione Firmini, tamen *adraso* ipso *quoque* non minus quam Prisco, perfectum est. *G.*

Illud quod superesse λειτούργιον Marii Prisci caussae proxime scripseram, nescio an satis, circumcisum tamen et abrasum est. Ita plane scriptum et interpunctum est in Rom. cum vulgo post *circumcisum* interstinguatur. *Abrasum* retineo, quod plus significat, quam *adrasum* et *circumcisum*. Minus ex barba remanet, quae *abraditur*, quam quae *circumciditur*: trabes etiam prius *circumciduntur*, tum vero et *abraduntur*. Etsi itaque Plinio remissius, quam decuit, actum videtur; tamen munus illud publicum quacunque ratione peractum erat. *H.*

Assentior viro egregio. *S.*

2 *inductus in senatum*) de reo.

Sequutae sunt diversae sententiae consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum: acutius Nerva, in sortitione provinciae rationem eius non habendam. Quae senten-

Sic et epistola superiori 9. Alio sensu ep. 2, 14, 4. *S.*

acutius Nerva) Primo Nervam imperatorem nemo hic cogitet. Rem sub Traiano gestam, constat. Deinde illud *acutius* ironicum esse, clare monstrant, quae mox dicuntur. Potestne enim *acutum* esse, quod *miserum, minime congruens, minime decorum?* Putat Heusing. locum corruptum ex Iulius Ferox vel simili nomine. *G.*

Cornutus Tertullus censuit ordine movendum: Acutius Nerva in sortitione provinciae rationem eius non habendam. Haec ex praescripto Rom. expressa multis suspecta sunt. Plus aliis vidisse creduntur, qui, *acutius* hic non proprium nomen esse, sed adverbium, monuerunt: quamquam ne in hac quidem interpretatione plus acuminis inest, quam in Nervae, quem librarii nobis consulem designatum dederunt, sententia. Nec obscurum est, non laudari eam a Plinio, sed ut *duriorem tristioremque* reprehendi. Et quis ille Nerva fuerit, qui ita censuerit, nondum quisquam docere potuit. Consulem designatum significari, ex verbis Plinii apparet: acta haec sunt TRAIANO III. COS. Ianuario mense, cum collegam is haberet M. CORNELIVM FRONTONEM: cui Martio mense suffectus esse creditur S. POMPEIVS COLLEGA. Quis vero deinceps Maio et Iulio mense successerit, parum constat: etsi dubium non est, quin Traianus, qui VIII. mensibus consulatum gessit, quatuor collegas habuerit. Nam si prior, Fronto, qui tertium erat consul, duos tantum menses in magistratu fuit, quis posterioribus plus temporis datum credat? Nec Plinius paneg. c. LX. duos omnino Traiano collegas fuisse ait, sed duos tertium consules, quibus alii successores esse potuerunt. Septembri secutus est PLINIVS et CORNVTVS TERTVLLVS: extremi mensis consules veteris monumenti inscriptio nominat, quod sub TRAIANO TRIB. POT. IIII. COS. DES. [IIII. ex Massoni coniectura] dedicatum est III. K. IAN. L. ROSCIO. AELIANO. TIB. CLAVDIO. SACERDOTE. COSS. Fuit hoc anno consul etiam IVLIVS FEROX, qui a Plinio certe inter consules designatos numeratur superioris epistolae n. 5. et sequenti anno *curatorem* egit *alvei et riparum Tiberis et cloacarum*, teste veteri inscriptione, quam Catanaeus ad epist. XI. 5. adfert. Haec vero cura consulatum sequebatur, quae eodem anno Plinio quoque demandata fuit. Vide interpretes ad lib. V. ep. XV. 2. Ex omnibus his nominibus vulgatae scripturae vestigiis nullum propius est, quam *Iulius Ferox*, ut pro *Acutius Nerva* legatur, *At Iulius Ferox.* Sed ne haec quidem coniectura nunc satis mihi placet, quod Iulium Ferocem *virum rectum et sanctum* dicit: huius vero sententiam, quod iam supra dixi, quasi parum prudentem et aequam vituperat. Hanc ob caussam fortasse non errant, quibus *Acutius Nerva* nomen videtur proprium esse. Fuit certe apud Romanos *Acutia* gens, ex qua plures nominat Glandorpius onomast. p. 9. In eam ex Nervis aliquis adoptari, et *Acutius Nerva* appellari potuit. Fuere et *Silii Nervae*, quorum Tacitus et alii mentionem fecere. *H.*

tia, tanquam mitior, vicit, quum ſit alioqui du-
rior triſtiorque. Quid enim miſerius, quam ex- 3
ſectum et exemtum honoribus ſenatoriis, labore
et moleſtia non carere? Quid gravius, quam
tanta ignominia adfectum, non in ſolitudine la-
tere, ſed in hac altiſſima ſpecula conſpiciendum
ſe monſtrandumque praebere? Praeterea, quid 4
publice minus aut congruens aut décorum? no-
tatum a ſenatu in ſenatu ſedere? ipſisque illis,
a quibus ſit notatus, aequari? ſubmotum a pro-
conſulatu, quia ſe in legatione turpiter geſſerat,
de proconſulibus iudicare? damnatumque ſordium,
vel damnare alios vel abſolvere? Sed hoc plu-
ribus viſum eſt. Numerantur enim ſententiae, 5
non ponderantur: nec aliud in publico conſilio
poteſt fieri; in quo nihil eſt tam inaequale, quam
aequalitas ipſa. Nam quum ſit impar prudentia,
par omnium ius eſt. Implevi promiſſum, prio- 6
risque epiſtolae fidem exſolvi, quam ex ſpatio
temporis iam recepiſſe te colligo. Nam et feſti-
nanti et diligenti tabellario dedi: niſi quid impe-
dimenti in via paſſus eſt. Tuae nunc partes, ut 7
primum illam, deinde hanc remunereris literis,
quales iſthinc redire uberrimae poſſunt. Vale.

Fallitur ergo Gierigius, libros ad unum omnes exhibere *acutius* minore litera initiali contendens. Certe Romanus liber hanc labem non traxit. Caeterum cum Gierigio *Acutius Nerva* editurus erat Ernestius, qui de hoc loco ſic: „Ita non dubitavi reponere, „Gierigium ſecutus, qui docuit „Nervam e familia Acutiorum fuiſ„ſe, Faſtosque Almelovenios a. Chr. „100. quo haec cauſſa acta ſit, „Acutium Nervam, et Iulium Fe„rocem Conſules ex Cal. Novembr. „nominare. Sic locus planus, „qui antea torſerat interpretes, „cum *acutius* adverbii vim ha„bere putarent." *S.*

3 *labore et moleſtia*) Rom. *laboribus et moleſtia.* *H.*

ſed in hac etc.) Rom. *ſed in hac, in altiſſima ſpecula conſpiciendum.* *H.*

4 *aut congruens — a ſenatu*) Sic et Rom. *H.*

ſubmotum a proconſulatu) Rom. *et ſubmotum a proc.* *H.*

Copulam recepit Cortius. Habent etiam Excerpta Brummeri. *S.*

7 *quales iſthinc redire uberrimae poſſunt*) Dictum ut *quantum ampliſſimum*, ep. XIII. 10. Rom. tamen *uberrime.* *H.*

XIII.

Voconium Romanum commendat.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Et tu occasiones obligandi me avidissime ample-
2 cteris, et ego nemini libentius debeo. Duabus
ergo de caussis a te potissimum petere constitui,
quod impetratum maxime cupio. Regis exerci-
tum amplissimum; hinc tibi beneficiorum larga
materia, longum praeterea tempus, quo amicos
3 tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros,
nec hos multos. Malles tu quidem multos, sed
meae verecundiae sufficit unus aut alter, ac potius
4 unus. Is erit Voconius Romanus. Pater ei in
equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater
alius: nam huic quoque nomini pietate successit.
Mater e primis citerioris Hispaniae. Scis, quod
iudicium provinciae illius, quanta sit gravitas.
5 Flamen proxime fuit. Hunc ego, quum simul
studeremus, arcte familiariterque dilexi: ille meus
in urbe, ille in secessu contubernalis: cum hoc
6 seria, cum hoc iocos miscui. Quid enim aut illo
fidelius amico, aut sodale iucundius? Mira in
sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavi-
7 tas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce,

XIII inscr. Rom. *Cornelio Prisco*, secus, quam interpretibus adhuc visum. Vide lib. V. epist. XX. 7. *H.*

3 *Malles*) Legendum puto *mavles*. *H.*

4 *iudicium provinciae*) Quam recte et salubriter de honestate, felicitate, officio, iudicent illius provinciae homines. *G.*

Flamen proxime fuit) Sic Rom. omisso, quod vulgo praecedit, *ipse*. Id in Rom. ad *matrem* adiectum est ita: *Mater e primis ipsa citerioris Hispaniae.* Paullo ante alterum *scis* in Rom. deest, ubi scriptum, *provinciae illius, quanta gravitas. H.*

Vulgo: *scis, quanta sit gravitas.* Sed optimi libri alterum hoc *scis* ignorant. *S.*

6 *Quid enim aut illo fidelius amico*) Rom. *Quid enim illo aut fidelius amico.* Ita recte legitur. *H.*

Hunc ordinem praetulerunt Cortius et Gierigius: praeferendusque est, non quod mollior sit, sed quia *illo* particulam necessario praecedit. *S.*

7 *Ad hoc ingenium excelsum*) Rom. *Ad haec ingenium excelsum. H.*

facile, eruditum in cauſſis agendis. Epiſtolas qui-
dem ſcribit, ut Muſas ipſas Latine loqui credas.
Amatur a me plurimum, nec tamen vincitur. 8
Equidem iuvenis ſtatim iuveni, quantum potui
per aetatem, avidiſſime contuli, et nuper ab opti-
mo principe trium liberorum ei ius impetravi.
Quod quamquam parce et cum delectu daret,
mihi tamen, tanquam eligeret, indulſit. Haec 9
beneficia mea tueri nullo modo melius, quam ut
augeam, poſſum, praeſertim quum ipſe illa tam
grate interpretetur, ut, dum priora accipit, po-
ſteriora mereatur. Habes, qualis, quam proba- 10
tus carusque ſit nobis. Quem rogo, pro ingenio,
pro fortuna tua exornes. In primis ama homi-
nem. Nam licet tribuas ei quantum ampliſſimum
potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua:
cuius eſſe eum usque in intimam familiaritatem
capacem, quo magis ſcires, breviter tibi ſtudia,
mores, omnem denique vitam eius expreſſi.
Extenderem preces, niſi et tu rogari diu nolles, 11
et ego tota hac epiſtola feciſſem. Rogat enim et
quidem efficaciſſime, qui reddit cauſſas rogandi.
Vale.

Perpetua confuſio. Hic libri Romani lectionem amplectar. vid. ſupra ad 1, 10, 6. *S.*

8 *Equidem iuvenis* etc.) Rom. *Equidem iuvenis iuveni, quantum potui*, ſine *ſtatim*. *H.*

mihi tamen etc.) Rom. *mihi tamen, tamquam liceret, indulſit*, ut Medic. bene. *H.*

Me quoque vulgata offendit; ut non mirer, Cortium *liceret* edidiſſe. Interpretando minuit difficultatem Gierigius, non tollit: cuius ratio ſi valeret, corrigendum eſſet *tanquam ipſe elegiſſet*. Sed nec hoc ſatisfaceret. *S.*

10 *usque in intimam familiaritatem* Rom. *usque ad intimam familiaritatem*. *H.*

Si Latinitatis regulam adhibeas, utrumque bonum; ſi aurium ſenſum conſulas, longe melius Romani aliorumque librorum *usque ad*, Cortio iure probatum. *S.*

11 *et ego tota hac epiſtola*) Rom. *et ego tota hoc epiſtola*. *H.*

Hoc, etiam in Brummeri Excerptis obvium, receperunt Cortius et Gierigius. Laudo. *S.*

XIV.

Centumvirales caussas ab adolescentulis profanatas queritur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Verum opinaris: distringor centumviralibus caussis, quae me exercent magis, quam delectant. Sunt enim pleraeque parvae et exiles. Raro incidit vel personarum claritate vel negotii magni-
2 tudine insignis. Ad hoc, perpauci, cum quibus iuvet dicere: ceteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuri ad declamandum huc transeunt, tam irreverenter et temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros a centumviralibus caussis auspicari, ut ab Homero in scholis. Nam hic quoque, ut illic, primum coepit esse, quod maximum est.
3 At hercule ante memoriam meam, (ita maiores

XIV, 1 *distringor c. c.*) Rom. *destringor centumviralibus caussis. H.*

Perperam. Alibi in partem contrariam peccatum. Vid. Duker. ad Flor. 2, 2, 17. eundemque et Drakenb. ad Liv. 8, 7, 20. *Distringi* est impediri, *destringi* nudari. *S.*

parvae et exiles. Raro) Rom. *parvae et ex illis raro. H.*

2 *Ad hoc, perpauci, cum quibus iuvet dicere*) Rom. *Ad hoc pauci, quibus cum iuvat dicere. H.*

Iuvet a Secundi manu profectum esse, nemo non intelligit. Vel ex hoc exemplo discas, quantum librarii in talibus licere sibi putaverint. Conf. Medicei codicis lectionem infra ep. 16, 1. *S.*

ad declamandum. *Persuaserat auctoritas I. F. Gronovii, summis viri meritis quaesita, aliis, ut *a declamando* mallent legere contra omnes Codices, quia ille eum putabat sensum, a declamationibus et schola statim ad centumvirales caussas transire iuvenes, non ante in minoribus virium facere experimenta. Sed iam vidit Cortius, acumen inesse in Secundi verbis. Ante in scholis et umbra declamabant adolescentes, nunc declamant, h. e. exercent se, et rudimenta dicendi ponunt in eo caussarum genere, ad quod non nisi exercitatos venire eos par fuerat. *G.*

Rom. *ad declamandum huc transeunt*, ut plures libri, recte. *H.*

transeunt) Cortius *transierunt*, quod non imiter. *S.*

Attilius noster) Rom. *Atilius noster*, non *Attilius.* Illud in lapidibus et nummis est. *H.*

Vid. Duker. ad Flor. 1, 20, 1. 2, 2, 17. *S.*

expresse) ἐμφατικῶς, ut rem ipsam luculenter declararet. *G.*

3 *ita maiores natu s. d.*, Hoc vult, Non diu est, utor enim, vir iuvenis adhuc, ea formula, qua uti solent senes, cum tempus non diu praeteritum, et res nuper

natu solent dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris et reverentiae 4 claustris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti et redemti: manceps convenitur in media basilica, ubi tam palam sportulae, quam

demum in deterius mutatas indicare volunt. *G.*

Hic tamen monuit Gierigius, Plinium non iuvenem hanc epistolam scripsisse, sed aetate iam provectiorem, ut e §. 14. pateat; deinde formulam *ante memoriam meam* senibus non fuisse propriam. Itaque putat a Plinii manu profectum esse: *ante memoriam meam maiores natu ibi dicere* (apud Centumviros agere) *solebant, et ne nobilissimis* etc. Mihi tota illa parenthesis videtur orta a manu glossatoris, qui verbis *ante memoriam meam* explicandi gratia eam adscripserat. *E.*

Neque haec ratio placet, nec Gierigiana. Parenthesis illa non pertinet ad antecedentia, *ante memoriam meam*, sed ad sequentia, *ne nobilissimis quidem* etc. Refert Plinius, quod non ipse viderat, sed a maioribus natu acceperat. Sic et Heusingerus. *S.*

Rom. *At mehercule ante memoriam meam maiores natu solebant dicere ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat.* Recte *solebant dicere*, sine *ita*, quo nihil hic opus, quodque ab aliis varie transponitur. *Ante memoriam meam ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat,* idque maiores natu me adolescentulo *solebant dicere.* In pluribus fuit *solebant*, idque invito Cortio restituendum. Plinius, cum haec scriberet, iam aetate processerat, propior illis annis, quibus foro renuntiare solebant. *H.*

4 *manceps convenitur*) Lectio Codicis Medicei a Cortio prolata. *Manceps* est, qui pretio accepto negotium sibi imponi passus est ab oratore, ut nummis conducat ei laudatores et plausores. Hic *manceps convenitur in media basilica.* Cum enim IV fere iudicia eodem tempore haberi in basilica Iulia solerent (vid. supra 1, 18, 3.); manceps in medio commodissime fungi potest munere suo, et tum suadere, ut huc vel illuc transeant homines ad suum locatorem scilicet, tum laudis plaususque pretium illis repraesentare. Quin si plurium forte idem manceps sit, potest eos, qui in uno iudicio operam ipsi dedere, traducere ad alterum. Ceterum de illis laudationibus, quibus actio saepe ipsa interpellaretur, plura Quinctil. 11, 3, 121. 126. 131. *G.*

Rom. *redemti mancipes. Convenitur.* Praestat vero hic scriptura Med. *manceps convenitur.* *H.*

ubi tam palam) Gierigius illud *ubi* extrusit, quod ex ingenio Aldi profectum putat, et hic locum habere negat; sed caussas mutationis, quas ille adfert, ego quidem intelligere non potui. Sensus idem est, sive illud *ubi* eiicias, sive serves. Acute et acerbe Plinius basilicam triclinio comparat, ideoque pecuniam, quae a mancipibus dabatur laudaturis, sportulas appellat, quae proprie ad triclinia pertinebant. Illae in

in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari
5 mercede transitur. Inde iam non inurbane Σοφοκλεῖς vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est laudicoeni. Et tamen crescit in dies
6 foeditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent sane aetatem eorum, qui

tricliniis dabantur *palam*, aperte, quia mos ita ferebat, et poterat honeste fieri: in basilica non item. *E.*

Laudo Gierigium, quod particulam illam confodit, cum a libris optimis plurimisque exsulet; quam enim ipse caussam comminiscitur, cur eam expunxerit, futilis et frivola est. Sensum loci Ernestius commode explicuit. Ceterum cum Cortio sic interpungendum: *manceps convenitur: in media basilica tam palam sportulae, quam in triclinio dantur. Tam, quam* sunt particulae, non copulandi, ut Gierigio videtur, sed comparandi. Vid. Horat. Tursellin. de Partic. Cap. CCLVII. 5. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 1776. *S.*

5 Σοφοκλεῖς) Ex hoc quidem loco non satis patet, quinam Σοφοκλεῖς, qui *laudicoeni* dicti sint, oratoresne, qui ad σοφῶς illud sibi *acclamandum homines* per mancipes suos conducerent, et *laudes* suas *coenis* redimerent; an plausores, qui σοφῶς clamarent *laudibusque* ferrent dicentes, ut *vocarentur* ad *coenam*. Posteriores equidem intelligere mallem. Nimirum posterior pars Σοφοκλέους ἀπὸ τοῦ καλεῖν hic derivatur, (a quo etiam ipsum κλέος est) *laudicoeni* autem dicuntur ex alliteratione ad *Laodiceam*, quae *Laudicea* dicebatur, non minus *Lautumia* pro *Latomia* etc. Ceterum verba adclamationum collegit Voss. de imitat. p. 41. ubi nempe de recitatione c. 7. sq. *G.*

Ipsos auditores Σοφοκλεῖς dictos esse, iam Cresollius monuit Theatr. Rhet. Lib. 3, 5. ubi et acclamationum formulas accurate congessit. *E.*

Rom. *Inde iam non inurbanae* σόφοκλεῖς ἀπὸ τοῦ σοφὸς καλεῖσθαι. Verbum *vocantur* deest. Tum: *Iisdem Latinum nomen impositum est Laodicenes.* Hoc pro *laudicenes* scriptum et probum esse opinor. Non ad *Laodicenos* adluditur, quod frustra fingitur ab interpretibus: sed ad aliarum vocum exemplum hoc componitur, quales sunt *tibicines, fidicines*, ut mercenarii laudatores et quasi *laudium decantatores* notentur. *H.*

6 *Heri duo n.*) Rom. *Here duo n. H.*

Vid. supra ad 2, 7, 1. ibique Cortium. *S.*

nomenclatores) Servos fuisse, qui occurrentium nomina dominis subiicerent, pervulgatum est. Humaniores et literatos fuisse, ex hoc ipso illorum officio colligas. Ita fuisse vestitos, ut etiam pro civibus haberi possent ab ignotis, vel ex hoc ipso loco videtur intelligi. Quis enim ferret servum hominem, quem omnes talem sciunt, immiscere se togatis etc. Sen. de Clem. 1, 24. pr. Quid si verba parenthesi inclusa ita intelligamus: *Habent* nomenclatores *aetatem eorum* oratorum, ad quos laudandos invitantur, utpote *qui nuper togas sumserint?* ut ipsi servi nuper togam sumsisse, h. e. quintum decimum annum aetatis ingressi intelligantur. De hoc tempore sumendae togae Norisium ad Cenot. Pisan. 2, 4. laudat Cortius. *G.*

nuper togas ſumſerint) ternis denariis ad laudan-
dum trahebantur. Tanti conſtat, ut ſis diſertiſ-
ſimus. Hoc pretio quamlibet numeroſa ſubſellia
implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc in-
ſiniti clamores commoventur, quum μεσόχορος
dedit ſignum. Opus eſt enim ſigno apud non 7
intelligentes, ne audientes quidem; nam plerique
non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando 8
tranſibis per baſilicam, et voles ſcire, quomodo
quisque dicat, nihil eſt, quod tribunal adſcendas,
nihil, quod praebeas aurem: facilis divinatio.
Scito, eum peſſime dicere, qui laudabitur maxi-
me. Primus hunc audiendi morem induxit Lar- 9
gius Licinius: hactenus tamen, ut auditores cor-
rogaret. Ita certe ex Quintiliano, praeceptore

togas ſumſerint) Rom. *togas ſumſerunt*. *H.*

Sumſerint Medic. et Brummeri Excerpta. Praefero cum Gierigio *ſumſerunt*. *S.*

μεσόχορος) Praecentor, qui medio in choro conſtitutus manu, nutu, voce, tempora et voces moderatur: manceps nimirum in media baſilica intentus operis a ſe conductis. Χορὸν οἰκεῖον καὶ συνᾴδοντα hac in re laudat Luc. Rhet. praec. p. 321. m. *G.*

Rom. *cum meſechorus dedit ſignum*. *H.*

De meſochoro vid. H. Stephan. Ind. in Theſaur. L. Gr. col. 1439. F. G. Reperi hanc vocem etiam in Lex. Latinogr. Vet. ab H. Stephano edito col. 136. *S.*

7 *ne audientes quidem*) Ita et Rom. *H.*

Mediceus, perpetua confuſione, *nec audientes quidem*, quod h. l. Cortio placet, cum ſit pro *et ne audientes quidem*. Sed indignatio ſcribentis copulam melius negligit. *S.*

8 *nihil eſt, quod* etc.) Rom. *nihil eſt, quod tribunal aſcendas, nihil, quod tu praebeas aurem*. *H.*

tribunal adſcendas) Locum gradu uno alteroque elevatiorem, in quo ſella praetoris, ac ſubſellia iudicum, proſcenium quaſi forenſis illius theatri, in quo actores ipſi verſantur. *G.*

qui laudabitur maxime) Rom. *qui laudatur maxime*. *H.*

9 *Largius Licinius*) Ventoſum hominem, et famam pecunia emere conantem, intelligas ex 3, 5, 17. ubi Plinii maioris Electa emere cupit. *G.*

Vid. ad 3, 5, 17. *S.*

Quintiliano) vid. Inſtitutiones Oratt. 5, 7, 7. et 6, 3, 42. *G.*

Rom. *Ita certe Quintiliano praeceptore meo audire memini*. Bene *audire*, praepoſitionem *ex* vero cum ceteris retineo. *H.*

Agroetius de Orthograph. col. 2268. Putſch. *Memini me facere dicere debemus, non, Memini me feciſſe*, praeteriti uſum ſolis poëtis ob metri neceſſitatem concedens. Fallitur: nam et proſae ſcriptores, quamquam rarius, praeterito utuntur. Vid. Sanct. Min. 1, 14. T. I. p. 131. ed. Lipſ. Nolten. Lex. Antibarb. col. 1569. Clav. Cicer. v. Memini. Hic tamen Heuſingero haud invitus accedo. *S.*

10 meo, audisse memini. Narrabat ille: *Adsectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter et lente, (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: et post silentium, coepit idem*
11 *tertio. Novissime, quis diceret, quaesivit: responsum est, Licinius. Tum intermissa caussa, Centumviri, inquit, hoc artificium*
12 *periit.* Quod alioqui perire incipiebat, quum periisse Afro videretur; nunc vero prope funditus exstinctum et eversum est. Pudet referre, quae, quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus,

10 *Adsectabar* etc.) Totum h. l. emendatiorem habet Rom. quam vulgo. *Adsectabar Domitium Afrum apud centumviros agentem graviter et lente: hoc illi actionis genus erat: cum audiit e proximo immodicum insolitumque clamorem. Admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit, et post silentium coepit: idem tertio. Novissime, quis diceret, quaesiit: responsum est, Licinius. Tunc intermissa causa, centumviri, inquit, hoc artificium perit.* In his probandum est primo *agentem apud centumviros.* Nam verbum *diceret* in plerisque deesse constat, in Medic. et illud et *agentem* omissum. Sed ex *agentem*, quod compendio scriptum fuit, factum est *cum*, et huic deinde aliud verbum *diceret* adiectum. Male itaque Cortius, *cum* servato, *diceret* expunxit. Tum et *enim* in parenthesi eleganter excluditur, idque alibi probat ipse Cortius ad lib. I. ep. XII. 7. et omittit etiam Rom. lib I. epist. V. 10. Recte quoque inciditur in his: *et post silentium coepit: idem tertio*, subaudi *fecit*, ut reticeret, et post silentium rursus inciperet. Postremum *tunc*, pro *tum* librario relinquo. *H.*

Cur librario relinquendum censuerit Heusingerus, docet Hor. Tursellin. de Partic. cap. CCLXX. init. Plurima confusionis harum particularum exempla congessit Drakenb. ad Liv. 2, 12, 15. *S.*

11 *hoc artificium periit*, Licinius efficere potest, ut sibi plaudatur, frustra est, ut aliquis bonis dicendi artibus ad gloriam et famam contendat. Est indignatio similis illi Martialis 9, 75. *Scinde leves calamos, et frange Thalia libellos, Si dare sutori calceus ista potest.* Sic virorum fortitudinem periisse dicebat ille post inventas bombardas. *G.*

12 *Quod alioqui*) Locus, ut nunc legitur, haud dubie corruptus, cui medela quaerenda est. *E.*

Sic et olim Barthio, et nuper Gierigio visum fuit. Sine caussa. Interpretare: Ceterum hoc perire incipiebat, etc. *S.*

fracta pronuntiatione) Molli et effeminata vel puerili. Huc pertinent etiam *teneri* clamores, ut intelligamus plausores pueros. *G.*

quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala, et tympana illis canticis desunt: ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi theatris quoque indecora laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc et utilitas amicorum, et ratio aetatis moratur ac retinet. Veremur enim, ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV.

Quomodo veteres, et novi coëmti agri placeant, interrogat.

C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

Quo modo te veteres Marsi tui? quo modo em-

Fracta pronuntiatione h. e. effeminata, molli, et scenica, quae gravi, virili, et dignitatis plenae opposita est. Ad eam *teneri* quoque *clamores* pertinent, quos mox *cantica* dicit ob modulationem illam, quae mollitie sua proxime ad cantum accedit. Nempe *cantare* proprium erat histrionum: omnis autem modulatio scenica in oratore vitiosa haberi solebat. Itaque Quintil. 11, 1, 56. *cantare* simpliciter dicuntur, qui in illo modulationis genere modum excedunt, et Cap. 3, 57. *vitium cantandi*, et *modulatio scenica*, synonymice commemorantur. *E.*

Fallitur cum Gierigio Ernestius, clamores illos cum canticis confundens. Immo clamores (mox ululatus) sunt auditorum, cantica oratorum. *S.*

13 *Plausus tantum*) Proprie dictus, qui fit complosis manibus. Sed ne hunc quidem plane abesse, indicat illud *ac potius*, quod in optimis libris invenit Cortius, male ab aliis omissum. *G.*

Confert illos laudantium indecoros strepitus, a quibus verus plausus abesset, clangoribus cymbalorum et tympanorum, quae effeminatorum Deae Phrygiae sacerdotum, Bacchantiumque mulierum instrumenta erant. Cf. Quintil. 5, 13, 17. ubi *tympana* eloquentiae, h. e. molles et inertes declamationes, *armis*, h. e. virili, gravi, robustaeque eloquentiae, opponit. *E.*

Huc spectat etiam *ululatus*, Graecorum ὀλολυγὴ s. ὀλολυγμός quae voces item ad sacrorum cerimonias pertinent. Vid. Spanhem. ad Callimach. p. 544. sqq. *S.*

illis canticis) Quintil. 11, 3, 57. *Quodcunque vitium magis tulerim, quam quo nunc maxime laboratur in caussis omnibus scholisque, cantandi: quod inutilius sit an foedius, nescio. Quid enim minus oratori convenit, quam modulatio scenica, et nonnunquam ebriorum aut comissantium licentiae similis?* *G.*

14 *ratio aetatis*) quae nondum tribuit vacationem talium officiorum. Vid. 3, 1, 10. sqq *G.*

sed laborem refugisse videamur) Rom. *sed laborem fugisse videamur.* *H.*

tio nova? Placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! Nihil enim aeque
2 gratum est adeptis, quam concupiscentibus. Me praedia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem assiduae querelae, quod queri pudet. Vale.

XVI.

Monenti, ut codicillos Aciliani irritos faciat, non confirmatos testamento, respondet, voluntatem legantis sibi pro lege esse.

C. PLINIVS ANNIANO SVO S.

Tu quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit heredem, pro non scriptis habendos, quia non
2 sint confirmati testamento: quod ius ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt. Sed ego propriam quan-

XV, 1 *Rarum id quidem*) Rom. *Parum id quidem*, perperam. *H.*

aeque — quam) Non est Tullianum. Locis in Horat. Tursell. Cap. XIV. laudatis accedat hic Secundi. *S.*

2 *parum commode tractant*) In hac verborum brevitate sufficit suspicari, in praediis illis sterilitatem, vel calamitatem aliquam, aliaque incommoda agricultura accidisse, quae Plinium male haberent. *E.*

alioqui) Cortius ac Gierigius *et alioquin*. Haud displicet: nec tamen Schwarzio ad Plin. Panegyr. p. 554. sq. ita assentior, ut copulam abesse non posse putem. *S.*

XVI, 1 *pro cetera tua dilig.*) Ut 3, 8, 1. *Facis pro cetera reverentia.* *G.*

cetera) Vossiani libri *certa* natum ex solenni harum vocum confusione, cuius exempla pete ex Livio 1, 8, 2. inprimisque ex nota Drakenb. ad 34, 36, 4. *S.*

codicillos Aciliani) Rom. *codicillos Atiliani.* Sic etiam postea n. 2. *H.*

quia non sint confirmati) Rom. *quia non sunt confirmati.* *H.*

Sic etiam codex Medic. Perperam. Vid. ad ep. 14, 2. *S.*

2 *qui nihil aliud sciunt*) Qui plane alioqui iuris imperiti sunt, ii non ignorant, codicillos, testamento quidem anteriores, testamento non confirmatos, pro non scriptis habendos. *G.*

Sed ego propriam quandam legem) Rom. *Sed ego proximam quandam legem.* *H.*

Ita et Medic. Frustra. Quinctil. VII, 8. p. 646. Burm. *An,*

dam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi iure deficerent, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testa- 3
mento, a me tamen, ut confirmati, observabuntur; praesertim quum delatori locus non sit. Nam 4
si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse et cautior esse deberem: quum vero liceat heredi donare, quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obstet illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. Vale.

XVII.

Descriptio villae Laurentinae.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Miraris, cur me Laurentinum, vel, si ita mavis,

quoties propria lex non est, simili sit utendum. S.

etiamsi iure deficerent) Sic et Rom. *H.*

Cortius cum Gierigio: *etiamsi iure deficerentur.* Similis confusio in Caesare B. G. 8, 3, 2. ubi cf. Viros doctos. Vid. ad Plin. ep. 2, 17, 25. *S.*

3 *delatori*) Qui caussari queat, legatum illud publico inferendum, tanquam caducum, ut adeo, tacente etiam Plinio et Codicillos non improbante, tamen legatum ad illos non perveniat, quibus testator destinarat. *G.*

4 *cunctatior fortasse et cautior*) Rom. *cunctantior fortasse et cautior.* Alterum, *cunctatior*, an Latinum sit, dubito. Lib. VIIII. ep. XIII. 6. *Erat enim cunctantior cautiorque.* Aliud est *testatior, moderatior* et similia, quae a deponentibus ducta passivam significationem habent, non activam, ut *cunctatior*, pro quo *cunctantior* facile admitto. *H.*

Lucretius 3, 193. (mellis) *contantior actus*, ut Wakefield. scripsit: vulg. *cunctantior.* Sic alibi *cunctatius* et *cunctantius* confusa. Vid. Burmann. ad Sueton. Iul. Caes. c. 19. p. 42. *S.*

in hereditate subsedit) Recte ista interpretantur ex nostro 4, 12, 2. et l. 76. *π.* §. 1. ad Leg. Falcid. Nimirum *subsidit*, quidquid apud heredem remanet, cum ex testamento tribuendum alii fuisset. *G.*

XVII. Ad hanc epistolam, itemque ad alteram 5, 6. ubi Tuscos suos describit Plinius, in universum praefandum aliquid hic videtur, ne cui forte in magnae cuiusdam negligentiae suspicionem veniamus, et parum usi temporum felicitate ad declarandum scriptorem elegantissimum videamur. Edidit I. F. Felibenius descriptionem utriusque villae architectonicam, in qua verba Plinii Latine Galliceque pro-

Laurens meum tantopere delectet. Desines mira-

posita tum animadversionibus quibusdam, tum praesertim formis aeri incisis explicare studeret. *Les plans et descriptions de deux des plus belles maisons de campagne de Pline le Consul,* tum alias, tum *Lond.* 1707, 12. apud *Dan. Mortier.*) Laudandum studium viri, et elegantia ingeniosa; sed cui non respondit eventus, qui antiquitatis amantes iuvare possit. Ille enim plerorumque gentis suae interpretum morem secutus, non hoc egisse videtur, ut, quales villae Secundi fuerint, ipsius opera intelligeremus; sed ut ostenderet, quomodo aliqui aedificare villam possit, quae quidem hodiernis eruditisque Gallorum ingeniis placeat, in qua idem circiter numerus membrorum sit, qui fuit in Laurentino, vel in Tuscis. Quoties igitur commode potuit situs et connexio membrorum indicata Plinio servari, id factum est: ceterum pluribus in locis aperte contradictum domino. Non multo, ad antiquitatis quidem lucem, felicior fuit longe splendidioris licet, et pro magnificentia et copiis Britanniae elaborati operis auctor Robertus Castellus, qui villas veterum dedit patrio sermone illustratas (*the villa's of the Ancients illustrated, Lond.* 1728. f. Alph. 1. pl. 12. ch. max. qualis ad Geographicas chartas adhiberi solet, cum XI eius modi imaginibus aeri incisis). Huic facile fuit scilicet inventis Felibenii addere quaedam, quibus vel propius ad Plinii mentem accederet; vel magnificentiam operum a se designatorum augeret. Quod si coecus antiquitatis amor me teneret, arriperem illud opus, et magnitudinem Romanam apud parum cautos inde augerem. Verum non est candoris nostri dissimulare, nimis multa et hic esse a mente Plinii ita aliena, ut, si quis Deus illum ab inferis excitatum in talem villam immitteret, vel formam certe Castellianam ostenderet, videatur ille quidem probaturus magno opere vel opus vel formam operis, forte etiam his, quae unquam vidisset in illo genere, praelaturus: ceterum suum Laurens, suos Tuscos minime ibi deprehensurum existimo, sed admiraturum non minus, quam lecto Platonis dialogo admiratum ferunt Socratem, *eos referre sermones suos, de quibus in mentem nunquam sibi venisset:* (vid. Diog. Laërt. 3, 35.) Non esset difficile per singula ire, et ostendere, quibus in locis Plinium relinquat nunc Felibenius, nunc Castellus, plerumque uterque: posset etiam speciminibus quibusdam declarari, quam parum uterque scriptor linguam ipsam et sermonem Plinii intelligat: sed cum hoc exiguam utilitatem habeat, prioris autem generis censura nisi comparatis libris et tabulis auctorum intelligi commode non possit; id quod oppido paucorum esse sentio: satis fuerit ad ea provocare, quae de hoc genere tum in Actis Eruditorum Lips. an. 1731. p. 111, tum ad ornithonem Varronis de re rust. 3, 5, 9. sq. disputata nobis sunt.

Multo laetiora Secundo nostro et antiquitatis amatoribus exspectare iubebat (et forte nec dum plane spes illa decollavit) Io. Maria Lancisius in physiologicis animadversionibus in Plinianam villam nuper in Laurentino detectam, editis primum Rom. 1714. f. recusis deinde Tom. II. opp. p. 335. sqq. ubi cum de novis a mari aggestionibus et plantis ibi suborientibus agat, haec etiam habet §. 6. p. 338. sq. „Ne cui „vero suspicio forte oboriatur, „villaene Plinianae, an alterius „sint aedium reliquiae, quas istic „paullo ante detectas et lapide „quadrato s. reticulato, ut aiunt, „opere structas cernimus; ipsa „certe loci distantia ab eodem

ri, quum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, littoris ſpatium. Decem et ſeptem millibus paſſuum ab urbe ſeceſſit: ut peractis,

„Plinio indicata cum ab urbe, „tum ab Oſtienſi colonia, atque „a proximo vico, quem *Piaſtra* „hodie appellant, ac praeſertim „trium atriorum, totidemque por„ticuum et arearum, nec non „duarum turrium ad propugna„culum villae, cubiculorum item „numerus adſpectusque, omnem „plane dubitationem abstergunt. „Tuum itaque erit, vir Nobiliſſi„me, (*Adloquitur Marcellum Sacchettum Hieroſolymitani Ordinis apud Clementem XI P. M. Oratorem) „ut ad eius rei fidem, „(quippe qui Architecturae per „te ipſum peritiſſimus haberis) „Ichnographiam, et prae cunctis „interiorem tam per longitudi„nem, quam per latitudinem „eiusdem aedificii formam cum „pavimentis opere pleriſque lo„cis muſivo, et Numidico aut „Alexandrino marmore ſtratis, „parietibusque vario cruſtarum „genere diſtinctis, atque ornatis „quam citiſſime delineandam ſuſ„cipias, aerique inciſam publici „iuris facias. Ita enim quam vil„lam e tenebris, in quibus tam „diu ſepulta iacuerat, eruiſti, in „ſempiternam hominum lucem „tanquam priſcae munditiae pa„riter ac frugalitatis imaginem, „editis tabulis proferes. Quid? „quod magni ad honorem no„ſtrum, qui Romani ſumus, in„tereſſe videtur, Plinium in vr„be Conſulem ab omni mendacii „nota vindicare; vt nimirum „vera et facta, non ficta et fa„bulis ſimilia literis mandaſſe pu„tetur."

Hanc ſi deſcriptionem haberemus, facile carerent, Philologi quidem, Felibenii Caſtellique elegantiis, easque hodiernae architecturae ſtudioſis lubentes permitterent: vel potius tum Caſtelli opem implorarent, ut ex veris Laurentini veſtigiis aliquid excitet non dignum modo Conſule, ſed ad antiquitatis rationem adcommodatum. vid. Fabrett. Inſcr. antt. p. 732. de ſitu villae Laurentinae contra Holſten. Iſta dum ſcribo, perfertur ad me titulus libri Gallici, *Delices de la maiſon de Toſcane, et de la maiſon de Laurentin par Parſait* 12. Pertinet ille haud dubie ad villas Plinii: ſed utrum habeat aliquid a Felibenii Caſtellique inventis diverſum, arbitrari non licet. vid. ad 5, 6, 1. Adriani Caeſaris villam in Tiburtino per molium et ſubſtructionum reliquias diligenter perſecutus eſt Franc. Continus: quod opus conferre cum noſtro operae pretium videtur. Editum Rom. 1658. ch. max. *G.*

His, qui utramque villam Plinianam explicationibus architectonicis et tabulis aeri inciſis demonſtrare conati ſunt, acceſſit Frid. Aug. Crubſacius, Dresdenſis, cuius liber (*Wahrſcheinlicher Entwurf von des jüngern Plinius Landhauſe und Garten, Laurens genannt.*) prodiit Lipſ. 1760. Recentiſſimus liber vtramque Plinii villam accuratiſſime explanans editus eſt Romae a 1796. hoc titulo: *Delle Ville di Plinio il giovane opera di D. Pietro Marquez Maſſicano con un' appendice ſu gli Atri della S. Scrittura, e gli Scamilli impari di Vitruvio.* Add. *Über den Urſprung der Engliſchen Parks, nebſt einer Vergleichung eines alten Römiſchen Parks des jüngern Plinius in Tuſzien und zu Laurentinum; im* 12. *St. des Deutſchen Obſtgärtners* 1801. 2. *Abtheilung. Weimar. E.*

Vertit hanc epiſtolam germanice et interpretatus eſt Aug. Rode in vernacula Vitruvii verſione Tom. II. p. 46. ſqq. *S.*

quae agenda fuerint, salvo iam et composito die, possis ibi manere. Aditur non una via: nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrinque excipit iter aliqua ex parte arenosum, iunctis paullo gravius
3 et longius, equo breve et molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus silvis via coarctatur, modo latissimis pratis diffunditur et patescit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quae montibus hieme depulsa, herbis et tepore verno nitescunt.
4 Villa usibus capax, non sumtuosa tutela. Cuius

2 *salvo iam — die)* Sicut *periit dies*, quo nihil actum est honesti negotii, quo vel ipsi meliores facti sumus vel alii: ita *salvus* est dies, quo functi sumus officio etc. Idem *compositus* est, h. e. ordinatus, in sua officia distributus, et rebus agendis adhibitus, ut, quod superest, curando corpori dare vir gravis, nemine improbante, possit. *G.*

iunctis paullo gravius) Ita legendum pro *iumentis* auctoritate optimorum librorum. Nimirum *iuncta* sunt animalia ad currum adiuncta. vid. Scheffer. de re vehic. 1, 12. p. 144 et 2, 17. p. 258. His propter rotarum attritum iter paullo procedit difficilius. *G.*

Etsi in multis est *iter aliqua ex parte arenosum, iunctis paullo gravius et longius, equo breve et molle:* praetero tamen id, quod cum in aliis, tum in Rom. est, *iumentis paullo gravius.* Nam *iumenta* sunt muli, asini, a supino *iunctum*, ut *indumenta* ab *indutum*. Mulos enim plerumque vehiculis iungebant, quibus in itinere utebantur. His *equus* opponitur. *H.*

3 *occurrentibus)* forte leg. *concurrentibus*. *G.*

Immo illud melius de silvis viam attingentibus. Solet haec omnia προσωποποιητικῶς dicere in utraque epistola. *E.*

latissimis pratis) Sic et Rom. *H.*

Hoc cur notaverit Heusingerus, caussam non exputo. Vulgata quidem optime habet: ne forte *laetissimis* corrigas; quamquam haud infrequens harum vocum confusio. vid. Cort. ad n. 12. huius epistolae et Drakenb. ad Liv. 6, 1, 5. *S.*

depulsa) i. e. montium obiectu exclusa. *G.*

Fallitur Gesnerus. *Hieme depulsa* (de) *montibus*, i. e. ubi ver montibus, pascuis montanis rediit. Mox sequitur: *tepore verno*. *S.*

nitescunt) Quod salubritatis indicium est. Vid. ad illud Caton. R. R. 1, 2. *Vicini quo pacto niteant: in bona regione bene nitere oportebit*. *G.*

4 *non sumtuosa tutela)* Nam eodem Catone iudice 1, 6. *idem ager quod homo, quamvis quaestuosus siet, si sumtuosus erit, relinquitur non multum*. *Tutela* hic speciatim ad *sarta tecta* aedificii et villae pertinet. Alias latius patet. Sic Colum. 7, 1, 2. *Tutelae exiguae animal asinus*, in quem scilicet non multum sit curae vel cibi impendendum. *Tueri* co-

in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in D literae similitudine circumactae: quibus parvula, sed festiva, area includitur. Egregium hae adversum tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias cavaedium hilare: mox triclinium satis pulchrum, quod in littus excurrit: ac si quando Africo mare impulsum est, fractis iam et novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas, aut fenestras non minores valvis habet: atque ita

quo hic opus est, intellectu posuit noster Paneg. 51, 1. *G.*

in D literae similitudine) Sic optimi libri apud Cortium. O, quam praeferunt editi, et sequuntur Felibenius atque Castellus, ex ea etiam ratione, nec iniuria puto, reiicit Cortius, quod non opus habebat Plinius, si hanc voluit, ad literam confugere, sed *circulum, orbemve* nominare potuit. Ex eadem etiam ratione Δ s. delta vocare opus non fuit, cum trianguli aequilateri appellatio sit familiaris adeo. Forma D apta ad porticus quam quae maxime, quod vel theatra loquuntur, quorum eadem figura est. Aliam literam non habent Latini, quae huc conveniat; cum *aream includere porticus* dicantur. *G.*

Rom. *deinde porticus in Δ litterae similitudinem circumactae.* Verius est *in D litterae.* *H.*

O praetulit Rodius. *Similitudinem* praestat: sicque ediderunt Cortius et Gierigius, editurus erat Ernestius. *Similitudine*, e Cellariana in Gesnerianam propagatum, parum certa videtur auctoritate niti. *S.*

Egregium hae etc.) Rom. *Egregium adversus tempestates receptaculum*, sine *hae*, quod non desidero. *H.*

Sic et Cortius. Placet. *S.*

specularibus) Crustis s. laminis a speculari lapide, de quo Plin. 36, 22. s. 45. Martial. 8, 14.

Hibernis obiecta notis specularia puros
Admittunt soles et sine faece diem. *G.*

Rodius *fenestras vitro obductas* interpretatur: dubito an recte. Lactantius quidem Cortio laudatus. specularem lapidem vitro opponit. *S.*

5 *cavaedium hilare)* id est lucidum. Lucian. de domo pr. οἶκον vocat φωτὶ φαιδρότατον. *G.*

Alii iucundum, amoenum explicant: alii, quia sub dio fuerit, *hilare* dictum statuunt. Quod ex his Plinius cogitaverit, incertum. *E.*

fractis iam et novissimis fluctibus) Ita et Rom. *H.*

Cortius ex Mediceo, *fractis simul, et novissimis fluctibus.* Temere. vid. infra 13. *S.*

Undique valvas, aut fenestras) Rom. *Undique valvas atque fenestras*, perperam. *H.*

fenestras non minores valvis) *Fenestras* esse ipsa foramina et hiatum, quo continuus paries disiungitur, notum est: *valvas* autem suspensas e cardinibus tabulas binas, quae intus veluti fenestram aperiant, efficiantque adeo fenestram valvatam. *Fenestras non minores valvis* itaque interpreteris vel simpliciter foramina aeque magna atque ea.

a lateribus et a fronte quasi tria maria prospectat: a tergo cavaedium, porticum, aream; porticum rursus, mox atrium, silvas et longinquos
6 respicit montes. Huius a laeva retractius paullo cubiculum est amplum: deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet. Haec et subiacens mare lon-
7 gius quidem, sed securius intuetur. Huius cubiculi et triclinii illius obiectu includitur angulus, qui purissimum solem continet et accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis qui nubilum inducunt, et serenum ante, quam usum
8 loci, eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apsida curvatum, quod ambitum solis fenestris

sunt, quae valvis alias muniri solent; vel foramina speculari lapide munita. Etiam deinde §. 20. *valvae* et *fenestrae* distinguuntur. *Fenestrae* itaque videntur oppositae locis, unde neque ventus neque vapor metueretur; valvae his, ubi excludendi essent. Interim *fenestras* etiam simpliciter dici, quae tamen aperiri vel claudi possunt, apparet ex §. 22. Itaque possint etiam simpliciter *fenestrae* intelligi, quae lucis admittendae caussa factae sunt, *valvae*, *fores* s. ianuae, quae ad pavimentum usque descendunt. *G.*

atque ita a lateribus etc.) Rom. *atque ita a lateribus a fronte quasi maria prospectat. H.*

a tergo cavaedium) Eodem ordine quasi retrogreditur, quo ingressus fuerat, quod imaginandi facultatem iuvat. *G.*

6 *occidentem — retinet)* Sol ex eo videri potest, donec plane occiderit. *G.*

Haec et subiacens etc.) Rom. *Haec mare et subiacens longius.* Intelligo *mare et* quidem *subiacens. H.*

Scio, Latinos copulam, ad Graecorum morem, sic adhibuisse: sed hanc rationem hic quidem vix probaverim. *S.*

longius quidem) magis e longinquo, quia retractius est quam contiguum triclinium. *G.*

securius) nam ne novissimi quidem fluctus alluunt. *S.*

7 *Huius — obiectu)* Rom. *Huius et illius obiectu.* Vulgata lectio ex glossa auctior est. *H.*

Et quidem sic aucta, ut glossator mentem Secundi parum cepisse videatur. *Huius, illius*, opinor, ad duo cubicula pertinent, de quibus n. 6. *S.*

continet et accendit) Speculi concavi instar excipit radios solis et reflexione mutua dissipari non patitur, sed in unum locum cogit. *G.*

8 *in apsida curvatum)* De fornice pro lacunari imposito non ita locutus esset Plinius. Quin res ipsa loquitur, parietem unum cubiculi non recta linea procurrisse, sed segmentum circuli effecisse instar *apsidis* (*absida* mavult Gronovius) h. e. canthi in rota, ut eo pluribus coeli partibus suam cuique fenestram

omnibus sequitur. Parieti eius in bibliothecae speciem armarium insertum est, quod non legendos libros, sed lectitandos capit. Adhaeret 9 dormitorium membrum, transitu interiacente, qui, suspensus et tabulatus, conceptum vaporem salubri temperamento huc illucque digerit et ministrat. Reliqua pars lateris huius servorum libertorumque usibus detinetur, plerisque tam

eo commodius obverteret. Media v. g. illius lateris fenestra in ipsum meridiem fuit directa, sinistima orientem solem excepit, dextima occidentem, interiectas autem plagas sive horas intermediae. *G.*

Rom. *in absida curvatum.* *H.*

Apsis iure praefert Heusingerus in Observat. Antibarb. p. 326. sq. *S.*

lectitandos) adeoque praestantissimos. *E.*

Armarium paucorum capax librorum significatur. *S.*

9 *Adhaeret dormitorium* etc.) Rom. *Adhaeret dormitorium membrum et transitu interiacente, quod suspensum et tabulatum.* *H.*

suspensus et tabulatus) *Suspensus* transitus ab uno membro domus ad alterum pontis instar porrectus, ut solum, nisi columellis forte et pilis subiectis, non contingat. Hunc vocis eius intellectum tum ad Fabrum tum alias satis illustratum dedimus. *Tabulatus* porro fuit h. e. ligneus, qui proinde conciperet facile vaporem, quem deinde, prout facto opus esset, in alterutrum membrum admittere, vel excludere inde facile erat. *G.*

Tubulatus corrigere volebat Ernestius. „*Tubulatus*", inquit, „h. e. tubulis constans. Ita non „dubitaui reponere cum Gierigio, qui ex auctoritate Iac. „Sirmondi et Schefferi, (Codd. „Riccard. et Oxon. *subulatus*, „alii *sublatus* habent, quae ex „*tubulatus* facili errore fieri po„terant, illud edidit, motus ma„xime his verbis Senecae epist. „90. *Quaedam nostra demum* „*memoria prodisse scimus, ut* „*speculariorum usum, perlucen-* „*te testa, clarum transmitten-* „*tium lumen; ut suspensuras* „*balneorum, et impressos pa-* „*rietibus tubos, per quos cir-* „*cumfunderetur calor, qui ima* „*simul et summa foveret aequa-* „*liter.* Itaque intelligitur genus „hypocausti *suspensi* h. e. erecti „et fornicati. Inde prodibant *tu-* „*buli*, qui conceptum in hypo„causto *vaporem* s. calorem huc „et illuc deducebant, ut *salubra* „inde *temperamentum* oriretur. „Haec Gierigius, qui confert „Epist. 5, 6, 24. et θερμὸν διά„δρομον, *calidum transitum*, „Lucian. Hipp. Tom. VII. p. „299. Bipont. — Transitus *tabu-* „*latus* Gesnero, qui ita edide„rat, est ligneus, qui proinde „conciperet facile vaporem, quem „deinde, prouti opus esset, in „alterutrum membrum admittere, „vel excludere inde facile erat." Vulgatam sequitur Radius. *S.*

plerisque tam mundis) Synesi consueta. intelliguntur sub *reliqua parte* cubicula vel membra, quorum ita pleraque sunt munda et libera sordibus, ut nec pudor sit, hospitem in iis collocare. *G.*

Miro lapsu Cortius *plerisque* cum *usibus* iungit. Immo est neutrum. Interpretare: *pleraque tamen tam munda sunt, ut* etc. *S.*

10 mundis, ut accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimum; deinde vel cubiculum grande, vel modica coenatio, quae plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum procoetone, altitudine aestivum, munimentis hibernum: est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, et pro-
11 coeton, communi pariete iunguntur. Inde balinei cella frigidaria spatiosa et effusa, cuius in contrariis parietibus duo baptisteria, velut eiecta, sinuantur, abunde capacia, si innare in proximo cogites. Adiacet unctorium, hypocauston, adiacet propnigeon balinei: mox duae cellae, magis elegantes, quam sumtuosae. Cohaeret calida piscina mirifice, ex qua natantes mare

10 *vel cubiculum grande)* Modus huius membri is est, ut vel pro cubiculo grandi haberi possit, vel pro modico triclinio. *G.*

mari lucet) Non puto a mari splendere; sed ob id ipsum, quia mari opposita est, non interceptis radiis nec impedito prospectu, illustrem esse hanc coenationem. Non ignoro tamen *ἅλα μαρμαρέην*, et ipsum *marmor* apud Poëtas celebrari: nec absorberi radios omnes, sed multos, ut a speculo, reflecti. *G.*

Rom. *quae sole plurimo mari lucet.* *H.*

Suspiceris, in libris nonnullis fuisse, *quae sole plurimo, plurimo mari lucet.* *S.*

altitudine aestivum) Utrum hoc vult, altum esse cubiculum ita, ut inter lacunar atque pavimentum spatii multum pateret, quae res liberiorem respirandi facultatem praebet; an *altum* intelligit *profundum*, et cellae instar depressum, quae res et ipsa frigus conciliat? *G.*

Mihi dubium non est, priorem sensum hoc loco valere. Simplicissima ea est *altitudinis* explicatio, et rei ipsi aptissima. *E.*

Eadem ratio placuit Rodio. *S.*

Huic cubiculo aliud etc.) Rom. *Huic aliud* (omisso *cubiculo) et προκοίτοις communi pariete.* *H.*

Προκοιτῶν graecis literis scriptum infra etiam 23. Romanus liber habet. Ita et Varro R. R. L. II. init. p. 251. Gesner. *S.*

11 *velut eiecta)* eminentia extra regulam parietis, quae *proiecta* alias vocantur vel *proiecturae.* *G.*

unctorium, hypocaustum) Sic incidere visum est. Neque enim in ipso *hypocausto* s. *caldaria cella* unxisse videntur, ut *unctorium hypocaustum* dici possit; sed in *tepidaria*, quae ob id ipsum *unctorium* vel, ut alii habent, *unctuarium* vocatur. Vid. qui de balneis egerunt, v. g. Salmas. ad Vopisci Carinum c. 17, qui Luciani praesertim Balneo utitur, tum Fabricium ad Sexti Empir. Hyp. 1, 110. p. 50. *G.*

Rom. *Adiacet unctuaria imo hippocaustum.* *H.*

Hypocaustum quid sit, accurate docet Heusinger. in Observat. Antib. p. 410. sq. *S.*

Cohaeret calida piscina mirifice) Rom. *Cohaeret calida piscina mirifica.* *H.*

adſpiciunt. Nec procul ſphaeriſterium, quod ca- 12
lidiſſimo ſoli, inclinato iam die, occurrit. Hinc
turris erigitur, ſub qua diaetae duae; totidem
in ipſa. Praeterea coenatio, quae latiſſimum
mare, longiſſimum littus, amoeniſſimas villas
proſpicit. Eſt et alia turris: in hac cubiculum, 13
in quo ſol naſcitur conditurque: lata poſt apo-
theca et horreum. Sub hoc triclinium, quod
turbati maris non niſi fragorem et ſonum patitur,
eumque iam languidum ac deſinentem; hortum
et geſtationem videt, qua hortus includitur.
Geſtatio buxo, aut rore marino, ubi deficit bu- 14
xus, ambitur: nam buxus, qua parte defenditur
tectis, abunde viret; aperto coelo apertoque
vento, et, quamquam longinqua, adſpergine
maris, inareſcit. Adiacet geſtationi interiore 15
circuitu vinea tenera et umbroſa, nudisque etiam
pedibus mollis et cedens. Hortum morus et

Eadem lectio Medicei libri, a Cortio probata. *Mirifice* parum placet. *S.*

12 *Nec procul ſphaeriſterium)* Rom. *Nec procul ſpheriſterion.* *H.*

Probanda terminatio graeca, quam et Helmſtad. tuetur. *S.*

turris erigitur) Cum reliqua membra villae una tantum vel contignatione vel fornicatione conſtent, hic eminet *δίπυργος* aedificatio, inſtar *papilionum*, quibus diſtinguuntur hodie humiliora membra. Haec *turris* videtur. *O.*

amoeniſſimas villas proſpicit) Rom. *amoeniſſimas villas poſſidet.* *H.*

Inepte. *Poſſidere* hoc ſenſu, ut reſpondeat Gallico *dominer*, Latinum non eſt. *S.*

13 *apotheca et horreum)* Optime faciunt, qui illam de cella vinaria, hoc de ſtatuarum imaginumque receptaculo, vel latius de cella penuaria explicandum putant. cf. de apotheca Colum. R. R. 1, 6. de horreo ipſe Plin. Ep. 8, 18, 11. *E.*

eumque iam languidum) Rom. *eumque languidum,* ſine *iam.* *H.*

Particula melius adeſt. vid. ſupra 5. *S.*

15 *vinea tenera et umbroſa)* Ita et Rom. Aldi prior *vinca tenera*, quae eſt herba. Scripta lectione meliorem requiro. *H.*

nudisque etiam pedibus) Terra ipſa non ſcrupoſa aut duris glebis aſpera, ſed pura, putris, pulla, (nam hoc etiam nomine teneram et quaſi puellam notari ad ruſticos obſervavimus) facile etiam pedi nudo cedens: tum vinea ipſa iuvenis, quae nec nudas nodoſasque radices oſtendat, neque eminentibus et impedientibus viam duris ſarmentis pollicibusque antiquis tibias ac ſuras inambulantium ſtringat et vulneret. Sic *vinca* quorundam, quam *vineae* ſubſtituunt, nihil opus eſt. *G.*

ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior ceteris. Hac non deteriore, quam maris facie, coenatio remota a mari fruitur. Cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fenestris subiacet vestibulum vil-
16 lae, et hortus alius, pinguior et rusticus. Hinc cryptoporticus, prope publici operis, extenditur. Utrinque fenestrae, a mari plures, ab horto singulae, et alternis pauciores. Hae, quum serenus dies et immotus, omnes; quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine
17 iniuria patent. Ante cryptoporticum xystus violis odoratus. Teporem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quae ut tenet solem, sic aquilonem inhibet submovetque: quantumque caloris ante, tantum retro frigoris. Similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos,
18 alium alio a latere, frangit et finit. Haec iu-

quarum arborum illa etc.) Rom. *quarum illa vel maxime ferax terra est.* Non adest *arborum*. *H.*

Cingitur diaetis duabus a tergo) Rom. *Vincitur diaetis duabus a tergo.* Probe. Nam a tergo non potest *cingi; vinciri* potest, ut captivi. *H.*

Idem in Mediceo Cortius reperit. Placet. *S.*

vestibulum villae etc.) Rom. *vestibulum villae et ortus alius pinguis ac rusticus.* *H.*

Ortus idem liber etiam mox 18. Conf. Cort. ad 1, 24, 4. Hanc orthographiam probavit Varro: sed *consuetudo hortos cum aspiratione usurpavit.* Charisius Instit. Gramm. Lib. I. col. 62. Putsch. *S.*

16 *et alternis pauciores)* Versus mare crebriores densioresque sunt fenestrae; sed versus hortum binis respondent singulae, et alternis, omissa una, respondet v. g. secundae fenestrae mari oppositae prima in hortum patens, quartae secunda. tertia sextae etc. * Scilicet *alternis* legendum est, non *altius*, quod ex illo quo modo corruptum sit, patet iis, qui norunt perpetuo fere syllabam *ter* in MSS. exprimi apice ad t' apposito; qui cum esset tenuior, pro puncto sequenti literae imposito habitus est: porro *ius* et *nis* in MSS. nulla nota distingui, tralaticium est. *G.*

Rom. *ab orto singulae sed alternis pauciores.* Postea *cum serenus dies et immotus, omnes: cum hinc vel inde ventus inquietus.* Sed praestat lectio Medic. *ventis inquietus.* *H.*

17 *Teporem solis infusi* etc.) Rom. *Teporemque solis fusi et repercussi cryptoporticus auget. Inde area, quae ut tenet solem.* In Mediceo quoque fuit *area*, sed omissis aliis, a grammatici manu. Quae sequuntur verba, non ad *aream*, sed ad *cryptoporticum* pertinent. *H.*

alium alio etc.) Rom. *alium alio latere frangit.* *H.*

cunditas eius hieme, maior aeſtate. Nam ante
meridiem xyſtum, poſt meridiem geſtationes hor-
tique proximam partem umbra ſua temperat:
quae, ut dies crevit decrevitque, modo brevior,
modo longior hac vel illac cadit. Ipſa vero 19
cryptoporticus tunc maxime caret ſole, quum
ardentiſſimus culmini eius inſiſtit. Ad hoc pa-
tentibus feneſtris favonios accipit transmittitque:
nec unquam aëre pigro et manente ingraveſcit.
In capite xyſti deinceps cryptoporticus, horti 20
diaeta eſt, amores mei; re vera amores: ipſe
poſui. In hac heliocaminus quidem, alia xy-
ſtum, alia mare, utraque ſolem, cubiculum au-
tem valvis, cryptoporticum feneſtra proſpicit.
Qua mare contra parietem medium, zotheca per- 21
quam eleganter recedit: quae ſpecularibus et ve-

Omittunt praepoſitionem libri Cortio inſpecti, item Brummeri Excerpta. Expunxit ideo Cortius, ſequace Gierigio. *S.*

18 *geſtationes hortique proximam partem)* Rom. *geſtationem ortique proximam partem.* *H.*

Cortiana *geſtationis:* idque noviſſimus editor tacitus recepit. Laudo: niſi praeferendam cenſeas libri Romani lectionem. *S.*

ut dies crevit decrevitque) Ita et Rom. recte. *H.*

Cort. *ut dies crevit decrevitve.* *S.*

hac vel illac cadit) Rom. *hac vel illa cadit.* *H.*

Idem in Cort. et Gierig. *S.*

19 *tunc maxime caret ſole)* Rom. *tum maxime caret ſole.* Amplector hoc. *H.*

20 *deinceps cryptoporticus)* *Xyſtus* et *cryptoporticus* iuxta procurrunt h. e. paralleli ſunt, quod colligo ex ſ. 17. igitur quod eſt in capite xyſti, etiam eſt in capite cryptoporticus deinceps poſitae. *G.*

Haec ſufficiant. Operam et oleum perdunt, qui lineis et figuris utuntur, ut ob oculos ponant, quae tamen intelligi non poſſunt. *E.*

valvis — feneſtra) Vid. ad ſ. 5. *G.*

21 *Qua mare)* Refertur ad ſuperiora *alia xyſtum, alia mare.* Plenum itaque fuerit, *qua parte mare proſpicit.* *G.*

Qua mare non ſunt in Rom. Pro *diaeta, zotheca.* *H.*

zotheca) Eruditorum de hoc loco et hac voce diſputationes exhibet Cortius. Nobis illud ſatis eſt, *zothecam* eſſe a libris optimis, et ſignificare nidum quendam amoeniorem, maiori cubiculo adiunctum, in quo quis incluſus legere, ſcribere, commentari poſſit. *Cabinetum* hodiernae linguae vocant deflexumne a *cavena?* de qua Voſſ. de vitiis ſerm. 3, 3. extr. certe utrumque a *cavis* animalium, ſicut *zothecam* fuiſſe cellulam ſaginandis animalibus deſtinatam obſervat Salmaſ. ad Solin. p. 850. ſq. *G.*

quae ſpecularibus etc.) Rom. *quae ſpecularibus, velis obductis reductisve.* *H.*

his obductis reductisque modo adiicitur cubiculo,
modo aufertur. Lectum et duas cathedras capit:
a pedibus mare, a tergo villae, a capite silvae:
tot facies locorum totidem fenestris et distinguit
22 et miscet. Iunctum est cubiculum noctis et so-
mni. Non illud voces servulorum, non maris
murmur, non tempestatum motus, non fulgurum
lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris
apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio,
quod interiacens andron parietem cubiculi hor-
tique distinguit, atque ita omnem sonum media
23 inanitate consumit. Applicitum est cubiculo hy-
pocaustum perexiguum, quod angusta fenestra
suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit
aut retinet. Procoeton inde et cubiculum por-
rigitur in solem: quem orientem statim exceptum
ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen
24 servat. In hanc ego diaetam quum me recipio,
abesse mihi etiam a villa mea videor, magnam-
que eius voluptatem, praecipue Saturnalibus,

cathedras) vid. ad Epist. 8, 21, 2. *E.*

22 *noctis et somni)* Maiusculis literis scripturus erat Ernestius. „Sic ut scriberem verba, „inquit, persuasit mihi vir doctus, „qui in Eph. lit. Ien. hunc lo„cum tractabat, docebatque simi„lem descriptionem esse illi, quam „de Somni cubiculo habent Ovi„dius et Statius.“ Argutior haec ratio quam verior. *Cubiculum noctis et somni* est i. q. *cubiculum nocturnum*, quod *diurno* opponitur ep. 1, 3, 1. *S.*

andron) Iam adnotarunt Catanaeus et Cellarius ex Vitruv. 6, 10. ἀνδρῶνα aliud Graecis significare, aliud Latinis. Illis enim est convivium aut conventus virorum; his interiectus inter duos parietes, inter aulas duas, transitus et iter, *μεσαύλιον*: et notat Caelius Rhodig. 27, 24. etiam a civibus suis *Andrones* vel *Andronellas* vocari angiportus transversos, quibus commeatur inter duas plateas maiores. Haec significatio oppido huc convenit. *G.*

Mox *mediam inanitatem* appellat, scita varietate dicendi. *E.*

23 *hypocaustum perexiguum)* Rom. *hypocauston perexiguum.* *H.*

Genuina terminatio Graeca. Vid. supra 11. *S.*

ut ratio exigit) Rom. *ut ratio exegit.* *H.*

Recepit Cortius ex Mediceo, haud male, quamquam in nota diversissima confundens. *S.*

Procoeton inde) Rom. *Προκοιτὼν inde*, Graecis litteris. *H.*

Vid. supra ad 10. *S.*

24 *In hanc ego diaetam)* Rom. *In hanc ergo diactam.* Aldus vero *ego*, vnde ceteri accepere. *H.*

capio, quum reliqua pars tecti, licentia dierum, feſtisque clamoribus perſonat. Nam nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt. Haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua ſa- 25
lienti, ſed puteos, ac potius fontes habet: ſunt enim in ſummo. Et omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obvius et paratus humor occurrit, isque ſincerus ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate ſalſus.
Suggerunt affatim ligna proximae ſilvae: ceteras 26
copias Oſtienſis colonia miniſtrat. Frugi quidem homini ſufficit etiam vicus, quem una villa diſcernit: in hoc balinea meritoria tria: magna commoditas, ſi forte balineum domi vel ſubitus adventus, vel brevior mora calefacere diſſuadeat.
Litus ornant varietate gratiſſima, nunc continua, 27
nunc intermiſſa tecta villarum, quae praeſtent multarum urbium faciem, ſive mari, ſive ipſo litore utare: quod nonnunquam longa tranquillitas mollit; ſaepius frequens et contrarius flu-

Nam nec ipſe etc.) Rom. *Nam nec ipſe eorum luſibus.* *H.*

obſtrepunt) nec ipſe meorum luſus mea praeſentia impedio, nec illi mea ſtudia ſtrepitu ſuo impediunt. *E.*

25 *deficitur aqua ſalienti)* Rom. *deficit aqua ſalienti.* *H.* Vid. ad 2, 16, 2. *S.*

ſunt enim in ſummo) Et ob id ipſum, quod non depreſſis demum foveis adfluunt, ſed in ſummo emicant, pro *fontibus* potius quam pro *puteis* habendi. G.

tanta maris vicinitate ſalſus) Ita et Rom. *H.*

Libri plerique *t. m. v. corruptus*, quam lectionem haud improbat Cortius: debebat recipere. Recepit Gierigius. *Salſus* adſcripſit gloſſator. *S.*

26 *ſi forte balineum domi* etc.) *ſi forte balineum vel domini ſubitus adventus, vel brevior mora calefacere diſſuadet.* Ita ſcribendum erat cum Rom. cum praeſertim in aliis quoque *domini* repertum fuerit, idque ad *brevior mora* neceſſarium ſit. Sed Cortius Mediceo oraculo plus aliquando tribuit, quam rationi. *H.*

Domini item Brummeri Excerpta habent. Placet haec lectio, ſic tamen, ut ſervetur vulgaris ordo verborum: *ſi forte balineum domini vel ſubitus* etc. *S.*

27 *mollit — indurat)* Si haec de ſolo litore, ut par eſt, dicta ſunt, equidem non ſatis intelligo, quo ſenſu litus tranquillitate molliatur, et fluctibus induretur. Immo contrarium mihi videtur accidere, ut longa tranquillitate litoris ſolum exareſcat et induretur, fluctibus autem adfluenti-

28 ctus indurat. Mare non ſane pretioſis piſcibus abundat: ſoleas tamen et ſquillas optimas ſuggerit. Villa vero noſtra etiam mediterraneas copias praeſtat, lac in primis: nam illuc e paſcuis pecora conveniunt, ſi quando aquam umbramque
29 ſectantur. Iuſtisne de cauſſis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere ſeceſſum? quem tu, nimis urbanus es, niſi concupiſcis: atque utinam concupiſcas! ut tot tantisque dotibus villulae noſtrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII.

Promittit, ſe fratris Maurici filiis praeceptorem electurum eſſe.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Quid a te iucundius mihi potuit iniungi, quam ut praeceptorem fratris tui liberis quaererem?

bus et inundantibus putreſcat et emolliatur. *E.*

Non puto hîc de ſolo putri ac duro cogitandum eſſe. Referendus, opinor, locus ad inambulationes in litore, quas nonnunquam longa maris tranquillitas adiuvat, ſaepius frequens et contrarius fluctus impedit. *Mollire* ſenſu ſimili adhibitum in Caeſar. B. G. VII, 46., *quidquid huic circuitus ad molliendum clivum acceſſerat.* ubi Graecus Interpres: *αἱ δὲ πρὸς τὸ ῥᾳδίαν τὴν τοῦ ὄρους ἀπεργάζεσθαι ἀνάβασιν οὖσαι σκολιότητες.* Μαλακὸς cognataque verba Graecis ſic dici ſatis, notum eſt. Quod ſi *mollire* recte interpretati ſumus, apparet, quomodo *indurare*, illi verbo oppoſitum, intelligendum ſit. *S.*

28 *ſi quando aquam umbramque ſectantur)* Rom. *ſi quando aquam umbramve ſectantur. H.*

29 *Iuſtisne de cauſſis* etc.) Rom. *Iuſtisne de cauſis iam tibi videor incolere, inhabitare.* Sic et Medic. omnibus aliis melius, qui *iam* omittunt. *H.*

Plenius, Excerpta Brummeri: *eum iam tibi.* Probavit *iam* et Cortius, nec tamen, quod in tanta eius erga librum Mediceum reverentia exſpectaſſes, recepit. *S.*

nimis urbanus) urbis et vitae urbanae nimis amans. *E.*

XVIII inſcr. *Maurico)* Ita et Rom. *H.*

1 *Quid a te iucundius mihi)* Rom. *Quid a te mihi iucundius. H.*

Hunc ordinem ex libris a Cortio reſtitutum ſervant item Brummeri Excerpta. Sane praeſtat vulgato. *S.*

Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dul-
cissimam aetatem quasi resumo. Sedeo inter iu-
venes, ut solebam: atque etiam experior, quan-
tum apud illos auctoritatis ex studiis habeam.
Nam proxime frequenti auditorio inter se coram 2
multis ordinis nostri clare loquebantur: intravi,
conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad il-
lorum magis laudem, quam ad meam, pertine-
ret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui
filios probe discere. Quod superest, quum 3
omnes, qui profitentur, audiero, quid de quo-
que sentiam, scribam: efficiamque, quantum
tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes
audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo me- 4
moriae fratris tui hanc fidem, hoc studium,
praesertim super tanta re. Nam quid magis in-
terest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi
nunc illos magis amares) digni illo patre, te
patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam
si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro 5
suscipiendas offensas in eligendo praeceptore: sed
oportet me non modo offensas, verum etiam
simultates pro fratris tui filiis tam aequo animo
subire, quam parentes pro suis. Vale.

Nam beneficio tuo etc.) Rom. *Nam et beneficio tuo — et illam.* *H.*

Posterius *et* Cortius quoque dedit. Asyndeton hic parum placet. *S.*

2 *coram multis – loquebantur)* Ita ex bonis libris Cortius. Honos Plinio silentio habitus a iuvenibus, qui cum maxime aliis Senatoriis praesentibus nullo pudore *clare loquebantur: loquebantur*, inquam, non *iocabantur*, quod cum *clare* non bene convenit: et maior honos, clare loqui desinere, quem iocari. *G.*

Rom. *coram multi sed ordinis nostri clare loquebantur.* Lege *multis et ordinis nostri* [id est, cum aliis multis, tum et quibusdam nostri ordinis praesentibus] *clare loquebantur,* non *iocabantur.* Veteres scribebant *set*, pro *sed*, nec voces dirimebant. *H.*

probe discere) ut in commilitio iuvenum proborum et pudoris eximii. *G.*

4 *magis amares)* Vix sufficit illa tuorum appellatio exprimendo studio, quo nunc illos prosequeris, qui et tui fratris sint, et suo patre destituti. *G.*

digni illo patre etc.) Rom. *et ut digni illo patre et te patruo.* Fort. *digni et illo patre.* *H.*

Probabilis coniectura. Ceterum nihil hic puto excidisse. *S.*

XIX.

Hortanti, ut actionem quandam recitet, productis dubitandi rationibus, rem curatius expendendam proponit.

C. PLINIVS CEREALI SVO S.

Hortaris, ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer ad-
2 dubitem. Neque enim me praeterit, actiones, quae recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul et accendere iudicum consessus, celebritas advocatorum, exspectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus

XIX, 1 *vehementer addubitem)* Rom. *vehementer dubitem.* *H.*

2 *ut quas soleant)* Non inepte refertur ad ipsas actiones, et est in omnibus editis. Cortius praetulit ex Cod. Mediceo *quae*, ut respiciat ad *impetum, calorem, nomen.* *G.*

Recte, opinor, Gesnerus retinuit *quas*, ut ad *actiones* referatur, quod omnis orationis conformatio postulat. Leve est, quod Gierigius negat se intelligere, quomodo illas *commendare* possit *iudicum consessus*. Quidni iudicum attente audientium, vel solummodo praesentium gravitas multum auctoritatis tribuere actionibus, vel efficere possit, ut nec actor ipse nec caeteri eas negligant? nam utrumque, ni fallor, in *commendare* inest. *E.*

Ipse vidit Gierigius, posteriora, *ad hoc dicentis gestus* etc., cum Cortiana lectione coire non posse. Quibus tricis ut se exsolvat, aut iusto negligentius scripsisse Plinium, aut aliquid infra excidisse temere statuit. Miseris Heusingerum de hoc loco non pronunciasse adeoque ad ineptum illud *quae* inclinare videri. Sic autem vir egregius: „Rom. *ut* „*que soleant commendare*, id „est, *ut quae*, quod ex Medic. „Cortius revocavit.“ *S.*

deductumque—studium) Rom. *diductumque in partes audientium studium.* *H.*

Sic et Cortius, quem iure sequitur Gierigius. Placebat idem Ernestio. Vid. tamen ipsum Cortium Dissertat. Crit. de usu orthogr. Lat. pag. 134. sqq. edit. Altenb. *S.*

discursus) Hunc tamen et rarissimum esse debere, et non nisi summa quadam opportunitate moderate adhiberi, suadent ista Quintiliani, magistri optimi, 11, 3, 126. p. 1026. *Procursio opportuna, brevis, moderata, rara. Conveniens etiam ambulatio quaedam, propter immodicas laudationum moras; quam-*

animi consentaneus vigor corporis. Unde acci- 3
dit, ut hi, qui sedentes agunt, quamvis illis
maxima ex parte supersint eadem illa, quae stan-
tibus, tamen hoc, quod sedent, quasi debiliten-
tur et deprimantur. Recitantium vero praecipua 4
pronuntiationis adiumenta, oculi, manus praepe-
diuntur: quo minus mirum est, si auditorum in-
tentio languescit, nullis extrinsecus aut blandi-
mentis capta aut aculeis excitata. His accedit, 5
quod oratio, de qua loquor, pugnax et conten-
tiosa est. Porro ita natura comparatum est, ut ea,
quae scripsimus cum labore, cum labore etiam
audiri putemus. Et sane quotusquisque tam re- 6
ctus auditor, quem non potius dulcia haec et
sonantia, quam austera et pressa, delectent? Est
quidem omnino turpis ista discordia: est tamen:
quod plerumque evenit, ut aliud auditores,

quam Cicero (Orat. c. 18.) *rarum incessum neque ita longum probat. Discursare vero, et quod Domitius Afer de Surio Manlio dixit,* satagere, *ineptissimum: urbaneque Flavius Virginius interrogavit de quodam suo antisophista,* Quot millia passuum declamasset? *G.*

3 *Unde accidit, ut* etc.) Rom. *Unde accidit, ut ii, qui. H.*

4 *oculi, manus praepediuntur)* Illi ad librum respicientes, hae tenentes eum et evolventes. *G.*

intentio languescit) Rom. *intentione languescit,* pro *intentio relanguescit. H.*

Multorum haec lectio librorum, proba illa quidem, sed vulgatae non praeferenda. Conf. Interpret. ad Liv. 35, 45, 5. *S.*

5 *His accedit, quod* etc.) Rom. *Accedit his, quod oratio, de qua loquor, pugnax et quasi contentiosa est. H.*

quae scripsimus etc.) Rom. *quae scripsimus cum labore, etiam sic audiri putemus. H.*

Haud improbabilis lectio, in aliis item libris reperta. Alterum illud *cum labore* videtur glossatoris esse, qui *sic* explicare vellet. *S.*

6 *tam rectus)* tam gravis et severus, qui nihil suae voluptati, omnia rerum veritati tribuat. *E.*

austera et pressa) Vel ex ipsa oppositione intelligitur, *austera* esse, quae sententiam adversario molestam, verbis rem ipsam signantibus simpliciter et sine ambagibus explicent: *pressa,* quae nihil, quod non ad rem pertineat, nihil, quod mitiget asperitatem, adiiciant. *G.*

Plura cum multis veterum locis dabit nostrum Lexicon technol. Rhet. lat. s. v. *premere. E.*

ista discordia) Hoc pertinet ad illa sequentia: *quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud* etc. *E.*

est tamen: quod etc.) Rom. *est tamen: quod plerumque evenit, ut aliud iudices exigant, aliud auditores: cum*

aliud iudices exigant: quum alioqui praecipue
auditor iis adſici debeat, quibus idem ſi foret
7 iudex, maxime permoveretur. Poteſt tamen fieri,
ut quamquam in his difficultatibus libro iſti no-
vitas lenocinetur: novitas apud noſtros; apud
Graecos enim eſt quiddam, quamvis ex diver-
8 ſo, non tamen omnino diſſimile. Nam, ut illis
erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus
legibus arguebant, aliarum collatione convince-
re; ita nobis, ineſſe repetundarum legi, quod
poſtularemus, cum hac ipſa lege, tum aliis
colligendum fuit. Quod nequaquam blandum
auribus imperitorum, tanto maiorem apud do-
ctos habere gratiam debet, quanto minorem
9 apud indoctos habet. Nos autem, ſi placuerit
recitare, adhibituri ſumus eruditiſſimum quem-
que. Sed plane adhuc, an ſit recitandum, exa-
mina tecum, omnesque, quos ego movi, in
utraque parte calculos pone, idque elige, in quo
vicerit ratio. A te enim ratio exigetur, nos ex-
cuſabit obſequium. Vale.

alioqui his praecipue auditor afſici debeat. *H.*

Bona lectio: certe *alioqui his* unice probandum. *S.*

7 *ut quamquam in his difficultatibus)* Sic et Rom. *H.*

quamvis ex diverſo, non tamen) Rom. *quamvis ex adverſo, non tamen.* *H.*

8 *leges, quas ut contrarias)* Hinc ſtatus apud illos ἀντινομίας, quem *contrariarum legum* vocat, et illuſtrat Fabius 7, 7. *G.*

repetundarum legi) Rom. *repetundarum lege.* *H.*

tum aliis colligendum fuit) Rom. *tum in aliis colligendum fuit.* *H.*

9 *omnesque, quos ego movi)* Rom. *omnesque quis ego movi.* *H.*

movi) Gierigius: „Eſt autem „*movi*, admovi, attuli." Immo eſt: *temere proieci.* Opponitur *ponere* calculos. Altera illa ſignificatio, quam Gierigius h. l. obtinere arbitratur, ſolorum poëtarum eſt. Vid. Fr. Ott. Menckenii Obſerv. L. L. pag. 636. *S.*

A te enim ratio etc.) Rom. *At enim ratio exigendi: nos excuſabit obſequium.* *H.*

Optime habet vulgata. Perperam liber Mediceus, tollens oppoſitionem: *ut enim ratio exegit, nos excuſabit obſequium.* Bono hic ſtomacho Cortius fuerit neceſſe eſt, qui iſta concoquere potuerit. *S.*

XX.

Regulum tribus iucundis exemplis, ut teſtamentorum inſidiatorem et iniuſtum heredem, deſcribit.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Aſſem para, et accipe auream fabulam: fabulas immo. Nam me priorum nova admonuit:
nec refert, a qua potiſſimum incipiam. Verania 2
Piſonis graviter iacebat: huius dico Piſonis, quem Galba adoptavit. Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius marito inimiciſſimus, ipſi inviſiſſimus fuerat. Eſto, ſi venit tantum: at ille 3
etiam proximus toro ſedit: quo die, qua hora nata eſſet, interrogavit. Ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat, nihil, niſi ut diu miſeram exſpectatione ſuſpendat. *Habes*, inquit, *clima-* 4
ctericum tempus, ſed evades. Quod ut tibi ma-

XX, 1 *Aſſem para)* tanquam circulatori alicui ſoluturus, qui fabulam aut hiſtoriolam otioſis narret. *E.*

2 *Verania Piſonis)* uxor. Notiſſimum Virgilii illud: *Hectoris Andromache.* Ovid. Heroid. VII, 193.: *Nec, conſumta rogis, inſcribar, Eliſa Sichaei.* ubi vid. Interpret. Add. Valeſ. ad Excerpta ex Diod. Sic. de Virtut. et Vit. pag. 586. ed. Weſſel. *S.*

huius dico Piſonis etc.) Rom. *huius dico, quem Galba adoptavit*, ſine *Piſonis. H.*

ipſi inviſiſſimus) Haec duo verba Rom. deſunt. *H.*

3 *quo die, qua hora)* Rom. *qua die, qua hora. H.*

Ubi audivit) Rom. *Ubi audiit. H.*

computat, nihil etc.) Rom. *computat nihil, diu miſeram expectatione ſuſpendit. H.*

Perperam. Sane computabat veterator ille, idque digitis; hoc enim eſt *agitare digitos*, *κάμπτειν τοὺς δακτύλους. S.*

4 *climactericum tempus)* Decantatae ſuperſtitionis rationes nemo adcuratius pleniusque expoſuit Salmaſio, cuius ſententia de *climactericis* i. e. periculoſis annis, menſibus, diebus, horis, ex horoſcopo ſ. themate genethliaco derivandis, ex hac ipſa narratione confirmatur. Quid enim opus erat *intendere oculos, labra movere, agitare digitos, computare, diu miſeram exſpectatione ſuſpendere*, ſi *climactericus* annus ſ. *ſcanſilis* eſt, quicumque ſeptenario vel novenario vel utrisque conſtat, et his numeris quaſi exhauriri poteſt, ut XIV, XVIII, XXI, XXVII etc. Quin diſerte deinde *ſiderum ſignificationem* appellat. *G.*

gis liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum fre-
5 *quenter expertus.* Nec mora: ſacrificium facit,
adfirmat, exta cum ſiderum ſignificatione con-
gruere. Illa, ut in periculo, credula, poſcit
codicillos: legatum Regulo ſcribit: mox ingra-
veſcit: clamat moriens, *O hominem nequam,*
perfidum, ac plus etiam quam periurum! qui
6 ſibi per ſalutem filii peieraſſet. Facit hoc Re-
gulus non minus ſcelerate quam frequenter,
quod iram deorum, quos ipſe quotidie fallit, in
7 caput infelicis pueri deteſtatur. Velleius Blae-
ſus, ille locuples conſularis, noviſſima valetu-
dine conflictabatur: cupiebat mutare teſtamen-
tum. Regulus, qui ſperaret aliquid ex novis ta-
bulis, quia nuper captare eum coeperat, medi-
cos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum
8 homini prorogarent. Poſtquam ſignatum eſt te-
ſtamentum, mutat perſonam, vertit alloquutio-
nem; iisdemque medicis, *Quousque miſerum*
cruciatis? quid invidetis bonam mortem, cui da-
re vitam non poteſtis? Moritur Blaeſus: et

5 *O hominem nequam — periurum)* Sive interiectionem ſerves, ſive cum Cortio et Gierigio expungas, haec ipſa ſunt Veraniae moribundae verba. Quae ſequuntur, *qui ſibi per ſalutem filii peieraſſet*, Secundus addidit, ut intelligatur, cur Verania Regulum *plus etiam quam periurum* dixerit. Sane non modo periurium, ſed etiam ſceleratiſſima impietas haberi debuit, ſi quis, ut alios falleret, deorum iram in liberorum capita deteſtaretur. *S.*

6 *Facit hoc Regulus)* Rom. *Facit Regulus,* omiſſo *hoc. H.*

in caput infelicis pueri deteſtatur) Oſtendit V. C. Chr. Gottlob Schwarzius in Diſſert. de deteſtatione ſacrorum §. 12. *deteſtari* eſſe adhibitis teſtibus denuntiare. Nec video, quid commodius ſit ad hunc ipſum locum interpretandum illa ipſa ſignificatione. Publice et ſolenniter, certe multis praeſentibus, *deteſtatur* h. e. denuntiat et imprecatur Regulus *iram deorum in caput filii ſui*, dum in hanc fere formulam iurat, *Si ſciens fallo; filius meus genium ſuum iratum habeat. G.*

7 *Velleius Blaeſus, ille locuples conſularis)* Rom. *Velleius Bleſus, conſularis ille locuples. H.*

Placet hic ordo. *S.*

8 *Quousque miſerum etc.)* Rom. *Qui usque miſerum cruciatis? quid invidetis bona morte, cui —. H.*

Bona morte Cortius ex Mediceo recepit. Vid. ad ep. 1, 10, 12. *S.*

Moritur Blaeſus: et tanquam

tanquam omnia audiſſet, Regulo ne tantulum qui-
dem. Sufficiunt duae fabulae. An ſcholaſtica 9
lege tertiam poſcis? Eſt unde fiat. Aurelia, or- 10
nata femina, ſignatura teſtamentum, ſumſerat pul-
cherrimas tunicas. Regulus quum veniſſet ad
ſignandum, *Rogo*, inquit, *has mihi leges*. Aure-
lia ludere hominem putabat; ille ſerio inſtabat.
Nec multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac 11
ſibi tunicas, quas erat induta, legare: obſervavit
ſcribentem, inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia
quidem vivit: ille tamen iſtud tanquam moritu-
ram coëgit. Et hic hereditates, hic legata, quaſi
mereatur, accepit! Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea ci- 12
vitate, in qua iampridem non minora praemia,
immo maiora, nequitia et improbitas, quam pu-
dor et virtus habent? Adſpice Regulum, qui ex 13
paupere et tenui ad tantas opes per flagitia pro-
ceſſit, ut ipſe mihi dixerit, quum conſuleret,

omnia audiſſet) Rom. *Moritur Bleſus tamquam omnia audiſſet*, omiſſo *et*. *H.*

Copulam nemo deſideret. *S.*

tanquam omnia audiſſet) ſcil. tum, cum novae tabulae fierent. Gierigius: „Melius foret: *tam„quam iſta praeſenſiſſet*." Immo languidius. Talia non ad vivum reſecanda. *S.*

9 *ſcholaſtica lege*) Proverbio forte, cui ſimile illud noſtrum, *Aller guten Dinge müſſen drey ſeyn*, *Omne trinum perfectum* etc. *G.*

Suffic. d. f. νευτικῶς intelligam. *S.*

10 *pulcherrimas tunicas*) Fruſtra huc adferunt, qui hinc probent antiquum morem, quo ſumerent morituri veſtimenta pulcherrima. Nullum hic veſtigium cogitatae mortis tanquam inſtantis proxime; ne morbi quidem. Aurelia apud amicos munda videri voluit atque hilaris. *G.*

11 *Nec multa*) Optimi libri: *Ne multa*. idque Cortius et Gierigius receperunt. Bene. Geſneriana lectio ferri nequit. *Ne multa* i. q. *Quid multa? Quid quaeris? S.*

Et hic hereditates etc.) Rom. *Hic hereditates, hic legata*. Demtum eſt *et*, quod vulgo praecedit. *H.*

Demtum eſt etiam in Mediceo. Perperam. Mox *accepit* habent item Brummeri Excerpta. Sed longe praeſtat Cortianae lectio *accipit*, quam vel praeſens *mereatur* commendat. *S.*

12 τί διατείνομαι) *Quid intendor?* quid exclamatione utor? tanquam in re inſolenti et gravi, cum iſta ſint quotidiana. Demoſth. pro Cor. c. 46. τί οὖν ταῦτ᾽ ἐπήρκαμαι, καὶ διετεινάμην οὕτω σφοδρῶς; *G.*

Diodor. Sicul. L. XIII. C. 28. τί χρὴ νῦν ἡμᾶς διατείνεσθαι τοὺς μηδὲν ἠδικημένους; ad quem locum vid. Weſſeling. Lucian. T. II. pag. 161. τότε μὲν αὐτῷ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα βοῶντι καὶ διατεινομένῳ ὀλίγα χρῆναι ἀντιλέγειν φόμην. pag. 186. διατείνῃ καὶ βοᾷς. *S.*

quam cito sestertium sexcenties impleturus esset; invenisse sese exta duplicia, quibus portendi, mil-
14 lies et ducenties habiturum. Et habebit, si modo, ut coepit, aliena testamenta, quod est improbissimum genus falsi, ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

13 *exta duplicia*) Usus forte est Regulus tanquam praeiudicio auspiciis illis, quae Augusto contigisse narrat avunculus nostri 11, 37. s. 73. *Divo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suae die, sex victimarum iecinora replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt: responsumque duplicaturum intra annum imperium.* Eadem sed perturbatius Sueton. Aug. c. 95. quod copiose ostendit Burmannus. Sic *iecur operimento duplici tectum* Iuliano portendit imperium apud Ammian. Marcell. 22, 1. ubi Lindebrogius tum reliqua, tum laudat Val. Max. 1, 6, 9. Add. Iul. Obs. de prodig. 129. *G.*

Rom. *invenisse se exta duplicia, quibus portendi. H.*

14 *genus falsi*) Lege Cornelia de falsis tenetur v. g. qui sibi in testamento alterius aliquid adscripsit, quod multae Pandectarum leges h. t. docent: add. Tit. Cod. de his, qui sibi adscribunt in testam. vid. Io. Iac. Mascovii de hac re disp. Lips. 1731. Indignatur igitur Secundus, non eadem poena teneri, qui testatori dictaverit testamentum. Sed hunc absolvit l. 22. C. de testamentis, *Dictantibus testamenta — legatum — testatorem posse relinquere, minime dubitandum est.* Caussa diversitatis forte haec est, quod dictantem audit testator ac testem qui scribit, potest facilius fallere. *G.*

LIBER TERTIVS

I.

Spurinnae vitam laudat, sibique simile aliquando otium contingat, precatur.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Nescio, an ullum iucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) aemulari velim: nihil est enim illo vitae genere distinctius. Me autem ut 2
certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum praesertim. Nam iuvenes adhuc confusa quaedam et quasi turbata non indecent: senibus placida omnia et ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc 3
regulam Spurinna constantissime servat; quin etiam parva haec, (parva, si non quotidie fiant) ordine

I, 1 *distinctius*) ordinatius, cum omnia vitae negotia considerata ratione bene disposita sunt. Mox eandem vitam *dispositam* et *ordinatam* dicit. *E.*

2 *industria sera*) Nominat duas res, quae turbare illum ordinem atque distinctionem vitae, ac honeste quidem possunt in aliis, industriam atque ambitionem; ostenditque, eas in senibus locum non habere. *G.*

Industria est eorum, qui caussis agendis, obeundisque officiis nimiam operam navant vel gratiae vel quaestus caussa. *Ambitio* eorum, qui honores affectant. Haec, si honeste fiant, certe iuvenum sunt, non senum. Legas, quaeso, finem huius epistolae, ut illa melius intelligas. *E.*

3 *parva, si non quotidie fiant*) Servandam duxi hanc parenthesin, quam Gierigius ita mutavit: *parva haec, (parva, si non quotidie fiant ordine quodam) velut orbe circumagit.* Levissima caussa mutationis est. *Quis credat*, inquit, *parva ideo fieri magna, quod quotidie fiant?* Quidni vero? Plinius certe credidit, et ego credo. Nempe quae parva sunt per se, et temere ac sine certa

4 quodam et velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur: hora ſecunda calceos poſcit: ambulat millia paſſuum tria. Nec minus animum quam corpus exercet. Si adſunt amici, honeſtiſſimi ſermones explicantur: ſi non, liber legitur: interdum etiam praeſentibus amicis, ſi tamen illi non
5 gravantur. Deinde conſidit, et liber rurſus, aut ſermo libro potior: mox vehiculum adſcendit: adſumit uxorem ſingularis exempli, vel aliquem
6 amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce ſecretum! quantum ibi antiquitatis! quae facta, quos viros audias, quibus praeceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum modeſtiae ſuae indixerit, ne praecipere videatur.
7 Peractis ſeptem millibus paſſuum, iterum ambulat mille, iterum reſidet, vel ſe cubiculo ac ſtilo reddit. Scribit enim, et quidem utraque lingua, lyrica doctiſſime. Mira illis dulcedo, mira ſuavi-

ratione accidentia, ea magna fiunt, ſi fiunt ab aliquo quotidie, h. e. ratione et conſilio, quo omnes actiones noſtrae graves et magnae fieri ſolent. *E.*

Monuerat iam Catanaeus, dilucidiusque Cortius, quos Gierigius audire debebat. *S.*

4 *ambulat millia paſſuum tria* etc.) Rom. *ambulat mille paſſus, nec minus animum.* Accedo Rom. quod ita etiam n. 7. *iterum ambulat mille;* nec ſenem quotidie tria millia ambulaſſe credibile eſt. *H.*

5 *conſidit*) *Sic ex Mediceo Cortius: qui alias etiam formas huius verbi paſſim exſtare obſervat. *G.*

6 *ſecretum*) Quod cum uno comite vehitur. *G.*

7 *reſidet*) Cortius librorum auctoritate *reſidit*, quod Geſnerus, ut ſibi conſtaret, (v. ad 5.) recipere debebat. Recepit Gierigius. *S.*

Scribit — lyrica) Edidit Caſp. Barthius cum Venaticis et Bucolicis Latinis Hanoviae 1613. 8. odas quatuor Veſtricl Spurinnae e membranis Merſeburgi a ſe inventis, quas ex diſperſis in ordinem a ſe redactas notis quibusdam illuſtravit: ſecundas deinde curas iis impendit Adv. 14, 5.: ubi huius Veſtricii Spurinnae eſſe contendit, quod antea in mentem non venerat. Iac. Vlitius in prolegom. poëtarum venaticorum, ex hac ipſa Plinii epiſtola efficta (a Barthione, an ab antiquiore quodam?) contendit: quin Fabricius ὁ μακαρίτης, candidiſſimus ille ingeniorum aeſtimator, Bibl. Lat. 1, 16, 2. p. 284. *Conferenti*, inquit, *apparet, haec Spurinnae univerſa depromta eſſe ex Plinii iun. lib. III. Epiſtola* 1. Equidem verba ex Plinio depromta non animadverto, ideam ipſam viri poſt negotioſam vitam ad otii portum ſe conferentis hinc hauſtam, ſcholaſticumque aliquem, aut, ſi placet, ipſum adeo Barthium, materiem luſui ſuo a

tas, mira hilaritas: cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est, 8
(est autem hieme nona, aestate octava) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer et diu: nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, et paullisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid et dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur coena non minus 9
nitida quam frugi, in argento puro et antiquo. Sunt in usu et Corinthia, quibus delectatur, nec

Pliniano Spurinna sumsisse, non negaverim. Diu est, cum scripsit mihi Theophilus Sigefr. Baierus V. C. se meditari aliquid de illis carminibus. Abiecit, puto, illud consilium, postquam Seras et Indos Tartarosque mansuetioribus Musis praetulit, vel potius aliquid suae elegantiae et humanitatis illis impertiit. *G.*

Non abiecit. Baieri enim *de Vestritio Spurinna, Lyrico, et eius fragmentis,* opus postumum prodiit in Commentariis Academiae Petropolitanae, T. XI. ad ann. 1739, Petrop. 1750, p. 311. sq. Vid. Wersndorf. Poët. Lat. Minor. Tom. IV. pag. 841. sq. Cf. idem Wernsdorf. ibid. Tom. III. pag. 325. sq. ubi pag. 351. sq. odas illas quatuor reperias. *S.*

8 *hieme nona*) Seriusne igitur hieme quam aestate? Quin contra. Nimirum adtendendum est ad rationem horarum Romanarum. Hae καιρικαὶ erant, h. e. diem naturalem dividebant in XII partes aequales, sive is longus esset s. brevis. Horae igitur Romanae cum nostris conveniunt modo in aequinoctiis, hieme sunt breviores, productiores aestate. Quare pone solstitii tempore diem in dupla ratione diei brumalis, ut apud nos H. XVI et VIII, erit hora aestiva in eadem ratione ad horam brumalem. Cumque aequinoctialis hora minutas habeat 60, aestivae cedent 80, hibernae non nisi 40. Itaque aestiva hora VIII. conveniet nostrae hor. 2. m. 40; hiberna vero IX. incidet in ipsam nostram h. 3. Si cui haec nimis brevia et abrupta videantur, ille legat Aldi Manutii ea de re libellum, qui praefationis instar Rei Rusticae scriptoribus adponi solet, et in nostra editione locum octavum obtinet. *G.*

pugnat cum senectute) Commode huc advocant Cic. de Sen. 11. *Pugnandum tanquam contra morbum, sic contra senectutem. Habenda ratio valetudinis: utendum exercitationibus modicis. G.*

liberum est amicis etc.) Rom. *liberum est amicis vel eadem facere, vel alia. H.*

Sic Cortius ex libris suis, quibus accedunt Excerpta Brummeri. *S.*

9 *nec adficitur*) non aliquo cum furore expetit et amat ista vasa, ut ille apud Horatium I. Sat. 4. 28. *Hunc capit argenti splendor, stupet Albius aere. E.*

Rom. *quibus delectatur et adficitur. H.*

Sic plures libri. Longe longeque praestat *nec. S.*

adficitur. Frequenter comoedis coena distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, et aestate. Nemini hoc longum
10 est; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum et septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile et vividum cor-
11 pus, solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto et cogitatione praesumo, ingressurus avidissime, ut primum ratio aetatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi et solatium et exemplum est idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit: multoque labore hoc otium meruit.
12 Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque iam nunc apud te subsigno: ut, si me longius evehi videris, in ius voces ad hanc epistolam meam, et quiescere iubeas, quum inertiae crimen effugero. Vale.

II.

Arrianum commendat.

C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret; id nunc iure videor a te meis

comoedis) Vid. 1, 15, 2. *G.*

et aestate) Cortius: „Vossian. „*etiam aestate*, ex Glossa, quam „tamen Gryphius praetulit." Praetulit item Gierigius, nihilque monito lectore in textum immisit. Vid. N. Heins. ad Vellei. Paterc. 2, 116. pag. 1180. ed. Ruhnk. *S.*

10 *solaque ex senectute prudentia*) incommodis senectutis non coniunctis. *S.*

11 *ut primum ratio aetatis receptui canere permiserit*) Gierigius hic, Plinium reprehendens, nescio quid tricatur. Me quidem Pliniana non offendunt. *S.*

12 *Igitur eundem mihi* etc.) Rom. *Igitur et eundem mihi cursum et eundem terminum. H.*

Copula melius abest. *S.*

subsigno) fidem do, veluti data syngrapha tibi spondeo. *E.*

inertiae crimen) Vid. 4, 23, 4. *G.*

petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt prin- 2
ceps. Quum dico princeps, non de facultatibus
loquor, quae illi large ſuperſunt: ſed de caſtita-
te, iuſtitia, gravitate, prudentia. Huius ego con- 3
ſilio, in negotiis; iudicio, in ſtudiis utor: nam
plurimum fide, plurimum veritate, plurimum in-
telligentia praeſtat. Amat me (nihil poſſum ar- 4
dentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo ſe in
equeſtri gradu tenuit, quum facile poſſet adſcen-
dere altiſſimum. Mihi tamen ornandus excolen-
dusque eſt. Itaque magni aeſtimo, dignitati eius 5
aliquid adſtruere, inopinantis, neſcientis, immo
etiam fortaſſe nolentis: adſtruere autem, quod ſit
ſplendidum, nec moleſtum. Cuius generis, quae 6
prima occaſio tibi, conferas in eum, rogo; habe-
bis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem.
Quamvis enim iſta non appetat, tam grate tamen
excipit, quam ſi concupiſcat. Vale.

III.

Corelliae conſulit de filii ſtudiis inſtituendis, ideam boni magiſtri in Iulio Genitore praeſcribens.

C. PLINIVS CORELLIAE HISPVLLAE S.

Quum patrem tuum, graviſſimum et ſanctiſſimum

II, 2 *Altinatium eſt princeps*) Rom. *Altinatium princeps*, excluſo verbo *eſt*. *H.*

4 *nihil poſſum ardentius dicere*) Rom. *nihil poſſum dicere ardentius*. *H.*

Placet hic ordo. *S.*

quum facile poſſet adſcendere) Rom. *cum facile poſſit aſcend.* *H.*

Mihi tamen ornandus etc.) Rom. *Mihi tamen ornandus extollendusque*, ſine verbo *eſt*. Non plane repudio. *H.*

Extollendus habent etiam Brummeri Excerpta. Non diſplicet. *Ornare* et *excolere* vix differunt: ſed *extollere* plus eſt quam *ornare*. Neque Secundus hoc verbo non utitur. Infra 3, 11, 1. *Eſt omnino Artemidori noſtri tam benigna natura, ut officia amicorum in maius extollat.* ad quem locum videndus Cortius. Ita et Livius 28. 31, 4. *defectionem ſociorum in maius verbis extollentes.* *S.*

6 *conferas in eum, rogo*) Rom. *in eum conferas, rogo.* *H.*

tam grate tamen excipit) Rom. *tam grate tamen accipit.* *H.*

A gloſſatore profectum. Vid. Clav. Cic. v. *excipere.* *S.*

virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem: teque in memoriam eius, et in honorem tuum, unice diligam; cupiam necesse est, atque etiam, quantum in me fuerit, enitar, ut filius tuus avo
2 similis exsistat: equidem malo, materno: quamquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque et patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas
3 plurimum refert a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiae ratio intra contubernium tuum tenuit, praeceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Iam studia eius extra limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor Latinus, cuius scholae severitas,
4 pudor, in primis castitas, constet. Adest enim adolescenti nostro, cum ceteris naturae fortunaeque dotibus, eximia corporis pulchritudo: cui in hoc lubrico aetatis non praeceptor modo, sed

III, 1 *teque in memoriam* etc.) Rom. *teque et in memoriam eius et honorem tuum.* Lege *et in honorem.* *H.*

Bene Gierigius, secutus Cortium: *teque et in memoriam eius, et in honorem tuum.* *S.*

cupiam necesse est etc.) Rom. *atque etiam cupiam necesse est, etiam quantum in me fuerit.* Transpositum est *atque etiam.* *H.*

malo, materno) Dat hoc tum ipsi Coreliae, cui sic blanditur, tum amici memoriae. *G.*

3 *ubi est vel erroribus*) Ne quis temere ista transponat, legatque, *ubi est erroribus vel modica, vel etiam nulla materia,* intercedit aliorum usus ostensus a Wopkenio Lectt. Tull. 1, 7. Sed qui usu didicit, quantum sibi in mutando verborum ordine sumserint librarii, ille multum etiam hic licere Critico intelliget. *G.*

Cf. Crever. ad Liv. Praef. *S.*

Rom. *ubi est erroribus modica vel nulla materia.* *H.*

pudor, in primis castitas) Sic incidendum. *Pudor* enim latius patet, et omnem omnis turpitudinis metum significat; praecipua pudoris pars est *castitas*, quae tanto magis hic spectanda, quanto frequentiores iuvenum corruptelae, quas innuit et detestatur magis, quam explicat Fabius 1, 2, 4. 1, 3, 16. etc. *G.*

4 *naturae fortunaeque dotibus*) Rom. *naturae formaeque dotibus*, male. *H.*

„*Forma* et *fortuna* saepe in „MStis commutantur. — Simili„ter *formatus* et *fortunatus*." Drakenb. ad Liv. 41, 20, 2. ubi v. exempla. Sed inprimis huc facit Liv. 3, 12, 6. *iuvenem egregium, instructum naturae fortunaeque omnibus bonis.* ubi item in libris repertum *formaeque.* *S.*

in hoc lubrico aetatis) Vid. Heusinger. ad Vechner. Hellenol. p. 203. Simillimum illud Appuleii Metamorph. L. XI. p. 782.

cuſtos etiam rectorque quaerendus eſt. Videor 5
ego demonſtrare tibi poſſe Iulium Genitorem.
Amatur a me: iudicio tamen meo non obſtat caritas hominis, quae ex iudicio nata eſt. Vir eſt emendatus et gravis: paullo etiam horridior et
durior, ut in hac licentia temporum. Quantum 6
eloquentia valeat, pluribus credere potes; nam dicendi facultas aperta et expoſita ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus magnasque latebras habet; cuius pro Genitore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, niſi profuturum: nihil diſcet, quod neſciſſe rectius fuerit.
Nec minus ſaepe ab illo, quam a te meque ad- 7
monebitur, quibus imaginibus oneretur, quae nomina et quanta ſuſtineat. Proinde, faventibus diis, trade eum praeceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quae male ſine moribus diſcitur. Vale.

IV.

Cauſſas exponit, cur advocationem pro Baeticis ſusceperit: et conſulit, an recte fecerit.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Quamvis et amici, quos praeſentes habebam, et

Oudend. *lubrico virentis aetatulae, ad ſerviles delapſus voluptates, curioſitatis improſperae ſiniſtrum praemium reportaſti. S.*

5 *Videor ego demonſtrare*) Rom. *Videor ergo demonſtrare. H.*

Similis confuſio infra epiſt. 4, 7. *S.*

ut in hac licentia) Si alio et paullo ſeveriore ſeculo vixiſſet, nemo duriuſculum diceret: ſed mollities et diſſolutio huius aetatis facit, ut horridior videatur. Eam vim τῆς *ut* ſatis illuſtramus ad Fabrum. *G.* Infra epiſt. 6, 3. *A tergo quoque eadem aetas, ut a tergo.* Eodem modo Graeci particula ὡς utuntur. Vid. noſtra ad Longi Paſtoral. p. 428. ſq. *S.*

7 *quibus imaginibus oneretur*) Magna omnia nempe exſpectantur ab eo, qui tam claris maioribus (quorum ſpectantur in atriis, imagines) ortus ſit. Eſt haec ratio ſimilis Ciceronianae illi ſententiae ad Curionem, fam. 2, 4. *Eſt tibi gravis adverſaria conſtituta et parata, incredibilis quaedam exſpectatio, quam tu una re facillime vinces* etc. *G.*

sermones hominum factum meum comprobasse videantur, magni tamen aestimo scire, quid sen-
2 tias tu. Nam cuius integra re consilium exquirere optassem; huius etiam peracta iudicium nosse, mire concupisco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Tuscos excurrissem, accepto, ut praefectus aerarii, commeatu; legati provinciae Baeticae, questuri de proconsulatu Caecilii Classici, advocatum me a senatu petierunt.
3 Collegae optimi, meique amantissimi, de communis officii necessitatibus praeloquuti, excusare me et eximere tentarunt. Factum est senatus consultum perquam honorificum, ut darer provincia-
4 libus patronus, si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, iterum me iam praesentem postulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam essent contra Massam Baebium experti: adlegantes patrocinii foedus. Sequuta est clarissima senatus adsensio, quae solet decreta praecurrere. Tum ego, *Desino*, inquam, *Patres Conscripti, putare, me iustas excusationis caussas adtulisse.*
5 Placuit et modestia sermonis et ratio. Compulit autem me ad hoc consilium non solum consensus senatus, (quamquam hic maxime) verum etiam

IV, 2 *publicum opus*) Templum in Tiferno Tiberino, de quo 4, 1, 4. *Tuscos* autem suos describit 5, 6. *G.*

in Tuscos excurrissem) Rom. *in Tuscos excucurrissem.* *H.*

Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 12, 8. 1, 15, 1. *S.*

commeatu) veniâ eundi. Petit eam Plinius a Traiano 10, 24. Vid. Clav. Ciceron. h. v. *S.*

Caecilii Classici) De quo et de successu caussae, quam hic a se susceptam narrat, hoc libro ep. 9. exponit. *G.*

3 *Collegae optimi*) Reliqui Praefecti aerarii, de quo magistratu vid. Torrent. ad Sueton. Claud. c. 24. Quam laboriosum illud munus fuerit, quamque iustam adeo aliorum munerum excusationem praebuerit, vid. apud nostrum 1, 10, 9. *G.*

4 *me iam praesentem* etc.) Rom. *me iam praesentem advocatum postulaverunt.* *H.*

contra Massam Baebium) De quo 7, 33. *G.*

clarissima senatus adsensio) Rom. *senatus clarissima adsensio.* *H.*

5 *verum etiam alii* etc.) Rom. *verum et alii quidam minores, sed tamen innumeri*, vitiose. *H.*

Verum et, Cortio quoque probatum, placet. *S.*

alii quidam minores, ſed tamen numeri. Venie-
bat in mentem, priores noſtros, etiam ſingulo-
rum hoſpitum iniurias accuſationibus voluntariis
exſecutos: quo deformius arbitrabar publici ho-
ſpitii iura negligere. Praeterea, quum recorda- 6
rer, quanta pro iisdem Baeticis priore advocatio-
ne etiam pericula ſubiiſſem, conſervandum vete-
ris officii meritum novo videbatur. Eſt enim ita
comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas,
niſi illa poſterioribus cumules: nam quamlibet
ſaepe obligati, ſi quid unum neges, hoc ſolum
meminerunt, quod negatum eſt. Ducebar etiam, 7
quod deceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod
in eiusmodi cauſſis ſolet eſſe triſtiſſimum, pericu-
lum ſenatoris. Videbam ergo, advocationi meae
non minorem gratiam, quam ſi viveret ille, pro-
poſitam; invidiam nullam. In ſumma, computa- 8
bam, ſi munere hoc iam tertio fungerer, facilio-
rem mihi excuſationem fore, ſi quis incidiſſet,
quem non deberem accuſare. Nam quum eſt
omnium officiorum finis aliquis, tum optime li-
bertati venia obſequio praeparatur. Audiſti con- 9

minores — numeri) Nihil ſolemnius, quam *rationes* vocare, ubi de conſilio capiendo ſermo eſt, hinc *calculorum* mentio, hinc *duci*, *putari* dicitur *ratio* etc. Huc etiam referendum, quod *numeros* appellat cauſſas, quibus motum ſe dicit. Sic deinde ſ. 8. *In ſumma, computabam* etc. *G.*

Bene, opinor, Gesnerus. Si cui vero haec non ſatisfaciant, magis fortaſſe probabit coniecturam Caſauboni ita corrigentis: *alia minoris quidem, ſed tamen numeri*, h. e. minoris quidem ponderis, ſed alicuius tamen apud me momenti. Iam illa forma et ſenſu proxime accedunt ad notas dicendi formulas, *in aliquo*, vel *in nullo numero eſſe*. *E.*

6 *Eſt enim ita comparatum*) Sic et Rom. *H.*

Al. *Eſt enim ita natura comparatum*. Utrumque bonum; ſed noſtrum maior librorum numerus commendat. *S.*

7 *Videbam ergo*) Rom. *Videbam ego*, pro *ergo*. *H.*

Vid. ſupra ad ep. 3, 5. *S.*

invidiam nullam) Sed non invidioſum erat, contra mortuum dicere? Neſcimus ſcilicet totam cauſſam. *G.*

8 *non deberem*) propter amicitiam, vel aliud officium. *E.*

libertati — praeparatur) recuſandi officii tam maximam veniam habemus, cum iam antea multa officia praeſtitimus. Tum nempe non inertia aut impietate fit, ut recuſemus, ſed iure noſtro libertatis utimur. *E.*

filii mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum: in quo mihi aeque iucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

V.

Plinii maioris libri, vitaeque et studiorum ratio.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis,
2 quaerasque, qui sint omnes. Fungar indicis partibus, atque etiam, quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim haec quoque studiosis
3 non iniucunda cognitio. DE IACVLATIONE EQVESTRI VNVS. Hunc, quum praefectus alae militaret, pari ingenio curaque composuit. DE VITA POMPONII SECVNDI DVO, a quo singu-

9 *consilii mei motus*) quae me moverint, ut illud consilium caperem *S.*

simplicitas dissentientis) aperte et libere sententiam dicentis. *E.*

V Hanc epistolam, quam Plinio suo praemisit etiam Harduinus, copiosius interpretatus olim sum in fronte Chrestomathiae Plinianae, unde potiora huc referentur. *G.*

1 *quaerasque, qui sint omnes*) Rom. *quaerasque qui sint,* abiecto altero *omnes.* Hoc et ipse deleo. *H.*

Nec ego repugnem. Gravat orationem alterum *omnes. S.*

2 *Est enim haec* etc.) Rom. *Est enim haec* [non *hoc*] *studiosis non iniucunda cognitio.* Abest *quoque. H.*

Hoc plerorumque librorum est. Constructio σολοικοφανὴς, quam satis tuentur exempla a Cortio allata. Plura si desideras, adi Drakenborchii notam ad Liv. 2, 38, 5. ubi simili confusione alii libri, *si haec profectio, et non fuga est*, alii, probante Drakenborchio, *si hoc profectio, et non fuga est. S.*

3 *De iaculatione equestri*) Mentionem ipse facit Auctor H. N. 8, 42. s. 65. Quae sit *iaculatio equestris*, non quaeret, qui viderit hodie ad caput Mauri, ad annulum etc. ex equo iaculantes. *G.*

alae militaret) Non eius, puto, quam etiam hodie ita vocamus, quae alias *cornu* est: sed agminis minoris equestris, cui a CCC ad M usque capita tribui videas, de quo praesertim H. R. Schelius ad Hygin. Grammat. p. 66. *G.*

Pomponii Secundi) De quo libro ipse Plin. 14, 4. s. 6. Poëtam Consularem vocat 7, 19. s. 18. Principatum Tragicorum Latinorum illi tribuit Quintil. 10, 1, 98. Cum Domitio Afro comparatur in Dial. de corr. eloq. 13. 4. *G.*

lariter amatus, hoc memoriae amici quasi debitum munus exsolvit. BELLORVM GERMANIAE VI- 4 GINTI, quibus omnia quae cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniae latissime victor ibi periit: commendabat memoriam sui, orabatque, ut se ab iniuria oblivionis adsereret. STVDIOSI TRES, in sex volumina pro- 5 pter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab incunabulis instituit et perficit. DVBII SERMO-

Rom. *De vita Q. Pomponii Secundi. H.*

singulariter amatus) Rom. *singulariter est amatus.* Dele *est. H.*

Est, etiam in Mediceo repertum, temere probat Cortius. *S.*

4 *Bellorum Germaniae*) Eorum mentionem facit Tacitus A. 1, 69. Iam rariores sua aetate fuisse indicat Symmachus 4, 18. *Enitar, si fors votum iuvat, etiam Plinii Secundi bella Germanica conquirere. G.*

Inchoavit, quum etc.) Rom. *Inchoavit: Cum in Germania militarem, somnio monitus, adstitit mihi.* Librarius putavit, Plinii minoris verba esse. *H.*

latissime victor) ut Virg. Aen. 1, 25. *populum late regem.* Nihil igitur caussae erat, cur Harduinus scribi iuberet *latissimae. G.*

Rom. *latissime victor. H.*

Latissimae non primo placuit Harduino. Habet iam Gryphius. Male. *S.*

memoriam sui) Rom. *memoriam suam. H.*

Cortius: „Sic [*memoriam suam*] libri omnes scripti et excu„si: ne te moveat illud *memo„riam sui*, quod infacetus cor„rector in Ed. Cellarianam intru„sit. Alterum aeque usitatum es„se, persuadebunt nostra ad Sal„lust. Cat. cap. XXXI. extr."

Gierigius *memoriam suam* bene revocavit. *S.*

adsereret) Rom. *adsererem. H.*

5 *Studiosi*, Iam tum *studere* simpliciter de literis adhibebant, et *studiosus* erat eloquentiae, quae apex tum studiorum, cupidus. Noster 8, 12, 1. *Colit studia, studiosos amat* etc. Fecit igitur operi suo titulum Plinius Maior *Studiosus*. Est enim *Studiosi* hic casus secundus, ut *Bellorum Germaniae, Dubii sermonis, Naturae historiarum.* Igitur apud Gellium 9, 16, ubi huius operis mentio fit, non legendum videtur, ut est in plerisque libris, *Is libros reliquit, quos Studiosorum inscripsit,* sed *Studiosi*, quam coniecturam iuvat lectio MS. *studiose. G.*

quibus oratorem ab incunabulis) Rom. *quibus orationem ab incunabulis. H.*

Sic et Mediceus, recte improbante Cortio. Quintilianus quoque oratorem *ab ipsis dicendi velut incunabulis* (p. 7. ed Burm.) instituit. — Mox *perficit* praestat Cortiano *perfecit. S.*

Dubii sermonis) Saepe advocantur ab antiquis Grammaticis, quod Putschianus index docet. *G.*

Fuit igitur opus grammaticum de dubia ambiguaque verborum forma aut significatione. *E.*

Dubii sermonis octo: scripsit.

NIS OCTO: scripsit sub Nerone, novissimis annis, quum omne studiorum genus paullo liberius et
6 erectius periculosum servitus fecisset. A FINE AVFIDII BASSI TRIGINTA VNVS. NATVRAE HISTORIARVM TRIGINTA SEPTEM, opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa
7 natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis, si scieris, illum aliquamdiu caussas actitasse; decessisse anno sexto et quinquagesimo: medium tempus distentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia prin-
8 cipum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi caussa, sed

Sic interpungo, ut *octo* sit primi casus, quo ceteri libri omnes enumerantur. *H.*

Verissime: itaque sic interpunxi. Vulg. *Dubii sermonis octo scripsit* etc. *S.*

liberius et erectius) ut historiae, vel politices, cum de republica, de moribus publicis privatisque libere et graviter disputatur. *E.*

Rom. *paullo liberius et rectius. H.*

6 *a fine Aufidii*) Historiam suorum temporum, iustum opus ab iis temporibus, ubi Aufidius Bassus (Quintiliano laudatus 10, 1, 104) desierat. Vid. Plin. H. N. praef. it. 2, 83. s. 85. it. 2, 105. s. 106. *G.*

Naturae historiarum) Quod solum opus naufragium illud infelix evasit, et vel solum bibliothecae instar est. *G.*

7 *si scieris*) Rom. *si scires*, male, pro *scieris. H.*

Immo pro *sciris*, formâ contractâ, quam librarii saepe obliterarunt. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 18, 10. 45, 5. 12. *S.*

illum aliquamdiu caussas actitasse) Rom. *illum causas actitasse aliquamdiu. H.*

medium tempus) Inter caussas agendas et mortem interiectum. *G.*

distentum impeditumque etc.) Rom. *distentum impeditumque tam officiis maximis, quam amicitia principum egisse. H.*

Qua — qua — ut exquisitius, a Plinii manu profectum. *Tam — quam* — pro glossemate habendum, quod et alibi illam formam expulit. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 4. *S.*

8 *Vulcanalibus*) Quae incidunt, Kalendariis antiquis testibus, in X Kal. Sept. *G.*

auspicandi caussa) Initii bene ominati faciendi, quod Vulcani sacrum moneret homines, nunc eius h. e. ignis beneficio opus esse incipere ad obeunda negotia: ut Ianuariis Kalendis (Ovidio teste Fast. 1, 169.)

Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quam solitum testificatur opus.

Vid. Schoettg. ad Colum. 11, 2, 98. Nam etiam rustici *auspicantur* Kal. Ian. *G.*

studendi, statim a nocte multa: hieme vero, hora septima, vel quum tardissime, octava, saepe sexta. Erat sane somni paratissimi, nonnunquam etiam inter studia instantis et deserentis. Ante 9
lucem ibat ad Vespasianum imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum sae- 10

hora septima) Si observes, quae ad 3, 1, 8. de ratione horarum dicta sunt, patebit, circa brumam VItae Romanae convenire ipsam nostram h. 12.; VIImae h. 1. m. 20. VIIIvae h. 2. m. 40. G.

saepe sexta) Duo verba *saepe sexta* Rom. desunt. Statim idem liber: *Erat sane somni paratissimi, nonnumquam etiam inter ipsa studia instantis et deserentis. H.*

paratissimi) Qui praesto esset, quocunque tempore opus esset, adeo ut somni caussa interrumpere laborem nihil opus esset, cuius, quocunque otio se offerente, parata esset facultas. Firmavit hanc lectionem Cortius, meritoque alteri *parcissimi* praeferendam ostendit. *Parcissimi* non differt a summa vigilantia. *Paratissimi* etiam Heusinger. Emendd. 2, 10. p. 276. ex vet. libro suo. G.

Interpretes h. l. non viderunt, quo consilio Plinius haec verba: *Erat sane — deserentis*, adiecerit, minime certe omnium illi, qui *parcissimi* defendebant, quod ab hoc loco alienissimum est. Laudat Plinius avunculi *summam vigilantiam*, haud dubie, ut virtutem. Quodsi autem vigilantia non naturae aliqua imbecillitate, sed virtute constat, necesse est, ut saepe cum somno obrepente, instante et urgente luctandum sit, ut eum contentione et proposito subigas et vincas. Ut igitur huius vigilantiae pretium et avunculi constantiam declaret, dicit eum alioqui fuisse *somni paratissimi*, h. e. non pronum natura ad vigilandum, sed ad somnum potius, qui ei instaret saepe inter studia, sed et eum desereret, victus nempe, veluti abactus hominis continentia et vigore. Habet etiam locus, nisi me meus sensus fallit, iucundam imaginem ex prosopopoeia. Somnus vigilantissimo homini adstat, eique instat saepe, si eius vigilantiam expugnare possit: sed illa vigilantiae virtus maior est. Quoties instat somnus, toties velut remissus et repudiatus eundem deserit. *E.*

Quominus Ernestii rationem, solerter illam quidem excogitatam, sequar, impediunt verba *e t deserentis*. Hoc enim Plinius si dicere voluit, particula, non copulante, sed adversante uti debuit. An igitur levi mutatione (cf. mox ad 13.) corrigemus *s e d deserentis?* Non puto. Vidit, opinor, ipse Ernestius hunc scopulum, interpretandoque callide circumvectus est. Equidem teneo rationem Cortii, probatam item Gesnero, nuperque Gierigio. Quid I. A. Ernestio de hoc loco visum sit, docet Gesneri ad eum Epistola. *S.*

9 *nam ille quoque noctibus*) Rom. *nam illo quoque noctibus*, perperam. *H.*

quod reliquum erat temporis) Rom. *quod reliquum temporis*, sine verbo *erat*. *H.*

Omittunt plurimi libri: et melius abest. Sic mox: *si quid otii*. *S.*

pe (quem interdiu levem et facilem veterum more
sumebat) aestate, si quid otii, iacebat in sole: li-
ber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil
enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam
solebat, nullum esse librum tam malum, ut non
11 aliqua parte prodesset. Post solem plerumque fri-
gida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque
minimum. Mox, quasi alio die, studebat in
coenae tempus. Super hanc liber legebatur, ad-
12 notabatur, et quidem cursim. Memini quendam
ex amicis, quum lector quaedam perperam pro-
nuntiasset, revocasse et repeti coëgisse: huic avun-
culum meum dixisse, *Intellexeras nempe?* quum
ille adnuisset, *Cur ergo revocabas? decem amplius*
13 *versus hac tua interpellatione perdidimus.* Tanta
erat parsimonia temporis. Surgebat aestate a coe-
na, luce; hieme, intra primam noctis; et tanquam
aliqua lege cogente. Haec inter medios labores
14 urbisque fremitum. In secessu solum balinei tem-
pus studiis eximebatur. Quum dico balinei,

10 *levem et facilem*) *Post quem lavandae non sunt manus* Sen. epist. 83. Laudat de hoc more Cortius Ios. Wasse ad Sall. de rep. ordin. 1. in Add. p. 313. sq. *G.*

iacebat in sole) Haec *apricatio* s. *insolatio* veterum, diaeteticae medicinae pars non parva: ad hanc bonus *heliocaminus* 2, 17, 20. Vid. P. Victor. V. L. 21, 13. *G.*

adnotabat excerpebatque) Rom. *adnotabat, excerpebat. H.*

Placet h. l. asyndeton. *S.*

11 *gustabat*) Haec gustatio non coenae initium est, s. *promulsis*, ut alias: sed cibus siccus inter prandium et coenam sumtus. Vid. Salmas. ad Vopisci Tac. 2. p. 614. sq. *G.*

Super hanc) Secundus infra 4, 22, 6. *De eius nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super coenam loquebantur. S.*

12 *versus*) Non sunt, ut Gierigio visum, segmenta maiora et minora periodorum, sive commata, sed quae vulgo, parum sane latine, *lineae* dicuntur. Vid. Vossium de Vit. Serm. 1, 26. pag. 112. sq. *S.*

13 *et tanquam aliqua lege cogente*) Rom. *sed tamquam aliqua lege cogente. H.*

Sed etiam liber Mediceus. Male. „Saepissime scribae voculas „*et* ac *sed* perperam commutarunt. — — Praesertim autem id „facile accidere potuit, si vox „praecedens litera *s* finiret." Drakenb. ad Liv. 21, 26, 6. *S.*

14 *In secessu*) Quoties curandi corporis aut animi caussa in villam secesserat. Haec adnotare nihil adtinebat, nisi mirifica quaedam hic alii traderent. Hoc etiam ad proximam observationem pertinet. *G.*

de interioribus loquor. Nam dum destringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In 15
itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro et pugillaribus, cuius manus hieme manicis muniebantur, ut ne coeli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet: qua ex caussa Romae quoque sella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur 16
ambularem. *Poteras, inquit, has horas non per-*

de interioribus) *studiis* intellige, h. e. altioribus, ad quae adcuratiore meditatione opus esset. Vid. Cic. de N. D. 3; 16. It. fam. 3, 10. post med. et 7, 33. med. *G.*

Rectissime Gesnerus, quidquid contra dixerint alii, etiam recentissimi interpretes, qui loci sensum non perviderunt, et suis sententiis turbarunt. Plinius dicit, *solum balinei tempus studiis eximi.* Sed hoc ipse eo restringit, ut dicat, se non omnino de omnibus studiis, sed de *interioribus* tantum loqui. Nam etiam in balineo, *dum destringitur et tergitur, audiebat aliquid, aut dictabat.* Haec scilicet erant leviora studia, levior animi contentio balineo apta. *Interiora* tantum, h. e. altiora, difficiliora, contentiora studia remittebat et excludebat a balineo, a quo talis acrior mentis intentio aliena, et valetudini noxia fuisset. *E.*

Assentirer viris egregiis, nisi verborum structura clarissime reclamaret. *Interiora* non possunt non de balineo intelligi. Interpretor res, quae in secretioribus balinei locis fiunt, i. e. lotiones; quibus opponuntur exteriora, puta strigilis usus etc.. Ceterum locus, ut qui maxime, sanus. *S.*

dum destringitur tergiturque) Rom. *cum distringitur tergiturque. H.*

destringitur) Sic legendum, cum de auferendis strigili sordibus sermo est, ostendit post alios Cortius. De ipso opere vid. Mercurial. de arte gymn. 1, 8. et Eschenbach. de unctt. gentil. Diss. Acad. p. 483. *G.*

15 *notarius*) Tachygraphus, qui adhibitis *notis*, h. e. vocum compendiis, celerrime, quamvis loquentis voces excipere posset. *Scriptor velox*, (Manil. 4, 160.) *cui litera verbum est, Quique notis linguam superet, cursimque loquentis Excipiat longas nova per compendia voces.* Huius, (Martial. 14, 208.) *Currant verba licet, manus est velocior illis: Nondum lingua suum, dextra peregit opus. G.*

ullum studiis tempus) Rom. *ullum studii tempus*, non *studiis.* Sic *tempus audiendi conterunt* lib. I. epist. XIII, 2. *H.*

sella vehebatur) Clausa, puto, ob interpellatores, et in qua *sedendi* facultas; quod legenti commodius. *G.*

16 *me correptum ab eo, cur ambularem*) Notanda constructio, profecta illa ex studio brevitatis. Simile breviloquentiae exemplum in Ciceron. Epist. ad Attic. 3. 15. init. *unam, qua me obiurgas, ut sim firmior.* ubi inepte liber Antonianus: *qua me obiurgas et rogas, ut* etc. Ne igitur *cur* in *cum* mutes. *S.*

has horas non perdere) si studiis impenderes. Generalis admonitio: nec de vectione in sella cogitandum. *S.*

dere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod
17 ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, Electorumque commentarios centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem et minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio quadringentis millibus nummum: et tunc aliquanto pauciores erant.
18 Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus, quum audis, quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſa-

17 *Electorum)* h. e. excerptorum, ſilvae cuiusdam obſervationum, e qua materia libris futuris peteretur. *G.*

opiſthographos) etiam in averſa pagina ſcriptos, cum volumina alias in adverſa tantum ſcriberentur. Vid. Scalig. ad Guilandi de papyro p. 45. Salm. ad Vopiſci Firmum c. 3. p. 701. ſq. *G.*

minutiſſime ſcriptos) Sic et Rom., ut Medic. *H.*

Al. *minutiſſimis ſcr.* ſcil. literis. *S.*

Largio Licinio) Ventoſo homini et falſae choragium gloriae undique corroganti, ut apparet etiam ex 2, 14, 9. *G.*

Pro *Largio* al. hic et altero Secundi loco *Lartio*, *Larcio*. Vid. de hac varietate Interpr. ad Liv. 2, 10, 6. ad Eutrop. 1, 12. *S.*

quadringentis m. n.) Noſtrae pecuniae floreni Imperiales ſ. Rhenani 20000. Summa luculenta, pro qua bibliothecam hodie emas minime contemnendam. *G.*

18 *nec in amicitia principum)* Rom. *nec in amicitia principis*, unius Veſpaſiani. *H.*

Ita et Cortius cum Gierigio. *S.*

quid ſtudiis laboris impenderit) Sic etiam Rom. *H.*

Bene Gierigius haec ita refinxit: *quid ſtudii laboribus*, ut oppoſitio ſibi conſtet. *Labores* autem officia et negotia publica dicit. Ea tamen ſententia ut abſolvatur, neceſſe eſt, ut mox *ſatis* expungatur, quod nunc certe otioſum eſt. *E.*

Locus ſaniſſimus nulloque iure a viris doctis tentatus, in quibus maxime taxandus Gierigius, qui, ut ſuam *τοῦ κειμένου παραδιόρθωσιν* tueatur, Secundum communes neglexiſſe ſcribendi leges dicere ſuſtineat. Veriſſime Cortius: „Senſus eſt apertus. Si „reputes, quantum legerit et ſcripſerit, non credas eum officiis „et amicitia principis diſtrictum „fuiſſe: illae enim occupationes „omnia apud alium impediviſſent, „ne licuiſſet per eas tantum legere, tantum ſcribere. Rurſus „ſi conſideres, quantum laboris „ſtudiis impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe videbitur: „nam iſta ſua inſtantia et intentiſſimo ſtudio longe plura legere, longe plura ſcripta relinquere potuiſſet. Nihi profecto in „his obſcurum, aut abſonum." Nimirum Plinius avunculum ſuum non tam laudat, quod tot libros legerit ſcripſeritque, ut nulli alii

tis nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illae occupationes impedire, aut haec inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere, quum 19
me quidam ſtudioſum vocant, qui, ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis adſident, collatus illi, non quaſi ſomno et inertiae deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quam- 20
vis hoc ſolum, quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen, haec quoque tibi non minus grata, quam ipſos libros, futura: quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum, poſſunt aemulationis ſtimulis excitare. Vale.

VI.

Statuam Corinthii aeris in templo patriae poſiturus, rogat, ut baſis ex marmore paretur.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Ex hereditate, quae mihi obvenit, emi proxime Corinthium ſignum, modicum quidem, ſed feſti-

rei vacaſſe videatur, quam quod ſtudiis tantum impenderit laboris, ut plures etiam legere ac ſcribere potuiſſe putes. Sane qui perire omne tempus arbitratus eſt, quod ſtudiis non impertiret, et quidquid legeret, tanta intentione excerpſit, ut librorum futurorum materia incredibiliter creſceret, licet plurimos libros legerit ſcripſeritque, tamen nec legiſſe ſatis videtur nec ſcripſiſſe. S.

inſtantia) quae cenſetur non tantum legendo ſcribendoque, ſed etiam audiendo, dictando, excerpendo, commentando etc. S.

19 *Ego autem — — diſtringunt)* Ita et Rom. *H.*

20 *Extendi epiſtolam etc.)* Rom. *Extendi epiſtolam, quamvis cum hoc ſolum.* Duplex lectio, cum in aliis *cum*, in aliis *quamvis* ſcriptum fuiſſet. Antiquius eſſe puto *cum*, cuius interpretatio eſt *quamvis*. *H.*

haec quoque tibi non minus grata) Rom. *haec quoque non minus grata*, ſine *tibi*. *H.*

vum et expressum, quantum ego sapio, qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo.
2 Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat, aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, musculi, nervi, venae, rugae

VI, 1 *in hac certe perquam exiguum*) Imitaturne Ciceronem suum? qui in Verrina oratione de signis passim ac studiose subtiliorem intellectum harum rerum dissimulat, ut eo magis isto nobilium quorundam morbo carere videatur, qui intelligendi isto ambitu se solos dignos haberi vellent, qui pretiosas tabulas, signa, vascula et reliquam luxuriei eruditae supellectilem possiderent. Vid. Verr. 4, 2 et 3. *G.*

Simillimum in simillima re Ciceronis de se iudicium est in Act. II. Verr. 36. ubi post enarrata varia artis opera, quae Verres abduxerit, *etiam capella est quaedam*, inquit, *ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum sumus, intelligere possimus, scite facta et venuste. E.*

2 *Est enim nudum*) Ita loquitur, quasi difficilius putet de vestito signo, quam de nudo iudicare; quo quidem ipso forte probat, se non nimis multum hac in re intelligere. Quid enim? non aeque facile, quin facilius est videre, si quid in pallio vel toga statuae peccatum sit, quam si in surae musculo, vel flexu digiti? *G.*

Mirae interpretum de hoc loco sententiae sunt. Gesnerus putabat Plinium ita locutum esse, quasi difficilius putasset de vestito signo, quam de nudo iudicare, cum tamen facilius sit videre, si quid in pallio vel toga statuae peccatum sit, quam si in surae musculo vel flexu digiti. Gierigius statuit, Plinium iucunde iocari, et animi causa de statua loqui, ut de homine, qui vitia corporis velat: sed quo hic iocus nunc pertineat, vel quem sensum habere possit, non dixit. Neutrum ego credo. Primum Plinius dicit se, ut in omni re, ita in statuarum arte iudicanda *exiguum sapere:* hoc venustae modestiae erat fateri. Iam addit, *se hoc signum tamen intelligere.* Cur? *est enim nudum* etc. Haec optime cohaerent. Nempe facilius profecto est *signum nudum*, praesertim ita *expressum*, ut describitur, *intelligere*, h. e. eius pretium statuere vitiis aut virtutibus cognoscendis. Nemo enim, nisi qui sit plane stupidus et iners, ita omnis naturae corporis humani, et artis ignarus est, ut iudicare non possit, in nuda statua membrorum compositio, flexusque recti sint an pravi, ossium, nervorum, ceterarumque partium corporis situs, flexus naturae respondeant nec ne. Et haec omnia in senilis corporis forma expressiora esse solent. In signo vestito difficilius est artem artificis iudicare propterea, quod plicarum iactus et compositio non ita constituta est natura, sed magis arbitraria, et ex artis interioribus quibusdam regulis pendens, quae non nisi a peritissimis existimatoribus, et longo usu intelligi possunt. Iocatum fuisse Plinium, tum fortasse statuerem, si de nuditate muliebri sermo esset: sed quis sanus in decrepiti senis nuditate iocandi occasionem captet, aut aliquam cupiditatem sentiat? *E.*

etiam ut ſpirantis apparent: rari et cedentes ca-
pilli, lata frons, contracta facies, exile collum:
pendent lacerti, papillae iacent, receſſit venter.
A tergo quoque eadem aetas, ut a tergo. Aes 3
ipſum, quantum verus color indicat, vetus et an-
tiquum. Talia denique omnia, ut poſſint artifi-
cum oculos tenere, delectare imperitorum. Quod 4
me, quamquam tirunculum, ſolicitavit ad emen-
dum. Emi autem, non ut haberem domi, (ne-
que enim ullum adhuc Corinthium domi habeo)
verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem;
ac potiſſimum in Iovis templo. Videtur enim 5
dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo,
ut ſoles omnia, quae a me tibi iniunguntur, ſus-
cipe hanc curam, et iam nunc iube baſim fieri,
ex quo voles marmore, quae nomen meum ho-
noresque capiat, ſi hos quoque putabis adden-

ut ſpirantis) Iam advocata huc ſunt *ſpirantia molliter aera* ex Virg. Aen. 6, 848. *G.*

Sic et Graeci in ſignis *τὸ ἔμψυχον* laudant. Plena harum laudum Anthologia Graeca. Vid. Huſchke Anal. Crit. p. 61. Iacobs ad Epigr. adeſp. CCXLV. *S.*

rari et cedentes capilli) Ita etiam Rom. *H.*

cedentes capilli) Interpretor defluentes, deficientes, propter quod iam rari ſunt. *G.*

exile collum) Ut larynx, tendines, venae, ob carnis et pinguedinis defectum, appareant. *G.*

pendent lacerti) Lacerti non iam rotundi ſunt, ſubſtricti, toroſique; ſed penſiles et flaccidos muſculos, ab una modo parte haerentes, habent. *G.*

papillae iacent) *μαζὸς ὑπεκλίνθη* Agathias XIII. 5. *S.*

receſſit venter) Rom. *venter receſſit. H.*

3 *ut a tergo*) Quantum nimirum a tergo oſtendi poteſt, in quo non tot expreſſa aetatum veſtigia in oculos incurrunt ſcilicet. *G.*

Vid. ad epiſt. 3, 5. *S.*

vetus et antiquum) Utitur hoc loco Ruhnkenius in nota exquiſitae doctrinae referta ad Vellei. pag. 64. Graecis exemplis ab eo congeſtis accedant haec. Aeſchyl. Eumen. 730. ſ. *Σύ τοι παλαιὰς δαίμονας καταφθίσας, Ὕπνῳ παρηπάτησας ἀρχαίας θεάς.* (Sic locum cum Stanleio corrige, a ceteris, ſi me audis, manum abstinens. Confuſionis vocum *οἶνος* et *ὕπνος* aliud exemplum reperies in Etymol. M. col. 394. 52. coll. Ariſtoph. Nub. 416.) Marcellinus de Thucyd. Vita pag. 8 ed. Duker. *ὡς ἐπιπλεῖστον δὲ χρῆται τῇ ἀρχαίᾳ Ἀτθίδι, τῇ παλαιᾷ.* *S.*

artificum oculos) Ita et Rom. ſine *etiam. H.*

Nimirum al. *artificum etiam oculos. S.*

5 *dignum templo, dignum deo*) Cic. Verr. 4, 28. de candelabro Antiochi, *dignum rem eſſe regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio. G.*

6 dos. Ego ſignum ipſum, ut primum invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi: vel ipſe, quod mavis, adferam mecum. Deſtino enim (ſi tamen officii ratio permiſerit) excurrere iſto.
7 Gaudes, quod me venturum eſſe polliceor: ſed contrahes frontem, quum adiecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abeſſe me ſinunt eadem haec, quae nondum exire patiuntur. Vale.

VII.

Silium Italicum, quem deceſſiſſe nuntiat, meritis laudibus ornat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Modo nuntiatus eſt Silius Italicus in Neapolitano ſuo inedia vitam finiſſe. Cauſſa mortis, va-
2 letudo. Erat illi natus inſanabilis clavus, cuius taedio ad mortem irrevocabili conſtantia decucurrit: usque ad ſupremum diem beatus et felix, niſi quod minorem e liberis duobus amiſit, ſed maiorem melioremque, florentem, atque etiam
3 conſularem reliquit. Laeſerat famam ſuam ſub Nerone; credebatur ſponte accuſaſſe: ſed in Vitellii amicitia ſapienter ſe et comiter geſſerat: ex proconſulatu Aſiae gloriam reportaverat: maculam veteris induſtriae laudabili otio abluerat.
4 Fuit inter principes civitatis ſine potentia, ſine

7 *ſed contrahes frontem*) Rom. *ſed tamen contrahes frontem.* Mox eadem: *Neque enim diutius abeſſe me eadem.* Deeſt verbum *ſinunt*, ut *patiuntur* repetatur. Ita et Cortius. *H.*

VII, 1 *vitam finiſſe*) Rom. *finiſſe vitam. H.*

2 *minorem e liberis*) Rom. *minorem ex liberis. H.*

3 *ſponte accuſaſſe*) Nemine deferente, ut a provinciis deferebantur accuſationes contra magiſtratus ſuos viris eloquentiae et integritatis laude florentibus. Taceo quod ſub tyranno accuſare ſemper fere invidioſum eſt. *G.*

veteris induſtriae) forenſis illius, qua ſupra *ſponte accuſaſſe* dicebatur. *E.*

invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo iacens, cubiculo ſemper non ex fortuna frequenti. Doctiſſimis ſermonibus dies tranſige- 5
bat, quum a ſcribendo vacaret, ſcribebat carmina maiore cura quam ingenio, nonnunquam iudicia hominum recitationibus experiebatur. Noviſ- 6
ſime, ita ſuadentibus annis, ab vrbe ſeceſſit, ſeque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis inde commotus eſt. Magna Cae- 7

4 *multumque in lectulo*) h. e. idque multum, vel, et multum quidem. Ita avunculus noſtri aliquoties *praeterque* ponit, pro *et praeter ea*. G.

non ex fortuna) Poterat etiam, *pro fortuna* dicere. Cubiculum Silii frequentius fuit, quam in homine, qui ad otium ſe contuliſſet, qui ſine potentia eſſet, praeterea aegroto, et mox morituro, filio herede, putares: talem enim plerumque alias deſerunt. *Cortius legit, *non ex fortuna praeſenti*, ac totum hoc refert ad *ſalutabatur, colebatur*. Sed duriuſculum ſic videtur illud *cubiculo ſemper:* neque enim puto dici *colebatur ſemper cubiculo;* minus etiam iungi poteſt cum participio *iacens*, quod adiunctum ſibi ſuum iam habeat *lectulo*. Neque ſane eſt, cur impeditum adeo ſermonis genus tribuamus Plinio, cum *frequenti* non minus magnas auctoritates habeat altero *praeſenti*. G.

Gierigius noviſſime hunc omnem locum ſic interpunctum edidit: *Salutabatur, colebatur: multumque in lectulo iacens, cubiculo ſemper non ex fortuna frequenti, doctiſſimis ſermonibus dies tranſigebat, cum a ſcribendo vacaret*. Sed nec ſatis firma, nec gravia ſunt argumenta, quibus ille vel ad commendandam mutationem ſuam, vel ad refutandam lectionem priſtinam utitur. E.

Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo iacens, cubiculo ſemper, non ex fortuna, frequenti, doctiſſimis ſermonibus dies tranſigebat. Haec cum Rom. inter ſe connexa exhibeo, a quo in ſolo nomine *frequenti* diſſentio. Nam pro eo in Rom. et in aliis quibusdam eſt *praeſenti*. Sed *frequenti* editum eſt ab Aldo, Catanaeo aliisque, qui id alteri lectioni praeſtare viderunt. Putavi aliquando a Plinio ſcriptum fuiſſe, *non ex fortuna praeſente frequenti;* ſed id dubius in medium adfero. Multos quotidie ſalutatores ad eum confluxiſſe, ait, qui non fortunae, ſed homini, eſſent amici, ita ut cubiculum ſemper frequens eſſet. Cum his, in lectulo frequentius iacentem, doctiſſimos ſermones explicare, hisque dies tranſigere, ſolitum fuiſſe. Hinc nova incipit ſententia. *Cum a ſcribendo vacaret, (ſcribebat carmina maiore cura, quam ingenio) non numquam iudicia hominum recitationibus experiebatur.* Neminem fore puto, qui, quanto mea haec interpunctio verior ſit vulgata, non ſentiat, quae verbis per ſe claris tenebras obduxit. H.

Probo Heuſingeri rationem. Ita ſi interpungas, omnes huius loci ſalebrae complanantur. S.

6 *ſuadentibus anni*) ob ſenectutem. Vid. ſupra 3, 1, 11. et 2, 14, 14. G.

novi principis) Traianum e

ſaris laus, ſub quo hoc liberum fuit: magna il-
8 lius, qui hac libertate auſus uti. Erat φιλόκαλος
usque ad emacitatis reprehenſionem. Plures iis-
dem in locis villas poſſidebat, adamatisque no-
vis, priores negligebat. Multum ubique libro-
rum, multum ſtatuarum, multum imaginum, quas
non habebat modo, verum etiam venerabatur:
Virgilii ante omnes, cuius natalem religioſius,
quam ſuum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi
monimentum eius adire, ut templum, ſolebat.
9 In hac tranquillitate annum quintum et ſeptuage-
ſimum exceſſit, delicato magis corpore, quam
infirmo. Utque noviſſimus a Nerone factus eſt
conſul, ita poſtremus ex omnibus, quos Nero
10 conſules fecerat, deceſſit. Illud etiam notabile,
ultimus ex Neronianis conſularibus obiit, quo
conſule Nero periit. Quod me recordantem, fra-
11 gilitatis humanae miſeratio ſubit. Quid enim tam

Germanico bello defuncto Nerva redeuntem ſignari, apparet. *G.*

7 *qui hac libertate auſus uti)* Rom. *qui hac libertate auſus eſt uti. H.*

Addidit verbum ſubſtantivum Cortius ex libris ſuis, addituruſque erat Erneſtius. Bene. Saepe excidit *eſt*, ſi vox praecedens in *s* delineret. Exempla pete ex notis Drakenborchii ad Liv. 2, 33, 5. 9, 26, 6. *S.*

8 *Plures iisdem in locis villas poſſidebat)* Rom. *Pluris iisdem locis villas poſſidebat.* Ita paullo poſt: *Virgilii ante omnis,* [pro *omnes*] *cuius natalem religioſius, quam ſuam,* [ſemin. generè] *celebrabat. H.*

Virgilii — natalem) Religio ea tempeſtate ſolennis. Martial. 12, 68. *Octobres Maro conſecravit Idus. Idus ſaepe colas et has et illas, Qui magni celebras Maronis Idus.* Sic Epicuri natalem ſui celebrabant; ſic, ut in poëtis maneamus, ſplendidiſſimo carmine (Silv. 2, 7.) Lucani defuncti natalem celebravit Papinius. Simili cauſſa ducti Chriſtiani *natales* martyrum ſuorum, h. e dies quibus ad vitam meliorem per cruciatum transierant, colere inſtituerunt: quemadmodum etiam ad monimenta eorum et cineres adire non diſpari religione coeperunt. Vid. quos hic laudat Cortius. *G.*

Neapoli) Ubi repertum epitaphium ex Mabillonii Muſeo Ital. p. 112. memorat Cellarius: SISTITE VIATORES QVAESO PAVCA LEGITE HIC MARO SITVS EST. *G.*

ut templum) Sic Statius Silv. 4, 4, 54. *Maroneum templum,* eodem Cellario monente, dixit. *G.*

9 *In hac tranquillitate* etc.) Similiter ſupra 2, 1, 4. de Verginio Rufo: *Annum tertium et octogeſimum exceſſit in altiſſima tranquillitate —. Uſus eſt firma valetudine. S.*

10 *miſeratio ſubit)* Rom. *miſeratio ſubit. H.*

circumcisum, tam breve, quam hominis vita lon-
gissima? An non videtur tibi Nero modo fuisse,
quum interim ex iis, qui sub illo gesserant con-
sulatum, nemo iam superest? Quamquam quid 12
hoc miror? Nuper Lucius Piso, pater Pisonis
illius, qui a Valerio Festo per summum facinus
in Africa occisus est, dicere solebat, *Neminem
se videre in senatu, quem consul ipse sententiam
rogavisset.* Tam angustis terminis tantae multitu- 13
dinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non ve-
nia solum dignae, verum etiam laude videantur
illae regiae lacrymae. Nam ferunt, Xerxem,
quum immensum exercitum oculis obisset, illa-
crymasse, quod tot millibus tam brevis immineret
occasus. Sed tanto magis hoc, quidquid est tem- 14
poris, futilis et caduci, si non datur factis, (nam

Ita omnes, opinor, libri. Videtur scripsisse aut scribere voluisse Heusingerus: *m. subiit.* Talis enim fluctuatio librariorum in compositis verbi *eo* frequentissima. *S.*

11 *Nero modo fuisse)* Cod. Arnz. *Neronem modo fuisse.* non male: quanquam exempla huius constructionis, librariorum culpâ fortasse hic illic obliteratae, perraro offeruntur. Cicero Tusc. Quaest. 5, 5: *Non mihi videtur, ad beate vivendum satis posse virtutem.* Mox Mediceus liber: *modo modo fuisse.* Verissime, adque vim sententiae efficacissime. Miror, egregiam hanc lectionem Cortio non dignam visam esse, quam in ordinem reciperet. Melius de hoc Plinii loco N. Heinsius ad Petron. T. I. p. 257, ed. Burm. ubi omnino vide. *S.*

12 *quid hoc miror)* Rom. *quid haec miror.* *H.*

Hic singularis praeferendus. *S.*

13 *tantae multitudinis)* Ante Sullam CCC Senatores: post Iulii Caesaris necem Antonii nundinationibus supra mille: Augustus revocavit ad DC. vid. viri docti ad Sueton. Aug. 35. Per tantas turbas, quae in haec tempora inciderunt, minus mirum fuit, L. Pisonem DC hominibus sui ordinis supervixisse. *G.*

Xerxem) *Xerxen* recte scribi ostendit hic Cortius. Historia est apud Herodotum 7, 45. sq. Gaussam ipse reddit lacrymarum suarum hanc: *ὡς βραχὺς εἴη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος, εἰ τουτέων γε ἐόντων τοσούτων, οὐδεὶς εἰς ἑκατοστὸν ἔτος περιέσται.* At, o bone, non opus erat centum annis. Egregia tua opera factum est, ut pauci decem aut duos adeo annos supervixerint. *G.*

14 *Sed tanto magis hoc)* Rom. *Sed eo magis hoc.* *H.*

si non datur etc.) Rom. *si non datur factis — — nos certe studiis memoriam proferamus.* Sed *memoriam* adscripsit, qui Plinii mentem parum percepit. *H.*

Nos ante certe; in aliis quoque libris repertum, Cortius iure adscivit. *Aliena manu* (Imperatoris: vide mox), *nos*, sibi opponuntur. *S.*

horum materia in aliena manu), certe studiis proferamus: et quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.
15 Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, quum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipso petente, in alium se translaturum, significat.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Facis pro cetera reverentia, quam mihi praestas, quod tam solicite petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Caesennium Silvanum, propinquum tuum,
2 transferam. Mihi autem sicut iucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere [honoribus] cupias, huic

materia in aliena manu) Non potest, ut hoc utar, vir magnus bellum gerere, caussas agere, prout ipsi visum fuerit, sed uti se res dant, et occasiones rerum. Ita Clodium *materiam* gloriae Milonis vocat Tullius pro Milone c. 13. vid. ad Quintil. 2, 8, 12. *G.*

Errat Gesnerus: magis etiam Gierigius, de Plinii pietate erga Deos cogitans. Vere Catanaeus de Imperatore interpretatur. Cf. ep. 20, 12. Sic Tullius, quoad respublica stetit, factis immortalitatem nominis consectatus est: eversa illa, ut amissae desiderium libertatis se niret, literarum studio se tradidit. *S.*

quatenus) quoniam. Vid. Freinshem. Ind. in Florum h. v. Oudendorp. ad Sueton. pag. 610. *S.*

15 *Ἀγαθὴ δ' ἔρις*) Hesiod. Oper. 24. de aemulatione artificum omnis generis, quae acuat illos et excitet, vincendi et optime omnia agendi studio. *G.*

VIII, 1 *pro cetera reverentia)* Ut 2, 16, 1. *Tu quidem pro cetera tua diligentia.* *G.*

2 *augere [honoribus].)* Abest posterior vox in Mediceo codice, et commode potest abesse. *Augere* enim, ut αὔξειν, etiam cum solum est, honoris et amplitudinis adiunctam notionem habet. Vid. Cortius hic et ad Sall.

pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum sit egre- 3
gium et mereri beneficia et dare, utramque te laudem simul adsequuturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Praeterea intelligo, mihi quoque gloriae fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego 4
vero honestissimae voluntati tuae pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX.

Singulos actus et eventum accusationis Classici enarrat.

C. PLINIVS MINVCIANO SVO S.

Possum iam perscribere tibi, quantum in publica provinciae Baeticae caussa laboris exhause-

Ing. 86, 3. Ne tamen plane eam vocem delerem, fecit, quod sequitur, *Qui sunt omnibus honoribus pulchriores.* G.

Mox in multis MSS. et editis legitur *titulis*, quod et Gierigius expressit. *E.*

Rom. *quem augere cupias.* Non adiicitur *honoribus*, ut vulgo. Eadem: *huic pietatis titulis invidere*, servato Plinii more. *H.*

Honoribus bene tuetur Gierigius, uncos idem amovens, qui nec Ernestio probabantur. De *titulis* vid. Heusinger. ad 1, 10, 12. *S.*

3 *aliis tribuas)* Rom. *alii tribuas. H.*

Bene. Sic et Cortius ex libris suis, quem Gierigius secutus est. *S.*

non gerere tantum tribunatus) Rom. *non gerere tantum tribunatum. H.*

4 *Quare ego vero*) Offendit quosdam haec compositio. Sed similis est illa 8, 8. 7. *Quamquam tu vero:* et plane eadem 4, 17, 11. *Quare ego vero Corelliae* etc. *G.*

in numeros) in catalogum militum. vid. Interpp. ad Sueton. Vespas. 6. *E.*

Rom. *nomen in numero relatum est. H.*

quam tibi meum est) Rom. *quam tibi meum*, sine verbo *est. H.*

IX, 1 *in publica — caussa)* de qua supra 3, 4. *G.*

2 rim. Nam fuit multiplex, actaque est saepius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Caecilius Classicus, homo foedus et aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem
3 anno, quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Baetica, ex Africa Classicus. Inde dictum Baeticorum (ut plerumque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur:
4 *Dedi malum et accepi.* Sed Marium una civitas publice, multique privati reum peregerunt;
5 in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte praevertit. Nam fuit mors eius infamis, ambigua tamen: ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset;

2 *unde plures actiones?)* Ab hoc commate abesse debere interrogationis notam, monuit Casaubonus: sed non indicavit caussam. Nobis videbatur retinenda, ut gemina interrogatione argumentum totius narrationis indicetur. *G.*

Rom. *Unde plures actiones?* Non mutandum videtur. *H.*

in ea) ea ad Baeticam referendum esse, sponte apparet: ut ineptum sit Secundum hic negligentiae arcessere. Plurima in veterum libris leguntur, ubi illos dicas dormitasse, si nostrorum hominum praecepta stili pro norma scribendi habeas. *S.*

in Africa Marius) de quo supra 2, 11. *G.*

3 *dolor etiam venustos facit)* Plura ex hoc genere in Verrem Tullius, x. g. 4, 43. *Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete et commode dicant* etc. *Venustatem* vero etiam in facetiis et iocis sedem habere, non ex Seneca modo constat, cuius loca hic laudavit Cellarius: sed etiam ex Cicerone, v. g. Fam. 15, 21. med. *Quod illa sive* faceta *sunt, sive sic fiunt narrante te* venustissima. *Quin etiam ante quam ad me veniatur,* risus *omnis paene consumitur.* Sic de Orat. 1, 57. cum *de sale et lepore et facetiis* Crassi *illudentis* et aperte iocantis, *dicendi,* inquit, *vis egregia summa festivitate et venustate coniuncta profuit.* *G.*

Ceterum multum refert, quem animi motum in *dolore* cogitemus: debemus indignationem, iram, quae ex improbitatis alienae acri cogitatione oritur. Nam multa genera doloris, sive animi, sive corporis, istam venustatem, et facetias non admittunt. Epist. 10, 6. *Mihi difficile est huscusque intendere animum in dolore; difficile et vobis.* *E.*

Dedi malum et accepi) Reciprocum id est, et ob id ipsum venustum. *Dedi* ego Africa *malum* Classicum Baeticis, *et accepi malum* Priscum ab iisdem: *Dedi* ego Baetica etc. *G.*

5 *tamen)* Cave interpreteris *saltem.* Plinius dicit, quanquam infamis vulgo mors Classici fuisset, de αὐτοχειρίᾳ tamen non

ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Baetica etiam in defuncti accusa- 6
tione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, et post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Baetici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt: nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Baeticis, mecumque Luceius 7
Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius coepi. Habet quidem 8
gloria, in studiis praesertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari iugo non pro se, sed

nullos dubitasse, quod mirum videretur, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Saepe sic *tamen* ponitur. Mox: *Provisum hoc legibus, intermissum tamen.* II, 1, 12. *Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio* etc. S.

6 *Provisum hoc legibus)* v. §. l. 2. π. de Leg. Iul. repetund. Scaevola, *Datur*, inquit, *ex hac lege et in heredes actio, intra annum dumtaxat a morte eius, qui arguebatur.* G.

Addiderunt Baetici) Hoc novum et supra exempla superiora instituerunt. G.

Meram in his caliginem esse, queritur Cortius: ego nihil novae lucis desidero. Baetici non defunctum tantum accusarunt, quod legibus licebat, sed et novum atque antea inusitatum addiderunt, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt. *H.*

7 *mecumque Luceius Albinus)* Rom. *mecumque L. Albinius.* *H.*

diligerem — amare) Cicero ad Dolabellam ep. 9, 14. pag. 251. ed. Ern. *Quis erat, qui putaret, ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? Tantum accessit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse.* S.

8 ἀκοινώνητον) Regnum enim unusquisque adfectat nec civitatis modo, sed rerum omnium: regna autem socium non ferre tralaticium est. Eandem sententiam Nepos Cornelius ita extulit Att. 6, 4. *Id, quod erat difficillimum, efficiebat* Atticus; *ut inter quos tantae laudis esset aemulatio,* (de Hortensio ac Cicerone loquitur) *nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula.* G.

pari iugo) Translatum a iumentis iunctis, quae cum aequali vi nituntur, iugum manet aequale, et angulos pares f. rectos ad utrumque latus temonis efficit. G.

Graecorum ἴσῳ ζυγῷ. Theocritus 12, 15. ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσῳ ζυγῷ. *Pari iugo cum aliquo niti* idem 13, 15. videtur dixisse εὖ ἕλκειν τινί· ad q. l. vid. Toup. Cur. Poster. pag. 24. S.

pro caussa niteretur. Cuius et magnitudo et utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis
9 actionibus subiremus. Verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur: deinde, ne iudicum intentio multis nominibus multisque caussis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox, ne gratia singulorum collata atque permista, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis poenis ela-
10 berentur. Etenim tum maxime favor et ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis
11 delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum et infirmissimum militem iussit caudam equi -- reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per sin-
12 gulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classi-

ne tantum oneris) Duo Advocati singulas actiones instituere, unaque adeo actione totam unusquisque caussam, totum crimen ita varium variorum complecti nolunt: sed plures (tres, vid. §. 19.) pro diversitate criminum et personarum, actiones unusquisque eorum instituere. *Haec si perpendissent viri docti, non postulassent, contra librorum omnium fidem, ipsamque Mediceam religionem, (*ὡς κριτικὸν ἔπος εἰπεῖν*) coniunctionem *ne* in *ut* mutari. *G.*

9 *ne nos dies — — deficerent*) Expressit Tullium suum Verr. 2, 21. pag. 227. ed. Ern. *nam me dies, vox, latera deficiant, si* etc. *S.*

vires omnium acciperet) Rom. *vires omnium reciperet. H.*

11 *Erat in consilio*) Veniebat in mentem, cogitabamus. Ita bene I. Fr. Gronovius. Vid. Gifan. Observat. in L. L. pag. 87. ed. Altenb. *S.*

Sertorianum illud) Quod narrant Valer. Max. 7, 3, 6. Frontin. 1, 10, 1. et Plutarchus in Sertorio p. 1051. sq. H. Steph. simile illi, quod de Sciluro Scytha, sagittarum fasciculum rumpendum praebente octoginta filiis, narrat idem Plutarchus de garrulit. p. 907. *G.*

exemplum, qui etc.) Rom. *exemplum, quod robustissimum et firmissimum militem iussit equi caudam. H.*

Quod imperitus glossator invexit. *Qui* referendum ad nomen *Sertorius*, latens illud in *Sertorianum*. Vid. supra ad 1, 10, 10. *S.*

caudam equi) supple *vellere*. Vid. Horat. Epist. 2, 1, 45. sq. *S.*

reliqua nosti) Tullianum hoc. Epist. 7, 28. ad Curium: *quod tu, cui licebat, pedibus es consecutus, ut ibi esses, ubi nec Pelopidarum — nosti cetera. S.*

cum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios
eius et ministros transitus erat, quia socii mini-
strique probari, nisi illo nocente, non pote-
rant. Ex quibus duos statim Classico iunximus:
Baebium Probum, et Fabium Hispanum: utrum-
que gratia, Hispanum etiam facundia, validum.
Et circa Classicum quidem brevis et expeditus la- 13
bor. Sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque
re, quid ex quaque caussa accepisset. Miserat etiam
epistolas Romam ad amiculam quandam, iactan-
tes et gloriosas, his quidem verbis: *Io, io, liber
ad te venio: iam sestertium quadragies redegi,
parte vendita Baeticorum.* Circa Hispanum et 14
Probum multum sudoris. Horum antequam cri-
mina ingrederer, necessarium credidi elaborare,
ut constaret, ministerium crimen esse: quod nisi
effecissem, frustra ministros probassem. Neque 15
enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut ne-
cessitati veniam precarentur: esse enim se provin-
ciales, et ad omne proconsulum imperium metu
cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi 16
respondit, vir exercitatus et vigilans, et quamlibet
subitis paratus, *nunquam sibi tantum caliginis,
tantum perturbationis offusum, quam quum ea*

12 *probari, nisi illo nocente)* Exaudiendum *nocentes* ex eo, quod sequitur. Non poterat ostendi, nocentes esse ministros, nisi, ipsum Classicum nocentem esse, antea probatum esset. Plura id genus hic dedit Cortius. *G.*

Sic et infra: *frustra ministros probassem*, scil. criminosos esse, ex anteced. *ministerium crimen esse.* *E.*

Non opus, opinor, his ambagibus. *Probare* hic et infra 14. videtur esse Graecorum *ἐλέγχειν.* *S.*

Ex quibus duos statim) Rom. *Ex quibus duo statim.* *H.*

13 *Io io, liber ad te venio)* Aere alieno, quod ex praeda provincialium facile dissolvam. *Io io* triumphum quasi e provincia reportantis vox est. *G.*

14 *Circa Hispanum et Probum)* Rom. *Contra Hispanum et Probum.* *H.*

Glossema. Passim hae praepositiones a librariis confunduntur. Vid. Drakenb. ad Liv. 37, 15, 7. *S.*

quod nisi effecissem) Rom. *quod nisi fecissem*, bene. *H.*

ministros probassem) ministrorum crimina ingressus essem. Vid. ad 12. *S.*

16 *tantum perturbationis* etc.) Rom. *tantum perturbationis offusum, quantum cum praecepta et extorta argumenta defensioni suae cerneret.* Recte *quantum* post *tantum*, etsi id rarius etiam *quam* sequitur. Vide Burmann.

praerepta et extorta defensioni suae cerneret, in
17 *quibus omnem fiduciam reponebat.* Consilii nostri exitus fuit: *Bona Classici, quae habuisset ante provinciam, placuit senatui a reliquis separari; illa filiae, haec spoliatis relinqui.* Additum est, *ut pecuniae, quas creditoribus solverat, revocarentur.* Hispanus et Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est, quod initio du-
18 bitabatur, an omnino crimen esset. Post paucos dies Clavium Fuscum, Classici generum, et Stillonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fu-
19 scus. Actione tertia commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, satietate et taedio quodam iustitia cognoscentium severitasque languesceret: alioqui supererant minores rei, data opera hunc in locum reservati: excepta tamen Classici uxore, quae sicut implicita suspicionibus, ita non satis convinci
20 probationibus visa est. Nam Classici filia, (quae et ipsa inter reos erat) ne suspicionibus quidem haerebat. Itaque quum ad nomen eius in extrema actione venissem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius accusationis auctoritas minueretur) honestissimum credidi, non premere immerentem: idque ipsum
21 dixi et libere et varie. Nam modo legatos inter-

ad Quintil. epist. ad Tryphon. p. 2. Dial. de oratoribus C. VI. 4. Lactantius VII. 24. 7. ubi tamen in codice Goth. est *quanto. H.*

Add. VV. DD. ad Liv. 26, 1, 3. *S.*

18 *Post paucos dies* etc.) Rom. *Post paucos dies Clav. Fuscum Classici generum et Chilonium Priscum. H.*

19 *Classici uxore)* De uxoribus Procoss. cautum l. 4. *ff.* de offic. Procos. §. 2. sed ita, ut, si verba legis consideremus, res ambiguitatem habere videatur, ipsaene conveniri possint, an earum mariti. *Sciat, Senatum Cotta et Messala COSS. censuisse futurum, ut, si quid uxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipsis ratio et vindicta exigatur.* Apud Tacitum A. 3, 33. sq. disputatur, utrum permittendum, ut uxoribus comitati in provincias eant. *G.*

rogabam, *docuissentne me aliquid, quod re probari
posse confiderent?* modo consilium a senatu pete-
bam, *putaretne debere me, si quam habere in
dicendo facultatem, in iugulum innocentis, quasi
telum aliquod, intendere?* postremo totum locum
hoc fine conclusi, *Dicet aliquis, Iudicas ergo? Ego
vero non iudico: memini tamen me advocatum ex
iudicibus datum.* Hic numerosissimae caussae termi- 22
nus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis,
atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in
perpetuum. Eodem senatusconsulto industria, fi- 23
des, constantia nostra plenissimo testimonio com-
probata est: dignum solumque par pretium tanti
laboris. Concipere animo potes, quam simus fa- 24
tigati, quibus toties agendum, toties altercandum,
tam multi testes interrogandi, sublevandi, refu-
tandi. Iam illa quam ardua, quam molesta, tot 25
reorum amicis secreto rogantibus negare, adver-
santibus palam obsistere? Referam unum aliquod
ex iis, quae dixi. Quum mihi quidam e iudici-
bus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, *Non
minus*, inquam, *hic innocens erit, si ego omnia
dixero.* Coniectabis ex hoc, quantas contentio- 26
nes, quantas etiam offensas subierimus, dumtaxat
ad breve tempus. Nam fides in praesentia eos,
quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspi-
citur laudaturque. Non potui magis te in rem

23 *dignum solumque par* etc.) Rom. *dignumque solum par pretio*, pro *pretium*. *H.*

Errant, qui *par* hic absolute positum putant. Verba sic struenda: *pretium dignum solumque par tanti laboris.* Et *dignus*, et *par*, Ἑλληνικῶς, genitivum regunt. Vid. Vechner. Hellenol. pag. 291. sq. ed. Heusing. *S.*

25 *unum aliquod ex iis* etc.) Rom. *unum aliquod ex omnibus quae dixi.* *H.*

Quum mihi quidam e iudicibus) Rom. *Cum mihi quidam ex iudicibus.* *H.*

Non minus — hic innocens erit) Acerbus in reum *gratiosissimum* σαρκασμὸς, cuius vim interpretes parum videntur attendisse. *S.*

si — omnia dixero) Nolite ergo, volebat intelligi Plinius, interpellare me, et impedire, quo minus dicam omnia. *G.*

26 *Coniectabis ex hoc*) Rom. *Coniectabis ex his.* Sed unum erat. *H.*

Non potui magis te etc.)

27 praesentem perducere. Dices, *Non fuit tanti.*
Quid enim mihi cum tam longa epistola? Noli-
to ergo identidem quaerere, quid Romae geratur.
Et tamen memento esse non epistolam longam,
quae tot dies, tot cognitiones, tot denique reos
28 caussasque complexa sit. Quae omnia videor mi-
hi non minus breviter, quam diligenter, perse-
quutus. Temere dixi *diligenter:* succurrit quod
praeterieram, et quidem sero: sed, quamquam
praepostere, reddetur. Facit hoc Homerus, mul-
tique illius exemplo. Est alioqui perdecorum: a
29 me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam,
sive iratus, quod evocatus esset invitus, sive sub-
ornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exar-
maret, Norbanum Licinianum, legatum et inqui-
sitorem, reum postulavit, tanquam in caussa Ca-
30 stae (uxor haec Classici) praevaricaretur. Est lege
cautum, ut reus ante peragatur, tunc de praeva-
ricatore quaeratur, quia optime ex accusatione
31 ipsa accusatoris fides aestimatur. Norbano tamen
non ordo legis, non legati nomen, non inquisi-
tionis officium praesidio fuit: tanta conflagravit
invidia homo alioqui flagitiosus, et Domitiani
temporibus usus, ut multi: electusque tunc a
provincia ad inquirendum, non tanquam bonus
et fidelis, sed tanquam Classici inimicus. Erat

Rom. *Non potui te magis in rem praesentem perducere. Dices.* Ita versus hexameter existit. *H.*

27 *Et tamen memento esse non* etc.) Rom. *Et tamen memento etiam, non esse epistolam longam, quae tot cognitiones, tot dies, tot denique reos.* Recte priora. *H.*

Vere Heusingerus. *Esse non* miror Gesnero hîc placere potuisse. *S.*

28 *Facit hoc Homerus)* Commode huc advocavit Cellarius illud Cic. Att. 1, 16. pr. *ὕστερον πρότερον Ὁμηρικῶς.* Nota illa Homeri et poëtarum omnium consuetudo, in medium actum statim inducendi lectores suos, tum superiora narrationibus interpositis revocandi. *G.*

29 *praevaricaretur)* male et contra fidem datam caussam ageret, adversario gratificans. Itaque infra dicit, *rem novam et contrariam accidisse, ut, accusatore praevaricationis damnato, rea absolveretur. E.*

31 *Domitiani temporibus usus)* Opportunitate illa ex delatione quaerendi rem et honores. *G.*

ab illo relegatus. Dari ſibi diem ad diluenda 32
crimina poſtulavit. Neutrum impetravit; coactus
eſt ſtatim reſpondere: reſpondit: malum pravum-
que ingenium hominis facit, ut dubitem, confi-
denter an conſtanter, certe paratiſſime. Obiecta 33
ſunt multa, quae magis, quam praevaricatio, no-
cuerunt. Quin etiam duo conſulares, Pomponius
Rufus et Libo Frugi, laeſerunt eum teſtimonio,
tanquam apud iudicem, ſub Domitiano, Salvii
Liberalis accuſatoribus adfuiſſet. Damnatus et in
inſulam relegatus eſt. Itaque quum Caſtam ac- 34
cuſarem, nihil magis preſſi, quam quod accuſator
eius praevaricationis crimine corruiſſet. Preſſi tamen
fruſtra: accidit enim res contraria et nova, ut, accu-
ſatore praevaricationis damnato, rea abſolveretur.
Quaeris, quid nos, dum haec aguntur? Indica- 35
vimus ſenatui, ex Norbano didiciſſe nos publi-
cam cauſſam, rurſusque debere ex integro diſce-
re, ſi ille praevaricator probaretur. Atque ita,
dum ille peragitur reus, ſedimus: poſtea Norba-
nus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandem-
que usque ad extremum vel conſtantiam vel
audaciam pertulit. Interrogo ipſe me, an aliquid 36

32 *Dari ſibi diem* etc.) Rom. *Dari ſibi diem ad diluenda crimina poſtulabat.* *H.*

Liber Mediceus: *Dari ſibi idem, et edi crimina poſtulabat.* Hinc Cortius: *Dari ſibi diem et edi crimina poſtulabat.* Sic et Gierigius, niſi quod *poſtulavit* retinuit. Aſſentior viris doctiſſimis. Vulgatae patroni *neutrum* ſic videntur intellexiſſe: Norbanus primum legis illius (30) beneficio uti voluit; mox, cum intelligeret, quanta flagraret invidia, ut ſaltem dies ſibi ad diluenda crimina daretur, poſtulavit. Sed neutrum impetravit. *S.*

Confidenter an conſtanter) Illud enim etiam in ſcelerati hominis improbitatem convenit; hoc ſolius ſapientis eſt. Sic deinde ſ. 35. *eandem vel conſtantiam vel audaciam pertulit.* *G.*

33 *tanquam*) *quod.* Sic ſaepe poſt verba accuſandi etc. Supra 29: *reum poſtulavit, tanquam — praevaricaretur.* Infra 36: *reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandaſſet provincia, reos peregiſſent.* Vid. Turſell. de Partic. cap. CCLXI. 9. *S.*

35 *eandemque usque ad extremum*) Rom. *eamdem usque ad extremum.* *H.*

pertulit) Plinius 1, 23, 5. *quam perſonam tibi imponas, quae ſapienti viro ita aptanda eſt, ut perferatur.* ubi vid. Cortius. Ovid. Metam. 13, 477. ſq. *Illa — Pertulit intrepidos ad fata noviſſima vultus.* *S.*

36 *an aliquid* etc.) Rom. *an-*

omiserim rursus: et rursus paene omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent, atque, ut est vehemens et disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certe debere se praedicant, quod illum turbinem eva-
37 serint. Hic erit epistolae finis, re vera finis: literam non addam; etiamsi adhuc aliquid praeterisse me sensero. Vale.

X.

Quae de Spurinnae filio composuerat, parentibus mittit legenda et emendanda.

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO ET COCCIAE S.

Composuisse me quaedam de filio vestro, non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo scripseram, ut dicerem, sed ut meo amori, meo dolori satisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me, (ut mihi ipse dixisti) quid recitassem, simul audis-
2 se credebam. Praeterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paullisper haesitavi, id solum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adiicerem, quae in aliud vo-
3 lumen cogito reservare. Neque enim adfectibus

aliquid omiserim: et rursus pene omisi. *H.*

X inscr. Rom. *Spurinnae et Cocciae.* *H.*

1 *quia te, Spurinna, quum audisses)* Rom. *quia Spurinna cum audisset*, vitiose. *H.*

2 *confunderem)* Plenius 5, 5, 1. *qui nuntius gravi me dolore confudit.* Vid. Cortium ad 1, 22, 12. Sic Graeci συγχεῖν, συγχεῖν θυμόν· quamquam haec latius patent. Homer. Il. 9, 612. μή μοι σύγχει θυμὸν ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων. Democr. in Anthol. Gr. εἰ δὲ τοιῆδε Κείνη, συγχείσθω θυμὸς Ἐνυαλίου. *S.*

Rom. *confunderem, si non est in memoriam.* Hoc quid sibi velit, non intelligo. *H.*

meis uno libello cariſſimam mihi et ſanctiſſimam memoriam proſequi ſatis eſt: cuius famae latius conſuletur, ſi dispenſata et digeſta fuerit. Verum 4
haeſitanti mihi, omnia, quae iam compoſui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; ſimplicius et amicius mihi viſum eſt, omnia, praecipue quum adfirmetis, intra vos futura, donec placeat emittere. Quod ſupereſt, rogo, ut pari 5
ſimplicitate, ſi qua exiſtimatis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile eſt 6
hucusque intendere animum in dolore; difficile et vobis. Sed tamen ut ſculptorem, ut pictorem, qui filii veſtri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem et caducam, ſed immortalem, ut vos putatis, effigiem

3 *cariſſimam mihi et ſanctiſſimam memoriam*) Rom. *ſanctiſſimam mihi et cariſſimam memoriam.* *H.*

memoriam — cuius famae) Non diſſimile Tullianum illud de Orat. 1, 2. in. *Ac mihi repetenda eſt veteris cuiusdam memoriae non ſane ſatis explicata recordatio.* *S.*

dispenſata et digeſta) Per plures libellos distributa laus Spurinnae iuvenis facilius aetatem feret: cum ſpes ſit unius exemplis pereuntibus, alterum tamen forte ſuperſuturum. *G.*

4 *ſimplicius — viſum eſt*) Rom. *ſimplicius et amicius viſum eſt*, excluſo *mihi*, quod vulgo inculcatur importune. *H.* Omiſerunt *mihi* Cortius et Gierigius. Bene. *S.*

intra vos futura) vos non evulgaturos eſſe, ſed apud vos retenturos. *E.*

5 *Quod ſupereſt* etc.) *Quod ſupereſt, rogo, ut pari ſimplicitate, ſi qua exiſtimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis mihi. Difficile eſt hucusque animum intendere in dolore. Difficile. Sed tamen ut ſculptorem, ut pictorem.* Ita Rom. ut Plinius voluit. Ex perſona Spurinnae et Cocciae dicta ſunt illa: *Difficile eſt* cetera: quaſi exigenti Plinio, ut a ſe ſcripta emendent, illi reſpondeant, eſſe ſibi difficile, ad haec in tanto ac tam recenti luctu intendere animum. Concedit id quidem Plinius eſſe difficile; ſed ita concedit, ut fieri tamen poſſe, haud multum diſſimili exemplo oſtendat. Veram lectionem Cortius reperit: vulgata autem interpunctione, quae ineptiſſima eſt, deceptus, cum ceteris omnibus erravit. *H.*

Verum vidiſſe Heuſingerum, noli dubitare. *Exiſtimabitis* etiam Cortiana, nulla ex libris enotata varietate. *S.*

6 *ut vos putatis*) Modeſtiae cauſſa addit. Non ipſe immortalitatem pollicetur ſuis ſcriptis et per ea Spurinnae: ſed loqui ſe indicat de ſententia blanda amicorum. *G.*

conor efficere: quae hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior, fuerit. Vale.

XI.

Gratus animus Artemidori, officium Plinii erga se praedicantis, una cum aliis virtutibus laudatur.

C. PLINIVS IVLIO GENITORI SVO S.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in maius extollat: inde etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum
2 praedicatione circumfert. Equidem, quum essent philosophi ab urbe submoti, fui apud illum in suburbano: et quo notabilius hoc periculosiusque esset, fui praetor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat, ut aes alienum exsolveret, contractum ex pulcherrimis caussis, mussantibus magnis quibusdam et locupletibus amicis, mutua-
3 tus ipse, gratuitam dedi. Atque haec feci, quum, septem amicis meis aut occisis aut relegatis, (occisis, Senecione, Rustico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia) tot circa me iactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitium, certis quibusdam notis
4 augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, ut ille praedicat, credo: sed tantum

Vale) Bene Gierigius: *Valete.* Vox haec in libris vetustis per compendium scripta *V.* unde factum est, ut nunc omitteretur, nunc, ut hoc loco, perperam legeretur. *S.*

XI, 1 *Artemidori*) Vix patiuntur temporum rationes, ut ὀνειροκριτικῶν scriptorem hic intelligamus, qui aliquantum iunior hoc nostro fuit. Vid. Fabric. *G.*

2 *philosophi ab urbe submoti)* Domitiani edicto, de quo Sueton. c. 10. *G.*

et quo notabilius etc.) Rom. *et quo notabilius, hoc est, periculosius esset*, ut scripti plerique. *H.*

Praeferendum hoc, cum saevitiam tyranni efficacius notet. *S.*

3 *Atque haec feci)* Rom. *Ad haec feci.* Fortasse voluit: *At haec.* *H.*

quasi ambustus) Sic Liv. 22, 35. *L. Aemilius Paullus* dicitur *damnatione collegae et sua prope ambustus evasisse.* add. Paneg. 90, 5. *G.*

effugisse flagitium. / Nam et C. Musonium, soce rum eius, (quantum licitum est per aetatem) cu admiratione dilexi, et Artemidorum ipsum ia tum, quum in Syria tribunus militarem, arct familiaritate complexus sum: idque primum no nullius indolis dedi specimen, quod virum a sapientem, aut proximum simillimumque sapient intelligere sum visus. Nam ex omnibus, qui nu se philosophos vocant, vix unum aut alterum i venies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitt qua patientia corporis hiemes iuxta et aestate ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cib aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animun que contineat. Sunt haec magna, sed in alio: i hoc vero minima, si ceteris virtutibus compare tur, quibus meruit, ut a C. Musonio ex omnibu omnium ordinum adsectatoribus gener adsumere tur. Quae mihi recordanti est quidem iucundun quod me quum apud alios, tum apud te, tant laudibus cumulet: vereor tamen, ne modum e cedat, quem benignitas eius (illuc enim, und coepi, revertor) non solet tenere. Nam in h uno interdum, vir alioqui prudentissimus, hon sto quidem, sed tamen errore versatur, quod pl ris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

5 *quantum licitum est* etc.) Rom. *quantum licitum est per aetatem, eadem ratione dilexi*, corrupte. *H.*

Idem vitium traxit liber Mediceus. Error natus ex compendio c̄ male intellecto. Vid. Heusinger. ad 2, 3, 2. Drakenb. ad Liv. 1, 3, 3. *S.*

non nullius indolis) ingenii satis acuti, qui talia perspiceret, et animi satis emendati atque excelsi, cui talia placerent et admirationi essent. *E.*

proximum — sapienti) Nemo enim perfecte sapiens. Stoicus ille sapiens idea est, nomen est. *G.*

intelligere sum visus). Id ipsum enim iam profectus n mediocris indicium: cum de s piente, ut de poëta, musico, p ctore, non iudicare nisi ille qu at, qui gradum aliquem ei virtutis adsecutus sit. *G.*

6 *ut nihil in cibo* etc.) Ro *ut n'l in cibo in potu volupt tibus tribuat. H.*

8 *Quae mihi record.* etc.) Ro *Quae mihi recordanti est qu dem iucundum, quod me cu apud alios, tum apud te, ta tis laudibus cumulat*, non c mulet, ut ex vulgatis aliqui. Al quoque Catan. et Cortius *cum lat. H.*

Nullus hic locus coniuncti *S.*

XII.

Invitatus ad coenam, qua conditione iturus sit, respondet.

C. PLINIVS CATILIO SVO S.

Veniam ad coenam: sed iam nunc paciscor, sit expedita, sit parca: Socraticis tantum sermonibus
2 abundet; in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quae incidere impune ne Catoni quidem licuit, quem tamen C. Caesar ita
3 reprehendit, ut laudet. Scribit enim, eos, quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adiicit, *Putares, non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehensos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius

XII, 2 *officia antelucana*) Non sunt ea, quae ante lucem Plinio obeunda erant, ut Cellario visum: quod docto viro, moris et sermonis antiqui peritissimo, in mentem venisse miror. *Officia* hic sunt ipsi homines ad officium convenientes, id est, salutatores, deductores, qui honoris causa ad aliquem conveniunt, eumque comitantes in publicum prodeunt. Ita ipse Plinius lib. I. ep. V, 11. *officium praetoris*, et paneg. c. LXXVI. extr. *imperatoris modicum* dicit, paucos significans, qui imperatorem comitari soliti essent. Sueton. Caes. c. LXXI. Masintham scribit a Caesare *inter officia prosequentium* avectum, id est, in turba prosequentium. Plinius ergo non de suis aut Catonis officiis loquitur, sed homines ad antelucanas salutationes sub galli cantum prodeuntes significat: in quos *incidere*, vel, quibus occurrere, ne Cato quidem impune, sine magno pudore, potuerit. Sed de his plura dixi in dissert. mea de salutationibus matutinis. *H.*

officia antelucana) eorum, qui saepe ante lucem patronos suos adibant salutandi caussa. In hos igitur salutatores mane a coena hesterna redeuntem incidere, turpe fuerit, cum id ne Catoni quidem impune licuerit; nam illi in eum irruerunt, et caput obvii retexerunt. *E.*

C. Caesar) Ut verisimile est, in Anti-Catone suo, Ciceronis Catoni Uticensi opposito, de quo vid. quos laudat Fabricius ad Augusti fragm. p. 168. ubi de simili Augusti opere, *Rescriptis Bruto de Catone*, agit. *G.*

3 *Scribit enim*) Retinui emendationem Casauboni, a Cellario adsumtam. Vulgatum illud *describit* frustra defenditur ex Tac. Ann. 6, 24. *Descripta* enim ibi non pro simplici *scripta* ponitur, sed dispensationem atque ordinationem significat. *G.*

Rom. *Describit enim, eos, quibus obvius fuerit.* *H.*

caput — retexissent) Quod toga adducta obvolverat scilicet, ne nosceretur. *G.*

auctoritatis) reverentiae, Itaque Seneca Tranq. 15. cum Catoni ebrietatem obiectam memorasset, *facilius efficiet*, inquit, *quisquis obiecerit, hoc crimen honestum, quam turpem Catonem.* *E.*

quoque tam venerabilis erat? Noſtrae tamen coe- 4
nae ut apparatus et impendii, ſic temporis modus
conſtet. Neque enim ii ſumus, quos vituperare
ne inimici quidem poſſint, niſi ut ſimul laudent.
Vale.

XIII.

Panegyricum, Traiano dictum, emendandum mittit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Librum, quo nuper optimo principi conſul gratias egi, miſi exigenti tibi: miſſurus, etſi non exegiſſes. In hoc conſideres velim, ut pulchri- 2
tudinem materiae, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipſa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta ſunt omnia; quo fit, ut quaſi otioſus ſecurusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua ſatisfacere difficilius eſt, quum ſola aeſtimatur. Atque utinam ordo ſaltem, et 3
transitus, et figurae ſimul ſpectarentur! Nam invenire praeclare, enuntiare magnifice, interdum etiam barbari ſolent: diſponere apte, figurare varie, niſi eruditis, negatum eſt. Nec vero adfe- 4
ctanda ſunt ſemper elata et excelſa. Nam, ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra

XIII, 2 *In hoc conſideres*) *Tamen hoc conſideres*, vitioſe Rom. Deinde interpunge: *in hoc nota, vulgata, dicta ſunt omnia.* Reſpexit ad Virgil. lib. III. Aen. [immo Georg. *S.*] v. 3. *Cetera, quae vacuas tenuiſſent carmina mentes, Omnia iam vulgata.* *H.*

Sic et Cortius cum aliis interpungit. Bene. *S.*

otioſus ſecurusque) res ipſas, ſibi iam aliunde notas, non curans. *E.*

3 *enuntiare — barbari*) Non facile hoc, Secunde, praeceptori perſuaſeris Quintiliano, qui Lib. VIII. Inſt. Or. 3, 2. *inventionem* cum imperitis ſaepe communem, *diſpoſitionem* modicae doctrinae, *elocutionem* autem difficillimam artis rhetoricae partem eſſe ſtatuit. *E.*

Quidni Plinius Quintiliano facile perſuaſerit, *magnifice* enuntiare *interdum* etiam barbaros ſolere? *S.*

interdum etiam barbari ſolent) Rom. *interdum barbari ſolent*, ſine *etiam*: deinde *apte, figurate, varie*. Sed *figurate diſponere* nihil ſignificat. *H.*

commendat, ita orationem tam ſubmittere, quam
5 adtollere decet. Sed quid ego haec doctiſſimo viro? quin potius illud: adnota, quae putaveris corrigenda. Ita enim magis credam, cetera tibi placere, ſi quaedam diſplicuiſſe cognovero. Vale.

XIV.

Macedonem, ſaevum dominum, a ſervis ſuis in balneo oppreſſum narrat.

C. PLINIVS ACILIO SVO S.

Rem atrocem, nec tantum epiſtola dignam, Largius Macedo, vir praetorius, a ſervis ſuis paſſus eſt: ſuperbus alioqui dominus et ſaevus, et qui, ſerviſſe patrem ſuum, parum, immo minimum
2 meminiſſet. Lavabatur in villa Formiana: repente eum ſervi circumſiſtunt: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, et ventrem, atque etiam (foedum dictu) verenda contundit: et quum exanimem putarent, abiiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur, an viveret. Ille, ſive quia non ſentiebat, ſive quia non ſentire ſimulabat,

XIV, 1 *nec tantum epiſtola*) Sed hiſtoria, vel tragoedia adeo. *G.*

Rom. *nec tamen epiſtola dignam*, inepte. Non *tantum epiſtola*, ſed vel *libro dignam* cenſet. *H.*

Tantum et tamen ſaepiſſime confuſa. vid. Cortium ad Plin. p. 63. 103. 222. Drakenb. ad Liv. 1, 29, 6. *S.*

minimum) Longe acutius, immo unice verum Cortii et Gierigii *nimium*. Probabat idem Erneſtius, qui de h. l. ſic: „*Parum*, nam ſi memor fuiſſet ſuae „ſimilis fortunae et conditionis, „ſervos ſuos non tam male tra„ctaſſet: *nimium*, ita ut ſuae „ipſius fortunae ſervilis recorda„tus, in ſervis ſuis iam ulciſci il„lius malignitatem cuperet. Utrum„que acutiſſime obſervatum a Pli„nio e vita humana." Ceterum *minimus*, *nimius* multis locis confuſa. Exemplis a Cortio congeſtis addantur, quae Drakenb. ad Liv. 34, 15, 6. 36, 9, 7. attulit. *S.*

2 *fervens pavimentum*) Vid. Geſneri ad I. A. Erneſtium epiſtola. *S.*

quia non ſentire ſimulabat) Al. *quia ſe non ſ. ſ.* Sed illud *ſe* tum MSS. auctoritate, tum exemplis optimorum ſcriptorum, eiecit Cortius. *G.*

Sic pronomina ſaepe, nec poſt ſolum verbum *ſimulare* omittuntur. vid. ad 1, 19, 3. Vechner.

immobilis et extentus fidem peractae mortis im-
plevit. Tum demum, quasi aestu solutus, effer- 3
tur: excipiunt servi fideliores: concubinae cum ululatu et clamore concurrunt. Ita et vocibus excitatus, et recreatus loci frigore, sublatis oculis agitatoque corpore, vivere se (et iam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars 4
comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus aegre refocillatus, non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Vides, quot periculis, quot contumeliis, quot 5
ludibriis, simus obnoxii. Nec est, quod quisquam possit esse securus, quia sit remissus et mitis: non enim iudicio domini, sed scelere perimuntur. Verum haec hactenus. Quid praeterea novi? 6
Quid? Nihil, alioqui subiungerem: nam et charta adhuc superest, et dies feriatus patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem Macedone succurrit. Quum in publico Romae lavaretur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques Romanus a servo eius, 7
ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum, a quo erat tactus, sed

Hellenol. p. 120. sq. ed. Heusing. S.

Etiam Rom. *sive quia non sentire simulabat.* *H.*

fidem — implevit) servis plane persuasit, se mortuum. Sententiam, pro hoc loco, paulo argutius et σοφιστικωτέρως expressam puto. *E.*

3 *quasi aestu solutus*) Ita nempe servi illi percussores dicebant, dominum aestu solutum exspirasse. *E.*

confitetur; Non ideo modo hoc verbo uti puto Plinium, quia ante parum tutum erat Macedoni, et puniendum illico, si vivere se ostendisset: sed quod in universum *confitendi* verbo de iis quoque rebus, quae non voluntate modo, sed sensu etiam carent, sic utuntur. Palladius 1, 3. *Hic contraria* (loquutus erat autem de signis salubris caeli) *noxium caeli illius spiritum confitentur,* et Iun. 7, 6. de examine apum, *Si duo vel plura ubera suspendens se populus imitatur; - - tot reges esse, quot velut ubera videris, confitentur.* Ita apud eundem Ian. 15, 12. *fatentur maturitatem amygdala,* et Oct. 11, 2. *fatetur vetustatem sinapi.* *G.*

5 *non — iudicio*) Servi in domini caput coniurans *non iudicio*, quod caussas ponderet, et prout aequum est decernat: sed *scelere*, et ferino quodam impetu, qui in bonos etiam et mites dominos expetere potest. *G.*

ipſum Macedonem tam graviter palma percuſſit,
8 ut paene concideret. Ita balneum illi, quaſi per
gradus quosdam, primum contumeliae locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV.

Roganti Proculo, ut verſus ſuos emendaret, reſpondet, id libenter ſe ſuſcepturum eſſe.

C. PLINIVS PROCVLO SVO S.

Petis, ut libellos tuos in ſeceſſu legam, examinemque, an editione ſint digni: adhibes preces: adlegas exemplum: rogas etiam, ut aliquid ſubſecivi temporis ſtudiis meis ſubtraham, impertiam tuis: adiicis, M. Tullium mira benignitate poë-
2 tarum ingenia foviſſe. Sed ego nec rogandus ſum, nec hortandus. Nam et poëticen ipſam religioſiſſime veneror, et te validiſſime diligo. Faciam ergo, quod deſideras, tam diligenter, quam
3 libenter. Videor autem iam nunc poſſe reſcribere, eſſe opus pulchrum, nec ſupprimendum, quantum aeſtimare licuit ex iis, quae me praeſente recitaſti; ſi modo mihi non impoſuit recitatio tua. Legis enim ſuaviſſime et peritiſſime. Confido tamen, me non ſic auribus duci, ut omnes aculei iudicii mei illarum delinimentis refringan-

8 *balneum)* Cortius ex libris *balineum*, quem ſequitur Gierigius. Sane haec forma ſecundo, non item altera, videtur placuiſſe. *S.*

XV, 1 *examinemque, an editione)* Rom. *examinem, an editione.* *H.*

ut aliquid ſubſecivi temporis) Rom. *ut aliquid ſucciſivi temporis.* *H.*

Vid. Parei Lexic. Critic. pag. 1194. *S.*

impertiam tuis) Rom. *et impertiam tuis.* *H.*

3 *nec ſupprimendum, quantum etc.)* Rom. *nec ſupprimendum, quantum eſt iam placuit ex iis*, corrupte. *H.*

Monſtrum hoc lectionis, quod etiam Cortius in libro Mediceo reperit, natum ex literis male divulſis compendioque perperam intellecto. *S.*

Legis — Confido) Rom. *Legis enim ſuaviſſime. Confido.* Deſunt *et peritiſſime.* *H.*

refringantur) Aptiſſimum ad *aculeos* verbum. Avunculus noſtri, a Cortio excitatus, 8, 15. extr. *Mirum pardos, pantheras,*

tur. Hebetentur fortasse, et paullulum retundan- 4
tur; evelli quidem extorquerique non possunt.
Igitur non temere iam nunc de universitate pro- 5
nuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI.

Alia maiora, alia clariora esse, Arriae factis et exemplo probat.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Adnotasse videor, facta dictaque virorum feminarumque illustrium alia clariora esse, alia maiora. Confirmata est opinio mea hesterno Fanniae 2
sermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito et solatium mortis et exemplum fuit. Multa referebat aviae suae non minora hoc, sed obscuriora: quae tibi existimo tam mirabilia legenti fore,
quam mihi audienti fuerunt. Aegrotabat Caecina 3
Paetus, maritus eius, aegrotabat et filius, uterque mortifere, ut videbatur: filius decessit, eximia pulchritudine, pari verecundia, et parentibus non
minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic 4
illa ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut ignoraret maritus. Quin immo, quoties cubiculum eius intraret, vivere filium, atque etiam commo-

leones, et similia, condito in corporis vaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturve, ingredi. Itaque verbum hoc reponendum erat, etsi plerique libri haberent *restringantur.* Quanto magis, cum contra se res habeat. *Evelli* pro *revelli* ex libris posuit Cortius. *G.*

Rom. *evelli quidem extorquerique non possunt.* Recte, non *revelli.* *H.*

5 *iam nunc de universitate pronuntio)* Rom. *iam de universitate pronuntio.* *H.*

XVI, 1 *virorum feminarumque* etc.) Rom. *virorum feminarumque alia clariora esse.* Omisit *illustrium.* *H.*

3 *Caecina Paetus*) Desunt in cod. Oxon. facileque credo, e margine in textum irrepsisse. Maritum Arriae Caecinam Paetum dictum fuisse, Nepos scilicet docendus erat. *S.*

pari verecundia) Rom. *parique verecundia.* *H.*

4 *Huic illa ita funus paravit)* Rom. *Huic ita illa funus paravit.* *H.*

diorem eſſe ſimulabat. Ac perſaepe interroganti,
quid ageret puer, reſpondebat, *Bene quievit, li-*
5 *benter cibum ſumſit.* Deinde quum diu cohibitae
lacrymae vincerent prorumperentque, egredieba-
tur. Tum ſe dolori dabat. Satiata, ſiccis ocu-
lis, compoſito vultu redibat, tanquam orbitatem
6 foris reliquiſſet. Praeclarum quidem illud eius-
dem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extra-
here pugionem, porrigere marito, addere vocem
immortalem ac paene divinam, PAETE, NON
DOLET. Sed tamen iſta facienti dicentique glo-
ria et aeternitas ante oculos erant: quo maius eſt
ſine praemio aeternitatis, ſine praemio gloriae
abdere lacrymas, operire luctum, amiſſoque filio,
7 matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illy-
rico contra Claudium moverat: fuerat Paetus in
partibus, et occiſo Scriboniano, Romam traheba-
8 tur. Erat adſcenſurus navem: Arria milites ora-
bat, ut ſimul imponeretur. *Nempe enim*, inquit,

5 *Tum ſe dolori dabat*) Rom. *Tunc ſe dolori dabat. H.*

tanquam — reliquiſſet) Nollem haec adieciſſe Plinium. Habet ſententia quiddam acuminis ſimile, quod in hoc loco prope ineptum eſt. Ipſe etiam ſenſus friget. Sic enim quaeramus, quid ſit *orbitatem foris relinquere*, nihil, quod recte cogitemus, relinquitur. *E.*

Eſt i. q. tanquam omnem moeroris ex filii morte ſenſum ante cubiculi fores exuiſſet. Maior tamen vis verborum Plinii: in quibus quid ineptum ſit aut frigeat, non intelligo. Ceterum magni ſane haec; immo ingentis animi, quae qui a qualibet matre prudente in ſimili caſu exſpectat, nae is humana parum penſitavit. Omnino quae Gierigius in argumento huius epiſtolae de generoſa illa femina ſatis maledice ſcripſit, nollem viro optimo excidiſſe. *S.*

6 *Paete, non dolet*) Martialis 1, 14.

Caſta ſuo gladium cum traderet Arria Paeto,
Quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis,
Si qua fides, vulnus, quod feci; non dolet, inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet.

G.

Rom. *Non dolet, Paete.* Poſtea tamen n. 13. ut vulgatum. *H.*

Vellem et ibi *Non dolet, Paete*, legi. Ἐμφατικώτερος hic verborum ordo; quorum vim vocativus praemiſſus videtur retundere. *S.*

iſta facienti dicentique) Cortius ex libro Mediceo ordine meliore *facienti iſta dicentique. S.*

7 *Scribonianus*) Rem narrat Sueton. Claud. c. 13. *G.*

8 *Nempe*) Non eſt h. l. indignantis. Serio Arria hoc argumento ad milites uſa eſt, quos,

daturi estis consulari viro servulos aliquos, quo-
rum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a
quibus calcietur: omnia vel sola praestabo. Non
impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, in- 9
gensque navigium minimo sequuta est. Eadem
apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa
profiteretur indicium, *Ego*, inquit, *te audiam,*
cuius in gremio Scribonianus occisus est, et vivis?
Ex quo manifestum est, ei consilium pulcherrimae
mortis non subitum fuisse. Quin etiam quum 10
Thrasea, gener eius, deprecaretur, ne mori per-
geret, interque alia dixisset, *Tu vis ergo filiam*
tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?
respondit, *Si tam diu tantaque concordia vixerit*
tecum, quam ego cum Paeto, volo. Auxerat hoc 11
responso curam suorum: attentius custodiebatur:
sensit, et, *Nihil agitis*, inquit: *potestis enim effi-*
cere, ut male moriar; ne moriar, non potestis.
Dum haec dicit, exsiluit cathedra, adversoque 12
parieti caput ingenti impetu impegit, et corruit.
Refocillata, *Dixeram*, inquit, *vobis, inventuram*
me, quamlibet duram, ad mortem viam, si vos
facilem negassetis. Videnturne haec tibi maiora 13
illo, *Paete, non dolet*, ad quod per haec perven-

omnis expertes humanitatis, ita demum flectere posse putabat, si quid iis compendii ostenderet. *S.*

omnia vel sola praestabo) Rom. *omnia sola praestabo.* *H.*

9 *ingensque — sequuta est)* Cogita, quam periculosum sit navicula piscatoria *improbum Adriam* traiicere, hocque otiosum aut alienum esse negabis. *S.*

Ego — te audiam) et videam lucis usura fruentem, et periculum amicis mariti tui creantem, ut ipsa impunitatem consequaris. Illud enim fere praemium *indicii*. Formulam *profiteri indicium* illustravit Cort. ad Sall. Iug. 35. 6. *G.*

et vivis) Supple *quae*. Vid. Burmann. ad Phaedr. 1, 22, 12. *S.*

11 *ut male moriar)* Mox *dura ad mortem via*. De alia huius locutionis significatione vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. *S.*

12 *Refocillata, dixeram, inquit)* Rom. *Focillata, dixeram, inquit.* *H.*

13 *Videnturne)* I. e. annon videntur —? *Ne* hic affirmantis est, non, ut saepius, negantis. Infra ep. 21, 6. *Meritone eum — et tunc dimisi amicissime* etc. Supra 2, 17. 29. *Iustisne de caussis eum tibi videor incolere* etc. Vid. Heusing. ad Cicer. de offic. pag. 695. *S.*

tum est? quum interim illud quidem ingens fama, haec, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora. Vale.

XVII.

Anxius de salute amici ob silentium eius, monet, ut propediem nuntiet, quid agat.

C. PLINIUS SERVIANO SUO S.

Rectene omnia? quod iampridem epistolae tuae
2 cessant. An omnia recte; sed occupatus es tu? An tu non occupatus; sed occasio scribendi vel rara vel nulla? Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso: ego viaticum, ego etiam praemium dabo: nuntiet mihi modo, quod opto.
3 Ipse valeo: si valere est, suspensum et anxium vivere, exspectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo, quidquid accidere homini potest. Vale.

Unde colligitur — maiora) Adnexa haec perinvitus video, gauderemque, si quis ea codex non agnosceret. Talia margines per me licet obsideant. *S.*

XVII, 1 *Rectene omnia?*) Interrogatio soliciti et metuentis aliquid sinistrum, ut illud *satin' salvae?* apud Livium 1, 58. et alias saepe. Quin Ter. Andr. 4, 6, 9. *Quid vos quo pacto hic? satin' recte?* Et noster 6, 2, 10. *Ecquid omnia in tua (domo) recte?* Vid. omnino Brisson. de form. 8, 65. pag. 724. nuperae edit. *Ceterum hunc locum repraesentavimus ex coniecturis Casauboni, quas firmant libri, qui Cortio patuere. Vulgata sententiam non habet, nisi quid forte exsculpis, lector, ex istis: *Recte ne omnia, quod iam pridem epistolae tuae cessant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu. An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara, vel nulla.* G.

Rom. *Rectene omnia, quod iam pridem epistolae tuae cessant? an non omnia recte, sed occupatus es tu? An non occupatus, sed occasio.* Haec a vera lectione, quam Cortius restituit, non longe recedunt. *H.*

2 *Exime hunc mihi scrupulum*) Ita etiam Rom. *H.*

nuntiet mihi modo, quod opto) Rom. *nuntiet modo, quod opto.* *H.*

XVIII.

Panegyrici, uberius, quam in senatu dixerat, elaborati, recitationem cum voluptate exceptam denarrat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Officium consulatus iniunxit mihi, ut reipubli-
cae nomine principi gratias agerem. Quod ego
in senatu quum ad rationem et loci et temporis
ex more fecissem; bono civi convenientissimum
credidi, eadem illa spatiosius et uberius volumine
amplecti: primum, ut imperatori nostro virtutes 2
suae veris laudibus commendarentur: deinde, ut
futuri principes non quasi a magistro, sed tamen
sub exemplo praemonerentur, qua potissimum via
possent ad eandem gloriam niti. Nam praecipere, 3
qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem,
sed onerosum, ac prope superbum est: laudare
vero optimum principem, ac per hoc posteris,
velut e specula lumen, quod sequantur, ostendere,
idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. Cepi autem 4
non mediocrem voluptatem, quod, hunc librum quum
amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per
libellos, sed *si commodum esset* et *si valde vaca-
ret*, admoniti (nunquam porro, aut valde raro,

XVIII, 1 *ad rationem et loci et temporis*) Rom. *ad rationem loci et temporis*. *H.*

3 *pulchrum* etc.) honestum et utile, alios praeceptis monere in re tam gravi. *Onerosum*, quia invidiosum et offensae plenissimum est. *Superbum*, arrogans, tantam rei gravitatem praeceptis assequi velle. Hunc sensum sequentia etiam confirmant: *idem utilitatis habet, arrogantiae nihil*. *E.*

4 *quod, hunc librum* etc.) Interpunge ita: *quod, hunc librum cum amicis recitare voluissem*. Vulgo post *librum* incidunt. *H.*

Obsecutus sum bene monenti. Sic et Ernestius distinxerat. *S.*

libellos) Facit huc imprimis Dialog. de Orator. cap. 9. ubi orator, ut habeat, qui audire dignentur, *libellos dispergere* dicitur. Vid. Schulz. ad h. l. pag. 33. sq. *S.*

sed si commodum etc.) Rom. *sed si commodum et si valde vacaret, admonui*. *H.*

porro) autem. Plinius 1, 8. 10. *Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent* etc.

vacat Romae, aut commodum est, audire reci-
tantem) foedissimis insuper tempestatibus per bi-
duum convenerunt: quumque modestia mea finem
recitationi facere voluisset, ut adiicerem tertium
5 diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum pu-
tem, an studiis? Studiis malo, quo prope exstincta
6 refoventur. At cui materiae hanc sedulitatem prae-
stiterunt? Nempe quam in senatu quoque, ubi per-
peti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis
solebamus, eandem nunc et qui recitare, et qui
audire triduo velint, inveniuntur: non quia elo-
quentius, quam prius, sed quia liberius, ideoque
7 etiam libentius scribitur. Accedet ergo hoc quo-
que laudibus principis nostri, quod res antea tam
invisa quam falsa, nunc ut vera, ita amabilis fa-
8 cta est. Sed ego cum studium audientium, tum
iudicium mire probavi. Animadverti enim seve-
9 rissima quaeque vel maxime satisfacere. Memini
quidem, me non multis recitasse, quod omnibus
scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem
omnium futura sententia, hac severitate aurium
laetor. Ac sicut olim theatra male musicos cane-

1, 24, 4. *Scholasticis porro dominis, ut hic est, sufficit* etc. 6, 32, 2. *Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio.* S.

5 *Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis?*) Tertium esse potuit, Secundo: *Principi.* S.

6 *Nempe quam* etc.) Rom. *Nempe quam* [Medic. *qua*] *in senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eadem* [pro *eandem*] *nunc et qui recitare, et qui audire triduo velint, inveniuntur.* Cortius coniicit, *Nempe quae*, deinde *eadem nunc.* Cum eo *recitare* praefero vulgato *recitari.* H.

liberius) securius, sine metu, ne quid apertius dictum, etiamsi verissimum sit, offendat. Sane, cum animus scribentis ita liber et securus est, non libentius solum, sed et melius scribi potest. E.

8 *severissima*) pressius et adstrictius scripta, austera; quibus opponuntur stilus laetior, hilarius et quasi exsultantius scripta, dulcia, blanda. Fallitur Gierigius, ad censuram vitiorum gravem et liberam referens. Scilicet antea de auditorum sedulitate Plinius egit: nunc eorum iudicium (*Geschmack*) laudat, quod dulcia minus quam austera probarint. S.

9 *nihilominus* etc.) Rom. *nihilo minus, tamquam sit eadem*, sine *tamen.* H.

theatra male musicos) Corruptorum ab aula hominum iudi-

re docuerunt, ita nunc in ſpem adducor, poſſe
fieri, ut eadem theatra bene canere muſicos do-
ceant. Omnes enim, qui placendi cauſſa ſcri- 10
bunt, qualia placere viderint, ſcribent. Ac mihi
quidem confido in hoc genere materiae laetioris
ſtili conſtare rationem, quum ea potius, quae
preſſius et adſtrictius, quam illa, quae hilarius
et quaſi exſultantius ſcripſi, poſſint videri arceſ-
ſita et inducta: non ideo tamen ſegnius precor,
ut quandoque veniat dies (utinamque iam vene-
rit!) quo auſteris iſtis ſeveriſque dulcia haec
blandaque vel iuſta poſſeſſione decedant. Habes 11
acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te

cium ſecuti tum ſcriptores: nunc ſpes eſt, meliora etiam ſcripturos homines, cum aulae vitia rectum de ſcriptis iudicium non amplius pervertunt. *G.*

Cod. Helmſt. *theatra male canere muſicos docuerunt.* ut mox omnes: *bene canere muſicos doceant.* Sed vulgaris ordo bene habet. Vid. Bentl. ad Hor. A. P. 441. *S.*

10 *Ac mihi quidem* etc.) Rom. *At mihi quidem, confido, in hoc genere materiae laetioris ſtili. H.*

Mihi — conſtare rationem, i. e. me iure quodam meo ſtilum laetiorem in argumento panegyrico conſectatum eſſe, quaeque hilarius et quaſi exſultantius ſcripſi, non poſſe videri arceſſita et ab hoc materiae genere aliena. *S.*

laetioris ſtili) Sic in pari fere auctoritate malui quam *latioris*, quia ſynonymas videtur deinde dicere, *hilarius* et *exſultantius*. *G.*

Caeterum *laetum* illud genus dicendi, quod et *hilare*, *ſuave*, *dulce* Rhetores appellant, in verbis quidem delectum et concinnitatem auribus gratam, in ſententiis autem habet cum copiam, qua ſaepe in amoeniores locos excurritur, tum acumina, facetias, ſimiliaque ad delectationem comparata. Huic contrarium eſt, quod *preſſum adſtrictumque* Plinius appellat, magis rerum brevitatem et neceſſitatem quandam, verborumque et ſententiarum nudam et directam rationem conſectans. Si cui haec brevia non ſufficiunt, conſulat quae in Lex. Technol. Rhet. lat. ſ. v. *laetus, hilaris, adſtrictus, ſuavis, dulcis* copioſius diximus. *E.*

inducta) Inducuntur, quae aliena ſunt. Cf. Horat. A. P. 2. *S.*

non ideo tamen ſegnius precor) Nihil mutat hic Rom. ſed tamen apertum eſt, legi debere *ſecius*, cui librarii perpetuo fere alterum ſubſtituunt. Id et factum lib. VI. ep. XX. 5. ubi reſcribendum, *nihilo ſecius ego intentus in librum.* Vide me ad Cornel. Nep. Dat. c. II. 5. *H.*

Aſſentior Heuſingero. Eſt tamen ubi *ſegnius* locum ſuum iure tueatur. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 38. 8. et Interpr. ad Iul. Caeſ. de B. C. 2, 7. pag. 618. ſq. ed. Oudend. *S.*

11 *volui tantum te voluptatis*)

voluptatis abſentem et ſtudiorum nomine et meo capere, quantum praeſens percipere potuiſſes. Vale.

XIX.

Conſulit, an emat praedia ſuis agris vicina, propoſitis in utramque partem rationibus.

C. PLINIVS CALVISIO RVFO S.

Adſumo te in conſilium rei familiaris, ut ſoleo. Praedia agris meis vicina, atque etiam inſerta, venalia ſunt. In his me multa ſolicitant; aliqua
2 nec minora deterrent. Solicitat primum ipſa pulchritudo iungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuoſum, poſſe utraque eadem opera, eodem viatico inviſere, ſub eodem procuratore, ac paene iisdem actoribus habere, unam villam colere et ornare, alteram tantum tueri.
3 Ineſt huic computationi ſumtus ſupellectilis, ſumtus atrienſium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii inſtrumenti: quae plurimum refert, unum in locum conferas, an in diverſa di-
4 ſpergas. Contra vereor, ne ſit incautum, rem tam magnam iisdem tempeſtatibus, iisdem caſibus ſubdere. Tutius videtur, incerta fortunae poſſeſſionum varietatibus experiri. Habet etiam multum iucunditatis ſoli coelique mutatio, ipſaque

Rom. *volui tantum voluptatis, ſine te.* *H.*

XIX, 2 *ac paene iisdem actoribus habere*) Rom. *ac paene iisdem habitatoribus habere.* Hoc alienum. *H.*

3 *topiariorum*) Vid. Clav. Cic. h. v. *S.*

atque etiam venatorii inſtrumenti) Rom. *atque et venatoria inſtrumenta.* Melior vulgata. *H.*

4 *incerta fortunae*) Livius 30, 15, 4. *fidum e ſervis vocat, ſub cuius cuſtodia regio more ad incerta fortunae venenum erat.* Apud eundem 30, 30, 11. Hannibal in eximia illa ad Scipionem oratione: *Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna numquam decepit.* *S.*

illa peregrinatio intersita. Iam, quod deliberatio- 5
nis nostrae caput est, agri sunt fertiles, pingues,
aquosi: constant campis, vineis, silvis, quae ma-
teriam et ex ea reditum sicut modicum, ita statum
praestant. Sed haec felicitas terrae imbecillis 6
cultoribus fatigatur. Nam possessor prior saepius
vendidit pignora: et dum reliqua colonorum mi-
nuit ad tempus, vires in posterum exhausit, qua-
rum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt 7
ergo instruendi complures frugi mancipes. Nam

intersita) interposita. Bona lectio, Gierigio nullo iure durissima visa. Is cum Cortio e duobus codicibus *inter sua;* quod non imiter. Saepe *it* librariorum socordia in *u* depravavit. Horat. Epist. 1, 18, 12. *Sic iterat voces.* Ibi Barthius in codice reperit *Sic uerat voces.* inepte. Vid. Bentleium. *S.*

5 *Iam, quod deliberationis nostrae caput est)* Rom. *Quod deliberationis nostrae caput est. H.*

Cf. Excerpta Brummeri. Nostra lectio praestat. *S.*

6 *felicitas — fatigatur)* fertilitas illa terrae coërcetur et impeditur cultoribus *imbecillis,* h. e. qui propter vendita pignora et aes alienum non possunt recte et utiliter colere agros suos. *E.*

vendidit pignora) colonis ablata a duro domino, (Servianae hypothecae nomine, qua obligantur coloni bona domino) si ii morosi viderentur in solvendis reliquis. *Pignora* autem cum nominat, comprehendit in primis instrumentum rusticum, de quo postea lege Honorii et Theodosii 8. C. quae res pignori, cautum est, *Pignorum gratia aliquid, quod ad culturam agri pertinet, auferri non convenit.* His nimirum ablatis ipse cultus agrorum impeditur, ac debilitantur coloni, auctis denuo reliquis. *Reliqua,* ἐλλείμματα, funestum nomen, ut hodie *die Reste, der Rückstand,* apud rusticos nostros. *G.*

quarum defectione etc.) Rom. *quarum defectione rubus, reliqua incommoda creverunt.* Hic Rom. pessimis accedit. *H.*

7 *instruendi — mancipes)* Exhaustis veteribus colonis, vel iisdem ipsi, vel iis maiorem partem dissipatis, aut migrare iussis adeo, alii novi mancipes *instruendi sunt,* et ornandi instrumento et rebus aliis necessariis, ut *frugi* et utiles sibi ac domino esse possint. De novis quidem mancipibus (qui a colonis nomine solo differunt, quod latius patet et omne genus redemtoris complectitur) hic agi, satis illud indicat, quod negat Plinius *se vinctos habere,* quibus colere agrum possit. *Sic, puto, satis commode interpretari licet vulgatam lectionem. Est et alia a Gronovio prolata ex libris, et probata Cortio, *instruendi eo pluris, quod frugi, mancipes,* quae ad sententiam parum a nobis discedit. Ceterum erat, cum aliter caperemus hunc locum, et *pignora* intelligeremus natos colonorum, a saevis dominis ablatos colonis cunctatoribus, venditosque; quorsum utebamur aliquot legibus Codicis ex L. 11. tit. 47 — 52. e quibus apparet, fuisse tum colonos servilis conditionis, eos certe, qui adscripticii vocantur; et loco ex Evan-

nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam. Superest, ut scias, quanti videantur posse emi; sestertio tricies: non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum et hac penuria colonorum et communi temporis iniquitate, ut reditus agro-
8 rum, sic etiam pretium retro abiit. Quaeris, an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum quidem prope totus in praediis, aliquid tamen foenore; nec molestum erit mutuari. Accipiam

gelio Matth. 18, 24. ubi ad reliqua solvenda vendere iubetur sive procurator est, sive villicus, uxorem ac liberos; itemque illa Noodtiana sententia de iure liberos vendendi ad Constantini usque M. aetatem durante. Sed in viam me reduxit Consultissimus idemque humanissimus Gebauerus noster, qui me docuit, colonos servilis conditionis et adscripticios ad Constantini demum serius aevum pertinere, et a barbaris et Germanis videri in Romanum imperium invectos; ius autem illud vendendi liberos iam Plinii aetate ita fuisse restrictum, ut non nisi cum ad extrema ventum esset, uti illo liceret. Itaque manendum tandem putavi in ea quam supra proposui, probataque Gebauero, interpretatione. *G.*

Rom. *Sunt ergo instruendi eo pluris, quod frugi mancipiis.* [Ald. etiam *mancipiis*]. Hoc est, priores ergo coloni, quod frugi sunt, instruendi sunt mancipiis, sive servis *vinctis*, cum ipsorum paucitas labori non sufficiat, idque *eo pluris*, id est, eo maiore impensa, quod nec ipse vinctos habeo, nec *ibi*. in illis praediis, aliqui sunt. Hanc interpretationem caussalis particula *nam* exigere videtur: quae si abesset, *pluris* esse *plures* dicerem. Itaque et Gronovius illud explicat, *eo maiore pecunia opus est ad eos instruendos*, qui vero *mancipes* maluit. *H.*

nec ibi quisquam. Superest) Post *quisquam* intellige, *vinctos habet.* Non est disciplina illius viciniae, habere vinctos in agris, quorum conducere operas a dominis possis: sed colonis utuntur s. mancipibus. *Debetur haec distinctio ingenio Gruteri. Vulgo legebatur, *nec ibi quisquam superest.* Nihil solemnius Secundo illa formula, *Superest ut*, v. g. 10, 50, 3. 10, 93, 3. etc. *G.*

Rom. *superest.* Lege cum Cortio: *Superest, ut scias. H.*

8 *foenore*) Cortius ex Mediceo et coniect. Lectii *foenero* legit. Si *foenore* servandum, ita interpungam: aliquid tamen foenore . nec molestum erit mutuari) accipiam a socru. *G.*

Rom. *aliquid tamen foenore*, ut vulgo: sed verior lectio est *foenero* vel *fenero. H.*

Idem placebat Ernestio, qui, expuncta Gesneri nota, hanc erat appositurus: „*foenero*) Ita Cortius ex Medic. et coniectura Lectii, pro *foenore*, quod male „coibat cum caeteris; nec ego „dubitavi cum Bipont. et Gierigio illud reponere. Sensus est: „omnes meas facultates collocavi quidem in praediis, aliquam „tamen pecuniam in foenore collocatam habeo. Gesnerus, si „*foenore* servandum sit, ita interpungendum censebat: aliquid „tamen foenore, (nec molestum „erit mutuari) accipiam a socru „etc." *S.*

a ſoceru, cuius arca non ſecus ac mea utor.
Proinde hoc te non moveat, ſi cetera non refra- 9
gantur, quae velim quam diligentiſſime examines.
Nam quum in omnibus rebus, tum in disponen-
dis facultatibus plurimum tibi et uſus et provi-
dentiae ſupereſt. Vale.

XX.

In comitiis modum per tabellas ſuffragandi reſtitutum narrat, ex quo incommoda futura auguratur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Meminiſtine, te ſaepe legiſſe, quantas conten-
tiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipſi
latori vel gloriae vel reprehenſionis adtulerit?
At nunc in ſenatu ſine ulla diſſenſione hoc qui- 2
dem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum
die tabellas poſtulaverunt. Exceſſeramus ſane ma- 3
nifeſtis illis apertisque ſuffragiis licentiam concio-
num. Non tempus loquendi, non tacendi mode-
ſtia, non denique ſedendi dignitas cuſtodiebatur.
Magni undique diſſonique clamores: procurrebant 4

XX inſcr. Rom. *Meſio Max.* *H.*

1 *lex tabellaria*) De ſuffragiis, invidiae vitandae cauſſa, non voce, ſed tabella ferendis, de qua laudatus hic a viris doctis Cic. de LL. 3, 15, ſq. De ipſa ratione ſuffragia ferendi, fraudisque et nectendae et deprebendendae quaedam a nobis disputata ſunt ad Varr. de R. R. 3, 5, 18. p. 335. ſq. *G.*

2 *in ſenatu*) Ad quem *comitia e campo translata* iam Tiberii aetate, teſte Tacito Ann. 1, 15, 1. ubi Lipſius peculiari excurſu, quibus illud gradibus initio a Iulio Caeſare facto contigerit, declarat. *G.*

hoc quidem) Melius Cortius *hoc idem* ex libris ſuis aliorumque. Vid. eundem ad Ciceron. epiſt. 7, 17, 10. Sic et alibi librarii lapſi ſunt. Cf. Drakenb. ad Liv. 6, 20, 12. *S.*

3 *ſane*) Noſtrum *freylich.* *S.*

licentiam concionum) Cicero epiſt. 2, 12. in. ad Coelium: *tumultuoſae conciones.* *S.*

4 *Magni-clamores*) Rom. *Magni denique et undique diſſoni clamores.* Lege *magni undique et diſſoni clamores* Pro *undique* alii ſcripſerunt *denique.* *H.*

omnes cum ſuis candidatis: multa agmina in
medio; multique circuli et indecora confuſio:
adeo deſciveramus a conſuetudine parentum,
apud quos omnia diſpoſita, moderata, tranquilla,
5 maieſtatem loci pudoremque retinebant. Super-
ſunt ſenes, ex quibus audire ſoleo hunc ordinem
comitiorum. Citato nomine candidati, ſilentium
ſummum. Dicebat ipſe pro ſe, vitam ſuam ex-
plicabat, teſtes et laudatores dabat, vel eum, ſub
quo militaverat, vel eum, cui quaeſtor fuerat, vel
utrumque, ſi poterat: addebat quosdam ex ſuf-
fragatoribus: illi graviter et paucis loquebantur.
6 Plus hoc, quam preces, proderat. Nonnunquam
candidatus aut natales competitoris, aut annos,
aut etiam mores arguebat. Audiebat ſenatus
gravitate cenſoria. Ita ſaepius digni, quam gra-
7 tioſi, praevalebant. Quae nunc immodico favore
corrupta, ad tacita ſuffragia, quaſi ad remedium,
decurrerunt. Quod interim plane remedium fuit:
8 erat enim novum et ſubitum. Sed vereor, ne
procedente tempore ex ipſo remedio vitia naſcan-
tur. Eſt enim periculum, ne tacitis ſuffragiis
impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem ho-
neſtatis cura ſecreto, quae palam? Multi famam,
9 conſcientiam pauci verentur. Sed nimis cito de
futuris: interim beneficio tabellarum habebimus

5 *et laudatores dabat* etc.) Rom. *et laudatores dabat, vel eum ſub quo legatus, vel eum, cui quaeſtor fuerat.* Lectio optimorum librorum. *H.*

Gierigius negat latinitatis rationem pati *ſub quo legatus;* quo iure, ipſe viderit. Mox tres codices: *ſub quo quaeſtor fuerat.* quod et ipſum bonum. *S.*

7 *Quae nunc — decurrerunt*) Ciceroniana figura adiuncta ponuntur pro ſubiectis. Sententia enim haec eſt, *quae cum corrupta ſunt, decurrerunt homines;* vel, *quibus corruptis decurſum eſt.* Ipſi profecto homines corrupti, animadverſa levitate ſua, cui aliter obſiſti non poſſet, decurrerunt ad illud remedium. *G.*

Rom. *quaſi ad remedium decucurrerunt.* *H.*

Miror, Cortium hanc formam, quam in libris ſuis reperiſſet, vulgetae non praetuliſſe. Sed omnino in talibus parum conſtans fuit. Vide eum pag. 57. 98. 188. 202. 407. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 12, 8, 1, 15, 1. *S.*

magiſtratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis iudiciis, ſic nos in his comitiis, quaſi repente apprehenſi, ſinceri iudices fuimus. Haec tibi ſcripſi, primum ut aliquid novi 10
ſcriberem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cuius materiae nobis quanto rarior, quam veteribus, occaſio, tanto minus omittenda eſt. Et hercule quousque illa vulgaria? *Eho,* 11
quid agis? Ecquid commode vales? Habeant noſtrae quoque literae aliquid non humile, nec ſordidum, nec privatis rebus incluſum. Sunt 12
quidem cuncta ſub unius arbitrio, qui pro utilitate communi ſolus omnium curas laboresque ſuscepit: quidam tamen ſalubri quodam temperamento ad nos quoque velut rivi ex illo beniguiſſimo fonte decurrunt, quos et haurire ipſi, et abſentibus amicis quaſi miniſtrare epiſtolis poſſumus. Vale.

XXI.

Mortem Martialis nuntiat, eiusque ingenium, ab ipſo laudatus, laudat.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Audio Valerium Martialem deceſſiſſe, et moleſte

9 *Nam ut in* etc.) Rom. *Nam ut reciperatoriis iudiciis, ſic nos his comitiis quaſi repente.* Deeſt *in.* *H.*

recuperatoriis iudiciis) Recuperatores ex omni conventu civium ſubito datos eſſe, ex Cic. Verr. 3, 59. ſq. et Liv. 26, 48. hic oſtendit Cortius. Ceterum *repente apprehenſi* eo *ſunt ſinceri iudices,* quod tempus non habent corruptorem audiendi, vel ſtruendi fraudem. *G.*

11 *Et hercule quousque* etc.) Rom. *Et mehercule quousque illa vulgaria? quid agis? et quid? commode vales?* *H.*

Ecquid) num. Vid. Drakenb. ad Liv. 27, 10, 2. Horat. Turſ. de Partic. cap. LXVI. 5. Saepe confunditur cum *et quid.* Vid. Oudend. ad Lucan. 3, 38. Drakenb. ad Liv. 5, 36, 5. *S.*

12 *ſalubri quodam temperamento*) Cortius *quodam* omiſit bonorum librorum auctoritate. Laudo. Auribus quidem vulgata, *quidam — quodam,* parum placet. *S.*

fero. Erat homo ingenioſus, acutus, acer, et qui plurimum in ſcribendo et ſalis haberet et fellis, nec
2 candoris minus. Proſequutus eram viatico ſecedentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam verſi-
3 culis, quos de me compoſuit. Fuit moris antiqui, eos, qui vel ſingulorum laudes, vel urbium ſcripſerant, aut honoribus aut pecunia ornare: noſtris vero temporibus, ut alia ſpecioſa et egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam poſtquam deſiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.
4 Quaeris, qui ſint verſiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſum volumen, niſi quoſdam tenerem: tu, ſi placuerint hi, ceteros in
5 libro requires. Adloquitur Muſam, mandat, ut domum meam Eſquiliis quaerat, adeat reverenter:

Sed, ne tempore non tuo diſertam
Pulſes ebria ianuam, videto.

XXI, 2 *ſecedentem*) In patriam ſuam Bilbilim. Vid. de tempore huius ſeceſſus, mortisque adeo poëtae, Maſſonus in vita Plinii noſtri ad A. Chr. C. §. 12. Agit de hoc ſeceſſu ſuo ipſe poëta in praefatione libri 12. *G.*

dederam etiam verſiculis) Rom. *dederam verſiculis*, ſine *etiam*. *H.*

3 *Fuit moris antiqui*) Rom. *Fuit moris antiquis.* Sic lib. II. ep. XIX, 8. *ut illis moris erat. H.*

Add. 7, 27, 14. *reis moris eſt ſubmittere capillum.* 8, 19, 2. *Eſt autem mihi moris. Antiquis.* Antea 20, 10. *veteribus.* Conf. Horat. Serm. 1, 4, 117. *traditum ab antiquis morem ſervare. S.*

moris antiqui) Exempla poëtarum et hiſtoricorum, honoribus aut pecunia ornatorum, interpretes multa retulerunt. Sic Ennius (Gierigii verba ſunt ad h. l.) quia res Romanorum, atque etiam Scipionis celebraverat, ab hoc varie ornatus, ab illis in civitatem receptus eſt. Pompeius Theophanem Mitylenaeum, ſcriptorem rerum ſuarum, in concione militum civitate donavit. Et Cicero Arch. cap. 9 — 11. docet Archiam vel ideo civitate digniſſimum eſſe, quod omne ingenium contulerit ad populi Romani gloriam celebrandam. *E.*

ſpecioſa et egregia) Sic *magnus* et *ſpecioſus* iungit Vellei. 2, 76, 2. *aeternus* et *ſpec.* Valer. Max. 2, 7, 15. Vid. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 40. *S.*

Nam poſtquam deſiimus facere) Rom. *Nam poſtquam deſinimus facere. H.*

4 *quibus gratiam retulerim*) Rom. *quibus gratiam rettuli. H.*

5 *Eſquiliis*) Sine praepoſitione et ſecunda litera *S* ex libris optimis poſuit Cortius. Ceterum totum carmen Martialis exſtat Epigr. 10, 19. *G.*

Ita et Rom. ſine praepoſitione, de qua Drakenb. ad Liv. lib. II. cap. 28. pr. *H.*

tempore non tuo) alieno. Mox: *Haec hora eſt tua.* Liv. 42, 43. 5. *ſuo maxime tempore atque alieno hoſtibus incipere bellum. S.*

Pulſes ebria ianuam) Rom.

Totos dat tetricae dies Minervae,
Dum centum ſtudet auribus virorum,
Hoc quod ſecula poſterique poſſint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas.
Haec hora eſt tua, quum furit Lyaeus,
Quum regnat roſa, quum madent capilli.
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum, qui haec de me ſcripſit, et tunc 6
dimiſi amiciſſime, et nunc, ut amiciſſimum, defunctum eſſe doleo? Dedit enim mihi, quantum maxime potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet. Tametſi quid homini poteſt dari maius, quam gloria, et laus, et aeternitas? At non erunt aeter- 7
na, quae ſcripſit. Non erunt fortaſſe: ille tamen ſcripſit tanquam eſſent futura. Vale.

Pultes ebria ianuam. Bene et poetarum more, qui hoc verbum frequentarunt. *H.*

Apud comicos frequentiſſimum *pultare aedes, fores, oſtium.* Plautina loca collegit Pareus in Lex. Crit. p. 1016. b. *S.*

Arpinis — chartis) Ciceronis Arpinatis aemulum ſe nusquam negat Plinius. *G.*

Haec hora eſt tua etc.) Rom. *Haec hora eſt tua, dum furit Lyeus, Dum regnat roſa, dum madent capilli. H.*

Catones) non Cenſorius et Uticenſis, ſed omnino viri ſeveri et graves, quales qui *totos dant tetricae dies Minervae. S.*

6 *Meritone*) Vid. ſupra ad ep. 16, 13. *S.*

quantum maxime potuit, Rom. *quantum maximum potuit.* Sic et Ald. Hoc Plinianum eſt, non *maxime.* Lib. II. ep. XIII. 10. *Nam licet tribuas ei, quantum ampliſſimum potes.* Seneca ad Marciam c. XX. p. 182. Lipſ. *Comprehende, quantum plurimum procedere homini licet: quantulum eſt?* Curt. lib. IIII. c. VIII. 10. *Quanta maxima celeritate potuit, contendit. H.*

LIBER QVARTVS

I.

Prosocero adventum suum significat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Cupis post longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum, quod
2 cupis; mutuo me hercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo iam sarcinulas adligamus, festinaturi, quantum itineris ratio per-
3 miserit. Erit una, sed brevis, mora: deflectemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem oculis subiiciamus, (id enim postponi potest) sed ut fun-
4 gamur necessario officio. Oppidum est praediis nostris vicinum; nomen Tifernum Tiberinum; quod me paene adhuc puerum patronum coopta-

I, 1 *neptem tuam*) Calpurniam filii Fabati huius filiam, quam post obitum prioris uxoris duxerat. *G.*

2 *Atque adeo iam*) Cortius *atque iam adeo*, ordine verborum improbo. De *atque adeo* vid. Drakenb. ad Liv. 10, 5, 14. *S.*

adligamus) Pro simplici *ligamus*, minus tamen eleganter, si fides Plutarcho Moral. T. II. p. 145. ed. Wyttenb. τὸ δὲ δεσμεύειν ΑΛΛΙΓΑΡΕ λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων· οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῷ διαλέγεσθαι, ΛΙΓΑΡΕ. Sed fallitur. Vid. I. Fr. Gronov. ad Liv. 7, 24, 4. it. Drakenb. ad h. l. et ad 5, 27, 9. Schneider. ad Columell. p. 569. Ceterum *adligavimus*, quod alii libri habent, paene praeferam. *S.*

4 *nomen Tifernum Tiberinum* etc.) Rom. *nomen Tiferni Tiberini: quod me paene adhuc puerum patronum cooptavit tanto maiore studio, quanto minore iudicio*. Ita contexuit, quae vulgo disiunguntur. Recte factum puto. Nam *iudicio* utimur magis in cooptando patrono, quam in adventibus eius celebrandis. Quid minoris indicii vero esse

vit: tanto maiore ſtudio, quanto minore iudicio.
Adventus meos celebrat, profectionibus angitur,
honoribus gaudet. In hoc ego, ut referrem gra- 5
tiam, (nam vinci in amore turpiſſimum eſt) tem-
plum pecunia mea exſtruxi: cuius dedicationem,
quum ſit paratum, differre longius, irreligioſum
eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem 6
epulo celebrare conſtitui. Subſiſtemus fortaſſe et
ſequenti: ſed tanto magis viam ipſam corripiemus.
Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! 7
Nam hilares certum eſt, ſi nos incolumes recepe-
ritis. Vale.

II.

M. Regulum, morte filii dolorem ſimulantem, notabiliter perſtringit.

C. PLINIVS CLEMENTI SVO S.

Regulus filium amiſit: hoc uno malo indignus,

potuerat, quam quod puerum patronum ſibi eſſe voluerat? *H.*

Scilicet vulgo, etiam, quod mireris, in Cortiana, adeoque, quod paene indigneris, cum Geſnerus verum praeiverit, in Gierigiana, poſt *iudicio* non interpungitur. Quae negligentia, ut vibia varam ſequitur, Gierigium ſic transverſum egit, ut Secundum haec minore iudicio quam ſtudio ſcripſiſſe dicat. *S.*

minore iudicio) quia puer eram. *G.*

angitur) triſtes ſunt, cum ab iis discedo. *Gaudent honoribus*, quibus me afficiant, et colant. *E.*

Honores malim de iis intelligere, qui Plinio publice dabantur. *S.*

6 *epulo celebrare*) In dedicatione omni epulas fuiſſe adhibitas ex Dione 57. p. 610. Grut. Inſcr. p. 414. 2. Savaro. ad Sidon. 4, 15. pr. oſtendit Cortius. Et qui aliter? cum dedicatio ſine ſacrificio non fieret, nec ſine epulis ſacrificium, quemadmodum nec epulae ſolemniores ſine deorum honore: ipſa Ebraeorum ſacrificia epulis bonam partem comitata etc. *G.*

viam ipſam corripiemus) Nimis ποιητικῶς pro charactere epiſtolico. Virgil. Aen. I, 418. *Corripuere viam interea.* *S.*

7 *fortes*) bene valentes. Ita ſaepe in his epiſtolis Plinius *fortes* dicit, qui ſunt bonae valetudinis. *E.*

Vid. Indicem. *S.*

Nam hilares certum eſt) Optima lectio, quam miror Cortio displicuiſſe. Simili ellipſi Plinius 1, 2, 1. *Nam vim tantam verborum qui poſſunt?* ut ibi ſcribendum. *S.*

II, 1 *indignus*) qui non me-

quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambigui: qui tamen posset recta se-
2 ctari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris exsisteret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foeda et insolita parentibus indulgentiae simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum
3 cogita. Amissum tamen luget insane. Habebat puer mannulos multos, et vinctos et solutos: habebat canes maiores minoresque: habebat luscinias, psittacos, merulas: omnes Regulus circa
4 rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt, et quasi pro-

ruit; adeoque commiseratione dignus. *E.*

Melius, ni fallor, Catanaeus: „Sensus est, merebatur Regulus „mortem filii, si eam malum pu„taret. Sed cum timendum obi„tum eius optasset, ut haeres filii „existeret, ideo indignum censeo „hoc malo, quia malum non „credit, sed utile." Profecto tota epistola tam plena est stomachi, tamque acerbe perstringit nebulonem illum, ut initium eius a commiseratione sumtum esse vix credam. *S.*

2 *emancipavit*) Filius in patris potestate ac manu dum est, nihil sibi acquirit, omnia patri. Reguli filium mater mores mariti exosa heredem non vult scribere, si in patris potestate esset; vel quod ne corrumpatur metuit, vel ne insidias filio pater struat. Emancipat igitur et potestate sua solvit eum pater. Simillimam huic speciem habes 8, 18, 4. *G.*

exsisteret) Non simpliciter *esset* significat, ut faex Scholasticorum postea usurpavit: sed *evaderet, prodiret, fieret.* *G.*

Mancipatum) Debebat dicere, si recta via rem enarrare voluisset, *emancipatum.* Sed iocum una refert hominum, qui non tam solutum patria potestate Reguli filium ista emancipatione dicere vellent, quam nova indulgentia, muneribus, corruptelis, *mancipatum* patri, et nexu novo devinctum. Regulus igitur, ut est tota vita simulator et fallax, et e contrariis vitiis compositus, dum *emancipat* filium imaginaria venditione, re ipsa emit et *mancipat.* *G.*

Rom. *Emancipatum* (*ita vulgo ex moribus homines loquebantur*). *H.*

Neque *homines* ferendum, nec *emancipatum. Mancipatum* iocus hominum mores Reguli notantium postulat. Ceterum *mancipare* et *emancipare*, cum alterum pro altero multis locis poni possit, mirandum non est saepe in libris confusa esse. vid. Gesneri Thes. L. L. et Clav. Ciceron. *S.*

3 *et vinctos et solutos*) *et iunctos et solutos* Rom. et Ald. bene. *H.*

Vid. ad 2, 17, 2. *S.*

omnes — — trucidavit) Vid. Kirchmann. de Funer. Romanor. L. 3. c. 4. ubi et hoc Plinii loco utitur. *S.*

bent, quasi diligant, cursant, frequentant: utque
breviter, quod sentio, enuntiem, in Regulo de-
merendo Regulum imitantur. Tenet se trans Ti- 5
berim in hortis, in quibus latissimum solum por-
ticibus immensis, ripam statuis suis occupavit, ut
est in summa avaritia sumtuosus, in summa infa-
mia gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberri- 6
mo tempore: et quod vexat, solatium putat.
Dicit se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut
alia, perverse. Audies brevi nuptias lugentis, 7
nuptias senis: quorum alterum, immaturum; al-
terum, serum est. Unde hoc augurer, quaeris? 8
Non quia adfirmat ipse (quo mendacius nihil est),
sed quia certum est, Regulum esse facturum,
quidquid fieri non oportet. Vale.

III.

Laus Antonini non tam ex honoribus, quos amplissimos gesserat, quam ex ingenio et stilo Graeco.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quod proconsul Asiae, qualis ante te,

6 *Vexat — civitatem*) Dum secessu suo imponit necessitatem salutatoribus, et adloquendi consolandique caussa ad eum venientibus, per aestum et vapores Romanos iter illud suscipere. *G.*

7 *Audies brevi nuptias* etc.) Rom. *Audies brevi nuptias lugentis senis: quorum alterum. H.*

Male. Iteranda vox *nuptias. S.*

immaturum) nondum maturum, nimis praecipitatum, ut qui in ipso luctu, quem gravissimum simulat, nuptias et voluptatem cogitet. *G.*

III *Antonino*) *Dissensus inter Codd. facit, ut dubium sit, *Antonino*ne legendum sit, an *Hadriano.* Laudati iam sunt a viris doctis Casaubon. in Capitolini Anton. Pium c. 1. Reines. V. L. p. 277. Paullus Cigalinus de Plinii patria p. 1622. *G.*

Intelligitur autem M. Arrius Antoninus, avus maternus Antonini Pii, cui etiam Lib. 4. ep. 18. et 5, 10. Plinius scripsit. *E.*

Rom. *Antonino.* Itaque non est, cur in omnibus vetustis exemplaribus *Hadriano* legi dicatur. *H.*

qualis post te vix unus aut alter, (non sinit enim me verecundia tua dicere, nemo) quod sanctitate, quod auctoritate, aetate quoque princeps civitatis; est quidem venerabile et pulchrum; ego tamen te vel
2 magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari iucunditate condire, summaeque gravitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile, quam magnum est. Id tu cum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel praecipue
3 stilo adsequeris. Nam et loquenti tibi illa Homerici senis mella profluere, et quae scribis, complere apes floribus, et nectare videntur. Ita certe sum adfectus ipse, quum Graeca epigram-
4 mata tua, quum iambos proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venustatis! quam dulcia illa!

1 *ego tamen te* etc.) Rom. *ego tamen te vel magis in remissioribus miror.* Hoc in aliis etiam est, nec librariorum errore scriptum videtur pro *in remissionibus.* Dixerat, alios Antonini virtutem in administranda republica praestitam admirari: sibi eum magnum videri adfirmat in iis etiam rebus, quae sint *remissiores*, in quibus minus se intendere soleant alii, quae remisso ac soluto animo fiant, in quibus paullo plus quisque sibi indulgeat. Vox ipsa et Plinio et Suetonio, et aliis usitata; nec significatio rei, ad quam accommodatur, repugnat. *H.*

3 *Homerici senis*) Nestoris, de quo Il. α. 249. Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. *G.*

et nectare) *Al. *nectere* vel *innectere*, verba floribus et sertis illa quidem commoda et coniuncta, sed non nimis apta forte apibus. Et male sane hanc caussam egit, qui Ovidianum *innectere tempora sertis* huc advocavit. Maius praesidium illa habet Virg. Georg. 4, 250. *Complebuntque foros, et floribus horrea texent.* Unde Ambrosius *Intexta floribus horrea* illis tribuit. Cum tamen poëticum illud sit, et *nectare* sit ipsum quoque in bonis libris, hoc praetuli. *G.*

Et, quae scribis, complere apes floribus et innectere videntur, cum Cortianis quibusdam Rom. Hoc etsi poëtis familiarius est, hic tamen tolerari potest, ubi de industria poëtarum sermonem imitatur, ut saepe alibi et maxime lib. VIIII. ep. 26. *Complere floribus* suavitatem significat, quae ab ingenio est; *innectere* artem, quae ingenium commendat. *H.*

4 *humanitatis*) leporis, urbanitatis, quae sale et facetiis etiam ostenditur. Illa saepe iunguntur, ut ap. Cic. de Orat. 3, 8. et 2, 67. cf. Lib. 1, 7. Hinc et *humanitatis sal* Ep. ad Att. 1, 13. Copiosius hunc omnem de humanitate locum tractavimus in Lex. technol. Rhet. lat. s. v. *humanitas. E.*

quam dulcia illa!) *quam amantia* hic inserunt libri plerique, quod expunxit merito Cortius. *G.*

quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel ſi quid his melius, tenere credebam: quorum tamen neuter utrumque aut abſolvit aut attigit. Hominemne

quam antiqua!) Deſunt in Rom. *H.*

Callimachum me, vel Herodem) Rom. *Callimachum vel Herodem,* ſine *me. H.*

Herodem) " Vix patiuntur temporum rationes, ut Herodes ille nobilis ſub Hadriano et Antoninis Sophiſta intelligatur, de cuius reliquiis Cl. Salmaſius; de vita autem et temporum rationibus Olearius ad Philoſtratos immortaliter meriti ſunt. Igitur vel alterius maioris Herodis memoriam intercidiſſe oportet, vel hic locus corruptela non vacat. *Phileten* ſuſpicabatur Barthius, Callimacho alias etiam iungi ſolitum, *Eratoſthenem* Cortius. Mihi N. L. G.

Non Herodem Atticum, Sophiſtam, ſed Herodem Iambographum h. l. intelligi, primus demonſtravit Ruhnkenius in Hiſtor. Crit. Orat. Rutilio Lupo praemiſſae pag. XCIX. quem locum, cum ſit commentarii inſtar, ipſis Ruhnkenii verbis huc transſcribo: „Interpretes multa ad hunc Plinii locum moliuntur, ſatisque oſtendunt, ſe de Herode Iambographo ne fando quidem quicquam audiviſſe. Ex eius Choliambis fragmenta ſuperſunt apud Zenobium VI. 10. Stobaeum S. LXXI. p. 439. LXXVI. p. 453. XCVI. p. 530. CXVIII. p. 591. et Maximum T. II. p. 636. Nomen eius abiit in notius Herodoti apud Etymolog. M. p. 411. 41. Ζήτριον διὰ τοῦ ῐ συνεσταλμένον. καὶ παρὰ Ἡροδότῳ· Ἄγ' αὐτὸν εἰς τὸ ζήτριον. ἐστι δὲ χωλιαμβικὸν τὸ μέτρον. In mendoſo Ἡροδότῳ haerebat Cl. Weſſelingius Diſſ. Herodot. p. 29. Idem Etymologi locus induxiſſe videtur Scaligerum ad Varron. de L. L. VI. p. 149. ut Iamborum ſcriptorem *Herodotum* vocaret. Athenaeus III. p. 86. B. laudat Ἡρώνδαν ἐν Συνεργαζομέναις, ubi Iſ. Caſaubonus negat ſe alibi Herondam Comicum invenire. Verum non Comicus laudatur, ſed, ut ex ſubiecto Choliambo apparet, Iamborum ſcriptor, Herodes, qui patronymica et Doribus propria forma Ἡρώνδας dicitur; quod bene vidit Salmaſius Exerc. Plin. p. 111. Illam nominum formam illuſtrarunt Hemſterhuſius ad Callimach. Fragm. p. 590. et Valckenarius ad Schol. in Euripid. Phoeniſſ. p. 764. Denique Herodem Iambographum cum Herode Attico graviſſimo errore confundunt Interpretes Plinii, et Fabricius Bibl. Gr. Vol. VIII. p. 710." Haec Ruhnkenius. Caeterum huius Herodis fragmenta collegit Fiorillo ad calcem Herodis Attici p. 171. *E.*

neuter utrumque) Nec Callimachus nec Herodes in utroque genere poëſeos, epigrammatico et iambico, perfectus fuit, hoc eſt, quod dicit, *neuter utrumque abſolvit.* Deinde *neuter utrumque attigit,* hoc ſenſu addidit, quod Callimachus ſola epigrammata, et non iambos, Herodes autem, miſſis epigrammatibus, iambos tantum ſcripſit. Inde igitur laudat Antoninum, qui utrumque optime ſcripſerit. *E.*

Fallitur Erneſtius. Callimachum etiam in genere iambico operam poſuiſſe, novimus. *Abſolvit* refer ad Callimachum, *attigit* ad Herodem. Ceterum Cortius *utrumque* perperam explicat, ad illa, *Quantum ibi humanitatis — — quam recta!* pertinere cenſens, in iisque neſcio quam oppoſitionem reperire ſibi viſus. *S.*

Romanum tam Graece loqui? Non, medius fidius, ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Graecis, quod illorum lingua scribere maluisti. Neque enim coniectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc insiticio et inducto tam praeclara opera perfeceris. Vale.

IV.

Tribunatum semestrem Calvisio Nepoti petit.

C. PLINIVS SOSSIO SVO S.

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum indu-

5 *quum hoc insiticio et inducto)* Rom. *cum in hoc insiticio et inducto*. Sic multi codices alii. *H.*

Praepositio nata videtur ex praegressa *m*. *S.*

insiticio) Verbum paullo rarius, sed eleganter significans. *Insiticia* proprie sunt, quae in aliam stirpem inseruntur, et loco non natali aluntur. Deinde transtulerunt ad alia, quae loco non nativo posita intelligi volunt. Ita *insiticius somnus* Varronis est, R. R. 1, 2, 5. qui medio die, vigilandique adeq tempore capitur: apud eundem 2, 8, 1. *insiticii et bigeneri muli*, in aliud genus insiti. Plane idem sibi vult *insitivus*, quod ostendunt non *insitiva* modo Horatii Ep. 2, 19. *pira*: sed *insitivus* ille *Gracchus* Ciceronis pro Sextio c. 47. i. e. in illud genus eamque familiam fraude insertus. Sic *insitivi liberi* Phaedr. 3, 3, 10. per adulterium in alienam familiam illati. *Insiticius* igitur *sermo* est Graecus hominis non Graeci, non primum enatus quasi in Antonino, sed arte paratus et illi velut insitus. Cf. infra 4, 18. *G.*

IV, 1 *Calvisium Nepotem)* Rom. *Varisidium Nepotem*, cum Medic quod fortasse verum. Deinde *valdissime* pro *validissime*. *H.*

industrium — rectum) Miror haec a novissimo editore, Gierigio, sollicitata. In *disertum* offendit, quod in Tribuno militari eloquentia non magnopere desiderata fuerit. Hoc autem *rectum* ultimo loco positum ideo improbat, quod frigide illa addantur, *quod apud me vel potissimum est*; ita enim, inquit, omnes sani homines iudicant. Me neutra ratio movet. Primum quis in *diserto* statim eloquentiam Demosthenicam vel Ciceronianam cogitet? Est aliqua facundia, quae unumquemque et decet et iuvat in vita negotiosa. Deinde Plinius virtutes laudat non Tribuni, sed hominis, quae tamen etiam Tribunum commendare possunt. Denique non video, cur frigide a Plinio addita sint ea, quae fateri honestissimum est. Ergone nunquam virtutem laudabimus, nunquam dicemus, integritatem animi nobis ceteris bonis externis potiorem esse, quia omnes sani ita iudicent? *E.*

ſtrium, diſertum, rectum, quod apud me vel potiſſimum eſt. Idem C. Calviſium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Eſt enim filius ſororis. Hunc ergo 2
rogo ſemeſtri tribunatu ſplendidiorem et ſibi et avunculo ſuo facias. Obligabis me, obligabis 3
Calviſium noſtrum, obligabis ipſum, non minus idoneum debitorem, quam nos putas. Multa be- 4
neficia in multos contuliſti: auſim contendere, nullum te melius, aeque bene vix unum aut alterum collocaſſe. Vale.

V.

Studium auditorii, quum recitaret orationem, comparat cum Aeſchinis auditoribus Rhodiis.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Aeſchinem, aiunt, petentibus Rhodiis legiſſe orationem ſuam, deinde Demoſthenis, ſummis utramque clamoribus. Quod tantorum virorum conti- 2

Rectum, i. e. bonum et honeſtum. Vid. Schwarz. ad Plin. Panegyr. p. 183 *S.*

2 *Hunc ergo rogo*) Rom. *Hunc, rogo*, omiſſo *ergo*. *H.* Sic et Cortiana. Bene. *S.*

ſemeſtri tribunatu) Oſtendit, hoc ipſo in primis loco uſus, Lipſius de Mil. Rom. 2, 9. propter multitudinem petentium *ſemeſtres tribunatus* datos, et hinc explicat obſcurum ante locum Iuvenalis 7, 89. de Paride Domitiani hiſtrione,

Ille et militiae multis largitur honorem,
Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Semeſtre enim *aurum*, annulus tribunorum ſemeſtrium. Vid. Maſſon. 20, 4. *G.*

3 *idoneum*) Proprie de debitore, qui ſolvendo eſt. Gloſſarium H. Stephani: Idoneum, Ἀξιόχρεων, Ἱκανόν. Item: Ἀξιόχρεως, Idoneus. *S.*

4 *aeque bene vix unum*) Rom. *aeque bene unum*, ſine *vix*. *H.*

V, 1 *Aeſchinem*) Vid. ea de re ſupra ad 2, 3, 10. *G.*

ſummis — clamoribus) laudantium puta et plaudentium auditorum. Sic ſaepius noſter, de quo vid. Ind. Sed etiam Cic. de Orat. 1, 33. *haec ſunt, quae clamores et admirationes in bonis oratoribus efficiunt.* Hinc illud ad Q. Fratr. 3, 1, 3. *Clamores efficiam*, h. e. mirificum quid praeſtabo. *G.*

Ita et Rom ſine verbis illis, quae explicandi cauſa aliquis, non ipſe Plinius, adſcripſit, *eſſe pro-*

gisse scriptis non miror, quum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc adsensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc et inde collatio, nullum quasi certamen accenderet.
3 Nam Rhodii quum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine aemulationis gratia probabatur. An merito, scies, quum legeris librum; cuius amplitudo non sinit me longiore epistola
4 praeloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatius, quod librum ipsum, non tamen ultra caussae amplitudinem, extendimus. Vale.

VI.

Laurentinum, propter studiorum secretum, reliquis praediis praefert.

C. PLINIVS NASONI SVO S.

Tusci grandine excussi; in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur: so-

batam. Auditorum enim clamores sive plausus intelliguntur. *H.*

2 *labore)* Ita intentionem audiendi dicit, non quidem simpliciter, sed quod illa intentio *per biduum* continuata molestior erat, et ad laboris similitudinem accedebat. *E.*

Verissime hoc. Secus habet id, quod vir doctissimus, vi huius vocis nondum satis perspecta, adscripserat: „*Labore* non pla„cet. Quidni *clamore?*" *S.*

quamvis hanc intentionem eorum) Rom. *quamvis intentionem eorum*, non ut vulgo *hanc intentionem.* *H.*

VI, 1 *grandine excussi)* Horat. Carm. 3, 1, 29. *verberatae grandine vineae.* Geoponic. 1, 14, 2. *οὔτε ἡ ἄμπελος, οὔτε τὰ σπέρματα ὑπὸ χαλάζης ἀδικηθήσεται.* Graeci uno verbo χαλαζοβολεῖσθαι. Clemens Alex. Strom. L. VI. p. 754. ed. Pott. *χαλαζοβλήσειν μελλόντων νεφῶν.* leg. χαλαζοβολήσειν. Asclepiad. in Anal. Brunck. T. I. p. 216. *Νῖφε, χαλαζοβόλει* etc. Plutarch. Mor. T. III. p. 10. ed. Wyttenb. *νέφη χαλαζοβόλα.* *S.*

par vilitas) Non minus summa, quam est abundantia. Haec enim fere coniuncta sunt. Cic. in Verr. 5, 98. *Annona pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit,*

lum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil 2
quidem ibi possideo praeter tectum et hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac iam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic
ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si cer- 3
ta et fructuosa praedia concupiscis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII.

Reguli ingenium et industriam in laudando et ornando filio describit.

C. PLINIVS LEPIDO SVO S.

Saepe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est, quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget, ut nemo. Placuit statuas ei et imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, marmore

consequitur vilitas in vendendo etc. *G.*

Rom *summa abundantia, sed parum utilitatis.* Hinc apparet, apud Cicer. lib. III. offic. c. XII. 10. recte emendatum esse *tritici vilitas*, etsi ibi in omnibus prope libris est *utilitas. H.*

Similiter *copiam* cum *vilitate* coniungit Livius 45, 33, 3. *ea copia rerum, ea vilitas annonae.* ubi item al. *utilitas.* Sic *vilis* et *utilis* confunduntur. Vid. Drakenb. ad Liv. 35, 14, 4. Burmann. ad Vellei. p. 910. ed. Ruhnk. *S.*

2 *statimque arenas)* Est enim maritima villa ipsi littori imposita. Vid. 2, 17. *G.*

3 *certa)* Cum alias *fides* praediorum laudetur, vel accusetur *fallacia:* hic Plinius alludens eo nomine *certa* vocat, quod ingenii fetus subministrant, nullis tempestatum casibus expositos. *G.*

VII, 1 *vim*) quam mox ipse explicat, intentionem, quicquid velis, obtinendi, quae tamen in Regulo audaciae et obstinaciae [obstinationis *S.*] adiunctam notionem haberet. *E.*

Mirum — incubuit Sic et Rom. Postea: *Placuit statuas eius et imagines quam plurimas facere.* Sic optimus quisque. non *ei*, quod nec Ald. habet. *H.*

ebore, marmore effingit) Rom. *illum ebore, illum marmore effingit. H.*

2 effingit. Ipſe vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita eius recitavit: de vita pueri recitavit; tamen eundem librum, in exemplaria transſcriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimiſit. Scripſit publice, ut a decurionibus eligeretur vocaliſſimus aliquis ex ipſis,
3 qui legeret eum populo: factum eſt. Hanc ille vim (ſeu quo alio nomine vocanda eſt intentio, quidquid velis, obtinendi) ſi ad potiora vertiſſet, quantum boni efficere potuiſſet? Quamquam minor vis bonis, quam malis, ineſt, ac ſicut *ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει*, ita recta ingenia debilitat verecundia, perverſa confirmat
4 audacia. Exemplo eſt Regulus. Imbecillum la-

Vera haec lectio. Epanaphora ſatis gravis, quam nolim cum I. A. Erneſtio (vid. Gesneri ad eum epiſtolam) pro vitioſa habere. *S.*

2 *Ipſe vero et nuper)* Damus hic lectionem a Cortio ex bonis libris probatam, qui etiam id genus repetitionis, quae *δεινότητα* quandam adfert orationis, tum noſtro, tum optimis quibusque ſcriptoribus familiare eſſe oſtendit. *G.*

Ipſe vero et nuper Rom. et Ald. Poſt haec Rom. *librum de vita pueri recitavit:* Ald. *de vita eius.* Cortius ex Medic. *Ipſe vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita eius recitavit: de vita pueri recitavit.* Sequitur in Rom. *tamen eundem librum vel in exemplaria mille transſcriptum.* Coniunctionem *vel* non aſpernor: numerus vero poëticus minus placet. Sunt et alia, quae in Cortiana lectione offendunt. *H.*

Plinius, opinor, mallet ſic interpunctum: *librum de vita eius recitavit: de vita pueri: recitavit tamen. Eundem librum* etc. Ita in lectione Cortiana, quae item Gesneriana eſt, nil erit amplius, quod offendat. *S.*

Scripſit publice) ad civitates. Neque enim ea tantum *publice* ſcribuntur vel fiunt, quae *populi nomine* fiunt; ſed ea quoque, quae *ad populum* referuntur. Sic Cic. fam. 5, 7. pr. et alias. *G.*

ut a decurionibus etc.) Rom. *ut a decurionibus deligeretur vocaliſſimus aliquis ex ipſis.* Vulgo *eligeretur:* quod in tam paucis, ex quibus legendus erat, locum non habet. *H.*

Heuſing. ad Cornel. Nep. Ageſil. 1, 3. pag. 188. „*Deligitur,* qui „ex pluribus, ſed idoneis; *eligi*„*tur,* qui ex promiſcua multitu„dine legitur." Perpetua horum verborum confuſio. Vid. Oudendorp. ad Frontin. 1, 1, 9. pag. 23. ſq. ed. alt. *S.*

3 *ἀμαθία μὲν θράσος)* Vox Periclis in ſermone epitaphio apud Thucyd. 2, 40. Vertit Aem. Portus, *Imperitia quidem audaciam: conſideratio vero difficultatum ac periculorum cunctationem et metum adfert.* Add. 5, 17. 3. 7, 17, 13. *G.*

tus, os confusum, haesitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique praeter ingenium insanum: et tamen eo impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Ca- 5
tonis illud de oratore in hunc e contrario vertit: *Orator est vir malus, dicendi imperitus.* Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. Habesne, quo tali 6
epistolae parem gratiam referas? Habes, si rescripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν, καὶ

4 *os confusum)* Non intelligo vultum haud compositum. Nam Regulus, ut vultum recte componeret, satis audax et impudens erat. Vitium potius vocis et pronuntiationis describitur, quod est eius, qui verba singula non recte explicat, syllabas obscurat, devorat etc. Contrarium est *os planum*, quod idem Plinius Epist. 6, 11. commemorat, ubi vid. Gesner. *E.*

Valerius Maximus a Cortio laudatus 8, 7, Rom. 1. *os haesitatione impeditum.* *S.*

tardissima inventio) Hoc ipsum Regulum tardo et hebeti ingenio esse arguit. Nam ad excogitandum vel inveniendum *acumine* opus est, quod proprie de hoc sollertiae genere dicitur Cicer. Brut. 68. ubi etiam *tardus in excogitando* opponitur *acutiori.* *E.*

eo impudentia etc.) Rom. *eo impudentia ipsoque illo furore provenit, ut plurimis orator habeatur,* sine praepositione *a.* *H.*

5 *Itaque Herennius* etc.) Rom. *Itaque Herennius Senicio mirifice illud Catonis.* *H.*

Catonis) Definitio Catoniana, *Vir bonus, dicendi peritus*, est apud Quintil. 12, 1, 1. *G.*

6 *si rescripseris, num aliquis)* Rom. *si scripseris, num aliquis.* *H.*

scilicet, ut ait etc.). Rom. ἐπάρας *scilicet, ut ait Demosthenes,* τὴν φωνήν. *H.*

Idem ordo in aliis libris obvius. Placet. *S.*

Demosthenes) Orat. pro Corona c. 90. p. 166. cuius loci suavitas, et acumen Plinii intelligi non potest, nisi totus inspiciatur. Accusat inimicum suum Demosthenes, qui in commemoranda calamitate publica οὐδ᾽ ἐδάκρυσεν, οὐδ᾽ ἔπαθεν οὐδὲν τοιοῦτον τῇ ψυχῇ, *neque lacrymam effuderit, neque animo se commoveri ostenderit;* sed *sublata voce, exsultabundus* (illud enim est γεγηθώς, quod gaudii notionem adiunctam habet) et *modulanti gutture* locutus sit etc. Hunc Aeschinem igitur imitatus est, de Plinii suspicione, Lepidus in praelegendo Reguli libro, ut non lugubri voce, et actione ad materiem composita, sed laetus, hilaris, ludensque recitaret. add. Luc. Rhet. praec. p. 320. *G.*

7 γεγηθὼς, καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed a puero. Vale.

VIII.

Gratulationi de auguratu respondet, caussas explicans, cur eo honore praecipue laetetur.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum. Iure gratularis: primum, quod gravissimi principis iudicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est; deinde quod sacerdotium ipsum cum priscum et religiosum, tum hoc quoque sacrum plane et insigne est, quod non adimitur viventi.
2 Nam cetera, quamquam dignitate propemodum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur. In hoc for-
3 tunae hactenus licet, ut dari possit. Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod successi Iulio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter

7 *ut risum magis* etc.) Rom. *ut risum mihi possit exprimere magis. H.*

VIII, 2 *Nam cetera* etc.) Rom. *Nam alia, quanquam dignitate. H.*

Sic et Cortiana. Bene. Ἄλλα, non τὰ ἄλλα. *S.*

fortunae — dari possit) Fortunae opus est, auguratum accipere. Sed in hoc etiam vis fortunae terminatur. Non enim facere potest, ut eum honorem amittamus, quia nunquam adimitur. *E.*

3 *Mihi vero etiam illud)* Rom. *Mihi vero illud etiam*, bene. *H.*

Bonus hic ordo, noster tamen non deterior. Vid. Heusinger. ad Cornel. Nep. Hamilc. 2, 3. pag. 265. Emendat. 2, 4. pag. 202. Omnino in positu huius particulae mira librariorum inconstantia deprehenditur. *S.*

Iulio Frontino) Nobili auctori Strategematum et libri de aquaeductibus, de cuius mortis tempore, atque adeo, quo anno augur factus fuerit Secundus, disputatur a Cl. Massono in vita Plinii ad A. C. CIII. et ab Illmo Poleno in Prolegom. ad Frontin. c. 1. §. 42. sqq. *G.*

nominationis die) Vid. ad 2, 1, 8. *G.*

hos continuos annos) Ep. 9, 1. *Caussam per hos dies dixit Iulius Bassus.* In talibus pronomen *hic* tempus proxime elapsum indicat. Vid. Drakenb. ad

ſacerdotes nominabat, tanquam in locum ſuum cooptaret: quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videatur. Te quidem, ut ſcri- 4
bis, ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Laetaris enim, quod honoribus eius inſiſtam, quem aemulari in ſtudiis cupio. Sed utinam, ut ſacerdotium idem 5
et conſulatum, multo etiam iuvenior quam ille, ſum conſequutus: ita ſenex ſaltem ingenium eius aliqua ex parte adſequi poſſim! Sed nimirum 6
quae ſunt in manu hominum, et mihi et multis contigerunt: illud vero ut adipiſci arduum, ſic etiam ſperare nimium eſt, quod dari niſi a diis non poteſt. Vale.

IX.

Narrat, Baſſum, ex Bithynia repetundarum reum, a ſe defenſum liberatumque eſſe.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Cauſſam per hos dies dixit Iulius Baſſus, homo laborioſus et adverſis ſuis clarus. Accuſatus eſt

Liv. 5, 51, 5. Ruhnken. ad Rutil. Lup. pag. 56. ſq. Sic et Graeci. Alciphron ep. 1, 14. p. 58. ſ. ed. Bergl. οἱ δὲ ἔφασαν τὸν κτῆμα γεγονέναι πρὸ τούτων τεττάρων ἐτῶν. S.

ut non fortuitum videatur) Rom. *ut non fortuitum videretur.* *H.*

4 *Te quidem* etc.) Rom. *Te quidem, ut ſcribis, hoc maxime delectat auguratus meus.* Ita et alii quidam libri, melius quam vulgo. *H.*

5 *ut ſacerdotium* etc.) Rom. *ut ſacerdotium idem, ut conſulatum multo etiam iunior quam ille.* *H.*

iuvenior) Etiam apud Apuleium eſſe hunc comparativum, iam a Cellario obſervatum eſt. *G.*

6 *quod dari — poteſt*) Sic et Rom. *H.*

Al. *quod dari non niſi a diis poteſt.* *S.*

IX, 1 *Iulius Baſſus*) Rom. *Iunius Baſſus*, quo nomine et Quintiliano vocatur lib. VI. c. III. 27. et 57. etſi ad illum Burmann. p. 545. non Iuniis, ſed Iuliis hoc cognomen fuiſſe contendit, et in Plinio nihil mutandum cenſet. *H.*

laborioſus) multis laboribus obrutus et vexatus, miſer. vid. Clav. Cic. h. v. *S.*

ſub Veſpaſiano a privatis duobus: ad ſenatum re-
miſſus, diu pependit; tandemque abſolutus vin-
2 dicatusque eſt. Titum timuit, ut Domitiani ami-
cus; a Domitiano relegatus eſt. Revocatus a
Nerva, ſortitusque Bithyniam, rediit reus, accu-
ſatus non minus acriter, quam fideliter defenſus:
varias ſententias habuit, plures tamen, quaſi mi-
3 tiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir
paratus et vehemens. Rufo ſucceſſit Theopha-
nes, unus ex legatis, fax accuſationis et origo.
4 Reſpondi ego. Nam mihi Baſſus iniunxerat, ut totius
defenſionis fundamenta iacerem: dicerem de orna-
mentis ſuis, quae illi et ex generis claritate et ex
5 periculis ipſis magna erant; dicerem de conſpi-
ratione delatorum, quam in quaeſtu habebant;
dicerem cauſſas, quibus factioſiſſimum quemque,
ut illum ipſum Theophanem, offendiſſet. Eun-
dem me voluerat occurrere crimini, quo maxime
premebatur: in aliis enim, quamvis auditu gra-
vioribus, non abſolutionem modo, verum etiam

pependit) inter ſpem et metum, de exitu et fortuna cauſſae ſuae incertus. *E.*

tandemque abſolutus vindicatusque eſt) Rom. *tandem abſolutus vindicatusque eſt.* *H.*

2 *ut Domitiani amicus)* Non tamen erat, quod vehementer timeret Titum, ſi vera narrat Suetonius c. 9. *Fratrem inſidiari ſibi non deſinentem, ſed paene ex profeſſo ſollicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque ſeponere, ac ne in minore quidem honore habere ſuſtinuit* etc. *G.*

quaſi mitiores) Vid. ſ. 17. et 18. *G.*

3 *Pomponius Rufus) Varenus*, de quo 5, 20, 1. *G.*

vir paratus et vehemens) Rom. *vir peritus et vehemens.* *H.*

fax accuſationis) Al. *princeps.* Propoſitam lectionem libris et auctoritate Plinii tuetur Cortius. *G.*

Ita et Rom., ut Medic. et optimus quisque. *H.*

4 *iniunxerat, ut totius defenſionis)* Rom. *iniunxerat, totius defenſionis*, ſine *ut*. *H.*

de ornamentis ſuis) de iis rebus, quae ipſum commendare, atque excuſare et defendere poſſint [poſſent *S.*]. *E.*

5 *in quaeſtu habebant)* Quod quarta bonorum eius, quem damnaſſent, pars illis cederet, unde *quadruplatores* dicti. *G.*

Rom. *quam in quaeſtu haberent*, bene. *H.*

Nimirum haec ex perſona Baſſi, non Plinii, intelligenda: ut nullus indicativo locus ſit. *S.*

illum ipſum Theophanem) Sic et Rom. *H.*

laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod 6
homo ſimplex et incautus quaedam a provincialibus,
ut amicis, acceperat. Nam fuerat in provincia ea-
dem quaeſtor. Haec accuſatores furta ac rapinas;
ipſe munera vocabat: ſed lex munera quoque accipi
vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defenſionis 7
ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane fur-
tum videretur, quod confiteri timerem. Praeter-
ea rem manifeſtam infitiari, augentis erat crimen,
non diluentis: praeſertim quum reus ipſe nihil
integrum advocatis reliquiſſet. Multis enim, at-
que etiam principi, dixerat, ſola ſe munuſcula,
dumtaxat natali ſuo aut Saturnalibus, accepiſſe,
et plerisque miſiſſe. Veniam ergo peterem? Iu- 8
gularem reum, quem ita deliquiſſe concederem,
ut ſervari, niſi venia, non poſſet. Tanquam re-
cte factum tuerer? Non illi profuiſſem, ſed ipſe
impudens exſtitiſſem. In hac difficultate placuit 9

6 *Hoc illum alias onerabat)* Rom. *Hoc illum onerabat,* omiſſo *alias,* quod ineptiſſime interponitur a multis, excluſum vero eſt et ab Aldo. *H.*

Iure omiſit, poſt Cortium, Gierigius. Nec Brummeri Excerpta agnoſcunt. *S.*

ut amicis, acceperat) Rom. *ut amicus acceperat.* *H.*

Praefero *amicis.* Interpretare: *ut quos amicos ſibi eſſe ob neceſſitudinem olim contractam crederet.* *S,*

Nam fuerat etc.) Rom. *Nam fuerat in eadem provincia quaeſtor.* *H.*

Haec accuſatores etc.) Rom. *Haec accuſatores furta et rapinas.* *H.*

lex munera — accipi vetat) Laudat hic Cellarius *Cinciam* legem, *Aciliam* item et *Calpurniam.* Sed neſcio, an ipſa, de qua hic agitur, ſpecies in ulla earum, quatenus notae ſunt hodie, oſtendi poſſit. Facilius forte fuerit hoc demonſtrare de *Cornelia* itemque *Iulia repetundarum.* Sed hoc agunt ICti. *G.*

De ipſis his legibus vid. Clav. Cicer. *E.*

7 *iter)* Cf. Interpr, ad Gratii Fal. Cyneg. v. 5. Similia in Graecis leguntur. Herodotus p. 615, 46. *οὐ γὰρ ἔχεις αὐτέων τὰς διεξόδους τῶν βουλευμάτων.* Vid. Kuſter. ad Ariſtoph. Equit. 1012. *S.*

nihil integrum — reliquiſſet) Ipſe ſua confeſſione advocatos impediverat, quominus factum infitiari poſſent. Nam ipſe multis dixerat, ſe munuſcula accepiſſe. *E.*

Rom. *nihil advocatis integrum.* *H.*

8 *Iugularem reum)* Rom. *Iugulaſſem reum.* Sic et Mediceus. *H.*

Item Excerpta Brummeri. Placet. Sic mox, *profuiſſem, exſtitiſſem.* *S.*

medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut praelia solet, nox diremit. Egeram horis tribus et dimidia; supererat sesquihora. Nam quum e lege accusator sex horas, novem reus accepisset; ita diviserat tempus reus inter me, et eum, qui dicturus post erat, ut ego quin-
10 que horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim, secundis non esse contentum. Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent; quem difficilius est repetere, quam
11 iungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea et frigus, ut deposita, et taedium, ut resumta, pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum aegerrime reparant; sic et dicentis calor et audientis intentio continuatione servatur, intercapedine et quasi remissio-
12 ne languescit. Sed Bassus multis precibus, paene etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque eius praetuli meae. Bene cessit: inveni ita erectos animos senatus, ita recentes, ut priori actione incitati magis,
13 quam satiati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus tam apte, ut orationes nostrae varietatem

9 *Nam quum e lege accusator*) Rom. *Nam cum ex lege accusator. H.*

diviserat tempus) Rom. *diviserat tempora. H.*
Sic et Cortius, nulla ex libris varietate notata. Terentius Andr. 3, 1, 17. sq. *non sat commode Divisa sunt temporibus tibi, Dave, haec. S.*

10 *Ad hoc verebar etc.*) Rom. *Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent*, non *desererent*, ut Cortius. *H.*
Cort. *ne me corporis — — desererent.* haud ingrate ad aurium sensum. *S.*

repetere, quam iungere) *Repetere* nimirum *laborem* est intermissum denuo adgredi; *iungere* est continuare. Verum hoc deprehendunt viatores, qui multo facilius durant, si uno quasi tenore pergant, quam si aliquamdiu interquieverint. *G.*

11 *Frigus — taedium*) *Frigus* intellige adfectuum; cito enim arescit lacrymula ab oratore expressa: *taedium* est a continuatione et longitudine. *G.*

13 *Lucius Albinus*) Rom. *Lucelus Albinus*, non *Lucius*, ut perperam supra lib. III. ep. VIIII, 7. *H.*
Cortius et Gierigius bene *Luceius Albinus. S.*

duarum, contextum unius habuiſſe credantur.
Reſpondit Herennius Pollio inſtanter et graviter: 14
deinde Theophanes rurſus. Fecit enim hoc quo-
que, ut cetera, impudentiſſime, quod poſt duos,
et conſulares et diſertos, tempus ſibi, et quidem
laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam
nocte, inlatis lucernis. Poſtero die egerunt pro 15
Baſſo Titius Homullus, et Fronto, mirifice: quar-
tum diem probationes occupaverunt. Cenſuit 16
Baebius Macer, conſul deſignatus, lege repetun-
darum Baſſum teneri: Caepio Hiſpo, ſalva di-
gnitate, iudices dandos. Uterque recte. Qui 17
fieri poteſt, inquis, quum tam diverſa cenſue-
rint? quia ſcilicet et Macro, legem intuenti,
conſentaneum fuit damnare eum, qui contra le-
gem munera acceperat: et Caepio, quum putaret
licere ſenatui, ſicut licet, et mitigare leges et in-
tendere, non ſine ratione veniam dedit facto,
vetito quidem, non tamen inuſitato. Praevaluit 18
ſententia Caepionis: quin immo conſurgenti ei
ad cenſendum, acclamatum eſt, quod ſolet reſi-
dentibus. Ex quo potes aeſtimare, quanto con-
ſenſu ſit exceptum, quum diceret, quod tam fa-
vorabile fuit, quum dicturus videretur. Sunt 19
tamen, ut in ſenatu, ita in civitate, in duas par-
tes hominum iudicia diviſa. Nam quibus ſenten-
tia Caepionis placuit, ſententiam Macri, ut duram

14 *poſt duos*) Intelliguntur Pomponius Rufus et Herennius Pollio. *Dicere poſt aliquem*, *ſuccedere alicui*, eſt eius, qui eandem quam ille cauſſam tuetur. *S.*

atque etiam nocte etc.) Rom. *atque etiam illatis lucernis. H.*

Longe melior noſtra lectio. *S.*

15 *probationes occupaverunt*) Rom. *probationes occuparunt. H.*

18 *conſurgenti ei*) Al. omittunt *ei*: et videtur a gloſſatore profectum. Centies librarii hoc pronomen inſerſerunt. *S.*

Ex quo potes aeſtimare) Rom. *Ex quo potes exiſtimare*, recte. *H.*

Perpetua confuſio, cuius fontem aperuit Drakenb. ad Liv. 34, 2, 5. Add. Bünem. ad Lactant. pag. 687. coll. Heuſinger. Emendat. p. 89. *S.*

19 *ut duram* etc.) Rom. *ut rigidam duramque reprehendunt. H.*

rigidamque, reprehendunt: quibus Macri, illam alteram dissolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in
20 senatu, cui iudices dederis. Fuit et tertia sententia. Valerius Paullinus adsensus Caepioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiasset. Arguebat enim multa in accusatione fecisse, quae illa ipsa lege, qua Bas-
21 sum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam consules, quamquam maximae parti senatus mire probatur, non sunt persequuti. Paullinus tamen et iustitiae famam et constantiae tulit.
22 Misso senatu Bassus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, et in procero
23 corpore moesta et squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam ut πρόδρομον: exspectabis orationem plenam onustamque: et exspectabis diu: neque enim leviter et cursim, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

20 *legationem renuntiasset*) h. e. depoluisset. Renuntiato enim quid egeris, finita censetur legatio. Copiose illustrat hanc formulam Burmannus ad Quintil. 7, 4. p. 634. *G.*

Rom. *cum legationem renuntiasset.* *H.*

Arguebat enim) Rom. *Arguebatur enim.* *H.*

21 *mire probatur* etc.) Rom. *mire probabatur, non sunt persecuti.* Sic Ald. quoque, non *probatur.* *H.*

Item Cort. nulla notata varietate lectionis. Nec Brummeri Excerpta quidquam habent discrepantiae. Praefero imperfectum. *S.*

23 *Habebis hanc* etc.) Rom. *Habebis hanc interim epistolam ut* ἱππόδρομον. *Exspectabis orationem plenam honustam, exspectabis diu.* Ald. *plenam onustamque, exspectabis.* *H.*

exspectabis orationem) Vid. supra quae diximus, ad 1, 20, 6. *G.*

Mox *plenam* et *onustam* dicit, copiosam et amplam rerum variarum et multarum tractatione. *E.*

leviter et cursim etc.) Rom. *breviter et cursim, ut de re tua retractanda est.* Bis peccatum videtur, in *breviter* et *tua.* *H.*

Vide Drakenb. ad Liv. 21, 28, 9. *S.*

X.

Heres cum Sabino factus de libertate servi, quamvis non plene scripta, ex aequitate censet.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Scribis mihi, Sabinam, quae nos reliquit heredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse iussisse: eidem tamen sic adscripsisse legatum, *Modesto, quem liberum esse iussi.* Quaeris, quid sentiam? Contuli cum prudentibus. Convenit in- 2
ter omnes, nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido, accessurum te sen- 3
tentiae meae, quum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro iure est. Neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, sinentibus nobis, frua- 4
tur legato, quasi omnia diligentissime caverit. Cavit enim, quae heredes bene elegit. Vale.

X, 1 *cum prudentibus*) Cortius ex Mediceo, *cum peritis iuris*. Sententia eadem; quae sint *responsa prudentum*, nemo ignorat. *G.*

Rom. *Contuli cum peritis iuris*, ut Medic. *H.*

Difficile est definire, utrum a Plinio profectum sit. Mihi tamen *prudentibus* genuinum videtur. *S.*

4 *caverit*) Etiam hoc iuris verbum, quo ludit aliquoties apud Trebatium suum, et contra Servium pro Murena Tullius. *G.*

Nempe *cavere* dicuntur, qui testamento aliquid rite sanciunt, ita ut nulla nec controversia nec calumnia locum habere possit. Mox heredes *bene elegisse* Sabina dicitur, quod eos elegit, quos crederet voluntatem suam honeste atque ex aequitate interpretaturos. Amabili igitur modestia Plinius Sabinae tribuit, quod sibi et coheredi suo tribuere debebat. *E.*

XI.

Liciniani rhetoricam professionem narrat, tanquam propter incestum cum Vestali a Domitiano ad exsilium redacti.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse; est enim recens nuntius. Praetorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur: nunc eo decidit, ut exsul de senatore, rhetor de oratore fieret.
2 Itaque ipse in praefatione dixit dolenter et graviter: *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores.* Cui sententiae tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo profes-

XI in Rom. *Minutiano* inscribitur, sine *Cornelio*. *H.*

1 *profiteri*) literas intellige, speciatim Rhetoricen. Sic dixerat etiam 2, 18, 4. *G.*

Praetorius hic modo) Rom. *Praetorius modo hic*. Paucis interiectis: *ut exul de senatore et rhetor fieret.* *H.*

2 *Quos tibi* etc.) Rom. *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Ex senatoribus professores, ex professoribus senatores.* Intermedia, *facis enim*, fortasse temere, omissa sunt, etsi abesse possunt: ordinem autem verborum, qui et in Medic. et in Brummer. A. mansit, vulgato antepono. Primum queritur de sua fortuna, *facis ex senatoribus professores:* deinde aliorum novitatem mordet, *ex professoribus senatores.* Hoc itaque dicere videtur: nos demergis, ut alios extollas. Tanto saevior fortunae lusus est, quanto iniquius, senatores cum vulgo exaequari, plebeios senatores fieri. *H.*

Plinius videtur scripsisse: *Facis ex senatoribus professores, ex professoribus senatores.* omissa particula *enim*, quam „soliti fuerunt librarii interponere, ut orationem, ex eorum sententia male hiantem, melius connecterent." Drakenb. ad Liv. 10, 39, 4. *S.*

amaritudinis) Quaeret forte aliquis, qua in re insit δριμύτης illa sive amaritudo? Credo ego in eo, quod Quintilianum mordet, Hispanum hominem, et artis, quam profitebatur, opera honores summos et ornamenta consularia adeptum. Quantacunque enim esset viri virtus, non poterat tamen carere fortuna ipsius, quam diu vixit, obtrectatoribus. Igitur etiam Iuvenalis dentem in illum stringit 7, 189 sqq. et nec meritis viri, nec iudicio principum tribuit, quod *saltus multos haberet; verum sideribus, quae exceperint modo primos incipientem edere vagitus* etc. Altera pars dicti, quo usus est Valerius, ad M. Tullium etiam spectare videtur, qui senatoriis curis a Iulio Caesare liberatus, scholas domi suae habuit.

ſus, ut hoc diceret. Idem, quum Graeco pallio 3
amictus intraſſet, (carent enim togae iure, quibus
aqua et igni interdictum eſt) poſtquam ſe compo-
ſuit, circumſpexitque habitum ſuum: *Latine*, in-
quit, *declamaturus ſum.* Dices, triſtia et miſe- 4
randa: dignum tamen illum, quia haec ipſa ſtudia
inceſti ſcelere maculaverit. Confeſſus eſt quidem 5
inceſtum: ſed incertum, utrum quia verum erat,
an quia graviora metuebat, ſi negaſſet. Fremebat
enim Domitianus, aeſtuabatque ingenti invidia,
deſtitutus. Nam quum Corneliam, maximam Ve- 6
ſtalem, defodere vivam concupiſſet, ut qui illu-
ſtrari ſeculum ſuum eiusmodi exemplo arbitrare-
tur, pontificis maximi iure, ſeu potius immanitate
tyranni, licentia domini, reliquos pontifices non
in Regiam, ſed in Albanam villam convocavit.
Nec minore ſcelere, quam quod ulciſci videba-
tur, abſentem inauditamque damnavit inceſti,

Denique cum fortunae tribuit mutatam vitae ſuae conditionem, innocens videri vult. *G.*

3 *Graeco*) Non deſiderarem, ſi abeſſet. *S.*

poſtquam ſe compoſuit) Vid. quae diximus ſupra ad 2, 3, 2. *G.*

Latine — declamaturus ſum) Licet veſtis me admoneat Romanae ac Latinae adeo civitatis, et veſtis iure excidiſſe, *Latine* tamen, quod ſolum adhuc poſſum, *declamaturus ſum. G.*

Latine declamaturus ſum, non Graece, ut habitus videtur polliceri. Etiam hoc acerbe et amare. *S.*

4 *Dices, triſtia et miſeranda*) Sic et Rom. *H.*

inceſti ſcelere) In Veſtalem commiſſi, uti ea quae ſequuntur declarant. *G.*

maculaverit) Rom. *macularit. H.*

5 *deſtitutus*) a teſtibus tanti ſceleris, cuius Veſtalem virginem damnare cuperet. Suetonius tamen Domit. c. 8. *Corneliam Virginem Maximam, abſolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam atque convictam, defodi imperavit, ſtupratoresque virgis in comitio ad necem caedi:* adiungit tamen, quod ad hunc noſtrum pertinet, *excepto Praetorio viro, cui* dubia etiam tum cauſſa, et incertis quaeſtionibus atque tormentis de ſemet profeſſo, *exſilium indulſit. G.*

6 *maximam Veſtalem*) Ita dicuntur ut *Pontifices maximi.* Saepe ita Inſcriptiones antiquae, v. g. apud Gruterum p. 309. ſqq. *G.*

Rom. *Corneliam Veſtalium maximam* bene cum Medic. *H.*

eiusmodi exemplo) Rom. *eiusmodi exemplis. H.*

Regiam) Servius ad Aen. 8, 363. *Domus, in qua Pontifex habitat, Regia dicitur, quod in ea Rex ſacrificulus habitare conſueſſet. G.*

quum ipse fratris filiam incesto non polluisset so-
lum, verum etiam occidisset: nam vidua abortu
7 periit. Missi statim pontifices, qui defodiendam
necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam,
nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed
hoc frequentissime, clamitabat: *Me Caesar ince-*
stam putat; qua sacra faciente, vicit, triumpha-
8 *vit.* Blandiens haec, an irridens; ex fiducia sui,
an ex contemtu principis dixerit, dubium est. Di-
xit, donec ad supplicium, nescio an innocens,

quum ipse fratris filiam) Iuliam Titi Vespasiani filiam: narrat Sueton. Domit. c. 22. *ubi de hoc ipso Plinii nostri loco Heinsianam coniecturam profert Burmannus. Cum enim vix appareat, aiunt, cur *viduam* appellet Plinius, quae viro iam antea orbata erat, quum ex Domitiano conciperet; forte legendum, *nam biduo ab abortu periit.* Ut dignam Heinsii ingenio coniecturam haud negaverim: sic *viduae* appellationem apud Plinium minime supervacuam esse, arbitror. Intelligitur enim caussa, cur Domitianus illam coëgerit abortivum sumere, quod scilicet non esset decorum viduae parere, quod ex marito defuncto conceptum dicere non posset. *G.*

nam vidua abortu periit) Sic et Rom. *H.*

7 *multa — clamitabat)* Debet hoc factum esse ante ultimam et solemnem ad ipsum supplicium deductionem, si recte rem narrat Plutarchus in Numa p. 122. H. Steph. *αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθέμενοι, καὶ καταστεγάζοντες ἔξωθεν καὶ καταλαβόντες ἱμᾶσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι κ. τ. λ.* Nam lecticae si imposita fuit contectae undique et obligatae, ut vox inde exaudiri non posset, non est, ut apophthegmata eius observari potuerint. Est etiam aliud in Plutarchi descriptione, quod cum Plinio pugnare videtur. Facit hic mentionem carnificis. Sed vide quid Plutarchus: *ὅταν πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρέται τοὺς δεσμοὺς* (non ipsius Vestalis, puto, sed lora, quibus lectica devincta et occlusa fuit undique) *ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερῶν ἔξαρχος — ἐξάγει συγκεκαλυμμένην καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἴκημα κάτω φερούσης.* Sed responsionem forte subiiciunt, quae statim sequuntur: *Εἶτα αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων, τῆς δὲ καταβάσης ἥ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται κ. τ. λ.* Videtur itaque, salva Plutarchi descriptione, carnifex (cuius etiam esse potuerunt *ὑπηρέται* modo commemorati) cui forte ingerendae telluris negotium datum fuit, retro abeunte Pontifice, illud ministerium Vestali obtulisse. *G.*

sed hoc frequentissime) Rom. *sed haec frequentissime. H.*

Me Caesar etc.) Signum interrogandi videtur apponendum. *S.*

8 *nescio an innocens)* Qui Germanice sic ordinat verba, dubitat ita, ut ad negantem sententiam inclinet. Aliter Latine, quod et hic multis demonstrat Cortius, et copiose ad Fabrianum thesaurum ostensum est. *Nescio an innocens* simpliciter significat, forte innocens. *G.*

certe tanquam innocens, ducta est. Quin etiam, 9
quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, haesissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, aversata est, et resiluit; foedumque contagium, quasi plane a casto puroque corpore, novissima sanctitate reiecit; omnibusque numeris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν. Praeterea 10

tanquam innocens) i. e. omnium opinione innocens. Sic ex Mediceo Cortius. *G.*

Rom. *donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tanquam nocens, ducta est.* Bene. In Cortiana operarum incuria bis *innocens* legitur. *H.*

Non operarum incuria, sed Cortio sic volente. Verum puto *tanquam nocens*, prae quo nostra lectio, si quid video, misere friget. *S.*

9 *quum in illud* etc.) Rom. *cum in illud subterraneum demitteretur*, sine *cubiculum*, quod et in Medic. fortasse recte, et Plinio volente, omissum est. *H.*

Appuleius Metam. pag. 766. ed. Oudend. *in ipso subterraneo semirotundo*, pro quo *hypogeum* Petronius cap. 111. *S.*

quumque ei carnifex etc.) Rom. *cum ei manum carnifex daret, adversata est, et resiliit: foedumque contactum, quasi plane a casto puroque corpore.* Fucum aliis facit Cortius, quibus persuadere vult, *contagium* bonis scriptoribus magis placuisse, ubi de tactu sermo sit, *contactum* vero, ubi de contagione. Nam et Ovidius dixit lib. VII. metam. v. 239. *refugitque viriles contactus*: et Virgil. lib. III. Aen. v. 227. *contactuque omnia foedant Immundo.* Tacit. lib. I. annal. c. 43. *Discedite a contactu, ac dividite turbidos.* Columell. lib. XI. c. 3. *Nam fere contactu eius* [mulieris] *languescunt incrementa virentium.* Plinius lib. XXXIII. c. 7. extr. *Solis atque lunae contactus inimicus*, [minio]. Quare *contactum* retineo, quod et in Medic. est. *H.*

Add. eximium Lexicographum, Aeg. Forcellinum in v. *contactus*. *S.*

quasi plane a casto) Quid si transpositis verbis duobus legamus, *quasi a casto plane puroque corpore.* Certe τὸ *plane* ad *casto* referenda est haud dubie. Et quam frequentes sint in libris antiquis id genus transpositiones, nemo ignorat. *G.*

Malim, *plane quasi a casto* etc. Cicero Orat. 2. contra Rullum cap. 18. *plane quasi ea res vobis saluti futura sit.* Florus 1, 10, 8. *plane quasi adulterum ad inferos usque sequeretur.* 1, 11, 4. *reddidit plane quasi stipendium commilitonibus diis.* Pro eo alibi *prorsus quasi.* Iustin. 1, 7, 16. *prorsus quasi silentium damnum pulchritudinis esset.* *S.*

πολλὴν πρόνοιαν) Versus Euripidis in Hecuba. Inspiciamus totam Talthybii de ultimo actu vitae Polyxenae narrationem vers. 568. Ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ' ὅμως Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν Κρύπτειν θ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών. Transtulit Ovid. metam. 13, 479:

Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cum caderet, castique decus servare pudoris.

Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur, quum in comitio virgis caederetur, in hac voce
11 perſtiterat: *Quid feci? Nihil feci.* Ardebat ergo Domitianus et crudelitatis et iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris ſuis occultaſſet Corneliae libertam: ille ab iis, quibus erat curae, praemonetur, ſi comitium et virgas pati nollet, ad confeſſionem confugeret, quaſi ad
12 veniam: fecit. Loquutus eſt pro abſente Herennius Senecio tale quiddam, quale eſt illud, Κεῖται Πάτροκλος. Ait enim: *Ex advocato nuntius fa-*
13 *ctus ſum. Receſſit Licinianus.* Gratum hoc Domitiano, adeo quidem, ut gaudio proderetur, diceretque, *Abſolvit nos Licinianus.* Adiecit etiam, *non eſſe verecundiae eius inſtandum:* ipſi vero

De ſimili decoris et verecundiae in moribundis ſtudio plura hic notavit Cortius: v. g. de Lucretia Ovid. Faſt. 2, 833:

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honeſte,
Reſpicit; haec etiam cura cadentis erat.

G.

Rom. *πολλὴν πρόνοιαν ἔσχεν,* [non *εἶχεν*] *εὐσχήμων*, pro *εὐσχήμως*, non *εὐσχημόνως*, quod iambicus verſus non admittit. *H.*

Hanc lectionem Baſtius, puto, haud invitus amplecteretur. Cf. eius Specim. Ariſtaen. p. 29. ſq. *S.*

10 *in comitio)* More veteri. Liv. 22, 57. *L. Cantilius, ſcriba Pontificis, quos nunc minores Pontifices appellant, qui cum Floronia* (Veſtali, ſub terram ad portam Collinam necata) *ſtuprum fecerat, a Pontifice Maximo eo usque virgis in comitio caeſus erat, ut inter verbera exſpiraret.* G.

11 *et iniquitatis infamia* etc.) Rom. *et iniquitatis inſania,* [vitioſe.] *Arripit Licinianum, quod — — libertum.* *H.*

Arripit) iratus increpat et accuſat. *E.*

12 *Herennius Senecio)* Rom. *Herennius Senicio:* cetera, ut a Cortio edita, praeter unum *vos*, pro *nos*, n. 13. ubi *abſolvit vos.* *H.*

Κεῖται Πάτροκλος) Iliad. σ, 20. ubi Antilochus Patrocli mortem ita narrat Achilli, *Κεῖται Πάτροκλος, νέκυος δὲ δὴ ἀμφιμάχονται Γυμνοῦ· ἀτὰρ τάγε τεύχε' ἔχει κορυθαιόλος Ἕκτωρ.* De hoc loco Quintil. 10, 1, 49. *Narrare vero quis brevius* [poteſt] *quam qui mortem nuntiat Patrocli?* G.

13 *non eſſe — inſtandum)* Ut revocatus ab exſilio cauſſam dicat, aut crimen fateatur. Scilicet metuerat tyrannus, ne forti defenſione Licinianus invidiam ſibi maiorem crearet: triumphat igitur, Licinianum fuga ſua et voluntario exſilio confeſſionem edidiſſe, non falſo crimine interfectam Corneliam: igitur beneficium agnoſcit receſſum Liciniani, et ei praemium tribuit, molle exſilium. G.

permiſit, ſi qua poſſet, ex rebus ſuis raperet,
antequam bona publicarentur; exſilium molle,
velut praemium, dedit. Ex quo tamen poſtea cle- 14
mentia divi Nervae translatus eſt in Siciliam, ubi
nunc profitetur, ſeque de fortuna praefationibus
vindicat. Vides, quam obſequenter pareara tibi, 15
qui non ſolum res urbanas, verum etiam peregri-
nas tam ſedulo ſcribo, ut altius repetam. Et
ſane putabam te, quia tunc abfuiſti, nihil aliud
de Liciniano audiſſe, quam relegatum ob ince-
ſtum. Summam enim rerum nuntiat fama, non
ordinem. Mereor, ut viciſſim, quid in oppido 16
tuo, quid in finitimis agatur (ſolent enim notabi-
lia quaedam incidere) perſcribas: denique quid-
quid voles, dummodo non minus longa epiſtola
nunties. Ego non paginas tantum, ſed etiam
verſus ſyllabasque numerabo. Vale.

XII.

Marcellini factum laudat, qui defuncti ſcribae reſiduum ſalarium apud ſe ſubſidere noluerit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi ſaepe commendas: amabis magis commendabis-

ex rebus ſuis raperet) Rom. *ex rebus ſuis rapere.* Deinde *exiliumque molle. H.*

exſilium molle) in loco hoſpitali, ubi Licinianus, rebus ſuis non prorſus exutus, vitam, ut exſul, ſatis commode degere poſſet. Longe tamen praeferenda commoratio in Sicilia. Ita ſi intelligas, Gierigium vulgatam ſolicitantem non audies. *S.*

14 *praefationibus*) Vid. 2, 3, 1. *Proluſiones* fere appellant recentiores, item disputationes in *ſtudiorum inſtauratione* habitas. *G.*

vindicat) Eadem conſtructione Florus 3, 21, 19. *Et ſane quum tam ferus in Sullanos Marius fuiſſet: quanta ſaevitia opus erat, ut Sulla de Mario vindicaretur?* Vid. Duker. ad 1, 22, 4. *S.*

16 *ſolent enim etc.*) Rom. *ſolent enim quaedam notabilia incidere. H.*

non minus etc.) Rom. *non minus longa epiſtola nuntia H.*

ſed etiam etc.) Rom. *ſed verſus etiam ſyllabasque. H.* Praeferam hunc ordinem. *S.*

XII, 1 *atque etiam mihi ſaepe commendas*) Rom. *atque etiam ſaepe commendas. H.*

2 que, ſi cognoveris recens eius factum. Quum in provinciam quaeſtor exiſſet, ſcribamque, qui ſorte obtigerat, ante legitimum ſalarii tempus amiſiſſet, quod acceperat ſcribae daturus, intellexit et ſtatuit ſubſidere apud ſe non oportere.
3 Itaque reverſus, Caeſarem, deinde, Caeſare auctore, ſenatum conſuluit, quid fieri de ſalario vellet. Parva, ſed tamen quaeſtio. Heredes ſcribae ſibi;
4 praefeeti aerario populo vindicabant. Acta cauſſa eſt: dixit heredum advocatus, deinde populi: uterque percommode. Caecilius Strabo aerario cenſuit inferendum: Baebius Macer heredibus dan-
5 dum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego ſtatim feci. Quamvis enim abunde ſufficiat illi, quod eſt et a principe et a ſenatu pro-
6 batus; gaudebit tamen teſtimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum adſenſio et laus, a minoribus etiam profecta, delectat. Te vero Marcellinus ita revere-
7 tur, ut iudicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod, ſi cognoverit factum ſuum iſto usque penetraſſe, neceſſe eſt, laudis ſuae ſpatio, et curſu, et peregrinatione laetetur. Etenim, neſcio

Placet. Arrianus Marcellinum omnino commendabat, non ſoli Plinio. *S.*

2 *qui ſorte obtigerat)* Rom. *cui ſorte obtigerat*, dictantis vitio, pro *qui*. *H.*

Vid. de hoc loco Drakenb. ad Liv. 9, 34, 14. 28, 45, 11. *Sorti* poëtarum proprium videtur coryphaeo recentiorum Lexicographorum, Aeg. Forcellino. *S.*

ſubſidere) Explicavimus ad 2, 16, 4. *G.*

3 *Parva, ſed tamen quaeſtio)* Rom. *Et parva quaeſtio: ſed tamen quaeſtio*. *H.*

Leg. *Parva quaeſtio, ſed tamen quaeſtio*. Optima baec lectio, cui Barthii commentum Gesnerus praeferre non debebat. *S.*

praeſecti aerario populo vindicabant) Rom. *praeſecti aerarii populo vindicabant.* Ut vero Rom. ita et Medic. et ex eo Cortius. Nec Gesneriana coniectura non placere poteſt *praefecti aerario populo vindicabant*. Sed *praeſecti aerarii* frequentius dixit. *H.*

6 *ita reveretur, ut)* Rom. *ita veratur, ut. H.*

7 *quod, ſi cognoverit)* Rom. *quod ſi cognorit. H.*

Etenim, neſcio quo pacto etc.) Rom. *Neſcio enim, quo pacto vel homines magis iuvat gloria lata. H.*

quo pacto, vel magis homines iuvat gloria lata, quam magna. Vale.

XIII.

Municipes suos hortatur, ut scholam instituant, etiam tertiam sumtus partem pollicitus; rogat Tacitum, ut praeceptores circumspiciat.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Salvum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne, si hanc intentio- 2
nem iam in finem laxavero, aegre resumam. Interim ne quid festinationi meae pereat, quod sum praesens petiturus, hac quasi praecursoria epistola rogo. Sed prius accipe caussas rogandi: [deinde ipsum, quod peto]. Proxime quum in 3

gloria lata, quam magna) *Lata*, quae ad multos pervasit, ut etiam remoti locorum intervallis de nobis audiant; *magna*, quae magnifica nobis facta, sed inter paucos tribuit. G.

XIII, 1 *in Tusculano commorabor)* Nimirum *Tusculanum* etiam praedium habuit Plinius. Vid. 5, 6, 45. G.

2 *in finem laxavero) In finem* est versus finem. Quid autem sit *laxare intentionem*, dubitationem non habet, nimirum *remittere* sive ad tempus, sive in perpetuum. *Commoda igitur est lectio Aldi et MSS. Palatinorum. Verum est alia etiam non minoribus praesidiis nixa, *in fine intermisero*, quam pro glossa habuit Cellarius; alteri autem Cortius praetulit. Mihi N. L. G.

Rom. *Vereor enim, ne si hanc intentionem iam in finem intermisero.* Lego cum Cortio *in fine*, et in ceteris hanc scripturam vulgatae *(iam in finem laxavero)* praefero, quae nihil significat. Vide supra epist. VIIII. 11. H.

festinationi) Paullo aliter hoc nomine utuntur Romani, quam linguae hodiernae his, quae synonyma ei habentur. Significat enim non actum modo, quo urgemus opus, sed etiam studium et cupiditatem mox perficiendi, aut perfectum videndi opus alterius. Sic Cicero in nobilissima ad Lucceium epistola 5, 12. ubi etiam *alacritatem* eodem modo accipit; sic hoc in loco Plinius. G.

praecursoria epistola) Sic et Rom. H.

[*deinde — peto*]) *Inclusa tum Medicei libri auctoritate, tum eo nomine abesse vult Cortius, quod putidum faciant Plinium. Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἐγὼ δώην, ἕτερον δ' ἀπονεύσω. Roga-

patria mea fui, venit ad me ſalutandum municipis mei filius praetextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Reſpondit, *Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic?* Et pater eius, (erat enim una, atque etiam ipſe adduxerat puerum) *Quia nullos hic*
4 *praeceptores habemus. - Quare nullos? Nam vehementer intererat veſtra, qui patres eſtis,* (et opportune complures patres audiebant) *liberos veſtros hic potiſſimum diſcere. Ubi enim aut iucundius morarentur, quam in patria? aut pudicius continerentur, quam ſub oculis parentum?*
5 *aut minore ſumtu, quam domi? Quantulum eſt ergo, collata pecunia, conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea*

tionem ſuam quidni in duo quaſi capita tribuat, *in cauſſas rogandi*, et in *ipſum id, quod petit? G.*

Haec ſuſpecta quamvis verba habet Rom. et fortaſſe merito retinet. *H.*

3 *Huic ego, Studes? inquam*) Sic et Rom. Bene *ego. H.*

Al. ſolenni confuſione *ergo. S.*

Mediolani) Commode huc advocat Cellarius Inſcriptionem ex Grut. p. 177, 4. qua vel urbs vel pars eius *Novarum Athenarum* nomine indicatur. *G.*

5 *Quantulum eſt ergo* etc.) Rom. *Quantulum eſt ergo, collata pecunia conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea, quae peregre emuntur. (omnia autem peregre emuntur) impenditis, addicere mercedibus.* Ubi vulgo *adiicere* ſcribitur, hic *addicere* reperio, nec temere reiicio. Id et Catanaeus variantis lectionis loco adſcripſit, qui explicat *adſignare ſalario praeceptoris.* Ea enim *addici* dicuntur, quae rei alicui mancipantur, dicantur, deſtinantur et, ut vulgus loquitur, deputantur. Frequentia ſunt *addicere morti, ſupplicio, vaſtitati, ſervituti.* Erat et praetorium verbum, cum res aliqua adiudicabatur et propria dabatur. Nihilo tamen minus *adiicere* praeferri poſſe video, ſi *mercedes* intelligas, quae Mediolani praeceptoribus ſolvendae erant: quibus ſi adiicerentur, quae peregre impendenda erant, Novocomenſes domi praeceptores alere poterant. *H.*

Recte intellexit *mercedes* vir doctiſſimus. Igitur *adiicere* ſervandum. Ceterum Romani libri lectio, ſi propius intuearis, ne varians quidem videtur, ſed nata ex *adicere*, ut librarii ſaepiſſime pro *adiicere* ſcripſerunt. Fons hic errorum uberrimus. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 10, 9. — *Ergo* deeſt in Mediceo, cuius auctoritate Cortius delere debebat. Dici vix poteſt, quot locorum vim et venuſtatem inepti gloſſatores talibus coniunctionibus inferciendis peſſum dederint. *S.*

viatica) Non ſunt h. l. quae proprie dicuntur ſ. ἐφόδια, ſed pecunia, qua quis procul a patria, e. g. ſtudiorum cauſſa agens, in alimenta ſua utitur. Vid. Ulpian. Dig. lib. 12. tit. 1. leg. 17. *S.*

quae peregre emuntur, (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adiicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro republica nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem eius, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne 6 *hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur, ut accidere multis in locis video, in quibus praeceptores publice conducuntur. Huic vitio uno* 7 *remedio occurri potest, si parentibus solis ius conducendi relinquatur, iisdemque religio recte iudicandi necessitate collationis addatur. Nam qui* 8 *fortasse de alieno negligentes, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne a me pecuniam [non] nisi dignus accipiat, si accepturus et*

(*omnia autem — emuntur)*) Inclusa in quibusdam absunt. Sed habent optimi et plures libri. *G.*

Intelliguntur ea, quae peregre, h. e. Mediolani, praeter ἐφόδια, viatica, mercedes, impendenda erant. De luxuria saeculi sui Plinius hic ne per somnium quidem cogitavit. *S.*

tertiam partem eius) Considera lector prudentem Secundi liberalitatem, et quas quasi fidiculas suis municipibus adhibeat, ad extorquendam et ipsis collationem. Non pollicetur certam summam: sed solus promittit trientem eius summae, cuius reliqui municipes bessem collaturi essent. Itaque non pudorem modo bonorum virorum acuit, ut erubescant nimis parum conferre: sed ipsam quorundam malevolentiam servire optimo instituto cogit. Procul dubio enim erant, qui iactationem interpretarentur illam Plinii promissionem, eaque ut ipsi non parvo constaret, plus quam alioqui tulisset animus, conferrent. *G.*

6 *ambitu corrumperetur)* Hoc fieret, si eligeretur vel conduceretur is, qui gratia, opibus, precibusve plurimum polleret: nam in his rebus *ambitus* cernitur. *E.*

7 *Huic vitio* etc.) Rom. *Huic vitio occurri uno remedio potest. H.*

Praestat hic ordo. *S.*

8 *ne a me pecuniam* [*non*] *nisi dignus)* Varietatem circa hunc locum notarunt viri docti, quod pro *a me* habent *meam* quidam, alii *eam*, alii denique utrumque. Sed illud nemo, quod sciam, observavit, negationem hic plane incongruam esse, et ad sententiam perturbandam evertendamque pertinere. Quid enim? illudne dari operam vult Secundus, *Ne non accipiat nisi dignus?* an potius, *Ne accipiat nisi dignus?* Igitur *non* illud importunum uncis certe inclusi, ne temere turbet aliquid, dum librorum praesidio quandoque eiiciatur, vel praecedens *ne* in *ut* mutetur. *G.*

Rom. *dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non nisi dignus accipiat, si accepturus et ab his erit.* Duplex negatio non iniuria suspecta est: quia vero ea omnibus exemplaribus haeret, haud scio an servari possit.

9 *ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, maioremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius praestare liberis vestris, nihil gratius patriae potestis. Edoceantur hic, qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare,*
10 *frequentare consuescant. Atque utinam tam claros praeceptores inducatis, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur, utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum con-*
11 *fluant!* Haec putavi altius et quasi a fonte repetenda; quo magis scires, quam gratum mihi foret, si susciperes, quod iniungo. Iniungo autem, et pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quae ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias praeceptores, quos solicitare possimus; sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi iudicent, illi eligant: ego
12 mihi curam tantum et impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat,

Sunt certe exempla eius, ubi negandi vim habet, iteratae. Propert. lib. II. eleg. XV, 32. *Absenti nemo ne nocuisse velit.* Petron. c. 42. *Neminem nihil bonifacere oportet.* Talia plura congesserunt Broukhus. ad Tibull. lib. II. eleg. XV, 5. [immo ad Propert. 2, 15, 5. add. eundem ad Tibull. 4, 1, 127. *S.*] Oudendorp. ad Caesar. lib. V. Gall. c. 23. ad Hirt. de bell. Afr. c. 26. p. 871. b. Vechnerus hellenolex. lib. I. part. II. c. 35. interpretes Cornel. Nep. ad Attic. c. XI. 5. Agesil. VII. 3. *H.*

Dubito tamen, an locum plane gemellum uspiam reperias. Facile igitur assentior Gesnero de vulgatae corruptione; *sic* tamen, ut *ne* malim, quam *non*, uncis includere. *S.*

9 *Edoceantur*) Cortius ex libris suis *educentur.* Sed recte Gierigius *edoceantur* praetulit. De eruditione hic agitur, non de educatione. Cornel. Nep. Alcib. 2, 1. *Educatus est in domo Periclis — eruditus a Socrate.* Etiam *frequentare*, quod mox sequitur, Gr. φοιτᾶν, nostram lectionem videtur tueri. *S.*

10 *ut a finitimis — petantur*) Sic et Rom. *H.*

11 *si susciperes, quod iniungo*) Rom. *si susceperis, quod iniungo. H.*

Hoc si scripsit Plinius, non scripsit *scires*, *foret. S.*

ut ex copia studiosorum) Ita et Rom., non *studiorum*, ut quidam. *H.*

eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum, quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV.

Hendecasyllabos, quorum lasciviam excusat, iudicio Paterni submittit.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Tu fortasse orationem, ut soles, et flagitas et exspectas: at ego, quasi ex aliqua peregrina delicataque merce, lusus meos tibi prodo. Accipies 2 cum hac epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter coenam oblectamus otium temporis. His iocamur, ludimus, 3 amamus, dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid modo pressius, modo elatius: atque

12 *nihil aliud certum)* Cavet his Plinius, ne quis praeceptorum certam et promissam a se mercedis summam expectet. Nam antea dixerat, se nemini fidem suam obstringere, sed omnia parentibus libera servare velle. *E.*

fiduciam suam ferat) Rom. *fiduciam suam ferant.* *H.*

XIV, 1 *lusus meos tibi prodo)* Verum quidem est, quod hic observat Cortius, *prodere* esse interdum simpliciter proferre, producere. Sed tamen nihil impedit, quo minus hoc potissimum verbo usum dicamus Plinium, uti significaret, se arcana quasi sua, et non temere omnibus ostendenda, illi aperire. Hoc suadet etiam s. 6. *G.*

2 *hendecasyllabos)* De toto illo instituto suo, versiculos faciendi, agit 7, 4. *G.*

3 *modo pressius, modo elatius)* Sic Rom. cum Medic. *H.*

Cum de hendecasyllabis sermo sit, in quibus lusus maxime et ioci, nulla autem gravitas aut sublimitas dominaretur, malim pro *elatius* legi *latius*, h. e. copiosius, cui saepe *pressa* h. e. brevior oratio opponi solet. Illud et τῷ *describere* aptius est. Nam in describendo magis brevitas aut copia, quam aliqua sublimitas aut vis adhibetur. Multi Cortii MSS. et edd. habent *altius*, quod una litera transposita facile ex *latius* fieri poterat. *E.*

Noli vulgatam solicitare. Quidni enim gravitas versibus conveniat, quibus poëtae non modo iocarentur, luderent, amarent, sed etiam dolerent, quererentur, irascerentur? Cf. ep. 27, 1. Et in descriptiones vim etiam atque gravitatem cadere, nemo erit qui neget. Plinius eadem oppositione 7, 12, 4. *Nam quum suspicarer, futurum, ut tibi tumidius videretur, quod est sonantius et elatius; non alienum existimavi, — addere statim pressius quiddam et exilius.* Ceterum *altius* aliorum librorum a glossatore profectum. *S.*

ipſa varietate tentamus efficere, ut alia aliis, quae-
4 dam fortaſſe omnibus placeant. Ex quibus tamen
ſi nonnulla tibi paullo petulantiora videbuntur,
erit eruditionis tuae cogitare, ſummos illos et
graviſſimos viros, qui talia ſcripſerunt, non mo-
do laſcivia rerum, ſed ne verbis quidem nudis
abstinuiſſe. Quae nos refugimus, non quia ſeve-
riores (unde enim?) ſed quia timidiores ſumus.
5 Scimus alioqui huius opuſculi illam eſſe veriſſi-
mam legem, quam Catullus expreſſit,

Nam caſtum eſſe decet pium poëtam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt:
Qui tunc denique habent ſalem et leporem,
Si ſunt molliculi et parum pudici.

6 Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc
potes aeſtimare, quod malui omnia a te penſitari,
quam electa laudari. Et ſane quae ſunt commo-
diſſima, deſinunt videri, quum paria eſſe coepe-

quaedam fortaſſe omnibus placeant) Rom. *quae fortaſſe omnibus placeant.* Hoc nemini placebit. *H.*

4 *verbis — nudis*) quae rei obſcenitatem non velant, adeoque turpibus, obſcenis. Iam alii interpp. attulerunt Quintil. 8, 3. 38. *ſi obſcena nudis verbis enunciantur.* His adde Cic. Lib. 9. Epiſt. 22. de loco, cuius obſcenitas non tam in verbis, quam in re ineſſet: *ſermo eſt totus verbis tectus, re impudentior.* Eadem metaphora Lamprid. Heliog. 34. *praetextum verborum* dixit. De verbis *praetextatis* cf. quae copioſius diximus in Lex. technol. lat. Rhet. *E.*

unde enim?) Interrogatio valdius negans. Sic Graeci: *πόθεν γάρ; πόθεν; πῶς γάρ; πῶς γὰρ ἢ πόθεν;* Vid. Bergler. ad Alciphr. p. 92. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 115. *S.*

5 *Catullus*) Exſtant carm. 16 ad Aurelium et Furium. add. quae dicimus ad illa 4, 27, 4. *I nunc, quisquis amas.* *G.*

verſiculos) Ita et Rom., non *verſiculo*. *H.*

Verſiculo Medic. quod miror Cortio non diſplicuiſſe. *Verſiculos* poſcit oppoſitio, *ipſum*. *S.*

Qui tunc etc.) Rom. *Qui tum denique habent ſalem et leporem.* Sic ſcribendum. *H.*

Cicero ep. 14, 2, 7. *ego vero tum denique mihi videbor reſtitutus, ſi illa nobis erit reſtituta.* *S.*

6 *ex hoc* etc.) Rom. *ex hoc potes exiſtimare, quod malui a te.* Deeſt *omnia.* *H.*

quum paria eſſe coeperunt) Cum uno tenore plura leguntur brevia carmina, aeque arguta, aeque ſalſa, gratiam amittunt omnia, vel ob id ipſum, quod nihil eminet. Haec ipſa cauſſa eſt, quod argutiis illis, quibus condiuntur epigrammata, in ſeria oratione caute admodum et mo-

runt. Praeterea sapiens subtilisque lector debet 7
non diversis conferre diversa, sed singula expendere, nec deterius alio putare, quod est in suo
genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam 8
longiore praefatione vel excusare vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud praedicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, HENDECASYLLABI, qui titulus sola
metri lege constringitur. Proinde sive *epigram-* 9
mata, sive *idyllia*, sive *eclogas*, sive (ut multi) *poëmatia*, seu quod aliud vocare malueris, licebit
voces: ego tantum *hendecasyllabos* praesto. A sim- 10

derate utendum est non minus, quam condimentis acrioribus etc. *G.*

Non satis intelligitur, quomodo *paria* hoc sensu dicantur. Sensus est: cum saepius repetuntur eadem acumina et commode dicta. *E.*

Nulla hîc obscuritas. *Paria* Catanaeus commode interpretatur *omnia optima*. Talia enim electa esse solent. *S.*

7 *debet non diversis conferre*) Rom. *non debet diversis conferre. H.*

nec deterius alio putare) Rom. *nec deterius in alio putare. H.*

8 *Nam longiore praefatione*) Rom. *Nam longa praefatione. H.*

Sic Cortius ex duobus codicibus. Accedo. Praeferendus positivus, cum Secundus universe de nugarum commendatione loquatur. Idem Sidonius videtur legisse. *S.*

cogitare me has etc.) Rom. *cogitare me has meas nugas ita inscribere Endecasyllabos.* Facile Cortio concedo, *meas* et *ita*, quorum locus incertus est, delenda esse. *H.*

metri lege) Undecim nimirum syllabarum mensurae adstricti sunt versiculi; quo in genere sunt Sapphici, Phaleuci, et Hipponactei. *G.*

9 *Proinde sive* etc.) Rom. *Proinde sive epigrammata, sive elegidria*, [ita scriptum] *sive eglogas, sive, ut multi, poëmata, seu quod aliud vocare volueris, licebit voces: ego tantum Endecasyllabos.* Verbum *praesto* non habet. *H.*

Non pro nihilo est illa libri Romani lectio, Catanaeo etiam oblata. Secundus, ni fallor, scripsit: *sive epigrammata, sive elegidia, sive idyllia, sive eclogas* etc. Casaubonus ad Persium pag. 97. ed. Londin. „*elegidia*, h. e. non magna poëmata et opera legitima: sed „minuta quaedam opuscula, ut „elegiae non πολύστιχοι: et si„milia momenti non magni car„mina. — — elegia appellarunt „etiam alia parva atque εὐτελῆ „carmina etc." *S.*

hendecasyllabos praesto) Posterior vox in bonis quibusdam libris abest; et potest intelligi ex superioribus *voco*. Sed elegans etiam est *praesto*, ex forensi illa significatione, q. d. ego nihil aliud promitto, nisi versiculos XI syllabis conclusos; si quis v. g. *epigrammata* exspectet, is sibi imputet, si falsus fuerit, non mihi, qui nihil promiserim. *G.*

10 *A simplicitate tua*) Candore adulari, dissimulare, mentiri, nescio. *G.*

Hoc sensu semper in his epistolis Plinius. Supra aliquoties. Vid. Index. *E.*

plicitate tua peto, ut, quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas: neque est difficile, quod postulo. Nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset aut solum, fortasse posset durum videri dicere, *Quaere, quod agas:* molle et humanum est, *Habes, quod agas.* Vale.

XV.

Futuro consuli, ut auguratur, Asinium, tanquam eius quaestorem futurum, commendat.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius et bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiari-
2 tate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel te-
3 nacissimum vinculum morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod foecunditate uxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis praemia graves faciunt:

peto, ut, quod etc.) Rom. *peto, quod de libello meo,* sine *ut. H.*

Delent *ut* Cortius et Gierigius. Bene. Vid. Drakenb. ad Liv. 32, 35, 5. *S.*

Quaere, quod agas) Circumspice aliud scribendi genus, in quo operae pretium facias: in hoc enim laudem vix assequeris. Contra Plinio potest dici, Habes orationes, in quibus decus aliquod iam consecutus es, in his porro elabora, et spera plausum eruditum; quid tibi vis cum versiculis, quibus facilius partam gloriam effundes, quam novam parias. *G.*

XV, 1 *iudicio facio*) Non caeco impetu, amore praecurrente cognitionem: sed postquam inspexi hominem, et iudicavi amore meo dignum. *G.*

2 *necesse est idem sentias*) Rom. *necesse est, ut idem sentias. H.*

3 *orbitatis praemia*) Orbos enim captant reliqui, et infimis blanditiis testamenti honorem ab iis promereri cupiunt. Multa in

quibus ille despectis, avi quoque nomen adsumsit. Est enim avus, et quidem ex Saturio Firmo, quem diliges, ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Haec eo pertinent, ut scias, quam copio- 4
sam, quam numerosam domum uno beneficio sis obligaturus: ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Opta- 5
mus enim tibi ominamurque in proximum annum consulatum. Ita nos virtutes tuae, ita iudicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut 6
sit eodem anno quaestor, maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus, iuvenis, (nescio an dicam, quod me pater et sentire et dicere cupit, adolescentis verecundia vetat) ipso patre melior. Dif- 7
ficile est, ut mihi de absente credas, quamquam credere soles omnia, tantum in illo industriae, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriae denique esse, quantum expertus invenies. Vellem 8
tam ferax seculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso praeferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos,

orborum captatores Horatius, v. g. Sat. 2, 5, 28. sqq. et Iuvenalis 4, 18. inprimis 5, 137. *Dominus tamen, et Domini Rex Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula Luserit Aeneas, nec filia dulcior illo.* it. 6, 3, 8. sqq. et 12, 99. Lepidissimus autem ut ubique ita circa hoc argumentum, in mortuorum Dialogis Lucianus. *G.*

Ceterum *orbitatis praemia* dicit munera, quae orbis mittebantur ab heredipetis. *E.*

5 *Optamus enim — — consulatum*) Ita et Rom. *H.*

Ita nos etc.) Rom. *Ita nos virtuti tuae iudicia principis augurari volunt.* *H.*

iudicia principis) optimi ac sapientissimi, Traiani, bonos eligere consueti. *G.*

6 *Concurrit*) Prospere simul accidit, vel accedit illis commodis. *E.*

nescio an dicam) Nota, qui veram pulchritudinem vel amas, vel intelligere cupis, ut amare possis; observa igitur ἦθος mirificum, pater videri cupit filium unum se ipso meliorem, adolescentis verecundia vetat hoc dicere Plinium. Ita me Deus amet, ut pater ille amabilis, ut amari dignissimus filius, ut venustissimus, qui ista prodiderit, Secundus, et ipsa dubitatione sua quasi animaverit, atque in rem praesentem nos deduxerit. *G.*

7 *Difficile est* etc.) Rom. *Difficile est mihi, ut de absente credas.* *H.*

8 *hortarer moneremque*) Rom. *hortarer inoraremque.* *H.*

9 ac diu penſitares, quem potiſſimum eligeres. Nunc
vero — Sed nihil volo de amico meo arrogan-
tius: hoc ſolum dico, dignum eſſe iuvenem, quem
10 more maiorum in filii locum adſumas. Debent
autem ſapientes viri, ut tu, tales quaſi a republi-
ca liberos accipere, quales a natura ſolemus opta-
re. Decorus erit tibi conſuli quaeſtor patre prae-
torio, propinquis conſularibus: quibus, iudicio
ipſorum, quamquam adoleſcentulus adhuc, iam
11 tamen invicem ornamento eſt. Proinde indulge
precibus meis, obſequere conſilio, et ante omnia,
ſi feſtinare videor, ignoſce: primum, [quia votis
ſuis amor plerumque praecurrit: deinde,] quod
in ea civitate, in qua omnia quaſi ab occupanti-
bus aguntur, quae legitimum tempus exſpectant,
non matura, ſed ſera ſunt: deinde, quod rerum,

quem potiſſimum eligeres) Sic et Rom. Perperam vulgo *elegeris*. *H.*

9 *Nunc vero — Sed*) Apoſiopeſis elegans. Reticet, quod triſte erat commemorare, et invidioſum, nimirum ſeculum adeo effoetum et inane, ut inveniri par Baſſo virtus non poſſit. *G.*

Rom. *Hunc vero*. *H.*

Perperam. Sic Graeci νῦν δέ. *S.*

in filii locum) Religionem enim et pietatem quaſi paternam inter Conſulem et Quaeſtorem intercedere volebant Romani, de qua *ſortis neceſſitudine*, ut ibi vocatur, loca Ciceronis plura laudat Boſius ad Nepotis Catonem 1, 3. *G.*

10 *tales quaſi a republica liberos*) Rom. *tales a republica liberos*, omiſſo *quaſi*. *H.*

Cortius e codicibus, ordine meliore: *tales quaſi liberos a rep.* *S.*

Decorus erit tibi) Rom. *Decorum erit tibi*. *H.*

11 [*quia votis — deinde,*]) Haec Cortio teſte abſunt in optimis libris et vix efficiunt ſententiam Plinio dignam. *G.*

Haec ita, ut vulgata ſunt, habet Rom. etſi abeſſe poſſunt. *H.*

Immo retinenda ſunt. Omiſit librarius, cuius oculus a priore nota nunc *quia* nunc *quod* ſignificante (unde nata frequentiſſima harum particulauum confuſio; vid. Drakenb. ad Liv. 38, 36, 4. coll. Cort. ad Plin. ep. 1, 13, 4.) ad poſteriorem aberraſſet. Pro genuinis habebat Erneſtius etiam, qui, „Geſnerus," inquit, „ea verba „uncis incluſerat, quos nunc de„levimus. Argumenta Cortii non „ſatis firma ſunt, et a Gierigio „bene refutata. Tironum gratia „monendum, *votis ſuis* non eſſe „dativos, qui a *praecurrit* pen„deant, ſed ablativos hoc ſenſu: „*amor votis ſuis praecurrit* ſcil. „legitimum tempus, non expe„ctare. illud poteſt." *S.*

ſed ſera — rerum) Sic et Rom. *H.*

deinde) Sic libri optimi modo laudati: alii habent *in ſumma*. *G.*

Praeſtat *in ſumma*, a Gierigio bene reductum. Eſt i. q. denique. *S.*

quas adſequi cupias, praeſumtio ipſa iucunda eſt.
Revereatur iam te Baſſus ut conſulem: tu dilige 12
eum ut quaeſtorem: nos denique, utriusque ve-
ſtrum amantiſſimi, duplici laetitia perfruamur.
Etenim quum ſic te, ſic Baſſum diligamus, ut et 13
illum cuiuscunque, et tuum quemcunque quae-
ſtorem in petendis honoribus omni opera, omni
labore, gratia ſimus iuvaturi; perquam iucundum
nobis erit, ſi in eundem [iuvenem] ſtudium no-
ſtrum, et amicitiae meae et conſulatus tui ratio
contulerit: ſi denique precibus meis tu potiſſimum
adiutor acceſſeris, cuius ſenatus et ſuffragio liben-
tiſſime indulgeat, et teſtimonio plurimum credat.
Vale.

XVI.

Hortatur ad ſtudium, quum ſit literis adhuc honor.

C. PLINIVS VALERIO PAVLLINO SVO S.

Gaude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor ſtudiis durat. Proxime,

praeſumtio) Fructus quaſi praecox, cum ante tempus legitimum frui licet votis. Videmus hoc quotidie in lautorum hominum epulis, qui aſparagos, piſa, ceraſa, flores, res alioquin ſatis vulgares, tempore non ſuo magno redimunt, maturas adſpernantur. *G.*

12 *duplici laetitia perfruamur*) Rom. *laetitia duplici perfruamur*. *H.*

13 *cuiuscunque*) ſcil. conſulis fiat quaeſtor. *E.*

omni opera etc.) Rom. *omni opera, labore gratia ſimus adiuturi, perquam iucundum nobis erit, ſi in eundem ſtudium noſtrum.* Deeſt *iuvenem*. *H.*

gratia) Leg. ex libris bonae notae *omni gratia*. *S.*

ſi in eundem etc.) ſi unum eundemque Baſſum non ſolum amicitia mea, ſed et conſulatus tui futuri auctoritate adiutum videro. — Ceterum, ut omnis epiſtola, ita inprimis ultimus locus, *Etenim quum* etc. usque ad finem, tam operoſi ſtudii, quo Plinius ſcripſit, veſtigia habet, ut ſe argutiis, et omnem orationem obſcuritate quadam vix liberam praeſtiterit. *E.*

[*iuvenem*]) Deſideratur haec vox in bonis quibusdam libris, et abeſſe poteſt, indice Cortio. *G.*

ſi denique etc.) Rom. *ſi denique precibus meis tu potiſſimum adiutor adceſſeris, cuius et ſenatus ſuffragio.* *H.*

Cortius ex Mediceo: *cuius et ſuffragio ſenatus l. t.* Ordo hic verborum genuinus. *S.*

XVI. 1 *Gaude meo* etc.) Rom. *Gaudeo meo, gaudeo tuo, gaudeo.* *H.*

quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices,
2 non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, et quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, ma-
3 gno cum labore, sed maiore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiae nostrae praetendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant: nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII.

Admonitus a Gallo, Corelliae suam operam contra designatum consulem pollicetur, idque propter Corellii patris in se merita, quae praedicat.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Et admones et rogas, ut suscipiam absentis Corelliae caussam contra C. Caecilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, que-

2 *scissis tunicis)* Merito miratur Marklandus ad Stat. Silv. 4, 9, 24. quomodo scindi tunicae potuerint, toga integra, suspicaturque legendum *scissa toga, sola velatus tunica.* Huic ita satis putabat fieri posse Cortius, quod toga laxius iniecta prementibus facillime crederet, eam potuisse integram servari, non item tunicam pressius adstrictam. Nobis videbatur ita etiam tueri licere lectionem receptam, uti dicamus, togam et robustiorem et in brachium humerosque collectam facilius vim urgentium sustinuisse, quam tenuioris fili tunicas, quas ita colligere non licuisset. Ita nostris moribus pallio integro scindi possunt vestes aliae. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistolam. Mihi nec Cortii nec Gesneri ratio placet. Sola Marklandi interpretatio intelligi potest. Locus non est satis emendatus, vel ratio vestimentorum, quae hic valuit, nobis ignota est. *E.*

ut in frequentia solet) Rom. *ut in frequentia solet fieri. H.* Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 34, 5. 36, 23, 2. *S.*

XVII, 1 *quod rogas, queror)* Ut ille Terentianus Chremes Andr. 3, 3, 12. *Ah ne me obsecra, Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.* Pluscula ex hoc genere sunt apud Ciceronem, quibus indicatur, in vera amicitia non opus esse precibus ad hoc, ut alter alterius commoda procuret; indicato tantum opus esse, et monitu, ut sciatur, qua ratione consuli illi queat. *G.*

ror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corellii filiam du- 2
bitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaris, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic 3
ipse, cui destinatus est, honor: cuius nobis hoc maior habenda reverentia est, quod iam illo functi sumus. Naturale est enim, ut ea, quae quis adeptus est ipse, quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti, adfuturum me Corellii filiae, 4
omnia ista frigida et inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem aetas nostra graviorem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego, quum ex admiratione diligere coepissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: 5
nihil a me ille secretum, non ioculare, non se-

Admoneri enim debeo etc.) Rom. *Admoneri enim debeo, non rogari ut faciam.* Desunt *ut sciam*, quae tamen adesse debent. Alterum *debeo* minus necessarium est. *H.*

2 *Corellii filiam*) De quo 1, 12. et 3, 3. quae ad ipsam Corelliam scripta est. *G.*

non plane familiaris) Lectio elegans et vera a Cortio e MSS. prolata. *Non plane familiaris amicitia, sed amicitia tamen.* Consueta Plinio ellipsis. Etiam reliqua, in quibus a Cellariana editione hic disceditur, Cortii debentur diligentiae. *G.*

Rom. *non plane familiaris, sed tamen amicitia. H.*

3 *Accedit huc dignitas* etc.) Rom. *Adcedit huc dignitas hominus adhoc ipse, cui destinatus est honor, cuius nobis maior habenda reverentia est*, non *agenda. H.*

Ad hoc verum videtur. Paullo ante ep. 16, 2. *Ad hoc quidam ornatus adolescens* etc. multisque aliis locis. *S.*

Naturale est enim etc.) Rom. *Naturale est enim, ut ea, quae quis adeptus est, ipse quam amplissima existimari velit. H.*

Rectius post *ipse* inciditur. *S.*

4 *subtiliorem*) doctiorem, ut supra Epist. 1, 22. Semper subtilitate, si de ICtis vel oratoribus sermo est, acumen, prudentia, doctrina comprehenditur. Vid. Lex. techn. rhet. lat. s. v. *Subtilis. E.*

Ep. 2, 9, 3. *iuvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum. S.*

Rom. *subtiliorem tulit.* Abest *denique. H.*

Abest item in Mediceo: nec commode hic ponitur. *S.*

quod evenire contra solet) Plerique enim extra nitent, introrsum turpes; quo magis noveris, eo magis contemnendi. Hinc illud, quod minuit praesentia famam, quod pauca adeo beata coniugia. *G.*

5 *nihil a me ille secretum*) Rom. *nihil ille a me secretum*, ut scripti omnes. *H.*

6 rium, non triſte, non laetum. Adoleſcentulus eram, et iam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut aequali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus ſuffragator et teſtis; ille in inchoandis deductor et comes; ille in gerendis conſiliator et rector; ille denique in omnibus officiis noſtris, quamquam et imbecillus et ſenior, quaſi iuvenis et validus conſpiciebatur.
7 Quantum ille famae meae domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adſtruxit?
8 Nam quum forte de bonis iuvenibus apud Nervam imperatorem ſermo incidiſſet et plerique me laudibus ferrent, paullisper ſe intra ſilentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, *Neceſſe eſt*, inquit, *parcius laudem Secundum, quia nihil niſi ex con-*
9 *ſilio meo facit.* Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat: nihil me facere non ſapientiſſime, quum omnia ex conſilio ſapientiſſimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiae ſuae, (ut ipſa ſolet praedicare) *Multos quidem amicos*, inquit, *tibi in longiore vita paravi, praeci-*
10 *puos tamen, Secundum et Cornutum.* Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentiſſimi vi-
11 ri deſtituiſſe. Quare ego vero Corelliae adero promtiſſime; nec ſubire offenſas recuſabo: quamquam non ſolum veniam me, verum etiam laudem

6 *reverentia, ut aequali, habebatur*) Rom. *reverentia, ut ab aequali, habebatur. H.*

Longe praeſtat noſtra lectio. Reverentia non adoleſcentulis defertur, ſed ſenioribus. *S.*

quamquam et imbecillus et ſenior) Rom. *quamquam et imbecillis et ſenior. H.*

Bene habet noſtra forma. Vid. Corr. ad Salluſt. p. 24. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 392. *S.*

7 *quantum in publico*) Rom. *in publico*, omiſſo *quantum. H.*

8 *Neceſſe eſt* etc.) alioqui non tam Secundum laudarem, quam me ipſum, auctorem omnium eius factorum. *S.*

9 *Multos quidem amicos* etc.) Rom. *Multos quidem amicos tibi*, ſine verbo *inquit*, nec male. *H.*

10 *Quod dum recordor*) Rom. *Quod cum recordor. H.*

11 *Quare ego vero*) Vid. de hac compoſitione ad 3, 8, 4. *G.*

apud istum ipsum, a quo, ut ais, nova lis fortasse, ut feminae, intenditur, arbitror consequuturum, si haec eadem in actione, latius scilicet et uberius, quam epistolarum angustiae sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII.

Antonini epigrammata Graeca laudat, ex quibus Latine se, sed impari successu, convertisse dicit.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Graeca, quam quod quaedam aemulari Latine et exprimere ten- 1
tavi? In deterius quidem. Accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, egestate patrii sermonis. Quod si haec, quae sunt et Latina, et mea, ha- 2

ut feminae) Scio quas interpretationes admittat ἡ *ut*. Potest intelligi, *tanquam feminae*, quae consilii inops sit. Verum hoc prudentiae adversarii repugnat et honestati, quam non negat illi hoc ipso loco Plinius. Potest intelligi de iuribus et privilegiis mulierum, et hoc malim. * Sed vide tamen, an non commodius sit, si addicant quandoque libri, legere simpliciter, *nova lis fortasse* huic *feminae intenditur*. G.

Plane et certo scire, quem sensum nunc illa, *ut feminae*, habeant, non possumus prius, quam, qualis illa *nova lis* fuerit, didicerimus. Interim Gesneriana illa sufficient. *E.*

Ita interpungo: *a quo, ut ais nova lis, fortasse ut feminae intenditur*. Litem intendi a Caecilio, certum erat; eam vero, ut feminae, intendi, Galli coniectura fuit. *H.*

XVIII *Antonino)* Conf. supra 4, 3. G.

1 *quaedam aemulari* etc.) Rom. *quaedam Latine aemulari et exprimere tentavi. H.*

In deterius etc.) Rom. *In deterius tamen accidit hoc. H.*

Tamen etiam Cortiana. Mihi *quidem* genuinum videtur. *S.*

inopia, vel potius) Rom. *inopia, ac potius. H.*

Vid. Cort. ad 2, 14, 13. *S.*

ut Lucretius ait) v. g. de *homoeomeria* Anaxagorae 1, 832. *Quam Graeci memorant, nec nostra dicere lingua Concedit nobis patrii sermonis egestas.* Add. 1, 140. Est autem *egestas* amplius quiddam et gravius, quam *paupertas*. G.

bere tibi aliquid venuſtatis videbuntur, quantum putas ineſſe eis gratiae, quae et a te, et Graece, proferuntur? Vale.

XIX.

Uxoris ingenium et mores, ſoceri ſorori, quae educaverat, mirifice laudat, et gratias agit.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Quum ſis pietatis exemplum, fratremque optimum, et amantiſſimum tui, pari caritate dilexeris,
filiamque eius, ut tuam, diligas, nec tantum amitae eius, verum etiam patris amiſſi adfectum re-
praeſentes; non dubito, maximo tibi gaudio fore,
quum cognoveris, dignam patre, dignam te, di-
2 gnam avo evadere. Summum eſt acumen, ſumma
frugalitas: amat me, quod caſtitatis indicium eſt.
Accedit his ſtudium literarum, quod ex mei cari-
3 tate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediſcit
etiam. Qua illa ſolicitudine, quum videor acturus,
quanto, quum egi, gaudio adficitur? Diſponit,
qui nuntient ſibi, quem adſenſum, quos clamores
excitarim, quem eventum iudicii tulerim. Eadem,

XIX *Hiſpullae*) Corellii, de quo 1, 12. et 3, 3. itemque 4, 17. viduae. *G.*

1 *fratremque optimum*) Patrem Calpurniae ſecundae coniugis Plinii noſtri ante patrem ſuum Fabatum, quod vel ex hac epiſtola verbisque quae tractamus apparet, defunctum. *G.*

nec tantum amitae eius) Rom. *nec tantum amitae ei*, non *eius*, quod deterius eſt. *H.*

Sic et alii libri. Bene. Saepius confuſa *ei, eius*. Vid. Cort. ad 2, 9, 4. Similiter 2, 1, 8. *praeterea quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. S.*

2 *acumen*) animi velocitas, agilitas, non ſemper coniuncta illa cum frugalitate. Sic, Columella auctore 1, 9, 4. vineae non tam homines *frugi*, quam *acuminis ſtrenui* exigunt. *S.*

caſtitatis indicium) Quomodo? Nempe Plinius paullo poſt ipſe cauſſam ſuam dicit. *Non aetatem meam*, inquit, *aut corpus, quae paullatim occidunt ac ſeneſcunt, ſed gloriam diligit.* Itaque et eam ex ſui caritate *ſtudium literarum concepiſſe* praedicat. Niſi cui forte magis placuerit, illa *amat me* ita inſignire voce et pronuntiatione, ut ſenſus prodeat hic: amat me ſolum, mei unius amore contenta eſt. *E.*

3 *quos clamores*) Plauſus. vid. 4, 5, 1. *G.*

sit quando recito, in proximo, discreta velo, se-
det, laudesque nostras avidissimis auribus excipit.
Versus quidem meos cantat formatque cithara, 4
non artifice aliquo docente, sed amore, qui ma-
gister est optimus. His ex caussis in spem cer- 5
tissimam adducor, perpetuam nobis maioremque
in dies futuram esse concordiam. Non enim aeta-
tem meam, aut corpus, quae paullatim occidunt
ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud de- 6
cet tuis manibus educatam, tuis praeceptis insti-
tutam: quae nihil in contubernio tuo viderit, nisi
sanctum honestumque: quae denique amare me
ex tua praedicatione consueverit. Nam quum ma- 7
trem meam parentis loco venerarere; me quoque
a pueritia statim formare, laudare, talemque,
qualis nunc uxori meae videor, ominari solebas.
Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod il- 8
lam mihi; illa, quod me sibi dederis, quasi invi-
cem elegeris. Vale.

XX.

De libris Maximi cum laude eorundem iudicat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid

4 *Versus quidem meos* etc.) Rom. *Versus quidem meos cantat etiam format atque cithara*, male. *H.*

Etiam genuinum puto: *atque* natum est ex iteratione duarum literarum. *S.*

formatque cithara) Hoc ita intelligo: formam et speciem quandam versibus dat, eos cithara ornat, ut iam magis etiam placeant. Non raro *formare* ita dicitur, ut adiunctam commendandi aut ornandi notionem habeat, inprimis de oratione. *E.*

Immo simpliciter est, ad sonum citharae modulatur. Vide, praeter interpretes ad h. l., Aeg. Forcellin. Lex. h. v. *S.*

5 *Non enim aetatem meam)* Rom. *Non aetatem meam*, sine *enim*. *H.*

7 *Nam quum matrem* etc.) Rom. *Nam cum matrem meam parentis vice dilexeris: me e pueritia*, omisso *quoque*. *H.*

Placuit *vice dilexeris* Cortio et Gierigio: nec ego refragor. Mallem tamen *diligeres*. *S.*

8 *quasi invicem elegeris*) Sic et Rom. *H.*

XX, 1 *Quid senserim* etc.) Rom. *Quid senserim de singulis tuis libris*. *H.*

2 de universis generaliter iudicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, et cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, et horum
3 utrumque invicem adiumento fuit. Nam dolori sublimitatem et magnificentiam ingenium; ingenio vim et amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI.

Helvidias sorores, a partu exstinctas, deflet.

C. PLINIUS VELIO CEREALI SUO S.

Tristem et acerbum casum Helvidiarum sororum! Utraque a partu, utraque filiam enixa decessit.
2 Adficior dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo foecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quae sunt parentibus statim, et dum nascuntur, orbatae. Angor optimorum

2 *opus pulchrum) pulchrum*, si certam notionem quaerimus, apud Plinium fere habet laudem utilitatis, et honestatis, quae h. l. ad argumentum referri possunt. Cf. Ep. 3, 18, 3. — *varium*, rerum vicissitudine, quae taedium legendi tollit, τὸ ποικίλον Graecorum, cui τὸ ὁμοειδὲς, προσκορὲς, μονότροπον opponunt. — *purum*, emendatum, latinum. vid. Cic. de Or. 3, 8. et 10. et Brut. 74. ubi *inquinate loqui* contrarium illi puritati vitium commemoratur. *E.*

vectus es etc.) Rom. *vectus es: horum utrumque invicem adiumento fecit.* Male hoc pro *fuit*. *H.*

3 *amaritudinem)* Quam δριμύτητα vocant Graeci, acrimoniam vehementem ac mordacem, quae ad iram, invidiam, reprehensionem, severitatem, pertinet. *G.*

XXI, 1 *Helvidiarum*) De quarum patre et actione librisque, quos deinde §. 3. commemorat, agit infra 9, 13. *G.*

Utraque a partu) Rom. *Utraque partu*, sine praepositione. *H.*

2 *Ita mihi luctuosum videtur)* Etsi ita omnes adhuc ediderunt, nec aliud quidquam in scriptis reperitur: apertum tamen est, Plinium scripsisse, *Id mihi luctuosum videtur*. Non supra modum se dolere dicit: sequitur, quid luctuosissimum putet: postremo quid solatio sit, exponit. *H.*

Vulgatam Gierigius tuetur loco Tulliano Verr. 1, 46. Vid. Clav. Cicer. *S.*

maritorum, augor etiam meo nomine. Nam pa- 3
trem illarum defunctum quoque perseverantissime
diligo, ut actione mea, librisque testatum est,
cui nunc unus ex tribus liberis superest, domum-
que, pluribus adminiculis paullo ante fundatam,
desolatus fulcit ac sustinet. Magno tamen fo- 4
mento dolor meus adquiescet, si hunc saltem for-
tem et incolumem, paremque illi patri, illi avo
fortuna servaverit. Cuius ego pro salute, pro
moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus
factus est. Nosti in amore mollitiem animi mei, 5
nosti metus. Quo minus te mirari oportebit,
quod plurimum timeam, de quo plurimum spero.
Vale.

XXII.

Iunii Maurici graviter et fortiter dicta.

C. PLINIVS SEMPRONIO RVFO SVO S.

Intersui principis optimi cognitioni, in consilium
adsumtus. Gymnicus agon apud Viennenses, ex
cuiusdam testamento, celebrabatur. Hunc Tre-
bonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in
duumviratu suo tollendum abolendumque curavit.
Negabatur ex auctoritate publica fecisse. Egit 2

3 *domumque — sustinet)* unus ex tribus liberis gentem et familiam sustinet. Hanc sententiam ornat: *domus* est familia, hanc *fundatam* a patre, liberi tanquam *adminicula* fulciunt ac sustinent. *E.*

4 *unicus factus*) Metuebat enim, ne forte hunc iam unicum filiolum nimius amor matris, ut fit, corrumperet. *E.*

Rom. *quod unicus est.* Deest *factus*, quod abesse quidem potest, nec tamen unius exemplaris suffragio damnandum videtur. *H.*

5 *mollitiem animi mei*) Rom. *mollitiam a. m. H.*

XXII, 1 *in duumviratu) Duumviros* in coloniis et municipiis eo loco fuisse inter decuriones, quo in Senatu Romano Consules, notum. Laudarunt iam hic viri docti Sigonium de iure Ital. 3, 4. *G.*

Rom. *in duumviratu tollendum.* Abest *suo. H.*

Deest in aliis quoque libris, omisitque Cortius. Et potest commode abesse: saepe tamen *suus* additum est, ubi tuto omitti potuisset. Vid. Drakenb. ad Liv. 3, 8, 8. *S.*

ipſe cauſſam non minus feliciter quam diſerte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus et bonus civis in negotio ſuo mature et
3 graviter loquebatur. Quum ſententiae perrogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennenſibus agona; adiecit, *Vellem etiam Romae*
4 *tolli poſſet.* Conſtanter, inquis, et fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non eſt. Idem apud Nervam imperatorem non minus fortiter. Coenabat Nerva cum paucis. Veiento proximus, atque etiam in ſinu recumbebat. Dixi omnia,
5 quum hominem nominavi. Incidit ſermo de Catullo Meſſalino, qui, luminibus orbatus, ingenio ſaevo mala caecitatis addiderat: non verebatur, non erubeſcebat, non miſerebatur; quo ſaepius

2 *mature et graviter*) Macrob. Saturn. 5, 1. Sunt, inquit, ſtili dicendi duo, diſpari moralitate diverſi. Unus eſt *maturus et gravis*, qualis L. Craſſo adſignatur etc. Iam de eodem Craſſo Cicero Bruto 38. Equidem Craſſo nihil ſtatuo fieri potuiſſe *perfectius.* Erat ſumma gravitas etc. *E.*

3 *Vellem etiam Romae*) Viri graves ſemper ludos publicos, otii, luxuriae, libidinum officinas, vel contemſerunt vel reprehenderunt: Chriſtiani etiam deteſtati ſunt, ac *daemonum malorum conſiſtoria* dixere. *G.*

4 *Dixi omnia*) Satis tibi iam deſcripſi hominem, cum nominavi. Impotentem adulatorem et gratia principis abutentem colligas ex Iuvenalis 3, 185. et 6, 113. Cum Catullo Meſſalino iungit 4, 113. ubi Senatum Domitiani recenſet de magno piſce convocatum, *Et cum mortifero prudens Veiento Catullo*, qui mox *coecus adulator* ab eo vocatur. Dicit deinde talem ſententiam Veiento, unde inter principes adulatores fuiſſe intelligas. *G.*

5 *Catullo Meſſalino*) De quo modo ex Iuvenali. Unde probari poſſit, eſſe eum ipſum Catullum, cuius Cyrenaicae praefecti crudelitatem in Iudaeos, et miſerum vitae exitum enarrat Ioſephus de Bello Iud. 7. extr. neſcio. Ingenium quidem convenit, nec repugnant tempora. Inter dedecora ſeculi Domitiani refert etiam Meſſalinum Tac. Agric. c. 45. *G.*

mala caecitatis) Non phyſica, ut diſtinguunt hodie, ſed moralia, quae ſtatim ſequuntur, quod non erubeſceret etc. Iuvenalis aliter, ſed amare non minus de eodem homine 4, 113. *Qui nunquam viſae flagrabat amore puellae. G.*

Plinius hoc vult: in Meſſalino ingenii ſaevitiam caecitate etiam auctam fuiſſe: itaque *non verebatur, non erub.* Nam hi animi motus oculorum uſu maxime adiuvantur. Qui uſus ſi tollitur caecitate, ipſum hoc adiumentum tollitur: homo ſaevus tum multo fit ſaevior. *E.*

non erubeſcebat etc.) Rom. *non erubeſcebat, non miſerabatur. Quo ſaepius a Domitia-*

a Domitiano non ſecus ac tela, quae et ipſa caeca et improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De eius nequitia ſanguinariisque 6
ſententiis in commune omnes ſuper coenam loquebantur, cum ipſe imperator, *Quid putamus paſſurum fuiſſe, ſi viveret?* et Mauricus, *Nobiscum coenaret.* Longius abii, libens tamen. Pla- 7
cuit agona tolli, qui mores Viennenſium infecerat, ut noſter hic omnium. Nam Viennenſium vitia intra ipſos reſidunt, noſtra late vagantur: utque in corporibus, ſic in imperio, graviſſimus eſt morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

XXIII.

Laudat Pomponium, ſapienter otio in ſenectute uſum: ſibique ſimilem aliquando quietem optat.

C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognovi, te, ut ſapientia tua dignum eſt, et disponere otium et ferre, habitare amoe-

no, et in fine ſententiae *contorquebatur.* Semper et aliis locis Plinio *miſerari* potius in ore fuiſſe reperio, quam *miſereri.* *H.*

6 *De eius nequitia)* Rom. *De huius nequitia:* paucisque interiectis, *cum ipſe imperator.* Optime. *H.*

Nobiscum coenaret) Amariſſima vox, qua lenitatem aut lentitudinem potius et ἀοργησίαν Nervae obiicit Mauricus. *Nobiscum coenaret,* inquit, non minus quam Veiento ille ſocius ſcelerum, in tuo, Caeſar, ſinu recumbit. *G.*

7 *vitia intra ipſos reſidunt)* Sic et Rom. *H.*

XXIII, 1 *et disponere otium et ferre)* Sic et Rom. *H.*

Ferre otium dicunt eſſe eius, qui otio bene utatur. Non placet hic ſenſus, qui in hoc loco etiam frigeret. Puto exquiſitius, ut ſolet, Plinium *ferre otium* dixiſſe de eo, qui non in uno loco nec uno modo otioſus eſt. Hinc illa otii varietas, *nunc terra, nunc mari corpus agitare; disputare, audire* etc. Vulgarius erat *disponere otium,* ergo addidit *ferre,* ſimili ſenſu, ſed acriori metaphora. *E.*

Hoc vero argutari eſt. Sane otium ſapienter ferre, h. e. ita, ut ne pro onere habeatur, non omnium eſt ſenum. Cicero quidem in quatuor cauſſis, cur ſenectus vulgo miſera videatur, primam numerat, quod avocet a rebus gerendis. *S.*

nissime, et nunc terra, nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie tamen
2 aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipublicae, quamdiu decebat,
3 obtulerit. Nam et prima vitae tempora et media patriae, extrema nobis impertire debemus, ut ipsae leges monent, quae maiorem annis LX otio
4 reddunt. Quando mihi licebit? quando per aetatem honestum erit imitari istud pulcherrimae quietis exemplum? quando secessus mei non desidiae nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV.

Fragilitatis humanae admonetur, quum nullos in quadruplici iudicio, quos iuvenis in eodem habuerat, socios vidisset.

C. PLINIVS VALENTI SVO S.

Proxime quum apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem, subiit recordatio, egisse me iu-

3 *maiorem annis LX)* Sen. de brevit. vitae c. 20. *Lex a sexagesimo anno senatorem non citat.* Sed Seneca pater controv. 1, 8. *Senator post sexagesimum et quintum annum in curiam venire nec cogitur nec vetatur.* Diversaene leges sunt, an interdum rotundo numero utuntur scriptores, an numeri corrupti? Observat certe Cortius, in optimis Plinii Codicibus numerum plane abesse. Videndi, ad priorem locum Senecae Lipsius; ad alterum, qui in primis copiosus est, Schottus, qui etiam de *senibus depontanis*, h. e. de ponte comitiorum post LX. annum deiiciendis, disputat. *G.*

Rom. *quae maiorem annis otio reddunt.* Numerus LX non adest. *H.*

4 *Quando mihi licebit*) Vid. 3, 1, 12. *G.*

XXIV, 1 *Proxime quum etc.)* Rom. *Proxime cum apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem:* proxime, *aeque in quadruplici. Processit. H.*

in quadruplici iudicio) Vid. 1, 18, 3. Ceterum non puto commode abesse haec verba in MSS. a Cortio laudatis, propter verba, quae sequuntur, *aeque in quadruplici. G.*

Si quid delendum esset, ego delerem *apud centumviros*. Nam haec verba ab aliquo explicandi quadruplicis iudicii caussa adscribi poterant. *E.*

venem aeque in quadruplici. Processit animus, 2
ut solet, longius: coepi reputare, quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram, qui in utroque dixissem: tantas conversiones aut fragilitas mortalitatis aut fortunae mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc ege- 3
rant, decesserunt; exsulant alii; huic aetas et valetudo silentium suasit; hic sponte beatissimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos 4
quam multa mutata sunt! Studiis processimus: studiis periclitati sumus, rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiae, et obfue- 5
runt, iterumque prosunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, aevum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nul- 6
li rei fidere, quum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare 7
est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel praeceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quae ratio huius epistolae fuit. Vale.

A Plinio scriptum puto: *Proxime quum apud centumviros dixissem, subiit recordatio, egisse me iuvenem aeque in quadruplici iudicio.* Sic cod. Voss. *S.*

2 *socios laboris habuissem)* Rom. *laboris socios habuissem.* *H.*

4 *studiis periclitati sumus)* sub Domitiano bonos quacunque arte suspectos habente. Breviter complectitur cursum illum suum Paneg. 95, 4. *G.*

Ex eodem hoc loco Panegyr. discimus, Plinium *studiis processisse*, cum eloquentiae munere et laudibus plures deinceps honores, Quaesturam, Tribunatum, Praeturam consequeretur. *E.*

5 *Profuerunt nobis bonor.* etc.) Rom. *Profuerunt nobis amicitiae bonorum et obfuerunt, iterumque prosunt.* Deinde, *aevum putes.* *H.*

Hinc apparet, unde in aliis iteratio vocis *bonorum* nata sit. Placuit ea Corrio et Gierigio: pro sua, opinor, Plinius non agnosceret. *S.*

6 *potest esse documento)* admonere nos potest. *E.*

nihil — fidere) Videtur hic aliquid deesse ad sensus integritatem. Num post *fidere* excidit *decere?* *S.*

XXV.

Narrat evenisse, quod de tabellaria lege praedixerat: et in scurriliter ludentes invehitur.

C. PLINIVS MESSIO MAXIMO SVO S.

Scripseram tibi, verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod exsisteret: factum est. Proximis comitiis in quibusdam tabellis multa iocularia, atque etiam foeda dictu; in una vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum no-
2 mina inventa sunt. Excanduit senatus, magnoque clamore ei, qui scripsisset, iratum principem est comprecatus. Ille tamen fefellit, et latuit, fortasse
3 etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in
4 senatu dicax et urbanus et bellus est? Tantum licentiae pravis ingeniis adiicit illa fiducia, *Quis enim sciet?* Poposcit tabellas, stilum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit.
5 Inde ista ludibria, scena et pulpito digna. Quo te vertas? quae remedia conquiras? Ubique

XXV, 1 *Scripseram tibi)* supra 3, 20. *G.*

2 *magnoque clamore* etc.) Rom. *magnoque clamore in eum, qui scripsisset, iratum principem imprecatus est. H.*

iratum principem) Uti contra *propitium principem* comprecabantur. vid. 6, 5, 5. *G.*

3 *tam serio tempore* etc.) Rom. *tam serio tempore scurriliter ludat. H.*

ludat) Praestat Gierigii aliorumque *ludit. S.*

4 *tabellas)* Leg. *tabellam.* Scriptum fuit *tabellā,* ubi cum lineola transversa, quod in codicibus saepe factum, excidisset, post voci illi *s*, proximae prima litera, adhaesit. *S.*

demisit caput) scribendi caussa, in sinum vestis, quo facto non ita facile apparet, si conscientia ruborem illi exprimat. *Itaque non multum tribuo coniecturae meae, qua putabam, forte scriptum fuisse *demisit tabulam*, id est, *tabulam* suffragii, in situlam. *G.*

Gesnerus argutatus est, cum ista scriberet. In illo *caput demittere* nil est aliud nisi caput incurvare, ut fit, scribendi caussa. Gestus et actus describuntur hominis ad scribendum se comparantis. Nec de sinu vestis, nec de rubore conscientiae cogitandum. *E.*

neminem veretur etc.) Rom. *neminem veretur, sed contemnit. H.*

vitia remediis fortiora. Ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἄλλῳ μελήσει, cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adiicit haec nostra iners, sed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI.

Pollicetur, libellos se emendaturum esse, etiam alios additurum.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Petis, ut libellos meos, quos studiosissime comparasti, recognoscendos emendandosque curem. Faciam. Quid enim suscipere libentius debeo, te praesertim exigente? Nam cum vir gravissi- 2
mus, doctissimus, disertissimus, super haec occupatissimus, maximae provinciae praefuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum; quanto opere mihi providendum est, ne haec pars sarcinarum, tanquam supervacua offendat? Adnitar 3
ergo primum, ut comites istos quam commodissimos habeas; deinde, ut reversus invenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

5 Ἀλλὰ ταῦτα) Non recte distinxerunt nuperi editores, neque melius interpretati sunt ista, *sed haec alii eorum, qui supra nos, erunt curae.* Debebant ita: *Sed haec supra nos: alii curae erunt.* nimirum Traiano, optimo principi, *cui multum quotidie vigiliarum* etc. Adiungenda enim haec propositio, nec, ut adhuc factum, interpuncto a Graecis separanda. *G.*

Graeca in Rom. desunt, quae ita Latine converto: *Sed haec, quae supra nos sunt, alii curae erunt.* Ita, ut post ἡμᾶς incidatur, non est necesse. *H.*

Accuratius sic convertas: *Sed haec ex iis, quae supra nos, alii curae erunt.* Ante ἄλλῳ fortasse ὁ excidit. *S.*

XXVI, 1 *recognoscendos emendandosque*) Voluit Nepos libros Plinii emendatissime scriptos habere, *einen revidirten und berichtigten Text der Schriften des Plinius.* De vitiis librariorum, non ipsius scriptoris, cogitandum. *S.*

2 *ne haec pars* etc.) Rom. *ne te haec pars sarcinarum, tamquam supervacua, offendat. H.*

Pronomen Cortius et Gierigius bene revocarunt. *S.*

supervacua) propter vilitatem abiicienda. *E.*

XXVII.

Commendat Augurini poëmata, occasione eorum, quae in laudem suam scripserat.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Tertius dies est, quod audivi recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. Poëmatia appellat. Multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa
2 tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis, puto, nihil generis eiusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor eius, aut
3 quod me ipsum laudibus evexit. Nam lemma sibi sumsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicii mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, et iam explicui.

4 *Canto carmina versibus minutis,*
His, olim quibus et meus Catullus,
Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi priores.

XXVII, 1 *Tertius dies est* etc.) Rom. *Tertius dies est, quod audivi Sentium Augurinum.* Deest *recitantem. H.*

tenuiter) in laudem dictum. Opp. *sublimiter.* Conf. Ernest. Lex. Techn. Lat. Rhet. v. *tenuis. S.*

multa tenere, multa dulciter) Rom. *multa tenerrime, multa dulciter. H.*

2 *nihil generis* etc.) Rom. *nihil generis eiusdem gravius et absolutius.* Postea, *laudibus vexit. H.*

3 *lemma sibi sumsit*) Paregmenon esset, si Graece locutus esset: λῆμμα enim *sumtio* est. Intelligit nempe argumentum seu materiam, quam quis sibi sumit. Unde inscripta paucis vel singulis adeo verbis argumenta *lemmata* et ipsa dicuntur. Mox *lemma* pro carmine posuit, ut scilicet *argumentum* pro narratione vel pictura. *G.*

si mihi ex hoc ipso lemmate) Rom. *si mihi ex hoc lemmate,* sine *ipso.* Haec vero ita interpungo: *si mihi ex hoc* [ipso] *lemmate secundus versus occurrerit: (nam ceteros teneo) et iam explicui,* scil. totum carmen, et secundum quoque versum, qui exciderat, in memoriam redigo. *H.*

4 *Canto* etc.) Vid. Antholog. Lat. II. epigr. 254. *E.*

est mihi priores) Ut deinde, *Ille q Plinius, ille quot Catones!* Est mihi instar multorum Catonum, instar antiquorum om-

Mavult versiculos, foro relicto.
Et quaerit, quod amet, putatque amari,
Ille o Plinius, ille quot Catones!
I nunc, quisquis amas, amare noli.

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam ex-

nium. Hi enim Plinio sunt *priores*, v. g. 3, 4. 5. Neque singularis *est* offendere quemquam debet. Multa ex eo genere se contulisse ait Cortius ad illud Lucani 3, 108. *Omnia Caesar erat.* Et sane incommodo nostro illis thesauris perpetuo forte carebimus. *G.*

Vid. omnino Heusinger. in Addend. ad Vechner. Hellenol. p. 587. ubi et hoc loco utitur. *S.*

putatque amari) Sensus plane idem est, sive legas, *putat amari* se Plinius, sive, paullo altius repetita constructione, *quaerit, quod amet, et quod putat* mutuo se *amare,* quod placet Cortio. Nisi quod sic melius legeretur *putet,* et quod obscura est nihilo minus constructio. Reliqua in hoc epigrammate s. lemmate dedimus ad mentem Heinsii, et qui illum laudat Cortii, h. e. ex auctoritate MSStorum. *G.*

Rom. *Et quaerit, quod amet, iuvatque amare,* rectius, ni fallor, quam vulgo. *Iuvat amare* est, iucundum ei est, non pudet eum amare. *H.*

Veram lectionem esse *quod amet, putatque amari,* patet ex ipso Plinio Lib. IX. Epist. 33. *amari putat, amat ipse, neuter timet, neuter timetur. Burmann. in Anthol. Lat. l. l.*

Ille o Plinius etc.) Rom. *Illos (Plinius ille) quid Catones.* corrupte. In postremo versu minus aberrasse videtur:

I nunc, quisquis amas, amare noli.

Id est, noli fateri, te amare, quamvis uraris. *H.*

I nunc, quisquis) Si figuram demas, hoc dicit, Post Plinium auctorem mollium et amatoriorum versiculorum, pudere neminem eius rei debet. *Amas* enim et *amare* non ad rem ipsam, sed ad versiculos pertinere, res loquitur. Inter egregia enim humanae stultitiae specimina illud referas non postremum, quod licet multis verbis, lacrymis etiam et Deorum invocationibus atque sacramentis interpositis, ea de se praedicare poëtis, quae si fecisse eos alius arguat, calumniatorem dicant et inimicum machinis omnibus repellendum.

Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum; versiculos, nihil necesse est.

vid. noster 4, 14, 4. sq. et 5, 3. init. Sic Vara Vibiam sequitur, Secundus Catullum, hunc Augurinus; hos quasi re bene gesta, et sub magnis auspiciis sexcenti minuti Musarum stupratores, qui meminisse debebant illius, quod est apud Quintilianum 10, 1, 100. ubi tales ait *mores suos fateri.* Sidon. Apoll. 3, 13. ult. *Denique facilius obtingit, ut quispiam seria loquens vivat obscene, quam valeat ostendi, qui pariter exsistat improbus dictis et probus moribus. G.*

Praeclare haec omnia Gesnerus, cum semel ultimi versus hunc sensum statuisset: *post Plinium pudere neminem eius rei debet.* Sed nescio quomodo mihi videbatur sensus plane contrarius inesse hic: *post Plinium nemo audere debet similia scribere, viliora scilicet scripturus. E.*

preſſa? Ad hunc guſtum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama iuvenem et temporibus noſtris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonino: quorum alteri
6 adfinis, utrique contubernalis eſt. Poſſis ex hoc facere coniecturam, quam ſit emendatus adoleſcens, qui a graviſſimis ſenibus ſic amatur. Eſt enim illud veriſſimum

γιγνώσκων, ὅτι
Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Vale.

5 *Ad hunc guſtum*) Opportune laudavit huc Cortius Senec. de clem. 1, 1. *Principatus tuus ad anni guſtum exigitur:* quemadmodum Gronovius hoc noſtro ad Senecam uſus fuerat. *Guſtus* eſt ſpecimen, quod a venditore rerum eſculentarum poculentarumve emtori offertur. *G.*

Spurinna) De quo 3, 1. de Antonino 4, 3. *G.*

vivit cum Antonino etc.) Rom. *vivit cum Antonino pio; quorum alteri.* Gloſſa. *H.*

6 *qui a graviſſimis* etc.) Rom. *qui a graviſſimis ſenibus ſic ornatur amaturque.* *H.*

Genuinum videtur. Secundus 6, 34, 1. *gladiatorium munus Veronenſibus noſtris promiſiſti; a quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris.* *S.*

γιγνώσκων, ὅτι) *Mihi non ſit veriſimile, ita, ut hic expreſſus eſt, laudatum a Plinio Euripidis locum. Certe illud γιγνώσκων non apparet, quomodo uſurpare potuerit. Cohaeret enim ſententia, quam ex Barneſianis fragmentis, Phoenice, verſ. 9. (ex Aeſchine in Timarchum p. 191. edit. 1607. f.) proponemus, hoc modo,

Ὅστις δ' ὁμιλῶν ἥδεται κακοῖς ἀνὴρ,
Οὐ πώποτ' ἠρώτησα, γιγνώσκων, ὅτι
Τοιοῦτός ἐστιν, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Negat ſe inquirendum ultra putaſſe in mores eius viri, qui pravorum conſortio delectaretur, *quod ſciret*, talem eſſe, quales ſint, quorum ſocietate gaudeat. Quomodo, quaeſo vos, illud γιγνώσκων ad Plinii ſententiam pertinet? Quantum ſibi in Graeca licere putaverint librarii et Critici, conſtat. Itaque putaverim ita dediſſe Plinium: Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Vocem ἕκαστος habent libri quidam: eiecerunt, puto, qui apud Aeſchinem abeſſe, et in metro redundare, viderent. *G.* Add. Geſneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.

Scribendum, ut habet margo Stephanicae Aeſchinis pag. 21, 42. Τοιοῦτός ἐσθ' οἷοις περ ἥδεται ξυνών. *S.*

XXVIII.

Cornelii Nepotis et T. Cassii imagines pro Herennii bibliotheca fieri postulat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Herennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis et Titi Cassii: petitque, si sunt isthic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam 2
tibi potissimum iniungo: primum, quia desideriis meis amicissime obsequeris: deinde, tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum: postremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen eius auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris et diligis. Peto autem, ut pictorem quam dili- 5
gentissimum adsumas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua, rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, sinas aberrare. Vale.

XXVIII inscr. Rom. *Iulio Severo. H.*

1 *T. Cassii)* Circa nomen et patriam huius Cassii nihil constitui potest. Coniecturas dabunt Cellarius et Cortius. *G.*

Gierigius existimat, intelligi posse Cassium Severum, Augusto aequalem, quem ab eloquentia laudarunt Senec. Controv. 3. init. Plin. H. N. 7, 12. Quintil. inprimis X, 1, 116. ubi tamen eius acerbitatem improbat. Historiam ab eo scriptam commemorat Sueton. Vesp. 2. Idem et passim cum Cornelio Nepote laudatur, ut Tertull. Apol. 10. Minuc. Fel. Oct. 22. Lactant. Inst. 1, 13. *E.*

Rom. *Cornelii Nepotis et Titi Catii.* Deinde, *pingendasque deligere. H.*

2 *deinde, tibi)* Al. *deinde, quia tibi.* quod verum puto. *S.*

5 *ex vero)*, Gierigius ex animali exemplo. Immo est, vere, re ipsa. Vid. Parei Lex. Crit. pag. 433. b. *S.*

difficillima imitationis imitatio) Dum acumen quaerit Secundus noster, verum, puto, deserit. Novi ego mediocres pictores, qui magnorum pictorum opera satis felici penicillo imitentur, similitudinem certe vultuum ita adsequantur, ut nihil desiderare possis; naturam, quod illi magni homines potuere, consequi, et ex animali exemplo in mutam tabellam transferre veritatem non possint. Et nota sunt pictorum tirocinia. *G.*

Ego ut non negem, Plinium acumen quaesivisse, tamen et sententiae Plinianae veritas constabit, si teneas, hic maxime de similitudine imaginis exprimenda quaeri. Notum autem est, quo-

XXIX.

Voconium Romanum monet, ut ad iudicandum veniat, ne multam committat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad iudicandum veni. Nihil eſt, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune ceſſatur.
2 Ecce, Licinius Nepos, praetor, acer et fortis vir, multam dixit etiam ſenatori. Egit ille in ſenatu cauſſam ſuam: egit autem ſic, ut deprecaretur. Remiſſa eſt multa: ſed timuit, ſed rogavit, ſed
3 opus venia fuit. Dices, *Non omnes praetores tam ſeveri.* Falleris. Nam vel inſtituere vel reducere eiusmodi exemplum, non niſi ſeveri: inſtitutum, reductumve exercere, etiam leniſſimi poſſunt. Vale.

XXX.

Miram naturam fontis in Comenſi agro narrat, cuius cauſſam et ipſe inquirit, et inquirendam commendat.

C. PLINIVS LICINIO SVO S.

Attuli tibi ex patria mea pro munuſculo quae-

ties ex primo imaginis exemplo *(Original-Bild)* alia exſcribantur, *(Copie)* toties aliquid de ſimilitudine detrahi, certe periculum eſſe, ne detrahatur. Hoc ergo ſenſu *difficillima imitationis imitatio*, ſcil. ſi ſimilitudinem ſervari velis. *E.*

XXIX inſcr. Rom. *Romatio. H.*

1 *Eia tu* etc.) Rom. *Heia tu, cum proxime.* Deinde, *nihil quod*, ſine *eſt. H.*

in dextram aurem) ſecurus, non ſollicitus ſis. In proverbium abiiſſe iſta formula videtur. *E.*

Alibi: dormire in utramvis aurem, ut Graeci, *ἐπ' ἀμφότερα ὦτα* ſ., omiſſo *ὦτα*, *ἐπ' ἀμφότερα*, *ἐπ' ἄμφω καθεύδειν.* Vid. Dorvill. Vann. Crit. pag. 233. „*Dexteram aurem* dixit Plinius, „quia nobilior eſt, et quia in „eam partem dormire arctius, et „commodius homines ſolent." Forcellinus. *S.*

2 *praetor, acer et fortis vir, multam*) Rom. *praetor acer et fortis mulctam.* Non adeſt *vir. H.*

3 *tam ſeveri*) ut multae mihi ceſſanti irrogatio metuenda ſit. Ad hoc refertur *Falleris. S.*

XXX inſcr. Rom. *Surae. H.*

Fontis, de quo hîc agitur, naturam explicuit magnus geometra, Segnerus. Vid. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola. *S.*

ſtionem, altiſſima iſta eruditione digniſſimam. Fons 2
oritur in monte, per ſaxa decurrit, excipitur coe-
natiuncula manu facta: ibi paullulum retentus in
Larium lacum decidit. Huius mira natura: ter
in die, ſtatis auctibus ac diminutionibus, creſcit
decreſcitque. Cernitur id palam, et cum ſumma 3
voluptate deprehenditur. Iuxta recumbis et ve-
ſceris: atque etiam ex ipſo fonte (nam eſt frigi-
diſſimus) potas: interim ille certis dimenſisque
momentis vel ſubtrahitur vel adſurgit. Annulum, 4
ſeu quid aliud, ponis in ſicco, adluitur ſenſim,
ac noviſſime operitur: detegitur rurſus paullatim-
que deſeritur: ſi diutius obſerves, utrumque ite-
rum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior 5
os fontis et fauces modo laxat, modo includit,
prout illatus occurrit, aut deceſſit expulſus? Quod 6
in ampulſis ceterisque generis eiusdem videmus
accidere, quibus non hians, nec ſtatim patens ex-

1 *altiſſima iſta erudit.*) *Non habent quidam libri pronomen *iſta*. concedo. Non poſuit Plinius. non pugnaverim. Non habet quod agat *iſta*. immo habet, ſignificat enim eruditionem eius, ad quem ſcribitur, non minus quam ſi poſuiſſet Plinius, *altiſſima eruditione tua digniſſimam*. Niſi forte otioſum putamus in illo Cic. Phil. 2, 25. *Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini exhauſeras*. G.

Rom. *altiſſima iſta eruditione digniſſimam*. Cortio pronomen *iſta* abundare viſum, non item aliis. Subintellige *iſta, quae in te eſt*. Cic. pro Roſc. Amer. c. 53. *Homines ſapientes et iſta auctoritate et poteſtate praeditos, qua vos eſtis*. Adde a me dicta ad eamd. orat. c. 7. pr. *H*.

Altiſſima eruditio, quam vulgo dicimus profundam, *tiefe Gelehrſamkeit*. Lucian T. 2. p. 312. τὴν παιδείαν βαθύν. *S*.

2 *Fons oritur*) Huius fontis etiam meminit Plin. H. N. II, 103. In Comenſi agro iuxta Larium lacum fons largus horis ſingulis ſemper intumeſcit, ac reſidet. *E*.

coenatiuncula) quam accolae ſibi exſtruendam curaverant, ut in convivio frigidiſſimae aquae recreatione fruerentur. Sed et aliud genus voluptatis mox Plinius commemorat. *E*.

3 *nam eſt frigidiſſimus*) Rom. *nam eſt frigidus*. *H*.

5 *Spiritus aliquis occultior*) Hic ventus eſſet, cuius ita ſtati et temporum vices ſervantis rationes reddere non facilius eſt, quam ipſius fluxus et refluxus. *G*.

modo includit etc.) Rom. *modo includit, aut in latus occurrit, aut decidit expulſus*. Lege *decedit*. *H*.

Neque duplex *aut* diſplicet. Legerim igitur: *prout aut illatus occurrit, aut decedit expulſus*. *S*.

6 *non hians*) ut in lagenis noſtris, collum longum et anguſtum habentibus. *E*.

itus. Nam illa quoque, quamquam prona et vergentia, per quasdam obluctantis animae moras crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt.
7 An quae Oceano natura, fonti quoque? quaque
ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac
modicus hic humor vicibus alternis supprimitur
8 vel egeritur? An ut flumina, quae in mare de-
feruntur, adversantibus ventis, obvioque aestu re-
torquentur, ita est aliquid, quod huius fontis ex-
9 cursum [per momenta] repercutiat? An latenti-
bus venis certa mensura, quae dum colligit quod

quamquam prona et vergentia) Rom. *quamquam prona atque urgentia.* *H.*

7 *quae Oceano natura)* Obscurum, quid hic sit *natura.* Dixeris aliquid, si ponas per occultos meatus et quasi cuniculos commeare ex ipso Oceano aquas. Sed deinde docendum etiam fuerit, quomodo fallus non sit fons ille. Dicere forte possis effluentem in mare rivum subterraneum ab aestu retineri, ut redundet circa fontem, quale quid in Albi, ut hoc utamur, sentiunt Hamburgenses. Et fateor hanc rationem, a qua non multum abludit ea, quae sequitur, maxime mihi arridere, si cetera conveniant nimirum. *G.*

Non adeo obscurum videtur, quid sit h. l. *natura*, nempe indoles, mos, vel id, quod lege naturae accidit in Oceano. Nam fluxum et refluxum, qualis in Oceano est, vult cum illo fontis simili aestu et refluxu comparare. Itaque ne Plinio quidem in mentem venit, fontis illum aestum ex ipso Oceano derivare, cum quo fons cohaerere nullo modo poterat. Segneri de illo fluxu et refluxu sententia eo redit, siphonis cuiusdam a natura inter lapides et argillas fabrefacti ope totum illud peractum fuisse. Vir doctus in Ephem. lit. Ienens. a. 1802. n. 36. notat in suo Gesneri edit. exemplari ab ignota manu haec adscripta ad hunc locum fuisse: „Similis fons est in Sabaudia 2 miliar. a Chambery, haud procul a lacu Bourget, qui sexies per singulas horas verno tempore, aestivo autem bis, in summo aestu semel tantum fluit. Alius est in Helvetia in valle Hasli, de quo Scheuchzer in Itiner. I. p. 26. De illo vid. Keisler Itin. T. I. p. 158. la Fontaine de Merveille." *E.*

vicibus alternis etc.) Rom. *vicibus alternis supprimitur erigiturque et egeritur.* Duplex lectio pro una: primam Cortius recepit, postremam plures retinent, quae fortasse a prima manu fuit *egeriturve.* Nil ad hunc locum facit, quod *oceanus erigi* dicitur, ubi *supprimitur* contrarium est, non *deprimitur,* nec significatio convenit. *H.*

8 [*per momenta*]) *Absunt quidem haec verba a bonis quibusdam libris: sed cum nulla caussa vel occasio fuerit inserendi, omittendi plures; malim ea servari. *G.*

9 *latentibus venis)* Hic iterum quaerendum superesit, cur venae per intervalla impleant mensuram et depleant, cur non potius, quantum supra mensuram adfluit, tantundem redundet iisdem portionibus. *G.*

exhauserat, minor rivus est et pigrior; quum col-
legit, agilior maiorque profertur? An, nescio 10
quod, libramentum abditum et coecum, quod
quum exinanitum est, suscitat et elicit fontem:
quum repletum, moratur et strangulat? Scrutare 11
tu caussas, (potes enim) quae tantum miraculum
efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod
efficitur. Vale.

minor rivus est et pigrior) Praestat Cortii, *minor rivus et pigrior*, scil. *profertur*. S.

10 *libramentum*) Hic non intelligo illud, quod in disciplina aquaeductuum proprie *libramentum* vocatur, nimirum, definiente Illustrissimo Poleno ad Frontinum p. 25, 19. mensura declivitatis plani, supra quod aqua ducitur: sed machinationem ei similem, quam in *claustris aquarum*, quae vocant, sive catarractis videmus, ubi, pro structurae diversitate, affluens aqua sibi viam vel praecludit vel aperit. *Libramentum* ad versatilem quamcunque machinam referri posse, tum coniugata nominis ostendunt, tum locus Plinii maioris de theatro Scauri 36, 15. f. 24. ubi *theatra duo* memorat *e ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento*. Alia illa quaestio est, an commode commentus sit Plinius tale in natura huius fontis libramentum; de quo equidem vehementer dubito. G.

Nos hodie talia nescire, non potest nobis turpe esse, fateri, quum ipsum Plinium additum illud *nescio quod* alicuius ignorationis suspectum reddat. E.

11 *potes enim)* Cf. N. Heinsii Adversar. p. 225. Graecorum δύνασαι γάρ. Vid. Iacobs ad Anthol. Gr. III, 1. p. 75. S.

LIBER QVINTVS

I.

Narrat, quae, heres Gratillae factus, cum filio eius exheredato egerit.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Legatum mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla, exheredato filio Assudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Severum, praetorium virum, aliosque equites Romanos splendidos.
2 Curianus filius orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque praeiudicio iuvarem: eandem tacita conventione salvam mihi
3 pollicebatur. Respondebam, non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto: praeterea non esse satis honestum dare et locupleti et

I, 1 *Cur amplissimo gratius?)* *Plinianum esse, ita per interrogationem repetere dicta, ostendit Cortius ex 3, 9, 2. 6, 2, 1. et 23, 1. itemque 29, 2. Igitur servanda Plinio interrogatio, licet in quibusdam libris desideretur. *G.*

Sic etiam Rom. bene. *H.*

aliosque equites Romanos splendidos) Rom. *aliosque splendidos equites Rom. H.*

Ita et Brummeri Excerpta. Placet hic ordo: sic enim Plinius. 6, 15, 1. *Passienus Paullus, splendidus eques Romanus*, 6, 25, 1. *Robustum, splendidum equitem Romanum.* Alii, ut Cicero, postponunt. *S.*

2 *Curianus filius orabat)* Rom. *Curianus orabat.* Cortius quoque omissum nomen *filius* tacitus eiecit. *H.*

Deest item in Brummeri Excerptis. Bene. *S.*

praeiudicio) eo de moribus ipsius, et pietate in primis, iudicio, quod alii deinde sequerentur. *G.*

3 *dare)* Cortius ex omnium Codicum fide *donare.* Nostrum qua auctoritate nitatur, nescio. Haud infrequens confusio horum verborum. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 5. *S.*

locupleti et orbo) quem proinde non sublevare donatione, cum sit dives; sed captare, quod liberos non haberet, viderer. Vid. ad 4, 15, 3. *G.*

orbo: in ſumma, non profuturum ei, ſi donaſſem:
profuturum, ſi ceſſiſſem: eſſe autem me paratum
cedere, ſi inique exheredatum mihi liqueret.
Ad hoc ille, *Rogo cognoſcas.* Cunctatus paullum, 4
Faciam, inquam: *neque enim video, cur ipſe me*
minorem putem, quam tibi videor. Sed iam nunc
memento, non defuturam mihi conſtantiam, ſi
ita fides duxerit, ſecundum matrem tuam pro-
nuntiandi. Ut voles, ait: *voles enim, quod aequiſ-* 5
ſimum. Adhibui in conſilium duos, quos tunc
civitas noſtra ſpectatiſſimos habuit, Corellium et
Frontinum. His circumdatus in cubiculo meo
ſedi. Dixit Curianus, quae pro ſe putabat. Re- 6
ſpondi paucis ego (neque enim aderat alius, qui
defunctae pudorem tueretur,) deinde ſeceſſi, et
ex conſilii ſententia, *Videtur*, inquam, *Curiane,*
mater tua iuſtas habuiſſe cauſſas iraſcendi tibi.
Poſt hoc ille cum ceteris ſubſcripſit centumvirale
iudicium, mecum non ſubſcripſit. Appetebat 7
iudicii dies: coheredes mei componere et transi-
gere cupiebant: non diffidentia cauſſae, ſed metu
temporum. Verebantur, quod videbant multis

non profuturum ei etc.) *Donare* enim liberalitatis; ſed *cedere*, iuſtitiae ſtudii et aequitatis, quae ſola ad Curianum praeiudicio iuvandum valere poterant. *S.*

mihi liqueret) Iudiciale verbum, de certa ſcientia. Itaque ſtatim Curianus ipſum iudicem conſtituit, et, *ut cognoſcat*, petit. *G.*

4 *minorem*) Minori magnitudine animi et conſtantia praeditum, ut non poſſim vel contra meam utilitatem te immerentem pronuntiare; vel invidiam ſuscipere iudicii in rem meam facti, ſi mihi pareat, matrem recte de te iudicaſſe. *G.*

6 *pudorem*) Honorem mulieris ſapientis nec impiae aut nimis certe durae. *G.*

mater tua etc.) Rom. *mater tua multas habuiſſe cauſas iraſcendi.* Sed potior eſt vulgata lectio *iuſtas.* *H.*

ſubſcripſit centumvirale iudicium) Accuſavit ceteros heredes, et repetiit ab iis hereditatem maternam contra tabulas. Vid. I, 20, 7. Phraſin totam eſſe inſolentiorem, monuere interpretes; ſententia quidem aperta. *G.*

7 *metu temporum*) Domitiani; cui quaelibet cauſſa ſufficeret ad poenam innocentis. Interfectus fuerat Ruſticus, relegata uxor eius Gratilla, de cuius hereditate quaerebatur: invidioſa igitur heredibus amicitia talis, qua filio praeferrentur. *G.*

Rom. *ſed metu ipſorum temporum.* *H.*

accidisse, ne ex centumvirali iudicio capitis rei
8 exirent. Et erant quidam in illis, quibus obiici
et Gratillae amicitia et Rustici posset. Rogant me,
9 ut cum Curiano loquar. Convenimus in aedem
Concordiae. Ibi ego, *Si mater*, inquam, *te ex parte quarta scripsisset heredem, num queri posses? Quid si heredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud te, quam quarta, remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si, exheredatus a matre, quartam partem ab heredibus eius accipias, quam tamen ego*
10 *augebo. Scis te non subscripsisse mecum, et iam biennium transisse, omniaque me usucepisse. Sed ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur, utque tibi nihil abstulerit reverentia mei; offero pro mea parte tantundem.* Tuli fructum non
11 conscientiae modo, verum etiam famae. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: et factum meum, nisi forte blandior mihi, antiquum nobili
12 honore signavit." Haec tibi scripsi, quia de omni-

8 *Et erant* etc.) Rom. *Et erant quidam ex illis*. Postea: *rogant, ut cum Curiano*. *H.*

In Gesneriana legebatur *quidem*; negligentiâ, ni fallor, operarum. Itaque correxi. *S.*

9 *instituisset ex asse*) Hoc ipsum altero capite legis Falcidiae iam Divi Augusti temporibus latae cautum fuit. Verba servavit Paullus ICtus, et ex illo Tribonianus l. 1. π. ad L. Falcidiam, *Quicunque civis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique civi Romano pecuniam iure publico dare legare volet, ius potestasque esto, dum ita detur legetur, ne minus quam quartam partem hereditatis eo testamento heredes capiant.* Itaque Ulpiano auctore l. 8. π. de inofficioso testam. §. 8. *Quarta debitae portionis sufficit ad excludendam querelam.* *G.*

10 *biennium transisse*) Quod constitutum olim erat usucapioni, pr. Instit. h. t. *G.*

11 *factum — signavit*) Ita ex Mediceo libro Cortius. *Factum antiquum* est antiqua fide et religione administratum, *nobilis honor* vel *notabilis* (utrumque enim legitur) est legatum testamento relictum, quod *honoris* nomine contigit venit. *G.*

Hoc tamen longius petitum videtur. *Honore signare* haud dubie nihil est amplius, quam honorare. Sed *nobilis honor* displicet. *Notabilem*, ut in aliis libris legitur, nunc magis ferrem. Si tamen illud retineamus, *nobilis honor* erit is, qui nobili ex animo, et honestatis sensu ducto, tribuitur. *E.*

Rom. *antiquorum notabili more*. *H.*

bus, quae me vel delectant vel angunt, non aliter tecum, quam mecum, loqui ſoleo: deinde, quod durum exiſtimabam, te amantiſſimum mei fraudare voluptate, quam ipſe capiebam. Neque 13
enim ſum tam ſapiens, ut nihil mea interſit, an iis, quae honeſte feciſſe me credo, teſtificatio quaedam, et quaſi praemium accedat. Vale.

II.

Gratias agit pro turdorum dono.

C. PLINIVS FLACCO SVO S.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempeſtatibus poſſum.
Recipies ergo epiſtolas ſteriles, et ſimpliciter in- 2
gratas, ac ne illam quidem ſolertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quae facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod ſe non mereri fatentur. Vale.

13 *tam ſapiens)* Nempe ſeveriſſimae ſapientiae eſt, ex honeſte agendo nullum praemium exſpectare. Plinius ita ſentire negat, non quidem ſerio, ſed ludens apud amicum, qui ipſum intelligeret. Et ipſum praemium nunc honeſtum eſt. *E.*

Non ludit Plinius apud amicum, ſed ſerio agit: tot tam clara φιλοδοξίας eius exempla exſtant. *S.*

Rom. *tam ſapiens, quod nihil.* Nusquam antea peius ſcriptum. *H.*

II, 1 *turdos)* non aves, ſed piſces lupis ſimiles. Sic Quintil. 8, 2. 7. *ſoleas et turdos piſces* iungit. *E.*

Vid. Schneider. Hiſtor. Piſc. p. 171. ſq. *S.*

nec ullis copiis ex Laurentino) Rom. *nec urbis copiis ex Laurentino.* Non mutandum erat. Dolet, ſe paria facere non poſſe, *nec urbis copiis,* ſcilicet *ex Laurentino,* in quo tum erat, cum turdos acciperet, *nec maris copiis, tam turbidis tempeſtatibus,* quibus piſcari non licebat. Significat ergo, ſe non ex urbe, ſed ex Laurentina villa ſcribere, quae, ſi non mediterraneis, urbanis tamen copiis utique deſtituebatur. *Copias urbanas* legas etiam lib. VI. ep. 28. *H.*

2 *ſimpliciter ingratas)* Ingenue profeſſas, ſe nihil habere, quo gratias referant. *G.*

ſolertiam Diomedis) Qui perfecit, ut ſibi permutaret Glaucus χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. Il. ζ. 236. *G.*

quod — fatentur) quod ita modeſtae ſunt, ut fateantur ſe veniam non mereri. *E.*

III.

Reprehenſus quorumdam ſermonibus, quod verſus laſciviores ſcribat recitetque, ſe aliorum exemplo tuetur.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Cum plurima officia tua mihi grata et iucunda ſunt, tum vel maxime, quod me celandum non putaſti, fuiſſe apud te de verſiculis meis multum copioſumque ſermonem, eumque diverſitate iudiciorum longius proceſſiſſe: exſtitiſſe etiam quosdam, qui ſcripta quidem ipſa non improbarent, me tamen amice ſimpliciterque reprehenderent,
2 quod haec ſcriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita reſpondeo: Facio nonnunquam verſiculos, ſeveros parum, facio comoedias, et audio, et ſpecto mimos, et lyricos lego, et Sotadicos intelligo; aliquando praeterea rideo, iocor, ludo; utque omnia innoxiae remiſ-
3 ſionis genera breviter amplectar, homo ſum. Nec vero moleſte fero, hanc eſſe de moribus meis exiſtimationem, ut, qui neſciunt, talia doctiſſimos, graviſſimos, ſanctiſſimos homines ſcripti-
4 taſſe, me ſcribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum eſt, quos quantosque auctores ſe-

III, 2 *Facio nonnunquam* etc.) Rom. *Facio nonnunquam verſiculos, ſeveros parum, facio et comoedias, audio et ſpecto mimos, et lyricos lego.* Hactenus melius, quam vulgo: ſequitur vero *et ſatyricos intelligo*, quod magno conſenſu omnes hodie damnant, cum in aliis quoque repertum fuerit, pluresque *Socraticos* habeant, nullus *Sotadicos*. Satyrae quam protervae fuerint, niſi exempla docebunt, Horatius teſtis erit epiſt. ad Piſones v. 221. ad 233. *H.*

Nec mihi diſplicet *ſatyricos*, cui etiam verbum *intelligo* videtur patrocinari. *S.*

Sotadicos) Oſtendit hic Plinius, ſe a magiſtro iam liberum, et parum curare Quintilianum ſuum praeceptorem, qui *de Sotadeis*, inquit, obſcenis nimirum impuriſque carminibus, *ne praecipiendum quidem eſt* 1, 8, 6. *G.*

3 *hanc eſſe de moribus*) Id ipſum, quod mirantur homines, verſus parum ſeveros a Plinio ſcribi, indicat, illos bene alioqui de illo exiſtimare, et virum gravem putare, a quo leve ita ſcripturae genus non exſpectarent. *G.*

quar, facile impetrari poſſe confido, ut errare me, ſed cum illis, ſinant, quorum non ſeria modo, verum etiam luſus exprimere, laudabile eſt. An ego verear (neminem viventium, ne quam in 5 ſpeciem adulationis incidam, nominabo) ſed ego verear, ne me non ſatis deceat, quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Aſinium Pollionem, Marcum Meſſallam, Quintum Hortenſium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scaevolam, Ser. Sulpicium, Varronem, Torquatum, (immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum, Gaetulicum, Annaeum Senecam, et proxime Verginium Rufum, et, ſi non ſufficiunt exempla privata, divum Iulium, divum Auguſtum, divum Nervam, T. Caeſarem? Neronem enim tranſeo, 6 quamvis ſciam, non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis; ſed honeſta manere, quae ſaepius a bonis fiunt. Inter quos vel praecipue numerandus eſt P. Virgilius, Corn. Nepos, et prius Ennius, Acciusque. Non quidem hi ſenatores: ſed ſanctitas morum non diſtat ordinibus. Recito tamen: quod illi an fecerint, neſcio. 7

5 *M. Tullium)* Texit hic catalogum poëtarum ſatis longum, qui longae diſputationi materiem praebere poſſit. Sed praeſtat, credo, hic nihil dicere, et rem integram relinquere, ſi quis Voſſianum de Poëtis opus, poſthumum et imperfectum, retractare velit. *G.*

Caeterum de *Auguſti* facultate poëtica vid. Sueton. 85. De *Nerva* Martial. 8, 70. De *Tito* Eutrop. 7, 14. et Sueton. 3. De *Nerone* Sueton. 52. Sed hunc ſe *tranſire* dicit, quia nunc non niſi de bonis et ſanctis quaeſtio erat. *E.*

T. Caeſarem) divum puto excidiſſe. Nam *dicavit coelo Domitianus Titum,* Panegyr. 11. init. Ibid. cap. 35, 4. *divus Titus.* ubi item *divus* in nonnullis libris deeſt. *S.*

6 *quae aliquando etiam a malis)* Rom. *quae etiam a malis aliquando.* Sequitur, *vel praecipue numerandus P. Virgilius,* ſine verbo *eſt. H.*

non diſtat ordinibus) non uni tantum ordini adſtricta eſt, ſed omnibus communis eſſe debet. *E.*

7 *Recito tamen)* Reſtituit hunc locum Cortius. Nos declarare conabimur. Duo crimina ſunt, quibus reſpondet Plinius: unum, quod ſcribit carmina obſcena; alterum, quod recitat. Priori ſatisfeciſſe ſe putat auctoribus laudatis: iam tranſit ad alterum. *Recito tamen* etc. Illud *Etiam* eſt concedentis, quod obiectum fuit. Quoties ita uſus ſit Plinius, docet Index. *G.*

Ergo ſenſus eſt: concedam, illos non recitaſſe. *E.*

Etiam. Sed illi iudicio ſuo poterant eſſe contenti:
mihi modeſtior conſcientia eſt, quam ut ſatis abſo-
8 lutum putem, quod a me probetur. Itaque has re-
citandi cauſſas ſequor: primum, quod ipſe, qui
recitat, aliquanto acrius ſcriptis ſuis, auditorum
reverentia, intendit: deinde, quod, de quibus du-
9 bitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit. Multa
etiam a multis admonetur: et, ſi non admoneatur,
quid quisque ſentiat, perſpicit ex vultu, oculis, nu-
tu, manu, murmure, ſilentio; quae ſatis apertis
10 notis iudicium ab humanitate diſcernunt. Atque
adeo, ſi cui forte eorum, qui interfuerunt, curae
fuerit eadem illa legere, intelliget me quaedam aut
commutaſſe, aut praeteriſſe, fortaſſe etiam ex ſuo
11 iudicio, quamvis ipſe nihil dixerit mihi. Atque ita hoc
diſputo, quaſi populum in auditorium, non in cubi-
culum amicos advocarim, quos plures habere, multis
glorioſum, reprehenſioni nemini fuit. Vale.

IV.

Avaritiam Nominati cauſſidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, fefellit.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Res parva, ſed initium non parvae. Vir praeto-
rius Solers a ſenatu petiit, ut ſibi inſtituere in

Rom. *quod illi an etiam fecerint, neſcio: ſed illi iudicio ſuo.* Poſtea: *mihi modeſtior conſtantia eſt.* Vid. epiſt. XIII, 4. *H.*

Utrumque placet. Prius habent etiam Brummeri Excerpta. Poſterius in omnibus legitur libris, nec debebat Caſauboni coniecturae loco cedere. *S.*

8 *ſcriptis ſuis — intendit*) 8, 19, 2. *ſi quando, nunc intende libro, quem cum hac epiſtola accipies; quia vereor, ne ipſe, ut triſtis, parum intenderim.* *S.*

9 *et, ſi non — — murmure*) Sic et Rom. *H.*

iudicium — diſcernunt) ſatis perſpicue oſtendunt, quid iudicent auditores etiam illi, qui humanitatis cauſſa iudicium ſuum aperte non dixiſſent. *E.*

11 *Atque ita hoc diſputo*) Praeſtat Cortii et Gierigii *Atque haec ita diſputo.* *S.*

IV, 1 *ſed initium non parvae*) Rom. *ſed initium non parvum*, male cum aliis. *H.*

ut ſibi inſtituere etc.) Sueton. Claud. 12. *Ius nundinarum in privata praedia a conſulibus petiit.* *S.*

agris suis nundinas permitteretur: contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscilius Nominatus: dilata caussa est. Alio senatu Vicentini 2
sine advocato intraverunt: dixerunt, se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote praetore, quem docuissent, responderunt, quem prius. Interrogati, an tunc gratis adfuisset, responderunt, sex millibus nummum: an rursus aliquid dedissent, dixerunt, mille denarios. Nepos postulavit, ut Nominatus induce- 3
retur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacta tantum et omnino commota, latissime serpunt. Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet quam 4
blande roges, ut reliqua cognoscas! si tamen non ante ob haec ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

Tuscilius Nominatus) Ita etiam Rom. *H.*

2 *Alio senatu)* senatorum consessu. Plinius 2, 11, 16. *Dilata res est in proximum senatum.* Sueton. Claud. 26. *subornavit proximo senatui, qui censerent* etc. *S.*

se deceptos) Destitutos ab advocato, qui secum se intraturum recepisset. Vid. 6, 14, 2. Quaerit Plinius, cur usi sint hoc verbo, *se deceptos*, studione ita grave verbum adhibuerint, an lapsi errore, cum se destitutos vellent dicere. *G.*

quem docuissent) Caussam suam, ut ille eam deinde in senatu ageret. *G.*

3 *et omnino commota)* Quantumvis leviter commota, ut nihil aliud, nisi commota esse dici possit. *Sanitas loci huius Scheffero debetur, cuius coniecturam (qua *tacita* in *tacta* mutavit) bene est, quod recepit Cortius: *et omnino* ex libris est. *G.*

Rom. *nam pleraque tacita tantum et omnino commota.* *H.*

4 *ut reliqua cognoscas)* Cui longum est exspectare, adeat 5, 14. ubi exitus narratur. *G.*

Caeterum hic omnis locus non satis videtur emendatus. Putavi aliquando sensum hac interpunctione iuvari posse: *Erexi aures tuas, quam diu nunc oportet; quam blande roges, ut* etc. *E.*

Fallitur vir doctissimus. Locus, ut nunc interpunctus est, optime habet. *S.*

V.

Fannii obitum luget tum ob alias cauſſas, tum maxime, quod opus de ſceleribus Neronis imperfectum reliquerat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Nuntiatum mihi eſt, C. Fannium deceſſiſſe, qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem et diſertum: deinde, quod iudicio eius uti ſolebam. Erat enim natura acutus, uſu exercitatus, varietate promtiſſimus.
2 Angit me ſuper iſta, caſus ipſius. Deceſſit veteri teſtamento: omiſit, quos maxime diligebat: proſequutus eſt, quibus offenſior erat. Sed hoc utcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcherri-
3 mum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis cauſſis diſtringeretur, ſcribebat tamen exitus occiſorum aut relegatorum a Nerone: et iam tres libros abſolverat, ſubtiles, et diligentes, et Latinos, atque inter ſermonem hiſtoriamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat,
4 quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba ſemper et immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui volu-

V, 1 *Nuntiatum mihi* etc.) Rom. *Nuntiatur mihi, C. Fannium.* Deinde tamen *confudit*, ubi alii *confundit.* *H.*

elegantem et diſertum) Sic et Rom. Sequitur *varietate promtiſſimus.* *H.*

varietate promtiſſimus) ita multarum rerum ſcientia imbutus, ut promte de omnibus iudicare et conſilium dare poſſet. Conf. Lib. I, ep. 22. 2. *E.*

2 *proſequutus eſt*) ſcil. legatis vel partibus hereditatis. Plene Suetonius Claud. 6. *legato etiam circa ſeſtertium vicies proſecutus.* *S.*

3 *inter ſermonem hiſtoriamq.*) De qua differentia vid. noſter 5, 8, 9. ſq. *G.*

4 *acerba)* Proprio hic ſenſu ponitur, quod arguunt adiunctum *immatura*, et poſt ſequens *repentina.* Auſonius Parent. 14, 12. *Indole maturus, funere acerbus obis.* quod expreſſum ad Virgilianum: *funere merſit acerbo.* Graecorum ἄωρος θάνατος, πρόωρος μοῖρα. *S.*

ptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi caussas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, et memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quae semper in-
choatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fan- 5
nius, quod accidit, multo ante praesensit. Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium ita, ut solebat: mox imaginatus est venisse Neronem, in toro resedisse, promsisse primum librum, quem de sceleribus eius ediderat, eumque ad extremum revolvisse, idem in se-
cundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit; et 6
sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: et
fuit idem. Quod me recordantem miseratio sub- 7
it, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito, te quoque eadem co-

quasi in diem vivunt) Hanc formulam commodissime interpretatur Columella 3, 3, 6. *Fructum plerique quam uberrimum consectantur*, nec provident futuro tempori, *sed quasi plane* in diem vivant, *sic imperant vitibus et eas multis palmitibus onerant, ut* posteritati non consulant. *G.*

vivendi caussas quotidie finiunt) nulla caussa est, cur non quotidie moriantur. Pessime explicat Catanaeus. *S.*

ut quae semper etc.) Rom. *ut quae semper incohatum aliquid abrumpat. H.*

De hac scriptura, quam cave pro vitiosa habeas, vid. Casaub. et Burmann. ad Sueton. Caes. c. 46. p. 107. sq. *S.*

5 *in lectulo suo*) Notum est, in lectis vel lecticis iacentes non cibum modo cepisse, verum etiam studuisse. Multa ad Augusti *lecticulam lucubratoriam*, Sueton. c. 78. Casaubonus. *G.*

compositus in habitum studentis) Rom. *compositus in habitu studentis.* Sic Aldus etiam. *H.*

ita, ut solebat) Sic et Rom. Ald. *sic solebat. H.*

Neque hoc ferendum, nec quod Cortius adscivit, *ita solebat.* Indicaret id, proprium fuisse morem Fannii, habere ante se scrinium, quoties in lectulo lucubratorio iaceret. Is vero mos communis fuit omnium, qui in lecto recumbentes legerent aut scriberent. *S.*

mox imaginatus est venisse) Rom. *mox imaginatus venisse. H.*

in toro resedisse) Sic et Rom. Deinde *revolvisse. H.*

Bonum *revolvisse.* Frustra praefert Cortius *evolvisse.* Livius 34, 5, 7. *Tuas adversus te Origines revolvam. S.*

gitatione terreri pro istis, quae inter manus habes. 8 Proinde, dum suppetit vita, enitamur, ut mors quam paucissima, quae abolere possit, inveniat. Vale.

VI.

Apollinari, qui Plinio, in Tuscis aestatem acturo, timuerat, et salubritatem huius villae, et commoditatem exponit.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Amavi curam et solicitudinem tuam, quod, quum audisses me aestate Tuscos meos petiturum, ne 2 facerem suasisti, dum putas insalubres. Et sane gravis et pestilens ora Tuscorum, quae per litus

7 *quae inter manus habes*) libros in Plantam, de quibus Lib. 9. epist. 1. *E.*

VI Habet haec epistola elegantem villae in Tuscis Plinianae descriptionem, de qua eadem hic dicta intelligi volumus, quae supra ad Laurentinam 2, 17. observata sunt. Non difficile esset hic etiam ire per singula, et quantum Felibenius, quantum Castellus, a verbis et sententia Plinii aberraverint, ostendere. Sed cum pictorem et chalcographum vix admittat haec editio, nec multum referat aliorum errores redarguere, nisi meliora ipse substituas: satis in praesentia fuerit, novum quasi opus nuntiasse viris alioquin elegantissimis, ne illorum aedificationes Plinianis epistolis in posterum officiant. Ceterum video recusum esse Felibenii opusculum hoc titulo: *Delices des maisons de campagne appellées le Laurentin et la maison de Toscane.* Amst. 1736, 12. Et Plinii et Felibenii mentio fraude nescio cuius omissa. *G.*

Theotisce vertit et interpretatus est A. Rode in vernacula Vitruvii versione T. II. p. 54. sqq. *S.*

1 *Amavi curam et solicitudinem tuam*) Cicero ep. 9, 16. init. *Delectaverunt me tuae litterae: in quibus primum amavi amorem tuum, qui* etc. ubi vid. Cortium. *S.*

quod, quum audisses) Rom. *qui cum audisses:* Ald. *quod cum. H.*

Praefero *qui* ut exquisitius. Cicero ep. 1, 9, 31. *Illud quidem certe nostrum consilium iure laudandum est, qui meos cives — servis armatis obiici noluerim.* vid. ibi Cortium. *S.*

2 *Et sane gravis*) Non opus est Cortii coniectura uti, *est sane* etc. Nam et simili modo Plinius 2, 17. 25. *Et omnino litoris illius mira natura.* Sed offendere possit, *ora, quae per litus extenditur,* tanquam admodum pleonastice dictum. Nonne aptius esset, si legeretur, *gravis et pestilens aura Tuscorum, qua litus extenditur?* Haec scita coniectura est viri docti, qui in Ephem. lit. Ienens. hunc locum in censura edit. Gierig. tractaverat. *E.*

Est sane Cortiana in textu habet, nihil in notis monens de

extenditur. Sed hi procul a mari recesserunt:
quin etiam Apennino, saluberrimo montium, sub-
iacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum 5
ponas, accipe temperiem coeli, regionis situm,
villae amoenitatem: quae et tibi auditu, et mihi
relatu iucunda erunt. Coelum est hieme frigidum 4
et gelidum, myrtos, oleas, quaeque alia assiduo
tepore laetantur, aspernatur ac respuit: laurum
tamen patitur, atque etiam nitidissimam profert:
interdum, sed non saepius quam sub urbe nostra,
necat. Aestatis mira clementia. Semper aer spi- 5
ritu aliquo movetur; frequentius tamen auras,
quam ventos habet. Hinc senes multos videas, 6
avos proavosque iam iuvenum; audias fabulas
veteres, sermonesque maiorum: quumque veneris
illo, putes alio te seculo natum. Regionis forma 7
pulcherrima. Imaginare amphitheatrum aliquod
immensum, et quale sola rerum natura possit ef-
fingere. Lata et diffusa planities montibus cingi-
tur: montes summa sui parte procera nemora et
antiqua habent. Frequens ibi et varia venatio: 8

lectionis varietate. Cetera noli tentare. Nullus hic pleonasmus. *Ora* enim et *litus* non sunt synonyma, sed illud quiddam amplius, omninoque terminum, extremitatem, ἐσχατιὰν, indicat. Pomponius Mela Prooem. *deinde rursus oras omnium et litora* (expediam). ubi vid. interpr. inprimis Ciacconium. Cicero de Nat. D. 2, 39. *quae amoenitates orarum et litorum?* Aegid. Forcellinus: ,,Ora differt a lito-,,re, quia *ora* latius patet: quia ,,est alicubi *ora*, ubi tamen *litus* ,,non est." *S.*

4 *quaeque alia* etc.) Rom. *quaeque alia aestivo tempore* [lege *tepore*] *laetantur, aspernatur, et respuit. H.*

atque etiam nitidissimam profert) Sic et Rom. *H.*

5 *Semper aer — movetur*) Sic et Rom. *H.*

auras — ventos) *aura* aer lenis, inprimis a mari spirans: Eurip. Hec. 443. αὔρα ποντιάς. ubi Schol. αὔρα, ἡ ἐξ ὑγροῦ ἐκφερομένη πνοή. Aristoteles de Mundo c. 4. pag. 88. ed. Vulc. τὰ δὲ ἐν ἀέρι πνέοντα πνεύματα, καλοῦμεν ἀνέμους· αὔρας δὲ, τὰς ἐξ ὑγροῦ φερομένας ἐκπνοάς. *S.*

6 *Hinc senes multos* etc.) Rom. *Hinc senes multos videas avos proavosque. Iam iuvenum audias fabulas.* Interpunctionis huius vitium merito correxit Casaubonus: verba ipsa mutari nihil necesse est. *H.*

quumque veneris illo etc.) Rom. *cum veneris illo, putes te alio seculo natum. H.*

7 *antiqua habent*) *Caeduis* silvis opponuntur *antiquae*, quibus vel ob religionem aliquam parcitur, vel quod remotiores sunt ab habitationibus hominum. *G.*

inde caeduae ſilvae cum ipſo monte deſcendunt:
has inter pingues terrenique colles (neque enim
facile unquam ſaxum, etiam ſi quaeratur, occur-
rit) planiſſimis campis fertilitate non cedunt, opi-
mamque meſſem ſerius tantum, ſed non minus
9 percoquunt. Sub his per latus omne vineae por-
riguntur, unamque faciem longe lateque conte-
xunt; quarum a fine imoque quaſi margine arbu-
10 ſta naſcuntur. Prata inde, campique. Campi,
quos non niſi ingentes boves et fortiſſima aratra
perfringunt. Tantis glebis tenaciſſimum ſolum,
quum primum proſecatur, adſurgit, ut nono de-
11 mum ſulco perdometur. Prata florida et gemmea,
trifolium, aliasque herbas, teneras ſemper et mol-
les, et quaſi novas alunt. Cuncta enim perenni-
bus rivis nutriuntur: ſed ubi aquae plurimum,
palus nulla; quia devexa terra, quidquid liquoris
12 accepit, nec abſorbuit, effundit in Tiberim. Me-
dios ille agros ſecat, navium patiens, omnesque
fruges devehit in urbem, hieme dumtaxat et vere;
aeſtate ſubmittitur, immenſique fluminis nomen
13 arenti alveo deſerit, auctumno reſumit. Magnam
capies voluptatem, ſi hunc regionis ſitum ex
monte proſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed

8 *inde caeduae ſilvae* etc.) Rom. *inde crebrae ſilvae cum monte ipſo deſcendunt.* *H.*

Senſus, qui Barthium fefellit: *qua mons deſcendit, caeduae ſilvae ſunt.* De ſilvis caeduis vid. Schneider. ad Caton. p. 17. *S.*

10 *Tantis glebis* etc.) Rom. *Tantis glebis tenaciſſimum ſolum, cum proſecatur, aſſurgit.* Deeſt *primum.* *H.*

nono demum ſulco) Incredibile videatur nona demum aratione in pulverem redigi terram, et eſſe, qui tantum laboris impendant agro ita difficili. Sed eadem tradit avunculus noſtri 18, 20. ſ. 49. n. 3. Utrumque igitur Plinium advocavimus nuper ad Colum. 2, 4, 2. ubi *complures* et ipſe *iterationes* poſtulat. *G.*

Rom. *ut demum nono ſulco perdometur.* *H.*

11 *teneras ſemper et molles*) Rom. *teneras ſemperque molles.* *H.*

12 *Medios ille agros ſecat*) Sic et Rom. Extrema hac periodo, *reaſſumit*, barbare. *H.*

Ducangius: „*Reaſſumere* vox „nota Plinio atque etiamnum Ita„lis in uſu." Notam Plinio non dixerim, malimque cum Heuſingero pro barbara habere. *S.*

aeſtate ſubmittitur) h. e. ſubſidit, humilior multum ſit ripis ſuis et marginibus, ut nec nomen magni fluminis iam tueatur, ſed potius deſerat. *G.*

formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea deſcriptione, quocunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in 14
colle imo ſita proſpicit quaſi ex ſummo: ita leniter et ſenſim clivo fallente conſurgit, ut, quum adſcendere non putes, ſentias adſcendiſſe. A tergo Apenninum, ſed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet ſereno et placido die, non tamen acres et immodicas, ſed ſpatio ipſo laſſas et infractas. Magna ſui parte meridiem ſpectat, 15
aeſtivumque ſolem ab hora ſexta, hibernum aliquanto maturius, quaſi invitat in porticum latam, et pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum 16
xyſtus conciſus in plurimas ſpecies, diſtinctusque buxo; demiſſus inde pronusque pulvinus, cui beſtiarum effigies invicem adverſas buxus inſcripſit. Acanthus in plano mollis, et, paene dixerim, li-

13 *formam — pictam)* Picturam, in qua artifex formam ſ. ideam pulchrae regionis animo conceptam propoſuerit: quod genus hodie vocamus *Landſchaften*, Galli *paiſages*. Antiquum id genus picturae apud Romanos etiam. Sic *ſitum Carthaginis et expugnationes depictas propoſuit in foro Hoſtilius Mancinus* apud Plin. 35, 4. ſ. 7. *Formam* et *ſitum* in tali re iungit Horatius epiſt. 1, 16, 4. G.

quocunque inciderint oculi, reficiuntur) Ita et Rom. H.

14 *in colle imo ſita)* Cave *ſita* iungas cum *villa*. Nec enim villa ſita eſt in imo colle; ſed ea quae *ſita* ſunt *in imo colle quaſi proſpicit ex ſummo*. G.

Vereor tamen, ne Plinius, dum acute dicere volebat, obſcurus factus ſit. Poterat nempe et hoc velle: villa (quae univerſe ſumta cum ſuis hortis ab imo colle usque ad ſummum attollebatur) quamvis in colle imo ſita eſt, tamen proſpectum quaſi ex ſummo aperit etc. E.

ita leniter et ſenſim) Rom. *ita leviter et ſenſim*. Proxime, *cum aſcendere te non putes*. Tum, *ſpatio ipſo laſſas*. H.

15 *ab hora ſexta)* h. e. poſt horam ſextam. Hoc docent ea quae ſequuntur. Illud enim *aliquanto maturius* ad ipſum meridiem refero. Hieme ſol in meridiano conſtitutus aliquanto humilior eſt, ut nihil obſtante tecto et proiectis porticus eam intus illuſtrare poſſit; aeſtate altior, ut eodem non perveniat, niſi poſt aliquam in occaſum declinationem. G.

hibernum aliquanto maturius) Rom. *hiberno aliquanto maturius*. Male. H.

in porticum — longam) Sic et Rom. H.

Prominulam Cortii et Gierigii agnoſcit etiam Forcellinus. S.

16 *xyſtus — diſtinctusque)* Sic et Rom. H.

paene dixerim) Opus omnino fuit, audax epitheton, et herbae vix aptum, iſta adiectione excuſare et reddere tolerabi-

17 quidus. Ambit hunc ambulatio pressis varieque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quae buxum multiformem, humilesque et retentas manu arbusculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit et
18 subtrahit. Pratum inde non minus natura, quam superiora illa arte, visendum: campi deinde por-
19 ro, multaque alia prata et arbusta. A capite porticus triclinium excurrit: valvis xystum desinentem, et protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xysti, et quod prosilit villae, hac adiacentis hippodromi nemus comas-

lius. Volt autem hoc indicare, nihil durum, aut spinosum (est enim etiam acanthus silvestris, vim nominis sui, quod *spinas* notat, implens) nihil emarcidum, nihil pedibus, manibus, oculisve molestum, acantho huic admistum esse. *G.*

Commode Gierigius contulit ὑγρὸν ἄκανθον Theocr. Idyll. 1, 55. qui idem s. 36. *lubricus.* *E.*

17 *ambulatio — gestatio*) Has ita distinguunt, ut illa nostro *ein Heckengang*, haec nostro *ein Baumgang* respondeat. *E.*

pressis — viridibus) Proprium rei hortensi et vinitoriae verbum, quo notatur subinde tondendo et iis quae succrescunt amputandis intra certum modum continere plantam. Praeivit poëta Georg. 1, 57. *Ruris opaci Falce premes umbras.* *G.*

retentas manu) Ab incremento nimio tonsura frequenti et putatione *retentas* et impeditas hominum opera. *Sic recte legit et interpretatur Cortius. *Retonsas* quod habent alii, bonum esset, nisi illud *manu* adiectum ineptum paene faciat Plinium. *Retentae* dici possunt quacunque etiam alia caussa arbusculae, ut non sit otiosum *manu:* qui *retonsas* dixit, *manu* adiicere nihil opus habet. *G.*

Rom. etiam *retentas.* *H.*

In Gesneriana, sed nolente Gesnero, ut nota apposita docet, excusum erat *retonsas.* Correxerat Ernestius: eumque secuti sumus. *S.*

gradata buxus) cuius remotiores a maceria plantae presse tonsae ad terram continentur; quo proximiores sunt maceriae, tanto altioribus truncis consurgunt, in summo tantum virides: sic fit, ut tota tegatur et a conspectu subducatur maceria. Nomen *gradatus* didicisse videtur noster ab avunculo suo, qui 13. 4. s. 7. *gradatos corticum pollices* palmis tribuit. *G.*

19 *A capite porticus*) Sic et Rom. *H.*

valvis — fenestris) De harum differentia dicimus ad 2, 17, 5. *G.*

Cum Gierigio interpungendum: *valvis xystum — — videt: fenestris, hac latus xysti — — prospectat.* *S.*

hac adiacentis hippodromi) Rom. *ac adiacentis hyppodromi.* Non ita temere ante vocalem *ac* leges apud Plinium: rectius itaque Cortius *hac adiacentis.* *H.*

hippodromi) Spatiosior locus, viis latioribus, longioribus, semicircularem anfractum habentibus distinctus, umbrosus item, verbo ita institutus, ut in eo non mol-

que prospectat. Contra mediam fere porticum 20
diaeta paullum recedit; cingit areolam, quae quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectasque platanos, et subiecta platanis leni adspergine fovet. Est in hac 21
diaeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque excludit; iunctaque quotidiana amicorum coenatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia, quae porticus, adspicit. Est et 22
aliud cubiculum a proxima platano viride et umbrosum, marmore excultum podio tenus: nec

si modo gestatione uti, sed in equo etiam moveri fortius, vel iunctis etiam equis raptare per ea spatia currum possis. Hoc nomen docet, Graecis usitatum; hoc descriptio ingerit, quam latiorem habet §. 32. sq. *Hippodromi* habent typis vulgati, credo, omnes ex MSS. procul dubio; *Hipodromi* Mediceus, quo usus est Cortius: neque quisquam de mutatione cogitasset, nisi Iac. Sirmondo, viro doctissimo, ad Sidon. 2, 2. in mentem venisset *Hypodromum* substituere, et interpretari *tectam longitudinem*, et *clausum undequaque deambulacrum*, quae quidem ipsa *cryptoporticus* definitio est, et clarissime repugnat Plinianae descriptioni §. 32. Mirum est, quam multa committantur a viris etiam doctissimis in veterum librorum vel emendatione vel interpretatione ea caussa, quod non totos legunt, quos curare volunt, sed ut in quemque locum inciderunt, ita, ingenio suo confisi scilicet, sanare illum locum aggrediuntur, conatu specioso, et cui plausores tanto minus desunt, quo pauciores serio et totos legunt libros veterum; sed infelici saepe successu. *G.*

20 *diaeta paullum recedit*) Rom. *diaeta parum recedit*. Prope inde: *et subiecta platanis leni aspergine fovet*. *H.*

21 *clamorem sonumque excludit*) Sic et Rom. *H.*

Areolam illam — adspicit) Sic et Rom. *H.*

eademque omnia quae porticus) *Eadem* porticus, cuius hic cum areola mentionem facit, *adspicit*, h. e. in conspectu habet, *omnia, quae porticus* illa superior a §. 15. descripta. *G.*

Mediceus liber: — *coenatio, quae areolam illam, porticum aliam, eademque omnia, quae porticus, adspicit*. Adscivit hanc lectionem Gierigius, eandemque probabat Ernestius, in locum notae Gesneri hanc adscripturus: „Hanc „lectionem Cod. Medic. etiam „Cortio probatam, et receptam „a Gierigio, revocare non dubi„tavi, quippe intellectu facilem. „Sensus hic est: coenatio *adspi„cit* fenestris interioribus areolam, „exterioribus *porticum* illam, de „qua §. 31. *eademque omnia*, „*quae porticus* prior. Pristinae „Gesneri editiones post *coenatio* „interpungebant. Deinde seque„bantur haec: *Areolam illam* „*porticus alia, eademque omnia*, „*quae porticus, adspicit*: quae „nullum sensum habebant." *S.*

22 *podio tenus*) Ad proiecturam usque parietum, cui lacunar impositum est: dictam a podio theatri, s. ima et proiecta aliquantum ultra murum praecinctione theatri. Nisi vero melius

cedit gratiae marmoris, ramos, inſidentesque ramis
23 aves imitata pictura. Cui ſubeſt fonticulus. In
hoc fonte crater, circa ſiphunculi plures miſcent
iucundiſſimum murmur. In cornu porticus am-
pliſſimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fe-
neſtris xyſtum, aliis deſpicit pratum, ſed ante
piſcinam; quae feneſtris ſervit ac ſubiacet, ſtre-
24 pitu viſuque iucunda. Nam ex edito deſiliens
aqua, ſuscepta marmore, albeſcit. Idem cubicu-
lum hieme tepidiſſimum, quia plurimo ſole per-
funditur. Cohaeret hypocauſton, et, ſi dies nu-
25 bilus, immiſſo vapore, ſolis vicem ſupplet. Inde
apodyterium balinei laxum et hilare excipit cella
frigidaria; in qua baptiſterium amplum atque
opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in
area piſcina eſt, in proximo puteus, ex quo poſ-
26 ſis rurſus adſtringi, ſi poeniteat teporis. Frigida-
riae cellae connectitur media, cui ſol benigniſſi-
me praeſto eſt; caldariae magis: prominet enim.
In hac tres deſcenſiones: duae in ſole, tertia a
27 ſole longius, a luce non longius. Apodyterio
ſuperpoſitum eſt ſphaeriſterium, quod plura gene-
ra exercitationis, pluresque circulos capit. Nec

videatur ſic accipere: ad dimidii hominis altitudinem, ad feneſtrarum limen inferius. *G.*

Rom. *marmore exculptum podio tenus.* *H.*

aves imitata etc.) Rom. *aves imitata pictura, fonticulus: in hoc fonte crater.* Deſunt *cui ſubeſt.* *H.*

23 *Cui ſubeſt fonticulus*) Cubiculò intelligo ſubeſſe, vel in proximo eſſe fontem, non in ipſo cubiculo ſalire ſiphunculos. *G.*

cubiculum a triclinio occurrit) Rom. *cubiculum triclinio occurrit.* *H.*

ſed ante piſcinam) Rom. *ſed ante piſcina,* cui reſpondet deinde *iucunda.* *H.*

feneſtris ſervit) Vide de uſu huius verbi dicta ad 1, 3, 1. *G.*

25 *Inde apodyterium)* Rom. *Inde apodyterion* *H.*

baptiſterium) Sidon. Apoll. 2, 2. *Huic baſilicae appendix piſcina forinſecus ſ. ſi graecari mavis, baptiſterium.* *G.*

26 *prominet enim*) Rom. *prominent enim.* *H.*

deſcenſiones) loca depreſſiora, lacus, labra, in quae deſcendere lavandi, natandive cauſſa poſſis. *G.*

27 *ſphaeriſterium, quod plura)* Rom. *ſpheriſterion, quod plura.* *H.*

circulos) Una ludentium pila, (σφαῖρα, a qua σφαιρίζειν eſt *pila ludere* etc.) eoque motu cor-

procul a balineo ſcalae, quae in cryptoporticum
ferunt, prius ad diaetas tres. Harum alia, areo-
lae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia
vineis imminet, diverſasque coeli partes, ut pro-
ſpectus, habet. In ſumma cryptoporticu cubicu- 28
lum, ex ipſa cryptoporticu exciſum, quod hippo-
dromum, vineas, montes, intuetur. Iungitur cu-
biculum obvium ſoli, maxime hiberno. Hinc
oritur diaeta, quae villae hippodromum adnectit.
Haec facies, hic viſus a fronte. A latere aeſtiva 29
cryptoporticus in edito poſita; quae non adſpice-
re vineas, ſed tangere videtur. In media tricli-
nium ſaluberrimum adflatum ex Apenninis valli-
bus recipit: poſt latiſſimis feneſtris vineas, valvis
aeque vineas, ſed per cryptoporticum, quaſi ad-
mittit. A latere triclinii, quod feneſtris caret, 30
ſcalae convivio utilia ſecretiore ambitu ſuggerunt.
In fine cubiculum; cui non minus iucundum pro-
ſpectum cryptoporticus ipſa, quam vineae prae-
bent. Subeſt cryptoporticus, ſubterraneae ſimi-
lis; aeſtate incluſo frigore riget, contentaque aëre
ſuo, nec deſiderat auras nec admittit. Poſt utram- 31
que cryptoporticum, unde triclinium deſinit, in-
cipit porticus; ante medium diem, hiberna; in-
clinato die, aeſtiva. Hac adeuntur diaetae duae,
quarum in altera cubicula quatuor, altera tria,
ut circuit ſol, aut ſole utuntur, aut umbra. Hanc 32
diſpoſitionem amoenitatemque tectorum longe

pus exercentium. De ſphaeriſterio et diverſitate luſuum horum vid. Mercurial. de arte gymnaſt. 1, 9. it. 2, 4. et 6. *G.*

ſcalae) Non opus eſt, ut intelligamus gradus in ipſa aedificatione comprehenſos ac tectos: poſſunt eſſe gradus etiam ſubdivales, quibus diverſae in eodem colle planities iunguntur. *G.*

diverſasque coeli etc.) Rom. *diverſasque coeli partis ut proſpectus habet*, ut Medic. *H.*

29 *ex Apenninis vallibus recipit*) Rom. *ex Apenninis vallibus accipit.* *H.*

30 *ſecretiore ambitu ſuggerunt*) Rom. *ſecretiore aditu ſuggerunt.* *H.* Sic alii etiam libri: nec displicet. *S.*

31 *ut circuit ſol*) Rom. *ut circumierit ſol.* *H.* De hac forma vid., praeter Cortium ad h. l., Drakenb. ad Liv. 3, 6, 9. *S.*

praecedit hippodromus. Medius patefcit, ftatimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. Illae hedera veftiuntur, utque fummae fuis, ita imae alienis frondibus virent. Hedera truncum et ramos pererrat, vicinasque platanos transitu fuo copulat. Has buxus interiacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbraeque
33 platanorum fuam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupreffis ambitur et tegitur, denfiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (funt enim plures) puriffimum diem reci-
34 pit. Inde etiam rofas effert umbrarumque frigus non ingrato fole diftinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viae plures, intercedentibus bu-
35 xis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipfa buxus intervenit in formas mille defcripta, literis inter-

32 *longe praecedit hippodromus* Rom. *longe lateque praecedit hyppodromus. H.*

umbraeque) In Gesneriana erat *umbraque*, negligentià, ni fallor, operarum. Idem in Gierigiana, quae an eandem habeat exculationem, ipfe viderit Gierigius. *S.*

33 *hemicyclo)* Cortius *hemicyclio* dedit e cod. Medic. etc. *G.*

34 *Inde etiam* etc.) Rom. *Inde rofas offert*, fine *etiam*, et *offert* pro *effert. H.*

recto limiti etc.) Rom. *recto limite redditur, ne huic uni. H.*

35 *mille defcripta* etc.) Rom. *mille defcripta litteris. Interdumque modo nomen domini, modo artificis.* Verbum *dicunt* omiffum. Tum, *Alternis metulae exurgunt, alternis infita funt poma.* Non dubito, quin *infita* a Plinio fit. Poftea, *Medium in fpatium brevioribus. H.*

Erneftio placebat *literas* pro *literis*. Tum, τελεία στιγμῇ poft *imitatio* pofita, legebat *Medium fpatium* etc. Apponam eius notam: „*literas)* Sic pro *literis* „Cort. et Bipont. e Medic. ediderant, quos et fecutus eft „Gierigius. Cohaerent enim illa „*in formas — literas interdum.* „Deinde et *metulae* an h. l. aptae „fint, dubitarunt. *Metulae* funt „coni ex buxo, pinu aut fimilis „incrementi arbore formati. Sed „quaeritur, quomodo talia ornamenta mox Plinius *ruris imitationem* appellare potuerit. Itaque e Cod. Voff. et Edd. Gryph. „*viticulae* commemorant. Eorundem librorum lectionem cum „Bipont. etiam in feqq. tenui, „ubi vulgata — *velut illati ruris imitatio medium in fpatium* „*brevioribus utrinque platanis* „*adornatur*, commodum fenfum „non habere videbatur." Locus hic, ut pleraque huius epiftolae, tam eft obfcurus, ut nolim in crifi lectionis multum operae perdere: nedum cum Gierigio coniecturis audacioribus indulgeam. Aliis quid acciderit, nefcio: mihi quidem, ut Laurentini defcri-

dum, quae modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulae ſurgunt, alternis inſerta ſunt poma: et in opere urbaniſſimo ſubita velut illati ruris imitatio medium in ſpatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Poſt has acan- 36
thus hinc inde lubricus et flexuoſus, deinde plures figurae, pluraque nomina. In capite ſtibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellae Caryſtiae ſubeunt. E ſtibadio aqua, velut expreſſa cubantium pondere, ſiphunculis effluit; cavato lapide ſuſcipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Guſtatorium, gravior- 37
que coenatio, margini imponitur; levior naviculарum et avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam et recipit: nam expulſa in al-

ptio, ita hae literae, ſi exordium earum perquam ſuave excipias, iucunditatis minimum, taedii ſatis ſuperque attulerant. *S.*

metulae) Coni ex buxo, pinu aut ſimilis incrementi arbore formati. *G.*

36 *acanthus hinc inde lubricus et flexuoſus*) An indicat in labyrinthi parvuli formam diſpoſitum acanthum? Quamquam ne hoc quidem plane intelligo. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſt.

columellae Caryſtiae) E marmore Caryſtio. Laudavit Cellarius Plin. 36, 6. et Tib. 3, 3, 14. ubi reliquos citat Broukhuſius. *G.*

E ſtibadio aqua etc.) Rom. *Stibadio aqua, velut expreſſa cubantium pondere ſipunculis effluit.* Praepoſit. *e* omiſſa. *H.*

aqua — effluit) Magnam ſtibadium hoc ſimilitudinem habet cum ornithone Varronis, quem deſcripſit ipſe, nos explicavimus de R. R. 3, 5, 10. ſqq. *Stibadium* hoc reſpondet *faleri* Varroniano. Ex interiore huius margine proſilit aqua in cavatum lapidem; hic occultum habet emiſſarium, quo cum deſluat et quaſi reſorbeatur aquae tantundem, quantum e ſiphunculis influxit, ea nunquam ultra definitam lineam et ipſum os emiſſarii attollitur. conf. ſ. 37. *G.*

37 *Guſtatorium — coenatio*) Haec vocabula pro ipſis lancibus et menſis (*menſis* inquam, quae idem quod lances interdum ſive patinae) cum cibis vel liquidis vel ſolidis quos continent, poni, res ipſa loquitur. Margo autem intelligitur ipſius ſtibadii, in quo accumbunt hoſpites. Ex veteribus formis tricliniorum apud Mercurialem atque alios, apparet, cibos vel in eadem libella ſ. horizontali linea, vel non multum certe altius poſitos fuiſſe, quam erant lecti accubitorii. Itaque margo ille ſtibadii tantum videtur fuiſſe elevatus, ut cum pulvinis in reliqua parte poſitis, quibus fulciuntur hoſpites, aequaretur. *G.*

Gierigius *marginem* intelligit non ſtibadii, ſed labri marmorei, circa quod convivae accumbant. *E.*

tum in ſe cadit, iunctisque hiatibus et abſorbetur et tollitur. E regione ſtibadii adverſum cubiculum tantum ſtibadio reddit ornatus, quantum ac-
38 cipit ab illo. A marmore ſplendet, valvis in viridia prominet et exit: alia viridia ſuperioribus inferioribusque feneſtris ſuſpicit deſpicitque. Mox zothecula refugit quaſi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, et undique feneſtrae, et tamen
39 lumen obſcurum umbra premente. Nam laetiſſima vitis per omne tectum in culmen nititur et adſcendit. Non ſecus ibi, quam in nemore, iaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non ſentias. Hic quoque fons naſcitur, ſimulque
40 ſubducitur. Sunt locis pluribus diſpoſita ſedilia e marmore, quae ambulatione feſſos, ut cubiculum ipſum, iuvant. Fonticuli ſedilibus adiacent, per totum hippodromum inductis fiſtulis ſtrepunt rivi, et, qua manus duxit, ſequuntur. His nunc illa viridia, nunc haec, interdum ſimul omnia, iuvantur. Vitaſſem iamdudum, ne vide-

iunctisque — — tollitur) Sic et Rom. *H.*

38 *A marmore ſplendet)* Sic et Rom. *H.*

prominet et exit) Rom. *prominet et texit. H.*

zothecula) Vid. ad 2, 17, 21. *Qui *diaetulam* hic defendunt, non cogitare videntur, *diaetam* eſſe non partem aut partem membrum cubiculo adiunctum; verum pluribus ipſum cubiculis conſtare, quod vel ex ſ. 31. ſatis conſtat. Denique ſi 2, 17, 21. recte *zotheca* ex libris optimis reſtituta et explicata eſt; de *zothecula* hic non poteſt dubitari. *G.*

Rodius corrigit: *Mox zothecula refugit, quaſi cubiculum idem atque aliud. S.*

39 *imbrem tantum* etc.) Rom. *hymbrem tamen, tanquam in nemore. H.*

Locus Gierigio ſine cauſſa videtur corruptus eſſe. Senſus eſt: non ſecus ibi, quam in nemore, umbra fruaris; praetereaque non ſentias imbrem, a quo nemus te tutum non praeſtet. *S.*

40 *locis pluribus)* Hippodromi, in quo deſcribendo adhuc verſatur. *G.*

diſpoſita ſedilia) Sic et Rom. Deinde: *Fonticuli ſedibus adiacent per totum hyppodromum inductis fiſtulis ſtrepunt rivi, et qua manus duxit, ſequuntur. H.*

iuvantur) *Cortius in pari fere auctoritate librorum praefert *lavantur:* ſed hoc videtur eſſe poëtarum proprium. Burmannus notis maioribus ad Phaedr. 2, 5, 14. *laetantur* mallt, quod pulchrum ſane eſt, nec ab auctoritate librorum deſtituitur. *G.*

Rom. *interdum ſimul omnia lavantur.* Poëticum quidem hoc

rer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, 41
ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; praesertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi residere, saepius posses. Praeterea indulsi amori meo. Amo enim, quae maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiam 42
tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid coeperit scribere: sciatque, si materiae immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid arcessit atque adtrahit. Vides, quot versibus Home- 43
rus, quot Virgilius arma, hic Aeneae, Achillis ille, describat: brevis tamen uterque est, quia facit, quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera consectetur et colligat: modum tamen servat. Non enim excursus hic eius, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis, 44
quum totam villam oculis tuis subiicere conamur, si nihil inductum, et quasi devium, loquimur, non epistola, quae describit, sed villa, quae de-

verbum est, sed multa huius generis alia Plinius in descriptionibus adhibet. Sic n. 19. *Nemus comasque prospectat*, et alia aliis locis plurima. *H.*

argutior) loquacior. Cicero ad Attic. 6, 5. in. *obvias mihi literas quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas.* *S.*

41 *ne laboriosum* etc.) Rom. *ne laboriosum esset tibi legenti, quod visenti.* *H.*

42 *In summa*) Etiam Rom. *In summa*, ut alibi. Post, *primum ego de officio scriptoris existimo.* Tum, *si aliquid arcessit.* *H.*

43 *Homerus — Virgilius*) Ille Il. σ, 478. sqq. hic Aen. 8, 407. sqq. *G.*

Achillis ille, describat) Rom. *ille Achillis describat.* *H.*

44 *ut parva magnis*) scil. *componamus.* Proverbium ex illo Virg. ecl. 1, 23. *sic magnis componere parva solebam.* Ut supra 1, 2, 2. *Pauci, quos aequus amavit.* *Nam *conferamus*, quod est in libris quibusdam, e glossa est. *G.*

Rom. *ut parva magnis comparemus*, ubi vulgo *conferamus*. Utrumque verbum omisit Plinius. *H.*

oculis tuis subiicere conamur) Sic et Rom. Postea *in hoc, in quo excessi*: Ald. *in quod.* *H.*

scribitur, magna est. Verum illuc, unde coepi; ne secundum legem meam iure reprehendar, si
45 longior fuero in hoc, in quod excessi. Habes caussas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis, Praenestinisque meis praeponam. Nam super illa, quae retuli, altius ibi otium et pinguius, eoque securius, nulla necessitas togae, nemo arcessitor ex proximo. Placida omnia et quiescentia, quod ipsum salubritati regionis, ut purius coelum, ut aër liquidior, accedit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum,
46 venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servent. Vale.

in quod excessi) in eo argumento, in quod digressus sum. *Excessum* pro oratoria *digressione* tum noster, tum Quintilianus dixere. *Praepositionem *in* ante *quod* ex libris dedit Cortius. *G.*

45 *necessitas togae)* Qua sc. extra urbem et forum nihil opus est. Pars vitae beatioris secundum Martialem 10, 47. *toga rara.* Multa hic de non usu togae extra urbem Buchnerus. G.

salubritati — accedit) Ipsa illa tranquillitas, et placida in liberali otio quies a nullis negotiis importunis vel hominibus interturbata, *accedit salubritati*, vel partem illius salubritatis, quam haec praestat villa, efficit. Est sane etiam Medicis inter res, quas non naturales vocant, vel maximi momenti, status ille tum animi tum corporis, vel quietus vel turbatior. G.

Rom. *salubritate regionis. H.*

46 *(venia sit dicto)*) a diva Nemesi, quae invidia quadam prosequitur eos, qui beati sibi nimis videntur, et felicitatem suam praedicant, vel praedicari libenter audiunt; precibus proinde placanda, quoties iactantius aliquid nobis, vel aliis de nobis excidit. Praeclara, si DIS placet, eius rei ratio est, quam sapiens ille Solon profert in Disputatione cum Croeso, apud Herodotum 1, 32. τὸ θεῖον πᾶν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες. Rationem hanc detestamur hodie, sed rem ipsam ut aliis in rebus scilicet retinemus. Laudavimus pulchellum infantem et valentulum; subiicimus, *Gott behüte es!* Diximus aliquid de secunda fortuna nostra vel aliorum; exsilit illud, *Gott lasse mich es zur guten Stunde reden!* Hoc ipsum est, *venia sit dicto!* G.

Rom. *venia sit dictum, amisi,* sine *ibi. H.*

VII.

Saturninus Plinium heredem instituerat et rempublicam Comensium, quod ipse ratum vult esse, etsi secundum leges respublica heres institui non possit, quod ut decurionibus indicetur, rogat.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Nec heredem institui, nec praecipere posse rempublicam, constat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicae nostrae, deinde pro quadrante praeceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si ius adspicias, irri- 2
tum; si defuncti voluntatem, ratum et firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem iurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior iure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire. An, cui de meo 3
sestertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paullo amplius tertiam partem ex adventicio denegem? Scio te quoque a iudicio meo non abhorrere, cum eandem rempublicam ut civis optimus diligas. Velim ergo, quum proxime 4

VII, 1 *nec praecipere) Praecipere* apud ICtos est partem aliquam hereditatis ante reliquos heredes capere, unde dicitur *praecipuum*. Qui igitur aliquid *praecipere* testamento iubetur, illum eo ipso heredem etiam cum aliis esse intelligitur. Vid. Brisson. de form. 7, 143. p. 635. sq. Sed hic paullo alia videtur species. Saturninus primo ex quadrante instituerat rempublicam, deinde hoc mutavit, et loco illius quadrantis ex integra hereditate praecipi, et ante divisionem numerari reipublicae iussit quadringenta millia: sive quod putaret ita eludi legem posse, quae institui heredem vetaret rempublicam, sive quacunque alia caussa. *G.*

3 *An, cui de meo)* Contulerat Plinius reipublicae per varias occasiones *undecies*, intell. centena millia HS. quae sunt 55000 florenorum imperialium (quos besses 2/3 vocant mercatores) in alimenta ingenuorum, in aedes sacras etc. In hac liberalitate parum sibi constituisset, si 400000 HS. s. 20000 floren. imp. quae paullo amplius tertia pars est superioris summae (est enim ipsa tertia ex duodecies) aliunde ei obvenientia, invideret, vel tabulis testamenti oppugnatis negaret. *G.*

Rom. *An cui de meo sexdecies adiiciens contuli. H.*

quadringentorum millium) al. *quadringenta millia.* quod unice verum. *S.*

decuriones contrahantur, quid ſit iuris, indices, parce tamen et modeſte; deinde ſubiungas, nos quadringenta millia offerre, ſicut praecepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas; no-
5 ſtrum tantum obſequium vocetur. Haec ego ſcribere publice ſuperſedi: primum, quod memineram, pro neceſſitudine amicitiae noſtrae, pro facultate prudentiae tuae, et debere te et poſſe perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in ſermone cuſtodire facile eſt, tenuiſſe in epiſtola non vide-
6 rer. Nam ſermonem vultus, geſtus, vox ipſa moderatur: epiſtola, omnibus commendationibus deſtituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII.

Admonitus, ut hiſtoriam ſcriberet, reſpondet ſibi idem ſtetiſſe, cauſſasque conſilii ita exponit, ut diſcrimen ſimul orationis et hiſtoriae oſtendat.

C. PLINIVS CAPITONI SVO S.

Suades, ut hiſtoriam ſcribam, et ſuades non ſolus: multi hoc me ſaepius monuerunt, et ego

4 *decuriones contrahantur*) Si de Roma ſermo eſſet, diceret, *Senatus cogatur.* *G.*

Rom. *decuriones contrahentur*, pro quo male Cellar. et eum ſecuti *contrahantur.* *H.*

Bene Cortiana *contrahentur*, quam Gierigius, non Gesnerianam, ſequi debebat. *S.*

ſicut praecepit Saturninus) Sic etiam Rom. et Ald. non tantum recentiores, ut Gruterus opinatur. *H.*

5 *pro facultate prudentiae tuae*) Haec omiſſa ſunt in Rom. omittendi vero nullam rationem reperio. Deſunt tamen et in Brummerianis. *H.*

Suſpicor Plinium, chiaſmo ſervato, ſcripſiſſe hoc ordine: *quod memineram, pro facultate prudentiae tuae, pro neceſſitudine amicitiae noſtrae, et debere te et poſſe perinde* etc. Sic apparet, unde lacuna illa in libris originem traxerit. Adde quod hic verborum ordo paullo humanior videtur. *S.*

6 *moderatur*) Gierigius recte interpretatur: indicat, quomodo eum accipi velimus. Mox *omnibus* mihi ſuſpectum eſt. Deſidero *ſimilibus*, aut *omnibus his*; ut ad vultum, geſtus, et vocem referatur. *E.*

Mihi vero nihil videtur tentandum. Plinius omnino intellexit res adventicias, quibus epiſtola commendari poſſit. *S.*

VIII, 1 *multi hoc me ſaepius monuerunt*) Rom. *multi me hoc ſaepe monuerunt.* *H.*

volo, non quia commode facturum esse confido,
(id enim temere credas, nisi expertus,) sed quia
mihi pulchrum in primis videtur, non pati occi-
dere, quibus aeternitas debeatur, aliorumque fa-
mam cum sua extendere. Me autem nihil aeque 2
ac diuturnitatis amor et cupido solicitat: res ho-
mine dignissima, praesertim qui nullius sibi con-
scius culpae, posteritatis memoriam non reformi-
det. Itaque diebus ac noctibus cogito, si *qua* 3
me quoque possim Tollere humo: (id enim voto
meo sufficit: illud supra votum) *victorque virûm
volitare per ora. Quamquam o!* Sed hoc satis
est, quod prope sola historia polliceri videtur.
Orationi enim et carmini parva gratia, nisi elo-
quentia sit summa: historia quoquo modo scripta
delectat. Sunt enim homines natura curiosi, et 4
quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut
qui sermunculis etiam fabellisque ducantur. Me
vero ad hoc studium impellit domesticum quo-
que exemplum. Avunculus meus, idemque per 5

facturum esse confido) Sic et Rom. *H.*

Cort. et Gierig. *confidam.* quod praefero. Columella 8, 9. laudatus in Horat. Tursell. Cap. CLII. 35. *nec quia tritico vel aliis frumentis minus crassescant, verum quod semine huius maxime delectantur.* S.

non pati occidere, quibus aeternitas debeatur) Rom. *non pati occidere, quibus aeternitas debetur*, sine adsuticio panno illo Florentino. *H.*

2 *Me autem nihil aeque* etc.) Rom. *Me autem nihil aequi ac diuturnitatis et amoris cupido sollicitat, res homine dignissima.* Suspicor ex glossa aliquid accessisse, et prius fuisse *diuturnitatis cupido.* *H.*

3 *si qua me quoque)* Virg. Georg. 3, 8. *Tentanda via est, qua me quoque possim Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.* G.

Quamquam o!) Elegans aposiopesis itidem Virgiliana, apud quem Aen. 5, 195. Mnestheus, *Non iam prima peto, neque vincere certo; Quamquam o -- Sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti.* Similiter noster, post aposiopesin, *sed hoc satis est,* nimirum *diuturnitas, et memoria posteritatis.* G.

Rom. *Quamquam o. Sed satis est,* sine *hoc.* *H.*

Orationi enim et carmini) Rom. *Orationi et carmini.* Deest *enim.* *H.*

nisi eloquentia sit summa) Rom. *nisi eloquentia est summa.* *H.*

4 *et quamlibet nuda.)* Rom. *et qualibet nuda.* Ald. tamen, *et quamlibet.* *H.*

domesticum quoque exemplum) Rom. *domesticum exemplum,* sine *quoque.* *H.*

adoptionem pater, hiſtorias, et quidem religioſiſ-
ſime, ſcripſit. Invenio autem apud ſapientes, ho-
neſtiſſimum eſſe maiorum veſtigia ſequi, ſi modo
6 recto itinere praeceſſerint. Cur ego cunctor?
Egi magnas et graves cauſſas. Has (etiamſi mihi
tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus
ille labor meus, ni hoc, quod reliquum eſt ſtu-
7 dii, addidero, mecum pariter intercidat. Nam ſi
rationem poſteritatis habeas, quidquid non eſt
peractum, pro non inchoato eſt. Dices, *Potes
ſimul et reſcribere actiones, et componere hiſto-
riam.* Utinam! ſed utrumque tam magnum eſt,
8 ut abunde ſit alterum efficere. Undeviceſimo aeta-
tis anno dicere in foro coepi, et nunc demum,
quid praeſtare debeat orator, adhuc tamen per
caliginem, video. Quid, ſi huic oneri novum
9 acceſſerit? Habet quidem oratio et hiſtoria mul-
ta communia, ſed plura diverſa in his ipſis, quae
communia videntur. Narrat ſane ipſa, narrat
haec: ſed aliter. Huic pleraque humilia et ſor-
dida et ex medio petita; illi omnia recondita,
10 ſplendida, excelſa conveniunt. Hanc ſaepius oſſa,

5 *hiſtorias — ſcripſit*) Vid. ſupra 3, 5, 4. ſq. *G.*

6 *Cur ego etc.*) Rom. *Cur enim cum tot egi magnas et graves cauſas.* Ald. *Cui ergo cunctor? Egi. H.*

tenuis ex eis ſpes) Rom. *tenuis ex his ſpes. H.*

mecum — intercidat) Et tamen intercidit. Poteras itaque, Secunde, quantum ad nos illo retractandi labore ſuperſedere. Sed exſtiterunt tamen aliquamdiu poſt Plinium Orationes illius, quod ex Apollinari Sidonio et Caſſiodoro conſtat. *G.*

9 *Habet quidem oratio et hiſtoria* Rom. *Habent quidem oratio et hiſtoria. H.*

Narrat ſane ipſa) Cort. *Narrat ſane illa,* nulla notata lectionis varietate: idque praeſtat. *S.*

Huic pleraque humilia) Ad orationem haec pertinent, (contra quam viſum Catanaeo) ubi etiam de tribus capellis, aut de ſtillicidio, aut de ſterquilinio adeo narrandum eſt quam planiſſime. *G.*

Quae ſequuntur, *oſſa, muſculi, nervi*, eo valent, ut in oratione ſaepe ſola vis, vehementia, robur, et aculei deſiderentur, hiſtoriam autem *tori* et *iubae*, h. e. eminentior ſpecies et inſignis nitor deceat. Nam *tori* ſunt, qui carnibus veſtita et decora oſſa habent, *iubae* autem, quae, ut in equis et leonibus, ſpeciem et maieſtatem corpori addunt. Eodem ſenſu Quintil. X, 1. 33. militum *lacertis*, in quibus oſſa et nervi et muſculi ſufficiunt, athletarum *toros* oppoſuit, qui ſpecioſiora corpora efficiant. Ea-

musculi, nervi; illam tori quidam et quasi iubae decent. Haec vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu et suavitate, atque etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thu- 11
cydides ait, *κτῆμα* sit, an *ἀγώνισμα*: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex caussis non adducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam, quod hic debeo: ideoque interim veniam (ne a meis

dem mox Plinius mutatis verbis et metaphoris reperit, cum orationi *vim*, *amaritudinem*, *instantiam* h. e. acrem, concisam, et vibrantem veluti vehementiam, historiae autem *tractum*, h. e. motum veluti moderatiorem, tribuit. Ita plane Cicero in Orat. 20. *contortam* et *acrem* orationem oratoris forensis opponit historicorum rationi dicendi *tractae* et *fluenti* h. e. leniori, moderatiori, quod in ea magis perspicuitas et explanatio et ordo et concinnitas, quam vis et celeritas aut impetus sententiarum quaeritur. Denique *sonus* est forma dicendi vel elocutionis historiae aut orationi peculiaris. Copiose id explicavimus in Lex. techn. rhet. s. v. *sonus*. *E.*

10 *instantia)* Vid. ep. 19. ubi *acriter*, *instanter*, *intente* permutentur. *E.*

11 *κτῆμα — ἀγώνισμα*) Historia, κτῆμα est, possessio, bonum perpetuo nostrum, postquam semel esse coepit, (vid. supra 1, 3. 5.) ex quo, sera etiam posteritas de nobis iudicat. Oratio autem ἀγώνισμα est certamen, in quo semel vicisse satis est, non curante auctore, quid deinde de ea iudicent alii. Ceterum locus Thucydidis est 1, 22. extr. qui de sua historia κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον, ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν σύγκειται. Quintilianus 10, 1, 31. *Non ad actum rei pugnamque praesentem, sed ad memoriam posteritatis et ingenii famam componitur.* Ceterum videndum adhuc, annon respexerit forte Thucydides ad illam recitationem Herodoti in ludis Olympicis, quae lacrymas excussisse dicitur puero Thucydidi. *G.*

Rom. *ut Thucydides ait, ἤδημα καὶ ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia,* omisso verbo *est*. Post, *ex his causis. H.*

diversa, quod maxima) Ob id ipsum non possunt ab eodem homine tempore eodem tractari, quod sunt maxima et suum sibi hominem integrum unum quodque deposcit. *G.*

ne tanta quasi colluvione) Sic et Rom. *H.*

ibi faciam, quod hic debeo) Ne in historia contentiosius asperiusque, aut in oratione nitidius festiviusque quam deceat, agam et utriusque generis virtutes permutem, quae hoc ipso fiunt vitia, quod loco non adhibentur. *G.*

(ne a meis verbis discedam)) Ut iis verbis utar, quibus uti in foro et caussis consuevi. Ita praefatur formulas e foro desumtae, quam mox declarabimus. *Recepi nimirum Cortianam; s. Mediceam potius, hic quoque lectionem; al. *ne a forensibus verbis recedam*, quod ex glossa est procul dubio. *G.*

12 verbis discedam) advocandi peto. Tu tamen iam nunc cogita, quae potissimum tempora adgrediamur. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio: intacta et nova? graves
13 offensae, levis gratia. Nam praeter id, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda: tum si laudaveris, parcus; si culpaveris, nimius fuisse dicaris; quamvis illud plenissime, hoc
14 restrictissime feceris. Sed haec me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto praestruas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, iam scribere parato, alia rursus cunctationis et morae iusta ratio nascatur. Vale.

IX.

Dolet, Valentem graviter iacere: molestius fert, Avitum decessisse.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Varie me adfecerunt literae tuae: nam partim laeta, partim tristia continebant. Laeta, quod te

veniam — advocandi) Nimirum amicos, et cum iis de caussa deliberandi. Quae quidem res adeo frequens in iudiciis fuit, ut inde *advocatio* pro mora ac dilatione frequenter dicatur. vid. ad Cic. fam. 7, 11. et Sen. Consol. ad Marc. 10. *G.*

Sensus igitur: *ideoque interim cunctor.* Supra 6. erat: *Cur ergo cunctor?* Mox 14: *cunctatio et mora.* *S.*

Rom. *sed interim veniet, et ne a forensibus verbis recedam advocatum peto.* *H.*

12 *Tu tamen iam nunc cogita)* Rom. *Tu tamen nunc cogita.* *H.*

onerosa collatio) Difficile est aliquid de tuo conferre, quod non iam alii occupaverint. Hic, opinor, sensus loci longe aliter vulgo intellecti. *S.*

13 *Nam praeter id, quod in tantis vitiis)* Rom. *Praeterea quod in tantis vitiis.* Omissum est *nam.* Unde non contemnenda Gruteri suspicio, *praeterea quod in tantis.* Florentinae lectioni non convenit *tum,* quod sequitur. *H.*

quamvis — feceris) Nihil horum in Rom. est, nec in Brummerianis, et quatuor Cortianis, quae lectoris alicuius manu adscribi potuerunt. *H.*

Vix putem insiticia esse. *S.*

14 *Illud peto praestruas)* Rom. *Illud, peto, perstruas.* *H.*

in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: ſed
ego volo, propterea, quod recitaturum ſtatim, ut
ego veniſſem, pollicebantur. Ago gratias, quod
exſpector. Triſte illud, quod Iulius Valens gra- 2
viter iacet; quamquam ne hoc quidem triſte, ſi
illius utilitatibus aeſtimetur, cuius intereſt quam
maturiſſime inexplicabili morbo liberari. Illud 3
plane non triſte ſolum, verum etiam luctuoſum,
quod Iulius Avitus deceſſit, dum ex quaeſtura
redit: deceſſit autem in navi, procul a fratre
amantiſſimo, procul a matre, a ſororibus. Nihil 4
iſta ad mortuum pertinent; ſed pertinuerunt, quum
moreretur: pertinent ad hos, qui ſuperſunt. Iam, 5
quod in flore primo tantae indolis iuvenis exſtin-
ctus eſt, ſumma conſequuturus, ſi virtutes eius
maturuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagra-
bat! quantum legit! quantum etiam ſcripſit! quae
nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis arue-
runt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui ſi fre- 6
nos remittas, nulla materia non maxima eſt. Fi-
nem epiſtolae faciam, ut facere poſſim etiam la-
crymis, quas epiſtola expreſſit. Vale.

IX, 1 *ſed ego volo* etc.) Rom. *ſed ego volo. Praeterea quod.* Paullo ante *quod* deſideratur in his, *quod te in urbe teneri.* *H.*

2 *morbo liberari*) Refero ad illud neſcio cuius Οἱ *μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσι.* Quo acutior eſt morbus, tanto minus durat. Cumque *inexplicabilem* praeterea *morbum* dicat, puto, Secundum εὐφημίᾳ quadam uſum, inſtantem proxime Valenti mortem ſic indicare, ipſamque in beneficio ponere, quae deſperato illum morbo liberet. *G.*

3 *deceſſit autem in navi*) Rom. *deceſſit in navi.* *H.*

Bene: ſicque etiam alii libri bonae notae. Repetit Secundus ab amico ſibi ſcripta, non ipſe illi narrat. Ideo *autem* hic importunum. *S.*

5 *Iam, quod in*) Ex ſuperioribus ita explenda oratio, *Iam illud luctuoſum eſt* etc. *G.*

Immo ſupplendum, *quam luctuoſum eſt.* Ῥῆσις haec eſt exclamatio. Sic Graeci κατ' ἔλλειψιν Τὸ δὲ, ſequ. accuſat. cum infinitivo. *S.*

Etiam in Rom. *Iam, quod in flore primo.* Deinde, *ſi virtutes eius maturuiſſent.* *Quod ille.* *H.*

ſcripſit) ſed non edidit: alioqui non aruiſſent ſine fructu poſteritatis. Editurus, opinor, erat, ſi prius expoliviſſet. *S.*

6 *cui ſi frenos — eſt*) Non reprehenderem Secundum, ſi haec omiſiſſet. Parum humanum videtur, in tam luctuoſi caſus comploratione addere, dolori non indulgendum, *quod*, ſi frenos illi remittas, *etiam levior dolendi cauſſa graviſſima fiat.* *S.*

X.

Versus Antonini laudat, ut sibi inimitabiles, et ad plures edendos hortatur.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Cum versus tuos aemulor, tum maxime, quam sint boni, experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in peius, effingunt;
2 ita ego ab hoc archetypo labor et decido. Quo magis hortor, ut quam plurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

XI.

Hortatur ad edenda sua scripta, quia ipse eorum spem hendecasyllabis fecerat.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt. Appellantur quotidie et flagitantur: ac iam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam

X inscr. Etiam Rom. *Antonino*. *H.*

1 *in peius, effingunt*) Rom. *in peius fingunt*. Post *labor et decido*. *H.*

XI inscr. Rom. *Tranquillo*. *H.*

1 *Libera — fidem*) Fac, quod ego in hendecasyllabis tuo nomine promisi. *E.*

spoponderunt) Rom. *speponderunt*, antique. Vid. Gell. VII. c. 9. *H.*

Conf. Voss. de Analog. L. III. c. 19. p. 87. *S.*

ad exhibendum formulam) Accipit *formulam* in iure, et a Praetore, non actor modo, sed etiam is, quicum agitur, vel unde petitur; actionis ille, hic exceptionis. Vid. Brisson. de form. 5, 74. Hendecasyllabi Pliniani *appellantur, flagitantur*, agitur cum illis, ut praestent denique praesentiam scriptorum Tranquilli. Miram suavitatem huius loci intelliget, qui considerabit Ulpiani verba l. 3. π. §. 8. de hom. libero exhibendo. *Ait Praetor* Exhibeas: Exhibere *est in publicum producere, et videndi tangendique hominis facultatem praebere. Proprie autem* exhibere *est* extra secretum habere. Ut igitur *plagium*, quod est furtum in libero capite commissum, eleganter ad libros et scripta transtulere; ita hic *ad exhiben-*

accipere. Sum et ipſe in edendo haeſitator, tu 2
mora tamen meam quoque cunctationem tardita-
temque viciſti. Proinde aut rumpe iam moras,
aut cave, ne eosdem illos libellos, quos tibi hen-
decaſyllabi noſtri blanditiis elicere non poſſunt,
convicio ſcazontes extorqueant. Perfectum opus 3
abſolutumque eſt; nec iam ſplendeſcit lima, ſed
atteritur. Patere, me videre titulum tuum; pate-
re audire, deſcribi, legi, vaenire volumina Tran-
quilli mei. Aequum eſt, nos in amore tam mu-
tuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu
perfrueris ex nobis. Vale.

XII.

Proſocerum laudat, quod porticum dedicaverit, et in portarum ornamentum pecuniam promiſerit.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Accepi literas tuas, ex quibus cognovi ſpecioſiſſimam te porticum ſub tuo filiique tui nomine

dum agitur cum eo, qui ſcripta, quae libera vagari debebant, domi per iniuriam continet. Luſerintne praeterea in nominum *libri* et *liberi* ſimilitudine, non temere dixerim. *G.*

2 *Sum et ipſe* etc.) Rom. *Sum et ipſe in edendo haeſitator tu. O ſi tamen meam quoque cunctationem tarditatemque viceris. Proinde aut rumpe moras. H.*

convicio ſcazontes) Scazontes aſperum et ſatiricis epigrammatis aptum genus carminis, aptum proinde etiam *convicio* faciendo, quod non ad maledicta ſemper, ſed ad importunam quoque, et parum modeſtam repetitamque ſubinde petitionem vel admonitionem pertinet, ut in praefatione Quintiliani ad Tryphonem, *Efflagitaſti quotidiano convicio* etc. *G.*

3 *ſed atteritur)* Summa in his elegantia, quod translationem continuat. Laudavit iam Cellarius 9, 35, 2. et Quintil. 10, 4, 4. *ut opus poliat lima, non exterat*, quem praeceptoris ſui locum imitatus videtur noſter. Deſcribitur hic illud vitium, quod κακιζοτεχνίαν poſſis appellare cum avunculo noſtri 34, 8. ſ. 19. ubi commemoratur ab illo Callimachus inter nobiles ſtatuarios (quorum *lima* eſt propria) *ſemper calumniator ſui, neque finem habens diligentiae* etc. *G.*

Cf. quae nos in Techn. rhet. ſ. v. *calumniari* diximus. *E.*

Etiam Rom. *nec iam ſplendeſcit lima, ſed atteritur. H.*

titulum tuum) libro inſcriptum et pendentem in bibliopoliis atque bibliothecis. *G.*

XII inſcr. Rom. *Fabato proſocero. H.*

1 Quod ſaepe obſervo, Plinium in his epiſtolis voluiſſe nobis ima-

dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, ut initium novae liberalitatis
2 esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cuius ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi a quocunque excoli iucundum, a te vero laetissi-
3 mum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promisisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII.

Orationem, paucis amicis recitatam, iudicio Scauri subiicit.

C. PLINIVS SCAVRO SVO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer; paucos, ut ve-

ginem animi sui pulcherrimam relinquere, illud hic etiam locum habet. Intererat ipsius, liberorum suorum proavum quam adstrictissimum esse, et corradere potius magnam rem familiarem, quam publica eam liberalitate minuere. At gratulatur illius magnificentiae, eamque stimulis incitat quantum potest; quod non multo minus est, quam si ipse elargitus esset, quae publico impendit prosocer. *G.*

Accepi literas tuas) Rom. *Recepi litteras tuas. H.*

ut initium novae liberalitatis) Rom. *ut initium liberalitatis* omisso cum aliis epitheto *novae. H.*

2 *pro necessitudine nostra redundat*) Rom. *pro necessitudine redundat.* Deest *nostra. H.*

quam mihi a quocunque.) Rom. *quam mihi et a quocunque. H.*

3 *quod proxime promisisti*) Rom. *quod maxime promisisti. H.*

Livius 22, 53, 2. *Ap. Claudius Pulcher, qui proxime aedilis fuerat.* ubi item Drakenb. e codice *maxime* enotavit. Solennis confusio: ne suspiceris, a Plinio *cum maxime* scriptum esse. Cf. Cortium, it. Oudend. ad Caes. p. 167. *S.*

XIII, 1 *ut veerre*) Sic et Rom. *H.*

H. e. quorum reverentia me in recitando intentum et acrem faciat. Eo pertinet, quod mox di-

rum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut solicitudine incendar; altera, ut admonear, si quid forte me, ut meum, fallat. Tuli, 2
quod petebam: inveni, qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse praeterea quaedam emendanda adnotavi. Emendavi librum, quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cetera liber explica- 3
bit: quem iam nunc oportet ita consuescere, ut sine praefatione intelligatur. Tu velim, quid de 4
universo, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

XIV.

Caussa et iudicium Tuscilii quem exitum habuerit, pernarrat.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Et tu rogas, et ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tuscilium Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante.

cit, se velle, ut *sollicitudine incendatur:* hoc ergo reverentiae auditorum tribuit. In aliis libris est *intendar.* Ceterum de sententia ipsa cf. Epist. V, 3. 8. *E.*

si quid forte etc.) Rom. *si quid forte me ut meum fallit. H.*

3 *ita consuescere)* Si figuram demas, illud dicere videtur, oportet librum ipsum per se ita paullatim notum et familiarem fieri hominibus, ut sine praefatione argumentum et ordinem indicante, quid sibi velit, intelligant. *G.*

Puto simpliciter esse: cui nunc non magis possum quod otium deest aut alia de caussa, praefationem praemittere, quam tum praemittam, cum publicabo. *S.*

Etiam Rom. *oportet ita consuescere. H.*

XIV, 1 *postulatio Nepotis)* de qua supra 5, 4. *G.*

circa Tuscilium Nominatum) Rom. *contra Tuscilium Nominatum.* Deinde, *Etenim legati Vicentinorum non modo presserunt.* Altera negatio excidit. *H.*

Alibi etiam libri *non modo* pro *non modo non* exhibent, sequente *verum etiam.* E. c. Cic. Offic. 1, 21, 4. ubi v. Heusing., ibid. 2, 13, 4. coll. Muret. Var. Lect. 10, 7., Cat. mai. cap. 16. coll. Cort. ad Plin. 8, 7, 2. ut alia loca omittam. *S.*

Etenim legati Vicentinorum non modo non pres-
2 serunt eum, verum etiam sublevaverunt. Summa defensionis, *Non fidem sibi in advocatione, sed constantiam defuisse; descendisse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio senatoris, non iam quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, praesertim in senatu, repugnaret; alioqui maiorem invidiam, quam proxime,*
3 *passurus.* Erat sane prius, tamen a paucis, acclamatum exeunti. Inde subiunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari magis (id enim et favorabilius et tutius) quam
4 defendi videretur. Absolutus est sententia designati consulis Afranii Dextri, cuius haec summa, *Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si caussam Vicentinorum eodem animo, quo susceperat, pertulisset: quia tamen in hoc genus culpae non fraude incidisset, nihilque dignum animadversione admisisse convinceretur, liberandum: Vi-*
5 *centinis, quod acceperat, redderet.* Adsenserunt omnes, praeter Flavium Aprum. Is, *Interdicen-*

2 *sermonibus — recessisse*) Rom. *sermonibus amicorum recessisse.* Verbum *perterritum* vel *deterritum* abest. *H.*

ne — repugnaret — passurus) Si haec verba, ut sunt iam interpunctione connexa, etiam sententia et constructione iungantur, nihil impedit, quo minus retineamus nominativum *passurus* ad verbum *repugnaret* respicientem. Sed nec damnamus alteram rationem in Mediceo libro inventam, *ne repugnaret: alioquin — passurum. G.*

non iam quasi etc.) Rom. *non quasi de nundinis, sed quasi de gloria fama.* Deest *iam. H.*

alioqui maiorem etc.) Rom. *alioqui maiorem invidiam proxime passurus erat. Sane prius tamen paucis adclamatum exeunti. Subiunxit. H.*

4 *Afranii Dextri* etc.) Rom. *Afranii Dexteri cuius haec summa sententia, melius. H.*

liberandum: Vicentinis) Rom. *liberandum, ita tamen, ut Vicentinis. H.*

Idem in aliis libris reperitur. Placet. *S.*

5 *Adsenserunt omnes* etc.) Rom. *Assenserunt omnes praeterquam Licinius. Is interdicendum et advocatione. H.*

dum ei advocationibus in quinquennium, censuit: et quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, prolata lege de senatu habendo, iurare coëgit, *E republica esse, quod censuisset*. Cui, quamquam legitimae postulationi, 6
a quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim censenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiae dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum disertum et gravem, quo questus est, *Vaenire advocationes, vaenire etiam praevaricationes; in lites coiri; et gloriae loco poni ex spoliis civium magnos et statos reditus*. Reci- 7
tavit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit, *Petendum ab optimo principe, ut, quia leges, quia SCta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur*. Pauci dies, et liber principis severus, 8
et tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me iuvat, quod in caussis agen-

quin etiam Dextrum etc.) Rom. *quin etiam Dexterum, qui primus*. Proxime *perlata lege*. *H*.

prolata lege) Laudavit legem Aper, praelegi forte iussit, certe Senatum illius admonuit. Nimirum moris fuisse, ut Senatus iuratus nonnunquam sententias diceret, (hoc enim est *censere*) multis ostendit Lipsius ad Tac. Annal. 4, 21. *Sed quod id ipsum lege Traiani sancitum esse ex hoc, quem tradimus, loco effici putat (quod ipsi suaserunt, credo, libri, qui *perlata lege* habent, non *prolata*) in eo dissentientem habet Casaubonum ad Sueton. Aug. c. 35. qui ad ipsum hunc principem referre eam legem malit. *G*.

coëgit) Accipiendum fine effectu. Ita saepissime Graeci et Latini scriptores. Vid. Duker. ad Flor. 1, 18, 12. *S*.

6 *in lites coiri*) Pacisci homines de eventu litium cum advocatis, cum ipsis adeo iudicibus. Notae sunt nostro et patrum seculo sponsiones, cum talibus personis factae, quae procurare vel impedire eventum eius rei, de qua sponsio fiebat, possent. *G*.

magnos et statos reditus) Rom. *magnos et statutos reditus*. *H*.

7 *legum — SCtorum*) Quae enarrantur a ICtis, cum de Lege Cincia agunt. Vid. noster 4, 9, 6. 5, 21, 4. *G*.

Etiam Rom. *admonuit senatus consultorum*. *H*.

8 *Pauci dies, et liber*) H. l. *et*, ut Graecorum καὶ, habet temporis celeritatisque notionem. Vid. Hoogev. Doctr. Partic. L. Gr. p. 536. sqq. Livius 22, 1, 1. *Iam ver adpetebat, quum Hannibal ex hibernis movit*. ibi in variis lectionibus enotatum: *et Hannibal* etc. quod fortasse genuinum. *S*.

dis non modo pactione, dono, munere, verum
9 etiam xeniis semper abstinui! Oportet quidem, quae sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vitare: iucundum tamen, si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permiseris.
10 Erit fortasse, immo non dubie, huius propositi mei et minor laus, et obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii divinum me; alii, meis rapinis, meae avaritiae occursum, per ludum ac iocum dictitant. Vale.

XV.

Cornutum curatorem viae factum esse, vel ideo laetatur, quia tum amicitia semper, tum collegio non semel coniuncti fuerint. Addit de suis in villa hospitibus.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Secesseram in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae

dono, munere — xeniis) Hic forte locum habeat illa horum verborum differentia, quam tradit Ulpianus l. 194. de V. S. quod *munus* sit *donum cum caussa, ut puta natalicium, nuptialicium. Xenia* non melius intelliguntur, quam ex XIII Martialis. Sunt nimirum esculenta et poculenta varia, sed quae tamen ex quantitate certe pretium habere possunt, ut *piper, alica, far, ficus, casei, vina* varii generis etc. *G.*

9 *illicita — pudenda*) *Illicita* sunt, legibus publicis vetita; *pudenda*, a quibus honestatis sensu naturali ducti abstinemus: illa igitur *publice prohibentur*; haec *nunquam nobis ipsi permittimus. E.*

10 *divinum me*) Qui praeviderim fore, ut interdicatur omni genere munerum, atque ideo ante legem illis abstinuerim. De *divinatione* Attici sui similia Nepos 9, 1. *G.*

Simili sensu *divini* ap. Cic. Divin. 2, 3. et Horat. 1. Sat. 6, 114. *E.*

Fortasse Plinius, ut est perpetuus Ciceronis imitator, (simiam si dixeris, vix te calumniae insimulem,) ad illius divinationem, ab ipso Tullio toties, interdum satis φορτικῶς, iactatam, respexit. Conf. Cornel. Nep. Attic. 16, 4. *S.*

per ludum ac iocum dictitant) Rom. *per ludum acceptum dictitant. H.*

XV, 1 *Aemiliae viae curam*) Rem Censorum olim propriam,

curam. Exprimere non possum, quanto sim gau- 2
dio adfectus et ipsius et meo nomine. Ipsius,
quod, sit licet, sicut est, ab omni ambitione lon-
ge remotus, debeat tamen ei iucundus esse honor
ultro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat
mandatum mihi officium, postquam par Cornuto
datum video. Neque enim augeri dignitate, quam 3
aequari bonis, gratius. Cornuto autem quid me-
lius? quid sanctius? quid in omni genere laudis
ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi
cognitum est non fama, qua alioqui optima et
meritissima fruitur, sed longis magnisque experi-
mentis. Una diligimus, una dileximus omnes 4
fere, quos aetas nostra in utroque sexu aemulan-
dos tulit: quae societas amicitiarum arctissima
nos familiaritate coniunxit. Accessit vinculum 5
necessitudinis publicae. Idem enim mihi, ut scis,
collega, quasi voto petitus, in praefectura aerarii
fuit: fuit et in consulatu. Tum ego, qui vir, et
quantus esset, altissime inspexi, quum sequerer
ut magistrum, ut parentem vererer: quod non
tam aetatis maturitate, quam vitae, merebatur.

quo magis viris Consularibus eam demandabant, Augusti instituto, Imperatores. De his post Lips. ad Tac. An. 3, 31. sive Exc. E copiose egit Ev. Otto de tutela viar. publ. 2, 5. Ceterum Plinius noster non ipse quoque fuit *Curator viae Aemiliae*, sed *Curator alvei Tiberis et riparum, et cloacarum urbis*, cuius muneris memoria est in inscriptione, quam et nos vitae ipsius subiecimus. Huic *muneri par est curatio viae Aemiliae*, quod ait f. 2. cf. f. 9. Viderat hoc Buchnerus, probarunt Cellarius et Massonus ad A. Plinii 39 et 40, 6. Ceterum *alveus ripaeque Tiberis* iunguntur cum *cloacis*, quod hae ad illud ipsum quoque structae fuerant, magnum Romae et urbis miraculum, ut exundantem Tiberim reciperent, et eadem eluerentur ipsae, atque eluvionem ab urbe averterent. *G.*

2 *Ipsius, quod* etc.) Rom. *Ipsius, quod scilicet, sicut est.* Voluit *sit licet.* *H.*

debeat tamen ei) Rom. *debet tamen ei*, non *debeat*, quod nuperorum editorum incuria propagatum est. *H.*

Gierigius, si Cortianam inspexisset, non erat, puto, *debeat* servaturus. *S.*

3 *quid in omni genere*) Sic et Rom. *H.*

4 *Una diligimus, una dileximus omnes*) Non potuit vitare versum hexam., quales plures observavi. *H.*

5 *in praefectura* etc.) Rom. *in praefectura aerarii fuit et in consulatu.* Sed *fuit* elegantius iteratur. *H.*

aetatis — vitae) *Aetatis maturitas*, annis et senectute, *vi-*

6 His ex caussis ut illi, sic mihi gratulor: nec privatim magis, quam publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius, verum ad honores
7 virtute perveniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Praevertor ad ea, quae me agentem hic nuntius deprehendit.
8 Eram cum prosocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu desideratis; circumibam agellos; audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam invitus et cursim (aliis enim chartis, aliis sum literis initiatus) coeperam etiam
9 itineri me praeparare. Nam includor angustiis commeatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

See Insc. 1030 Dessau vol I

XVI.

Mortem Fundani filiae luget, et Marcellinum, ut patrem consoletur, monet.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Tristissimus haec tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta: qua puella nihil unquam festivius, amabilius, nec modo longiore vita, sed
2 prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, et iam illi anilis

tae maturitas perfecta virtute cernitur. *E.*

6 *quod tandem* etc.) In Rom. nova sententia incipit, *Tandem homines non ad pericula*, omisso *quod*. *H.*

7 *Praevertor ad ea, quae me*) Rom. *Pervertam ad ea, quae me*. *H.*

XVI, 1 *Fundani nostri* etc.) Rom. *Fundani nostri filia minor defuncta*, ut fere vulgo. *H.* Cortiana: *Tristissimus haec tibi scribo, Fundani nostri filia minore defuncta.* Languide. *S.*

sed prope immortalitate, dignius) Rom. *sed paene immortalitate dignius*. *H.*

2 *annos quatuordecim impleverat*) Rom. *annos quatuordecim expleverat*. *H.*

prudentia, matronalis gravitas erat: et tamen
ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut 3
illa patris cervicibus inhaerebat! ut nos amicos
paternos et amanter et modeſte complectebatur!
ut nutrices, ut paedagogos, ut praeceptores, pro
ſuo quemque officio, diligebat! Quam ſtudioſe,
quam intelligenter lectitabat! ut parce cuſtodite-
que ludebat! Qua illa temperantia, qua patien-
tia, qua etiam conſtantia noviſſimam valetudinem
tulit! Medicis obſequebatur, ſororem, patrem 4
adhortabatur, ipſamque ſe deſtitutam corporis ſui
viribus, vigore animi ſuſtinebat. Duravit hic illi 5
usque ad extremum, nec aut ſpatio valetudinis,
aut metu mortis infractus eſt; quo plures gravio-
resque nobis cauſſas relinqueret et deſiderii et
doloris. O triſte plane acerbumque funus! o morte 6
ipſa mortis tempus indignius! Iam deſtinata erat
egregio iuveni, iam electus nuptiarum dies, iam
nos vocati. Quod gaudium quo moerore muta- 7
tum eſt! Non poſſum exprimere verbis, quantum
animo vulnus acceperim, quum audivi Fundanum
ipſum (ut multa luctuoſa dolor invenit) praeci-
pientem, quod in veſtes, margarita, gemmas,
fuerat erogaturus, hoc in thura et unguenta et
odores impenderetur. Eſt quidem ille eruditus 8
et ſapiens, ut qui ſe ab ineunte aetate altioribus

3 *Ut illa patris cervicibus)* Rom. *Ut patris cervicibus.* Deinde, *ut nutrices et paedagogos,* recte. Hi erant eiusdem conditionis. *H.*

cuſtodite) tam pudice et verecunde, tanquam cuſtos in propinquo eſſet. *E.*

qua patientia) Deſunt in Rom. *H.*

4 *patrem adhortabatur)* Rom. *partim adhortabatur.* Et poſtea *corporis viribus,* ſine pronomine *ſui.* *H.*

Delendum *ſui*, quod nec Cortius in libris ſuis reperit, ideoque iure expunxit. *S.*

6 *o morte ipſa mortis tempus)* Sic et Rom. Deinde, *iam nos advocati.* *H.*

7 *Fundanum ipſum* etc.) Rom. *Fundanum ut multa.* Deeſt *ipſum.* *H.*

multa — dolor invenit) Nempe omnis dolens quodammodo amat dolorem ſuum. Itaque Fundanus pater, dum praecipit ſuis, ut pro veſtibus, gemmis, margaritis, thura et unguenta emant, hac ſententia, cui ipſi ex rebus tam moleſte contrariis quidam aculeus ineſt, dolorem ſuum oſtendit et acuit. *E.*

in thura et unguenta) Rom. *in tura et in unguenta.* *H.*

ſtudiis artibusque dediderit: ſed nunc omnia, quae audiit ſaepe, quae dixit, aſpernatur; expulſisque
9 virtutibus aliis, pietatis eſt totus. Ignoſces, laudabis etiam, ſi cogitaveris, quid amiſerit. Amiſit enim filiam, quae non minus mores eius, quam os vultumque referebat, totumque patrem mira
10 ſimilitudine exſcripſerat. Proinde ſi quas ad eum de dolore tam iuſto literas mittes, memento adhibere ſolatium, non quaſi caſtigatorium et nimis forte, ſed molle et humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis ſpatium.
11 Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; ſic recens animi dolor conſolationes reiicit ac refugit, mox deſiderat, et clementer admotis acquieſcit. Vale.

XVII.

Calpurnium bene recitaſſe nuntiat, fratrisque illius pietate laudata, nobiles adoleſcentes hortatur.

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO S.

Scio, quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, ſi nobiles iuvenes dignum aliquid maioribus ſuis faciant: quo feſtinantius nuntio tibi, fuiſſe me hodie in auditorio Calpurnii Piſonis.
2 Recitabat *καταστερισμῶν* eruditam ſane luculentam-

8 *ſtudiis artibusque dediderit)* Sic et Rom. *H.*

expulſisque virtutibus etc.) Rom. *expulſisque virtutibus et aliis pietatis eſt totus. Ignoſces. Laudaveris etiam, ſi cogitaveris.* Deſunt *et talis eſt pietas cui. H.*

pietatis eſt totus) Vid. Burmann. ad Valer. Flacc. 1, 207. qui bene comparat Graecorum *ὅλον εἶναί τινος.* Alciphron p. 306. *αἱ αἶγες — — ὅλαι τοῦ μέλους ἐγένοντο.* ubi vid. Bergler. *S.*

10 *ſi quas ad eum etc.)* Rom. *ſi quas ad eum de dolore litteras mittes.* Poſtea, *non quaſi caſtigaturum. H.*

11 *clementer admotis acquieſcit)* Rom. *vehementer admotis acquieſcit. H.*

XVII, 2 *καταστερισμῶν)* Relationum in ſtellas ſ. rerum hominumque in ſidera relatorum hiſtorias. *Alii, et Cortius etiam, *ἀστε-*

que materiam. Scripta elegis erat fluentibus, et
teneris, et enodibus, sublimibus etiam, ut popo-
scit locus. Apte enim et varie nunc adtolleba-
tur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia ple-
nis, severis iucunda mutabat; omnia ingenio
pari. Commendabat haec voce suavissima, vo- 3
cem verecundia. Multum sanguinis, multum so-
licitudinis in ore, magna ornamenta recitantis.
Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homi-
nes timor, quam fiducia decet. Ne plura: (quam- 4
quam libet plura, quo sunt pulchriora de iuvene,
rariora de nobili,) recitatione finita, multum ac
diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus

τοπαίγνιον. Sed cum *eruditam luculentamque materiam* vocet Secundus, quod nescio quam bene ἐρωτοπαιγνίῳ conveniat, (quo titulo alioquin habemus lepidum carmen Ausonii) ac praeterea magna sit, ut fere solet in Graecis, huius loci in libris varietas: reducere ausus sum Aldi ac Medicei codicis lectionem, a qua non longe abire *tactepigmon* et similia monstra lectionum, ille videt, qui observavit, quomodo in Graecis exprimendis versari soleant Latini librarii. Potest vocari *erudita materia* καταστερισμῶν, de relatis in sidera hominibus, animalibus, rebus aliis; quod mythicae historiae bonam partem complectatur scilicet: *luculentam* nemo negabit, nisi qui lucem astris. Nondum observavi καταστερισμῶν nomen: [conf. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola:] sed dubitare nos de vi illius et significatione non finit vel unus Apollodori locus 3, 8. extr. p. 190, Galei, de Iove, τὴν δὲ Καλλιστὼ καταστερίσας ἐκάλεσεν Ἄρκτον. Sic nuper ἀπαστέρωσιν legimus de relata carmine Emman. Martini inter astra ipsius arca. Vid. Gregor. Mayansii Ep. 5, 7. p. 290. *G.*

Luculentam materiam quis credat propter lucem astrorum nunc dictam? Gesnerus illud lepide, ut nonnunquam solet. *Luculenta* est insignis, ampla, nobilis, propter rei sanctimoniam et auctoritatem. *E.*

Rom. *Recitabat apte πείνλον. H.*

Scripta elegis etc.) Rom. *Scriptae legis erat fluentibus, teneris et enodibus. H.*

fluentibus etc.) Concinnitatem, dulcedinem et nitorem cogita: Sed omnem hunc locum de industria copiosius exposuimus in Lex. technol. rhet. p. 177. *E.*

ut poposcit etc.) Rom. *ut poscit locus. Altae enim et variae sententiae nunc attollebantur, nunc residebant. H.*

severis iucunda mutabat) Rom. *iucunda severis mutabat. H.* Hunc ordinem malim. *S.*

3 *vocem verecundia. Multum)* Rom. *voce verecunda, multum. H.*

Multum sanguinis) Explicat 1, 14, 8. *Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa.* Sed ibi signum est sanitatis, hic verecundiae. *S.*

magis — timor, quam fiducia) Nimirum Ἀμαθία μὲν θράσος κ.τ.λ. vid. 4, 7, 3. *G.*

4 *quo sunt pulchriora* etc.) Rom. *quo pulchriora sunt de iuvene nobili, rariora de nobis. H.*

ſtimulus monendi, laudibus incitavi, *Pergeret,*
qua coepiſſet, lumenque, quod ſibi maiores ſui
5 *praetuliſſent, poſteris ipſe praeferret.* Gratulatus
ſum optimae matri, gratulatus et fratri, qui ex
auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam
ille alter eloquentiae tulit: tam notabiliter pro
fratre recitante primum metus eius, mox gaudium
6 eminuit. Dii faciant, ut talia tibi ſaepius nun-
tiem! Faveo enim ſeculo, ne ſit ſterile et effoe-
tum: mireque cupio, ne nobiles noſtri nihil in
domibus ſuis pulchrum, niſi imagines habeant:
quae nunc mihi hos adoleſcentes tacite laudare,
adhortari, et, quod amborum gloriae ſatis ma-
gnum eſt, agnoſcere videntur. Vale.

XVIII.

Seceſſus amoenitatem ei gratulatur.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Bene eſt mihi, quia tibi bene eſt. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoeniſſima. Neque

quod ſibi maiores etc.) Rom. *quod ſui maiores praetuliſſent,* [ſine *ſibi*] *poſteris praeferret. H.*

5 *qui ex auditorio illo — — tulit)* Rom. *qui in auditorio illo — — rettulit. H.*

6 *Faveo — ne)* Breviloquentia, qualem tetigimus ſupra ad 3, 5, 16. Supple *et opto. S.*

ſterile et effoetum) Rom. *ſterile effetum,* ſine copula. *H.*

mireque cupio, ne — nihil — niſi) Inſolens conſtructio, a Plinii tamen manu profecta. Debebat eſſe: *mireque cupio, ut* etc. En igitur locus, quem fruſtra quaerebam ad 4, 13, 8. ubi unci amovendi. *S.*

quae nunc mihi etc.) Rom. *quae nunc hos mihi adoleſcentes. H.* Placet hic ordo. *S.*

agnoſcere) Proſopopoeia utitur. Imagines maiorum ſuorum agnoſcunt Calpurnium, et dicunt ei, quod Terentianus Demea Ad. 4, 2, 25. *Laudo, o Cteſipho, patriſſas: abi, virum te iudico.* Hoc eſt, agnoſcunt homines, qui utrosque norunt, ſimilitudinem quandam inter veteres Calpurnios, et hunc iuvenem. Huicglorioſum eſt maioribus eſſe ſimilem: illis decorum, tales praedicari, qualis eſt hic eorum ſanguine ortus etc. *G.*

Rom. *cognoſcere videntur. H.*

XVIII, 1 *fontibus, viridibus,*

enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat homo felicior, antequam felicissimus fieret. Ego in Tuscis et venor et studeo, quae in- 2
terdum alternis, et interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX.

Rogat, ut Paullinus villam suam Zosimo liberto commodet valetudinis recuperandae caussa.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Video, quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tra-
ctem. Est mihi semper in animo et Homericum 2
illud, *πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν*, et hoc nostrum, *pater familias*. Quod si essem natura asperior et durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto maior humanitas exhibenda est,

agro) Rom. *fontibus, ruribus, agro. H.*

in qua se composuerat) ad vitam privatam, ut suo arbitratu viveret, redierat: ut *componere se* dicuntur, qui in lecto ad mensam vel alias accumbunt. Ceterum ille *felicior homo, antequam felicissimus fieret*, Nerva videtur Cataneo. Mihi magis placet, quod etiam Cortio in mentem venit, ipsum Sullam *Faustum*, illum, *Felicem*, *ἐπαφρόδιτον*, intelligere, eiusque villam Puteolanam, de qua Victor de Vir. Ill. c. 75. Brevi nimirum sententia complectitur noster, quod latius ab avunculo ipsius disputatur 7, 43. s. 44. *G.*

2 *et venor)* Vid. 1, 6. init. *G.*

quae interdum etc.) Rom. *quae interdum simul facio.* Desunt *alternis et interdum. H.*

Leg. quae interdum alternis, interdum simul facio, copula deleta, quam non agnoscunt libri Cortiani. *S.*

XIX, 2 *in animo et Homericum illud)* Rom. *in animo Homericum illud*, sine *et. H.*

Copula melius adest. *S.*

Homericum) Od. *β.* 47. et 234. Quantam autem vim habeat ea vox apud Homerum, inde quoque apparet, quod Iupiter omnem suam benevolentiam pollicens Palladi Il. *θ*, 40. *ἐθέλω δὲ*, inquit, *τοὶ ἤπιος εἶναι.* Dixerat *θάρσει, φίλον τέκος, κ. τ. λ. G.*

hoc nostrum, pater familias) Rom. *hoc nostrum, pater familiae. H.*

Vid. Drakenb. ad Liv. 34, 2, 1. *S.*

exhibenda est etc.) Rom. *exhibenda est, quanto nunc minor venit debilitas: iam angi-*

3 quanto nunc illa magis eget. Eſt homo probus,
officioſus, literatus, et ars quidem eius, et quaſi
inſcriptio, comoedus, in qua plurimum facit.
Nam pronuntiat acriter, ſapienter, apte, decen-
ter etiam; utitur et cithara perite, ultra quam
comoedo neceſſe eſt. Idem tam commode ora-
tiones et hiſtorias et carmina legit, ut hoc ſolum
4 didiciſſe videatur. Haec tibi ſedulo expoſui, quo
magis ſcires, quam multa unus mihi et quam iu-
cunda miniſteria praeſtaret. Accedit huc longa
iam caritas hominis, quam ipſa pericula auxe-
5 runt. Eſt enim ita natura comparatum, ut nihil
aeque amorem incitet et accendat, quam carendi
metus, quem ego pro hoc non ſemel patior.
6 Nam ante aliquot annos, dum intente inſtanter-
que pronuntiat, ſanguinem reiecit, atque ob hoc
in Aegyptum miſſus a me, poſt longam peregri-

tur homo probus et officioſus et litteratus. *H.*

3 *inſcriptio*) Titulus, qui in tabella a collo ipſius pendente ſcribendus eſſet, ſi inter venales proſtare iubeas. *G.*

apte, decenter) *Decenter* aliquanto plus eſt, quam *apte*. *Apte* pronuntiat, qui perſonam non laedit, cum ſenem agit, ſenili geſtu utitur, et voce tremula etc. *Decenter*, qui ad minutias usque minimas deſcendit, et perſonam totam ita, ut pulchra imago animale exemplum ſuum, exprimit. add. 6, 21, 5. *G.*

utitur et cithara) Rom. *utitur cithara.* *H.*

commode — legit) Nimirum comoedo operam dabant, qui legere recte aut agere in concione diſcere vellent. Vid. Quint. 1, 11, 1. *Dandum aliquid comoedo quoque* etc. *G.*

4 *Accedit huc longa iam caritas*) Rom. *Accedit longa iam caritas.* *H.*

Plerique libri *huc* omittunt; delevitque cum Cortio Gierigius. *S.*

5 *Eſt enim ita natura comparatum*) Rom. *Eſt enim natura comparatum.* *H.*

6 *dum intente* etc.) Rom. *dum intente inſtanterque pronuntiaret.* *H.*

ob hoc in Aegyptum) Adpoſite laudavit hic Cellarius Plinium maiorem 31, 6. ſ. 33. *Neque Aegyptus propter ſe petitur, ſed propter longinquitatem navigandi.* Sed maxime huc pertinent, quae praecedunt, *Principalis* maris uſus eſt *navigandi phthiſi affectis, aut ſanguinem egerentibus.* Quod autem negavit *Aegyptum propter ſe peti*, in hoc contradicere videtur Celſo, qui 3, 22. phthiſicis *opus eſt*, inquit, *ſi vires patiuntur, longa navigatione, coeli mutatione, ſic, ut denſius, quam id eſt, ex quo diſcedit aeger, petatur: ideoque aptiſſime Alexandriam ex Italia itur.* *G.*

nationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex caussa destinavi eum mittere in 7
praedia tua, quae Foroiulii possides. Audivi enim te saepe referentem, esse ibi et aëra salubrem, et lac huiusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo, scribas tuis, ut illi villa, ut domus 8
pateat; offerant etiam sumtibus eius, si quid opus erit: erit autem opus modico. Est enim tam par- 9
cus et continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis, frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. Vale.

XX.

Varenum, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, defendit.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Iterum Bithyni, post breve tempus a Iulio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt: Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum et postularant et acceperant. Inducti in se- 2
natum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus

nimis imperat) vocem legendo aut declamando nimium et supra vires intendit. — Catanaeus notat etiam legi *minus imperat voci*, quae sane facilior et usitatior forma est. *E.*

Nihil de hac διττογραφίᾳ in Cortiana, quae et alibi, quantum commemini, in notis Catanaei reddendis negligentior fuit. Ceterum *nimis imperat* genuinum. *S.*

7 *aëra salubrem*) Rom. *aërem salubrem*. *H.*

8 *ut illi villa, ut domus pateat*) Rom. *ut illi villa, illi domus pateat*. *H.*

Excerpta Brummeri *ut illi villa et domus pateat*, quod praefero. *S.*

9 *quantum sufficiat* etc.) Rom. *quantum sufficit et eunti in rura tua*. *H.*

XX, 1 *a Iulio Basso*) h. e. post accusatum a se Iulium Bassum, qua de re supra 4, 9. actum. *Rufus Varenus* est ille *Pomponius*, de quo 4, 9, 3. *G.*

Rom. *Iterum Bithyni (breve tempus) a Iulio Basso et Ru-*

petiit, ut sibi quoque defensionis caussa evocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine eventu:
3 nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis et detrahit et adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor vel odium rei: liber offensis, liber gratia, liber et secundis casibus, et adversis caret.
4 Respondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Est plerisque Graecorum, ut illi, pro copia volubilitas: tam longas, tamque frigidas periodos uno spiritu, quasi

sum. Proxime, *Varenum quem adversus Bassum,* sine *nuper. H.*

2 *sibi quoque)* Nimirum qui *inquisitionem postulant*, ii petunt mitti in provinciam, qui quaerant de factis, qui instrumenta conquirant, qui testes adducant: hic Varenus *invicem* sibi *quoque* hoc vult tribui, ut *evocare* liceat testes. Hoc cum negarent fieri debere Bithyni; de hoc, nondum de criminibus Vareni, *cognitio suscepta est*; de hoc egit Plinius, *non sine eventu.* Nam *impetratum est*, ut et ex hac ipsa epistola f. 7. apparet, et repetitur 6, 5, 1. it. 6, 13. init. ac 6, 29, 11. *Haec monenda fuere, quod vir doctus hic putabat, τὸ *quoque* nihil habere, quo referatur, et substitui volebat ex Mediceo libro *undique. G.*

Rom. *ut sibi quoque defensionis causa vocare testes. H.*

Egi ego) Pronomen Cortius et Gierigius recte omiserunt. *S.*

nam bene an male) Illud *nam* Atticae cuiusdam elegantiae est, et indicat omissam propositionem, hic ita forte supplendam: Dixi, *non sine eventu.* Non mirum, me eventum solum commemorare: *nam* etc. Saepe ita Quintilianus, v. g. 2, 12, 7. 6, 5, 63 et 76. Saepe Lucianus, et confabulatores Attici. *G.*

Ita et Rom. *H.*

liber indicabit) Hoc est oratio scripta. De differentia *actionis* et *orationis* f. libri noster 1, 20, 9. sq. *G.*

3 *et detrahit et adfert)* Rom. *et detrahit et aufert.* Deinde, *postremo vel amorem. H.*

4 *plurimis verbis)* Rom. *pluribus verbis.* Et inde: *Mos est plerisque Graecorum, ut sit illis.* Tum, *frigidas periodos. H.*

Est plerisque) *Revocavit hanc lectionem e bonis libris Cortius, et mox *frigidas* e Mediceo. De hoc res clara, et vel sine libro audenda. [Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. *S.*] Quod Graecos nominat, sui illum temporis homines Asiatico tumore corruptos intelligere, palam est. *G.*

De his oratoribus v. Cic. Brut. 13. Sueton. Aug. 86. Et Petron. II. *nuper,* inquit, *ventosa isthaec et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit.* Mox *frigidas* periodos dicit inanes sensu ex verborum redundantia. *Contorquent* autem periodos, qui rapidissime et celerrime efferunt voce et spiritu. *E.*

torrente, contorquent. Itaque Iulius Candidus 5
non invenuste solet dicere, *aliud esse eloquentiam,*
aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut
alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini;
haec vero, quam Candidus *loquentiam* appellat,
multis, atque etiam impudentissimo cuique
maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno 6
Homullus callide, acriter, culte; contra Nigrinus
presse, graviter, ornate. Censuit Acilius Rufus,
consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam:
postulationem Vareni silentio praeteriit. Haec
forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis 7
et accusatoribus, quae petebant, et reo tribuit,
vicitque numero. Impetravimus rem nec lege
comprehensam, nec satis usitatam, iustam tamen.
Quare iustam, non sum epistola exsequuturus, ut 8
desideres actionem. Nam si verum est Homericum illud,

contorquent) Manet in metaphora de *spiritu* et *torrente*: haec duo enim *contorquent* obvia quaeque; arbores venti, saxa fluvii etc. *G.*

5 *vix uni aut alteri* etc.) Rom. *vix uni aut alteri: iam non sumus Antonii: credamus nemini. H.*

M. Antonio) Apud Ciceronem in Oratore c. 5. *Disertos* ait *se vidisse multos, eloquentem omnino neminem*, quod explicat ibi Tullius. *G.*

contingit) Cortius ex Mediceo *contigit*, quod nostro praeferendum. *S.*

6 *Homullus callide, acriter*) Sic et Rom. *H.*

callide — culte) Haec optime se habent, tresque praecipuas oratoris virtutes significant. *Callide* dicit, qui versute et subtiliter et acute, ingenio, inventione, et rerum prudentia excellens. Haec saepe iunguntur. vid. Cic. Orat. 6. et 28. Insigni autem loco de Orat. 1, 20. omnis facultas dicendi et eloquentia, quatenus rebus et verbis continetur, *calliditate* et *copia* describitur, quarum illa ad omnem inveniendi, haec ad enunciandi facultatem pertinet. *Acriter* dicit, qui cum vigore et affectu dicit, ut moveat. *Culte*, qui ornate verbis et sententiis. Male igitur quidam editores *calide* praetulerunt, quod ab hoc loco alienum est, nec potest ab illo *acriter* recte distingui. *E.*

7 *Cornelius Priscus* etc.) Rom. *Cornelius Priscus, actoribus quae petebant.* Deest *consularis et. Actoribus* in pluribus, nec aspernandum est. *H.*

Impetravimus rem etc.) Rom. *Impetravimus rem negligenter comprehensam nec satis suis tantum, iustam. H.*

8 *Homericum*) Od. α, 351. *G.*

In Rom. Homerici versus omissi sunt. *H.*

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ᾽ ἄνθρωποι,
Ἥπερ ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

apud te providendum eſt mihi, ne gratiam novitatis et florem, quae oratiunculam meam vel maxime commendat, epiſtolae loquacitate praecerpam. Vale.

XXI.

Centumvirale iudicium edicto praetoris propoſito dimiſſum dilatumque, et varii hominum de eo ſermones.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

Deſcenderam in baſilicam Iuliam, auditurus, quibus proxima comperendinatione reſpondere debe-
2 bam. Sedebant iudices, decemviri venerant, obverſabantur advocati; ſilentium longum, tandem a praetore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita para-
3 tus ſum, ut non mora laeter. Cauſſa dilationis, Nepos praetor, qui legibus quaerit. Propoſuerat

apud te providendum eſt mihi) Rom. *a te providendum eſt mihi.* *H.*

oratiunculam meam vel maxime) Rom. *oratiunculam illam vel maxime.* *H.*

XXI, 2 *decemviri venerant)* *Decemviri litibus iudicandis,* qui nempe cogebant centumviros et iis praeerant. vid. Cuiac. Obſervatt. 3, 32. atque ad Pompon. de O. I. §. 29. Add. Torrent. ad Sueton. Aug. 37. *G.*

obverſabantur advocati) Sic et Rom. *H.*

eximitur dies) Vid. Clav. Ciceron. *S.*

3 *Nepos praetor* etc.) Rom. *Nepos praetor deſ.* (id eſt *deſignatus) qui legibus quaerit.* Hanc lectionem confirmant, quae ſequuntur n. 6. *initurus magiſtratum iura recognovit.* Vide de hac lectione Brummerum ad L. Cinciam c. VI, 6. *H.*

Eandem lectionem enotavit eodemque confirmavit argumento Catanaeus ad 6. *S.*

qui legibus quaerit) Sic habere libros optimos, notat Cortius, nec opus eſſe emblemate iſto, *de muneribus. Leges* autem intellige iudiciales contra munera, praevaricationes, corruptiones, quales ſunt, de quibus noſter 5, 14, 6. ſq. itemque *quaeſtiones perpetuae de pecuniis repetundis,* de quibus Cic. Bruto c. 27. et ad quas hanc etiam ſpeciem referri, apparet ex 6, 5, 2. Huc pertinet bona pars legis Cinciae, ad quam Brummerus c. 6, 6. ſq. de hoc etiam loco diſputat, quod indicavit Cortius. *G.*

breve edictum; admonebat accuſatores, admone-
bat reos, exſequuturum ſe, quae ſenatusconſulto
continerentur. Suberat edicto ſenatusconſultum: 4
hoc OMNES, QVIDQVID NEGOTII HABERENT, IVRARE
PRIVS, QVAM AGERENT,* iubebantur, NIHIL SE OB
ADVOCATIONEM CVIQVAM DEDISSE, PROMISISSE, CA-
VISSE. His enim verbis, ac mille praeterea, et
vaenire advocationes et emi vetabantur. Peractis
tamen negotiis permittebatur pecuniam dumtaxat
decem millium dare. Hoc facto Nepotis commo- 5
tus praetor, qui centumviralibus praeſidet, delibe-
raturus an ſequeretur exemplum inopinatum, no-
bis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis 6
edictum carpitur, laudatur. Multi: *Invenimus,
qui curva corrigeret. Quid? ante hunc praetores
non fuerunt? Quis autem hic eſt, qui emendet
publicos mores?* Alii contra: *Rectiſſime fecit
initurus magiſtratum: iura cognovit: ſenatus-
conſulta legit: reprimit foediſſimas pactiones:
rem pulcherrimam turpiſſime vaenire non patitur.*
Tales ubique ſermones: qui tamen alterutram in 7

Gierigius illa, *qui legibus quaerit*, ita interpretatur: qui non indulget advocatis, ut caeteri, ſed in quaerendo ſevere leges ſequitur et premit. An vero illud nunc aliquid valeat, quod *Nepos praetor, qui legibus quaerit*, mox diſtinguitur a *praetore, qui centumviralibus praeſidet?* Sed mihi tamen illa priora non ſatis emendata videntur. *E.*

4 *ſenatusconſultum: hoc* etc.) Rom. *Senatus conſultum hoc: omnes.* Sed *hoc* eſt ſextus caſus, cum verbo *iubebantur* coniungendus, ut factum in Gesnerianis exemplaribus, rectius quam in Cellarianis et Cortianis. *H.*

Etiam Cortius *hoc* cum verbo *iubebantur* coniunxit: nec aliter, puto, intellexit Cellarius. *S.*

omnes, quidquid etc.) Rom. *omnes, quisquis negotium haberet, prius quam agere iubebantur. H.*

Cort. *omnes, qui quid negotii haberent. S.*

et emi vetabantur) Rom. *et emi vetabatur. H.*

5 *deliberaturus an* etc.) Rom. *deliberaturus an ſequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit.* Ita recte inciſum eſt, non, ut vulgo, poſt *inopinatum. H.*

6 *Invenimus, qui curva corrigeret*) Rom. *Invenimus, qui cuncta corrigerent. H.*

Rectiſſime fecit etc.) *Rectiſſime fecit: initurus magiſtratum iura cognovit.* Haec coniungo, vulgo divulſa: pro *cognovit* cum Catanaeo et Cortio lego *recognovit. H.*

7 *Tales ubique ſermones* etc.) *Tales ubique ſermones, qui tamen alterutram in partem ex uſu* [error calami pro *eventu. S.*]

partem ex eventu praevalebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

praevalebunt: (est omnino iniquum, sed usu receptum) quod honesta consilia et [voluit, opinor, *vel. S.*] *turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur,* [Rom. *procedunt*, iterato priori verbo] *vel reprehenduntur.* Ita h. l. semper interpungendum credidi, et inclusa verba prope suspecta habui. *H.*

modo diligentiae, modo vanitatis) In Rom. exciderunt. *H.*

diligentiae — vanitatis) Ergo, si consilium honestum, quo quis *diligentiam* probavit, male cedit, tum *vanitatis* nomine idem reprehenditur. Ergo in *vanitate* vitiosae diligentiae notionem esse oportet, sicuti in *furore*, vitiosae libertatis. *E.*

LIBER SEXTVS

I.

Hortatur, ut in urbem redeat, quia impatienter desideretur.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam; postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commonent: seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quidquid in caussa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar, an mihi, quum sine me Romae coeperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

II.

De increbescente brevitate forensium actionum, qua studia negligantur, conqueritur ita, ut Regulum quadam ratione desideret.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Soleo nonnunquam in iudiciis quaerere Marcum Regulum, nolo enim dicere, desiderare. Cur er-

I, 1 *multo magis* etc.) Rom. *multo magis ex quo ipsa loca,* cum multis quidem, sed hic parum emendatis. *H.*

acrius — commonent) Sic et Rom. *H.*

2 *unde inconsulte properavi*) Rom. *unde consulto properavi. H.*

II, 1 *quaerere — desiderare*) subtili discrimine nunc posuit. *Quaerebat* Regulum in iudiciis,

2 go quaero? Habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamvis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat; dextrum, si a petitore, alterum, si a possessore esset acturus: quod candidum splenium in hoc aut in illud supercilium transferebat: quod semper aruspices consulebat de

h. e. optabat, ut adesset exemplum industriae et studii, quo in actionibus utebatur. Eundem vero *non desiderabat* propter alias caussas, quae eum odiosum et contemtibilem reddiderant. Nam in desiderio est notio cuiusdam amoris vel reverentiae, qua is, quem desideramus, dignus sit. cf. §. 4. Vid. ad Ep. 2, 1. 7. *E.*

2 *scribebat)* Non fidebat ingenio vel extemporali facultate; sed scribendi laborem et commentandi dum sustineret, rem magnam esse bene dicere, ostendebat. *G.*

quamvis non posset etc.) Rom. *quamvis non posset ediscere illud ipsum.* Ex hoc quoque apparet id, quod saepe dico, librarios non suos oculos semper, sed dictantis plerumque vocem secutos esse. Hic fons mendorum fere est uberrimus. *H.*

Ediscere in aliis quoque libris legitur: idque verum puto. *Dediscere* natum, librarii sive audientis errore sive legentis, ex ultimae literae vocabuli praegressi repetitione: quod arguit lectio libri Medicei, *te discere.* Totum locum sic legam et interpungam: *Habebat studiis honorem: timebat, pallebat, scribebat, quamvis non posset ediscere. Illud ipsum, quod — — — eventu, anili superstitione, sed tamen* [*et* post *tamen* delendum] *a magno studiorum honore veniebat.* Oculos circumlinere splenioque uti item anilis superstitionis videtur fuisse. *S.*

oculum circumlinebat) Collyrio utebatur, indicaturus lucubrationum frequentiam et noxam. Videtur autem liberum sibi reliquisse eum oculum, quem iudici obverteret, ut cuius vultus observandus esset: quod si ponas, consequetur ex hoc loco, petitorem dextrum stetisse iudici, possessorem sinistrum. Sed potest etiam contra se res habuisse. Ceterum etiam qui in publicum prodirent non refugisse medicamenta, quae linerentur, notat iocus ille Sicinii apud Ciceronem Bruto c. 60. in Cn. Octavium consulem, *qui devinctus erat fasciis, et multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus* etc. et Martialis, qui 11, 99. negat adversus importunos basiatores prodesse *labra pingui delibuta ceroto.* De *spleniis* multa sunt apud eundem Martialem. Vid. Ramiresius ad 2, 29. p. 168. Gorraeus definit, linteolum vel emplastrum, quacunque forma, (non *splenis* tantum, unde dictum) quo exceptum vel illitum medicamentum adhibetur. *G.*

Rom. *modo sinistrum circumliniebat. H.*

Conf. Drakenb. ad Liv. 21, 8, 10. *S.*

aruspices consulebat) Quod aliis quoque in rebus solebat. Vid. 2, 20, 4. quo loco ad fallendum cum adhibuerit; fieri potest, ut non tam superstitione anili, quam iactatione quadam, et ut vanae choragium gloriae adhibuerit, tanquam qui maximam rem agi videri vellet, de cuius eventu vehementer laboret. Honos habetur auditoribus, si de illorum iu-

actionis eventu, anili superstitione, sed tamen et
a magno studiorum honore veniebat. Iam illa 5
perquam iucunda una dicentibus, quod libera
tempora petebat, quod audituros corrogabat. Quid
enim iucundius, quam sub alterius invidia, quam-
diu velis, et in alieno auditorio quasi deprehen-
sum commode dicere? Sed utcunque se habent 4
ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus; me-
lius, si ante. Nunc enim sane poterat sine malo
publico vivere sub eo principe, sub quo nocere
non poterat. Ideo fas est, non* nunquam eum
quaerere. Nam postquam obiit ille, increbuit 5
passim et invaluit consuetudo, binas vel singulas
clepsydras, interdum et dimidias, et dandi et pe-
tendi. Nam et qui dicunt, egisse malunt quam
agere; et qui audiunt, finire quam iudicare.

dicio vehementer nos solicitos esse fingamus. *Quo magis probo *et* illud e libris adiectum a Cortio, cum alii habeant, *sed tamen a magno* etc. *G.*

anili superstitione) Rom. *animi superstitione*. Post, *sed tamen et magno*. Satis hunc locum a Cortio emendatum puto. *H.*

3 *libera tempora)* Gratiosus et potens petebat impetrabatque (vid. f. 7.) temporis quantum vellet: non clepsydris circumscribi spatia patiebatur, quo fiebat, ut eadem libertas negari non posset in eodem iudicio dicentibus: quae enim invidia, si idem sibi sumat Plinius, quod in eadem caussa licuisset Regulo? Si quid invisum aut molestum; hoc ad Regulum exempli auctorem omne pertinebat. *Sub* huius *invidia* dicit Plinius. De *corrogatis* auditoribus vid. 2, 14, 4. *Deprehensus* est, qui dicit non quando, aut quam diu ipse voluit ac destinavit; sed ad alienam occasionem vel voluntatem. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola.

Quid enim iucundius) Rom. *Quid denique iucundius*. *H.*

4 *Sed utcunque — — non poterat)* Gierigius, pro spuriis habens, uncis inclusit: quod non imiter. *Sed utcunque — — mortuus*, obiectio est, cui respondent sequentia: *Melius, si ante* etc. Post *mortuus* ponenda τελεία στιγμή. *S.*

Nunc enim sane poterat sine malo) Rom. *Tunc enim poterat sine malo*. Malc. *H.*

nocere non poterat) Calumniis, delationibus, ut ante Domitiani mortem. vid. supra 1, 5. init. *G.*

Ideo fas est) Rom. *Id eoque fas est*. *H.*

5 *Nam postquam* etc.) Rom. *Nam postquam abiit, illa increbuit passim et invaluit consuetudo*. Verbum *abiit* non damno, de quo dixi ad Vechneri hellenolex. l. cap. V. pr. p. 483. *illa* vero ex *ille* corruptum est, alioqui sequeretur *ut*. *H.*

finire quam iudicare) Rom. *finiri quam iudicare*. Deinde *inreverentia studiorum*: quae scribendi ratio frequentissime in hoc codice servata est. *H.*

Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique
6 irreverentia studiorum periculorumque est. An
nos sapientiores maioribus nostris? nos legibus
ipsis iustiores, quae tot horas, tot dies, tot comperendinationes
largiuntur? hebetes illi et supra
modum tardi? nos apertius dicimus, celerius
intelligimus, religiosius iudicamus, qui paucioribus
clepsydris praecipitamus caussas, quam diebus
7 explicari solebant? O Regule, qui ambitione ab
omnibus obtinebas, quod fidei paucissimi praestant!
Equidem quoties iudico, quod saepius facio
quam dico, quantum quis plurimum postulat
8 aquae do. Etenim temerarium existimo, divinare
quam spatiosa sit caussa inaudita, tempusque negotio
finire, cuius modum ignores: praesertim
quum primam religioni suae iudex patientiam debeat,
quae pars magna iustitiae est. At quaedam
supervacua dicuntur. Etiam: sed satius est et
9 haec dici, quam non dici necessaria. Praeterea,
an sint supervacua, nisi quum audieris, scire non
possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus
vitiis civitatis. Nam tu quoque in more commu-

periculorumque). Notum est statum reorum *periculi* nomine saepe venire apud Ciceronem: sed videbatur mihi, ad oratorem etiam sive patronum hic respici, qui et ipse *dimicat de fama* fidei, diligentiae, eloquentiae, ac proinde in periculo est. *G.*

6 *qui paucioribus* etc.) Rom. *quia paucorib. clepsydris praecipitamus causas, quae diebus.* Non placet *quae.* *H.*

7 *ab omnibus*) iudicibus. *paucissimi*, iudices. Locus sanus. *S.*

quod saepius facio etc.) Rom. *quod vel saepius facio, quam dico, quantum quis plurimum temporis postulat, tantum do ei, qui docet. Temerarium enim existimo.* *H.*

8 *patientiam*) diligenter audiendi attendendique ad caussae momenta omnia: hanc primam debet *religioni suae* h. e. iuri iurando, quo adstrictus est, et conscientiae, quia sine hac reliqua praestare non potest. *G.*

9 *Praeterea — — possis*) Nec Plinio imprudenti exciderunt, neque ab inepto librario inserta sunt. Secundus, iudex, inquit, non ideo debet, quia fortasse quaedam supervacua dicentur, quod quis aquae postulat negare. Nam primum praestat, etiam supervacua dici, quam necessaria ob horarum paucitatem omitti: deinde divinari nequit, an quis supervacua dicturus sit. *S.*

in more communi) *Nondum video melius quidquam Casauboniana hac emendatione. In libris est, *amore communium*, τῶν κοινῶν, i. e. reipublicae; vel, *amo-*

ni soles emendari cupere, quae iam corrigere dif-
ficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ec- 10
quid omnia in tua recte? in mea novi nihil.
Mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseve-
rant; et leviora incommoda, quod adsuevi. Vale.

III.

Agellum, nutrici dono datum, colendum commendat.

C. PLINIVS VERO SVO S.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meae
donaveram, colendum suscepisti. Erat, quum
donarem, centum millium nummum: postea, de-
crescente reditu, etiam pretium minuit, quod
nunc, te curante, reparabit. Tu modo memine- 2
ris, commendari tibi a me non arbores et terram
(quamquam haec quoque) sed munusculum meum;
quod esse quam fructuosissimum non illius magis
interest, quae accepit, quam mea, qui dedi.
Vale.

IV.

Queritur, sibi non licuisse per occupationes, cum uxore in Campaniam secedere, indeque ut saepe literas mittat, monet.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus, quae me non sunt passae aut proficiscen-

re tecum mihi *communi* in civitatem. *G.*

Rom. *Nam tu quoque amore communium civium soles emendari cupere.* Dele *civium*, quod a nonnullis scriptum est pro *communium.* *H.*

Placet *amore communium.* Horat. Epist. 1, 20, 4. *Paucis ostendi gemis, et communia laudas.* *Communibus* mox opponuntur *nostra, tua, mea.* *S.*

emendari — corrigere) *Emendat*, qui etiam unam de pluribus mendis tollit; *corrigit*, qui rectum facit ex pravo. *G.*

10 *Nunc respiciamus* etc.) Rom. *Nunc respiciamus nostra: et quid omnia in tuis recte? in meis novi nihil.* *H.*

Nostra, tuis, meis placent. *S.*

III, 1 *Erat, quum donarem)* Rom. *Et erat, cum donarem.* *H.*

tem te, valetudinis cauſſa, in Campaniam proſe-
2 qui, aut profectam e veſtigio ſubſequi. Nunc
enim praecipue ſimul eſſe cupiebam, ut oculis
meis crederem, quid viribus, quid corpuſculo
adquireres, ecquid denique ſeceſſus voluptates,
regionisque abundantiam, inoffenſa transmitteres.
3 Equidem etiam fortem te non ſine cura deſidera-
rem. Eſt enim ſuspenſum et anxium de eo, quem
4 ardentiſſime diligas, interdum nihil ſcire. Nunc
vero me cum abſentiae, tum infirmitatis tuae ra-
tio, incerta et varia ſolicitudine exterret. Vereor
omnia, imaginor omnia, quaeque natura metuen-
tium eſt, ea maxime mihi, quae maxime abomi-
5 nor, fingo. Quo impenſius rogo, ut timori meo
quotidie ſingulis, vel etiam binis epiſtolis conſu-
las. Ero enim ſecurior, dum legam; ſtatimque
timebo, quum legero. Vale.

V.

Licinium Nepotem et Iubentium Celſum in cauſſa Vareni inter ſe de legis additamento, quod Nepos ſuaſerat, altercatos fuiſſe, non ſine dolore refert.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Scripſeram tenuiſſe Varenum, ut ſibi evocare te-
ſtes liceret: quod pluribus aequum, quibusdam

IV, 2 *Nunc*) Bene habet. Scripta eſt epiſtola ſtatim poſt Calpurniae in Campaniam profectionem. *S.*

ſeceſſus voluptates) *Suſtuli inciſum poſt *ſeceſſus*: neque enim plures *ſeceſſus*, ſed unius *ſeceſſus voluptates* commemorari puto. *G.*

Rom. *et quid denique ſeceſſus, voluptates.* Tolle inciſum poſt *ſeceſſus*, qui ſecundus caſus eſt. *H.*

Παραίνεσις haec, neque illa inepta ad uxorem iuvenem. *S.*

4 *ſollicitudine exterret*) *Elegans Marklandi coniectura *exercet*: quam tamen receptae lectioni praeferre, cum Cortio dubitamus. *G.*

imaginor omnia) Haec omiſſa reperio in Rom. deinde *ſollicitudine exterreor*. *H.*

ea maxime) Gesneriana *et maxime*, operarum, puto, negligentiâ. Itaque correxi. *S.*

5 *quotidie ſingulis, vel etiam binis*) Rom. *ſingulis quotidie vel etiam binis*. Recte. *H.*

V, 1 *Scripſeram*) 5, 20, 2. ſq. *G.*

iniquum, et quidem pertinaciter, visum; maxime
Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, quum de
rebus aliis referretur, de proximo senatusconsulto
disseruit, finitamque caussam retractavit. Addi- 2
dit etiam, petendum a consulibus, ut referrent,
sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum,
an placeret in futurum ad eam legem adiici, ut,
sicut accusatoribus inquirendi testibusque denun-
tiandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque
fieret. Fuerunt quibus haec eius oratio, ut sera 3
et intempestiva et praepostera, displiceret: quae
omisso contradicendi tempore castigaret peractum,
cui potuisset occurrere. Iubentius quidem Celsus 4
praetor, tanquam emendatorem senatus, et multis
et vehementer increpuit. Respondit Nepos, rur-
susque Celsus: neuter contumeliis temperavit.
Nolo referre, quae dici ab ipsis moleste tuli: 5
quo magis quosdam e numero nostro improbavi,
qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout
hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursita-
bant; et nunc, quasi stimularent et accenderent,
nunc, quasi reconciliarent componerentque, fre-
quentius singulis, ambobus interdum, propitium
Caesarem, ut in ludicro aliquo, precabantur.
Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod 6
sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam et

2 *ut, sicut accusatoribus*) Rom. *ut sicuti accusatoribus.* *H.*

4 *Iubentius*) *Iuventius* ex Aldino et Mediceo scribit Cortius. Si omnino placet tertiam literam esse V, scribendum porro videtur *Iuvencius*, a *Iuvenis*, *Iuvencus*. *Iubentius* haberet formam *Vincentii*, et *Venantii*, et *Vigilantii* etc. Cum auctoritates sint fere pares, nihil definio. Sic de Prisco *Iavoleno* an *Iaboleno* se res habet 6, 15, 2. *G.*

Rom. *Iuvencius quidem Celsus.* Hoc melius est quam vulg. illud *Iubentius*, *Iuventius*; quod sine dubio derivatur a *Iuvencus.* *H.*

5 *ut in ludicro*) In ludis gladiatoriis suo vel Threci vel mirmilloni; in Circensibus suo quem elegit colori (vid. 9, 6, 2.) quisque ut ipse favet, ita favere optat Caesarem. Compositi hic erant, et acerrime certabant viri graves. Hos favendo incitant homines. *G.*

Etiam Rom. *ut in ludicro aliquo precabantur.* *H.*

6 *sunt — indicati*) Effutiit v. g. aliquis apud Nepotem, quid dicturus esset Iubentius, et rur-

Celſus Nepoti ex libello reſpondit, et Celſo Ne-
7 pos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines iurgaturi id ipſum invicem ſcirent, tanquam conveniſſent. Vale.

VI.

Rogat Fundanum, ut ſe, pro Iulio Naſone petiturum, adiuvet.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Si quando, nunc praecipue cuperem eſſe te Romae, et ſis, rogo. Opus eſt mihi voti, laboris, ſolicitudinis ſocio. Petit honores Iulius Naſo: petit cum multis, cum bonis; quos ut glorioſum,
2 ſic eſt difficile ſuperare. Pendeo ergo, et exerceor ſpe, atque adficior metu, et me conſularem eſſe non ſentio. Nam rurſus mihi videor omnium,
3 quae decucurri, candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate. Eſt mihi cum illo non ſane paterna amicitia; neque enim potuit eſſe per meam aetatem: ſolebat tamen vixdum adoleſcen-

ſus, quid hic reſponſurus eſſet, ad Nepotem relatum eſt etc. *G.*

7 *id ipſum* etc.) Rom. *id ipſum invicem ſcierint, tanquam conveniſſent.* Medic. *ſcirint*, cum Rom. fere conſentiens. Pro *conveniſſent* Ald. in prima et Catan. *conveniſſet*, quod verius. *Convenit inter aliquos id*, in quod illi conſentiunt. Curtius lib. VIII. 14. pr. *Abiſarem belli ſocium (et ita convenerat) adventare credebat.* Id. lib. X. cap. VIIII. 9. *Ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam ſeditioſae vocis auctores.* Vid. Boſii indic. ad Cornel. Nep. h. v. *H.*

VI, 1 *Petit — multis)* Sic et Rom. *H.*

2 *Pendeo ergo* etc.) Rom. *Pendeo ergo et exerceor ſpe, adficior metu, me conſularem non eſſe ſentio. Rurſus mihi videor omnium, quae decucurri.* *H.*

Placet oratio ἀσύνδετος, utpote gravior animoque Plinii commoto magis conſentanea. *Spe* non damnem. *S.*

quae decucurri) Iulius Naſo nunc primum honores petit, hoc eſt, Quaeſturam. Plinius tanto opere laborat pro amico, ut videatur ipſe ſibi curriculum illud honorum, quod emenſus erat, qui ad ſummum gradum, Conſulatum, perveniſſet, denuo ingredi. *G.*

3 *neque enim potuit eſſe)* Rom. *neque enim eſſe potuit.* *H.*

tulo mihi pater eius cum magna laude monſtrari. Erat non ſtudiorum tantum, verum etiam ſtudioſorum amantiſſimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum et Niceten Sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus et gravis, et qui prodeſſe filio memoria ſui debeat. Sed multi nunc in ſenatu, quibus igno- 4
tus ille; multi, quibus notus; ſed non niſi viventes reverentur: quo magis huic, omiſſa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipſi enitendum et laborandum eſt. Quod 5
quidem ſemper, quaſi provideret hoc tempus, ſedulo fecit; paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certe, ut primum ſibi iudicare permiſit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mi- 6
hi ſolicitus adſiſtit, adſidet recitanti: primus etiam et cum maxime naſcentibus opuſculis meis intereſt, nunc ſolus, ante cum fratre; cuius nuper amiſſi ego ſuſcipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim et illum immatura morte 7
indigniſſime raptum, et hunc optimi fratris adiumento deſtitutum, ſolisque amicis relictum. Qui- 8
bus ex cauſſis exigo, ut venias, et ſuffragio meo tuum iungas. Permultum intereſt mea, te oſten-

Erat — ſtudioſorum) Sic et Rom. *H.*

Niceten Sacerdotem) Rom. *Niceam Sacerdotem.* *H.*

4 *ipſi enitendum et laborandum eſt)* Rom. *ipſi enitendum, ipſi elaborandum eſt.* Maior vis in iterato pronomine. *H.*

Bene iterarunt Cortius et Gierigius. Praeſtat item *elaborandum.* *S.*

6 *quaſi provideret hoc tempus)* Rom. *quaſi praevideret hoc tempus.* *H.*

6 *primus etiam)* Eadem ſententia legit Cortius *primis:* et ſunt ſane, quod luculenter probavit, *prima opuſcula* recentia, *naſcentia*, de manu auctoris ſui exeuntia. *G.*

Rom. *ſollicite adſiſtit, adſidet recitanti primus etiam et cum maxime.* Retineo *primus,* quod Cortius in *primis* mutavit. *H.*

Gravi locus corruptela videtur Gierigio laborare. Non aſſentior. „Sed quis, inquit, homo ſanus „meditanti ſibi aut ſcribenti ſocios teſteſve advocet?" Hoc an inſani ſit, nunc non quaero: id ſcio, ſaniſſimi eſſe, conſulere amicos de opuſculis, dum naſcantur. Sic enim et errores facilius caveas, et ſi quid illi commode monuerint, maiore cum fructu in rem tuam convertas. *S.*

8 *exigo)* Pro iure meo. vid. 6, 8, 5. 7, 12, 1

tare, tecum circuire. Ea eſt auctoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos ro-
9 gaturum. Abrumpe, ſi qua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas poſtulat. Suscepi candidatum, et ſuscepiſſe me notum eſt: ego ambio, ego periclitor. In ſumma, ſi datur Naſoni quod petit, illius honor; ſi negatur, mea repulſa eſt. Vale.

VII.

Se non minori deſiderio illius teneri, quam illam ſui.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Scribis, te abſentia mea non mediocriter adfici, unumque habere ſolatium, quod pro me libellos meos teneas, ſaepe etiam in veſtigio meo collo-
2 ces. Gratum eſt, quod nos requiris, quod his fomentis adquieſcis; invicem ego epiſtolas tuas lectito, atque identidem in manus quaſi novas ſumo; ſed eo magis ad deſiderium tui accendor.
3 Nam cuius literae tantum habent ſuavitatis, huius

circuire) Non in campo Martio, ut ſalva republica, ſed, ut 2, 9, 5. *per domos, ſtationesque.* Iam tum enim ad Senatores ſolos ſuffragii ius retulerat Tiberius, quod ex Tac. A. 1, 15. Cellarius hic memorat. *G.*

Rom. *te oſtentare et tum circumire. H.*

etiam meos amicos rogaturum) Rom. *etiam amicos rogaturum.* Deeſt *meos. H.*

VII, 1 *in veſtigio meo)* In locis, ubi ego adſidere vel accumbere tibi ſoleo, ut pro me illos habeas. *Veſtigium* poni pro ſignis etiam toto corpore impreſſis, copioſe oſtendit Cortius, laudato etiam Burmanno ad Ovid. Ar. 4, 721. Nihil magis huc pertinet, quam Cic. Verr. 3, 34. *Cum in lectulo decumanae mulieris veſtigia viderent recentia.* Pro loco autem, ubi quis fuit, etiamſi non appareant veſtigia proprie dicta, poſuit ipſe noſter Paneg. 23, 5. *G.*

2 *Gratum eſt, quod* etc.) Rom. *Gratum, quod his fomentis acquieſcis*, omiſſis *eſt, quod nos requiris.* Reſtituit h. l. Cortius. *H.*

Bene Cortius, quem ſecutus eſt Gierigius, *Gratum eſt, quod nos requiris, gratum, quod his ſomentis adquieſcis.* Frequentat Secundus tales repetitiones. Simul intelligitur, unde lacuna libri Romani originem traxerit. *S.*

ſermonibus quantum dulcedinis ineſt! Tu tamen frequentiſſime ſcribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

VIII.

Attilium in cauſſa pecuniaria commendat tum ab amicitia, quam ſecum colat, tum a propria virtute, adſperſo metu vindicandi damni, quia facetiſſimus ſit.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Attilium Creſcentem et noſti et amas. Quis enim
illum ſpectatior paullo aut non novit, aut non
amat? Hunc ego non ut multi, ſed arctiſſime
diligo. Oppida noſtra unius diei itinere diri- 2
muntur: ipſi amare invicem, qui eſt flagrantiſſi-
mus amor, adoleſcentuli coepimus. Manſit hic
poſtea, nec refrixit iudicio, ſed invaluit. Sciunt,
qui alterutrum noſtrum familiarius intuentur.
Nam et ille amicitiam meam latiſſima praedicatio-
ne circumfert, et ego prae me fero, quam ſit
mihi curae modeſtia, quies, ſecuritas eius. Quin 3
etiam quum inſolentiam cuiusdam tribunatum
plebis inituri vereretur, idque indicaſſet mihi,
reſpondi:

3 *ut torqueat*) Quo enim frequentius literas tuas accipio, eo acrius et impatientius te ipſam requiro. Idem fere iam ſupra dixerat: *eo magis ad deſiderium tuum accendor. E.*

VIII, 1 *Attilium Creſcentem*) Rom. *Atilium Creſcentem.* Deinde: *Quis enim illo ſpectatior,* male. *H.*

2 *Oppida noſtra*) Patriae urbes, ut *Capernaum Chriſti oppidum* vocatur. Sic noſter 2, 1, 8. *eadem regio,* et 7, 22, 2. *regio mea* etc. *G.* Simplicius forte erat dicere, *oppidum* quemque *ſuum* illud appellare, in quo habitet. *E.*

qui eſt flagrantiſſimus amor) Rom. *cum eſt flagrantiſſimus amor. H.*

nec refrixit iudicio) Rom. *hic neque refrixit iudicio. Poſtea, quantae ſit mihi curae,* quod Cortius non probat. *H.*

modeſtia) pertinet ad illa, quae §. 5. dicuntur. *E.*

Οὔ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλῃς παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

4 *Quorſum haec?* Ut ſcias, non poſſe Attilium, me incolumi, iniuriam accipere. Iterum dices, *Quorſum haec?* Debuit ei pecuniam Valerius Varus: huius eſt heres Maximus noſter, quem et ipſe
5 amo, ſed coniunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro iure amicitiae, cures, ut Attilio meo ſalva ſit non ſors modo, ſed etiam uſura plurium annorum. Homo eſt alieni abſtinentiſſimus, ſui diligens: nullis quaeſtibus ſuſtinetur, nullus illi,
6 niſi ex frugalitate reditus. Nam ſtudia, quibus plurimum praeſtat, ad voluptatem tantum et gloriam exercet. Gravis eſt ei vel minima iactura,
7 quia reparare, quod amiſeris, gravius eſt. Exime hunc illi, exime hunc mihi ſcrupulum: ſine me ſuavitate eius, ſine leporibus perfrui. Neque enim poſſum triſtem videre, cuius hilaritas me triſtem
8 eſſe non patitur. In ſumma, noſti facetias hominis, quas velim attendas, ne in bilem et amaritudinem vertat iniuria. Quam vim habeat offenſus, crede ei, quam in amore habet. Non feret magnum et liberum ingenium cum contumelia
9 damnum. Verum ut ferat ille, ego meum da-

3 Οὔ τις ἐμεῦ) Il. α, 88. *G.* Rom. Οὐδεὶς ἐμεῦ ζῶντος. Cetera deſunt, et intelligenda potius, quam a Plinio adſcripta ſunt. *H.*

Veriſſime. Homo ineptus totum locum adſcripſit. Sic et Stephanus iudicat: „In quibusdam „exemplaribus harum Plinii Epiſt. „legitur tantum Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος. „Et magis veriſimile eſt, eum „principium duntaxat loci notiſ„ſimi attuliſſe, ut ſolet etiam Ci„cero." *S.*

4 *Quorſum haec)* Rom. *Quorſus haec.* Sic et paullo poſt. *H.*

6 *Gravis eſt ei* etc.) Rom. *Et gravis eſt ei vel minima iactura; et quia reparare, quod amiſerit. H.*

7 *me triſtem eſſe non patitur)* Rom. *triſtem me eſſe non patitur. H.*

Praeſtat hic ordo verborum. *S.*

8 *ne)* Ita omnes, quod ſciam, libri et ſcripti et editi. Gesnerianum *ac* unde natum ſit, ignoro. *S.*

in bilem et amaritudinem) Rom. *in bilem aut amaritudinem. H.*

crede ei) H. e. ex ea vi collige, et duc argumentum, ut 10, 2, 2. *Sicut potes duobus meis matrimoniis credere. G.*

Rom. *crede eam, quam in amore habet. H.*

mnum, meam contumeliam vindicabo: ſed non tanquam pro mea, hoc eſt, gravius, iraſcar. Quamquam quid denuntiationibus et quaſi minis ago? Quin potius, ut coeperam, rogo, oro, des operam, ne ille ſe, quod validiſſime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, ſi hoc perinde curae eſt tibi, quam illud mihi. Vale.

IX.

Reſpondet commendanti Naſonem.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Commendas mihi Iulium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi me ipſum? Fero tamen et ignoſco. Eundem enim commendaſſem tibi, ſi, te Romae morante, ipſe abfuiſſem. Habet 2 hoc ſolicitudo, quod omnia neceſſaria putat. Tu tamen, cenſeo, alios roges; ego precum tuarum miniſter, adiutor, particeps ero. Vale.

X.

Conqueritur, Verginio Rufo poſt decimum mortis annum nondum abſolutum ſepulcrum.

C. PLINIVS ALBINO SVO S.

Quum veniſſem in ſocrus meae villam Alſienſem, quae aliquando Rufi Verginii fuit, ipſe mihi lo-

9 *ut ferat ille*) ponamus (barbare, poſito), illum ferre. Saepe ſic Cicero *verum ut*, ſed fere ſequente *tamen, certe*. *S.*

meam contumeliam vindicabo) Rom. *meam contumeliam iudicabo*. *H.*

Frequentiſſima confuſio, cuius cauſſam indicat Drakenb. ad Liv. 39, 47, 2. *S.*

gravius) Recte poſt hanc vocem inciditur. Scil. *vindicabo*. *Iraſcar* explicat, quid ſit illud *gravius vindicare*. Gierigius comma male delevit. *S.*

IX, 2 *Habet hoc ſolicitudo, quod* etc.) Sic Plinius ſolet. Panegyr. cap. 83. in. *Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum eſſe patitur.* Aliter latiniusque Cicero. Orat. in L. Piſon. cap. 32. fin. pag. 1334. ed. Ern. *Habet hoc virtus, — — ut viros fortes ſpecies eius et pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet.* *S.*

X, 1 *Rufi Verginii*) Vid. de funere eius 2, 1. *G.*

Rom. *Rufi Virginii.* Nec aliter n. 6. *H.*

cus optimi illius et maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suae nidulum vocare consueve-
2 rat. Quocunque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monimentum eius videre, et vidisse poenituit. Est enim adhuc imperfectum: nec difficultas operis in caussa, modici, ac potius exigui; sed inertia eius, cui cura
3 mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine iacere, cuius
4 memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud et immortale factum versibus inscriberetur:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

5 Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque heredum officia praesu-
6 mere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cuius iniuriam ut indigniorem, sic etiam notiorem ipsius claritas facit. Vale.

4 *divinum — factum*) Cuius testes hic laudat Cellarius Dionem Cassium l. 63. p. 725. sq. Wech. et Plut. in Galba. Huius pauca verba, sicut ille Dionis, adscribemus p. 1495. H. Steph. Narraverat, Vindicem ab illo superatum, magnam Romani imperii partem reductam, delatum ei a militibus imperium, in metu propter ea versantem Galbam, Ἀλλ' ἐκεῖνος, addit, τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένων λογισμοῖς, ἐφύλαττε τῇ συγκλήτῳ τὴν αἵρεσιν τοῦ αὐτοκράτορος· καίτοι φανερᾶς γε τῆς Νέρωνος τελευτῆς γενομένης, τό, τε πλῆθος ἐνέκειτο τῷ Οὐεργινίῳ πάλιν, καὶ τῶν χιλιάρχων τις τῶν ἐν τῇ σκηνῇ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐκέλευε τὸν Οὐεργίνιον δέχεσθαι τὴν ἡγεμονίαν ἢ τὸν σίδηρον κ. τ. λ. Ultima verba facilius intelliges, certe vertes, si memineris, gladiatoribus inclamatum, *ferrum reciperent!* G.

5 *ut ipsi nobis* etc.) Rom. *ut ipsi nobis debeamus conditoria extruere*, excluso *etiam*. *H.*

XI.

Laetatur, nobiles adoleſcentes ad ſui imitationem egiſſe, et nomen ac famam ex ſtudiis petere.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

O diem laetum! adhibitus in conſilium a praefecto urbis, audivi ex diverſo agentes ſummae ſpei, ſummae indolis iuvenes duos, Fuſcum Salinatorem et Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus noſtris, ſed literis ipſis ornamento futurum. Mira utrique probitas, con- 2
ſtantia ſalva, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium aequale: quae ſingula mihi voluptati fuerunt: atque inter haec illud, quod et ipſi me,

XI, 1 *ex diverſo agentes)* diverſarum partium advocatos. *E.*

Numidium Quadratum) Rom. *Numidium Vinidium Quadratum.* Duplex lectio. *H.*

Excerpta Brummeri, quae Gierigius debebat conſulere, *Ummidium Quadratum.* Recte. *S.*

2 *Mira utrique probitas)* Rom. *Mira utriusque probitas*, bene. *H.*

conſtantia ſalva) Capio haec ſexto caſu, tanquam reſtrictionem *probitati* adiectam. Nimirum probitas ad verecundiam praeſertim refertur, quae vicina formidini et inconſtantiae adeo eſt. Horat. Sat. 1, 3, 56. *Probus quis Nobiscum vivit? Multum demiſſus homo ille eſt.* Ne quis igitur ex laude *probitatis* aliquid ſuſpicetur huiusmodi, adiicit Secundus in tantum probos eſſe, ut *ſalva* ſimul ſit *conſtantia. G.*

os planum) Quod ſingula verba recte explicet, ſyllabas non obſcuret, aut devoret etc. *Latinum os*, quod habent quidam libri, ſi omnino ſervandum ſit (quod mihi tamen ſecus videtur) non interpreter cum Barthio faciem Heroicam, quae ſermonem Romanum condeceat: ſed referam ad illud Ciceronis de Orat. 3, 12. *Quare cum ſit quaedam certa* vox, Romani generis urbisque propria, *in qua nihil offendere, nihil diſplicere, nihil animadverti poſſit, nihil ſonare aut olere peregrinum, hanc ſequamur, neque ſolam* ruſticam aſperitatem, *ſed etiam* peregrinam inſolentiam (haec duo ſunt oppoſita *voci Romanae) fugere diſcamus.* Praecedunt plura et ſequuntur, quae huc faciunt. *G.*

Contrarium vitium ſupra Epiſt. 4, 7. commemorabatur *os confuſum. E.*

Rom. *os planum*, non *Latinum.* Utrumque de pronuntiatione intelligendum; quod Catanaeus vidit, qui *expertam pronuntiationem* adſcripſit, ac potius *exſertam.* Barthiana interpretatione nihil eſt alienius, quamvis ea Cortio quoque adriſerit. Vid. meam adnot. ad Cornel. Nepot. Alcib. cap. I. *H.*

quod et ipſi me etc.) Rom. *quod ipſum me ut rectorem, ut magiſtrum intuebantur, etiam qui audiebant m. ae. m. i. v. videbantur.* Melius vulgatum eſt. *H.*

ut rectorem, ut magistrum intuebantur, et iis, qui audiebant, me aemulari, meis instare vestigiis
3 videbantur. O diem (repetam enim) laetum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice laetius, quam clarissimos iuvenes nomen et famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exem-
4 plar esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores esse, quam me velint. Vale.

XII.

Respondet commendaticiae, et alteri castigatoriae epistolae, huic quidem immeritae.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Tu vero non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam et te decet multis prodesse, et me suscipere quidquid ad curam
2 tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco quantum plurimum potuero, praestabo, praesertim in are-
3 na mea, hoc est, apud Centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti,

intuebantur) Sensu proprio intelligam. *S.*

4 *ab iisdem, teste te)* *Lectio ab Aldo prolata, cui suffragatur Mediceus: quam planam, liquidam, elegantem esse nemo temere negaverit. Editi tamen ante Aldum, et Gruterus ex libris Palatinis, ita: *ac eosdem testes peto, ut omnes* etc. Quod tum demum probaverim, si, uno apice immutato, ultimum verbum epistolae non *velint* legamus, sed *velim.* Sic enim Plinius, candidissima anima, Deos testes advocaverit, se velle atque optare, ut sui imitatores meliores fiant, quam ipse, illorum exemplum. Sic illud *ut* valebit *quam*, et intendendi aliquam augendique vim habebit. *G.*

Rom. *deos oro ac eosdem testes peto.* Pudenda lectio, quam primus Aldus, nuper Cortius e Medic. correxit optime. *H.*

XII, 1 *suspensa manu)* Ut medicus vulnera tractat, non imponens totam, eaque innixus parti adfectae, quo dolorem et noxam augeat, sed sustinens eam et retrahens: ut *suspenso vestigio* vel *gradu* incedit, qui non totam plantam cum impetu humi figit, sed digitis tantum nititur. *G.*

2 *Vectio Prisco)* Sic et Rom. *H.*

obliviſci me iubes: at ego nullarum libentius me-
mini. Ex illis enim vel praecipue ſentio, quan-
topere me diligas, cum ſic exegeris mecum, ut
ſolebas cum tuo filio. Nec diſſimulo, hoc 4
mihi iucundiores eas fuiſſe, quod habebam bo-
nam cauſſam, quum ſummo ſtudio curaſſem, quod
tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam 5
rogo, ut mihi ſemper eadem ſimplicitate, quoties
ceſſare videbor (nunquam enim ceſſabo) convicium
facias: quod et ego intelligam a ſummo amore
proficiſci, et tu non meruiſſe me gaudeas. Vale.

XIII.

Cauſſam Bithynorum adverſus Varenum narrare pergit.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Unquamne vidiſti quemquam tam laborioſum et
exercitum, quam Varenum meum? cui, quod
ſumma contentione impetraverat, defendendum et
quaſi rurſus petendum fuit. Bithyni ſenatuscon- 2
ſultum apud conſules carpere et labefactare ſunt
auſi, atque etiam abſenti principi criminari: ab

3 *quantopere me diligas)* Sic et Rom. *H.*

exegeris mecum) Accurate egeris. Vid. 9, 26, 13. Laudavit hic Cortius Cic. fam. 10, 24, 15. *De his rebus ut exigeret cum eo, Furnio mandavi.* G.

5 *quoties ceſſare videbor* etc.) Rom. *quoties ceſſare videbor (numquam enim ceſſabo) convicium facias: quod et ego intelligam a ſummo amore proficiſci, et tu me non meruiſſe gaudeas.* Lego *convicium facias, quod et ego,* mutata interpunctione. Eius generis convicium ſibi fieri cupit, quod ab amore, non ab irato animo, proficiſcatur, et quod ſe non meruiſſe ipſe proſocer poſtea gaudeat. *H.* Leg. e libro Medic. cum Cortio et Gierigio: *quoties ceſſare videbor (videbor dico; nunquam enim ceſſabo)* etc. *S.*

XIII, 1 *Varenum meum)* De quo ſupra 5, 20, 2. ubi impetravit, ut ſibi quoque, reo, teſtes evocare liceret. Add. 7, 6. *G.*

quod ſumma contentione impetraverat) Rom. *quod ſumma contentione impetraveram.* Confirmat banc lectionem epiſt. XX. libri V. *H.*

2 *carpere et labefactare)* Rom. *carpere ac labefactare.* *H.*

abſenti principi) Rom. *abſente principe*, corrupte. *H.*

Terentius Eun. 5, 2, 16. *Hanc metui, ne me criminaretur tibi.* *S.*

illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quam constanter, ut qui ipsum senatusconsultum apud senatum
3 accusaret. Respondit Fronto Catius graviter et firme. Senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quae petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt.
4 *Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum.*
5 Acilius tantum Rufus, et cum eo septem an octo? (septem immo) in priore sententia perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio ride-
6 batur. Tu tamen aestima, quantum non in ipsa pugna certaminis maneat, cuius quasi praelusio atque praecursio has contentiones excitavit. Vale.

XIV.

Adventum in villam Maurici promittit sub conditione.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Solicitas me in Formianum. Veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare et litus, sed te, otium, libertatem sequor:
2 alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum fa-

ut qui ipsum senatusconsultum) Rom. *ut qui per senatusconsultum. H.*

3 *Respondit — — firme*) Sic et Rom. *H.*

5 *Acilius tantum* etc.) Rom. *Acilius tantum rursus et cum eo.* Sed lege lib. V. epist. XX. 6. *H.*

Erant in hac etc.) Rom. *In hac paucitate nonnulli.* Verbum *erant* a priori verbo absorptum est. *H.*

6 *Tu tamen aestima* etc.) Rom. *Tu tamen existima, quantum nos in ipsa pugna praelii et certaminis maneat.* Ex his verbum *existima* in vulgati locum restituo. *H.*

quantum non) immo *quantum nos*, ut alii. *S.*

XIV, 1 *sed te, otium, libertatem sequor*) Rom. *sed te otium et libertatem sequor. H.* Al. *sed otium et libertatem sequor*, quam lectionem commendat lex concinnitatis. *S.*

2 *omnia aut*) Acumen in hoc

cere: mei certe ſtomachi haec natura eſt; ut nihil niſi totum et merum velit. Vale.

XV.

Paſſieni exemplo, ab Iavoleno interpellati, monet, recitaturis ſanae mentis auditores adhibendos eſſe.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Mirificae rei non interfuiſti: ne ego quidem: ſed me recens fabula excepit. Paſſienus Paullus, ſplendidus eques Romanus, et inprimis eruditus, ſcribit elegos. Gentilicium hoc illi: eſt enim municeps Propertii, atque etiam inter maiores ſuos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita coe- 2
pit dicere, *Priſce, iubes?* Ad hoc Iavolenus Priſcus (aderat enim, ut Paullo amiciſſimus) *Ego vero non iubeo.* Cogita, qui riſus hominum, qui ioci. Eſt omnino Priſcus dubiae ſanitatis: intereſt ta- 3

eſt, ut *omnia* capias pro univerſis, et repetas h. m. *aut omnia ad alienum arbitrium facere*, ut in urbe, *aut omnia ad ſuum*, quod ego ruri volo. G.

XV inſcr. Rom. *Voconio Romano.* H.

1 *Mirificae rei* etc.) Rom. *Mirificae rei interfuiſtine? ego quidem. Sed moerens recens Paſſienus Paullus.* Nihil ſani. H.

2 *Iavolenus Priſcus*) 'Ita ſcribere malunt hodie. Sed nec *Iabolenum* damnarim. G.

Rom. *Iabolenus Priſcus.* H.

Cogita, qui riſus etc.) Rom. *Cogita, qui riſus hominum, qui ioci: quoties omnino Priſcus haud dubiae ſanitatis intereſt tamen officiis.* H.

3 *Eſt — Priſcus dubiae ſanitatis*) Hic eſt ille locus, ob quem male ſanus adhuc audiit Iavolenus; nuper *nugator*, et *mendax*, et *intolerabilis ambitionis homo*, et *nefarii conſilii* reus, eſſe coepit Plinius. Scilicet Plinius Paullum amavit, praeconem ſuae gloriae: eundem fortius amavit Iavolenus illius amiciſſimus. Itaque quem a plagiis ſuis (Martiali etiam adcuſatis 2, 20.) fruſtra adhuc revocaverat, eum iam recitare incipientem, captata opportunitate, ſalſe et graviter reprehendit: quod indigne ferebat Secundus adeo, ut hac epiſtola dolorem ſuum ulciſceretur. Sic vir doctus, qui *de Priſco Iavoleno ICto incomparabili et praecipuo ſeculi ſui ornamento diſſertationem* Lipſiae 1734. edidit, G. A. Ienichen. Sed poſuit, non probavit, Paullum Martialis eſſe noſtrum; ut nec illud probatum eſt, quod ſumunt viri docti, a Iuvenale eum tangi 1, 2. et 3, 8. Et fac ita eſſe, Martiali in animo fuiſſe Plinianum hunc Paullum: utrum credemus facilius, poëtam maledixiſſe poëtae? an Plinium, adeo illum famae ſuae,

men officiis, adhibetur consiliis, atque etiam ius civile publice respondet: quo magis, quod tunc
4 fecit, et ridiculum et notabile fuit. Interim Paullo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam solicite recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI.

Avunculi exitum Tacito, historiam scripturo, rogatus narrat.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam video, morti eius, si celebretur a te, immortalem

et optimis quidem artibus, studiosum, impudenti mendacio suos illos politissimos libellos et virtutis colore undique nitentes, temere apud consciam Romam, et orbem terrarum, maculasse? Et quam tandem iniuriam fecit Iavoleno? Dixit, *dubiae sanitatis* esse: *delirationem* illi tribuit. Potuit tamen per Plinium vir doctissimus fuisse Iavolenus, et sapiens, et probus: licet *μελαγχολικῷ* quodam *πάθει*, quod magnis ingeniis solemne est, interdum extra oleas auferretur. Parum novit historiam hominum eruditorum, si quis putat, fieri non posse, uti *dubiae sanitatis* aliquis videatur interdum, et tamen *officiis intersit, consiliis adhibeatur, ius civile respondeat*, vel quamcunque aliam artem profiteatur. Maneat itaque per nos vir bonus Plinius, vir iuris consultissimus cum defensore suo Iavolenus, laude sua omnes dignissimi. Quid si Priscus noster imitari voluit illum Trebatium Horat. Sat. 2, 1, 5. sq. Suscepit igitur personam ridiculam: laesit amicum etc. *G.*

quo magis etc.) quod sententiam suam, tanquam adhibitus consilio, dicere, sive de iure respondere videretur. *S.*

4 *aliquantum frigoris attulit*) Fecit, ut minus studiose, minus calide audiretur Paullus, cum Prisci cogitatio homines subinde subiret, et risum iis excuteret, qui recitantem etiam Paullum a studio et calore pronuntiandi pudore quodam revocaret. Sic *frigus* explicamus ad Quintil. 5, 7, 26. *G.*

Locus simillimus est apud Sueton. Claud. cap. 41. in simillima re. De *frigore* illo, qui plura desiderat, adeat nostrum Lexic. Technol. rhet. lat. in voc. *frigidus.* *E.*

Frigus hic ad auditores referendum, qui, mente ridiculo illo occupata, recitantem negligentius audirent. *S.*

XVI, 1 *avunculi mei*) Plinii maioris, a quo adoptatus noster est. Hanc epistolam alias, in fronte Chrestomathiae Plinianae satis copiose illustravimus. Hic brevitate tenebimus institutum. *G.*

gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcher- 2
rimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili casu, quasi semper victurus, occiderit; quamvis ipse plurima opera et mansura condiderit: multum tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet. Equidem beatos puto, 3
quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda; beatissimos vero, quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus et suis libris et tuis erit. Quo libentius suscipio, deposco etiam, quod iniungis. Erat Mise- 4
ni, classemque imperio praesens regebat. Nonum Kalend. Septembres, hora fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata et magnitudine et specie. Usus ille sole, mox frigida, 5
gustaverat iacens, studebatque; poscit soleas, adscendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus, ex quo monte: Vesuvium fuisse postea co-

2 *ut urbes)* * Merito tuetur antiquam lectionem Cortius, contra Casauboni coniecturam *urbis* receptam a Cellario. *G.*

plurima opera) Quae recenset noster 3, 5. Nihil superesse praeter naturalem historiam, ibi indicatum est. *G.*

scriptorum tuorum aeternitas) Quae tamen hac parte intercepta est. Bene igitur, Plini, avunculi tui famae hac epistola consuluisti. *G.*

Rom. *ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima scripserit, tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet. H.*

4 *Erat Miseni)* Ubi ex instituto Augusti legio Romana cum classe inferum mare, ipsamque adeo urbem tuebatur. Vid. Tac. A. 4, 5, 1. Sueton. Aug. 49. praesertim Veget. de re mil. 5, 1. *G.*

Nonum Kal. Sept.) * Hanc lectionem ex ipsa historia et Dione confirmat Masson. in vita Plin. iun. ad A. 17 et 18. *G.*

Rom. *praesens regebat Kal. Novembris hora fere septima.* Deest *nono*, et deinde *diei. H.*

Al. *Nono Calend. Septembr. hora diei fere septima.* Scripsit Plinius, ni fallor, *A. d.* VIIII. *Kalend. Septembres.* Cur *A. d.* exciderint, nemo non videt. *S.*

5 *Usus ille sole)* Ut solebat. Vid. 3, 5, 11. ubi etiam de gustatione. *G.*

Rom. *Surgit ille ut e sole solet frigida gustata: iacens enim studebat: poposcit soleas. H.*

Habes fontem, ex quo Harduinus hausit, indignus ideo, quem Gierigius tam acerbe increparet. *S.*

Vesuvium) Hoc primum illius montis vulgo habitum esse illo tempore incendium, tum nostri narratio, tum Dionis apud Xiphilinum satis docet: nec adeo

gnitum eſt) oriebatur: cuius ſimilitudinem et formam non alia magis arbor, quam pinus expreſſerit.
6 Nam longiſſimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur: credo quia recenti ſpiritu evecta, deinde ſeneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſordida et maculoſa,
7 prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiusque noſcendum, ut eruditiſſimo viro, viſum. Iubet Liburnicam aptari: mihi, ſi venire una vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle:
8 et forte ipſe, quod ſcriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinae claſſiarii

prope acceſſurus videtur fuiſſe naturae hiſtoricus, ſi quid de illo monte compertum habuiſſet. Interim non ex traditione modo, ſed ex ipſa campi Phlegraei adpellatione, et ingenio loci argumentati Diodorus Siculus, et Vitruvius, ille lib. 4, 21. hic 2, 6, olim arſiſſe hanc regionem, perſuadent. Hic, *Non minus*, inquit, *memoratur antiquitus creviſſe ardores, et abundaviſſe ſub Veſuvio monte, et inde evomuiſſe circa agros flammam*. G.

pinus.) Italica ſcil. quam hodie vocant *Pinie.* Huius forma eſt ſimilis machinae illius, quam manu tenentes ſolem a nobis arcere ſolemus: *Sonnenſchirm*. Vid. *Stollbergs Reiſe durch Italien* etc. Vol. 3. p. 33. *E.*

6 *Nam longiſſimo* etc.) Rom. *Nam longiſſimo velut trunco efflata.* *H.*

credo quia recenti etc.) Rom. *credo et recenti ſpiritu evecta, dein.* *H.*

vaneſcebat) *Neſcio unde ſit in Cortiana *evaneſcebat.* Alterum agnoſcunt libri, quod mihi conſtet, omnes: nec varietatem notat Cortius. Itaque ſphalma puto. G.

Rom. *in altitudinem vaneſcebat.* *H.*

7 *noſcendum — viſum)* Rom. *noſcendum ut eruditiſſimo viro viſum eſt.* *H.*

8 *accipit codicillos. Retinae*) Primo lectionem receptam interpretabimur: deinde quaedam monebimus, a recentioribus editoribus neſcio quam bene praetermiſſa. *Accipit codicillos*, in quibus vel ſua vel librarii manu enotaret phaenomena illa: ſic Buchnerus. *Retinae*, quod vici nomen eſt, collocati in caſtris nauticis *claſſiarii, orabant* Plinium, *ut ſe* (claſſiarios) *tanto diſcrimini* ſubmiſſis navibus *eriperet.* Haec ſic ſatis capio. Sed non capio ſitum, quem *Retinae* illi adſignant Hermolaus Barbarus ad h. l. in fronte caſtigationum Plinianarum, et hunc forte ſecutus Cellarius. Si enim *ſub Miſeno*, ut narrant, ut pingunt, fuit, fuit ſatis longe adhuc remota a periculo; nec ullo modo imaginari licet, quomodo is, qui e Miſeno verſus Retinam contendit, *Stabias* devenire potuerit. Rectius itaque *Retinam*, vel *Reſinam*, ut malunt hodie ſcribere, ſubiiciunt ipſi Veſevo inter Porticum et Herculanum tabellae Io. Ba. Maſculi Neapolitani, qui operis ſui, de incendio Veſuvii A. 1631. ex-

imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabant. Vertit ille consilium, 9

citato, libro decimo etiam topographiam Vesuvii proposuit: quem sequuntur tabulae Homannianae, tum ea, quae Neapolitanum regnum exhibet, tum altera, quae urbem solam cum vicinia. Hunc igitur locum non inlustravit tabella Cellariana (viri alioquin immortaliter de vetere Geographia meriti) sed obscuravit. Hoc unum erat. Iam illud non dissimulandum, magna scripturae varietate hunc locum laborare, circa distinctionem praesertim, et circa vocem *classiarii*, pro qua *Tasci, nasci, irasci* habent MSS. et typis excusi quidam. Porro narrat Hermolaus, fuisse qui *Retinam* mulieris nomen intelligant, quae fuerit uxor Caesii Bassi, et nomen forte ipsi vico dederit. De illo Caesio Basso deinde Probi (huic nempe tribuebant vetera scholia ad Pers. 6, 1.) locum adfert, laudatum etiam Volaterrano p. m. 144. *Caesium Bassum poëtam lyricum fama est in praediis suis, ardente Vesevo monte, et late vagantibus ignibus, cum villa sua conflagrasse.* Hisce accommodatissima erit Aldina lectio, circa unum illud tam varie scriptum nomen leviter immutata, ut pro *nasci* legamus *Bassi*, hoc modo: *Egrediebatur domo. Accipit codicillos* (tumultuarium genus epistolarum) *Rectinae* (sic est pro *Retinae*) *Bassi, imminenti periculo* (quod forte iam hauserat maritum) *exterritae. nam villa eius* (nomine illius postea dicta) *subiacebat* Vesevo monti, (ut pingitur a Masculo) *nec ulla* inde *nisi navibus fuga*, itaque *ut se* (Retinam) *tanto discrimine eriperet*, ipsa Retina *orabat*. Compara quae sequuntur, et optime cohaerere videbis. Sed si *classiarii*, et quae ei lectioni cohaerent, sunt e bonis libris; et certe iam ita legebatur aetate Hermolai: malim quadriremes propter eos deduci, quam propter mulierem, licet nobilissimam, et non solam. *G.*

Rom. *Accepit codicillos: rectina imminente periculó exterrita (nam villa eius subiacebat, nec ulla, nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat.* Singularem *orabat* Aldus quoque expressit, etsi antea scripserat *Rectinae Nasci* et *exterritae*. Docta et digna, quae praecipue legatur, est Gesneriana coniectura. *H.*

Gierigiana: *accepit codicillos Rectinae Caesii Bassi, imminènti periculo exterritae; (nam villa eius subiacebat, nec ulla, nisi navibus, fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat.* Ita aut non multum diversa ratione vulgatam refingendam esse, vix dubitabit, qui sequentia perpenderit. *S.*

9 *Vertit ille consilium*) Malo consilio adverbium *non* ante *vertit* ponunt non nulli, quasi hoc vellet Plinius, avunculum suum, rogatum a classiariis, ut *se ipsum* eriperet periculo, non mutasse prius illud accedendi propius consilium. Si classiarii omnino orarunt, quod dubium esse modo ostendimus, ipsi eripi voluere discrimini, non rogarunt, ut parceret ipse sibi Plinius. *Vertit* etiam re ipsa Plinius *consilium* suum. Ante enim Liburnica una volebat exploratum ire rem novam ac miram: nunc deducit quadriremes: ante *studioso animo* et sciendi cupido *inchoaverat* navigationem, nunc *obit* eam *maximo*, ut qui cum suae commoditatis, et salutis adeo neglectu adiutum eat vel classiarios, vel Retinam Bassi uxorem, et familiam illius, totamque illam viciniam. *G.*

et quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes; adſcendit ipſe non Retinae modo, ſed multis (erat enim frequens
10 amoenitas orae) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut
11 deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Iam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior et denſior; iam pumices etiam, nigrique et ambuſti et fracti igne lapides: iam vadum ſubitum, ruinaque montis litora obſtantia. Cunctatus paullum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna iuvat*,
12 *Pomponianum pete*. Stabiis erat, diremtus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, et, quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugae, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: utque timorem eius ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum iubet; lotus accubat, coenat, at-

Rom. *Non vertit ille conſilium, et quod. H.*

10 *dictaret enotaretque)* Rom. *dictaret notaretque. H.*

11 *ruinaque montis*) Ipſius Veſevi, niſi obſcure locutus eſt Plinius. Scilicet *Retinam* petebat primo ſive mulierem ſive villam, periculo quidem proximam. Hic cum appellendi copia non eſſet, ad dextrum latus flectere iubet gubernatorem, petere Stabias. *G.*

Infra ep. 20, 9. *Praeterea mare in ſe reſorberi, et tremore terrae quaſi repelli videbatur. Certe proceſſerat litus, multaque animalia maris in ſiccis arenis detinebat.* Φυσικώτερα iſta, quam quod Plinius hoc loco παρατραγῳδῶν vadum litoraque obſtantia a montis ruina, i. e. ab imbre lapideo, repetit. *S.*

Cunctatus paullum) Rom. *Cuntatus paulum. H.*

Pomponianum . pete) Filium forte *Pomponii Secundi Conſularis poëtae*, cuius vitam ſcripſit Plinius maior, quod ipſe commemorat 14, 4. 1. 6. et noſter 3, 5, 3. *G.*

12 *Stabiis erat* etc.) Rom. *Stabiis erat, devenit ſinu medio. H.*

Ibi, quamquam nondum) Rom. *Ubi quanquam nondum. H.*

deferri ſe in balineum) Sic et Rom. *H.*

coenat, atque hilaris etc.) Rom. *coenat atque hilaris, aut quod aeque magnum eſt. H.*

que hilaris, aut, quod eſt aeque magnum, ſimilis
hilari. Interim e Veſuvio monte pluribus locis 13
latiſſimae flammae altaque incendia relucebant,
quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitaba-
tur. Ille, agreſtium trepidatione igni relictas de-
ſertasque villas per ſolitudinem ardere, in reme-
dium formidinis dictitabat. Tum ſe quieti dedit,
et quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus
animae, qui illi propter amplitudinem corporis
gravior et ſonantior erat, ab iis, qui limini ob-
verſabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diae- 14
ta adibatur, ita iam cinere, mixtisque pumicibus
oppleta ſurrexerat, ut, ſi longior in cubiculo mo-
ra eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſe-
que Pomponiano, ceterisque, qui pervigilarant, red-
dit. In commune conſultant, intra tecta ſubſi- 15
ſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtis-
que tremoribus tecta nutabant, et quaſi emota
ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut re-
ferri videbantur. Sub dio rurſus, quamquam le- 16
vium exeſorumque, pumicum caſus metuebatur.
Quod tamen periculorum collatio elegit. Et apud

Scribendum puto: *coenatque hilaris, aut, quod aeque magnum, ſimilis hilari*. Vulgatam ut ſenſus ferat, aures certe reſpuunt. *S.*

13 *fulgor et claritas* etc.) Rom. *fulgor et claritas tenebras noctis pellebat*. *H.*

trepidatione igni etc.) Rom. *trepidatione ignis relictas deſertasque villas p. ſ. a. i. r. ſ. dictitabat*. Recte *dictitabat*, non *dictabat*. *H.*

14 *area, ex qua diaeta*) Obſervent antiquitatis ſtudioſi, quod non obſervatum his, qui Plinianas villas delinearunt, membra villarum non uno tecto comprehenſa fuiſſe, ſed prout res ferret, per lacinias quasdam diſperſa, ut ſunt aediculae Carthuſianorum etc. Hoc item videtur adparere ex Luciani Aſino, ubi paſſim δωματίων mentio, membrorum unius domus: balneum item Luciani conſideranti idem videbatur. *G.*

Caeterum *area cinere ſurrexerat* Pliniano more dictum pro vulgari: cineres in area in tantum cumulatae erant, ut etc. *E.*

mora eſſet etc.) Rom. *mora, exitus negaretur*. Deeſt *eſſet*. *H.*

15 *conſultant, intra tecta ſubſiſtant*) Sic et Rom. recte *an* excluſo, quod mala manus adiecit. *H.*

16 *Quod tamen — elegit*) ſcil. ut mallent in aperto vagari, quam intra tecta ſubſiſtere: nam in illo minus periculi erat, quam in hoc. Haec ergo eſt *periculorum collatio* ſ. comparatio. Locus in iunctura membrorum aliquid ha-

illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum adverſus deciden-
17 tia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque: quam tamen faces multae variaque lumina ſolvebant. Placuit egredi in litus, et e proximo adſpicere, ecquid iam mare admitteret, quod adhuc vaſtum et adverſum per-
18 manebat. Ibi ſuper abiectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque. Deinde flammae, flammarumque praenuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum.
19 Innixus ſervis duobus adſurrexit, et ſtatim concidit, ut ego coniecto, craſſiore caligine ſpiritu ob-

bet hiulci et moleſti, quamvis ſenſus pateat. Acumen, quod Plinius h. l. captavit, in cauſſa eſt, ut obſcurius diceret. *E.*

Non puto obſcurius haec dicta eſſe, omninoque non video, quo iure Plinius hic acumen captaſſe arguatur. *S.*

Rom. *Quod tamen malorum collatio elegit. H.*

adverſus decidentia fuit) Rom. *adverſus incidentia fuit. H.*

17 *ſolvebant)* *In quibusdam MSS. cum eſſet *ſolebantur,* coniecerat Cortius, *ſolabantur,* idque poſtea ita inventum in tribus Brummeri libris, teſtatur Longolius. Recepiſſem eam contra vulgatam, licet ei faveant plures libri antiqui, in quibus eſt *ſolebant.* Sed obſtabat hoc, quod illae *faces multae variaque lumina* poſſunt intelligi, non de his, quae parabant ſibi homines, ſed de erumpentibus hinc inde flammis maioribus, quarum vis perrumperet nonnunquam fumos, et terribilem illam noctem terrore alio *ſolveret,* quo minus continua eſſet, non *ſolaretur.* Et profecto non fuit, quod Tacitum doceret Secundus, accenſas ab hominibus faces, quibus *ſolarentur tenebras,* niſi voluit ob formulam loquendi politulam putidiuſculus amico ſuo et nobis videri: at hoc pertinet ad deſcribendum illum naturae motum, et imaginem magnae noctis concipiendam, ut dicat, interlucentibus flammis eam interdum diſtinctam fuiſſe. Idem hic phaenomenon deſcribit ex proximo, quod e longinquo obſervatum pingit deinde 6, 20, 9. *Nubes atra et horrenda* etc. *G.*

Rom. *quanquam faces multae variaeque lumina ſolvebant.* Cortius *ſolabantur* coniicit, ſed parum feliciter. Quantum ſolatii in talibus flammis ſit, facile quisque exiſtimabit. *H.*

et e proximo adſpicere etc.) Rom. *et ex proximo adſpicere, quod iam mare. H.*

vaſtum) non omnino terribile, ſed fluctus vaſtos, decumanos volvens. *S.*

18 *recubans, ſemel atque iterum)* Rom. *recubans ſedit atque iterum. H.*

frigidam popoſcit) ſtimulante ſitim aeſtu, et ſubtiliore ex incendio montis vapore. *G.*

19 *Innixus ſervis duobus)* Rom. *Qui innixus ſervis duobus. H.*

ſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura invalidus et anguſtus et frequenter interaeſtuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem noviſſime vi- 20
derat, tertius) corpus inventum eſt integrum, illaeſum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti, quam defuncto, ſimilior. In- 21
terim Miſeni ego et mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud, quam de exitu eius, ſcire voluiſti. Finem ergo faciam. Unum adiiciam, 22
omnia me, quibus interfueram, quaeque ſtatim, quum maxime vera memorantur, audiveram, vere perſequutum. Tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII.

Indignatur, quosdam, eruditos ſibi viſos, recitanti amico nullum ſignum laetitiae dediſſe.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Indignatiunculam, quam in cuiusdam amici auditorio cepi, non poſſum mihi temperare, quo mi-

clauſoque ſtomacho) Loqui auctorem de orificio ventriculi, negari non poteſt: quorſum enim illud *interaeſtuans* referas, niſi ad ſingultum et ructus, quae utraque ſedem in illo, nec usquam praeterea, habent. Sed quomodo hic ſtomachus claudi a ſulfureo vapore potuerit, quomodo clauſum ſtomachum cita mors conſequi, non apparet. Nempe parum naturae noſtrae conſultus erat Secundus, qui neſciret, quod clariſſime hodie oſtendunt Medici, conſtrictis ab acidiſſimo ſulfuris ardentis vapore tunicis nerveis vaſorum pulmonalium, quae aëra alias admittunt, et inflata laxant ſanguinis canaliculos, circulum illum et commeatum ſanguinis, quo vita noſtra continetur, intercludi. *G.*

et frequenter interaeſtuans erat) Rom. *et frequenter intus aeſtuans erat. H.*

20 *Ubi dies — tertius*) Sic de Aetnais ignibus Cic. de N. D. 2. c. 38. *Cum autem tertio die ſol illuxiſſet. G.*

21 *Interim Miſeni*) Quod hic abrumpit auctor, perſequitur mox ep. 20. *G.*

22 *audiveram, vere perſequutum*) Rom. *audieram, perſecutum*, ſine adverbio *vere*, cum *vera* praecedat. Idem et Aldus excluſit. *H.*

Ego non excludam. Significanter Plinius, ſe *vere* perſequutum, quae *vera* audiverit. *S.*

XVII, 1 *in cuiusdam amici auditorio*) Rom. *in cuiusdam viri auditorio. H.*

nus apud te, quia non contigit coram, per epi-
2 stolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus:
hunc duo aut tres, ut sibi et paucis videntur,
diserti, surdis mutisque similes audiebant. Non
labra diduxerunt, non moverunt manum, non de-
nique adsurrexerunt, saltem lassitudine sedendi.
3 Quae tanta gravitas? quae tanta sapientia? quae
immo pigritia, arrogantia, sinisteritas ac potius
amentia, in hoc totum diem impendere, ut of-
fendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam
4 amicissimus veneris? Disertior ipse es? tanto ma-
gis ne invideris: nam qui invidet, minor est.
Denique, sive plus, sive minus, sive idem prae-
stas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel
parem. Superiorem, quia, nisi laudandus ille est,
non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia
pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri,
5 quem praecedis vel exaequas. Equidem omnes,
qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mi-

2 *labra diduxerunt)* Genera summa plausus complectitur, vocis, manus, assurgendi, de quibus etiam 2, 10, 6. et 5, 3, 9. De reliquis pervulgatum. Adsurrectio magna alioquin venustae humanitatis pars, hic, puto, non tam ad ipsum honorem et plausum, quam ad attentionem significandam pertinet, quod tamen ipsum laudandi genus est. *G.*

non moverunt manum etc.) Rom. *moverunt non manus, denique non assurrexerunt. H.*

3 *sinisteritas)* Non tam ad malignam voluntatem refero, quam ad imperitiam illam *dexteritati* oppositam, qua quis non utitur, aut non recte utitur, remediis, ad finem, quem ipse sibi proposuit, consequendum: ut qui sinistrae manus ministerio utitur, (non a puero adsuefactus) ubi dextra opus erat. Sic illud *mens non laeva* apud poëtam non voluntatem, sed vim intelligendi respicit. Ita apud Gellium 6, 2. *scaevitas, et voluntarius impetus*, iunguntur ut duae caussae actionum; non explicandi caussa sibi adiiciuntur: nimirum eadem ratione, qua in prologo operis, ut nunc putatur (olim erat epilogus) *scaevitatem* et *invidentiam* iungit, alterum intellectus vitium, alterum voluntatis. *G.*

tanquam amicissimus veneris) Rom. *tanquam amicissimum veneris? H.*

Sic et Cortiana cum Gierigiana. Oppositio poscit accusativum. *S.*

4 *Disertior ipse es)* Rom. *Disertior ipse est*, pro *es*, quod verum. *H.*

Romani libri lectionem si praetulit Heusingerus, erravit. Nostram tuentur et additum *ipse*, et ea, quae sequuntur. *S.*

sive idem praestas) Rom. *sive idem praestat. H.*

non potes ipse laudari) Rom. *non potes ille laudari,* pro *ipse. H.*

rarique ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, fa-
ſtidioſa, et quae eos, a quibus contemnitur, de-
dignatur. Niſi forte aliud iudicas tu: quamquam
quis uno te reverentior huius operis, quis beni-
gnior aeſtimator? Qua ratione ductus, tibi po- 6
tiſſimum indignationem meam prodidi, quem ha-
bere ſocium maxime poteram... Vale.

XVIII.

Promittit, Firmanorum ſe cauſſam acturum eſſe.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Rogas, ut agam Firmanorum publicam cauſſam;
quod ego, quamquam plurimis occupationibus
distentus, adnitar. Cupio enim et ornatiſſimam
coloniam advocationis officio, et te gratiſſimo tibi
munere obſtringere. Nam quum familiaritatem 2
noſtram, ut ſoles praedicare, ad praeſidium orna-
mentumque tibi ſumſeris, nihil eſt, quod negare
debeam, praeſertim pro patria petenti. Quid enim
precibus aut honeſtius piis aut efficacius amantis?
Proinde Firmanis tuis, ac iam potius noſtris, ob- 3
liga fidem meam; quos labore et ſtudio meo di-
gnos cum ſplendor ipſorum, tum hoc maxime
pollicetur, quod credibile eſt optimos eſſe, inter
quos tu talis exſtiteris. Vale.

5 *Eſt enim res* etc.) Facere aliquid in ſtudiis difficile arduumque: ut mirum non ſit, inſignes hac laude homines ſimul faſtidioſos eſſe. *S.*

a quibus contemnitur, dedignatur) Rom. *a quibus contemnitur, invicem contemnat. H.* Praeferrem *dedignetur. S.*

quis benignior aeſtimator) Rom. *quis benignior atteſtator? H.*

6 *poteram*) Marklandus Epiſt. Crit. p. 48. *optaram.* ſine cauſſa. *G.* Rom. *maxime poteram,* ut alii bene ediderunt. *H.*

XVIII, 1 *occupationibus distentus*) Rom. *occupationibus distractus. H.*

2 *precibus — piis*) pro patriae aliquid petentis: nam illud proprie pietatis eſt. *E.* Gierigius ex Barthii coniectura *pii.* Non probo. Ἐμφατικώτερον *preces piae*, quam *preces pii. S.*

3 *inter quos tu talis exſtiteris*) Rom. *inter quos talis exſtiteris*, ſine pronomine *tu. H.*

XIX.

Pretium agrorum creviſſe ſcribit: quia candidati tertiam patrimonii partem in praedia Italica iuſſi ſint impendere.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Scis tu acceſſiſſe pretium agris, praecipue ſub-
urbanis? Cauſſa ſubitae caritatis, res multis
agitata ſermonibus, proximis comitiis honeſtiſſi-
mas voces ſenatui expreſſit: CANDIDATI NE CON-
VIVENTVR, NE MITTANT MVNERA, NE PECVNIAS
2 DEPONANT. Ex quibus duo priora tam aperte,
quam immodice fiebant: hoc tertium, quamquam
3 occultaretur, pro comperto habebatur. Homul-
lus deinde noſter, uſus vigilanter hoc conſen-
ſu ſenatus, ſententiae loco poſtulavit, ut con-
ſules deſiderium univerſorum notum principi fa-
cerent, peterentque, ſicut aliis vitiis, huic quo-
4 que providentia ſua occurreret. Occurrit. Nam
ſumtus candidatorum, foedos illos et infames, am-
bitus lege reſtrinxit: eosdem patrimonii tertiam
partem conferre iuſſit in ea, quae ſolo contine-
rentur, deforme arbitratus, ut erat, honorem pe-
tituros urbem Italiamque, non pro patria, ſed
pro hoſpitio aut ſtabulo quaſi peregrinantes habe-
5 re. Concurſant ergo candidati certatim: quidquid

XIX, 1 *proximis comitiis* etc.) Rom. *proximis comitiis honeſtiſſima voce ſenatus expreſſit. H.* Hoc genuinum puto, ſic ut poſt *ſermonibus* τελεία ponatur στιγμή. *S.*

ne pecunias deponant) Apud *ſequeſtres* nempe, tum demum numerandas, cum ſuffragia tuliſſent candidati; ne accidat, quod factum eſſe apparet, ut adcepta pecunia homines ſuam tamen in ſuffragando (per tabellas praeſertim) libertatem ſervarent. Vid. Viri docti ad Cic. divin. in Caec. c. 7, *G.*

3 *Homullus deinde* etc.) Rom. *C. Homullus deinde noſter vigilanter uſus rurſus hoc conſenſu. H.*

providentia ſua etc.) Rom. *prudentia ſua occurreret: occurritque. H.*

4 *ſed pro hoſpitio aut ſtabulo)* Rom. *ſed de hoſpitio aut ſtabulo. H.*

5 *Concurſant ergo* etc.) Malim ſic interpungere: *Concurſant ergo candidati: certatim, quidquid venale audiunt, emtitant.* Placuit eadem interpunctio Catanaeo. *S.*

venale audiunt, emtitant; ut ſint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, ſi poenitet te Italico- 6
rum praediorum, hoc vendendi tempus tam hercule, quam in provinciis comparandi: dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX.

Narrat, quae ex Veſuvii incendio, cum matre Miſeni relictus, pertulerit.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Ais, te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei ſcripſi, cupere cognoſcere, quos ego Miſeni relictus (id enim ingreſſus abruperam) non ſolum metus, verum etiam caſus pertulerim.

Quamquam animus meminiſſe horret, — —
Incipiam.

Profecto avunculo, ipſe reliquum tempus ſtudiis 2
(ideo enim remanſeram) impendi: mox balineum, coena, ſomnus inquietus et brevis. Praeceſſerat 3
per multos dies tremor terrae minus formidoloſus, quia Campaniae ſolitus: illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, ſed everti crede-

emtitant; ut ſint etc.) Rom. *emtitant, quoque ſint pluris venalia, efficiunt.* Hoc comprobat et initium epiſtolae, et finis, quo pretium agris acceſſiſſe adfirmat, eamque ob cauſam Nepoti Italicorum praediorum vendendorum auctor eſt. Cur ille venderet, minus cauſae fuiſſet, ſi venalium numerum auxiſſet. *H.*

XX, 1 *literis, quas*) Quae nunc ſunt 6, 16. *G.*

id enim ingreſſus) Intellige, ad narrandum; reſpicit enim verba ſ. 21. *Interim Miſeni ego et mater. Sed nihil* etc. Verba *Quamquam animus* ſunt Virg. Aen. 2, 12. *G.*

3 *illa vero nocte*) *Auctiores ſunt hic libri quidam, ſed iidem etiam vitioſi. Heinſ. ad Ovid. Metam. 7, 492. ita concinnat, *Illa vero nocte ita invaluit, ut non ſolum caſtella, verum etiam oppida omnia non moveri, ſed everti crederentur.* Cortius hoc modo, *Illa vero nocte non ſolum caſtella, verum etiam oppida moveri omnia et verti credebantur. Invaſit in cubic.* ita enim legitur in Mediceo et aliis pro *irrumpit.* *G.*

Rom. *illa vero non moveri omnia, ſed verti crederentur,* ſine Mediceo additamento. *H.*

4 rentur. Irrumpit cubiculum meum mater: ſurge-
bam, invicem ſi quieſceret, excitaturus. Reſidi-
mus in area domus, quae mare a tectis modico
5 ſpatio dividebat. Dubito conſtantiam vocare an
imprudentiam debeam: agebam enim duodeviceſi-
mum annum. Poſco librum Titi Livii, et quaſi
per otium lego, atque etiam, ut coeperam, ex-
cerpo. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum
ex Hiſpania venerat, ut me et matrem ſedentes,
me vero etiam legentem videt, illius patientiam,
ſecuritatem meam corripit: nihilo ſegnius ego in-
6 tentus in librum. Iam hora diei prima, et ad-
huc dubius et quaſi languidus dies: iam quaſſatis
circumiacentibus tectis, quamquam in aperto lo-
co, anguſto tamen, magnus et certus ruinae me-
7 tus. Tum demum excedere oppido viſum. Se-
quitur vulgus attonitum, quodque in pavore ſimile
prudentiae, alienum conſilium ſuo praefert, in-
gentique agmine abeuntes premit et impellit.
8 Egreſſi tecta conſiſtimus. Multa ibi miranda,
multas formidines patimur. Nam vehicula, quae
produci iuſſeramus, quamquam in planiſſimo cam-
po, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidi-
bus quidem fulta, in eodem veſtigio quieſcebant.
9 Praeterea mare in ſe reſorberi, et tremore terrae
quaſi repelli videbatur. Certe proceſſerat litus,
multaque animalia maris in ſiccis arenis detine-
bat. Ab altero latere nubes atra et horrenda
ignei ſpiritus tortis vibratisque discurſibus rupta,

4 *Irrumpit cubiculum etc.*) Rom. *Irrumpit cubiculum meum mater, ſurgebam invicem, ſi quieſcerem, excitaturus.* Recte *irrumpit*, non *invaſit*, quod non admittendum: perperam *quieſcerem*, pro *quieſceret*. Lege: *ſurgebam, in vicem, ſi quieſceret, excitaturus.* Ego ſurgebam iam, ac prius, quam illa irrumperet, excitaturus matrem in vicem, ſi illa quieſceret. *H.*

5 *an imprudentiam*) *Sic optimi quique libri: ſic ipſa ratio poſtulat. Imprudenter ergo Monachi imprudentis commentum in quasdam editiones adſumtum. *G.* Sic et Rom. *H.*

nihilo ſegnius) Rom. *nihilo ſegnius*, ut editur: ſed, ut facile apparet, *ſecius* legendum. Vid. ad lib. III. epiſt. XVIII. 10. *H.*

9 *animalia — arenis*) Rom. *animalia maris ſiccis arenis.* *H.*

tortis vibratisque) Prius verbum ad celeritatem, qualis eſt

in longas flammarum figuras dehiſcebat: fulgoribus illae et ſimiles et maiores erant. Tum vero 10
ille idem ex Hiſpania amicus, acrius et inſtantius, *Si frater*, inquit, *tuus, ſi tuus avunculus vivit, vult eſſe vos ſalvos: ſi periit, ſuperſtites voluit: proinde quid ceſſatis evadere?* Reſpondimus, non commiſſuros, ut de ſalute eius incerti, noſtrae conſuleremus. Non moratus ultra, proripit ſe, 11
effuſoque curſu periculo aufertur: nec multo poſt illa nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas et absconderat: Miſeni quod procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, 12
iubere, quoquo modo fugerem; poſſe enim iuvenem: ſe et annis et corpore gravem bene morituram, ſi mihi cauſſa mortis non fuiſſet. Ego contra, ſalvum me, niſi una, non futurum: deinde manum eius amplexus, addere gradum cogo; paret aegre, incuſatque ſe, quod me moretur. Iam 13
cinis, adhuc tamen rarus: reſpicio; denſa caligo tergis imminebat, quae nos, torrentis modo infuſa terrae, ſequebatur. *Deflectamus*, inquam, *dum videmus, ne in via ſtrati, comitantium turba in tenebris obteramur.* Vix conſederamus, et nox, 14
non quaſi illunis aut nubila, ſed qualis in locis clauſis lumine exſtincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii

telorum tormentis excuſſorum, pertinet: poſterius etiam ad motus oppoſitos recurrentium quaſi per vices angulorum, quos Galli *Sicſac* appellant. *G.*

Rom. *porrectis vibratisque discurſibus.* *H.*

fulgoribus — ſimiles — maiores) Notanda conſtructio. *S.*

10 *Si frater, inquit etc.)* Rom. *Si frater, inquit, tuus, tuus avunculus.* *H.*

de ſalute eius incerti) Rom. *de ſalute illius incerti.* *H.*

Sic plerique libri: beneque praetulit Cortius. *S.*

14 *Vix conſederamus — — nubila)* Rom. *Vix viam deſerueramus, et nox, non quaſi inlunis aut nubila.* *H.*

Al. *non qualis illunis aut nubila.* quod cum Cortio praeferam. *S.*

infantium quiritatus,) Non diſſimulo, *quiritatus* a clamoribus fidem *Quiritium* implorantibus ductos, in infantibus mihi non vehementer probari. vid. Arntz. ad Paneg. 29, 3. ubi fere ad *queritatus* propendet. Interim *queritatus*, quod habent libri quidam, ſuſpectum facit forma inſolita, et quod apud Valer. Max. etiam 9, 2, 1. *queritatus* habent, Cortio

parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus requirebant, vocibus noſcitabant: hi ſuum caſum, illi ſuorum miſerebantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere: plures, nusquam iam deos ullos, aeternamque illam et noviſſimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant, qui Miſeni fuiſſe, illud ruiſſe, illud ardere, falſo, ſed cre-

hic obſervante, libri quidam, ubi de militibus civium fidem implorantibus ſermo eſt. Quid igitur? Verbum quod certam adſtrictamque ſignificationem olim habuerat, ſequiori aetate translatum ad alia: quod conferenti loca in theſauro linguae Latinae allata, quem cum maxime recenſemus, apparebit. G.

Vid. Marc. Donatus ad Liv. 33, 28, 3. S.

noſcitabant) noſcebant: nihil amplius. Opponitur *requirebant*. Sic et Aeg. Forcellinus. S.

miſerebantur) Poterat uti hoc loco Burmannus ad Grat. Fal. Cyneg. 440. Sed praeſtat *miſerabantur* Cortii et Gierigii. S.

15 *nusquam iam deos ullos*) Dii gentiles enim rerum naturae fere illigati, cum ea ſimul pereunt et in chaos recidunt. Laudavit hic Buchnerus Sen. Thyeſt. 828.

Trepidant, trepidant pectora magno
Percuſſa metu, ne fatali
Cuncta ruina quaſſata labent:
Iterumque deos hominesque premat
Deforme chaos.

Addidit Cortius e Lucano 5, 636. *Noctem manes deis mixturam.* et e Virg. Georg. 1, 468. *aeternam*, quam *metuerunt ſecula, noctem.* G.

Miſeni fuiſſe, illud) *Cum viderem in quibusdam libris ita legi, *Aderant, qui Miſeni illud fuiſſe*, in aliis ita, *Ad. - - qui Miſeni illud ruiſſe:* utramque lectionem coniungendam putavi: ita certe idoneam ſententiam oriri, nemo temere negaverit vid. Heuſing. Emendd. 2, 13. p. 315. G. Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola.

Rom. *Aderant, qui Miſeni illud ruiſſe, illud ardere.* Sic et Ald. ſatis bene: Cort. et quidam alii, *illud fuiſſe.* An utrumque ſcripſit Plinius? *qui Miſeni fuiſſe, illud ruiſſe, illud ardere, falſo, ſed credentibus nuntiabant.* At omnes Miſeni fuerant, omnes paullo ante pariter inde egreſſi erant, ut non opus ſit, aliquos *Miſeni fuiſſe* dici. Si qui diutius morati ibi nunc demum veniebant, non hos magis falſi rumoris auctores fuiſſe credibile eſt, quam alios, qui, quae non viderant, ſuſpicabantur. *Illud* vero non ad Miſenum refero, ſed ita intelligo, ut vicarium ſit ſubſtantivi, quod non nominatur: quale eſt apud nos *das und das Haus*, apud Gallos *tel et tel palais*. Liv. lib. I. c. XXXII. 7. *Si ego iniuſte impieque illos homines illasque res dedier nuntio populi R. mihi expoſco.* Si hoc exemplum non placet, audi ipſum Plin. lib. I. ep. 9. *Ille me ad ſignandum teſtamentum, ille in advocationem, ille in conſilium rogavit.* Idem paneg. c. IIII. *Enituit aliquis in bello, ſed obſolevit in pace: alium*

dentibus nuntiabant. Paullum reluxit; quod non
dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur: et ignis quidem longius ſubſtitit: tenebrae
rurſus, cinis rurſus multus et gravis. Hunc identidem adſurgentes excutiebamus: operti alioqui,
atque etiam obliſi pondere eſſemus. Poſſem glo- 17
riari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidiſſe, niſi me cum
omnibus, omnia mecum perire, miſero, magno
tamen mortalitatis ſolatio crediđiſſem. Tandem 18
illa caligo tenuata quaſi in fumum nebulamve deceſſit: mox dies vere, ſol etiam effulſit, luridus
tamen, qualis eſſe, quum deficit, ſolet. Occurſabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia,
altoque cinere, tanquam nive, obducta. Regreſſi 19
Miſenum, curatis utcunque corporibus, ſuſpenſam
dubiamque noctem ſpe ac metu exegimus: metus
praevalebat. Nam et tremor terrae perſeverabat,
et plerique lymphati terrificis vaticinationibus et
ſua et aliena mala ludificabantur. Nobis tamen 20
ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum, et exſpectantibus, abeundi conſilium, donec
de avunculo nuntius. Haec, nequaquam hiſtoria

toga, ſed non et arma honeſtarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quaeſitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. Vide Schwarz. ad Turſell. de partic. c. CV. n. 14. p. 390. *H.*

Seneca epiſt. 93. init. *Quare ille in medio curſu raptus eſt? quare ille non rapitur?* S.

16 *Paullum reluxit)* Rom. *Paululum reluxit.* Deinde, *Tenebrae rurſus, cinis multus et gravis. H.*

operti alioqui etc.) Rom. *operti alioqui atque de coelo obliſi pondere eſſemus. H.*

17 *miſero, magno tamen — ſolatio)* Saepe admodum illo utitur Cicero, cum negat vel periculum amico inſtare, quod non ſit commune omnibus, vel ſeparatam a reliquis fortunam alicui expetendam. Vide verbi cauſſa primas aliquot libri ſexti. Igitur Plinius hac ſe communi deſperatione quaſi obriguiſſe, non ſpe aliqua ſuſtentaſſe, fatetur. *G.*

18 *in fumum nebulamve deceſſit)* Rom. *in fumum nebulamve diſceſſit. H.*

Praefero *diſceſſit.* S.

mox dies etc.) Rom. *Mox dies, ſol etiam.* Nec *verus* nec *vere* legitur. *H.*

20 *Nobis tamen ne tunc quidem)* Sic et Rom. *H.*

quamquam et expertis etc.) Rom. *quanquam expertis periculum et ea ſpectantibus. H.*

Haec, nequaquam) Gruterus

digna, non scripturus leges, et tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

XXI.

Verginii Romani probitatem et doctrinam, praesertim in comoedia scribenda, laudat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Sum ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassa et effoeta natura, ut nihil
2 iam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comoediam, ad exemplar veteris comoediae scriptam, tam be-
3 ne, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio, an noris hominem, quamquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum
4 varietate monstrabilis. Scripsit mimiiambos tenuiter, argute, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus, quod, ab-

haec interpolata putat, legendumque brevius, *Haec nequaquam historia digna: tibi imputabis, si digna neque epistola videbuntur.* G.

Nimia quidem haec Gruteri brevitas est; sed acute is tamen sensit, locum non satis emendatum. Cum sensus pateat, exspectare possumus, dum ex aliquo Codice vel edito libro saniora proferantur. E.

XXI, 1 *Sum ex iis, qui mirer)* Haec ferri non possunt. Leg. *Sum ex iis, qui mirantur.* Neglecta a librariis, id quod millies accidit, nota terminationis *ur,* (vid. Drakenb. ad Liv. 10,10,1.) tumque extritis literis *ant*, quod proximum vocabulum iisdem inciperet, *mir* relictum imperitus homo explicare ita conatus est, ut Secundo soloecismum obtruderet. S.

Neque enim quasi etc.) Rom. *Neque enim quasi lassa et effeta natura nihil tam* [pro *iam*] *laudabile parit.* Hoc rotundius est. H.

2 *Verginium Romanum)* Rom. *Virgilium Romanum.* Proxime, *ad exemplum veteris comoediae:* postea vero in fine *exemplar.* H.

4 *Scripsit mimiiambos)* Sic et Rom. H.

Nullum est enim) Excusat, quod *mimiiambos*, genus versuum humile, senariolos, quibus mimi in theatro utuntur ad actiones hominum et vitas, praesertim qua ridiculae sunt, exprimendas,

ſolutum, non poſſit eloquentiſſimum dici. Scri-
pſit comoedias, Menandrum aliosque aetatis eius-
dem aemulatus. Licet has inter Plautinas, Te-
rentianasque numeres. Nunc primum ſe in vetere 5
comoedia, ſed non tanquam inciperet, oſtendit.
Non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non
amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Or-
navit virtutes, inſectatus eſt vitia, fictis nomini-
bus decenter, veris uſus eſt apte. Circa me tan- 6
tum benignitate nimia modum exceſſit; niſi quod
tamen poëtis mentiri licet. In ſumma, extorque- 7
bo ei librum, legendumque, immo ediſcendum,
mittam tibi. Neque enim dubito futurum, ut
non deponas, ſi ſemel ſumſeris. Vale.

XXII.

Tironem, provinciam ſortitum, exemplo Bruttiani, a familiari ſuo accuſati, monet, ne cuiquam nimis fidat.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Magna res acta eſt omnium, qui ſunt provinciis
praefuturi, magna omnium, qui ſe ſimpliciter
credunt amicis. Luſtricus Bruttianus quum Mon- 2
tanum Atticinum, comitem ſuum, in multis flagi-

eloquentiſſime ſcriptos dixerat. Scilicet *eloquentiſſimum* dici poſſe, quidquid in ſuo genere abſolutum et perfectum eſt. *G.*

5 *non tanquam inciperet*) Haec adiicit, ne quis *primum* perverſe interpretetur *recentem, rudem,* atque *tironem;* cum ipſe tempus modo indicare velit, ante quod in hoc genere non elaborarit. *G.*

Rom. *in veteri comoedia, ſed non tanquam incipiat. H.*

decenter — apte) Vide, quae notamus de his adverbiis ad 5, 19, 3. *G.*

6 *niſi quod tamen poëtis*) Rom. *niſi tamen quod poëtis. H.*

Noſter ordo genuinus. Infra 8, 17, 6. *Nam parvulum differt, patiaris adverſa, an exſpectes; niſi quod tamen eſt dolendi modus, non eſt timendi.* Add. Panegyr. 91, 7. *S.*

XXII, 1 *Magna res acta eſt*) Rom. *Magna res eſt acta. H.*

2 *Montanum Atticinum*) Rom. *Montanium Attacinium.* Scribe *Montanum Attacinum:* quod cognomen notum eſt. *H.*

tiis deprehendiſſet, Caeſari ſcripſit. Atticinus flagi-
tiis addidit, ut, quem deceperat, accuſaret. Re-
cepta cognitio eſt: fui in conſilio: egit uterque
pro ſe; egit autem carptim, et κατὰ κεφάλαια,
3 quo genere veritas ſtatim oſtenditur. Protulit
Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini ma-
nu ſcriptum eſſe dicebat. Hoc enim et arcana
familiaritas, et querendi de eo, quem ſic amaſ-
4 ſet, neceſſitas indicabatur. Enumeravit crimina
foeda manifeſtaque. Ille, quum diluere non poſ-
ſet, ita regeſſit, ut, dum defenditur, turpis, dum
accuſat, ſceleratus probaretur. Corrupto enim
ſcribae ſervo, interceperat commentarios, interci-
deratque, ac per ſummum nefas utebatur adver-
5 ſus amicum crimine ſuo. Fecit pulcherrime Cae-
ſar. Non enim de Bruttiano, ſed ſtatim de At-
ticino perrogavit. Damnatus et in inſulam rele-
gatus: Bruttiano iuſtiſſimum integritatis teſtimo-

carptim, et etc.) Rom. *carptim et κατὰ κεφήλιον, quo genere varietas. H.*

κατὰ κεφάλαια) Sic dicta ſunt rhetoribus praecipua orationis momenta aut argumenta, quibus cauſſa vel defenſio niteretur. His nullus ornatus verborum, nullum artificium dicendi adiungitur, quibus iudex moveri vel inclinari poſſit, ſed omnia cauſſae momenta nude et ſimpliciter ponuntur. Itaque recte Plinius addit, *eo genere veritatem ſtatim oſtendi.* Sic Plutarch. Tib. Gr. 16. *κεφάλαια δικαιολογίας* commemorat: eodemque ſenſu apud Lucian. Prometh. p. 69. ed. Schmieder. *τὰ κεφάλαια* opponuntur *μακροῖς λόγοις* et *τῇ λόγων παρασκευῇ*. Cf. quae in Lex. technol. rhet. gr. v. *κεφάλαιον* et *παρασκευὴ* copioſius diximus. *E.*

4 *quum diluere* etc.) Rom. *cum diluere non poſſet, ita ſe geſſit.* Cur hoc Cortio minus placet, quam *receſſit?* quod, etſi ex Mediceo, non tamen a Plinio eſt. Non enim ex iudicio *recedit*, qui *defenditur*, qui *accuſat*, ſed qui abſolvitur damnaturve. *H.*

interciderat) Qui norit, quid ſit apud ruſticos *interradere, intervellere*, nempe, inter plura eiusdem generis eradere quaedam vel evellere; idem etiam *intercidere* quid ſibi velit, facile intelliget, nimirum de commentariis hinc inde aliquid excidere et quaſi caſtrare, quod hic fecit Atticinus, tum ut ſcripto ſuo convinceret de quibusdam Bruttianum, tum ut probandi quaedam facultatem illi adimeret. Sic utebatur adverſus amicum crimine ſuo h. e. inſtrumentis, quae produci non poterant, quin perfidia ipſius una proferretur. *G.*

5 *de Atticino perrogavit*) Sententias et ſuffragia omnium a primo ad ultimum rogavit, ut damnatus ante Atticinus iam neminem, niſi fortunas ſuas et ſcelus accuſare poſſet. *G.*

Rom. *de Atticinio pronuntiavit. H.*

nium redditum, quem quidem etiam constantiae gloria secuta est. Nam defensus expeditissime, 6
accusavit vehementer; nec minus acer, quam bonus et sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, 7
ut te sortitum provinciam praemonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam iucundum 8
est vindicare, quam decipi miserum. Vale.

XXIII.

Caussae defensionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, ut Ruso adolescens, quem in forum producturus erat, secum ageret.

C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

Impense petis, ut agam caussam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin et famosam. Faciam, sed non gratis. *Qui fieri potest*, inquis, *ut non gratis tu?* Potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque 2
etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Ruso. Solitum hoc mihi, et iam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos iuvenes ostendere foro, adsignare famae.

7 *satis fidas)* Non puto opus esse, ut *satis* hic dicamus idem esse quod *valde* vel *nimis* adeo: ne *fidas*, quantum *satis* est ad hoc, ut fallaris. *G.*

XXIII inscr. Rom. *Triario Traiano*, duobus ex uno nomine factis. *H.*

1 *alioquin)* Vid. ad 2, 15, 2. *S.*

ut non gratis tu?) Qui in caussis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinueris 5, 14, 8. *G.*

Rom. *ut non gratis. Tu potes, exigam.* Ita et Ald. *H.*

2 *Cremutius Ruso)* Rom. *Cremutius Ruso. H.*

Solitum hoc mihi etc.) Rom. *Solitum hoc mihi et in pluribus*, sine *iam*. *H.*

adsignare famae) admovere iis locis, unde famam probitatis et doctrinae colligere possint. *E.*

3 Quod ſi cui, praeſtare Ruſoni meo debeo, vel propter natales ipſius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni aeſtimo in iisdem iudiciis,
4 ex iisdem etiam partibus, conſpici, audiri. Obliga me: obliga antequam dicat; nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo, ſolicitudini tuae, ſpei meae, magnitudini cauſſae ſuffecturum. Eſt indolis optimae, brevi producturus alios, ſi inte-
5 rim provectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum ſtatim ingenium eſt, ut poſſit emergere, niſi illi materia, occaſio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV.

Famam in factis conditionem facientium ſequi, exemplo municipis feminae, quae marito dux et comes mortis fuerat, oſtendit.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Quam multum intereſt, quid a quo fiat! Eadem enim facta claritate vel obſcuritate facientium aut tolluntur altiſſime, aut humillime deprimuntur.
2 Navigabam per Larium noſtrum, quum ſenior amicus oſtendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. *Ex hoc*, inquit, *aliquando municeps noſtra cum marito ſe praeci-*
3 *pitavit.* Cauſſam requiſivi. *Maritus ex diutino*

3 *Ruſoni meo)* Rom. *Ruſoni meo: H.*

ex iisdem etiam partibus) Ut vel una accuſet, vel una defendat, ubi favere illi, ſublevare, laudare illum, teſtimonium ei perhibere liceat: cum, ſi a diverſa parte agat, oppugnandus ſit omnibus machinis pro fide patrocinii. *G.*

4 *magnitudini cauſſae ſuffecturum)* Rom. *magnitudini cauſſae effecturum*, male. *H.*

XIV, 1 *quid a quo fiat)* Rom. *quid a quoque fiat. H.*

2 *Larium noſtrum)* Cui patria noſtra, Comum, adiacet. *G.*

3 *Maritus — — — minor eſt ipſa)* Geſnerus haec pro narratione habuit ſenioris illius amici: mihi ipſius verba Plinii videntur, ſcribentis Macro quae a ſuo municipe audiverat. *S.*

morbo circa velanda corporis ulceribus putreſcebat: uxor, ut inſpiceret, exegit: neque enim quemquam fidelius indicaturum, poſſetne ſanari. Vidit, 4
deſperavit: hortata eſt, ut moreretur, comesque ipſa mortis, dux immo, et exemplum, et neceſſitas fuit. Nam ſe cum marito ligavit, abiecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui 5
municeps, niſi proxime auditum eſt; non quia minus illo clariſſimo Arriae facto, ſed quia minor eſt ipſa. Vale.

XXV.

De Robuſto, qui peregre profectus disparuerat, promittit ſe quaeſiturum eſſe: ex ſimili autem exemplo timet, ne fruſtra ſit.

C. PLINIVS HISPANO SVO S.

Scribis, Robuſtum, ſplendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum usque commune iter peregiſſe, deinde nusquam comparuiſſe: petis, ut Scaurus veniat, nosque, ſi poteſt, in aliqua inquiſitionis veſtigia inducat. Veniet; vereor ne fruſtra. Suſpicor enim 2
tale neſcio quid Robuſto accidiſſe, quale aliquando Metilio Criſpo, municipi meo. Huic ego 3

fidelius indicaturum) *Sic legendum ex Mediceo libro potius, quam *iudicaturum*. In hac enim re non tam eſt, quod *iudicium* corrumpat, quam quod retrahat aliquem a *fideli indicio*. Videt medicus, videt familiaris et iudicat, ſanari non poſſe ulcus: recte *iudicat* Agrippa, curari non poſſe fiſtulam putrem Attici: ſed tamen non *fideliter indicat*, quia mavult amico, Attico, vel ad horas aliquot vitam prorogare. In ſimillima cauſſa *quemquam fidelius indicaturum* negat uxor; quod eventus etiam comprobavit. *G.*

Rom. *fidelius indicaturum: vidit, ſanari deſperavit, hortata ut moreretur. H.*

5 *ſed quia minor eſt ipſa*) Rom. *ſed quia minor ipſa. H.*

XXV inſcr. Rom. *Vipſano. H.*

1 *cum Attilio Scauro*) Rom. *cum Atilio Scauro. H.*

2 *Veniet; vereor ne fruſtra*) Rom. *Veniat? Vereor ne fruſtra. H.*

Metilio Criſpo) Rom. *Mecilio Criſpo. H.*

ordines impetraveram, atque etiam proficiſcenti quadraginta millia nummum ad inſtruendum ſe ornandumque donaveram; nec poſtea aut epiſtolas eius, aut aliquem de exitu nuntium accepi.
4 Interceptusne ſit a ſuis, an cum ſuis, dubium: certe non ipſe, non quisquam ex ſervis eius apparuit. Utinam ne in Robuſto idem experiamur!
5 Tamen arceſſamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adoleſcentis honeſtiſſimis precibus, qui pietate ſumma, mira etiam ſagacitate, patrem quaerit. Dii faveant, ut ſic inveniat ipſum, quemadmodum iam, cum quo fuiſſet, invenit! Vale.

XXVI.

Gratulatur Serviano generum.

C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Gaudeo, et gratulor, quod Fuſco Salinatori filiam tuam deſtinaſti. Domus patricia; pater honeſtiſſimus; mater pari laude. Ipſe eſt ſtudioſus, literatus, etiam diſertus: puer ſimplicitate, comitate iuvenis, ſenex gravitate: neque enim
2 amore decipior. Amo quidem effuſe (ita officiis,

3 *ordines*) Legitur etiam *ordinem*, quod ipſum quoque rectum eſſe, et non minus quam *ordines* militarem aliquem gradum notare, hic oſtendit Cortius. Ad centurionatum, et primi praeſertim pili, pertinere, alias obſervamus. *G.*

quadraginta millia n.) Sic et Rom. recte. *H.*

Satis pecuniae ad inſtruendum ornandumque centurionem. Al. male *quadringenta m. n.* *S.*

4 *Interceptusne ſit a ſuis*) Necatusne ſit a ſervis ſuis. Tacitus Vit. Agric. cap. 43. *Augebat miſerationem conſtans rumor, veneno interceptum.* *S.*

Utinam ne in Robuſto) Rom. *Utinam ne Robuſto*, ſine *in*. *H.*

5 *qui pietate ſumma* etc.) Rom. *qui pietate mira etiam ſagacitate.* *H.*

Sic et alii, ſemel poſito adiectivo, quod iterandum erat. Nimirum Mediceus: *qui pietate mira, mira etiam ſagacitate.* quam lectionem Cortius et Gierigius adſciverunt. *S.*

XXVI, 1 *Ipſe eſt ſtudioſus*) Sic et Rom. *H.*

Praeſtat Cortii *Ipſe ſtudioſus.* *S.*

ſenex gravitate) Rom. *gravitate ſenex.* *H.*

Praefero noſtrum ordinem. *S.*

ita reverentia meruit) iudico tamen, et quidem
tanto acrius, quanto magis amo: tibique, ut qui
exploraverim, ſpondeo, habiturum te generum,
quo melior fingi, ne voto quidem, potuit.
Supereſt, ut avum te quam maturiſſime ſimi- 3
lium ſui faciat. Quam felix tempus illud, quo
mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel li-
beros vel nepotes, ex veſtro ſinu ſumere, et quaſi
pari iure tenere continget! Vale.

XXVII.

Rogantem deſignatum conſulem, quid in laudem principis adferret, docet exemplo ſuo, quid faciendum: addit et novam ex novis rebus geſtis materiam.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Rogas, ut cogitem, quid deſignatus conſul in honorem principis cenſeas. Facilis inventio, non facilis electio. Eſt enim ex virtutibus eius larga materia. Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo, ſi prius haeſitationem meam oſtendero. Dubito, num idem tibi ſuadere, quod mihi, de-

2 *iudico tamen*) Rom. *iudicio tamen. H.*

tibique, ut qui exploraverim) Rom. *tibi quidem, ut qui exploraverim. H.*

3 *ſimilium ſui faciat*) Rom. *ſimillimum ſui faciat*, quod ex *ſimilium* factum facile quisque concedet. *H.*

XXVII, 1 *cenſeas*) Tanquam primam ſententiam dicas in Senatu, Deſignatus enim Conſul primus rogatur ſententiam: porro qui dicit ſententiam, ille *cenſere* dicitur, cui verbo eo magis hic locus eſt, quia in tali ſententia fere honor aliquis novus, ſtatua, titulus, templum, triumphus, decernitur. Denique Plinianus Panegyricus non a deſignato Conſule, ſed initio iam magiſtratu, auctoritate Senatus habitus eſt. *G.*

Monentur haec contra Cellarium, qui de ſolenni gratiarum actione, qualis Plinianus Panegyricus eſt, hîc cogitavit. *S.*

Scribam tamen) *Sic reſtituit ex Mediceo libro, cui alii adſtipulantur, Cortius. Vulgo legebatur, *materia; tamen, quod malo quidem, indicabo. G.*

Etiam Rom. *Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo. H.*

Dubito, num etc.) Rom. *Non dubito idem tibi ſuadere, quod mihi debeam. H.*

2 beam. Deſignatus ego conſul, omni hac, etſi
non adulatione, ſpecie tamen adulationis, abſti-
nui: non tanquam liber et conſtans, ſed tanquam
intelligens principis noſtri: cuius videbam hanc
eſſe praecipuam laudem, ſi nihil quaſi ex neceſſi-
3 tate decernerem. Recordabar etiam, plurimos
honores peſſimo cuique delatos; a quibus hic opti-
mus ſeparari non alio modo magis poterat, quam
diverſitate cenſendi: quod ipſum diſſimulatione et
ſilentio non praeterii, ne forte non iudicium illud
4 meum, ſed oblivio videretur. Hoc tunc ego:
ſed non omnibus eadem placent, nec conveniunt
quidem. Praeterea, faciendi aliquid vel non fa-
ciendi vera ratio cum hominum ipſorum, tum re-
5 rum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam
recentia opera maximi principis praebent faculta-
tem nova, magna, vera cenſendi: quibus ex cauſ-
ſis, ut ſupra ſcripſi, dubito, an idem nunc tibi,
quod tunc mihi, ſuadeam. Illud non dubito,
debuiſſe me in parte conſilii tui ponere, quod
ipſe feciſſem. Vale.

2 *ex neceſſitate decernerem)* Rom. *ex neceſſitate decerneret.* *H.*

3 *ſeparari non alio modo* etc.) Rom. *ſeperari* [ita ſcriptum] *non alio magis poterat, ſine modo.* *H.*

Plurimorum librorum auctoritate omiſit *modo* Cortius, quem Gierigius ſecutus eſt. *S.*

ſilentio non praeterii) Hoc ita intelligo. Deſignatus Conſul Secundus interrogatus a Conſule Senatum habente, *Quid cenſes, Secunde?* exordio tali uſus eſt, uti diceret, *ſe ſtudio abſtinere hic a laudibus principis, et uti felicitate temporum, qua etiam de veris decoribus Imperatoris tacere liceat* etc. *G.*

Rom. *quod ipſum non diſſimulatione et ſilentio praeterii.* *H.*

Genuinus ordo libri Romani. *S.*

4 *nec conveniunt)* *Malim, *ne conveniunt:* prima vocis poſterioris litera temere adhaeſiſſe videtur praecedenti. *G.*

Dubito de neceſſitate mutationis. *Nec — quidem* hic eſt *et ne — quidem.* *S.*

faciendi aliquid etc.) Rom. *faciendi aliquid non faciendive.* *H.*

cum hominum ipſorum) Rom. *cum ipſorum hominum.* Deinde *conditio mutatur,* σολοικῶς. *H.*

5 *quibus ex cauſſis)* Rom. *Quibus ex cauſis.* Hoc novae ſententiae initium, idque et Ald. voluit. *H.*

Poſt *cenſendi* plene diſtinguendum. *S.*

in parte etc.) Rom. *in partes conſilii tui ponere, quid ipſe.* *H.*

quod ipſe feciſſem) Hic abrumpit, et ipſum conſilium in il-

XXVIII.

Excusationem illius admittit; fructus quos miserat, moderandos in posterum, denuntiat.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Scio, quae tibi caussa fuerit impedimento, quo minus praecurrere adventum meum in Campaniam posses: sed, quamquam absens, totus huc migrasti. Tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, 2
ut ita facerem, rogabant; et verebar, ne et mihi et illis irascereris, si non fecissem. In posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, si rursus tam multa adtulissent, omnia relaturos. Dices, oportere me tuis rebus ut meis 3
uti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX.

Quadratum monet tum Thraseae dicto, tum suo exemplo, quae caussae agendae sint.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Avidius Quietus, qui me unice dilexit, et, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thra-

lud tempus reiicit, quo coram suadere possit. Hinc confirmatur emendatio supra proposita, in verbis *coram indicabo*. G.

XXVIII, 1 *tam urbanarum quam rusticarum.* Sic et Rom. H.

Medic. *qua urbanarum, qua rusticarum.* quod verum puto; recepitque Cortius cum Gierigio. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 4. S.

quas omnes etc.) Rom. *quas omnes improbe, accepi tamen,* ut et Ald. Infra epist. XXVIIII. 3. *Ad haec ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen.* Lib. VII. ep. XXX. 4. *Quibus ex causis precario studeo: studeo tamen.* Lib. VIIII. epist. XXV. 3. *Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit.* Fortasse scripsit *improbe accepi, accepi tamen.* H.

2 *ego adhibebo* etc.) Rom. *ego adhibebo: tuis denuntiavi.* H.

XXIX, 1 *ut multa alia* etc.) Rom. *ut multa alia (fuit enim Thraseae familiaris) ita hoc saepe.* H.

seae (fuit enim familiaris) ita hoc saepe referebat, praecipere solitum, suscipiendas esse caussas, aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum per-
2 tinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maxime et constantia agentis et humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert,
3 bonum an malum induceretur. Ad haec ego genera caussarum, ambitiose fortasse, addam tamen claras et illustres. Aequum enim est agere non nunquam gloriae et famae, id est, suam caussam. Hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac
4 verecundiae tuae statuo. Nec me praeterit, usum et esse et haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis,
5 ut bene agerent, agendo consequutos. Sed et illud, quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, verissimum experior: *Commode agendo factum est, ut saepe agerem: saepe agendo, ut*

aut destitutas etc.) Rom. *aut destitutas ad exemplum pertinentes*, sine *aut*, quod vero necessarium est. *H.*

destitutas) periculosas et derelictas ab aliis propter difficultatem et alia incommoda. Ergo qui has nihilominus suscipit, *constantiam* simul et *humanitatem* ostendit, illam, quia nullum periculum, nullam molestiam metuit, hanc, quia putat amicos [non hos solum, sed omnino alios. *S.*] etiam cum invidiae periculo, et commodorum iactura defendendos et adiuvandos esse. *E.*

ad exemplum pertinentes) h. e. utiles lecturis vel audituris exempli instar. *E.*

Immo maius quiddam indicatur. Explicat mox ipse Plinius. *S.*

2 *Quia plurimum refert*) Sic et Rom. Ald. *referet*, pro *referret*, quod merito revocatum est. *H.*

A Cortio, quem Gierigius iure sequitur. Miror, Gesnerum *referre* potuisse. *S.*

bonum an malum induceretur) Rom. *bonum an malum diceretur*, corrupte. *H.*

3 *Aequum enim est*) Praestaret hic ordo: *Aequum est enim.* Mox *gloriae, famae,* genitivi sunt. *S.*

gloriae et famae etc.) Rom. *gloriae et famae idem dignitati ac verecundiae tuae statui.* Multa omissa sunt, quia, ut Cortius putat, in libris fuit: *id est* [ex hoc factum *idem*] *suam caussam. Hos terminos, quia me consuluisti, item dignitati ac verecundiae tuae statuo.* Ita apparet, quae omissionis causa fuerit. *H.*

4 *usum et esse et haberi*) Rom. *usum esse et haberi.* *H.*

5 *vel tanquam* etc.) Rom. *vel tanquam Pollionis tanquam verissimum.* *H.*

minus commode: quia ſcilicet aſſiduitate nimia
facilitas magis quam facultas, nec fiducia, ſed
temeritas, paratur. Nec vero Iſocrati, quo minus 6
haberetur ſummus orator, offecit, quod infirmitate
vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, im-
pediebatur. Proinde multum lege, ſcribe, medi-
tare, ut poſſis, quum voles, dicere; dices, quum
velle debebis. Hoc fere temperamentum ipſe
ſervavi. Non nunquam neceſſitati, quae pars ra- 7
tionis eſt, parui. Egi enim quasdam a ſenatu
iuſſus, quae tertio in numero fuerunt ex illa Thra-
ſeae diviſione, hoc eſt, ad exemplum pertinentes.
Adſui Baeticis contra Baebium Maſſam. Quaeſi-
tum eſt, an danda eſſet inquiſitio: data eſt. Ad- 8
fui rurſus iisdem querentibus de Caecilio Claſſico.
Quaeſitum eſt, an provinciales, ut ſocios mini-
ſtrosque proconſulis, plecti oporteret: poenas
luerunt. Accuſavi Marium Priſcum; qui lege 9
repetundarum damnatus, utebatur clementia legis,
cuius ſeveritatem immanitate criminum exceſſerat:
relegatus eſt. Tuitus ſum Iulium Baſſum, ut in- 10
cuſtoditum nimis et incautum, ita minime ma-
lum: iudicibus acceptis in ſenatu remanſit. Dixi 11
proxime pro Vareno, poſtulante, ut ſibi invicem

facilitas magis etc.) Rom. *facilitas magis quam doctrina, nec fiducia. H.*

6 *offecit, quod* etc.) Rom. *effecit, quod infirmitate vocis, mollitia frontis. H.*

mollitie frontis) timiditate; quod in fronte hominis manifeſta animi, praecipue pudoris vel impudentiae indicia eſſe putantur. Cicero in Iſocrate *pudorem et timiditatem ingenuam* dixit. *E.*

dices, quum velle debebis) Rom. *dices cum velle debebis. H.*

7 *quae tertio* etc.) Rom. *quo tamen in numero fuerunt ex illa Thraſeae diviſione, hoc eſt.* Cellariana lectio a Caſaubono excogitata eſt. *H.*

Non debebat eam Gesnerus retinere. Unice verum, quod liber Romanus cum ceteris omnibus exhibet. *fuerunt* ſcil. aliquot. *S.*

Adſui Baeticis) Vid. 3, 4, 4. et 7, 33. de *Caecilio Claſſico* 3, 4, 2. de *Mario Priſco* 2, 11. de *Iulio Baſſo* 4, 9. *pro Vareno* 5, 20. *G.*

10 *ut incuſtoditum* etc.) Rom. *ut incuſtoditum et minus cautum. H.*

Vera haec lectio videtur. *S.*

11 *invicem vocare teſtes)* Sic et Rom. *H.*

Praeſtat aliorum librorum *evo-*

vocare teſtes liceret: impetratum eſt. In poſterum opto, ut ea potiſſimum iubear, quae me deceat vel ſponte feciſſe. Vale.

XXX.

Proſoceri villae durum et laborioſum hominem praeficiendum eſſe ſuadet.

C. PLINIVS FABATO SVO S.

Debemus, me Hercule, natales tuos perinde ac noſtros celebrare, cum laetitia noſtrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia et cura hic hilares,
2 iſtic ſecuri ſumus. Villa Camilliana, quam in Campania poſſides, eſt quidem vetuſtate vexata; ea tamen, quae ſunt pretioſiora, aut integra ma-
3 nent, aut leviſſime laeſa ſunt. Attendimus ergo, ut quam ſaluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, ſed huius generis, cuius et
4 tu quaeris et res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati et urbani: ruſticorum autem praediorum adminiſtratio poſcit durum aliquem et agreſtem, cui nec labor ille gravis, nec cura

care, quod verbum de hac re proprium. *S.*

ut ea potiſſimum etc.) Rom. *ut potiſſimum iubeant, quod me deceat.* *H.*

XXX, 1 *natales tuos*) *dies* ſubaudiendos eſſe, tam manifeſtum eſt, ut mirer, Cortium de loco natali intelligere potuiſſe. *S.*

2 *vexata*) Per quendam *εὐφημισμὸν* iucunda et venuſta metaphora *vexatam* dicit villam multis partibus caducam, et labantem aedificiorum ruinam minitantium vetuſtate. Ratio dicendi vere Pliniana, h. e. venuſto ingenio apta et digna. *E.*

Caducam et labantem villam aedificiaque ruinoſa Secundus non dicit. *Villa vetuſtate vexata* h. l. nihil amplius quam cui anni aliquid detrimenti attulerunt. *S.*

ea tamen etc.) Rom. *et tamen quae ſunt pretioſiora.* *H.*

3 *Attendimus ergo*) Rom. *Attendemus ergo.* *H.*

Praefero hanc lectionem, quae item aliorum librorum eſt. Refectio villae futura erat, cum haec Plinius ſcriberet. *S.*

quam ſaluberrime) quam minimis impenſis: quod fieri poterat, quia *pretioſiora*, i. e. quorum refectio magnam erat pecuniam abſumtura, vix aut ne vix quidem laeſa erant. *S.*

ſed huius generis, cuius) Rom. *ſed eius generis, cuius.* *H.*

ſordida, nec triſtis ſolitudo videatur. Tu de Ru- 5
fo honeſtiſſime cogitas: fuit enim filio tuo fami-
liaris. Quid tamen nobis ibi praeſtare poſſit,
ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

XXXI.

Quid Centum Cellis in ſeceſſu principis peractum ſit egregie, enarrat, ſimulque loci ſitum et munitionem deſcribit.

C. PLINIVS CORNELIANO SVO S.

Evocatus in conſilium a Caeſare noſtro ad Centum
Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi vo-
luptatem. Quid enim iucundius, quam principis 2
iuſtitiam, gravitatem, comitatem in ſeceſſu quo-
que, ubi haec maxime recluduntur, inſpicere?
Fuerunt variae cognitiones, et quae virtutes iu-
dicis per plures ſpecies experirentur. Dixit cauſſam 3
Claudius Ariſton, princeps Epheſiorum, homo
munificus, et innoxie popularis: inde invidia, et
ab disſimillimis delator immiſſus: itaque abſolu-

5 *Quid tamen nobis ibi)* Sic et Rom. Poſtremo, *velle plurimum, credo*, quod minus abſonum eſt, quam Cortio videtur. Credebat id Fabato. *H.*

Cort. *velle plurimum, ſcio. S.*

XXXI, 1 *hoc loco nomen)* Forte illo tempore *Centum Cellarum* nomen demum accepit: alioqui ſupervacua, et gloſſae ſimilia mihi viderentur tria iſta verba. *Città vecchia* eo loco hodie eſſe, docent Geographi. Vid. viri docti ad Rutilii itin. 1, 237. *G.*

2 *ubi haec maxime recluduntur)* Magis enim in ſeceſſu, quam in hominum frequentia apparet, num quis vere ſit iuſtus, gravis, comis, an iuſtitiam, gravitatem, comitatem ſimulet. *S.*

3 *Claudius Ariſton)* Sic et Rom. Poſtea, *innoxiae popularitatis. H.*

innoxie popularis) *Sic ex libris Cortius: ſed nec damnaverim alterum, *innoxiae popularitatis. G.*

ab disſimillimis) *i. e. peſſimis, ut ipſe erat optimus. Liceat enim nobis retinere vulgatam ab Aldo aliisque lectionem. Cortius ex libris antiquis *et disſimillimis disſimilis del. immiſſus.* Si omnino bis ponere iuvat adiectivum, malim, *ab disſimillimis disſimilis delator immiſſus:* vel ita, *ab disſimillimis his ſimilis delator im.* Poteſt etiam ſic dediſſe Secundus, *et disſimillimus del. im. G.*

Rom. *et a disſimilibus. H.*

4 tus vindicatusque eſt. Sequenti die audita eſt
Galitta, adulterii rea. Nupta haec tribuno mili-
tum, honores petituro, et ſuam et mariti digni-
tatem centurionis amore maculaverat: maritus le-
5 gato conſulari, ille Caeſari ſcripſerat. Caeſar,
excuſſis probationibus, centurionem exauctoravit,
atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod
niſi duorum eſſe non poterat, reliqua pars ultio-
nis: ſed maritum, non ſine aliqua reprehenſione
patientiae, amor uxoris retardabat; quam quidem,
etiam poſt delatum adulterium, domi habuerat,
6 quaſi contentus aemulum removiſſe. Admonitus,
ut perageret accuſationem, peregit invitus. Sed
illam damnari, etiam invito accuſatore, neceſſe
erat: damnata, et Iuliae legis poenis relicta eſt.
Caeſar et nomen centurionis, et commemoratio-
nem diſciplinae militaris ſententiae adiecit, ne
omnes eiusmodi cauſſas revocare ad ſe videretur.
7 Tertio die inducta cognitio eſt, multis ſermoni-
bus et vario rumore iactata, de Iulii Tironis co-

4 *Galitta, adulterii rea)* Rom. *Galicta adulterii rea.* *H.*

legato conſulari) Qui ex Conſulatu legionibus omnibus praeeſt, ut diſtinguatur ab ſingularum legatis praetoriis. Iam laudavit Cellarius Lipſium de mil. Rom. 2, 11. qui ex Dione lib. 52. et 53. explicat. *G.*

5 *crimini)* adulterio, quod neceſſario inter duas perſonas erat, *reliqua pars ultionis ſupererat,* ſcil. ut et Galitta puniretur. *E.*

reprehenſione patientiae) Merito enim patientia mariti adverſus uxorem adulterii ream ſuſpecta erat. Forte lenonem ipſum maritum putabant. *E.*

6 *Iuliae legis poenis)* De quibus multum diſputatum eſt, antequam integrae ederentur Paulli ſententiae receptae, in quibus 2, 26, 12. iſta habentur: *Adulterii convictas mulieres dimidia parte dotis, et tertia parte bonorum, ac relegatione in inſulam, placuit coërceri.* *G.*

Rom. *et legis Iuliae poenis relicta eſt.* *H.*

ne omnes eiusmodi cauſſas) ſi iure Principis id feciſſet. Scilicet Auguſti exemplum ſecutus rem militarem ſibi vindicavit in ſolidum; reliquarum rerum nomen certe et uſum Senatui reliquit. *G.*

Diſertius Buchnerus: „Tuendae „diſciplinae militaris propria Im„peratoris cura eſt: quae cum „centurionis adulterio violata eſ„ſet, eius cognitio ad Traianum „pertinebat. Hoc itaque in ſen„tentia, quam pronunciarat, al„legaverat Traianus: ne omnes „in univerſum huiusmodi cauſſas „[i. e. adulteria] ſuae cognitionis „facere videretur." *S.*

7 *rumore iactata* etc.) Rom. *rumore iactata Iulii Tyronis codicillis.* *H.*

dicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini 8
Sempronius Senecio, eques Romanus, et Eurythmus, Caesaris libertus et procurator. Heredes, quum Caesar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant, ut susciperet cognitionem: susceperat. Reversus diem dixerat: et, quum ex 9
heredibus quidam, quasi reverentia Eurythmi, remitterent accusationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille Polycletus est, nec ego Nero.* Indulserat tamen petentibus dilationem; cuius tempore exacto, consederat auditurus. A parte heredum intrave- 10
runt duo: omnino postularunt, ut omnes heredes agere cogerentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Loquutus est 11
Caesar summa gravitate, summa moderatione: quumque advocatus Senecionis et Eurythmi di-

Nostrum Casaubonus excogitavit: nec displicet. Susceperat Traianus cognitionem, cum in Dacia esset. Notissima igitur erat, priusquam induceretur: cumque de caussa varius rumor esset, poterat utique multis sermonibus iactari. *S.*

8 *Substituebantur crimini*) subiiciebantur, in crimen vocabantur: sic Celsus l. 30. *π.* de oper. libert. (38, 1.) *Et fere ea mens est personam arbitrio substituentium, ut, quia sperent eum recte arbitraturum, id faciant* etc. Et Ulpianus l. 2. *π.* de admin. rer. ad civit. (50, 8.) §. 11. *Cum posterior locatio solidae praestationi rei publicae eam substituerit.* Quo utroque loco *substituere* haud dubie est *subiicere. G.*

9 *diem dixerat*) Sic et Rom. *H.*

Al. *diem dederat*, quod cum Cortio et Gierigio verum puto. *S.*

quasi reverentia etc.) Rom. *quasi reverentia, Eurythmo mitterent accusationem. H.*

Legendum, ut alii habent, *quasi reverentia Eurythmi, omitterent accusationem. S.*

Polycletus) Potentissimus Neronis libertus, de quo laudavit Cellarius Tac. Annal. 14, 39. Hist. 1, 37. ac 2, 95. De moderatione Traiani circa libertos suos noster Paneg. c. 88. *G.*

Sensus ergo sententiae Traiani hic est: non ego sum alter Nero, qui libertis suis, ut Polycleto, quicquid ipsis libuisset, et quascunque rapinas, nimis negligenter permitteret. *E.*

Rom. *Nec ille Poliphagus est, nec ego Nero. H.*

10 *A parte heredum* etc.) Interpungendum puto: *A parte heredum intraverunt duo omnino: postularunt* etc. Notus usus adverbii *omnino* numeralibus iuncti. Caesar de B. G. 4, 38. *Eo duae omnino civitates ex Britannia obsides miserunt: reliquae neglexerunt.* Cicero de Fin. 5, 8. in. *iunctae autem et duplices expositiones summi boni tres omnino fuerunt: nec vero plures — — esse potuerunt. S.*

xiſſet, ſuſpicionibus relinqui reos, niſi audirentur;
Non curo, inquit, *an iſti ſuſpicionibus relinquan-*
12 *tur: ego relinquor.* Dein, converſus ad nos:
Ἐπίστασθε, quid facere debeamus? Iſti enim que-
ri volunt, quod ſibi licuerit non accuſare. Tum
ex conſilii ſententia iuſſit denuntiari heredibus
omnibus, aut agerent, aut ſinguli approbarent
cauſſas non agendi, alioqui ſe vel de calumnia
13 pronuntiaturum. Vides, quam honeſti, quam ſe-
veri dies: quos iucundiſſimae remiſſiones ſeque-
bantur. Adhibebamur quotidie coenae: erat mo-
dica, ſi principem cogitares. Interdum *ἀκροάμα-*
τα audiebamus: interdum iucundiſſimis ſermoni-
14 bus nox ducebatur. Summo die abeuntibus no-
bis (quam diligens in Caeſare humanitas!) xenia
ſunt miſſa. Sed mihi, ut gravitas cognitionum,
conſilii honor, ſuavitas ſimplicitasque convictus,
15 ita locus ipſe periucundus fuit. Villa pulcherri-

12 *Ἐπίστασθε, quid facere debeamus*) Rom. *Ἐνιστήσατε quid facere debeamus. H.*

Abuſus linguae Graecae in iudice coram conſilio vix ferendus, quantumvis Romani in ſermonibus epiſtolisque Graeca frequentarint. Quis noſtrûm ferret iudicem conſiliarios ſic alloquentem: *Savez-vous, was wir zu thun haben? S.*

quod ſibi licuerit non accuſare) Acute. Licuerat accuſatoribus non accuſare, ab initio: nunc, poſtquam detulerunt nomina, non licet. Si queruntur ergo, ſe ad accuſandum cogi, re ipſa hoc queruntur, quod male ſua libertate uſi fuerint. Si tamen nimis argutum hoc videatur, geminemus negandi adverbium, hoc modo, *quod ſibi non licuerit non accuſare*: ita plane difficultatem non habebit. Iam enim *non licet ipſis non accuſare*, h. e. revocare accuſationem, ne Principi eam condonaſſe videantur. *G.*

Niſi Plinius ſcripſit: *quod ſibi non licuerit accuſare. S.*

Tum ex conſilii etc.) Rom. *Tum ex conſulis ſententia iuſſit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut ſinguli probarent. H.*

13 *iucundiſſimae remiſſiones*) Rom. *iucundiſſime remiſſiones. H.*

ſi principem cogitares) Rom. *ſi principem cogites. H.*

ἀκροάματα) Uſu hîc Latinis ſolenni: alio Graeci fere uſurpant, qui tamen etiam de hominibus dicunt. Locis ab H. Stephano Theſ. L. Gr. I. col. 295. B. collectis add. Diodor. Sicul. Exc. de Virt. et Vit. p. 583. Weſſel. *περιήει πάντα τὸν πότον, προπόσεις λαμβάνων ὀρθὸς, καὶ τοῖς ἀκροάμασι προσπαίζων. S.*

14 *Summo die — diligens*) Rom. *Summo veſperi abeuntibus nobis, quam diligens. H.*

Veſperi profectum a gloſſatore, qui *ſummo die* interpretari vellet. *S.*

ma cingitur viridiſſimis agris: imminet litori, cuius in ſinu fit cum maxime portus. Huius ſiniſtrum brachium firmiſſimo opere munitum eſt; dextrum
elaboratur. In ore portus inſula adſurgit, quae 16
illatum vento mare obiacens frangat, tutumque ab utroque latere decurſum navibus praeſtet. Adſurgit autem arte viſenda. Ingentia ſaxa latiſſima navis provehit: [contra,] haec alia ſuper alia deiecta ipſo pondere manent, ac ſenſim quodam vel-
ut aggere conſtruuntur. Eminet iam et apparet 17
ſaxeum dorſum: impactosque fluctus in immenſum elidit et tollit. Vaſtus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilae adiiciuntur, quae procedenti tempore enatam inſulam imitentur.

15 *ſit cum maxime portus*) *Lectio a Cortio reſtituta e libris. Vulgo, *cuius in ſinu quam maximus portus velut amphitheatrum.* Ultima verba gloſſam putat ex Rutilii itin. 1, 239. ubi de hoc portu, *Molibus*, inquit, *aethereum concluditur amphitheatrum:* reliquam mutationem ortam ex ignorato uſu τῆς *cum maxime*, quem docet index noſter, et hic ſtabiliunt, quae proxime ſequuntur, unde intelligimus nimirum *eo ipſo tempore*, hoc eſt *cum maxime*, elaboratum eſſe in portu. *G.*

Rom. *cuius in ſinu portus velut amphitheatrum. H.*

16 *In ore portus inſula adſurgit*) Rom. *In ore inſula aſſurgit. H.*

[*contra,*] *haec*) *Vix dubito, corruptum eſſe illud *contra:* certe mihi ignorabile eſt: et cum ſine illo ſententia mihi videatur planior, interim uncis coërcere auſus ſum, dum, quid illo faciamus, decernatur. Non multum iuvat Cortius, cum obſervat, aut *contra* portum *provehi*, aut *contra eum deiici* ſaxa: neutrum enim a me intelligi fateor, certe, quid opus ſit ea praepoſitione, non comminiſcor. In mentem veniebat ſic legere *quadra* i. e. quadrata *haec* ſaxa *alia ſuper alia* etc. Cui compendia et notae librariorum non ignota ſunt, ille dabit nobis, potuiſſe *quadra* in *contra* mutari, vocem inſolentiorem, bonam tamen, in notiorem. Quin *ſaxa quadrata* huic rei ſint aptiſſima, quae facilius ſibi applicentur, moveantur difficilius, dubitari nulla ratione poteſt. *G.*

Ego aliquando ſic coniiciebam: *pondera haec alia ſuper* etc. Saltem hoc res et ſenſus patitur, et hoc ipſum *pondera* — *ipſo pondere* ſuo *manent*, quod aliquid ex luſu quodam acuminis habet, Plinianum mihi eſſe videbatur. *E.*

17 *Saxis pilae adiiciuntur*) i. e. ſtructurae in lateribus molis ex caementis, calce, et pulvere Puteolano, quas diſertiſſime deſcribit Vitruvius 5, 12. Cum enim illa ex pulvere Puteolano ſtructura hoc habeat, ut in aqua magis magisque indureſcat, moles eiusmodi paullatim in ſaxoſae inſulae naturam mutabitur. *G.*

Conf. Virgil. Aen. 9, 710. ſqq. *Qualis in Euboico Baiarum litore quondam Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante Conſtructam ponto iaciunt. S.*

Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime ſalutaris. Nam per longiſſimum ſpatium litus importuoſum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII.

Nubenti Quintiliani filiae dono offert L millia nummum.

C. PLINIVS QVINTILIANO SVO S.

Quamvis et ipſe ſis continentiſſimus, et filiam tuam ita inſtitueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem; quum tamen ſit nuptura honeſtiſſimo viro, Nonio Celeri, cui ratio civilium officiorum neceſſitatem quandam nitoris imponit; debet, ſecundum conditiones mariti, veſte, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen)
2 inſtrui. Te porro animo beatiſſimum, modicum facultatibus ſcio. Itaque partem oneris tui mihi

nomen auctoris) Traiani portus aliquamdiu dictus eſt, ſed *Centum Cellarum* nomen mox rediiſſe, vel Rutilii loco citato conſtat. Accidit hic Traiano, quod ſaepe aliis, ut deſideratam gloriam poſteri invideant, qui propter frequentes ipſius in muris publicorum operum titulos *herba parietaria* a Conſtantino M. dictus ſit, teſte Aur. Vict. Epit. 41, 13. Add. Ammian. Marcell. 27, 3. p. 523. *G.*

Rom. *Hic portus habet etiam nomen auctoris, eritque maxime ſalutaris. H.*

Bene Cortius ex libris ſuis: *Habebit hic portus, et iam habet nomen auctoris.* Idem recepit Gierigius. *S.*

XXXII, 1 *ut decebat — — neptem)* Sic et Rom. *H.*

Alter verborum ordo e libro Mediceo enotatus, „ *ut decebat tuam filiam, T. n.,* oppoſitionem iuvat, ideoque praeferendus videtur. *S.*

ſecundum conditiones etc.) Rom. *ſecundum conditiones mariti veſte, comitatu augeri, quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen et inſtruitur. H.*

Placet haec lectio, quae item aliorum librorum eſt. Praeterea cum Cortio et Gierigio ſcribendum, libris praeeuntibus, *conditionem.* Pluralem hoc ſenſu vix reperias. *S.*

2 *modicum facultatibus)* Non pro rhetore: nam ſic dives erat Fabius. vid. Iuven. 7, 188. ſq. Verum pro genero, viro ſplendido, et forte Hiſpaniae Praeſide, quod coniiciunt viri docti eum eſſe, de quo Martialis 7, 51. vid. Praef. Quintil. §. 9. 11. *G.* Add. Gesner. ad Quintil. l. l.

partem oneris tui mihi vindico) Rom. *partem oneris tui vindico mihi. H.*

vindico, et tanquam parens alter puellae noſtrae confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, niſi a verecundia tua ſola mediocritate munuſculi impetrari poſſe confiderem, ne recuſares. Vale.

XXXIII.

Triumphat oratione ſua, pro Accia apud centumviros habita, cuius artes detegit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores. Seu ſcribis aliquid, ſeu legis, tolli, auferri iube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam. Num ſuperbius potui? Revera, ut inter meas, pulchram. Nam mihi ſatis eſt certare mecum. Eſt haec pro Accia Variola, et dignitate perſonae, 2
et exempli raritate, et iudicii magnitudine inſignis. Nam femina ſplendide nata, nupta praeto-

alter) Exciderat in edit. Gesneriana, negligentiâ, puto, operarum. Itaque addidi. *S.*

impetrari poſſe conſiderem) Rom. *impetrare poſſe conſiderem.* *H.*

Verum hoc videtur. Mutatum, ni fallor, quod pronominis ellipſis offenderet. Sed haec nihil habet duri aut inſoliti: quanquam librariis fere adeo diſplicuit, ut nunc pronomen infercirent, nunc, ut hoc loco, paſſivum pro activo ſcriberent. *S.*

XXXIII, 1 *Tollite cuncta)* Verba Vulcani Aen. 8, 439, quibus ceteris ſepoſitis arma Aeneae parare iubet ſuos Cyclopas. *G.*

coeptosque auferte labores) Ita et liber Rom. *H.*

Et qui non? Videtur Heuſingerus reſpexiſſe ad varietatem lectionis in codicibus Virgilianis repertam. *S.*

Seu ſcribis etc.) Seu ſcribis aliquid, ſeu legis, tolli, auferri iube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam; (num ſuperbius potui?) re vera, ut inter meas pulchram. Ita, meo quidem iudicio, interpungendum eſt, ſervandumque *ut illi arma*, quod Cortius mutavit. *H.*

Mutavit item Gierigius, cum Cortio ſcribens *ut illa arma.* Perperam. Romanus Cyclopibus, lectio orationis fabricationi armorum comparatur. *Accipe orationem meam*, ſcil. legendam, *ut illi arma*, ſcil. fabricanda. *S.*

ut inter meas) Haec verba plane corrigunt, et ad modeſtiam revocant, ſi quid praecedens iocus habere arrogantiae videbatur. Habent enim eam vim, *quatenus inter meas pulchra eſſe poteſt oratio*, vel, *modo poſſit meum quidquam pulchrum vocari.* *G.*

rio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici iudicio bona paterna
3 repetebat. Sedebant iudices centum et octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur: ingens utrinque advocatio, et numerosa subsellia: praeterea densa circumstantium corona latissimum iu-
4 dicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicae parte, qua feminae, qua viri, et audiendi, quod erat difficile, et, quod facile, visendi studio imminebant. Magna exspectatio patrum, magna
5 filiarum, magna etiam novercarum. Sequutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res et mira: eadem in caussa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit

2 *intra undecim dies* etc.) Rom. *intra XI. dies quasi ille novercam ei captus induxerat.* Omissum *amore. H.*

novercam ei — induxerat) Sic Graeci, *μητρυιὰν τοῖς τέκνοις ἐπάγεσθαι, ἐπεισάγεσθαι.* vid. Wessel. ad Diod. Sic. T. I. p. 485. sq. *S.*

quadruplici iudicio) Centumvirali. Vid. supra 1, 5, 4. et 1, 18, 3. Add. Quintil. 12, 5, 6. *G.*

3 *conscribuntur*) *colliguntur* Cort. *discribuntur* Schreiterus in Sacramentor. antiquitatibus pag. 21. *G.*

Rom. *quattuor consiliis colliguntur: ingens utrinque advocatorum: numerosa subsellia praestantium corona. H.*

densa — ambibat) Si quis tiro non satis sciat, quid sit in elocutione *τὸ περίεργον* vel *περιττὸν*, ex ingenii ubertate nasci solitum, a quo Plinius, quamvis alioqui aetatem suam moderatione superans, tamen non semper sibi cavere potuit, is ex hoc loco cognoscat, in quo singula verba notionem *ambitus* vel *magnitudinis* quasi inculcant lectoribus. *E.*

4 *et audiendi* etc.) Rom. *et audiendi, quod difficile, et visendi studio imminebant.* Desunt *quod facile. H.*

Erat ante *difficile* in plurimis libris, etiam in Brummerianis, deest, expunxitque Cortius. Nec ego desidero. *S.*

magna etiam novercarum) Rom. *magna novercarum,* sine *etiam. H.*

5 *Notabilis prorsus res*) Ita et Rom. In Ald. *res* omissa est. *H.*

eodem tempore etc.) Rom. *eodem tempore tanta diversitas. Adcidit casu, quod non casus videtur.* An ergo ita legendum? *Notabilis prorsus et mira, eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore, diversitas. Accidit casu, quod victa est noverca, ipsa heres ex parte sexta; victus Suberinus.* Ex glossa accessit *res*, postquam prisca interpunctio perturbata est, ideoque eam vocem Aldus exclusit: ex eadem glossa

casu quidem, sed non ut casus videretur. Victa 6
est noverca: ipsa heres ex parte sexta. Victus Suberinus; qui exheredatus a patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Haec tibi exposui, primum, ut ex 7
epistola scires, quae ex oratione non poteras: deinde, (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videreris: quam, sit licet magna, non despero gratiambrevissimae impetraturam. Nam et co- 8
pia rerum, et arguta divisione, et narratiunculis pluribus, et eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnantia, multa subtilia. Intervenit enim acri- 9
bus illis et erectis frequens necessitas computandi, ac paene calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati iudicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus 10
irae, dedimus dolori; et in amplissima caussa, quasi magno mari, pluribus ventis sumus vecti.

illa quoque adiecta sunt *non casus videtur*, quod in margine aliquis adscripserat, posteaque varie mutarunt librarii. *H.*

6 *Suberinus*) Hic videtur fuisse privignus octogenarii senis, filius mulieris, quam ille novercam Acciae Variolae filiae suae induxit, qui iam pro sua matre ageret. *G.*

8 *pugnantia*) Interpretantur acria, vehementia, contentiosa, fortia: quod firmant libri, in quibus legitur *pugnacia.* Sed mihi videbantur *pugnantia* hic intelligi illud genus acuminum, quae ex contrariis constant, *enthrymemata* vocant rhetores. Vid. Quintil. 5, 10, 2. it. 8, 5, 9. *G.*

elata — subtilia) His nempe illam *eloquendi varietatem* praestitit. *Elata* et *pugnantia*, quae mox acria et erecta dicit, habent vim, acrimoniam, et vehementiam dicendi oratoriam, et quendam spiritum. Huc illa pertinent: *dedimus vela indignationi, irae, dolori* etc. *Subtilia* autem sunt, exilia, tenuia, quae sunt de rebus vulgaribus, nec oratorium ornatum, nec vehementiam in dicendo admittunt; quo pertinet illa, quam commemorat, *necessitas computandi, ac paene calculos tabulamque poscendi.* Plura dedimus de hoc subtilitatis sensu et usu in Lexico technol. rhet. lat. p. 385. *E.*

9 *Intervenit enim* etc.) Rom. *Intervenit acribus illis et erectis*, sine *enim*, quod nemo desiderabit. *H.*

in privati iudicii) Quo v. g. pater familias cum villico rationes putat: nam alio intellectu centumviralia iudicia sunt privata, h. e. de re privata et familiari, et a publicis differunt. *G.*

10 *sumus vecti*) Rom. *sumus evecti.* *H.*

11 In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) praecipuam, ut inter meas, ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. An vere, tu facillime iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV.

Maximi munus gladiatorium in funere uxoris commendat; dolet autem pantheras tardius advenisse.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi et probatissimam habuisti; cuius memoriae aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maxime funeri, debebatur. 2 Praeterea, tanto consensu rogabaris, ut negare

11 ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος) Qua Ctesiphontem, et decretam sibi ab illo coronam defendit, quam, quod regina orationum Demosthenis iudicaretur, una cum adcusatione Aeschinis Latine transtulerat Cicero. Vid. supra 1, 2, 1. G.

Rom. *iterum dicam, ut inter meas, ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse.* Cum MSS. Rom. hic consentit optime. Vulgata lectio interpolata est. *H.*

XXXIV inscr. Rom. *MAXIMO APHRICANO.* *H.*

1 *Recte fecisti* etc.) Rom. *Recte fecisti, qui gladiatorum munus.* *H.*

Veronensibus nostris) Sicut 1, 16, 5. *Catullum suum* vocat, tum propter Comi patriae suae viciniam, tum quod avunculus, Plinius maior, Veronensis esset. *G.*

Immo *nostris* est, quibuscum nobis necessitudo intercedit. Plinius quidem maior an Veronensis fuerit, ambigunt. Sunt qui pro Novocomensi habeant. *S.*

aut opus aliquod) Monumentum sepulcri, templum, quo servatur memoria: ab opere diversum *spectaculum*, ludi cuiuscunque generis; *potissimum* vero *hoc* debebatur, quia *debebatur funeri;* in funeribus autem ludos fuisse editos, vel ex Terentianis didascaliis satis constat. *G.*

Rom. *cuius memoriae a te opus aliquod, maxime funebre, debeatur* [pro *debebatur*]. *Praeterea tanto consensu.* Ex vulgata haec ita supplere licet: *cuius memoriae a te opus aliquod, aut spectaculum, maxime funebre, debebatur.* *H.*

non conſtans, ſed durum videretur. Illud quo-
que egregium, quod tam facilis, tam liberalis in
edendo fuiſti. Nam per haec etiam magnus ani-
mus oſtenditur. Vellem Africanae, quas coëme- 3
ras plurimas, ad praefinitum diem occurriſſent:
ſed licet ceſſaverint illae, tempeſtate detentae, tu
tamen meruiſti, ut acceptum tibi fieret, quod quo
minus exhibêres, non per te ſtetit. Vale.

2 *non conſtans)* Videtur enim alioqui conſtantis viri eſſe, negare populo crudelem adeo voluptatem, in qua nihil ſit, quod delectare virum ſapientem poſſit. Vide ſapientiſſimam Ciceronis ad Marium epiſtolam fam. 7, 1. *G.*

Illud quoque egregium) Rom. *illud quoque egregie*, ut in ſcriptis eſt. *H.*

Recepit Cortius: item Gierigius. Bene. Noſtrum a gloſſatoris manu profectum. *S.*

liberalis in edendo) Ut Paneg. 33, 2. *Quam deinde in edendo liberalitatem — exhibuit* etc. *G.*

magnus animus oſtenditur) Rom. *animus magnus oſtenditur. H.*

3 *Africanae)* pantherae, ex Africa advectae ad ſpectaculum. v. Plin. H. N. 8, 18. *E.*

Cf. Ciceron. epiſt. ad Coelium 2, 11. Livius 44, 18, 8. *Etiam magnificentia creſcente notatum eſt, ludis circenſibus P. Cornelii Scipionis Naſicae et P. Lentuli aedilium curulium ſexaginta tres Africanas, et quadraginta urſos et elephantos luſiſſe.* ubi vid. interpr. *S.*

ad praefinitum diem occurriſſent) Rom. *ad praefinitum diem accurriſſent. H.*

LIBER SEPTIMVS

I.

Aegrotantem hortatur, ut valetudinem patienter ferat, suoque exemplo docet medicis obtemperare.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Terret me haec tua pertinax valetudo, et, quamquam te temperantissimum noverim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat.
2 Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare. Admittit humana natura, quod suadeo. Ipse certe sic agere sanus cum meis so-
3 leo: *Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel poenitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuntio, ne quid mihi detur, nisi permit-*

I, 1 *in mores tuos liceat*) Abstinentiam, moderationem, patientiam tuam expugnet, et vitia indueat contraria. *G.*

2 *Admittit humana natura*) Alioqui frustra suaderem. Post argumenta ab *honesto* et *utili*, ut vocant, subiungit etiam a *possibili*, idque ita esse, suo exemplo ostendit: vel potius, ut suum exemplum laudare queat, hoc praestruit. *Ceterum interpunxi ante haec verba, quae adhuc nulla nota discreta fuerant. Et video iam monuisse Cortium, ita distinguendum esse, ut agnoscamus Plinium. *G.*

cum meis) Non opus erat hic monere intelligi familiares, servos praesertim, aegrotum herum curare iussos, nisi adscriptum esset ex Catanaeo, *Hortari meos infirmos, ut fortiter ferant:* quibus verbis totum Plinii consilium evertitur. *G.*

3 *ne quid mihi detur — sciantque*) *Ferri potest haec lectio, qua posita transire dicemus Plinium a directa oratione, quam vocant, ad indirectam. Sed exprimi voluit ex libris Cortius, (quamquam illi non nisi ex dimidia parte obtemperatum est;) *ne quid mihi detis — scia-*

tentibus medicis: ſciantque, ſi dederint, ita vindicaturum, ut ſolent alii, quae negantur. Quin 4
etiam quum peruſtus ardentiſſima febri, tandem remiſſus unctusque acciperem a medico potionem, porrexi manum, utque me tangeret, dixi, admotumque iam labris poculum reddidi. Poſtea 5
quum viceſimo valetudinis die balineo praepararer, muſſantesque medicos repente vidiſſem, cauſſam requiſivi. Reſponderunt, *poſſe me tuto lavari, non tamen omnino ſine aliqua ſuſpicione. Quid*, inquam, *neceſſe eſt?* Atque ita ſpe bali- 6
nei, cui iam videbar inferri, placide leniterque dimiſſa, ad abſtinentiam rurſus, non ſecus, ac modo ad balineum, animum vultumque compoſui. Quae tibi ſcripſi, primum ut te non ſine 7
exemplo monerem, deinde ut in poſterum ipſe ad eandem temperantiam adſtringerer, quum me hac epiſtola quaſi pignore obligaviſſem. Vale.

tisque, ſi dederitis etc. Legitur importune, *ſciatisque, ſi dederint.* G.

Adſcivit Gierigius *detis, ſciatisque, dederitis.* Laudo factum. S.

ſolent alii) ſcil. vindicare ea, *quae negantur.* E.

4 *febri*) Cortius ex libris ſuis *febre.* vid. Voſſ. de Analog. Lib. II. Cap. XII. p. m. 729. S.

remiſſus unctusque) Commodum huc retulit Cellarius Celſi auctoritatem 2, 14. Ungi, *leniterque pertractari corpus etiam in acutis et recentibus morbis oportet;* in remiſſione *tamen, et ante cibum.* G.

ut me tangeret) exploraret tum arteria tangenda, tum calore obſervando, poſſetne tuto dari potus. Antequam de hoc conſtaret, bibere ſcilicet, ſitiens licet exuſtusque, noluit. G.

Cortius *utque tangeret.* Pronomine facile caremus. S.

5 *muſſantesque medicos)* Conferentes capita, ut in re ancipiti, tergiverſantes, proloqui tamen non auſos, ne refutanda, certe reiicienda atque differenda, cupiditate aegrotantis, ipſum contriſtarent, vel ad iram adeo incitarent. Cogitandum tibi eſt, lector, ſi velis vim huius loci, et abſtinentiam Secundi noſtri percipere, balneorum uſum illis hominibus quotidianum, partemque earum rerum, voluptatum, fuiſſe, quibus *dolet natura negatis.* G.

7 *adſtringerer)* Inter elegantiſſimos hunc locum refero: adeo venuſte excuſat περιαυτολογίαν ſuam. Ceterum ſic optimi quique libri. Cellarianum *adſtringeres* ſervatum videtur ex Boxhorniana, in quam temere irrepſit. Illud placeret, ſi legeretur, *Ut in poſterum ipſe ad eandem me patientiam* adſtringeres etc. G.

II.

Promittit aliquid ſcriptorum ſuorum; quum aeſtas transmiſſa fuerit.

C. PLINIVS IVSTO SVO S.

Quemadmodum congruit, ut ſimul et adfirmes, te aſſiduis occupationibus impediri, et ſcripta noſtra deſideres, quae vix ab otioſis impetrare aliquid
2 perituri temporis poſſunt? Patiar ergo aeſtatem inquietam vobis exercitamque transcurrere, et hieme demum, quum credibile erit, noctibus ſaltem vacare te poſſe, quaeram quid potiſſimum
3 ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde eſt, ſi epiſtolae non ſunt moleſtae. Sunt autem, et ideo breviores erunt. Vale.

III.

Amicum a longo ſeceſſu in urbem revocat.

C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

Tantane perſeverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? *Ipſe enim*, inquis, *Lucanus, uxor Campana.* Iuſta cauſſa longioris abſentiae, non
2 perpetuae tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiae tam ſuperiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei nusquam? toga feriata?

III, 2 *Quousque regnabis?*) Non tantum de libertate vivendi, ut velis, interpretor, quod quidem et ipſum *regnum* eſſe non negaverit, qui ſervitutem cogitet, qua maximos etiam quosque homines urbanorum officiorum neceſſitas adſtringit: ſed de illo etiam honore, in quo ruri et inter municipes humiliores verſantur magni cives, quam diu ruſticari illis placet. *G.* Bene Gesnerus. Mox enim Plinius: *Saluta* (Romae) *paullisper, quo ſit tibi iucundius ſalutari* (ruri et in municipiis). *S.*

dormies quamdiu voles?) Non impeditus, *ſub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat*, Hor. Sat. 1, 1, 10. neque antelucanis officiis lecto excuſſus, de quibus noſter 3, 5, 9. et 12, 2. *G.*

calcei nusquam?) Senatorii et forenſis habitus pars calcei; *ſo-*

liber totus dies? Tempus est, te revisere mole- 3
stias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istae satietate languescant. Saluta paullisper, quo sit tibi iucundius salutari: terere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem 4
revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, sed intermitti volo. Ut 5
enim, si coenam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque miscerem, ut obtusus illis et oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut iucundissimum genus vitae nonnullis interdum quasi acoribus condias. Vale.

IV.

Miranti, qui Plinius, severus homo, hendecasyllabos scripserit, poëtica sua studia ab ultima aetate recenset.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Ais legisse te hendecasyllabos meos; requiris

leati sunt in secessu, et generatim extra urbem. Sic Plinius maior 6, 16, 5. *poscit soleas. Toga feriata* eodem intellectu dicitur. Sic Martialis iudicio 10, 47. in eis, *vitam quae faciunt beatiorem*, est quoque *toga rara*. De coniugio illo quasi *calcei* et *togae*, quorum neutrum scilicet sine altero, Salmas. ad Tertull. de pallio p. 386. ubi eundem hunc locum ita exhibet, uti nos post Lipsium Cellariumque repraesentavimus. G.

Al. *quousque calcei? nusquam toga feriata?* perperam. *toga feriata*, i. e. quae non sumitur, ut in secessu fiebat, ubi fere tunicati erant. S.

liber totus dies? Sic Cortius bonis auctoribus. Sententia clara, *liber tibi est* et nullis molestiis, interpellationibus, impeditus, *totus dies*. Sed neque non elegans altera lectio, *liber totos dies:* quod vel cum Gronovio interpreteris *liber* in manibus tibi est, et legitur, nemine impediente, *totos dies:* vel *liber* h. e. solutus negotiis et molestiis es, *totos dies*. G.

In textu Gesnerianae legebatur, *liber totos dies:* invito Gesnero, ut ex nota subiecta apparet. Itaque ad eius mentem mutavi. S.

3 *Tempus est, te revisere)* Sic Cic. Tusc. 1, 41. *Tempus est, iam hinc abire me, ut moriar, vos, ut vitam agatis*. G.

Saluta) mos urbanus, salutare mane, h. e. invisere patronos, amicos. E.

terere in hac turba) Male interpretantur, *tere te, exsere te forensibus negotiis:* pertinet ad *turbam* urgentium, prementium, ac proinde *terentium* se invicem, in salutationibus, aliisque urbanis officiis. G.

4 *abrumpi)* in perpetuum relinqui; *sed intermitti*, ad breve tempus interpellari. E.

etiam, quemadmodum coeperim ſcribere, homo, ut tibi videor, ſeverus, ut ipſe fateor, non ine-
2 ptus. Nunquam a poëtice (altius enim repetam) alienus fui; quin etiam quatuordecim natus annos Graecam tragoediam ſcripſi. Qualem? inquis.
3 Neſcio: tragoedia vocabatur. Mox quum e militia rediens, in Icaria inſula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipſum mare ipſamque inſulam feci. Expertus ſum me aliquando et heroico: hendecaſyllabis nunc primum, quorum hic natalis,
4 hae cauſſae. Legebantur in Laurentino mihi libri Aſinii Galli de comparatione patris et Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem ſuum. Dein, quum meridie (erat enim aeſtas) dormiturus me recepiſſem, nec obreperet ſomnus, coepi reputare, maximos oratores hoc ſtudii genus, et in oblectationibus habuiſſe, et in laude poſuiſſe.
5 Intendi animum, contraque opinionem meam, poſt longam deſuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipſum, quod me ad ſcribendum ſolicitaverat, his verſibus exaravi:
6 *Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti*

IV, 1 *non ineptus*) Vide quam bene huic etiam loco illa *inepti* notio conveniat, qua comprehendi totum illius ambitum putamus. *Non ineptus* eſt, qui in parvis et nugacibus rebus non nimis ſtudioſe et cupide verſatur, qui proinde faciendis verſiculis, qui luſus tamen ſunt, cum optimi ſunt, non impendit tantum temporis, quantum rei ſeriae et ſeverae. *G.*

3 *heroico*) Cortius ex libris bonae notae *heroo*. quod, ut formam exquiſitiorem, praeferam. *S.*

natalis) Turpe ſphalma obſidet exempla Gesnerianae, *naturalis*. *S.*

hae cauſſae) Una modo cauſſa memoratur, recitatio librorum Galli. Praeſtat igitur Cortii *haec cauſſa eſt*. Noſtrum unde natum ſit, facile apparet. Etenim „vo„cula *eſt* ſaepe unica litera *ē* in „Mſtis brevitatis cauſſa ſcribitur." Drakenb. ad Liv. 1, 9, 6. *S.*

4 *de comparatione patris*) Quo libro, ut mox docemur, palmam dare patri contra Ciceronem auſus eſt. Quintil. 12, 1, 22. Reſpondit illi Claudius imperator, Suetonio teſte c. 41. Ruſtice contra filius ſtili Claudiani iniuriam pugionibus ulciſci conatus eſt, quod narrat idem Sueton. c. 13. Ceterum obieciſſe videtur Tullio Aſinius impudicos in Tironem ſuum amores, eiusque rei declarandae cauſſa epigramma Ciceronis protuliſſe. *G.*

6 *Quum libros Galli*) Quacunque alia in re imitatus eſſes Tullium, Secunde. Sed hoc quidem adſecutus es, ut non mi-

Aufus de Cicerone dare eſt palmamque decusque,
Laſcivum inveni luſum Ciceronis, et illo
Spectandum ingenio, quo ſeria condidit, et quo
Humanis ſalibus, multo varioque lepore
Magnorum oſtendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur, quod fraude mala fruſtratus amantem
Paucula coenato ſibi debita ſuavia Tiro
Tempore nocturno ſubtraxerit. His ego lectis,
Cur poſt haec, inquam, noſtros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis noſſe fugaces
Blanditias, et furta novas addentia flammas?

Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus. Deinde in urbem reverſus, ſodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, ſi quid otii, maxi- 8
me in itinere, tentavi. Poſtremo placuit exemplo multorum unum ſeparatim hendecaſyllaborum volumen abſolvere: nec poenitet. Legitur, deſcri- 9
bitur, cantatur etiam; a Graecis quoque, quos Latine huius libelli amor docuit, nunc cithara

nus male proceſſiſſe tibi carmen, ſciamus, quam tuo archetypo. Verum bene eſt, quod vera illius decora feliciter aemulatus es, quo facilius tibi has ineptias, niſi modicae eſſent, condonat poſteritas. *G.*

Auſus — dare eſt) Rurſus — daret legendum ait Burmannus ad Virg. Georg. 2, 260. Nam alias quoque hoc feciſſe Gallum. *G.*

Cur — noſtros celamus amores?) Iam malo te verſiculos Ciceronis tui imitari, Secunde, quam Conſularis viri levitatem et laſciviam, gloriari etiam dedecoribus ſuis auſam. *G.*

fugaces blanditias) Hoc forte unum pro poëta in hoc carmine dictum. *Fugaces blanditiae,* quae ſubducunt ſe, et ipſa illa praebendi malignitate invitant et accendunt amantem. *Furta* etiam hic non ſolemni illa amatorum ſignificatione dixit; ſed illam ſubtrahentis ſe, et ſpem fruſtrantis ſimul et acuentis petulantiam. *G.*

7 *explicui)* abſolvi. Sic bene Cellarius. Conf. Clav. Ciceron. h. v. *S.*

corruptus) tanquam mercede; *beſtochen.* *S.*

9 *quos Latine — amor*) Reſpicit forte ad ſolemne illud *Amor docet muſicam.* Vene-

10 nunc lyra personatur. Sed quid ego tam gloriose? Quamquam poëtis furere concessum est: et tamen non de meo, sed de aliorum iudicio loquor; qui sive iudicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posteri quoque aut errent similiter, aut iudicent. Vale.

V.

Magno se uxoris desiderio teneri significat.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. In caussa amor primum; deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diaetam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes ducunt: quod denique aeger et moestus, et similis

rant nempe blandi quidam Graeculi ad Plinium, qui dicerent, se vel ob hoc Latine didicisse, ut suavitate hendecasyllaborum illius frui possent. Et credidit Plinius. Quis vero non credat? Vere, si quid unquam Tullius Tusc. 5, 22. *Adhuc neminem cognovi poëtam (et mihi fuit cum Aquinio amicitia:* substituere poteris, lector, Tullium, Plinium; Gesnerum etiam, si volueris) *qui sibi non optimus videretur.* G.

nunc cithara nunc lyra personatur) Ποιητικῶς pro, nunc ad citharam nunc ad lyram canitur. Virg. Aen. 1, 740. sq. *Cithara crinitus Iopas Personat aurata, docuit quae maximus Atlas.* Haud raro Secundus prosae admiscet poëtica, prosarius rursus poëta. S.

10 *aut errent similiter, aut iudicent*) Ne qui sic erret quidem, novi; nedum qui iudicet. Itaque hoc votum tuum, Plini, *volucres dispersit in auras* Delius, *inque notos vocem vertere procellae* (ex Aen. 11, 795. sq.) G.

V, 1 *pedes ducunt*) Mirus lepos. Indicat se ita plenum esse imagine uxoris, ut saepe aliud agens, quasi adesset illa, ad diaetam ipsius veniat. Philosophi hodierni dicerent mechanismo quodam corporis, et similium casuum exspectatione illud contingere. Ceterum formulam fuisse non inconsuetam, tum hic ipse locus indicat, tum illud Varronis R. R. 2. pr. 6. *Propterea quod te emturientem in campos macros ad mercatum adducunt crebro pedes:* quo quidem in loco illud modo intelligi puto, pedibus non equo ire aut iumentis iunctis Turranium; sed ludit suaviter Plinius, a pedibus, iam adsuetis illi itineri nimirum, se duci significans, non ab animo cogitante. G.

Παροιμιακῶς in utraque lingua

exclufo, a vacuo limine recedo. Unum tempus 2
his tormentis caret, quo in foro et amicorum litibus conteror. Aeftima tu, quae vita mea fit, cui requies in labore, in miferia curisque folatium eft. Vale.

VI.

Bithynos decreto accufationem Vareni omififfe: tacere confultius interdum quam multa loqui.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Rara et notabilis res contigit Vareno, fit licet adhuc dubia. Bithyni accufationem eius, ut temere inchoatam, omififfe narrantur. Narrantur dico? Adeft provinciae legatus: attulit decretum confilii ad Caefarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perftat 2
tamen idem ille Magnus: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinaciffime exercet. Per hunc a Confulibus poftulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Adfiftebam Vareno iam tantum 3
ut amicus, et tacere decreveram. Nihil enim tam contrarium, quam fi advocatus a fenatu datus defenderem ut reum, cui opus effet, ne reus videretur. Quum tamen, finita poftulatione Nigri- 4
ni, confules ad me oculos retuliffent, *Scietis*, inquam, *conftare nobis filentii noftri rationem, quum veros legatos provinciae audieritis.* Contra

dictum videtur. *ipfi pedes, αὐτόματοι πόδες* poëtarum Graecorum. Vid. Hufchke Anal. Crit. p. 72. fq. *S.*

VI, 1 *Vareno*) Repetendae funt res huius Vareni ex 5, 20. et 6, 13. Nominatim de Magno 5, 20, 4. *G.*

Narrantur dico?) Bene additum fignum interrogandi, quod in Cortiana defit. Nec enim vagus rumor fuit auctore incerto, cum provinciae legatus decretum Bithynorum de accufatione omittenda Romam attuliffet. Ante *adeft* fubaudi *Immo*. S.

2 *Nigrinum*) Qui contra Varenum dixerat etiam fuperiore actione 5, 20, 6. Iam vero invitus videtur agere. *G.*

4 *Contra Nigrinus*) *Secuti fumus veriffimam ex bonis libris

Nigrinus, *Ad quem miſſi ſunt?* Ego, *Ad me*
5 *quoque habeo decretum provinciae.* Rurſus ille, *Poteſt tibi liquere.* Ad hoc ego, *Si tibi ex diverſo liquet; poteſt et mihi, quod eſt melius in cauſ-*
6 *ſa, liquere.* Tum legatus Polyaenus cauſſas abolitae accuſationis expoſuit, poſtulavitque, ne cognitioni Caeſaris praeiudicium fieret. Reſpondit Magnus, iterumque Polyaenus. Ipſe raro et breviter interloquutus, multum me intra ſilentium
7 tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium eſſe tacere, quam dicere: atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis vel magis ſilentio,
8 quam oratione accuratiſſima profuiſſe. Mater amiſſo filio (quid enim prohibet, quamquam alia ratio ſcribendae epiſtolae fuerit, de ſtudiis diſputare?) libertos eius, eosdemque coheredes ſuos, falſi et veneficii reos detulerat ad Principem, iu-

emendationem Cortii. Nuperae editiones continuabant, *audieritis contra Nigrinum, ad quem miſſi ſunt: ego ad me* etc. *G.*

Ad quem miſſi ſunt?) Apud Senatum res adhuc acta fuerat. Legati novi non ad Senatum miſſi, ſed ad Principem, et ad privatos quosdam. Haec igitur interrogatio Nigrini, quem cogit Magnus contra Varenum dicere, eo pertinet, ut indicet, cauſſam peragendam in Senatu, nec rationem habendam novae legationis. *G.*

Ad me quoque) Poſt haec ſubdiſtinguendum. Scilicet *miſſi ſunt. S.*

5 *Poteſt tibi liquere*) Elicere vult Nigrinus reſponſum plenius a Plinio, q. d. Quid cunctaris? quid ſubtrahis te a cauſſa brevitate illa obſcura reſpondendi? *poteſt tibi* de tota re *liquere;* quid cauto illo ſilentio et Laconiſmo opus eſt? Hic argute cadit Plinii reſponſum, *Si tibi ex diverſo*, qui es in accuſatoris ſubſelliis, *liquet, quod eſt melius in hac cauſſa*, nimirum *tacere* me, et forum hoc declinare; quam ob cauſſam veteratorie, certe oratorie, me in aliam mentem impellere conaris, et efficere, ut cauſſa dicenda forum hoc, et hanc cognitionem agnoſcam; ſi, inquam, tibi hoc liquere poteſt: *poteſt et mihi liquere*, ut proinde non committam, ad quod tu impellere me conaris. *G.*

6 *Polyaenus. Ipſe*) *Interpunctione mutata videor mihi lucidiorem hunc locum reddidiſſe. Ille enim *ipſe*, qui *raro et breviter interloquutus* eſſe dicitur, non Polyaenus eſt, ſed idem ipſe Plinius, qui *multum ſe intra ſilentium tenuit. G.*

7 *repeto*) ſcil. memoriâ, memini. Sic et infra 13. *Non facile me repeto* etc. Plene Cicero de Orat. init. *Cogitanti mihi ſaepenumero et memoriâ vetera repetenti* etc. *S.*

8 *falſi et veneficii*) *Falſi* I. ſubiecti teſtamenti, et *veneficii*, quo filium ſuum interfeciſſent. *G.*

dicemque impetraverat Iulium Servianum. Defen- 9
deram reos ingenti quidem coetu. Erat enim
caussa notissima; praeterea utrinque ingenia cla-
rissima. Finem cognitioni quaestio imposuit; quae
secundum reos dedit. Postea mater adiit Princi- 10
pem: adfirmavit se novas probationes invenisse.
Praeceptum est Serviano, ut vacaret finitam caus-
sam retractanti, si quid novi adferret. Aderat 11
matri Iulius Africanus, nepos Iulii oratoris, (quo
audito Passienus Crispus dixit, *Bene, me hercu-
le, bene: sed quo tam bene?*) huius nepos, iuve-
nis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa
dixisset, adsignatumque tempus implesset, *Rogo,*
inquit, *Serviane, permittas mihi unum versum
adiicere.* Tum ego, quum omnes me, ut diu 12
responsurum, intuerentur, *Respondissem,* inquam,
*si unum illum versum Africanus adiecisset, in quo
non dubito omnia nova fuisse.* Non facile me 13
repeto tantum consequutum adsensum agendo,
quantum tunc non agendo. Similiter nunc et
probatum et exceptum est, quod pro Vareno

9 *quaestio — secundum reos dedit*) Proprie iudex dicitur *dare* (litem, iudicium) *secundum*, vel *contra* aliquem; hic vero quaestio. Nimirum servi in quaestionem tormentorum dati, sua confessione reos liberarunt. *G.*

10 *Serviano*) *Suburano legit ex libris Cortius hic et mox s. 11. Sed silentium primo, et responsum deinde Plinii valde importunum videbatur mihi futurum fuisse, si alius iam iudicio praesideret, quam antea in prima actione. Iam *Servianum* sine animadversione habet s. 8. ipse Cortius. Igitur nihil mutavi. *G.*

11 *(quo audito — bene?)*) *Bene parenthesin hanc observavit, et pro *Iulius nepos* scripsit *huius nepos* Cortius. Nimirum Iulii avi mentio monuit Secundum nostrum, ut Passieni de illo apophthegma proponeret, quo facto redit ad nepotem more sibi consueto, *huius* Iulii, de quo modo dixi, *nepos* etc. *G.*

Bene, me hercule) Iudicat eleganter, accurate, docte, studiose, dicere Iulium, sed in caussa, quae simplicius agi posceret, et nimia diligentia corrumperetur. *G.*

12 *si — adiecisset*) Non passus igitur sit oportet Servianus ultra attributum sibi tempus dicere Iulium. Plinii vox non modo illud indicat, quod maxime fuit in caussa, nihil novi allatum ab actore; sed eius illum stultitiae accusat, quae ridetur in illo, qui redux e Gallia, in qua XII annos commoratus fuerat, interrogante quodam, ecquid Gallice loqueretur, deieravit, si paucas adhuc hebdomades ibi fuisset, se facultatem illam, qua planissime carebat, adepturum fuisse. *G.*

14 hactenus non tacui. Consules, ut Polyaenus postulabat, omnia integra Principi servaverunt; cuius cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem et otium dabit, aut intermissum laborem renovata solicitudine iniunget. Vale.

VII.

Gaudet Saturnini et Prisci coniunctione, et hunc ad se reverti satiatum otio, cupit.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Et proxime Prisco nostro, et rursus, quia ita iussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi periucundum, quod viri optimi mihique amicissimi adeo cohaesistis, ut invicem vos obli-
2 gari putetis. Nam ille quoque praecipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutuae ca-
3 ritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deservire studiis non potes. Si tamen alteram litem per iudicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum illic otio frui, deinde satiatus ad nos reverti. Vale.

13 *hactenus non tacui)* Illud *non* non concoquunt quidam editores. Sed reperit in optimis quibusque Cortius, et *hactenus* adiectum facit, ut eadem prope sententia exsistat. Nempe, *hactenus*, inquit, *non tacui*, ut loquerer paucula illa, quae dixi; ceterum plane a dicendo abstinui. Τὸ *non* omisisse primum videntur, qui *hactenus* ceperunt pro *adhuc:* qua ratione contra diceret his, quae praecesserunt. *G.*

Suspicor, a Secundi manu profectum esse, *quod pro Vareno hactenus non egi. Tacui* glossator videtur adscripsisse, explicans illa, *non egi. S.*

14 *suspensus exspecto)* Si tu etiam, lector, adi huius libri epistolam 10. *G.*

VIII.

Eandem laetitiam significat Prisco, eumque ad constantiam hortatur.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Exprimere non possum, quam iucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge, ut 2
coepisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius percepturus, nec ad breve tempus. Nam cum omni- 3
bus virtutibus abundat, tum hac praecipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX.

Quaerenti amico rationem exercendi stili praescribit.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quaeris, quemadmodum in secessu, quo iamdiu frueris, putem te studere oportere. Utile in pri- 2
mis, et multi praecipiunt, vel ex Graeco in Latinum, vel ex Latino vertere in Graecum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quae legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc et iudicium adquiritur. Nihil obfuerit, quae le- 3
geris hactenus, ut rem argumentumque teneas,

VIII, 3 *cum — abundat)* *Sic docet Cortius esse in libris, non *abundet:* quam ceteroqui constructionem, exemplis probatam hic a Cellario, non damnat. *G.*

Vid. I. M. Heusinger. ad Cic. de Offic. pag. 573. *S.*

IX, 2 *splendorque verborum)* In splendore ut cogitemus quandam puritatem et dignitatem, quae ad elegantiam, delectum et ornatum pertinet, asperitati, et veluti sordibus, atque inquinatae rationi dicendi contrariam, quae verbis exilibus, minus suaviter sonantibus, hiulcis etc. tribui solet, veterum usus nos admonet; de quo copiosius diximus in Technol. Rhet. Lat. p. 368. sqq. *E.*

quasi aemulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si non nulla tu; magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum et notis-
4 sima eligere, et certare cum electis. Audax haec, non tamen improba, quia secreta, contentio: quamquam multos videmus eiusmodi certamina sibi cum multa laude sumsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse.
5 Poteris et, quae dixeris, post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire, alia inter-
6 scribere, alia rescribere. Laboriosum istud et taedio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, et resumere impetum fractum omissumque: postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora tur-
7 bare. Scio, nunc tibi esse praecipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc et quasi bellatorium stilum suaserim. Ut enim terrae variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur.
8 Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas: [volo carmina.] Nam saepe in orationes quoque non

3 *notissima eligere*) *Notissima eligere*, ut eo magis elaborandum sit in varianda oratione; difficilius enim est notis et communibus substituere abstrusiora quaedam, et tamen eadem propria. Sic difficilius est *certare cum electis*, tanquam pulcherrimis scilicet, et non temere superandis. G.

7 *orandi*) scil. caussas, agendi. Nam apud veteres *orare* dicebatur pro *agere*. vid. Clav. Cic. h. v. S.

8 [*volo carmina.*]) *Inclusa sunt a Cortio verba, quae absunt ab optimis libris, et hic non necessaria. Quod enim *prope poëticae descriptionis necessitas* memoratur, illud modo per occasionem *historicae descriptionis* incidit. Ceterum deinde demum §. 9. *Fas est*, inquit, *et carmine remitti*. G.

Omisit Gierigius. Recte. Mox unice probo nostrum, *historicae* — — *poëticae descriptionis necessitas*. Sensus: Saepe orationes quoque non historicam modo, sed prope poëticam descriptionem desiderant. Quid contorta sectamur, ubi plana in promtu sunt? *Historica*, *poëtica*, ni fallor, semidoctus invexit, in cuius libro *descriptionum* (hoc enim nonnulli codices habent) pro genuino *descriptionis* legeretur. S.

hiſtoricae modo, ſed prope poëticae deſcriptionis
neceſſitas, incidit; et preſſus ſermo purusque ex
epiſtolis petitur. Fas eſt et carmine remitti: non 9
dico continuo et longo, (id enim perfici niſi in
otio non poteſt) ſed hoc arguto et brevi, quod
apte quantaslibet occupationes curasque diſtinguit.
Luſus vocantur; ſed hi luſus non minorem inter- 10
dum gloriam, quam ſeria conſequuntur: atque
adeo (cur enim te ad verſus non verſibus adhorter?)

Ut laus eſt cerae, mollis cedensque ſequatur 11
Si doctos digitos, iuſſaque fiat opus,
Et nunc informet Martem, caſtamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
Utque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Saepe etiam flores vernaque prata iuvant:
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri ſic ſe 12
aut exercebant aut delectabant, immo delectabant
exercebantque. Nam mirum eſt, ut his opuſculis 13
animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim
amores, odia, iras, miſericordiam, urbanitatem,
omnia denique, quae in vita, atque etiam in foro
cauſſisque verſantur. Ineſt his quoque eadem, 14

9 *apte — diſtinguit)* quod inter medias occupationes in chartas coniici poteſt, non intermiſſis negotiis. Sic, qui epigrammatibus ſubito effingendis ingenium ſuum adſuefecerunt, repente, inter media negotia, ſi qua res epigrammati apta mentem tetigit, verſus perſcribunt; et mox rurſus in negotiis toti ſunt. *E.*

11 *Ut laus eſt cerae)* Vid. quos laudamus de hac ſimilitudine ad Quintil. 10, 5, 9. Fundus eſt Demetrius de Elocut. ſ. 317. *G.*

iuſſaque fiat opus) De inanimatis, formam quamcunque ab arte accipientibus, hoc verbo et cognatis utuntur, poëtae praeſertim. *Iuſſos rivos* ſic dixit Columella 10, 48. Sic *imperare, parere, ſequi* etc. *G.*

caſtamque Minervam) Al. *caſtamve Minervam,* quod malim. Barthii, infelicis ſaepe critici, coniectura, *Veſtam, atque Minervam,* nemini placebit. *S.*

12 *Itaque)* Gierigiana: *Ita.* ſphalma fortaſſe operarum. *S.*

13 *opuſculis)* vid. Quintil. 2, 1, 8. *G.*

quae aliis carminibus utilitas, quod metri neceſſitate devincti, ſoluta oratione laetamur, et quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentius ſcribi-
15 mus. Habes plura etiam fortaſſe, quam requirebas; unum tamen omiſi. Non enim dixi, quae legenda arbitrarer: quamquam dixi, quum dicerem, quae ſcribenda. Tu memineris ſui cuiusque generis auctores diligenter eligere: aiunt enim,
16 MVLTVM LEGENDVM ESSE, NON MVLTA. Qui ſint hi, adeo notum provocatumque eſt, ut demonſtratione non egeant: et alioqui tam immodice epiſtola me extendi, ut, dum tibi, quemadmodum ſtudere debeas, ſuadeo, ſtudendi tempus abſtulerim. Quin ergo pugillares reſumis, et aliquid ex his, vel iſtud ipſum quod coeperas, ſcribis. Vale.

14 *neceſſitate devincti)* 'Habent iſta intellectum bonum et facilem. Sed blandiebatur nobis tamen ſuſpicio, an non convenientius eſſet legere *metri neceſſitate defuncti:* ſic enim indicaretur, ſuperata illa difficultate, abiectis quaſi illis compedibus atque vinculis, quibus carmina adſtricta ſunt, laetius procedere orationem liberam, ut retenti canes in venatu, tanto erumpunt et procurrunt cupidius, ut ſtabulis hibernis emiſſa pecora laſcivius exſultant. *G.*

15 *ſui cuiusque generis)* Cortius, ut elegantius, mallt: *ſui quosque generis.* Si qua in his elegantia, noſtrum ſat elegans mihi videtur. Secundus 2, 5, 7. *ſecundum ſuam cuiusque naturam. S.*

multum — non multa) Vid. quae in hanc ſententiam disputat Quintil. 10, 1, 19. Loquuntur nempe de initiis et formando ſtilo; non condemnant nos ad Siſypheum aliquod ſaxum: aut, aſini inſtar ad molam vincti, vel canis machinam culinarem vano adſcenſu circumagentis, in minimo pauciſſimorum librorum orbe volunt conſeneſcere. Itaque optimis magiſtris non contra dixiſſe mihi videor, cum in praefatione ad Livium de curſoria non minus quam de ſtataria lectione disputavi. *G.*

Gierigius verba, *aiunt enim — — multa,* e margine textui illata putat; turbare enim ſeriem orationis. Immo cum ſerie orationis aptiſſime cohaerent: docent enim, cur ſui cuiusque generis auctores diligenter eligendi ſint. *S.*

16 *provocatumque)* Legendum puto *pervulgatumque.* Quod cum ἀρχαϊκῶς adhibitoque compendio ſcriptum eſſet, *pvolgatumque,* ſic, ut vides, depravatum eſt. „Cum enim voculae „*per, prae* et *pro* ut plurimum „in Mſtis unica litera *p* notari „ſolerent, addito tamen ſigno „quodam, qua diſtingui poſſent, „imperiti librarii eas praepoſitio-„nes ſaepiſſime commutarunt." Drakenb. ad Sil. Ital. 17, 56. *S.*

epiſtola me extendi) Forte: *epiſtolam extendi. G.*

Sic libri aliquot. Verum puto. *S.*

aliquid ex his) Quae hac tibi epiſtola commendavi. *G.*

ſcribis) Signum interrogandi poſt hoc verbum ponendum. *S.*

X.

Eventum actionis Bithynorum contra Varenum narrat.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Quia ipſe, quum prima cognovi, iungere extre-
ma, quaſi avulſa, cupio; te quoque exiſtimo vel-
le de Vareno et Bithynis reliqua cognoſcere.
Acta cauſſa hinc a Polyaeno, inde a Magno. 2
Finitis actionibus Caeſar, *Neutra,* inquit, *pars de
mora queretur. Erit mihi curae, explorare pro-
vinciae voluntatem.* Multum interim Varenus tu- 3
lit. Etenim quam dubium eſt, an merito accu-
ſetur, qui an omnino accuſetur, incertum eſt?
Supereſt, ne rurſus provinciae, quod damnaſſe
dicitur, placeat, agatque poenitentiam poeniten-
tiae ſuae. Vale.

XI.

Liberalitas in Corelliam explicatur.

C. PLINIVS FABATO SVO S.

Miraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego iuſſeram proſcribi, non exſpectata auctione, pro meo quincunce ex ſeptin-

X, 1 *Quia ipſe — — cupio)* Catanaeus et Gierigius ad ea referunt, quae Plinius antea de cauſſa Vareni ſcripſerat. Immo eſt ſententia generalis. *S.*

de Vareno et Bithynis) Coeperat 5, 20. perrexit 6, 13. et 7, 6. *G.*

2 *provinciae voluntatem)* De qua dubium eſt, cum legati et literae poſteriores contra dicant prioribus. *G.*

3 *Multum — tulit)* multum hic eventus Vareno profuit. *S.*

XI, 1 *ex ſeptingentis millibus)* Quincuncem Plinii Hermes addixit ea portione, ac ſi totus as ſeptingentis millibus aeſtimatus eſſet, cum tamen illi agri toti, totus as, potuerint nongentis venire. Sed eamus ad calculos. Cum 700000 ex Eiſenſchmidiana computatione valeant 35000 florenos Rhenanos, erit quincunx, 14583 1/3. Sed de 900000 h. e. 45000 florenis Rhenanis quincunx 18750. Condonavit ergo Corelliae Plinius 4167 florenos ſ. imperiales 2778. Agit de hoc loco diligenter, et a perverſis interpretationibus eum vindicat I. F. Gronovius de Pec. Vet. 4, 5. p. 290. ſq. *G.*

gentis millibus Corelliae addixerit. Adiicis, posse eos nongentis millibus venire, ac tanto magis
2 quaeris, an, quod gessit, ratum servem. Ego vero servo: quibus ex caussis, accipe. Cupio enim et tibi probatum, et coheredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, maiore officio iubente,
3 secerno. Corelliam cum summa reverentia diligo; primum, ut sororem Corellii Rufi, cuius mihi memoria sacrosancta est; deinde, ut matri meae
4 familiarissimam. Sunt mihi et cum marito eius, Minucio Fusco, optimo viro, vetera iura: fuerunt et cum filio maxima: adeo quidem, ut praetore
5 me ludis meis praesederit. Haec, quum proxime istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere. Ego illi ex praediis meis, quod vellet, et quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne
6 Corelliae quidem possum. Igitur quum obvenisset mihi hereditas, in qua praedia ista, scripsi ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exigentique, ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides, quam ratum habere debeam, quod
7 libertus meus meis moribus gessit? Superest, ut coheredes aequo animo ferant, separatim me vendidisse, quod mihi licuit omnino vendere. Nec
8 vero coguntur imitari meum exemplum. Non

4 *Minucio Fusco)* *Minicio Iusto* ex Mediceo libro dedit Cortius. Dubitabam unius libri fide tam receptam lectionem loco movere. *G.*

Gierigius, Cortio partim obsecutus, dedit *Minicio Fusco.* *S.*

ludis meis praesederit) Alios interdum aliorum nomine praesedisse ludis ostendit hic Cortius ex Sueton. Aug. 45. et Claud. 7. it. Neron. 12, et laudavit Cuperum Obss. 4, 13. *G.*

6 *meis moribus)* Qui coniecturam faceret ex moribus meis, quid facturus tali in re essem: cumque sciret, me hoc non negaturum Corelliae, fecit, quod petebat. Iuris doctores ex *consensu praesumto* talia docent fieri. *G.*

Meis moribus, h. e. ita, ut Corelliae praedia illa non modo statim, sed etiam, quod inprimis Plinianum, pro Secundi portione vili addicerentur. Ceterum intererat Corelliae, hanc portionem sibi statim addici, ne forte coheredes negotium cum alio interim emtore transigerent. *S.*

enim illis eadem cum Corellia iura ſunt. Poſſunt ergo intueri utilitatem ſuam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII.

Libellum poſtulatum ſero mittens, per iocum ſe excuſat, aliosque iocos inſpergit.

C. PLINIVS MINVCIO SVO S.

Libellum formatum a me, ſicut exegeras, quo
amicus tuus, immo noſter, (quid enim non com-
mune nobis?) ſi res poſceret, uteretur, miſi tibi
ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id eſt,
diſperdendi, haberes. Habebis tamen, an emen- 2
dandi, neſcio; utique diſperdendi (ὑμεῖς γὰρ κα-
κόζηλοι) optima quaeque ſi detraxeris. Quod ſi 3
feceris, boni conſulam. Poſtea enim illis ex ali-

8 *eadem cum Corellia*) Opus videtur, hic monere, ne quis τὴν *cum* iungat pronomini *eadem*. *Sunt mihi iura cum marito* jam dixit ſ. 4. nempe amicitiae. *G.*

pro qua mihi fuit) Quanti alii utilitatem faciunt, tanti ego amicitiam, ut magnae mihi utilitatis inſtar ſit, amicum, et veteris benevolentiae memorem etiam cum iactura rei familiaris videri. Iungenda eſt huic epiſtolae quarta decima huius libri. *G.*

XII, 1 *formatum*) non ſimpliciter ſcriptum, ſed ad certam quandam regulam compoſitum. Conf. Cicero de Orat. 2, 9. *S.*

(ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι)) *Si κακόζηλοι eſt a Plinio, legendum puto Ἡμεῖς, et accipiendum cum μιμήσει quadam h. m. *Nos enim,* veſtro iudicio ſcilicet, ſumus κακόζηλοι, *mala affectatione* (quae eſt Fabiana definitio 8, 3, 56.) *per omne dicendi genus peccantes,* — quorum *ingenium iudicio caret, et ſpecie boni fallitur* — *Igitur optima quaeque,* meo iudicio, vos *detrahenda* de ſcriptis noſtris putatis. Si vero utique Ὑμεῖς legendum, malim κακιζότεχνοι, *corruptores artis* per nimiam emendandi diligentiam etc. Vox inſolentior, ſed familiaris noſtro vel ex avunculi ſui H. N. 34, 8. ſ. 19. Vel denique ipſum κακόζηλοι hoc intellectu accipiendum. Aſt, ne quid diſſimulem, primum mihi maxime placebat, tum quod blandius eſt, tum in primis propter ea, quae dicuntur ſ. 4.: et forte nobiscum ſentiet, ſi quis totam Fabii de cacozelo tractationem contulerit. *G.*

Add. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola. Plurimi libri: ὑμεῖς γὰρ οἱ εὔζηλοι. quod genuinum puto. *S.*

detraxeris) Gierigius malit *detrahis*. Non audio. Diſperditur, perit libellus, optimis quibusque detractis. *S.*

3 *illis — ut meis, utar*) Ea, quae tu tanquam κακόζηλα, et nimis tumida expunxeris, in alium

qua occasione, ut meis, utar, et beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo, quod adnotatum in-
4 venies, et suprascripto aliter explicitum. Nam, quum suspicarer, futurum, ut tibi tumidius videretur, quod est sonantius et elatius; non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam et exilius, vel potius humilius et peius,
5 vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar et exagitem? Haec, ut inter istas occupationes aliquid
6 aliquando rideres: illud serio. Vide, ut mihi viaticum reddas, quod impendi, data opera cursore dimisso. Nae tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque ullius pretii esse, cuius pretium reposceris. Vale.

XIII.

Ferocis elegantem epistolam laudat.

C. PLINIVS FEROCI SVO S.

Eadem epistola et studere te et non studere significat. Aenigmata loquor. Ita plane, donec
2 distinctius, quod sentio, enuntiem. Negat enim te studere, sed est tam polita, quae nisi a stu-

librum conferam, et tanquam mea scripta, vel sub meo nomine, edam, vel alii, ut pro suis utatur, dabo: ab iisque, quae tu fastidieris, laudem consequar: quemadmodum propter illum ipsum locum laudabor ab intelligentibus, quem adnotavi, et verbis aliis in interstitio versuum scriptis reddidi. *Nam cum* etc. *G.*

6 *Vide, ut mihi viaticum)* Hic magis etiam quam ante iocatur vir liberalissimus, et multa millia nummum donare solitus. Ceterum *dimissus data opera cursor* illis placebit, quibus forte opus fuerit Latine dicere, quem Romanica lingua *Expressum* vocare solet. Videtur autem cursore dimisso compensare voluisse tarditatem, de qua est in principio epistolae. *G.*

XIII, 1 *et studere te et non studere)* Cortiana et Gierigiana genuino ordine verborum: *et non studere te et studere.* *S.*

2 *quae — non potest)* Puto indicativo modo post relativum, quod caussam significare potest, ideo usum Plinium, ut eo adseveratius negaret. *G.*

Soloecismus, cuius ego Plinium non damnaverim: et absolvit eo

dente, non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, ſi talia per deſidiam et otium perficis. Vale.

XIV.

Firmat liberalitatem ſuperiorem.

C. PLINIVS CORELLIAE SVAE S.

Tu quidem honeſtiſſime, quod tam impenſe et rogas et exigis, ut accipi iubeam a te pretium agrorum non ex ſeptingentis millibus, quanti illos a liberto meo, ſed ex nongentis, quanti á publicanis partem viceſimam emiſti. Invicem ego et 2
rogo et exigo, ut non ſolum quid te, verum etiam quid me deceat, adſpicias, patiariſque, me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obſequi ſoleo. Vale.

XV.

Rem publicam ac amicorum curare honeſtiſſimum eſſe docet.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Requiris, quid agam. Quo noſti, diſtringor officio: amicis deſervio: ſtudeo interdum; quod non interdum, ſed ſolum ſemperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia, 2

dex Mediceus, pro *quae* commode exhibens *quam*, quod ab editoribus poſtponi non debebat. *S.*

XIV, 1 *ex ſeptingentis*) Interpretati ſumus ad 7, 11, 1. Breviter, *ἡ ex* notat proportionem et comparationem cum aſſe. *G.*

a publicanis partem viceſim.) Nimirum *viceſima hereditatum* debetur, ut vectigalia reliqua, publicano. Vid. noſter Paneg. 37, 1. ſqq. Corellia, quae coëmeret agros illos hereditarios, etiam partem hanc publicanorum ab iis emit, et quidem *ex nongentis*, h. e. ut diximus, ea portione, ut as totus aeſtimaretur 900000 nummum. Cedebant igitur publicano HS 45000 ſ. 45 ſeſtertia, qui ſunt floreni Rhenani 2250. *G.*

XV, 2 *Te alia omnia* etc.) Non ita Secundus. Voluit enim

quam quae velis, agere, moleste ferrem, nisi ea, quae agis, essent honestissima. Nam et reipublicae servire negotiis, et disceptare inter amicos,
3 laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium iucundum tibi futurum sciebam. Noveram simplicitatem eius, noveram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum, experior, quum tam iucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI.

Tironem se facile inducturum significat, ut ex via ad Fabatum declinet, et vindicta, quos iusserit, liberet.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Calestrium Tironem familiarissime diligo, et privatis mihi et publicis necessitudinibus implicitum.
2 Simul militavimus, simul quaestores Caesaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum iure praecessit; ego illum in praetura sum consequutus, quum mihi Caesar annum remisisset. Ego in vil-

reipublicae, voluit amicis servire, etsi beatius ei videbatur literarum studiis solum semperque occupari. Bene igitur haec cum antecedentibus cohaerent, nec indigent Gierigianâ διορθώσει. Ceterum *alia omnia* solennis ordo, cui demiror Cortium alterum, *omnia alia*, praeferre potuisse. *S.*

reipublicae servire negotiis) *Cortius ex Mediceo *reipublicae suae negotia curare, et disceptare.* sententia eadem. *G.*

3 *experior*) Non exuit hic vim suam verbum hoc: non simpliciter significat, *audio, comperio;* sed ad experimentum proprie dictum, cum quis de re sua eventu ipso docetur, respicit. *G.*

XVI, 2 *quaestores Caesaris*) Iidem *candidati principis,* cuius mandata ad Senatum perferrent. Vid. Ill. Spanhem. de usu et praest. numm. 10, 5. p. 166. *G.*

liberorum iure) Quod haberet liberos, quibus ego tum carebam. De praerogativis eorum, qui liberos haberent, prae his, qui caelibes essent, vel orbi, iam non opus est ad loca veterum scriptorum disputare, quod studiose hic factum a Cellario; cum observata virorum doctorum collecta sint ICtis, v. g. Ill. Heineccio Antiquit. Iuris 1, 25, 3. sqq. *G.*

annum remisisset) Ut anno uno prius liceret Praeturam gerere, quam lege annali constitu-

las eius ſaepe ſeceſſi; ille in domo mea ſaepe
convaluit. Hic nunc proconſul provinciam Bae- 3
ticam per Ticinum eſt petiturus. Spero, immo
confido, facile me impetraturum, ut ex itinere
deflectat ad te. Si voles vindicta liberare, quos 4
proxime inter amicos manumiſiſti, nihil eſt, quod
verearis, ne ſit hoc illi moleſtum, cui orbem
terrarum circumire non erit longum mea cauſſa.
Proinde nimiam verecundiam pone, teque, quid 5
velis, conſule. Illi tam iucundum, quod ego,
quam mihi, quod tu iubes. Vale.

XVII.

Orationes quoque perinde ac carmina ac hiſtorias recitari poſſe, contra quosdam reprehenſores defendit.

C. PLINIVS CELERI SVO S.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod ſaepe
iam dixi, ut, ſi quid me fugit, ut certe fugit,
admonear. Quo magis miror, quod ſcribis fuiſſe 2
quosdam, qui reprehenderent, quod orationes
omnino recitarem: niſi vero has ſolas non putant
emendandas. A quibus libenter requiſierim, cur 3
concedant (ſi concedant tamen) hiſtoriam debere
recitari, quae non oſtentationi, ſed fidei veritatique
componitur; cur tragoediam, quae non auditorium,
ſed ſcenam et actores; cur lyrica, quae
non lectorem, ſed chorum et lyram poſcunt.
At horum recitatio uſu iam recepta eſt. Num 4

tum eſſet, de qua Lipſ. de Magiſtratt. P. R. 5. Locus claſſicus eſt Cic. Philipp. 5, 17. Unde illud in primis liquet, Conſulatui ſtatutum eſſe annum aetatis tertium et quadrageſimum. *G.*

4 *vindicta liberare*) Ut e Latina libertate, quam manumiſſione privata adeptus eſt, plenam civitatem Romanam conſequatur. Eſt integer titulus in digeſtis 40, 2. *de manumiſſis vindicta*, unde peti poſſunt, quae hic opus ſunt, omnia. *G.*

XVII, 4 *Num ergo culpand.*) Reprehenſus fuerat Plinius, quod

ergo culpandus est ille, qui coepit? Quamquam orationes quoque et nostri quidam, et Graeci le-
5 ctitaverunt. Supervacuum tamen est recitare, quae dixeris. Etiam, si eadem omnia, iisdem omnibus, si statim recites: si vero multa inseras, multa commutes, si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus, adsumas, cur minus probabilis sit caussa recitandi quae dixeris, quam
6 edendi? Sed difficile est, ut oratio, dum recitatur, satisfaciat. Iam hoc ad laborem recitantis pertinet,
7 non ad rationem non recitandi. Nec vero ego, dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto. Ac primum quae scripsi, mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego; mox aliis trado adnotanda, notasque eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissime pluribus recito, ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius,
8 quanto solicitius, intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus iudicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minus commoveris,
9 quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis,

orationes recitaret. Respondet, eadem se ratione facere, qua alii recitent historiam, tragoedias, lyrica. Obiicit adversarius, *At horum recitatio usu iam recepta est;* orationum non item. Plinius respondet, in reliquis etiam initium aliquando factum, rogatque, *Num ergo culpandus est ille, qui coepit ista?* Aliam adhuc responsionem subiicit, nempe se neque primum esse, qui recitet orationem: idem et nostros et Graecos quosdam factitasse etc. *Retinui igitur lectionem antiquam, et a Boxhornio adhuc servatam, reductamque, cum alii mutassent, a Cortio. *G.*

5 *Etiam*) Concedentis est. vid. Index. Male explicat h. l. Otho ad Gisan. Observat. L. L. p. 315. *S.*

eadem omnia) Vid. Gisan. l. l. *S.*

iisdem omnibus) Cortius bene ex Mediceo *si iisdem omnibus*, quod miror Gierigium neglexisse. Mox malim: *si multa commutes*. *S.*

7 *tanto diligentius, quanto solicitius*) Quanto magis solicitus sum de iudicio amicorum, quos ad recitationem audiendam convocavi; tanto diligentius intendo animum, tum antequam ad illos adfero scriptum meum, tum in ipsa recitatione, ubi observo, quid placeat, quid frontem illis corruget etc. *G.*

8 *commoveris*) perturbaris, trepidas. *S.*

tum commutata, non dico plurima, sed omnia
cupis? Utique si latior scena, et corona diffusior.
Nam illos quoque sordidos pullatosque reveremur.
Nonne, si prima quaeque improbari putas, debi- 10
litaris et concidis? Opinor, quia in numero ipso
est quoddam magnum collatumque consilium; qui-
busque singulis iudicii parum, omnibus plurimum.
Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragoe- 11
diarum) si quid forte familiarior amicus tollen-
dum, ipse retinendum arbitraretur, dicere sole-
bat, AD POPVLVM PROVOCO: atque ita ex populi
vel silentio vel adsensu aut suam aut amici sen-
tentiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. 12
Recte an secus, nihil ad me. Ego enim non
populum advocare, sed certos electosque soleo,
quos intuear, quibus credam, quos denique et
tanquam singulos observem, et tanquam non sin-
gulos timeam. Nam quod M. Cicero de stilo, 13
ego de metu sentio. Timor est emendator acer-

9 *Utique*) certe, *wenigstens.* Plinius 5, 7, 2. *Mihi autem defuncti voluntas — — antiquior iure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire.* S.

pullatosque) *Tunica pulla* indutos, quod Verri obiicit Cicero 4, 24. Opportune hic laudavit Cellarius Sueton, Aug. c. 40. ubi *pullatorum* pro concione *turbae* indignatur Augustus. Multa ibi, et hunc ipsum locum dedit Casaubonus. G.

10 *debilitaris et concidis*) Imitatur Tullium suum de fin. 5, 15. *Victi debilitantur, animosque demittunt.* G.

omnibus plurimum) Certe in hac caussa. Cum enim hoc petat orator, populo placere, probari populo: iudicio multitudinis omnino illi standum est. Alioquin si quis simpliciter istam sententiam tribuat Secundo, collectam stultorum multitudinem sapienter iudicare, iniuriam prudentissimo viro fecerit: et aliter ipsum sensisse, quae sequuntur §. 12. declarant. G.

Pro *omnibus* Secundus accuratius scripsisset *cunctis.* S.

11 *ad populum provoco*) Lepide abutebatur notissima formula Quiritium, fidem implorantium populi, aut provocatione certantium. G.

13 *Cicero de stilo*) Respicit illud magistrorum bonorum vocibus decantatum, utinam diligentius a iuventute obsequendo expressum, ex 1 de orat. 33. *Stilus optimus et praestantissimus dicendi effector et magister.* G.

emendator acerrimus) *Asperrimus* ex bonis libris dedit Cortius, quod vel ideo non displicet, quod *limam* saepe adhibet hac in re Plinius, cuius dos est *asperam* esse. G.

Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. Cortium secutus est Gierigius. S.

rimus. Hoc ipſum, quod nos recitaturos cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horreſcimus, circum-
14 ſpicimus, emendat. Proinde non poenitet me conſuetudinis meae, quam utiliſſimam experior: adeoque non deterreor ſermunculis iſtorum, ut ultro te rogem, monſtres aliquid, quod his ad-
15 dam. Nihil enim curae meae ſatis eſt. Cogito, quam ſit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec perſuadere mihi poſſum, non, et cum multis, et ſaepe tractandum, quod placere et ſemper et omnibus cupias. Vale.

XVIII.

Caninio rogatus ſuadet, ut, quam Comenſibus in epulum pecuniam promiſerat, ita disponat, ut ipſe ſuam in alimenta ingenuorum.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus noſtris in epulum obtuliſti, poſt te quoque ſalva ſit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reipublicae ſummam? Verendum eſt, ne dilabatur. Des agros? Ut
2 publici, negligentur. Equidem nihil commodius invenio, quam quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quae in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex meis, longe pluris, actori publico mancipavi: eundem vectigali im-

XVIII, 1 *Deliberas mecum)* Conſulis me. Sic mox *conſultatio.* Vid. Ind. Boſ. in Cornel. Nepot. v. *deliberare.* S.

poſt te — ſit) poſt obitum tuum non alienis rebus, ſed ſemper epulis iſtis reſervetur et impendatur. *E.*

2 *actori publico mancipavi)* Servo publico (ut alii, non ſibi, acquirere poſſet) imaginaria venditione tradidi. Multa hac de re viri docti ad illud Tac. An. 2, 30. *Quia vetere ſenatusconſulto quaeſtio in caput domini prohibebatur, callidus et novi iuris repertor Tiberius mancipari ſingulos* actori publico *iubet: ſcilicet ut in Libonem ex ſervis ſalvo ſenatusconſulto quae-*

posito recepi, tricena millia annua daturus. Per 3 hoc enim et reipublicae fors in tuto, nec reditus incertus, et ager ipse propter id, quod vectigali large supercurrit, semper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, 4 quam donasse videor, erogavisse, quum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, morta- 5 libus aeternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

XIX.

Fanniam, cuius valetudinem dolenter fert, meritis laudibus exornat.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Angit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc, dum adsidet Iuniae Virgini, sponte primum, (est enim adfinis) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam Virgines, quum vi morbi atrio Ve- 2 stae coguntur excedere, matronarum curae cu-

reretur. Hic *mancipat* Plinius *agrum*, qui *longe pluris* esset, quam quingentorum millium, *actori publico*, ut iam esset reipublicae: ab hac illum deinde recipit vectigalem, et promittit *tricena millia* annua, tanquam usuras semisses (6 per centum). Cum autem ager multo plus referat quotannis, quam tricena millia, (*longe* enim *pluris* est, quam quingentorum millium) *semper inveniet, qui exercere illum* et vectigal solvere reip. velit. *G.*

3 *vectigali — supercurrit*) plus quotannis refert, quam vectigal illud impositum. *E.*

Cortius ex Mediceo: *vectigal — supercurrit.* Verum puto: denique agnoscit Forcellinus. *S.*

4 *necessitas vectigalis infregerit*) necessitas pendendi reipublicae vectigalis 30000 annuorum pretium agri minuit. *E.*

5 *muneri — consulere*) latiori sensu, promissis, officio, operae, quam in te recepisti, satisfacere. *E.*

XIX, 2 *Nam Virgines*) Adparet ex talibus locis, Plinium posteritati scripsisse, quia saepiuscule talia monet, quae tum non facile quis ignoraret. Ceterum quod hic *Virgines* simpliciter dicuntur, omisso *Vestales*, et paullo ante *Virgini* (ubi librorum auctoritate *Vestali* delevit Cortius) illud insolitum non esse, et hic ostendit idem Cortius, et probavit vir doctus in Miscell. obss. 4, 3. p. 432. *G.*

ſtodiaeque mandantur. Quo munere Fannia dum ſedulo fungitur, hoc diſcrimine implicita eſt.
3 Inſident febres, tuſſis increſcit, ſumma macies, ſumma defectio: animus tantum et ſpiritus viget, Helvidio marito, Thraſea patre digniſſimus: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum
4 etiam dolore conficiunt. Doleo enim, maximam feminam eripi oculis civitatis, neſcio an aliquid ſimile viſuris. Quae caſtitas illius! quae ſanctitas! quanta gravitas! quanta conſtantia! Bis maritum ſequuta in exſilium eſt, tertio ipſa propter
5 maritum relegata. Nam, quum Senecio reus eſſet, quod de vita Helvidii libros compoſuiſſet, rogatumque ſe a Fannia in defenſione dixiſſet: quaerente minaciter Metio Caro, an rogaſſet, reſpondit, *Rogavi:* an commentarios ſcripturo dediſſet, *Dedi:* an ſciente matre, *Neſciente.* Poſtre-
6 mo nullam vocem cedentem periculo emiſit. Quin etiam illos ipſos libros, quamquam ex neceſſitate et metu temporum abolitos SC. publſcatis bonis, ſervavit, habuit, tulitque in exſilium exſilii cauſ-
7 ſam. Eadem quam iucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum eſt) non minus amabilis, quam veneranda! Erit ſane, quam poſtea uxoribus noſtris oſtentare poſſimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla ſumamus; quam ſic cernentes audientesque miramur, ut illas, quae
8 leguntur. Ac mihi domus ipſa nutare, convulſaque ſedibus ſuis ruitura ſupra videtur, licet adhuc poſteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque factis adſequentur, ut haec non no-
9 viſſima occiderit? Me quidem illud etiam adfli-

5 *Poſtremo*) ut paucis me expediam. Sic mox, ut aliis permultis locis, *denique*. *S.*

6 *abolitos*) Publice in comitio exuſtos, quod monuere iam viri docti ex Tac. Agric. 2. *G.*

7 *miramur*) Genuinum eſt. Senſus: etenim iam nunc eam, dum adhuc vivit, ſic miramur, ut illas, quas nunquam vidimus. Quo magis defunctam mirabimur, uxoribusque noſtris ac nobismetipſis tanquam exemplum omnium virtutum oſtentabimus. *S.*

8 *noviſſima occiderit*) Eo

git et torquet, quod matrem eius, illam (nihil possum illustrius dicere) tantae feminae matrem, rursus videor amittere, quam haec, ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque et novo pariter et rescisso vulnere adficiet. Utramque co- 10
lui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis, 11
quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX.

Taciti librum, a se notatum, remittit; in suo libro vicem exspectat, et amicitia illius, studiorumque ac famae societate delectatur.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Librum tuum legi, et, quam diligentissime potui, adnotavi, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam et ego verum dicere adsuevi, et tu libenter audire. Neque enim ulli patientius

sensu, quo Cremutius Cordus *Cassium Romanorum ultimum* dixerat apud Tac. An. 4, 34. ubi plura Lipsius. *G.*

9 *quod matrem — — adficiet)* Fannia ita similis erat matri (*reddebat* et *referebat* eam) ut plane eadem videri posset. Ergo Fannia defuncta mater eius *rursus* quasi amittitur. Haec sic cogitabat Plinius. Sed in conformatione huius sententiae acumen amabile expendant, quibus utique curae est acumen aliquod ingenii. Utinam tamen, si verum quaerimus, non ad lusum usque verborum, ut fit, processisset iucundissimus Plinius. *E.*

10 *nec discerni volebant)* neutra cupiebat alteri praeferri quacunque re. *E.*

solatium — ultor) De illo vid. 3, 11, 3. de hoc 9, 13. *G.*

non feci — paria) Intellige *acceptis expensa;* rationum enim verbum esse, statim ipse indicat, cum *solvendi tempora* optat. *G.*

11 *non querar)* Excerpta Brummer. *nihil querar,* quod verum puto. *S.*

XX, 1 *eximenda)* Gesneriana *examinanda*, negligentiâ, ni fallor, operarum. Itaque correxi. *S.*

reprehenduntur, quam qui maxime laudari me-
2 rentur. Nunc a te librum meum cum adnota-
tionibus tuis exspecto. O iucundas, o pulchras
vices! Quam me delectat, quod, si qua posteris
cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concor-
3 dia, simplicitate, fide, vixerimus! Erit rarum
et insigne, duos homines, aetate propemodum
aequales, non nullius in literis nominis (cogor
enim de te quoque parcius dicere, quia de me
4 simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equi-
dem adolescentulus, quum iam tu fama gloriaque
floreres, te sequi, tibi *longo, sed proximus, in-
tervallo* et esse et haberi concupiscebam. Et erant
multa clarissima ingenia: sed tu mihi (ita simili-
tudo naturae ferebat) maxime imitabilis, maxime
5 imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod,
si quis de studiis sermo, una nominamur; quod
de te loquentibus statim occurro. Nec desunt,
6 qui utrique nostrum praeferantur. Sed nihil in-
terest mea, quo loco iungimur. Nam mihi pri-
mus, qui a te proximus. Quin etiam in testa-

3 *aetate propemodum aequales*) Aucius Cortiana, *aetate, dignitate propemodum aequales*: Gierigiana, *aetate et dignitate propemodum aequales*. Mihi nostra lectio videtur praeferenda. Inter homines enim doctrinae laude florentes non tam dignitatis s. honorum in republica aequalitas, quam annorum nominisque in literis invidiam gignere solet. *S.*

4 *longo, sed proximus*) Ex Aen. 5, 320. Non *secundum* se vocat, quod plus est, sed *proximum*. Sic apud Horat. 1, od. 12, 20. *Proximos* Iovi (cui tamen *nihil secundum nascitur*) *honores occupavit Pallas*. *G.*

Similia sunt passim in Quintil. ut lib. 10, 1, 86. *E.*

ita similitudo naturae) Haec adiicit, ne vulgari imitatorum vitio illud quod deterrimum est arripuisse, vel certe, dum se extenuat, Tacitum simul deprimere videatur: ideo etiam cum *imitabili* coniungit *imitandum*. *G.*

5 *quod de te — occurro*) Excerpta Brummeriana auctius: *quod ego de te, tu de me loquentibus statim occurris*. Verum, ni fallor: nec, opinor, minus modestum. *S.*

6 *iungimur*) Exspectes *iungamur*. *S.*

qui a te proximus) Sic restituit e bonis libris Cortius. *Nihil*, inquit Plinius, *interest mea, quo loco iungamur*, modo iungamur, neque inter te et me quisquam interponatur. Nam *primus* ille *mihi* videtur, *qui a te proximus*. Eum cum me faciant omnes; licet alios praeponant tibi, mihi tamen non-eripient, ut non ob id ipsum primus mihi videar et sat honoratus mortalis, quod a te ponor proximus. *G.*

mentis debes adnotaſſe: niſi quis forte alterutri noſtrum amiciſſimus, eadem legata, et quidem pariter, accipimus. Quae omnia huc ſpectant, 7
ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos ſtudia, mores, famá, ſuprema denique hominum iudicia conſtringant. Vale.

XXI.

Conſilio de curandis oculis ſe pariturum ſcribit, et pro gallina iocabundus gratias agit.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Pareo, collega cariſſime, et infirmitati oculorum, ut iubes, conſulo. Nam et huc, tecto vehiculo undique incluſus, quaſi in cubiculo, perveni, et non ſtilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, ſed abſtineo, ſolisque auribus ſtudeo. Cubi- 2
cula obductis velis opaca, nec tamen obſcura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus feneſtris, tantum umbrae, quantum luminis, habet. Sic paullatim lucem ferre condiſco. Ba- 3
lineum adſumo, quia prodeſt: vinum, quia non nocet; parciſſime tamen. Ita adſuevi, et nunc cuſtos adeſt. Gallinam, ut a te miſſam, libenter 4
accepi; quam ſatis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguiſſimam vidi. Vale.

adnotaſſe) animadvertiſſe. *E.* *niſi quis forte* etc.) Haec ita dispone: etiam in teſtamentis eadem legata et pariter accipimus, niſi quis forte etc. Nam amiciori maiora legata ſcribi ſolent. *E.*

7 *ſtudia, mores, fama*) Quam venuſte iungit et colligit, quae ſeparatim adhuc poſuerat! *G.*

XXI, 1 *collega*) In Conſulatu et in praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5. Forte ipſo collegii anno iſta ſcripſit, aut ſcripſiſſe fingit: quamquam ſeceſſus ſuadet aliud. Antiquiores *collegae* nomen in Auguratu praeſertim, cuius perpetuus honos eſſet, uſurparunt; in reliquis, ipſo tantum curationis tempore. *G.*

et non ſtilo modo) Cortius et Gierigius: *et hic non ſtilo modo.* Bene. *S.*

3 *Balineum — prodeſt*) Adſcripſit Cellarius Celſi locum 6, 6. *Curari oculos balneo, fotu, vino, vetuſtiſſimus auctor Hippocrates memoriae prodidit.* Porro *cuſtodem*, quem adeſſe ait, medicum, uxorem, libertum, ſervum, amicum denique intelligere licet. *G.*

XXII.

Aperte commendat, cui non nominato tribunatum impetraverat.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Minus miraberis, me tam inſtanter petiſſe, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum ſcieris, quis ille qualisque. Poſſum autem iam tibi et nomen indicare, et deſcribere ipſum, poſtquam
2 polliceris. Eſt Cornelius Minucianus, ornamentum regionis meae, ſeu dignitate, ſeu moribus. Natus ſplendide, abundat facultatibus, amat ſtudia, ut ſolent pauperes. Idem rectiſſimus iudex, for-
3 tiſſimus advocatus, fideliſſimus amicus. Accepiſſe te beneficium credes, quum propius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII.

Proſocerum monet, ut domi proconſulem exſpectet, nec obviam ei procurrat.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Gaudeo quidem eſſe te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi poſſis: ſed, ut perſeveres eſſe tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum laboris iniungas. Quin immo de-

XXII, 1 *ſcieris)* audiveris, cognoveris ex me. *E.*

2 *ut ſolent pauperes)* Sic Athenienſes *φιλοσοφίᾳ καὶ πενίᾳ σύντροφοι* a Lucianeo Nigrino vocantur: et ad *bonae mentis paupertatem ſororem*, quae eſt apud Petron. c. 84. multa in hanc ſententiam viri docti. *G.*

Oppoſitio in his: *abundat facultatibus; amat ſtudia, ut ſolent pauperes.* Acer enim ſtudiorum amor raro eorum, qui facultatibus abundant. Apte laudavit Gesnerus locos illos Lucianeum et Petronianum. *S.*

3 *omnibus honoribus — — parem)* qui omnes honores, omnes titulos ſuſtineat; immo talem, cuius virtutibus omnes honores inferioros dicerem, niſi ſumma viri modeſtia obſtaret. *S.*

XXIII, 1 *fortem)* validum, tam bona valetudine. *E.*

nuntio, ut illum et domi, et intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exspectes... Etenim 2 quum a me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV.

Numidiae mortem nuntiat, et ex heredibus nepotem, eiusque educationem laudat.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Numidia Quadratilla paullo minus octogesimo aetatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore et robusto. Decessit ho- 2 nestissimo testamento. Reliquit heredes, ex besse nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiarissime diligo; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, 3 conspicuus forma, omnes sermones malignorum et puer et iuvenis evasit: intra quartum et vicesimum annum maritus, et, si deus adnuisset, pater. Vixit in contubernio aviae delicatae severissime, et tamen obsequentissime. Habebat illa pantomi- 4 mos fovebatque effusius, quam principi feminae conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non

2 *Etenim — — remisisset*) Praeclara sententia! quasi quaedam stellula, qua vel brevissimam epistolam, ut tamen aliquo in loco splendeat, distinguit. Haec talia tironibus commendari et illustrari maxime debent. *E.*

XXIV, 1 *Numidia*) Excerpta Brummer. *Ummidia*, quod verum. Vid. ad 6, 11, 1. *S.*

2 *nepotem*) Numidium Quadratum, de quo 6, 11. *G.*

nec iis tantum — amandum) sed alienis quoque tali prosequendum amore, quali propinquos prosequi solemus. *S.*

3 *omnes sermones — evasit*) Commentarii instar esse possunt, quae Cicero Or. pro Coel. 5. de Coelio notavit. *E.*

4 *non domi*) Privatim itaque, cum theatra essent publica. Sic *in hortis Praetoris ludi spectati* Quint. 3, 6, 18. *G.*

5 domi ſpectabat; nec illa exigebat. Audii ipſam,
quum mihi commendaret nepotis ſui ſtudia, ſole-
re ſe, ut feminam in illo otio ſexus, laxare ani-
mum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos
ſuos; ſed quum factura eſſet alterutrum, ſemper
ſe nepoti ſuo praecepiſſe, abiret, ſtuderetque:
quod mihi non amore eius magis facere, quam
6 reverentia videbatur. Miraberis, et ego miratus
ſum. Proximis ſacerdotalibus ludis, productis in
commiſſione pantomimis, quum ſimul theatro ego
et Quadratus egrederemur, ait mihi: *Scis, me
hodie primum vidiſſe ſaltantem aviae meae liber-
7 tum?* Hoc nepos. At, hercule, alieniſſimi ho-
mines in honorem Quadratillae, (pudet me dixiſſe
honorem) per adulationis officium, in theatrum
curſitabant, exſultabant, plaudebant, mirabantur:
ac deinde ſingulos geſtus dominae cum canticis
reddebant; qui nunc exiguiſſima legata, theatra-

5 *Audii ipſam, quum* etc.) Cicero de Orat. 2, 90. *audivi — — Metrodorum, quum de his ipſis rebus disputaret.* S.

otio ſexus) et aetatis: talis enim et alea ludunt ſenes. Sic *γεροντικῶς luſiſſe* ſe ſcribit ad Tiberium Auguſtus Sueton. c. 71. G.

reverentia) Illa nimirum, quam *puero* etiam *deberi maximam* Iuvenalis ait 14, 47. Et *peccaturo obſtet tibi filius infans.* G.

6 *in commiſſione*) Cum committerentur ac certamen inirent: proprium ludicris pariter ac ſeriis certaminibus verbum. G.

7 *pudet me dixiſſe*) Dicere coepit, *homines alieniſſimos* (quos nepoti opponit, nulla cognatione coniunctos) in theatrum veniſſe, quoties ſaltarent Quadratillae pantomimi, idque feciſſe *in honorem Quadratillae:* hoc vero corrigit, *honorem* dicere non vult; *adulationis officium* ſubſtituit. Nempe heredipetae, inter alias artes ſuas, captabant ita Quadratillam, ut viderent, laudarent, illius pantomimos; quemadmodum contra apud Lucian. de merc. cond. p. 469. Gr. crimen eſt, non laudaſſe ſaltantem ſervulum. Hunc igitur Plinius negat honorem eſſe Quadratillae habitum; adulationem vocat. Hanc adulandi indignitatem deinde deſcribit graphice: *curſitabant* in theatrum, *exſultabant* quaſi gaudio, quoties bene rem gerere viderentur pantomimi; *plaudebant* voce, manu; *mirabantur* artem illorum, quam admiratione dignam non negaverit, qui Luciano iſtam deſcribenti credit in libello περὶ ὀρχήσεως; *reddebant dominae* illorum Quadratillae et repetito quaſi ſpectaculo exhibebant *geſtus*, quos modo viderant, *cum canticis* et modis, ad quos illi ſaltaverant; eoque modo teſtamentum ſuae Reginae mereri ſtudebant. At fruſtrati ſunt egregie: *nunc* enim *exiguiſſima legata* etc. G.

lis operae corollarium, accipient ab herede, qui non spectabat. Quorsum haec? Quia soles, si 8
quid incidit novi, non invitus audire: deinde, quia iucundum est mihi, quod ceperim gaudium, scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctae, honore optimi iuvenis: laetor etiam, quod domus aliquando C. Cassii, huius qui Cassianae scholae princeps et parens fuit, serviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, et 9
decebit, rursusque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus iuris ille consultus. Vale.

XXV.

Quam docti viri sub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Iunioris docet.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

O quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit et subtrahit famae! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt; quum illi, qui tacent, hoc amplius praestent, quod maximum opus silentio

corollarium) Recte cum theatrali opera iungitur. Docet enim Varro, dictum *corollarium a corollis, cum placuerunt actores, in scena dari solitis*, de L. L. p. 42, 2. Sed haec et plura, quae hic dedit Cellarius, commodius leguntur in Lexicis. G.

8 *Quorsum haec? Quia)* "Brevius, sed eadem sententia Cortius, *Haec, quia soles* etc. G.

Cassianae scholae) Cui *Proculeiana* se opposuit. De utraque viri docti ad Pomponii enchiridion. G.

9 *Implebit — et decebit)* Eadem fere vis utriusque verbi: *implet* enim domum, qui satis magnus est, ut proportionem ad eam habeat. Sic Paneg. 15, 4. *quod denique tectum magnus hospes impleveris*, ubi vid. G.

rursusque — — reddet) pleonasmus. Saepe sic *rursus* cum verbis a *re* incipientibus iungitur. Vid. interpr. ad Liv. 9, 27, 1. epit. 14. ad Iul. Caes. de B. G. 4, 4. S.

XXV, 1 *maximum — reverentur)* h. e. studia literarum colunt taciti. Nam hoc silentio ostendunt, se literas non sui commodi caussa, sed propter ipsarum praestantiam colere, in quo multo sunt honestiores et li-

2 reverentur. Expertus ſcribo, quod ſcribo. Te-
rentius Iunior, equeſtribus militiis, atque etiam
procuratione Narbonenſis provinciae integerrime
functus, recepit ſe in agros ſuos, paratisque ho-
3 noribus tranquilliſſimum otium praetulit. Hunc
ego, invitatus hoſpitio, ut bonum patrem familiae,
ut diligentem agricolam intuebar, de his loquu-
turus, in quibus illum verſari putabam: et coe-
peram, quum ille me doctiſſimo ſermone revoca-
4 vit ad ſtudia. Quam terſa omnia! quam Latina!
quam Graeca! Nam tantum utraque lingua va-
let, ut ea magis videatur excellere, quam cum
maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum
tenet! Athenis vivere hominem, non in villa,
5 putes. Quid multa? Auxit ſolicitudinem meam,
effecitque, ut illis, quos doctiſſimos novi, non
minus hos ſeductos et quaſi ruſticos verear.
6 Idem ſuadeo tibi. Sunt enim, ut in caſtris, ſic
etiam in literis noſtris plures cultu pagano, quos
cinctos et armatos, et quidem ardentiſſimo inge-
nio, diligentius ſcrutatus invenies. Vale.

XXVI.

Morbo amici admonitus, hortatur, ut tales ſani perſeveremus, quales nos futuros infirmi profitemur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit,

beraliores iis, qui ſuae gloriae et famae cauſſa *ſtudia ſua proferunt.* *E.*

2 *equeſtribus militiis)* Egregie illuſtrarunt hunc locum viri docti adſcripto Sueton, Claud. c. 25. *Equeſtres militias ita ordinavit, ut poſt cohortem alam, poſt alam tribunatum legionis daret*, laudatoque Schelio ad Hygin. de caſtramet. p. 69. ſq. Breviter *equeſtres militiae* ſunt equitum Romanorum in ipſis legionibus, et inter pedites, praefecturae. *G.*

paratisque) Al. *ſperatisque.* Minus efficaciter ad laudem Terentii. Maioris enim animi, otium praeferre *paratis* honoribus, quam *ſperatis*. Ultima litera vocis praegreſſae adhaereſcens inſequenti illam lectionem peperit. *S.*

3 *coeperam)* ſcil. cum eo colloqui de rebus ruſticis. *E.*

5 *ſeductos)* qui rure et in agrorum quaſi ſeceſſu vivunt. *E.*

6 *Sunt enim, ut* etc.) Locus acute inventus, ſed paululum contortus. *E.*

optimos eſſe nos, dum infirmi ſumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido ſolicitat? Non amoribus ſervit, non appetit honores, opes 2
negligit, et quantulumcunque, ut relicturus, ſatis habet. Tunc deos, tunc hominem eſſe ſe meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit, ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur et fontes. Haec ſumma curarum, ſumma votorum; mollem- 3
que in poſterum et pinguem, ſi contingat evadere, h. e. innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ergo, quod pluribus verbis, pluribus 4
etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breviter tibi mihique praecipere, ut tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII.

An aliquid ſpectra ſint, ita quaerit, ut exemplis Curtii Rufi, et Athenodori philoſophi, tum domeſticorum ſuorum adfirmare videatur.

C. PLINIVS SVRAE SVO S.

Et mihi diſcendi, et tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe

XXVI, 1 *aut avaritia aut libido*) Probabiliter ſuſpiceris, Plinium ſcripſiſſe, *aut avaritia, aut ambitio, aut libido.* His optime reſpondent, quae ſequuntur. Media cur exciderint, ſponte apparet. Idem placet Gierigio. *S.*

2 *ſermonibus — attendit — alitur*) Notanda conſtructio. *S.*

3 *mollem — pinguem*) Non ſatis aſſequor, quid Plinius ſecutus ſit, cum *mollem* et *pinguem vitam*, quae ex communi latinae linguae conſuetudine in vitio ponitur, nunc ipſe *innoxiam beatamque* interpretetur. *E.* Communem illam latinae linguae conſuetudinem non novi, mirorque hîc haeſiſſe virum doctiſſimum, qui *pingue otium*, *pinguem ſeceſſum* ſaepe laudari bene ſciret. Mollis vita pinguisque opponitur ei, quam occupationes omnis generis perturbant, quam ſolicitat, nunc avaritia, nunc ambitio, nunc libido. Talem vitam innoxiam beatamque vocari, quid mirum? *S.*

4 *pluribus — pluribus*) Praeſtat, ut gravius, Cortii et Gierigii, *plurimis — plurimis. S.*

XXVII Vid. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.

aliquid phantasmata, et habere propriam figuram
numenque aliquod putes, an inania et vana ex
2 metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse cre-
dam, in primis eo ducor, quod audio accidisse
Curtio Ruso. Tenuis adhuc et obscurus obtinenti
Africam comes haeserat: inclinato die spatiabatur
in porticu: offertur ei mulieris figura humana
grandior pulchriorque: perterrito, *Africam se,
futurorum praenuntiam*, dixit: *iturum enim Ro-
mam, honoresque gesturum, atque etiam cum
summo imperio in eandem provinciam reversu-
3 rum, ibique moriturum.* Facta sunt omnia. Prae-
terea accedenti Carthaginem, egredientique navem,
eadem figura in litore occurrisse narratur. Ipse
certe implicitus morbo, futura praeteritis, adver-
sa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum
4 desperante, proiecit. Iam illud, nonne et magis
terribile, et non minus mirum est? quod expo-
5 nam, ut accepi. Erat Athenis spatiosa et capax

1 *phantasmata)* Non nego, *phasmata* bonum verbum esse, et huic rei aptum, quod vel veteres Glossae docent, in quibus Φάσμα *mostellum* est, diminuta a *monstro* appellatione, qua ipsa hac epistola Plinius utitur; et notum *Phasma*, Menandri fabula, quae *Mostellariam* Plauti peperit. Sic in Luciani philopseude p. 336. Gr. Καὶ τὰ ἄλλα φάσματα ἠφανίσθη κ. τ. λ. Quin p. 347. in fabula, quam haec Athenodori exclusisse videtur, φάσματος nomen bis occurrit. Sed hoc non eo valet, ut cum Casaubono hic castrata voce *phasmata* legamus pro *phantasmata*, quod omnes in universum libros habere docet Cortius, et quod sacris viris hoc sensu placuit Matthaeo 14, 26. et Marco 6, 49. *G.*

numen aliquod) vim quandam et potentiam divinam, θειότητα, qualis cernitur futurorum praesagitione etc. *S.*

2 *Curtio Ruso)* Vitam eius, neque hac dissimulata fabula, breviter enarrat Tacitus Annal. 11, 21. *G.*

iturum enim) Hoc *enim* respicere potest ad verba, *futurorum praenuntiam;* haec firmat ipsa denuntiatione. *Gruteri igitur coniectura, *eum*, non opus est. *G.*

5 *Erat Athenis)* In Luciani Philopseude [cap. 35. vid. Böttiger *über Furienmasken* p. 51. *E.*] narratur, quod iam indicavi, fabella huic gemina, nisi quod Corinthi scena, non Athenis; quod pro Athenodoro Arignotus Pythagoricus est; et quod illud monstrum Protei cuiusdam instar in varias se species mutat. Ceterum ad ossa insepulta deductus, ut hic Athenodorus, ita illic Arignotus, quibus sepultis, quies reddita et salubritas domui ad eum diem pestilenti. *G.*

domus, ſed infamis et peſtilens. Per ſilentium
noctis ſonus ferri, et, ſi attenderes acrius, ſtrepi-
tus vinculorum longius primo, deinde e proximo
reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie
et ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti
capillo; cruribus compedes, manibus catenas ge-
rebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes 6
diraeque noctes per metum vigilabantur: vigiliam
morbus, et, creſcente formidine, mors ſequeba-
tur. Nam interdiu quoque, quamquam abſceſſe-
rat imago, memoria imaginis oculis inerrabat,
longiorque cauſſis [timoris] timor erat. Deſerta
inde et damnata ſolitudine domus, totaque illi
monſtro relicta: proſcribebatur tamen, ſeu quis
emere, ſeu quis conducere, ignarus tanti mali,
vellet. Venit Athenas philoſophus Athenodorus, 7
legit titulum: auditoque pretio, quia ſuſpecta vi-
litas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilomi-
nus, immo tanto magis conducit. Ubi coepit
adveſperaſcere, jubet ſterni ſibi in prima domus
parte, poſcit pugillares, ſtilum, lumen: ſuos
omnes in interiora dimittit, ipſe ad ſcribendum,
animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens
audita ſimulacra et inanes ſibi metus fingeret.

idolon) Refugit adhuc Latinam appellationem *ſpectri*, qua εἴδωλον Graecorum donaverat Catius, deriſam nempe a Tullio fam. 15, 16.: ſed poſtea in uſum etiam ſerio loquentium receptam. *G.*

ſenex macie et ſqualore confectus) Luciano αὐχμηρὸς, κομήτης, μελάντερος τοῦ ζόφου. *G.*

6 *longiorque cauſſis* etc.) quia et interdiu timebant, cum ſpectrum non apparebat. Satis erat tamdiu tremere, quamdiu ſpectrum, cauſſa timoris, aderat, nempe per noctem. Caeterum acutula eſt haec omnis appendix, ἐνθύμημα habens concinnum, quod ex ingenii quodam radio ſplenderet. *E.*

[*timoris*]) Incluſit uncis, ut ſuſpectum, Geſnerus, quod abeſt in libris bonae notae, commodeque ſubauditur. Omiſerunt Cortius et Gierigius. Mox malit N. Heinſius *damnata ſolitudini.* Sed *damnari* caſum ſextum poenae legitime admittit. *S.*

7 *legit titulum*) Tabellam, in qua proſcriptio. Vid. Heinſ. ad illud Petron. c. 38. extr. *Hoc titulo auctionem proſcripſit.* *G.*

ſterni ſibi) Non dormiendi cauſſa, ſed ſtudendi, cui rei etiam lectos adhibebant. Vid. Burmann. ad Quintil. 10, 3. p. 936. *G.*

8 Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde
concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere
oculos, non remittere stilum, sed obfirmare ani-
mum, auribusque praetendere: tum crebrescere
fragor, adventare etiam, ac iam ut in limine, iam
ut intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitque
9 narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digi-
to, similis vocanti: hic contra, ut paullum exspe-
ctaret, manu significat, rursusque ceris et stilo
incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat:
respicit rursus idem, quod prius, innuentem: nec
10 moratus, tollit lumen, et sequitur. Ibat illa len-
to gradu, quasi gravis vinculis: postquam defle-
xit in aream domus, repente dilapsa deserit co-
mitem: desertus herbas et folia concerpta signum
11 loco ponit. Postero die adit magistratus, monet,
ut illum locum effodi iubeant. Inveniuntur ossa
inserta catenis et implicita, quae corpus aevo
terraque putrefactum nuda et exesa reliquerat
vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus post-
12 ea rite conditis manibus caruit. Et haec quidem

8 *auribusque praetendere*) *Auribus praetendere animum* significat obstinatione quadam studendi impedire ne audiamus, certe audire nobis videamur, aliquid, ut qui manum vel ceram adeo praetendit. *Durum hoc videbatur Cl. Marklando ad Stat. Silv. 5, 23. quare legere nos volebat *acriusque pertendere*, eleganter utique; et forte melius consuluisset famae Plinius, si ita potuisset. Verum ut forte nimis audax fuit Plinius, qui ita posuerit; sic mutare contra omnes libros, audax ipsum quoque videtur. Et iam commonefecit virum doctum Cortius illius Sallustiani Catil. 58, 2. *Timor animi auribus officit.* G.

Aeg. Forcellinus, Cortio accedens: „h. e. animum et constantiam quasi in custodiam aurium praetendere, ne sonitu „strepituque percellerentur. *Prae„tendere* hic a militia ductum „videtur, cum castra aut acies „contra hostem, et ad custodiam „limitum tenduntur. Tacit. 2. „Hist. c. 6. Quidquid castrorum „Armeniis praetenditur. Pacat. „in Paneg. Theodos. c. 10. Vix „Iberum tuum viderat, iam Istro „praetendebas. Claudian. de B. „Get. vers. 416. extremis legio „praetenta Britannis." *S.*

etiam) languidum hic, meliusque alii: *adventare, et iam ut in limine* etc. *S.*

10 *concerpta*) Gierigius: hinc inde carpta, evulsa. Immo est discerpta. *S.*

11 *rite conditis manibus*) Nempe ipsi manes vel anima condi et sepeliri putantur, et ad quietem redigi, una cum corpo-

adfirmantibus credo. Illud adfirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli iacentes repe-
riuntur. Exiguum temporis medium, et rursus 13
simile aliud priori fidem fecit. Puer in paedagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; et qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos
dies ostendit. Nihil notabile sequutum, nisi for- 14
te, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo haec acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio eius datus a Caro de me libellus inventus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos

re vel ossibus. Hinc preces insepulti Archytae apud Horatium Od. 1, 28. Praeclare plebis antiqua persuasione usi superiorum seculorum sacrificuli, qui Christiani nominis professionem nugis id genus sexcentis interpolare ausi sunt. Sed hoc non agimus. G.

12 *ipse — tonsus*) Sua forte, vel alterius aut conscii, aut fraudem ipsi quoque molientis, manu. G.

13 *in paedagogio*) Nihil obstare videtur, quo minus *paedagogium* et hic et alias capiamus pro loco, ubi educantur pueri elegantiores beatae familiae. Indicare poterit, si quis legerit, quae disputantur ad Sueton. Neron. 28. Hic illud praesertim observandum, quod *mistus pluribus dormit* puer: ergo in loco, ubi plures sunt etc. G.

14 *datus a Caro)* Metio Caro, illo nobili delatore, de quo 1, 5, 3. et 7, 19, 5. G.

reis — submittere capillum) Hoc est, alere et crescere pati, tanquam partem *squaloris* illius, propter quem etiam *sordidati* in publicum prodeunt. Poterat etiam cogitare, si ita ei libuisset, de naufragorum voto, qui capillum vovent, dum metuunt, ac ponunt defuncti periculo, qua de re viri docti ad Petron. c. 103. Poterat ex coniectorum disciplina etiam boni quidpiam suspicari. Sane Artemidorus 1, 23. postquam de naufragorum et convalescentium ex magno morbo tonsura dixit, subiicit ista: Κείρεσθαι ὑπὸ κουρέως ἀγαθὸν πᾶσιν ἐπ᾽ ἴσης δηλοῖ. Ἐςι γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καρῆναι καὶ τὸ χαρῆναι, κατὰ παραλλαγὴν ςοιχείου, ἐκδέξασθαι. καὶ μέντοι οὐδεὶς ἐν περιςάσει πονηρᾷ, ἢ συμφορᾷ τινι καθεςὼς, κείρεται, ἀλλ᾽ οἷς μάλιςα μέλει εὐπρεπείας, ἀλύποις τε καὶ οὐκ ἀπόροις. Sed illud primum cogitare debebat videlicet, pueros petulantia vel quacumque malitia fucum fecisse. G.

depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse.
15 Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna
res est, quam diu multumque consideres: ne ego
quidem indignus, cui copiam scientiae tuae fa-
16 cias. Licet etiam utramque in partem, ut soles,
disputes: ex alterà tamen fortius, ne me suspen-
sum incertumque dimittas, cum mihi consulendi
caussa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII.

Reprehensus a nonnullis, quod nimium amicos laudet; amore se et benignitatis officio tuetur.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Ais, quosdam apud te reprehendisse, tanquam
amicos meos ex omni occasione ultra modum lau-
2 dem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid
enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt ta-
men, isti, qui amicos meos melius me norint?
Sed ut norint; quid invident mihi felicissimo
errore? Ut enim non sint tales, quales a me
praedicantur; ego tamen beatus, quod mihi vi-
3 dentur. Igitur ad alios hanc sinistram diligen-
tiam conferant (nec sunt parum multi) qui car-
pere amicos suos iudicium vocant: mihi nun-
quam persuadebunt, ut meos amari a me nimium
putem. Vale.

XXVIII, 1 *tanquam*) Aldi *quod* a glossatore profectum. vid. ad 3, 9, 33. *S.*

Agnosco — amplector) Non modo agnosco illud crimen esse, sed et mihi imputo, eiusque culpam tribuo. Hinc sequentia: *Quid enim honestius culpa benignitatis?* *E.*

Melius Gierigius: „*Agnosco* vox „eorum, qui aliquid concedunt, „verum esse fatentur. *amplector,* „eo delector." *S.*

2 *felicissimo errore*) Sic dedit e libris Cortius, et sic hanc aetatem, ipsumque nostrum, usos *invidendi* verbo, post alios ad Quintil. 9, 3, 1. itemque in thesauro, qui prae manibus est, novo Latinae linguae ostendimus. De usu nostri index consuli potest. *G.*

3 *diligentiam*) severitate censoria inquirendi in alios, laudemque iis debitam ad amussim exigendi. *S.*

XXIX.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est via Tiburtina intra primum lapidem (proxi- 2
me adnotavi) monimentum Pallantis, ita inscriptum: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Equidem numquam sum mira- 3
tus, quae saepius a fortuna, quam a iudicio proficiscerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica et inepta, quae interdum in hoc coenum, in has sordes abiicerentur: quae denique ille furcifer et recipere ausus est, et recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris prodere. Sed quid indignor? Ri- 4
dere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXIX, 1 *deinde ridebis*) Post vices quasdam risus et indignationis, risus tandem obtinebit. *Repetitionem elegantem, Plinianamque restituit, omissam a quibusdam, Cortius. *G.*

2 *Pallantis*) Liberti Claudii Caesaris, de quo plura 8, 6. ubi etiam lucem accipiet, si quid forte hic obscurum maneat. *G.*

centies quinquagies, cuius) Apparet etiam ex hoc loco verum esse, quod inprimis Gronovius docuit, *sestertium* cum numerandi adverbiis esse singulare neutrius generis: refertur enim ad illud pronomen *cuius*. Ceterum ex Eisenschmidiana computatione, quam et accuratissimam et facillimam eandem deprehendisse mihi videor, *centies quinquagies sestertium* aequat florenos Rhenanos 750000 sive imperiales 500000; non sane contemtibilis pro liberto pecunia, quae si quincuncibus collocari possit, imperiales reddat quotannis 25000. *G.*

3 *mimica*) Hoc vult, non maioris facienda fortunae, quae vulgo vocantur, bona, si in hominem adeo indignum incidant, quam regium forte pallium in humeris mimi. Sic nempe etiam Paneg. 16, 3. *mimicos currus* de falsa triumphi adsimulatione dixit: utroque loco de *inimicis* somniarunt quidam librarii. *G.*

4 *Ridere satius est* etc.) Cortius cum Gierigio: *Ridere satius, ne se magnum aliquid* etc. quod verum. *S.*

XXX.

Dolet, amici studia amisso discipulo impedita, nec sua in secessu tranquilliora esse significat, quamquam Demostheneis amicus comparaverit.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optimae spei amisisti, cuius et valetudine et morte impedita studia tua quidni sciam? quum sis omnium officiorum observantissimus, quumque omnes,
2 quos probas, effusissime diligas. Me huc quoque urbana negotia persequuntur. Non desunt enim,
3 qui me iudicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelae rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo iure abutuntur. Instat et necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeo
4 rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex caussis precario studeo: studeo tamen. Nam et scribo aliquid et lego: sed quum lego, ex comparatione sentio, quam male scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii orationi Demosthenis κατὰ
5 Μειδίου confers; quam sane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut aemularer (improbum enim ac paene furiosum) sed tamen imitarer et sequerer, quantum aut diversitas ingenio-

XXX, 2 *persequuntur*) Gesneriana: *prosequuntur*, qua auctoritate, nescio. Videtur profectum ab negligentia operarum. Itaque mutavi. *S.*

Non desunt enim) *Sic Aldus dedit: sunt *enim* Mediceus apud Cortium. *Non delectant,* quod inculcatur post *persequuntur,* abest in optimis plerisque. *G.*

3 *auribus — abutuntur*) Ipsum illud *suo iure* indicat, *abuti* hic non ad vitiosum et malum usum pertinere; sed nihil aliud sibi velle, quam pro arbitrio et vehementer uti. *G.*

4 *libellos de ultione Helvidii*) De quibus 9, 13. *Oratio Demosthenis contra Midiam* exstat, eum, a quo orator Bacchanaliorum die festo pugnis in theatro caesus fuerat. *G.*

5 *aemularer — imitarer*) Verba satis alioqui vicinae significationis hic distinguuntur, ut *aemulari* studium exaequandi, vel superandi adeo, simul indicet; *imitari* autem is quoque dica-

rum, maximi aut minimi, aut caussae dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI.

Claudium Pollionem commendat.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Claudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc
ipso, quod cupit: deinde, quod ipse te diligit.
Neque enim fere quisquam exigit illud, nisi qui
facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac
paene ultra modum (si quis tamen ultra modum)
verecundus. Hunc, quum simul militaremus, non 2
solum ut commilito inspexi. Praeerat alae milliariae:
ego iussus a legato consulari rationem alarum
et cohortium excutere, ut magnam quorundam
foedamque avaritiam, et negligentiam parem,
ita huius summam integritatem, solicitam diligentiam
inveni. Postea promotus ad amplissimas 3
procurationes, nulla occasione corruptus ab insito

tur, qui adspirare ad aequalem gloriam minime audeat, sed vestigia tantum magni viri adoret. *G.*

maximi aut minimi) Forte legend. *max. et min.* *G.*

Cortius, nulla varietate notata, *maximi et minimi.* quod unice verum. Sic et Gierigius, nihil monens de diversitate lectionis. *S.*

caussae dissimilitudo) Cum Demosthenes suas ultum iniurias eat, alienas Plinius. *G.*

XXXI, 1 *Claudius Pollio*) Nieuwlandus de Musonio pag. 18. (2): „Forte idem est, de quo „Suetonius Dom. 1. *Satisque con-„stat* Clodium Pollionem, *prae-„torium virum, in quem est „poëma Neronis, quod inscri-„bitur* Luscio, *chirographum eius „conservasse et nonnunquam „protulisse, noctem sibi polli-„centis.*" *S.*

dignus) scil. amari a te, primum *hoc ipso*, ob hoc ipsum, *quod cupit.* *S.*

2 *alae milliariae*) Adiectus numerus ad diversitatem alarum significandam, cum essent etiam *quingenariae.* Egit de *alarum* equestrium diversis generibus accuratissime post Lips. 2, 7. R: H. Schelius ad Hygin. p. 66. sqq. Add. Masson. 20, 6. *G.*

rationem) Cortius et Gierigius ex libris: *rationes.* verissime. Mox Gierigius pro *alarum* malit *turmarum* sine caussa idonea. Rationes alarum consiunt ex rationibus turmarum: nec urgenda in his oppositio. *S.*

3 *insito*) Dubito, an Secundus hic de discrimine inter *insitus* et *innatus* cogitaverit. Ipse Tullius *insitus* non raro sic usurpat, ut idem quod *innatus* significet. *S.*

abstinentiae amore deflexit: nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit; eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium
4 patitur. Quod quidem paullisper cum magna sua laude intermisit et posuit, a Corellio nostro ex liberalitate imperatoris Nervae emendis dividendisque agris adiutor adsumtus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi
5 facultate praecipue placuisse? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis iudiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cuius memoriam tam grata praedicatione prorogat et extendit, ut librum de vita eius (nam studia quoque, sicut alias artes
6 bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud, et raritate ipsa probandum, quum plerique hactenus
7 defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo et invita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit. Vale.

4 *ex liberalitate Nervae*) Cuius vestigium est in Xiphilini excerptis ex Dion. lib. 68. *Τοῖς πάνυ πένησι τῶν Ῥωμαίων ἐς χιλιάδα καὶ πεντακοσίας μυριάδας γῆς κτῆσιν ἐχαρίσατο, βουλευταῖς τισι τήν τε ἀγορασίαν αὐτῶν καὶ τὴν διανομὴν προστάξας.* G.

5 *Musonii Bassi*) Nescio, an hic sit Philosophus nobilis. Inquirere volenti materiem sufficiet Olearius ad Philostr. vit. Apollon. 4, 3. p. 176. G.

Al. *Annii Bassi*, quod Gierigius recepit. Sed celebratissimum illum philosophum intelligendum esse, satis probabile facit disputatio praestantissimi Nieuwlandi Cap. II. Sect. I. init. ubi hic Plinii locus severa critices lance expenditur. S.

veneratur) Claudius Pollio. Quod quis non videt? Retulit tamen vix credibili lapsu Gierigius ad Musonium, arguens hinc, philosophum tam clari nominis, qui literarum studia non *veneratus sit*, sed cum maxima laude excoluerit, h. l. non posse intelligi. S.

6 *querantur*) de supremis eorum iudiciis. *Παρὰ προσδοκίαν* hoc, satisque facetum. S.

XXXII.

Tironem proconſulem ad Fabatum divertiſſe, plurimosque manumiſſos liberaſſe, unice laetatur.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Delector, iucundum tibi fuiſſe Tironis mei adventum: quod vero ſcribis, oblata occaſione proconſulis, plurimos manumiſſos, unice laetor. Cupio enim patriam noſtram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero: id enim oppidis firmiſſimum ornamentum. Illud etiam a me, non ut ambitioſum, ſed tamen iuvat, quod adiicis, me teque et gratiarum actione et laude celebratos. Eſt enim, ut Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος, utique ſi te mereri putes. Vale.

XXXIII.

Rogat, ut hiſtoriis ſuis actionem contra Baebium Maſſam inſerat, cuius materiam recenſet.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Auguror, nec me fallit augurium, hiſtorias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curae ſolet, ut facies noſtra ab optimo quoque artifice expri-

XXXII, 1 *Tironis mei adventum)* De quo promiſerat ſupra epiſtola 16, quam repete. *G.*

patriam noſtram) Comum, ubi aetatem exegit. Memoriam eius rei ſervat lapis literatus in Comenſi agro repertus, qui legitur apud Gruterum p. 582, 6. *G.*

2 *me teque)* Cortius ex libris bonae notae: *te meque.* Convenientius hoc modeſtiae ſcribentis. *S.*

ut Xenophon ait) In fabula Prodicia Mem. Socr. 2, 1. τὸ πάντων ἥδιστον ἄκουσμα vocat; in principio Hieronis autem ἥδιστον ἀκρόαμα. *G.*

XXXIII, 1 *Auguror)* Hanc epiſtolam cum Tulliana 5, 12. qui contulerit, non indelectatus, modo humanus ſit, abibit. Par argumentum, perſonae prope pares, eventus in hoc idem, quod vel non conſecutus eſt uterque quod petiit, vel interciderunt monimenta tanto ſtudio quaeſita. *G.*

matur; nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor praedicatorque contingat? 3 Demonstro itaque, quamquam diligentiam tuam fugere non possit, quum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, iucundum mihi futurum, si factum meum, cuius gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris. 4 Dederat me senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciae Baeticae contra Baebium Massam: damnatoque Massa, censuerat, ut bona eius publice custodirentur. Senecio, quum explorasset, consules postulationibus vacaturos, convenit me, et, *Qua concordia*, inquit, *iniunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque, ne bona dissipari sinant, quo-* 5 *rum esse in custodia debent.* Respondi, *Quum simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas putes partes nostras, senatus cognitione finita.* Et ille, *Tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, et hoc recenti: ipse et natus ibi,* 6 *et quaestor in ea fui.* Tum ego, *Si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut, si qua ex hoc* 7 *invidia erit, non tua tantum sit.* Venimus ad consules, dicit Senecio, quae res ferebat: aliqua subiungo. Vixdum conticueramus, et Massa questus, *Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem implesse*, impietatis reum postulat.

4 *Dederat me*) Conf. 3, 4, 4. et 6, 29, 7. *G.*

quorum esse in custodia debent) Ad Consules vulgo referunt. Immo Senecio his verbis ipsum videtur Imperatorem perstrinxisse, quo connivente Massa bona sua subtraheret. Hanc captans opportunitatem Massa Senecionem mox impietatis reum postulat, quod impedire conaretur, quae Principe non nolente fierent. *S.*

7 *impietatis reum*) Nescio, quam bene *crudelitatem erga reum* hic interpretatus sit Cataneus *impietatem:* neque quia inde *horror* exsistere audientium, aut quae laus Plinio nasci ex periculi societate potuerit. *Impietatis* erga principem crimen horribile fuisse novimus, eique succubuisse tandem Herennium, vel ex 7, 19, 5. et 1, 5, 3. potest colligi. Quam facile fuerit sub malis principibus in illud crimen incidere, ne longe abeamus, apparet ex Paneg. 33, 3. *G.*

Horror omnium: ego autem, *Vereor*, inquam, 8
clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo
praevaricationem obiecerit, quod non et me reum
poſtulavit. Quae vox et ſtatim excepta, et poſtea
multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Ner- 9
va (nam privatus quoque attendebat his, quae
recte in publico fierent) miſſis ad me graviſſimis
literis, non mihi ſolum, verum etiam ſaeculo eſt
gratulatus, cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimi-
le antiquis contigiſſet. Haec, utcunque ſe habent, 10
notiora, clariora, maiora tu facies: quamquam
non exigo, ut excedas actae rei modum. Nam
nec hiſtoria debet egredi veritatem, et honeſte
factis veritas ſufficit. Vale.

9 *privatus quoque*) Forte etiam exſul eo tempore: a Domitiano enim, quod inſidiarum ſuſpectus eſſet, Tarenti habitare iuſſum, refert Philoſtratus vita Apollon. 7, 8. p. 284. Olear. *G.*

cui exemplum etc.) Vellei. 2, 78, 3. *Eadem tempeſtate Calvinus Domitius — — graviſſimi, comparandique antiquis, exempli auctor fuit.* ubi Ruhnkenius locum Plinianum comparavit. *S.*

LIBER OCTAVVS

I.

Ex itineris aestu lectorem suum in morbum incidisse, solicite significat.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Iter commode explicui, excepto quod quidam ex meis adversam valetudinem fervescentibus aestibus
2 contraxerunt. Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille deliciae, exasperatis faucibus pulvere, sanguinem reiecit. Quam triste hoc ipsi, quam acerbum mihi, si is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit! Quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quem aures meae sic se-
3 quentur? Sed dii laetiora promittunt. Stetit sanguis, resedit dolor. Praeterea continens ipse, nos soliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas coeli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

I, 2 *Encolpius—lector*) Forte hoc ipsum nomen ab hero accepit, cuius ἐν κόλπῳ *in sinu* esset, qui non *seria* modo domini esset, sed etiam *deliciae*. *G.*

Vid. quae ad Epist. 1, 2, 2. notata sunt. Caeterum hoc nomen non rarum fuisse vel incognitum veteribus, Wagnerus in dissert. ad Plin. Epist. 1, 2. scripta ex Petronio et Ael. Lamprid. Vit. Severi Cap. 17. docuit. *E.*

si is, cui etc.) Desidero hic humanitatem tuam, Secunde. Ergo Encolpii tui omnis perit gratia, quod, exasperatis faucibus, libellos tuos legere non potest? *S.*

3 *Ad hoc*) Malim *ad haec*. Perpetua horum confusio. *S.*

II.

Vindemiae emtoribus, quod fructus ſpem feſellerat, remiſiſſe de pretio, et inde laudem conſequutum eſſe nuntiat.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Alii in praedia ſua proficiſcuntur, ut locupletio-
res revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram
vindemias certatim negotiatoribus ementibus. In-
vitabat pretium; et quod tunc, et quod fore vi-
debatur. Spes feſellit. Erat expeditum, omnibus 2
remittere aequaliter, ſed non ſatis aequum. Mihi
autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita
domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis,
ita in ſuis, agitare iuſtitiam. Nam ſi paria pec-
cata; pares etiam laudes. Itaque omnibus qui- 3
dem, ne quis mihi non donatus abiret, partem
octavam pretii, quo quis emerat, conceſſi: deinde
iis, qui ampliſſimas ſummas emtionibus occupa-
verant, ſeparatim conſului. Nam et me magis
iuverant, et maius ipſi fecerant damnum. Igitur 4
iis, qui pluris, quam decem millibus emerant,
ad illam communem, et quaſi publicam octavam,
addidi decimam eius ſummae, quae decem millia
exceſſerat. Vereor, ne parum expreſſerim; apertius 5
calculos oſtendam. Si qui forte quindecim mil-
libus emerant, hi et quindecim millium octavam,
et quinque millium decimam, tulerunt. Praeter- 6

II, 1 *vindemias)* Veriſſime Catanaeus: „vitium fructus, ius „demendi uvas a meis vineis." Poſtulat id et latinitatis Plinianae et rei ipſius ratio. Sic apud nos ipſi arborum fructus, ceraſa etc. negotiatoribus venduntur. *S.*

2 *ſi paria peccata)* Ad Stoicorum illam ſententiam reſpicit, defenſam Ciceroni Parad. 2. et deriſam pro Murena c. 29. Hoc vult, Ex parva re recte administrata aeque magna laus debetur auctori. *G.*

3 *ne quis mihi* etc.) Expreſſit et hic Virgilium. vid. Aen. 5, 305. *S.*

occupaverant) „*Occupare* eleganter dicitur de pecunia, quae „aut ſub uſuris collocatur, aut „pro qua metallifodinae, agri etc. „emuntur, ut aliquid lucri et red„itus habeamus." Clav. Cic. *S.*

ea, quum reputarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non aequasset fides so-
7 lutionis, hos benignitate remissionis aequari. Rursus ergo iis, qui solverant, eius, quod solverant, decimam rémisi. Per hoc enim aptissime et in praeteritum singulis, pro cuiusque merito, gratia referri, et in futurum omnes cum ad emendum,
8 tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio haec, seu facilitas stetit: sed fuit tanti. Nam regione tota et novitas remissionis et forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una, ut dicitur, pertica, sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior et probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

III.

Laetatur, placuisse librum suum, quem miserat, et de oratione, quam missurus erat, idem vel maius sperat.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem
2 opinio cuiusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile, utrumque falli, et quia tantum blandior mihi. Volo enim, proxima quaeque absolutissima

6 *reposuisse)* solvisse. Seneca de Benef. 4, 32. *Ego quid cui debeam scio, aliis post longam diem repono, aliis in antecessum* etc. *S.*

nequaquam verum) Iam advocarunt viri docti Horatianum illud epist. 1, 7. ext. *Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.* Reliqua damus in Lexicis. *G.*

8 *abit)* Praestat Cortii et Gierigii *abiit*. *S.*

Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ) Ex Il. ι, 319. Studio scribi curavi Ἐν δὲ ἰῇ, non Ἐν δ' ἰῇ. Recte enim monuerunt Barnesius et Clarkius, ι in ἰῇ corripi. *G.*

Aut scripsit Plinius, aut debuit scribere κακὸν, ἐσθλόν. *S.*

III, 2 *proxima)* recentissima. *E.*

videri: et ideo iam nunc contra iſtum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexi exſpectationem tuam? 3
quam vereor, ne deſtituat oratio in manus ſumta. Interim tamen tanquam placituram (et fortaſſe placebit) exſpecta. Vale.

IV.

Bellum Dacicum ſcripturo ſtimulos addit, et de flectendis barbaris nominibus conſilium dat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Optime facis, quod bellum Dacicum ſcribere paras. Nam quae tam recens, tam copioſa, tam lata, quae denique tam poëtica, et (quamquam in veriſſimis rebus) tam fabuloſa materia?
Dices immiſſa terris nova flumina, novos pontes 2
fluminibus iniectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regia, pulſum etiam vita, regem nihil deſperantem. Super haec, actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter noviſſimus fuit. Una, ſed maxima, difficultas, 3
quod haec aequare dicendo, arduum, immenſum, etiam tuo ingenio, quamquam altiſſime adſurgat, et ampliſſimis operibus increſcat. Non nullus et in illo labor, ut barbara et fera nomina, in pri-

contra iſtum librum etc.) neglecto iam illo, quia non eſt proximus et recentiſſimus, *faveo orationi*, recentiori et quam noviſſime ſcripſi. *E.*

3 *exſpecta)* Cum cupiditate quadam et praecepto quaſi amore, quae adiuncta eſſe ſolet exſpectationi notio. *G.*

IV, 2 *immiſſa — flumina)* Primum a Decebalo, qui averſo Sargetia flumine, ſub ipſo alveo theſauros abſconderat, flumenque deinde reduxerat: deinde a Traiano, qui eruendi cauſſa ſimilem operam impendit: quod tradit ex Dionis lib. 58. Xiphilinus, qui ibidem de ponte Traiani ita commemorat, ut admirabile opus fuiſſe intelligamus, ne de loco quidem eius ſatis hodie conſtare, doleamus. Quidquid de his rebus ſcitur, a ſolo fere Xiphilino, at quo homine? petendum eſſe, conſtat: tanto maior iactura in Caninii hiſtoria facta eſt. *G.*

mis regis ipſius, Graecis verſibus non reſultent.
4 Sed nihil eſt, quod non arte curaque, ſi non poteſt vinci, mitigetur. Praeterea, ſi datur Homero, et mollia vocabula et Graeca ad lenitatem verſus contrahere, extendere, inflectere; cur tibi ſimilis audentia, praeſertim non delicata, ſed ne-
5 ceſſaria, negetur? Proinde iure vatum, invocatis diis, et inter deos ipſo, cuius res, opera, conſilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, ſi quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim
6 non ego quoque poëtice cum poëta? Illud iam nunc paciſcor: prima quaeque ut abſolveris, mitte, immo etiam, antequam abſolvas; ſic ut erunt recentia, et rudia, et adhuc ſimilia naſcentibus.
7 Reſpondebis, non poſſe perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio.

3 *verſibus non reſultent*) Non patiantur ſe in verſus redigi, ſed repugnent metro. De tali difficultate querelas poëtarum hic collegit Cortius. Addi poſſunt tria lepida Martialis epigrammata in Earinum 9, 12. it. 13 et 14. Nomen regis *Δεκέβαλος* ſcribitur a Graecis: *Diurpaneus* eſt Oroſio 7, 10. *G.*

4 *delicata)* Αὐθαδείᾳ quadam et ſine alia cauſſa, quam quod ſic placeat, ſuſcepta. Sic paſſim *delicias* poni, ubi *capriciam* nominant Galli Italique, alias obſervamus. *G.*

5 *ipſo, cuius res — dicturus es*) Traianum in partes vocare iubet, ut Virgilius Auguſtum, Valerius Flaccus Veſpaſianum, alii alios invocant. *Illud *dictaturus es*, quod habent quidam codices, eſt a barbaro ſeculo, ubi *dictare* ſolum eſt auctorum. *G.*

immitte rudentes) Quibus vela intenduntur, tanquam nervos navis atque tendines, quibus ea moveatur; quod nunc transfert ad ſcribendi quaedam initia. *G.*

Virgil. Aen. 8, 707. ſq. *Ipſa videbatur ventis regina vocatis Vela dare, et laxos iam iamque immittere funis.* propiusque ad noſtrum locum 10, 229. *velis immitte rudentes.* quo Secundum, Virgiliana toties exprimentem, reſpexiſſe puto. *S.*

7 *carptim, ut contexta)* Illud *carptim* ſemper mihi videbatur concinnitatem huius loci tollere, in quo et ſeq. *inchoata* et *effecta* ſibi recte reſpondent. Laudabam igitur, cum viderem in aliis libris *carpta* lectum fuiſſe. [Eſt haec Barthii coniectura, nullius illa libri auctoritate nitens. *S.*] Sed cum altius inſpecto loco animadverterem in compoſito verbo *contexta τὸ con* contrariam *τῷ carptim* notionem habere, putabam ipſum Plinium ita ſententiam cogitaſſe, ut *carptim texta, contextis* opponeret, deinde vero brevitatis gratia illud prius *texta* omitteret. *E.*

Hae ſunt argutiae, omninoque vanus timor, ne quid noſtra lectio concinnitati orationis officiat. Similis metus locum Livianum videtur depravaſſe. Lib. 28. Cap. 25. 10. *Edictum ſubinde propoſitum, ut ad ſtipen-*

Itaque et a me aeſtimabuntur ut coepta, ſpectabuntur ut membra, extremamque limam tuam operientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſuper cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quae noſſe neminem velles. In ſum- 8
ma, potero fortaſſe ſcripta tua magis probàre, laudare, quanto illa tardius cautiusque; ſed ipſum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius et incautius miſeris. Vale.

V.

Macrinum uxoris ſanctiſſimae obitu graviſſimum vulnus accepiſſe, dolet.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Grave vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit uxorem ſingularis exempli, etiam ſi olim fuiſſet. Vixit cum hac triginta novem annis, ſine iurgio, ſine offenſa. Quam illa reverentiam marito ſuo praeſtitit, cum ipſa ſummam mereretur! Quot quantasque virtutes, ex diverſis aetatibus ſumtas, collegit et miſcuit! Habet quidem Macrinus gran- 2
de ſolatium, quod tantum bonum tam diu tenuit: ſed hoc magis exacerbatur, quod amiſit. Nam

dium petendum convenirent Carthaginem; ſeu carptim partes, ſeu univerſi mallent. I. Fr. Gronovius malit *per partes.* Immo *partes*, ni fallor, inducendum. *S.*

operientur in ſcrinio noſtro) Quomodo limam adhibere Caninius poterat carmini latenti in ſcrinio Plinii? *E.*

Inepta quaeſtio. Secundus petit exemplum carminis, quod ſe in ſcrinio ſuo ſervaturum nec cum quoquam communicaturum promittit, donec Caninius extremam ei limam adhibuerit. *S.*

quae noſſe neminem velles) ſcil. carmina nondum abſoluta, ſed inchoata et imperfecta. Hinc mox dicit, ſe magis amaturum Caninium, ſi *celerius et incautius miſerit;* hoc enim ipſum illud pignus amoris eſt: certe eſt documentum fidei et amicitiae. *E.*

8 *quanto illa tardius cautiusque)* Nam quo tardius mittebat, eo diligentius emendata erant. *E.*

V, 1 *ex diverſis aetatibus)* Sicut de Salinatore dixit 6, 26, 1. *puer ſimplicitate, comitate iuvenis, ſenex gravitate*, obſervavit poſt Buchnerum Cellarius. *G.*

3 fruendis voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, et cicatricem pati possit; quam nihil aeque ac necessitas ipsa, et dies longa, et satietas doloris inducit. Vale.

VI.

Adulatorium senatusconsultum de Pallante liberto Claudii perstringit indignabundus.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Cognovisse iam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monimentum Pallantis sub hac inscriptione: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONO-
2 RE CONTENTVS FVIT. Postea mihi visum est pretium curae, ipsum SC. quaerere. Inveni tam copiosum et effusum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, sed hi proximi, Marii, Syllae, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes
3 iacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem,

3 *Ero ergo suspensus*) h. e. inquietus, solicitus, ut quae a filo suspensa, vel non tota basi incumbentia facile moventur. *G.*

cicatricem pati) Quod non possunt, qui refricant subinde vulnera sua, et recordatione iacturae, quam fecerunt, dolorem renovant atque instaurant. *G.*

VI, 1 *ex epistola mea*) Superiori libro 29. *G.*

2 *pretium curae*) Al. *operae pretium.* quae solennis locutio, nostraeque, ἅπαξ illi, opinor, λεγομένη, praeferenda. *S.*

Conferant se) Cortiana, sed invito Cortio: *Conferant se, miseeantque.* quod nollem a Giergio revocatum. Adscripsit verbo *conferant* glossator, qui non cogitaret, *conferre* hic esse comparare, non, adiungere, miscere. *S.*

Africani, Achaici) Synecdoche nota ad posteriores modo pertinet. Notum enim Scipiones Africanos esse duo, unum L. Mummium Achaicum, et iuniorem Scipionem eundem Numantinum. *G.*

3 *Urbanos*) Qui vanitatem liberti hominis verborum magnificorum inaniis, per iocum pascere ita voluerint. *G.*

an miseros? Dicerem urbanos, si senatum deceret urbanitas. Miseros ergo? Sed nemo tam miser est, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, et procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut per suum, per publicum dedecus procedere velit in ea civitate, in qua hic esset usus florentissimae dignitatis, ut primus in senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quod Pallanti servo praetoria 4
ornamenta offeruntur; quippe offeruntur a servis: mitto, quod censent, NON EXHORTANDVM MODO, VERVM ETIAM COMPELLENDVM AD VSVM AVREORVM ANNVLORVM; erat enim contra maiestatem senatus, si ferreis praetorius uteretur. Levia haec et trans- 5
eunda; illa memoranda, quod NOMINE PALLANTIS SENATVS, (nec expiata postea curia est?) PALLANTIS NOMINE SENATVS GRATIAS AGIT CAESARI, QVOD ET IPSE CVM SVMMO HONORE MENTIONEM EIVS PROSEQVVTVS ESSET, ET SENATVI FACVLTATEM FECISSET TESTANDI ERGA EVM BENEVOLENTIAM SVAM. Quid 6
enim senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, VT PALLAS, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, SIN-

si senatum deceret urbanitas) nam gravitas decet adeoque severitas. *S.*

ut ad illa cogatur) Cortius et Gierigius, deleta praepositione, *ut illa cogatur.* bene. Secundus 2, 20, 11. *ille tamen istud tamquam moriturum coëgit.* Vid. interpr. ad Liv. 4, 26, 10. *S.*

esset) Subaudi, si eousque ascendere *(procedere)* ambitioso contingeret. Bene ergo *velit* habet. *S.*

primus) ut consul designatus. Haec florentissima dignitas. *S.*

4 *Omitto)* Cortius: *Mitto.* verissime; nam sequitur *mitto.* Epanaphoras tales Plinius adamat. *S.*

quippe offeruntur a servis) Perdunt dignitatem suam ornamenta praetoria eo ipso, quod a servis offeruntur, h. e. abiectis ad humillimam adulationem hominibus: et hanc ob caussam nimis invidenda non sunt, aut nimis mira in Pallante. Sic etiam in proximo membro caussam subiicit, cur minus admirandum videatur. *G.*

5 *nec expiata postea curia est)* Parenthesis acerrima, qua foedissimam adulationem detestatur, quae profanaverit adeo curiam, ut expianda fuerit. *G.*

6 *cui — fatentur)* Gierigius cum Cortio pro parte ipsius SCti habet. Accedo. *S.*

pro virili parte) Cicero Philipp. XIII. 4. pag. 1647. Ern. *tum me eius beneficio plus quam pro virili parte obligatum puto.* Ernestius in Clave: „*Virilis*

GVLARIS FIDEI, SINGVLARIS INDVSTRIAE FRVCTVM MERITISSIMO FERAT. Prolatos imperii fines, red-
7 ditos exercitus reipublicae credas. Adſtruitur his, QVVM SENATVI POPVLOQVE ROMANO LIBERALITATIS GRATIOR REPRAESENTARI NVLLA MATERIA POSSET, QVAM SI, ABSTINENTISSIMI FIDELISSIMIQVE CVSTODIS PRINCIPALIVM OPVM FACVLTATES ADIVVARE CONTIGISSET. Hoc tunc votum ſenatus; hoc praecipuum gaudium populi; haec liberalitatis materia gratiſſima, ſi Pallantis facultates adiuvare publica-
8 rum opum egeſtione contingeret. Iam quae ſequuntur, VOLVISSE QVIDEM SENATVM CENSERE, DANDVM EX AERARIO SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, ET QVANTO AB EIVSMODI CVPIDITATIBVS REMOTIOR EIVS ANIMVS ESSET, TANTO IMPENSIVS PETERE A PVBLICO PARENTE, VT EVM COMPELLERET AD CE-
9 DENDVM SENATVI. Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur: Pallas rogaretur, ut ſenatui cederet: ut illi ſuperbiſſimae abstinentiae Caeſar ipſe patronus advocaretur, ne ſeſtertium centies quinquagies ſperneret. Sprevit quod ſolum potuit, tantis opibus publice oblatis: arro-
10 gantius fecit, quam ſi accepiſſet. Senatus tamen

„*pars*, ne errent tirones, ut vul„go fit, eſt cuiuscunque rei com„munis pluribus, ſive bonae et „laetae, ſive triſtis et moleſtae, „pars ea, quae unicuique ex eo„rum numero debetur aequali„ter." *S.*

fidei) Cortius ἀρχαϊκῶς *fide.* Vid. Voſſ. de Analog. Lib. II. Cap. XIX. pag. 770. *S.*

8 *Iam quae ſequuntur)* Eſt interrogatio. *S.*

centies quinquagies) Vid. ad 7, 29, 2. *G.*

9 *Pallas*) Malim *ut Pallas.* Ultima ſyllaba verbi praegreſſi hanc particulam videtur eliſiſſe. Quod ſi quem *ut* toties repetitum offendat, ſcribat per me licet: *ut Pallas rogaretur, ſenatui cederet. S.*

Caeſar ipſe patronus advocaretur) Veram puto Aldi lectionem, ſi interpunctione adiuvetur: *Caeſar ipſe, patronus ipſe, advocaretur.* Cogitandum de patrono, non rei, ſed liberti. vid. infra 11. Al. *Caeſar ipſe advocatus eſſet.* quod placuit Cortio et Gierigio. Hac in lectione cur *patronus ipſe* exciderit, monere non attinet. *Advocatus eſſet* gloſſema videtur noſtri *advocaretur. S.*

Sprevit quod etc.) Veriſſime Cortius cum Gierigio e libris bonae notae: *Sprevit: quod ſolum potuit, tantis opibus publice oblatis, arrogantius facere, q. ſ. a.* Noſtra lectio ſenſu apto caret. *S.*

id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis: SED QVVM PRINCEPS OPTIMVS, PARENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIAE, QVAE PERTINEBAT AD DANDVM EI EX AERARIO CENTIES QVINQVAGIES SESTERTIVM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM, ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SVMMAM INTER RELIQVOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQVE PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE; VOLVNTATI TAMEN PRINCIPIS SVI, CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET REPVGNARE, IN HAC QVOQVE RE OBSEQVI. Imaginare Pal- 11
lantem velut intercedentem senatus consulto, moderantemque honores suos, et sestertium centies quinquagies, ut nimium, recusantem, quum praetoria ornamenta, tanquam minus, recepisset. Imaginare Caesarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in senatu rogat. Imagina- 12
re senatum, usquequaque testantem, merito libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti coepisse decernere; et perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. Ita, ne sestertium centies quinquagies Pallas ex aerario referret, verecundia ipsius, obsequio senatus opus fuit? in hoc praecipue non obsequuturi, si in ulla re putasset fas esse non obsequi. Finem ex- 13
istimas? Mane dum, et maiora accipe. VTIQVE,

10 *laudibus tulit)* Non contra dicam vulgari intellectui, laudibus extulit: sed nec incongruum videbatur sumere id verbum ex formula rationum, ubi *ferre* est *acceptum ferre*, adscribere, imputare. Imputavit, adscripsit laudibus Pallantis, quod sprevit tantas opes. Nec est, quod obiicias, id esse *acceptum referre:* hac enim aetate et Plinio nostro *ferre acceptum*, in usu fuisse, constat. G.

et se — — coepisse) An scribendum: *etsi — — coepisset?* Mox praestat Cortii lectio: *Pallanti decernere coepisse.* S.

11 *Imperat libertus)* Hoc vult, non minus esse impudentem libertum, qui in senatu rogare patronum audeat; quam qui domi imperet: qui rogare possit in senatu, eum posse domi imperare. G.

13 *utique)* Explicat Catanaeus *praesertim*. Immo est *et ut*.

QVVM SIT VTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMTISSIMAM AD LAVDEM PRAEMIAQVE MERENTIVM ILLVSTRARI VBIQVE, ET MAXIME IIS LOCIS, QVIBVS INCITARI AD IMITATIONEM PRAEPOSITI, RERVM EIVS CVRAE POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQVE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STVDIVM TAM HONESTAE AEMVLATIONIS POSSET, EA QVAE IIII CALEND. FEBRVARIAS, QVAE PROXIMAE FVISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMVS PRINCEPS RECITASSET, SENATVSQVE CONSVLTA DE HIS REBVS FACTA IN AES INCIDERENTVR, IDQVE AES FIGERETVR AD STATVAM LORICATAM DIVI
14 IVLII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, quo legenda praesentibus, legenda futuris proderentur. Placuit aere signari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa et insculpta sunt publicis aeternisque monimentis praetoria; sic quasi foedera antiqua; sic quasi sa-
15 crae leges. Tanta principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius, — quid dicam, nescio; ut vellent in oculis omnium figi, Pallas insolentiam suam, patientiam Caesar, humilitatem senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam

Solennis huius particulae usus in SCtis. *S.*

ad statuam loricatam) De qua maior Plinius 34, 5. s. 10. *Graeca res est nihil velare* (in statuis). *At contra Romana ac militaris, thoracas addere. Caesar quidem Dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est.* *G.*

14 *quantum ad decernentes)* Per senatum enim non stetit, quo minus gereret praeturam is, cui praetoria ornamenta decrevisset. *G.*

praetoria) Cortius et Gierigius: *praetoria ornamenta Pallantis.* bene. *S.*

foedera — leges) Qualium ex aere tabularum plures, certe earum fragmenta aetatem tulere, quae apud Brissonium de formulis, et passim relata sunt. Nobilissimorum unum est Senatusconsultum de Bacchanalibus, Gronoviano Ciceroni additum, et accuratius descriptum a doctissimo Aegyptio, qui commentario erudito illud illustravit. *G.*

15 *quid dicam, nescio)* Abrumpit orationem desperatione inveniendi nomina actionis huius indignitatem, stultitiamque exprimentia. Poterat forte *dementiam* ponere, *stuporem, insaniam,* vel Graeca, quae Casaubonus suspicatus est, ἀβελτηρίαν, ἀπόνοιαν. *G.*

quidem pulchramque rationem, VT EXEMPLO PALLANTIS PRAEMIORVM AD STVDIVM AEMVLATIONIS CETERI PROVOCARENTVR. Ea honorum vilitas erat, 16
illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti servis videbant. Quam iuvat, quod in tempora 17
illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito, similiter adfici te. Scio, quam sit tibi vivus et ingenuus animus: ideoque facilius est, ut me, quamquam indignatione quibusdam in locis fortasse ultra epistolae modum extulerim, parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

VII.

A Tacito rogatus, ut librum suum tanquam magister corrigeret, ita promittit, quod is petierat, ut hyperbato titulum deprecetur.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Neque ut magistro magister, neque ut discipulo

16 *quos Pallas non dedign.*) Illi sunt maiores honores, quos non dedignatur Pallas, qui ceteros fastidiose reiicit. Vilescunt autem hi quoque vel ea ipsa re, quod cadunt in mancipium. *Mediceus Codex ita, ut iam Casaubonus coniecerat, *quos Pallas non se dignabatur:* quae arguta sane est sententia. Nempe alii *dignantur se honore* i. e. dignos se illo putant. At fastidiosus Pallas *honorem* de pluribus unum *dignatur se*, ornamenta praetoria digna putat, quibus aliquid a se splendoris accedat. Illud centies et quinquagies sestertium *non dignatur se*, infra se suamque dignitatem collocat. Ceterum ea vilitas hoc Senatusconsulto ostenditur honorum, vel quos recepit Pallas, vel quos sprevit, ut etiam *servis promittantur*. Qui enim servus est, fieri libertus potest; at liberto ista dantur etc. *G.*

17 *Vivus et ingenuus*) *Vivus* est *vividus*, acer, qui facile moveatur ad indignationem; *ingenuus*, simplex, qui non dissimulet illam indignationem. Pro *vivus* quidam habent *verus*, quod et ipsum huc convenire puto, ut significet *severum*, et serio agentem quae agit. *G.*

ut me, quamquam) Illud *me* primo refertur ad *extulerim*, *quamquam me extulerim*; deinde ad *credas*, *credas me parum doluisse*. *Nempe dedimus lectionem manuscriptorum: vulgo illud totum *quamquam — extulerim* parenthesi includunt, et *indignationem* legunt pro *indignatione*. Ceterum de duplici illa verbi unius relatione vid. quos laudat Cortius ad nostri 3, 7, 4. Quaedam nos quoque ad Varr. R. R. 2, 1, 4. et in Lex. Rust. sub verbis *Duplex* et *Vt*. add. mox 8, 10, 2. *G.*

diſcipulus (ſic enim ſcribis) ſed ut diſcipulo magiſter, (nam tu magiſter, ego contra: atque ideo tu in ſcholam revocas, ego adhuc Saturnalia ex-
2 tendo) librum miſiſti. Num potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipſo probare, eum me eſſe, qui non modo magiſter tuus, ſed ne diſcipulus quidem debeam dici? Sumam tamen perſonam magiſtri, exſeramque in librum tuum ius, quod dediſti; eo liberius, quo nihil ex meis interim miſſurus ſum tibi, in quo te ulciſcaris. Vale.

VIII.

Clitumni fontis et fluvii naturam mirabilem perſcribit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Vidiſtine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (et puto nondum: alioqui narraſſes mihi)

VII, 1 *in ſcholam revocas)* Appoſite huc adſcripſit Cellarius Mart. 5. ext. *Iam triſtis nucibus puer relictis Clamoſo* revocatur *a magiſtro — — — Saturnalia tranſiere tota. Extendere* amant pueri, i. e. continuare longius *Saturnalia, revocantur* a magiſtro. Plinius otiolum ſe fuiſſe ſignificat per occaſionem Saturnaliorum, interpellatum a Tacito. G.

2 *Num potui longius hyperb.)* Studio igitur *hyperbaton* commiſit, h. e. longiore parentheſi conſtructionis Grammaticae ordinem exgreſſus eſt. G.

Vid. I. C. Th. Erneſtii Lexic. Techn. Gr. Rhet. voce ὑπερβατόν. S.

non modo magiſter) *Solenne eſſe *non* poſt *non modo* omittere, quoties nova ſequatur negatio, ut hic *ne quidem*, pervulgatum hodie eſt, et in bona Lexica relatum. Sed attentione dignus, quem hic Cortius profert, locus Ciceronis de Senect. 16. *Ad quem fruendum non modo retardat, verum etiam invitat atque allectat ſenectus.* Sic nempe legi docet hunc locum in veterrimis membranis Nonii 2, 68. et 4, 232.: et video ita etiam dediſſe utroque loco Mercerum. Sed apud ipſum Ciceronem non minus quam in aliis Nonii editionibus omnes, quod ſciam, *non* interſerunt. Utri libri ſint ſinceriores, non temere dixerim: niſi quod nolim tam aperte vitiari canonem tot exemplis firmatum de non omittenda negatione poſt *non tantum,* niſi ubi nova negatio ſequatur. G.

quo nihil) quod n. MS. Medic. G.

Verum hoc; legereturque in textu Cortianae, ſi operae Cortio obtemperaſſent. S.

in quo te ulciſcaris) Et me forte calumniantem viciſſim calumnieris. Suaviſſimus iocus. G.

VIII, 1 *Clitumnum)* Cui ita adſignat locum ſuum Cellarius, in Umbria, cis Apenninum, inter Spoletium et Hiſpellum, qui Tiniae amni ad Mevaniam miſtus, in Tiberim cum illo perfertur. *Ad viſendum nemus flumenque*

vide; quem ego (poenitet tarditatis) proxime vidi.
Modicus collis adſurgit, antiqua cupreſſu nemo- 2
roſus et opacus. Hunc ſubter fons exit, et ex-
primitur pluribus venis, ſed imparibus; eluctatus-
que facit gurgitem, qui lato gremio pateſcit purus
et vitreus, ut numerare iactas ſtipes et relucentes
calculos poſſis. Inde non loci devexitate, ſed 3
ipſa ſui copia et quaſi pondere impellitur. Fons
adhuc, et iam ampliſſimum flumen atque etiam
navium patiens; quas, obvias quoque et contra-
rio niſu in diverſa tendentes, transmittit et per-
fert: adeo validus, ut illa, qua properat ipſe,
quamquam per ſolum planum, remis non adiu-
vetur; idem aegerrime remis contisque ſuperetur
adverſus. Iucundum utrumque per iocum ludum- 4
que fluitantibus, ut flexerint curſum, laborem
otio, otium labore variare. Ripae fraxino multa,
multa populo veſtiuntur: quas perſpicuus amnis,
velut merſas, viridi imagine adnumerat. Rigor

Clitumni Mevaniam procedit Caligula apud Sueton. c. 43. Add. viri docti ad Virgil. Georg. 2, 146. et Broukh. ad Prop. 2, 15, 25. *G.*

2 *exprimitur*) Quaſi in machina hydraulica, vi urgentis columnae liquidi. *G.*

eluctatusque facit etc.) Vera haec lectio, quidquid contra dicat Cortius. *Eluctatus*, ſcil. venarum anguſtias, reſpicit praegreſſum *exprimitur*. *Gurges* i. q. lacus: *ποιητικῶς*, ut pleraque huius epiſtolae. *S.*

iactas ſtipes) parvulos nummos, quos ut diis aliis, ita fluminibus quoque iactari conſueviſſe Seneca docet Qu. nat. 4, 2. de his, quas *Nili venas* vocari ait, *In haec ora ſtipem ſacerdotes — iaciunt*. Laudaverat hunc etiam locum Cellarius. *G.*

3 *illa, qua — adiuvetur*) Illa via, qua ipſe fluvius properat, verbo, ſecundus fluvius non adiuvatur remis: quamquam per ſolum planum, ubi non ita incitatus eſſe poteſt curſus, quam ubi per declivia fertur, niſi magna vis inſequentis aquae praecedentem alveo ſuo coërcitam urgeat. Hinc illud alterum conſequitur, ut cum adverſo tanto vehementius luctandum ſit. * Sequimur autem hic fidem libri Medicei; et illud obiter obſervamus, lacunam decem epiſtolarum, quae ab hoc ipſo loco incipit, ac de qua ex Eraſmo Fabric. B. L. T. 2. p. 764. iam in Aldina editione, an. 1508. 8. ex illo antiquiſſimo libro, quem ad Plinii aetatem accedere putabat, expletam; ac legi quoque in Mediceo Codice, quem eundem ab Aldo uſurpatum ſuſpicari poſſis. *G.*

4 *velut merſas*) Ut cacumina et coelum, remotiora nempe ab oculo ſpectatoris, infra in profundo merſa videantur: illo *adnumerat* indicatur, quot ſtant in ripa arbores, totidem in fluvio, tanquam in ſpeculo videri. *G.*

5 aquae certaverit nivibus; nec color cedit. Adiacet templum, priscum et religiosum. Stat Clitumnus ipse, amictus ornatusque praetexta. Praesens numen, atque etiam fatidicum, indicant sortes. Sparsa sunt circa sacella complura, totidemque dei. Sua cuique veneratio, suum nomen: quibusdam vero etiam fontes. Nam praeter illum, quasi parentem ceterorum, sunt minores capite discreti; sed flumini miscentur, quod ponte
6 transmittitur. Is terminus sacri profanique. In superiore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum divus Augustus dono dedit, publice praebent, praebent et hospitium. Nec desunt villae, quae sequutae fluminis amoenitatem, mar-
7 gini insistunt. In summa, nihil erit, ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, et le-

nec color cedit) Aquas limpidissimas indicat, quales Martialis 7, 27. (31.) *niveas* dixit. Nil amplius. *S.*

5 *Stat Clitumnus*) *Iovem Clitumnum* etiam coli, docet Vibius Sequester. Dubitat an idem sit, quem hic laudat Plinius, Broukh. ad Propert. 2, 16, 25. Possit tamen aliquis, rem ita se habere, vel inde suspicari, quod *stat Clitumnus*, qui Iovis et coelestium deorum habitus est, cum iacentes, et nixi cubitu, vel attollentes ex undis suis caput, alias pingantur fluvii. Inspice v. c. Rhenum apud Gronov. ad Melam p. 247. Si quis quaerere accuratius ea de re velit, illi Pausanias praesertim percurrendus erit, videndusque Aelianus H. V. 2, 33. qui locus classicus est. De fluviis in nummis, tauriformibus praesertim et cornutis, Spanhem. diss. 7. p. 394. sq. Add. id. ad Callim. H. in Del. 110. p. 413. *G.*

totidemque dei) **Simulacra* hinc magnis auctoribus eiecit Cortius. Sermo est de aliorum quoque deorum cultu. Itaque sequitur, suum cuique *nomen* fuisse, quod parum ad simulacra plura unius Clitumni convenit. *G.*

dei) Hanc formam satis tuentur Vossius de Analog. Lib. II. Cap. VI. pag. 685. et Aeg. Forcellinus. Gierigius ex libro Mediceo usitatiorem *dii* adscivit. *S.*

6 *navigare — natare*) In plane sacris ne navigare quidem licet. Vide nostrum 8, 20, 5. Verum magis etiam sacra profanatur aqua nudo corpore, et pudendis quoque partibus contacta, quod egregie hic illustrat Cellarius advocato Tacito 14, 22, 7. ubi de Nerone, qui *fontem aquae Marciae ad urbem deductae, nando incesserat. Videbatur*, inquit, *potus sacros et cerimoniam loci corpore toto polluisse.* Satis apparet, quorsum illa spectaverit fontium religio; ad puritatem aquae et salubritatem servandam nimirum. *G.*

ges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inſcripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quamquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX.

Negotia amicorum praefert ſtudiis.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Olim non librum in manus, non ſtilum ſumſi.
Olim neſcio, quid ſit otium, quid quies, quid deni-
que illud iners quidem, iucundum tamen, nihil age-
re, nihil eſſe: adeo multa me negotia amicorum nec
ſecedere nec ſtudere patiuntur. Nulla enim ſtu- 2
dia tanti ſunt, ut amicitiae officium deſeratur:
quod religioſiſſime cuſtodiendum, ſtudia ipſa
praecipiunt. Vale.

X.

Abortum uxorem feciſſe, cum ſpe foecunditatis ſignificat.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc triſtior audies, neptem tuam abortum feciſſe, dum ſe praegnantem eſſe puellariter neſcit, ac per hoc quaedam, cuſtodienda praegnantibus, omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis documentis expiavit, in ſummum periculum ad-

7 *quamquam tu vero)* Acervatio ſimilis illi 3, 8, 4. *Quare ego vero.* G.

IX, 1 *Olim)* Iam diu eſt, quod. Plinius 1, 11, 1. *Olim nullas mihi epiſtolas mittis.* S.

nihil eſſe) Non praetorem, non advocatum, non iudicem, non ſalutatorem, non convivam etc. G.

X, 1 *magnis documentis)* Sic reſtituit e libris Cortius. Nec auſim tamen alterum *detrimentis* plane damnare. *Detrimentum* ſine dubio fuit abortus, ſive ipſius matris valetudinem ſpectes,

2 ducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negaverint, ut servarint neptem, illos reddituri, quorum nobis spem certiorem haec ipsa, quamquam parum prospere explorata,
3 foecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter, et audita latius nomina, et non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, et hunc nostrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI.

Soceri sorori eadem narrat.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Quum adfectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem; intelligo

sive spem familiae. Sed ipsum nempe *detrimentum* idem *documentum* fuit. *G.*

Documenta hic ne vertas, *heilsame Lehren*, sed, *Leiden, die zur Warnung dienen*, quibus quidni error expiari possit? Sic *exempla* de poenis, quae pro exemplo sunt. Idem tenendum de Graeco *παράδειγμα*. Altera lectio, *detrimentis*, non incommoda illa, si sensum spectes, pro glossemate habenda. *S.*

2 *ut necesse est)* Etiam hic locus est inter eos, ubi una vox duplicem personam sustinere videtur, quod de ipsa hac *ut* aliquoties observavimus in Lexico rustico. Redi ad 8, 6, 17. Quamquam hic potest etiam coniunctio *ut* ad particulam *sic* in apodosi positam referri; altera *ut* post *necesse est* solemni ellipsi omissa esse. *G.*

Posterior ratio hic unice valet; atque humani quid passus est vir eximius, cum de priore cogitaret. Ceterum sensus: ut tibi dolendum est, senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam esse. *S.*

3 *meo tuoque latere)* paterno et materno. *E.*

audita latius — imagines) Haec in hoc loco ita sunt selecta et splendida, ut mihi videantur ex aliquo scriptore vel poëta nobis incognito huc translata. Nisi forte dicamus Plinium, cum haec scriberet, ita animo commotum fuisse spe futurorum liberorum, ut quasi *ποιητικῶς* scriberet. Ceterum *non subitas imagines* dixit, non recentem aut novitiam nobilitatem, nec subito in gentem illatam, adeoque vetustam et plures imagines numerantem. *E.*

prius tibi, quod eſt poſterius, nuntiandum, ut praeſumta laetitia ſolicitudini locum non relinquat. Quamquam vereor, ne poſt gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut ſimul, quod periclitata ſit, perhorreſcas. Iam hilaris, iam ſibi, iam mihi 2
reddita, incipit refici, transmiſſumque discrimen convaleſcendo remetiri. Fuit alioqui in ſummo discrimine, (impune dixiſſe liceat) fuit nulla ſua culpa, aetatis aliqua. Inde abortus, et ignorati uteri triſte experimentum. Proinde, etſi non 3
contigit tibi deſiderium fratris amiſſi aut nepote eius aut nepte ſolari; memento tamen, dilatum magis iſtud, quam negatum, quum ſalva ſit, ex qua ſperari poteſt. Simul excuſa patri tuo caſum, cui parátior apud feminas venia eſt. Vale.

XI, 2 *discrimen — remetiri*) *Discrimen* et vim morbi imaginemur ut ſubitum aliquem in profunda deſcenſum vel delapſum. Qui ſe ex gravi morbo recipit, ille quotidie quidem melius habet, ſed ipſa tamen tarditate, qua ad plenae valetudinis ſtatum redit, diſcit, quantum fuerit discrimen, quam vehemens morbus: ut qui de praecipitio quodam vel de ſcalis praecipiti lapſu decidit, *remetiendo* paullatim viam eandem, et per gradus adſcendendo, demum intelligit, quam alte deciderit, quod aeſtimare tum per terrorem non poterat. *G.*

Recte Gesnerus; qui adnotare et hoc poterat, difficiliorem et argutiorem dicendi formam eſſe, ut declararetur, feminam *gradatim et ſenſim convaleſcere.* Alii ſuffeciſſent illa: *incipit refici.* Plinius autem raro ſine acumine quodam ſententiam relinquit. *E.*

De praecipitio, de ſcalis non cogitaverim. Immo discrimen illud ſimpliciter cum via comparatur a valetudine deflectente, eſt quaſi ſanitatis divortium, quod convaleſcens remetitur, donec in priſtinum ſtatum reſtitutus ſit. *S.*

impune dixiſſe liceat) Haec verba ſimpliciter refero ad illud, quod initio promittit, ſe velle de periculo tum demum nuntiare, cum illud iam praeteriiſſe indicaſſet. *Impune* itaque puto eſſe, ſine tuo, Hiſpulla, terrore: iam enim audire potes de morbo graviſſimo, cum ſcias ſuperatum. Quod volunt Barthius et Cellarius ad Deos referri: quorum iram metuat, ſi ipſis potius imputet uxoris periculum, quam illius imprudentiae: neſcio, quam firmum ſit. Aliquando etiam putabam eſſe *εὐφημισμὸν*, quo, poſt nuntiatum finem periculi, novum deprecetur. Sed primum maxime placet. *G.*

3 *cui paratior apud feminas venia*) Facilius tali errori a puellari ignoratione profecto ignoſcunt feminae, ſimilium ſibi conſciae, quam viri, quam avus praeſertim, cuius nupera et nondum depoſita conſuetudo, minores etiam neptis errores caſtigandi, cuius vehemens pronepotem videndi cupiditas, commotiorem illum hac in re poteſt

XII.

Capitonem auditurus, eius laudem praedicat.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Hunc ſolum diem excuſo. Recitaturus eſt Titinius Capito; quem ego audire, neſcio magis debeam, an cupiam. Vir eſt optimus, et inter praecipua ſeculi ornamenta numerandus: colit ſtudia, ſtudioſos amat, fovet, provehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, ſinus, praemium; omnium exemplum; ipſarum denique literarum iam ſeneſcentium reductor ac reforma-
2 tor. Domum ſuam recitantibus praebet: auditoria, non apud ſe tantum, benignitate mira frequentat; mihi certe, ſi modo in urbe eſt, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non re-
3 ferre, quanto honeſtior cauſſa referendae. An, ſi litibus tererer, obſtrictum eſſe me crederem obeunti vadimonia mea; nunc, quia mihi omne negotium, omnis in ſtudiis cura, minus obligor tanta ſedulitate celebranti, in quo obligari ego,
4 ne dicam ſolo; certe maxime poſſum? Quod ſi illi nullam vicem, nulla quaſi mutua officia deberem; ſolicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo et maximo, et in ſumma ſeveritate dulciſſimo, vel honeſtate materiae. Scribit exitus il-

roddere. Itaque deprecatricem apud avum parat uxori ſuae amitam. *G.*

XII, 1 *multorumque)* Aldus: *multorum.* quod nollem Cortius ſpreviſſet. *S.*

praemium) Exſpectes *gremium.* Cicero pro M. Coelio 24. pag. 1231. ed. Erneſt. *cum Q. Metellus abstraheretur e ſinu gremioque patriae. S.*

2 *Porro)* autem. vid. 1, 8, 10. 1, 24. 4. *S.*

3 *obeunti vadimonia)* "Vehementer placuit, quod Mediceus omittit praepoſitionem, qua oneratur vulgo hic locus, *obeunti ad vadimonia mea. G.*

Cortius: „Alterum [*obeunti ad* „*v. m.*] vix Latinum eſt." Confidentius Gierigius: „Nemo autem „dixit *obire ad vad.*" Tamen Livius 10, 25, 14. *ne ad omnia ſimul obire unus non poſſit.* Neque offendit illa altera lectio Forcellinum, eximie callentem Latinitatis, qui explicat: discurrenti, et adſiſtenti mihi, dum mea vadimonia exſequor. *S.*

4 *exitus illuſtrium virorum).* Quos ille ut coluerit, narrat noſter etiam 1, 17, 3. *G.*

lustrium virorum, in iis quorundam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exsequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII.

Felicem praedicat, quod docto patre utatur.

C. PLINIVS GENIALI SVO S.

Probo, quod libellos meos cum patre legisti.
Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro
discere, quid laudandum, quid reprehendendum:
simul ita institui, ut verum dicere adsuescas.
Vides, quem sequi, cuius debeas implere vestigia.
O te beatum! cui contigit vivum, atque idem 2
optimum et coniunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

5 *tanto magis veris*) quia tunc nec adulatio, nec studium partium laudantem a veritate declinat. *E.*

XIII, 2 *vivum — exemplar*) *Nimis pulchra haec Gronovii emendatio, recepta a Cellario, quam ut expungere eam, et reponere cum Cortio illud dilutum nimis *unum* possim. Quoties *unum* intendendi sive augendi vim habet, adiunctum sibi proxime habet adiectivum, cuius ita vis augetur. Hic proxime sequitur *atque idem*. Igitur si quis me cogat retinere *unum*: certe ita disponam verba, *cui contigit unum optimum, atque idem coniunctissimum exemplar*. Sed praestat, tria epitheta habere hoc exemplar, ut sit a) *vivum*, adeoque praesens, efficax, b) *optimum*, quod imitandum esset, etiamsi esset mortuum aut alienum, c) *coniunctissimum*, cuius penitius inspiciendi, consulendi, exprimendi quotidiana facultas. *G.*

qui denique — — voluit) Vim et sensum huius sententiae non satis adsequor. Si *simillimus* patri est, quorsum et quatenus eum imitetur? nam alterum imitamur, ut similes ei fiamus. Si simillimum eum vultu tantum et ore voluit, quid hoc ad imitationem attinet? Videtur mihi Plinius eam sententiam adposuisse, ut rotundius et concinnius epistola finiret. Habet enim aliquem lusum e repugnantibus, qui tamen sensum non adiuvat, sed minuit. *E.*

Acerba sane criminatio, si quid arguaris concinnitatis caussa scripsisse, quod sensum non adiuvet, sed impediat. Quidni vero haec intelligamus sic: qui, ut paucis me expediam, potissimum

XIV.

Quaestionem senatoriam explicandam proponit.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Quum sis peritissimus et privati iuris et publici, cuius pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in senatu proxime, necne: non ut in praeteritum, (serum enim) verum ut in
2 futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, *Cur quaeris, quod nosse debebas?* Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam iuris senatorii oblivionem quandam et
3 ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere, quod in usu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quae acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos et imperitos deprehendit: cuius dulcedine accensi cogimur quaedam facere ante, quam
4 nosse. Erat autem antiquitus institutum, ut a maioribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quae facienda mox ipsi, ac per vices quasdam tradenda minoribus, habere-
5 mus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, adsuescerent: inde honores petituri adsistebant curiae foribus, et consilii

eum, ut perfectissimum exemplar, imitari debes, quem ipsa tibi natura exprimendum dedit, cum eo te nasci voluerit. Pater filio naturâ coniunctissimum exemplar, non item semper optimum. *S.*

XIV, 2 *quod nosse debebas)* *Neque hic dubitavi Gronovianam coniecturam vulgato *debeas* anteponere. Pauci nimis sunt MSti, et nimis durum, hoc est, minime Plinianum *debeas*. *G.*

Priorum temporum servitus) Nunquam excidisse debet lectori Plinii, scripsisse eum, post Domitiani furores recreata Nervae et Traiani beneficio republica. Quid tum iuvabat discere iura, quibus uti non liceret, ne ad hoc quidem, ut ea tibi cognita esse significares? *G.*

3 *deprehendit)* Ipsum hoc verbum habet eam vim, ut oppressum inopinato, et captum notet. Saepe ita Fabius meus, sed proprie, et unde intelligi metaphora possit, Instit. Or. 12, 2, 14. *Parva quaedam animalia, in angustiis mobilia, campo deprehenduntur.* Add. mox 8, 17, 4. *G.*

publici spectatores apte, quam consortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens 6
non erat, maximus quisque et vetustissimus pro parente. Quae potestas referentibus, quod censentibus ius, quae vis magistratibus, quae ceteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum; quod silentii tempus, quis dicendi modus, quae distinctio pugnantium sententiarum, quae exsecutio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum praecipiendi genus, exemplis docebantur. At nos iuvenes 7
fuimus quidem in castris; sed quum suspecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremo oblivifcenda magis, quam tenenda. Iidem prospe- 8
ximus curiam; sed curiam trepidam et elinguem; quum dicere, quod velles, periculosum; quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit? quid didicisse iuvit? quum senatus aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur; et

6 *quis dicendi modus)* Quamdiu dicere fas esset? an liceret, ut mora iniiciatur negotio, et differatur, quod iam impediri non potest, *diem dicendo eximere?* Locus ea de re classicus est Gell. 4, 10. *C. Caesar consul M. Catonem sententiam rogavit. Cato rem, quam consulebatur, quoniam non e republica videbatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendae, longa oratione utebatur, eximebatque dicendo diem. Erat enim ius senatori,* (en partem iuris senatorii!) *ut sententiam rogatus, diceret ante quidquid vellet aliae rei, et quoad vellet.* Vid. Gronov. Obss. 1, 22. et add. supra 6, 5, 1. et 6, 19, 3. infra 9, 13, 9. *G.*

distinctio pugnantium sent.) Recte explicat Catanaeus de *dividenda,* ut alias loquuntur, *sententia,* ubi ex parte amplectimur alterius sententiam, ex alia parte eam refutamus. Elegantissime Sen. ep. 21. *Quod in senatu fieri solet, faciendum in philosophia quoque esse existimo. Cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, iubeo illum dividere sententiam, et sequor.* Laudavit h. l. et totam rem explicavit Brisson. de form. 2, 59. p. 168. Conr. Conf. mox s. 15. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola.

exsecutio) Nempe *exsequi* est persequi ad finem: qui addit aliquid superiori sententiae, illam sequitur ultra, quam auctor ipse. *G.*

8 *prospeximus curiam) Adsistentes nempe in curiae foribus,* quod dixerat s. 5. *G.*

modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam
9 feria, tristia saepe censeret. Eadem mala iam senatores, iam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, contusa sunt.
10 Breve tempus (nam tanto brevius omne, quanto felicius tempus) quo libet scire, quid simus; libet exercere, quod sumus. Quo iustius peto, primum, ut errori (si quis est error) tribuas veniam; deinde, medearis scientia tua, cui semper fuit curae, sic iura publica, ut privata; sic antiqua, ut recentia;
11 sic rara, ut assidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quaestionis, quod adfero ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc et ego excusatior, si forte sum lapsus, et tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est, an
12 didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio, peremti. Hos alius, (*Quis?* Ego;

ludibrio — dolori) Senatus retinebatur *ludibrio*, cum consuleretur vel de nugis, vel de quibus iam statuisset princeps: *dolori*, cum crudelitati vel superbiae principis serviendum esset, decernendis innocentium suppliciis, ubi *feria*, et ex animi sententia, *censere* nemo vir bonus potuit, nisi praesentissimum ultro periculum vellet sibi arcessere. Prius illud graphice depingit Iuvenalis maiore parte satyrae quartae, ubi de ingenti rhombo convocatur et consulitur sanctior quidam senatus. *G.*

10 *scire, quid simus*) Quae iura habeamus ut senatores, ut magistratus. vid. s. 6. *Nimirum antiqua tenenda est lectio e Mediceo etiam libro firmata, prae Buchneriana coniectura, quam receperat Cellarius, *scire, quod scimus*. *G.*

11 *an didiceris*) Hoc est, an inciderit tua aetate talis species, ut discendi sub exemplo fuerit occasio. *G.*

Nempe *discere* caussam proprie dicitur patronus a cliente, qui eam *docere* aeque proprie dicitur. *E.*

Vera haec, sed ab hoc loco aliena, quem Gesnerus bene interpretatur. *S.*

12 *Afranii Dextri Cos.*) In Almeloveenianis fastis refertur ad A. V. C. 850. post C. N. 98. ex Kal. Octob. De historia non puto aliunde constare. *G.*

Hos alius, (Quis? Ego;)) Primo simpliciter narrare incipit alicuius sententiam: deinde fingit, amicum interrogare, *Quis* est ille alius? Huic poterat respondere *Ego:* nimirum, se fuisse ipsum in hac sententia. Sed sustinet se, cum nihil ad rem faciat. Ex

ſed nihil refert) poſt quaeſtionem ſupplicio libe-
randos, alius in inſulam relegandos, alius morte
puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum
tanta diverſitas erat, ut non poſſent eſſe, niſi ſin-
gulae. Quid enim commune habet, occidere et 13
relegare? Non hercule magis, quam relegare et
abſolvere: quamquam propior aliquanto eſt ſen-
tentiae relegantis, quae abſolverit, quam quae
occiderit; utraque enim ex illis vitam relinquit,
haec adimit: quum interim et qui morte punie-
bant, et qui relegabant, una ſedebant, et tempo-
raria ſimulatione concordiae discordiam differe-
bant. Ego poſtulabam, ut tribus ſententiis con- 14
ſtaret ſuus numerus, nec ſe brevibus induciis duae
iungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali ſup-
plicio adficiendos putabant, discederent a rele-
gante, nec interim contra abſolventes mox diſ-
ſenſuri congregarentur, quia parvulum referret,
an idem displiceret, quibus non idem placuiſſet.
Illud etiam mihi permirum videbatur, eum qui- 15
dem, qui libertos relegandos, ſervos ſupplicio
adficiendos cenſuiſſet, coactum eſſe dividere ſen-
tentiam; hunc autem, qui libertos morte multa-
ret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet
dividi ſententiam unius, quia res duas compre-
hendebat, non reperiebam, quemadmodum poſſet
iungi ſententia duorum tam diverſa cenſentium.
Atque adeo permitte mihi, ſic apud te tanquam 16
ibi; ſic peracta re, tanquam adhuc integra, ra-
tionem iudicii mei reddere: quaeque tunc car-

his, quae ſequuntur, apparet, omnino Plinium in ea fuiſſe ſententia, ſervos eſſe abſolvendos. *G.*

Id iam nunc apparet, non demum ex ſequentibus. *S.*

13 *abſolverit — occiderit*) Immo *abſolvit — occidit:* ſicque Cortius cum Gierigio. *S.*

una ſedebant) Nempe in hoc conveniebant, quod utrique dicerent ſervos eſſe puniendos; diſſidebant de genere poenae. Sed ſic temporaria illa concordia ſuperabant mitem illam abſolventium ſententiam. *G.*

15 *dividere ſententiam*) Redi ad ea, quae ſ. 6. hac de re diximus. *G.*

ptim, multis obſtrepentibus, dixi, per otium iun-
17 gere. Fingamus, tres omnino iudices in hanc
cauſſam datos eſſe: horum uni placuiſſe, perire
libertos; alteri, relegari; tertio, abſolvi: utrum-
ne ſententiae duae, collatis viribus, noviſſimam
periment? an ſeparatim unaquaeque tantundem,
quantum altera, valebit? nec magis poterit cum
ſecunda prima connecti, quam ſecunda cum ter-
18 tia? Igitur in ſenatu quoque numerari, tanquam
contrariae, debent, quae tanquam diverſae dicun-
tur. Quod ſi unus atque idem et perdendos cen-
ſeret et relegandos, num ex ſententia unius et
perire poſſent et relegari? num denique omnino
una ſententia putaretur, quae tam diverſa con-
19 iungeret? Quemadmodum igitur, quum alter pu-
niendos, alter cenſeat relegandos, videri poteſt
una ſententia, quae dicitur a duobus, quae non
videretur una, ſi ab uno diceretur? Quid? lex
non aperte docet, dirimi debere ſententias occi-
dentis et relegantis, quum ita diſceſſionem fieri
iubet: QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM; QVI
ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS.
Examina ſingula verba et expende: QVI HAEC CEN-
SETIS, hoc eſt, qui relegandos putatis: IN HANC
PARTEM, id eſt, in eam, in qua ſedet, qui cenſuit
20 relegandos. Ex quo manifeſtum eſt, non poſſe
in eadem parte remanere eos, qui interficiendos
arbitrantur. QVI ALIA OMNIA: animadvertis, ut
non contenta lex dicere ALIA, addiderit OMNIA.

16 *carptim — dixi)* *Carptim* proprie ad ea pertinet animalia, quae non uno perpetuo quodam tenore atque tractu veſcuntur, ſed nunc hic nunc illic *carpunt* aliquid ſive decerpunt. Hinc *carptim* dicit, qui propter crebras interpellationes non poteſt contexere iuſtam orationem, ſed nunc hanc nunc aliam ſententiam breviter profert. *G.*

19 *qua ſentitis)* In quam inclinatis veſtra ſententia. *G.*

Qui haec cenſetis) Opinor ſcribendum: *Qui haec ſentitis. Cenſetis* interpretamentum videtur. *S.*

20 *alia omnia)* Nempe *alia omnia* ex mente Plinii non ſignificat hic plane diverſa, omnibus partibus alia; ſed ulla vel quaecunque alia, quocunque modo diverſa. *G.*

Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos,
qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM
PARTEM ITE, QVA SENTITIS: nonne videtur ipsa
lex eos, qui dissentiunt, in contrariam partem
vocare, cogere, impellere? non consul etiam, ubi
quisque remanere, quo transgredi debeat, non
tantum solennibus verbis, sed manu gestuque
demonstrat? At enim futurum est, ut, si divi- 21
dantur sententiae interficientis et relegantis, prae-
valcat illa, quae absolvit. Quid istud ad censen-
tes? quos certe non decet omnibus artibus,
omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius.
Oportet tamen eos, qui puniunt, et qui relegant,
absolventibus primum, mox inter se comparari.
Scilicet ut in spectaculis quibusdam sors aliquem
seponit ac servat, qui cum victore contendat:
sic in senatu sunt aliqua prima, sunt secunda
certamina; et ex duabus sententiis eam, quae su-

21 *At enim futurum*) Huius obiectionis haec vis est, iniquum esse, cum plures sint longe, qui puniendos putent reos, licet diverso modo, quam qui absolvendos; tamen horum sententiam ideo praevalere, quia illis in genere poenae non conveniat, absolvique adeo reos maioris partis sententia damnatos. Respondet Plinius, Illud iam non curandum esse censentibus etc. *G.*

Oportet tamen etc.) Nova obiectio. Sic *tamen* orditur obiectionem 7, 17, 5. *S.*

qui puniunt) Nihil opus est hic glossa, quam quidam interserunt, *morte*: etiam l. 19. iam ita absolute posuerat *punire* noster, pro *interficere*. *G.*

in spectaculis) Disertissime et plurimis verbis hoc non tam descripsit, quam actione velut quadam proposuit Lucianus in Hermotimo p. 536. sqq. Nempe si numero impari, v. g. novem sint gladiatores, sortes coniiciuntur binae earundem literarum, duae A, duae B, etc. Comparantur et committuntur duo, quibus eadem litera exiit. Sed restat una sors, quae parem non habet, ut hic, si ordinem elementorum sequuti essent praesides ludi, E. Cui haec solitaria litera evenit, hic ἔφεδρος est, hic *sedet* interim, et exspectat victorem aliquem, quicum deinde, integer cum fesso aliquantum, sed forti, et victoria alacri, congreditur. *Non usus est Luciano Lipsius Sat. 2, 14. quem laudant ad Plinium viri docti: alioqui accuratius ἔφεδρον Plutarchi interpretatus esset: quem *subsessorem* potius, quam *subditicium* aut *suppositicium* vocavimus in nostra Luciani interpretatione, quae cum maxime Wetsteniana prela exercet. *Hermes suppositicius* apud Martial. 5, 25. dicitur respectu fatigati gladiatoris, in cuius locum successit: sed ἔφεδρος Graecorum ἐφεδρεύει, in insidiis quasi collocatus imminet victori. *G.*

22 perior exierit, tertia exſpectat. Quid, quod, prima ſententia comprobata, ceterae perimuntur? Qua ergo ratione poteſt eſſe [non] unus atque idem locus ſententiarum, quarum nullus eſt poſt-
23 ea? Planius repetam. Niſi, dicente ſententiam eo, qui relegat, illi, qui puniunt capite, initio ſtatim in alia diſcedunt, fruſtra poſtea diſſentient
24 ab eo, cui paullo ante conſenſerint. Sed quid ego ſimilis docenti, quum diſcere velim, an ſententias dividi, an iri in ſingulas, oportuerit? Obtinui quidem, quod poſtulabam: nihilominus tamen quaero, an poſtulare debuerim, an abſtinere. Quemadmodum obtinui? Is, qui ultimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat, neſcio,

22 *prima ſententia)* *Planiora eſſent haec, ſi ponamus fuiſſe in veteri libro, *una*, unde *ima* ortum ſit, et deinde *Ima*, ex quo aliquis *prima* fecerit. Certe hic intellectus eſt, *una* ſententia probata, ceteras perimi, et non valere. Sed tamen recepta lectio etiam hanc ſententiam habere poteſt. *G.*

Nihil mihi videor obſcuritatis in vulgata lectione reperire. Prima ſententia in noſtra ſpecie, (ad hanc enim ſolam Plinius reſpicit) eſt abſolventis: qua comprobata, ceterae, altera relegantis, morte multantis altera, non poſſunt non perimi. Nulla igitur hic, quam adverſarius urget, ἐφεδρεία: ſatisque commode, ſi quid video, Plinius hanc alteram obiectionem refellit. *S.*

Qua ergo ratione) Locus forte inter difficillimos Plinii, et deſtitutus ab interpretibus. Si licet cum Genevenſi editione Catanaei negationem, quam ideo incluſimus, omittere, ſalva res erit, haec nempe ſententia: Quomodo poſſunt ſtare interim ſententiae morte multantes et coniungi cum relegantibus, ad ſuperandas abſolventes, quarum paullo poſt, comparatione cum relegantibus facta, nullus locus erit? cur valeant contra abſolventes, non valeant contra relegantes? Si poſt non valent, neque prius debent valere: ſi prius, etiam poſt. *G.*

Negatio nata ex compendio non intellecto adverbii *nunc*. *Nunc*, *poſtea*, ſibi opponuntur. Saepe ita peccatum a librariis. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 7, 5. *S.*

24 *an ſententias dividi, an iri)* Cave putes haec eſſe membra disiuncta: ἢ *an* per anaphoran poſita non aliam vim habet, quam ſi ita dediſſet Plinius, *An ſententias dividi, ET iri in ſingulas oportuerit.* Hoc enim eſt dividere ſententias, ſi non in duas coniunctim itur, ſed in ſingulas. *Malebat Cortius pro poſteriori *an* legi *ac*: quod eodem redit. *G.*

Quemadmodum obtinui?) *Capitalis emendatio e Mediceo libro prolata a Cortio. Reliqui, *An poſtulare debuerim, an abſtinere, quemadmodum abſtinuit is, qui ultimum — — cenſebat. Neſcio an iure* etc. Quae ab editoribus ita informata puto, cum ſemel pro *obtinui* irrepſiſſet

an iure, certe aequitate poſtulationis meae victus, omiſſa ſententia ſua, acceſſit releganti: veritus ſcilicet, ne, ſi dividerentur ſententiae, (quod alioqui fore videbatur) ea, quae abſolvendos eſſe cenſebat, numero praevaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus ſingulis, erant.
Tum illi quoque, qui auctoritate eius trahebantur, transeunte illo, deſtituti; reliquerunt ſententiam ab ipſo auctore deſertam, ſequutique ſunt quaſi transfugam, quem ducem ſequebantur. 25
Sic ex tribus ſententiis duae factae; tenuitque ex duabus altera, tertia expulſa, quae quum ambas ſuperare non poſſet, elegit, ab utra vinceretur. Vale. 26

XV.

Non habenti quod legat in vineis, legendos mittit libros.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Oneravi te tot pariter miſſis voluminibus. Sed oneravi primum, quia exegeras; deinde, quia ſcripſeras tam graciles iſtic vindemias eſſe, ut plane ſcirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. 2
Igitur mihi quoque licebit ſcribere, quae legas, ſit modo, unde chartae emi poſſint: quae ſi ſcabrae bibulaeve ſint, aut non ſcribendum,

abstinuit. Plinianum eſt ita interrogare, et ſibi reſpondere, vid. 3, 9, 2. 6, 2, 1. 6, 23, 1. 6, 29, 1. ſq. 9, 17, 2. vel proponere quaedam deinde repetenda, ut mox 8, 18, 6. ut 9, 16, 1. etc. Mediceus liber etiam verba *an abstinere* omittit. Servavimus ea, cum quod ſenſum non incommodum habere poſſunt; ſubaudire enim licet, *abstinere a poſtulando:* tum quod inde poteſt intelligi, unde illud *abstinuit* pro *obtinui* irrepſerit. *G.*

XV, 1 *quod vulgo dicitur*) Proverbium igitur tum inter ſcholaſticos homines uſitatum fuiſſe debet, de gracili vindemia, ex ambiguitate verbi *legere* tractum, nempe tale: Librum una ferendum eſſe in vindemiam, ut, ſi uvae non ſint, ſit tamen liber qui *legi* poſſit. *G.*

aut necessario, quidquid scripserimus boni malive, delebimus. Vale.

XVI.

De morbis et morte servorum queritur, additis solatiis.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, et quidem iuvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: unum facilitas manumittendi, (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos iam liberos perdidi) alterum, quum permitto servis quoque quasi testamenta facere, eaque, ut legitima, custodio.
2 Mandant rogantque, quod visum: pareo ut iussus. Dividunt, donant, relinquunt, dumtaxat intra domum. Nam servis respublica quaedam et quasi
3 civitas domus est. Sed quamquam his solatiis adquiescam, debilitor et frangor eadem illa humanitate, quae me, ut hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri. Nec ignoro, alios huiusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum; eoque sibi magnos homi-

2 *delebimus*) Etiam hic lusus in verbo est: qui in bibula ac spongiosa nimis et scabra charta scribit, ille diffluentibus literis delere potius et lituras facere quam scribere videtur. *G.*

XVI, 1 *iam liberos*) Propediem manumittendos, qua re non modo damnum minuitur; sed illa humanissima exoritur consolatio, vicem illis pro suis meritis redditam. *G.*

Immo, iam manumissos. Facilis autem manumissio, tali fortasse occasione oblata, qualis supra 7, 32. memoratur. *S.*

quum permitto) Cortius et Gierigius *quod permitto*. bene. *S.*

2 *pareo ut iussus. Dividunt*) *Etiam hic locus Mediceo libro sanitatem debet. Alii, *pareo ocius. Suis dividunt.* *G.*

quasi civitas) Cum alias *caput* non habeat servus, nec ullam civilis iuris communionem, ac proinde nec facere testamentum, nec percipere ex alio testamento quidquam, quod suum sit, possit, cum ipse sit domini. *G.*

3 *alios — damnum*) Cum moritur servus, illud modo computant, quanti fuerit, quanti emi alius aeque bonus possit; amicitiae, et ex consuetudine suavitatis, rationem nullam habent. Tangit autem Catonem maiorem, *Sapientem* dictum, cuius erga servos vetulos vel morbosos in-

nes et ſapientes videri. Qui an magni ſapientes-
que ſint, neſcio: homines non ſunt. Hominis 4
eſt enim adfici dolore, ſentire, reſiſtere tamen,
et ſolatia admittere; non, ſolatiis non egere. Ve- 5
rum de his plura fortaſſe, quam debui, ſed pau-
ciora, quam volui. Eſt enim quaedam etiam
dolendi voluptas: praeſertim ſi in amici ſinu de-
fleas, apud quem lacrumis tuis vel laus ſit para-
ta, vel venia. Vale.

XVII.

Exundationem Tiberis et Anienis narrat, rogans ut ſibi nuntietur, ſi quid ſimile in aliis praediis accidiſſet.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Num iſtic quoque immite et turbidum caelum?
Hic aſſiduae tempeſtates, et crebra diluvia. Ti-
beris alveum exceſſit, et demiſſioribus ripis alte
ſuperfunditur. Quamquam foſſa, quam providen- 2
tiſſimus imperator fecit, exhauſtus, premit valles,
innatat campis; quaque planum ſolum, pro ſolo
cernitur. Inde, quae ſolet flumina accipere, et
permiſta devehere, velut obvius retro cogit; at-
que ita alienis aquis operit agros, quos ipſe non
tangit. Anio, delicatiſſimus amnium, ideoque 3

humanitas, quam etiam in libello de re ruſtica c. 2. teſtatam reliquit, tum ab aliis, tum a Plutarcho praeſertim, reprehenditur. Vid. p. 333. Bryani, *ubi non *τὸ ἄγαν ἀγεννὲς*, ſed *τὸ ἄγαν ἀτενὲς*, non *humilitatem* et *ignaviam*, ſed *auſteritatem ſeveritatemque* nimiam, obiici Catoni, alias obſervavimus. *G.*

5 *dolendi voluptas)* Pulchre huc advocarunt illud Ovid. Triſt. 4, 3, 37. *Eſt quaedam flere voluptas: Expletur lacrumis egeriturque dolor.* *G.*

XVII. 2 *Quamquam exhauſtus)* Continuanda, opinor, antecedentibus. *S.*

retro cogit) *Aeque elegans eſt, quod ex Mediceo dedit Cortius, *ſiſtere cogit.* Sic paullo poſt habet, *ſe ſuper ruinas elecit*, pro aliorum *evexit.* Haec talia ſunt, ut, quod praeferam, non inveniam, ac proinde ex interdicto *uti poſſidetis,* interim agere ſtatuerim. *G.*

3 *Anio — — extulit)* Sunt haec omnia, et plurima alia in

adiacentibus villis velut invitatus retentusque,
magna ex parte nemora, quibus inumbratur, fre-
git et rapuit. Subruit montes, et decidentium
mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quae-
rit, impulit tecta, ac ſe ſuper ruinas evexit atque ex-
4 tulit. Viderunt hi, quos excelſioribus terris illa tem-
peſtas non deprehendit, alibi divitum apparatus, et
gravem ſupellectilem, alibi inſtrumenta ruris; ibi
boves, aratra, rectores, hic ſoluta et libera ar-
menta; atque inter haec arborum truncos, aut
villarum trabes [atque culmina] varie lateque flui-
5 tantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt,
ad quae non adſcendit amnis. Nam pro amne
imber aſſiduus, et deiecti nubibus turbines: pro-
ruta opera, quibus pretioſa rura cinguntur: quaſſata
atque etiam decuſſa monimenta. Multi eiusmodi
caſibus debilitati, obruti, obtriti, et aucta luctibus

hac epiſtola, elaboratiora et ſplendidiora, quam exſpectes. Omnis epiſtola eſt chriae quam epiſtolae ſimilior; et ſi ex nulla alia pateret, Plinium has epiſtolas de induſtria et *εἰς κτῆμα* ſcripſiſſe, profecto ex hac intelligeretur. Caeterum cum Plinius Anienem *delicatiſſimum* amnium dixit, virtutes tales cogitaſſe putandus eſt, quae eum amnem accolis, vel inviſentibus iucundiſſimum, amoeniſſimum facerent, ut liquoris puritatem, curſus tranquillitatem eam, quae exundationis pericula excluſit, et quae ſimilia ſunt. *E.*

delicatiſſimus) Choaſpes *delicatam* vehere *aquam* dicitur Curtio 5, 2, 9. Acumen in hoc, ſed ſophiſta illud dignum, quod amnis tam delicatus, ut adiacentes eum villae invitent et retineant, nunc nemora, quibus inumbretur, fregerit, montes ſubruerit etc. *S.*

4 *tempeſtas non deprehendit)* *Deprehendere* eſſe opprimere, tanquam in decipula, ante obſervatum ad 8, 14, 3. Quosdam *excelſioribus locis*, h. e. propter id ipſum, quod excelſioribus in locis verſarentur, non oppreſſit tempeſtas. Hi obſervare aliorum ſtrages et narrare poſſunt. *Servanda nempe omnibus modis eſt negativa particula, quam male omittit liber Mediceus, etiam in voce *qui* pro *quos* poſita vitioſus. *G.*

atque culmina) *Abſunt a quibusdam codicibus haec verba. *G.*

5 *opera, quibus pretioſa)* Aggeres, quibus arbores impoſitae, maceriae, ſepes, de quibus ruſtici mei, v. g. Varro 1, 14. *Volebam aliquando transpoſitis verbis duobus *pretioſa* iungere cum *operibus*: ſed quo pretioſiora ſunt rura, tanto plus in ſepta eorum impendi veriſimile eſt. *G.*

monimenta) Non ſepulcrorum modo, ſed alia etiam publica opera. Videtur Plinius cogitaſſe ſecundam oden Horatii, ubi Tiberis it *deiectum monimenta regis* etc. *G.*

luctibus) ob debilitatos, obrutos, obtritos. *S.*

damna. Ne quid ſimile iſtic, pro menſura peri- 6
culi, vereor: teque rogo, ſi nihil tale eſt, quam maturiſſime ſolicitudini meae conſulas: ſed et, ſi tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adverſa, an exſpectes: niſi quod tamen eſt dolendi modus, non eſt timendi. Doleas enim, quantum ſcias accidiſſe; timeas, quantum poſſit accidere. Vale.

XVIII.

Domitium Tullum laudat, qui moribus cetera non probatiſſimis, teſtamentum fecerat honeſtiſſimum, poſthabitis captatoribus, et ſcriptis unice, quos pietas iubebat.

C. PLINIVS RVFINO SVO S.

Falſum eſt nimirum, quod creditur vulgo, teſtamenta hominum ſpeculum eſſe morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam, quum ſe captandum praebuiſ- 2
ſet, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Proſequutus eſt nepotes plurimis iucundiſſimisque legatis; proſequutus etiam pronepotem. In ſumma, omnia pietate pleniſſima; ac tanto magis, quo-

6 *pro menſura periculi*) Intelligit, puto, analogiam et proportionem quandam. Si hic circa Anienis ac Tiberis confluentes, hoc eſt, in Latio, tanta diluvia, quanta *iſtic*, ubi tu es, Macrine; locis humilioribus, diluvio magis alias obnoxiis etc. forte in Transpadanis, ad Larium lacum, ubi praedia habuiſſe noſtrum conſtat. *G.*

XVIII, 2 *ſe captandum praebuiſſet*) Admiſiſſet blanditias, munera, obſequia, heredipetarum, quibus in teſtamentum illius irrepere conabantur. Fecit itaque Domitius, quod Coranus ille apud Horatium Sat. 2, 5, 55 ſq. quod ſenes plures in Luciani Dialogis mortuorum, verbo, *corvos deluſit hiantes.* *G.*

ac tanto magis — ſunt) His ego non offendor: nec Gesnerus, opinor, offenſus eſt. Domitii pietas tanto magis placebat adeoque maior videbatur, quoniam teſtamentum tam pium nemo exſpectaverat. *S.*

3 niam inexspectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, ut qui de patre, avo, proavo, quasi de orbo, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum; quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse,
4 quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancia, perosus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam eius, neptem suam, instituerat heredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestatem emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, et quidem cum
5 opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent invitissimis,

3 *ut qui de patre)* Speciem habuissent querelae delusorum captatorum, si *orbus* decessisset, sine liberis, sine pignore, Tullus: sic enim aequum erat, eum gratias ultimo iudicio referre bene de se meritis aliis. Sed quod queruntur de *patre* filiae, *avo* nepotum, *proavo* pronepotis, qui s. 2. commemorati sunt, in eo produnt se etc. *Nimirum recepimus sine ulla mutatione Mediceam lectionem, ut plane huic loco aptam. Vulgatum adhuc, *qui de illo uti de patre, avo, proavo, quasi orbi querantur*. Quae si lectio locum habere debeat, tum *orbi* fuerint, inaudita, quantum constat, significatione, non qui liberis carent, sed *exheredati*: quem intellectum Buchnerus quidem sibi invenisse videtur supra 5, 1, 3. Sed nihil impedit, quin sententia cogit, ut et ibi solemnis significatio obtineat; et iam contra dixit ad eum ipsum locum Gronovius. *G.*

4 *frater est Tulli)* Cortius ex Mediceo: *frater is Tulli*. Plinianum hoc. Recepit et Gierigius. *S.*

circumscripto testamento) Commento quodam, quod iuris speciem habet, eluso et frustrato. Illa circumscriptio in eo inest, quod filiam fratris, emancipari iussam, ut frui posset testamento avi sui, adoptat frater is, qui *consors* esset fratris emancipantis, h. e. in communione bonorum indivisa cum illo viveret: hunc enim esse *consortem*, ICti docent, et Burm ad Vell. 1, 10. Igitur quod ad ipsum rediturum erat, de bonis filiae non emancipatae, illud iam redibat, postquam emancipata quidem, sed eadem adoptata a fratre consorte erat. *G.*

a quibus facti ſunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen adſumſit, reliquit teſtamentum ante octo et decem annos nuncupatum, adeoque poſtea improbatum ſibi, ut patris eorum bona proſcribenda curaverit. Mira 6
illius aſperitas, mira felicitas horum: illius aſperitas, qui numero civium excidit, quem ſocium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus ſucceſſit in locum patris, qui patrem abſtulerat. Sed haec quoque hereditas Afri, ut reliqua cum 7
fratre quaeſita, transmittenda erant filiae fratris, a quo Tullus ex aſſe heres iuſtitutus, praelatusque filiae fuerat, ut conciliaretur. Quo laudabilius teſtamentum eſt, quod pietas, fides, pudor, ſcripſit: in quo denique omnibus adfinitatibus, pro cuiusque officio, gratia relata eſt: relata et uxori. Accepit amoeniſſimas villas, accepit magnam pe- 8
cuniam uxor optima et patientiſſima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis eſt reprehenſa, quod nupſit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, aetate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore ſequuta matrimonium videbatur divitis ſenis, ita perditi morbo, ut eſſe taedio poſſet uxori, quam iuvenis ſanusque duxiſſet. Quippe omnibus membris extortus et fractus tan- 9
tas opes ſolis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, niſi ab aliis, movebatur. Quin etiam (ſoedum miſerandumque dictu) dentes lavandos fricandosque praebebat. Auditum eſt frequenter ab ipſo, quum quereretur de contumeliis debilitatis

5 *Domitius Afer)* Profuit hic locus nobis ad interpretandum non nimis facilem locum Quintiliani 6, 3, 92. ubi putamus huius teſtamenti mentionem fieri. *G.*

6 *ſocium in liberis)* Cuius ipſe filios adoptaſſet, ut ſ. 2. *filiam, quae illi cum fratre communis.* *G.*

7 *ut conciliaretur)* Ut filiae ſuae propitium redderet fratrem ſuum, a quo illi inſidiae metuendae erant, ſi ipſa heres eſſet; illum ipſum heredem praeterita filia inſtituit, futurum arbitratus, quod accidit, ut nec vivus inſidiaretur ſuae ex fratre nepti, cuius iam bona nemine contra dicente haberet; et curaret, cum liberos ex ſe natos non haberet, ut certe poſt mortem ſuam rediret ad illam hereditas. *G.*

suae, *se digitos servorum suorum quotidie lingere.*
10 Vivebat tamen, et vivere volebat, sustentante maxime uxore; quae culpam inchoati matrimonii in
11 gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Iam sunt venales tabulae Tulli: exspectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos eodem, quo emerat, die instruxerit plurimis et antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quae negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistola
12 dignum, ne gravare scribere. Nam quum aures hominum novitate laetentur, tum ad rationem vitae exemplis erudimur. Vale.

XIX.

Infirmitate et mortibus suorum turbatus solatium in literis quaerit, et librum emendandum mittit.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Et gaudium mihi et solatium in literis; nihilque tam laetum, quod his laetius; nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque et infirmitate uxoris, et meorum periculo, quorundam vero etiam morte turbatus, ad unicum doloris levamentum studia confugio; quae praestant, ut adversa magis intelligam, sed patientius

10 *et vivere volebat)* Non praetulit ἀποκαρτερήσειν, quod honestum nomen quaesitae per inediam mortis ab iis, qui dolores morborum vel curationis perferre nollent. His, quae ad Quintil. 8, 5, 23. dicimus, add. Tertull. Apol. cap. 46. Notum in primis exemplum Attici Corneliani: et Corellii Rufi apud nostrum 1, 12. Cum Maecenate Tullum bene comparat Buchnerus, cuius versiculos retulit Seneca epist. 101. *Debilem facito manu, Debilem pede, coxa: Tuber adstrue gibberum, Lubricos quate dentes. Vita dum superest, bene est. Hanc mihi, vel acuta Si sedeam cruce, sustine.* G.

11 *Iam sunt venales tabulae Tulli)* Argutior adeoque Secundi ingenio dignior lectio Medicei libri, quam Cortius adscivit: *Habes omnes fabulas urbis: nam sunt omnes fabulae Tullus.* S.

12 *laetentur)* Cortius *laetantur.* vid. ad 7, 8, 3. S.

feram. Est autem mihi moris, quod sum datu- 2
rus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, in primis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor, ne ipse, ut tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori, ut scriberem, potui; ut vacuo animo laetoque, non potui. Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX.

Miranda lacus Vadimonis.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Ad quae noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur: seu quod omnium rerum cupido languescit, quum facilis occasio est: seu quod differimus tanquam saepe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de 2
caussa, permulta in urbe nostra, iuxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus: quae si tulisset Achaia, Aegyptus, Asia, aliave quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra; audita, perlecta, lustrataque haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram an- 3
te, nec videram, audivi pariter et vidi. Exegerat prosocer meus, ut Amerina praedia sua inspicerem. Haec perambulanti mihi ostenditur subiacens lacus, nomine Vadimonis; simul quaedam

XX, 2 *Achaia)* Sensu Romanorum dicta. vid. infra ep. 24, 2. *S.*

lustrataque) Bene Cortius ex Mediceo *lustrata.* *S.*

3 *Amerina praedia)* Monet Cellarius, ea non tam ab *Ameria* urbe dicta, quae trans Tiberim in extrema Umbria fuit; quam a *castello Amerino* cis flumen in Etruria, inter confluentem Naris et Falerios etc. *G.*

Vadimonis) Pronuntiationis caussa notandum a Polybio 2, 20.

4 incredibilia narrantur. Perveni ad ipſum. Lacus eſt in ſimilitudinem iacentis rotae circumſcriptus, et undique aequalis: nullus ſinus, obliquitas nulla, omnia dimenſa, paria, et quaſi artificis manu, cavata et exciſa. Color caeruleo albidior; viridior et preſſior ſulphuris: odor ſaporque medicatus: vis, qua fracta ſolidantur. Spatium modicum, quod tamen ſentiat ventos, et fluctibus in-
5 tumeſcat. Nulla in hoc navis (ſacer enim eſt) ſed innatant inſulae herbidae, omnes arundine et iunco tectae, quaeque alia foecundior palus, ipſaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut modus: cunctis margo deraſus, quia frequenter vel litori vel ſibi illiſae terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in ſpeciem carinae humili radice deſcendunt.

Ὀάδμονα λίμνην vocari, quem laudavit hic et in Geographia Cellarius, ut et Livium 9, 39. Florum 1, 13. Senecam quaeſt. nat. 3, 25. qui unius modo natantis in eo inſulae mentionem facit, tum Plinium maiorem 2, 95. qui ſilvam natantem in eo memorat: ad quem locum Harduinus *lago di Beſſanello* hodie vocari refert. *G.*

4 *viridior et preſſior ſulphuris*) Intelligo, *colore*. Nempe intermedium quendam habet colorem aqua huius lacus et mixtum, quem *caeruleum*, qui ſolemnis aquae color eſt, dicere non poſſis; eſt enim *albidior* pallidiorque. Inclinat ad flavum, ſed *ſulphuris* colore eſt *viridior et preſſior* h. e. obſcurior, et plus ex nigro trahens, quo ipſo ad caeruleum aliquantum vergit, quippe qui flavo mixtus dat viridem. Nempe ſequimur lectionem Mediceam, et antiquarum editionum. Vulgata lectio, *viridiore preſſior* debetur coniecturae Barthii. Praeterea ita diſtinguunt, *viridiore preſſior: ſulphuris odor, ſaporque medicatus: vis, qua fracta.* In qua lectione primo incommodum eſt, quod comparativus comparativo comparatur, *viridiore preſſior*, quod vix intelligo: deinde, niſi *odor ſaporque* coniungantur, ἡ *que* ad ſapor adiecta male reſpondet reliquae verborum continuationi: poſuiſſet ſane Plinius, *ſulphuris odor, ſapor medicatus, vis, qua fracta* etc. *G.*

5 *ſacer enim eſt*) Vid. 8, 8. 6. *G.*

figura, ut modus) Figura pariter et magnitudine, hic enim *modus* eſt, differunt. Nolim tamen damnare *motus*, quod ad natatum illum et fluctuationem referri poteſt. *G.*

motus eſt Lectii coniectura, probata Caſaubono. Unice verum *modus*. *S.*

humili radice) Quae *alte* non deſcendit. Nam *humile* etiam *alto*, in quantum *profundum* notat, opponi, Columella oſtendit, cum 4, 1, 6. *humilem poſitionem* vitis, quam eandem *ſuſpenſam* vocat, altae opponit, quod in Indice noſtro declaravimus. *G.*

Haec ab omni latere perſpicitur: eadem aqua 6
pariter ſuspenſa et merſa. Interdum iunctae co-
pulataeque et continenti ſimiles ſunt; interdum
discordantibus ventis digeruntur: nonnunquam
deſtitutae, tranquillitate, ſingulae fluitant. Saepe 7
minores maioribus, velut cymbulae onerariis, ad-
haereſcunt; ſaepe inter ſe maiores minoresque
quaſi curſum certamenque deſumunt; rurſus omnes
in eundem locum appulſae, qua ſteterunt, pro-
movent terram, et modo hac, modo illac, lacum
reddunt auferuntque; ac tum demum, quum me-
dium tenuere, non contrahunt. Conſtat, pecora 8
herbas ſequuta, ſic in inſulas, ut in extremam
ripam, procedere ſolere, nec prius intelligere
mobile ſolum, quam litore abrepta, quaſi illata
et impoſita, circumfuſum undique lacum pavent;
mox quo tulerit ventus egreſſa, non magis ſe de-
ſcendiſſe ſentire, quam ſenſerint adſcendiſſe. Idem 9
lacus in flumen egeritur; quod ubi ſe paullisper
oculis dedit, ſpecu mergitur, alteque conditum
meat: ac, ſi quid, ante quam ſubduceretur, ac-

6 *eadem aqua — merſa)* Genuina haec lectio, cui oraculi Medicei effatum praeferri non debebat. Senſus: radix ita merſa eſt aqua, ut tamen ſimul (eadem aqua) ſuspenſa ſit. Errat Cortius de radice alia ſuspenſa, alia merſa cogitans. *S.*

deſtitutae) *Deſtitutae* a ventis nimirum, *tranquillitate*, cum tranquillitas eſt: itaque incidendum curavi poſt utrumque verbum, ne quis iungat. *G.*

7 *curſum certamenque)* *Ἐν διὰ δυοῖν: curſus certamen. *S.*

promovent terram. producunt et continuant terram continentem, cum litori lacus adhaerent. Tum et *lacum auferunt*. Eundem autem *reddunt*, cum a litore recedunt, ut in eorum locum aqua cedat. Etiam in hac epiſtola Plinius non modo deſcribendi veritatem, ſed et artem ſectatur. Locus ſequens de pecoribus in inſulas delatis ex litore, in verbis et ſententiis exquiſitiores, quam pro narratione tali, flores et colores habet. In his talibus locis tirones immorandi ſunt, [tironibus immorandum eſt,] ut diſcant artem et argutias et acumina noſcere, et a recta ratione et ſimplici dictione diſtinguere. *E.*

non contrahunt) In quacunque parte litoris adhaereſcant inſulae, illa parte minui videtur lacus, produci et promoveri continens. Itaque tum lacus videtur maximus, cum verſus centrum illius coactae inſulae, ripas in circuitu relinquunt liberas. *Intempeſtive igitur negationem quidam omittendam cenſuere. *G.*

8 *pavent)* Cortius et Gierigius e Mediceo *paveant.* bene. Sic mox *ſenſerint.* *S.*

10 cepit, servat et profert. Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota, quam mihi nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil aeque ac naturae opera delectant. Vale.

XXI.

Graviora se studia distinguere lusibus, exemplo recitati poëmatum libri ostendit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Ut in vita, sic in studiis pulcherrimum et humanissimum existimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam
2 procedat. Qua ratione ductus, graviora opera lusibus iocisque distinguo. Ad hos proferendos et tempus et locum opportunissimum elegi; utque iam nunc adsuescerent et ab otiosis et in triclinio audiri, Iulio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocavi.
3 Forte accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogarer: quod mihi caussam praeloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem

10 *nihil — delectant*) Notanda constructio, verbi numero ad *opera*, non ad *nihil* relato. *S.*

XXI, 2 *lites interquiescunt*) Adscribemus et nos locum Statii Silv. 4, 4, 39. *Certe iam Latiae non miscent iurgia leges, Et pacem piger annus habet, messesque reversae Dimisere forum.* Sunt tituli tum Pandectarum tum Codicis de Feriis. Quod paullo post de *advocatione subita* dicit, extraordinarium quiddam fuit, et morae impatiens. *G.*

positis ante lectos cathedris) Nempe *cathedra* hic est pulpitum, quo ante lectum posito commodius scribere aliquid vel legere quis possit. Ita accipit Propertius 4, 5, 37. *posita tu scribe cathedra Quidlibet.* *G.* Cf. Ep. 2, 17, 21. *E.*

Nimirum ea cathedrarum constructio erat, ut simul et sedis et pulpiti vice fungerentur. Nunc a Plinio tantum considendi caussa adhibitae sunt. *S.*

3 *caussam praeloquendi*) Ubi? in iudicione, an apud audituros recitantem? Puto posterius. Parum enim decora in foro illa esset deprecatio. Sed apud privatos amicos, quibus tanquam musicum epulum praebetur a recitatore, videtur excusationem res mereri, si quis voce iam in foro obtusa, imparatus, et quasi obiter, atque adeo *irreverenter* ad recitandum accedat, cum exquisita omnia et studiose parata exspectent amici. *G.*

operis argueret, quod recitaturus, quamquam et
amicis, et paucis, idem iterum amicis, foro et
negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem
me et in scribendo sequi, ut necessitates volupta-
tibus, seria iucundis anteferrem, ac primum ami-
cis, tum mihi scriberem. Liber fuit et opusculis 4
varius et metris. Ita solemus, qui ingenio parum
fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi bi-
duo: hoc adsensus audientium exegit: et tamen
ut alii transeunt quaedam, imputantque, quod
transeant; sic ego nihil praetereo, atque etiam
non praeterire me, testor. Lego enim omnia, ut
omnia emendem. Quod contingere non potest
electa recitantibus. At illud modestius, et for- 5
tasse reverentius. Sed hoc simplicius et amantius.
Amat enim, qui se sic amari putat, ut taedium
non pertimescat. Alioqui quid praestant sodales,
si conveniunt voluptatis suae caussa? Delicatus ac
similis ignoto est, qui amici librum bonum ma-
vult audire, quam facere. Non dubito, cupere 6
te, pro cetera mei caritate, quam maturissime le-
gere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed
retractatum; quae caussa recitandi fuit; et tamen
non nulla iam ex eo nosti. Haec vel emendata
postea, vel (quod interdum longiore mora solet)
deteriora facta, quasi nova rursus, et rescripta
cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque
mutata videntur, quae manent. Vale.

idem iterum) *Vehementer probo coniecturam Barthii, *idem interim*. Multo sane commodius ita legeremus. *G.*

5 *Delicatus ac similis ignoto*) *Delicatus* est, qui suae tantum voluptati servit, nihil facere ad alterius commodum vult. *Similis ignoto*, contrarius sodali vel amico. Mox ad *facere* intellig. bonum librum, emendando, consulendo. *E.*

6 *longiore mora*) Ipsa *mora* quomodo fieri deteriora queant, non intelligebam: sed referebam ad illam nimiam emendandi calumniam, et *κακιζοτεχνίαν*, qua quidam diu nimis limando, et corrigendo, scripta sua perdunt et gratiam iis omnem delent: de qua dicimus ad Quintil. 8. pr. 31. et 10, 1, 115. *G.*

Rectissime Gesnerus. Est igitur nunc *longior mora*, quum scripto emendando et limando diutius *immoramur*. *E.*

XXII.

Reprehendit quosdam, qui dare veniam, nisi sibi nesciunt.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, et gravissime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, ni-
2 hil magis quam lenitas deceat. Atqui ego optimum et emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita pecca-
3 tis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitae genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam, nisi sibi, nesciunt; mandemusque memoriae, quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat: *qui vitia odit, homines odit.* Fortasse
4 quaeris, quo commotus haec scribam. Quidam nuper — Sed melius coram; quamquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id, quod improbo, insectari, carpere, referre, huic, quod cum maxime praecipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, sileatur; quem insignire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII.

Obitus Aviti, cum laude ingenii morumque.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex

XXII, 2 *Atqui*) Sic e coniectura Gruteri legitur. Omnes libri *atque.* quod bonum. *S.*

3 *qui vitia odit*) Ita nempe, ut nulli ignoscat, cum vitioso nemine commune quidquam sibi esse velit etc. Cum enim nusquam non vitii aliquid sit, metus est, ne plane non aula, sed vita exeundum sit ei, qui vitia omnia ita reformidet. *G.*

morte Iunii Aviti graviſſimum cepi. Latum cla- 2
vum in domo mea induerat: ſuffragio meo adiu-
tus in petendis honoribus fuerat: ad hoc, ita me
diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum,
me quaſi magiſtro uteretur. Rarum hoc adole- 3
ſcentibus noſtris. Nam quotusquisque vel aetati
alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim
ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia: neminem verentur,
imitantur neminem, atque ipſi ſibi exempla ſunt.
Sed non Avitus: cuius haec praecipua prudentia,
quod alios prudentiores arbitrabatur; haec prae-
cipua eruditio, quod diſcere volebat. Semper 4
ille aut de ſtudiis aliquid, aut de officiis vitae
conſulebat: ſemper ita recedebat, ut melior fa-
ctus: et erat factus vel eo, quod audierat, vel
quod omnino quaeſierat. Quod ille obſequium 5
Serviano, exactiſſimo viro, praeſtitit! quem lega-
tum tribunus ita et intellexit, et cepit, ut ex Ger-
mania in Pannoniam transeuntem, non ut commi-
lito, ſed ut comes adſectatorque ſequeretur. Qua
induſtria, qua modeſtia quaeſtor conſulibus ſuis
(et plures habuit) non minus iucundus et gratus,
quam uſui fuit! Quo discurſu, qua vigilantia,
hanc ipſam aedilitatem, cui praereptus eſt, petiit!
Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Ob- 6
verſantur oculis caſſi labores, et infructuoſae pre-
ces, et honor quem meruit tantum. Redit animo
ille latus clavus in penatibus meis ſumtus: red-

XXIII, 3 *Rarum hoc adoleſcentibus noſtris)* Praeſtat lectio Medicei libri: *Rarum hoc in adoleſcentibus noſtris.* *S.*

5 *exactiſſimo)* diligentiſſimo, accuratiſſimo, adeoque ſubmoroſo, cui non facile eſſet probari. Quo magis laudandus Avitus, quod tali viro tale obſequium praeſtitit. Fallitur Gierigius, conſummatiſſimum interpretans. *S.*

et intellexit, et cepit) Poſterius verbum ita omnino interpretandum videtur, ut aliquid a priore diverſum ſignificet, hoc nempe, devinxit ſibi humanitate ſua Servianum, ut Cornelianus Alcibiades Pharnabazum *ſua cepit humanitate* 7, 9, 3. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Erneſt. epiſtola.

Nempe *intelligere* aliquem eſt, eius mores, affectus, ſtudia et voluntatem noſſe, iisque rebus ſe in agendo et dicendo accommodare. Hoc qui poteſt, is alterum neceſſario *capit*, eum ſibi devincit, ei carus eſt. *E.*

eunt illa prima, illa poſtrema ſuffragia mea, illi
7 ſermones, illae conſultationes. Adficior adoleſcentia ipſius, adficior neceſſitudinum caſu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paullo ante ſuſtulerat. Tot ſpes, tot gaudia dies unus
8 in diverſa convertit. Modo deſignatus aedilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrimis meis, quod abſens, et impendentis mali neſcius, pariter aegrum, pariter deceſſiſſe, cognovi, ne graviſſimo
9 dolori timore conſueſcerem. In tantis tormentis eram, quum ſcriberem haec, ſcriberem ſola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui poſſum. Vale.

XXIV.

Maximum, ad Achaiam ordinandam miſſum, admonet, ut antiquitatis reverentia humaniter civitates tractet.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Amor in te meus cogit, non ut praecipiam, (neque enim praeceptore eges,) admoneam tamen, ut, quae ſcis, teneas et obſerves, aut ſcias melius.
2 Cogita, te miſſum in provinciam Achaiam, illam

7 *neceſſitudinum caſu)* calamitate et dolore, quo eius neceſſarii, quos mox nominat, pater, [immo mater. *S.*] uxor, filia, adfecti [adfectae] ſunt. *E.*

uxor — acceperat) Vid. 1, 16, 6. Graeci uno verbo: κουριδίη ἄλοχος. *S.*

8 *ignaramque patris)* *Inſerunt alii et ipſe Mediceus liber *ignaram avi*, quod poteſt facere ad calamitatem puellae huius augendam, cui nec in avo praeſidium, qui alias patris mortui vices ſolet ſubire. *G.*

XXIV Secundum, cum hanc epiſtolam ſcriberet, celebratiſſimam illam Tullii ad Quintum fratrem (1, 1.) in animo habuiſſe, iam vidit Catanaeus. *S.*

2 *provinciam Achaiam)* Latius patere Achaiae nomen, et cum tota Peloponneſo Atticam etiam et vicinas inſulas complecti, hic quoque obſervarunt viri docti. *G.*

veram et meram Graeciam, in qua primum huma-
nitas, literae, etiam fruges, inventae esse credun-
tur; missum ad ordinandum statum liberarum ci-
vitatum, id est, ad homines maxime homines, ad
liberos maxime liberos, qui ius a natura datum
virtute, meritis, amicitia, foedere denique, et
religione tenuerunt. Reverere conditores deos, 3
nomina deorum. Reverere gloriam veterem, et
hanc ipsam senectutem, quae in homine venera-
bilis, in urbibus sacra est. Sit apud te honor
antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quo-
que. Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex
libertate, nihil etiam ex iactatione decerpseris.
Habe ante oculos, hanc esse terram, quae 4
nobis miserit iura, quae leges non victa acce-
perit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas
adeas; Lacedaemonem esse, quam regas: qui-
bus reliquam umbram, et residuum libertatis no-
men eripere, durum, ferum, barbarumque est.

Caeterum cum hoc loco utiliter conferri possunt, quae Cicero in nobili ad Quintum fratrem epistola Lib. I. 1. simillima scribit. *E.*

homines maxime homines) *Homines maxime homines* sunt ad humanitatem literis et consuetudine exculti: *liberi maxime liberi*, qui naturalem libertatem contra vim externam Persarum et Macedonum, internamque tyrannorum strenue legibus et armis tuiti sunt. *Nempe sic elegantissime Mediceus liber. Repetitio vocis *maxime* fecit, ut ea semel cum proximis aliquot verbis omitteretur. *G.*

3 *nomina deorum*) Quae urbes ipsae praeferunt, ut *Athenae τῆς* Ἀθηνᾶς sive Palladis, ot *Apolloniae*, *Heracleae* etc. quae in tot aris, sub tot statuis, monumentisque leguntur. *Sequimur hic quoque Mediceam fidem. *Numina deorum* plerique editi, quae cum a diis non differrent, *nomina heroum* voluit Gronovius. *G.*

nihil — ex iactatione) Patere illos ineptire, et magni putare suas antiquitates, suorum heroum vestigia, suos artifices. Cicero de tali re in Verr. 4, 56. *Nimium fortasse haec illi mirentur atque efferant. Esto. Verumtamen honestius est* etc. *G.*

4 *leges — dederit*) Respicit ad notam XII tabularum historiam, traditam a Livio 3, 31. extr. Totum autem hunc locum de Graeciae Europeae laudibus et reverentia eodem fere modo tractat Cic. pro Flacco c. 26. *G.*

Mediceus liber: *quae leges non victis, sed petentibus dederit.* quod iure placuit Cortio et Gie-

5 Vides a medicis, quamquam in adversa valetu-
dine nihil servi ac liberi differant, mollius ta-
men liberos clementiusque tractari. Recordare,
quid quaeque civitas fuerit; non ut despicias,
quod esse desierit. Absit superbia, asperitas.
6 Nec timueris contemtum. An contemnitur, qui
imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, et
sordidus, et qui se primus ipse contemnit? Male
vim suam potestas aliorum contumeliis experitur:
male terrore veneratio adquiritur; longeque va-
lentior amor ad obtinendum quod velis, quam
timor. Nam timor abit, si recedas; manet
amor: ac sicut ille in odium, hic in reveren-
7 tiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repe-
tam enim) meminisse oportet officii tui titulum,
ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit
8 ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid
ordinatione civilius? quid libertate pretiosius?
Porro quam turpe, si ordinatio eversione, liber-
tas servitute mutetur? Accedit, quod tibi cer-
tamen est tecum: onerat te quaesturae tuae fama,
quam ex Bithynia optimam revexisti: onerat
testimonium principis: onerat tribunatus, prae-
tura, atque haec ipsa legatio, quasi praemium,
9 data. Quo magis nitendum est, ne in longinqua
provincia, quam suburbana; ne inter servientes,
quam liberos; ne sorte, quam iudicio missus;
ne rudis et incognitus, quam exploratus proba-
tusque, humanior, melior, peritior fuisse videa-
ris: quum sit alioqui, ut saepe audisti, saepe
legisti, multo deformius amittere, quam non ad-
10 sequi laudem. Haec velim credas, (quod initio
dixi) scripsisse me admonentem, non praecipien-

rigio. Insignis haec laus eunomiae Graecorum. *S.*

8 *tibi certamen est tecum*) curandum et annitendum tibi est, ut partam olim famam et opinionem virtutis tuearis et conserves. Iam ea cura habet aliquid molestiae, quia agendi libertatem quasi coërcet, ne quid agamus, quod cum vita ante acta pugnet. Hinc illa; *onerat te*

tem; quamquam praecipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

quaesturae fama, onerat testimonium principis. E.

10 *non vereor, in amore*) Si omnino peccatum a me sit, quod praecipere tibi ausus sum: at illud in eo fuerit peccatum, quod in amore modum excessi. Iam vero *modum* excedere in amore nemo potest. *G.*

LIBER NONVS

I.

Maximum hortatur, ut libros, contra Plantam vivum compositos, festinet edere, ne post mortem eius inchoasse videatur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Saepe te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo et pro te et in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres: quod nunc praecipue, morte
2 eius audita, et hortor, et moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum in-
3 choatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiae fama. Erit autem, si notum aequis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed iam paratam editionem morte praeventam. Simul vitabis illud,

Οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν.

4 Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tanquam viven-
5 tem adhuc, editur, si editur statim. Igitur, si

I, 3 Οὐχ ὁσίη) Ex Odyss. χ 412. Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι. Secutus sum Mediceum et optimos quosque libros cum Cortio. Ex memoria laudavit Plinius locum, et, ut solent in notis versibus, abrupte. *G.*

Non puto, μνημονικὸν esse ἁμάρτημα: sed Plinius ἔπος illud consulto videtur inflexisse, ut ad rem suam faceret. *S.*

quid aliud in manibus, interim differ: hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, abſolutum videtur. Sed iam videatur et tibi; cuius cunctationem nec res ipſa deſiderat, et temporis ratio praecidit. Vale.

II.

Longas et crebras epiſtolas flagitanti, excuſat ſe, quod materia deficiat.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Facis iucunde, quod non ſolum plurimas epiſtolas meas, verum etiam longiſſimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipſe multum diſtringebar plerumque frigidis negotiis, quae ſimul et avocant animum et comminuunt. Praeterea nec ma- 2
teria plura ſcribendi dabatur. Neque enim eadem noſtra conditio, quae M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim et copioſiſſimum ingenium, et ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo, largiſſime ſuppetebat. Nos quam an- 3
guſtis terminis claudamur, etiam tacente me, perſpicis: niſi forte volumus ſcholaſticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed 4
nihil minus aptum arbitramur, quum arma veſtra, quum caſtra, quum denique cornua, tubas, ſudorem, pulverem, ſoles cogitamus. Habes, ut 5
puto, iuſtam excuſationem: quam tamen dubito,

5 *abſolutum videtur. — et tibi)* Qui recitante te audivimus Anti-Plantam tuum, abſolutum et perfectum iudicavimus. Itaque noli tu cunctari, et calumniari tanquam imperfectum opus, diutius premendum, ac domi continendum, dum perpoliatur. *G.*

deſiderat) Male Cortius *deſideret*. Indicativus longe accommodatior conſilio Plinii, Maximum omni ratione perpellentis, ut ne diutius cunctetur librum ſuum emittere. *S.*

temporis) Genuinum hoc: *mortis* aliorum a gloſſatore profectum. *Temporis ratio* illa ipſa Plantae mors eſt. Sic ſaepe *res* et *tempus* iunguntur. *S.*

an tibi probari velim. Eſt enim ſummi amoris, negare veniam brevibus epiſtolis amicorum, quamvis ſcias illis conſtare rationem. Vale.

III.

Bonam manſuramque famam omnibus aliis rebus anteponit.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Alius alium, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bonae manſuraeque famae praeſumtione perfruitur, certusque poſteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi niſi praemium aeternitatis ante oculos,
2 pingue illud altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem ſuam aut mortalitatem cogitare: et illos quidem contendere, eniti; hos quieſcere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, miſera ſimul et ingrata imagine in-
3 duſtriae, ad vilitatem ſui pervenire. Haec ego tecum, quae quotidie mecum, ut deſinam mecum, ſi disſenties tu: quamquam non disſenties, ut qui ſemper clarum aliquid et immortale mediteris. Vale.

II, 5 *an tibi probari velim)* Ut eam accipias, eaque contentus, in poſterum non poſtules epiſtolas vel plures vel longiores. *G.*

illis conſtare rationem) illos habere iuſtas cauſſas brevitatis aut ſilentii. *E.*

Illis Erneſtius ad *amicorum* videtur retuliſſe. Immo referendum ad *epiſtolis*. *S.*

III, 2 *brevem vitam — fatigare)* in hac vitae brevitate ſe defatigare et macerare laboribus inanibus. *E.*

imagine — pervenire) Praeclare interpretatur Gronovius: Stultis occupationibus, vana ſpecie diligentiae, iactando ſeſe, et in vanum laborando, hoc aſſequi, ut leviores et peiores habeantur, quam ſi quieviſſent: ſibique ipſi exprobrent ſtultitiam, qui in rebus inanibus, qualem putant ipſi gloriam, ita elaborent. Nempe *vilitas ſui* conſcientiae bonae famae oppoſita eſt: qui ſibi ipſe vilis et contemtibilis videtur, quid de aliorum iudiciis exſpectabit? *G.*

3 *clarum — mediteris)* *Utrumque e bonis libris apud Cortium: licet ille prius tantum receperit. Vulg. *praeclarum — meditaris.* *G.*

Mediteris Cortio in nullo libro oblatum. Sed habent Brummeri

IV.

Excusat orationem, quam mittit, tanquam in universitate longissimam, brevissimam in partibus.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis eius, ut saepe incipere, saepe desinerè videatur. Nam singulis criminibus singulae velut caussae continentur. Poteris ergo, undecunque inceperis, ubi- 2
cunque desieris, quae deinceps sequentur, et quasi incipientia legere, et quasi cohaerentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus iudicare. Vale.

V.

Aequitate Tironis erga provinciales laetatur.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Egregie facis (inquiro enim, et persevere) quod iustitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cuius praecipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, ut simul a principibus diligare. Plerique 2
autem, dum verentur, ne gratiae potentium nimium impertiri videantur, finisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio 3
tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi non

Excerpta: idque iure praetulit Gesnerus. Plinius 5, 5, 4. *qui vero posteros cogitant, et memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quae semper inchoatum aliquid abrumpat.* S.

IV, 1 *immodicam orationem*) Eam forte, de qua supra 3, 9. G.

V, 1 *et persevere*) *Vehementer mihi, ut olim Thomasio Cellarioque, placet Boxhorniana lectio, quae in parentheli includit haec verba: *inquiro enim, et persevere* intell. inquiro, ut in rem, quam scire mea magni interest. Alii (*inquiro enim et persevero*). Alii, in quibus et Cortius, (*inquiro enim*) *et persevera*. G.

3 *longe recessisti*) Quin si totam epistolam inspicias, videtur subaccusare Tironem suum

possum, quo minus laudem, similis monenti, quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias: quae si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius. Vale.

VI.

Ridet vanitatem Circensium ludorum, et illorum tempus studiis impendit.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transmisi. *Quemadmodum*, inquis, *in urbe potuisti?* Circenses erant; quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spe-
2 ctasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio non nulla: nunc favent panno, pannum amant: et si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; studium favorque transibit, et repente agitatores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica.

Plinius, quod in hanc partem aliquantum propendeat. *G.*

sint) Praestat Cortii et Gierigii *sunt* librorum auctoritate, non ratione latinitatis, quae utrumque modum fert. *S.*

VI, 1 *Omne hoc tempus* etc.) Compara Senecam Epist. 80, in. *Hodierno die non tantum meo beneficio mihi vaco, sed spectaculi, quod omnes molestos ad sphaeromachiam avocavit* etc. *S.*

2 *favent panno)* Cuius i. e. vestimenti diversis coloribus distinctae sunt factiones Circi, in *Venetam* seu caeruleam, *Prasinam* seu viridem, et *Russatam* s. rubram, atque *Albam*: de quibus locus classicus Cassiodori Var. 3, 51. Add. Iac. Gothofr. ad l. 10. C. Theod. de equis curulibus. *G.*

Tanta — tunica) Post *tunica* comma ponendum: haec enim artissime cum sequentibus cohaerent. *S.*

Mitto apud vulgus, quod vilius tunica eſt; ſed 3
apud quosdam graves homines: quos ego quum
recordor, in re inani, frigida, aſſidua, tam inſa-
tiabiliter deſidere, capio aliquam voluptatem,
quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies 4
libentiſſime otium meum in literis colloco, quos
alii otioſiſſimis occupationibus perdunt. Vale.

VII.

Villas ſuas ad Larium lacum, et in iis aedificationem deſcribit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Aedificare te ſcribis. Bene eſt: inveni patroci-
nium. Aedifico enim iam ratione, quia tecum.
Nam hoc quoque non diſſimile, quod ad mare
tu, ego ad Larium lacum. Huius in litore plu- 2
res villae meae, ſed duae ut maxime delectant,
ita exercent. Altera impoſita ſaxis, more Baiano,
lacum proſpicit: altera, aeque more Baiano,
lacum tangit. Itaque illam, tragoediam; hanc, 3
appellare comoediam ſoleo: illam, quod quaſi
cothurnis, hanc, quod quaſi ſocculis ſuſtinetur.
Sua utrique amoenitas, et utramque poſſidenti
ipſa diverſitate iucundior. Haec lacu propius, 4

3 *Mitto apud vulgus*) h. e. non reprehendo apud vulgus et plebem tantam gratiam in viliſſima tunica eſſe: notum enim eſt, vulgus rebus leviſſimis et humillimis delectari, quia nihil alti, nihil elati ſentire didicit. Huic ergo *quosdam graves homines* opponit. Illa autem ſententia, *quod vilius tunica eſt*, neſcio quomodo mihi frigere videtur. Non enim ſatis promtum et aptum eſt, hominis pretium cum veſtimenti pretio comparare: itaque et acumen, quod in hac comparatione ineſſe videtur, maiorem ſpeciem quam veritatem habet. *E.*

aſſidua) Malim *aſſidue*. Mox pro *capiar* Cortius bene *capior*. *S.*

VII, 1 *ratione, quia tecum*) Nempe, tuum mihi exemplum pro ratione eſt. *G.*

Hoc idem *patrocinium* dixerat, h. e. argumentum, quo ſuum aedificandi ſtudium defendat, et excuſet. *E.*

2 *more Baiano) Baiarum* enim amoenitas ita nota, ita celebrata omnibus, ut exemplum et nomen praeberent aliis. Nam, quod ait dives apud Horatium epiſt. 1, 1, 83. *Nullus in orbe ſinus Baiis praelucet amoenis. G.*

illa latius utitur: haec unum ſinum molli curvamine amplectitur, illa editiſſimo dorſo duos dirimit: illic recta geſtatio longo limite ſuper litus extenditur, hic ſpatioſiſſimo xyſto leviter inflectitur: illa fluctus non ſentit, haec frangit: ex illa poſſis deſpicere piſcantes, ex hac ipſe piſcari, hamumque e cubiculo, ac paene etiam lectulo, ut e navicula, iacere. Hae mihi cauſſae utrique, quae deſunt, adſtruendi, ob ea quae ſuperſunt.
5 Etſi quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

VIII.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, et tamen laudat.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

Si laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo; maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc una eademque de cauſſa. Nam et tu, quae de amicis, optime ſcribis; et ego, quae de me, ut optima lego. Vale.

IX.

Fidem Colonis erga defunctum amicum laudat, praeſertim quod dignus ille fuerat.

C. PLINIVS COLONI SVO S.

Vnice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, ut amiſſi caritatem deſide-

4 *ſinum*) Gesneriana, negligentiâ operarum, *ſuum*. S. *lectulo*) Praepoſitio vix recte abeſt. Itaque praefero lectionem Cortianam, in libris bonae notae repertam: *hamumque de cubiculo, ac paene etiam de lectulo*. S.

IX, 1 *caritatem deſiderio extendas*) Deſiderium effectus, quin ſpecies vel pars caritatis: qui deſiderat defunctum, ille ſe amare nondum deſiiſſe oſtendit, producitque adeo et *extendit caritatem*. G.

rio extendas; non ut plerique, qui tantum viventes amant, ſeu potius amare ſe ſimulant, ac ne ſimulant quidem, niſi quos florentes vident. Nam miſerorum, non ſecus ac defunctorum, obliviſcuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore conſtantia, ut finiri, niſi tua morte, non
poſſit. Et, Hercule, is fuit Quinctianus, quem 2
diligi deceat exemplo ipſius. Felices amabat, miſeros tuebatur, deſiderabat amiſſos. Iam illi quanta probitas in ore! quanta in ſermone cunctatio! quam pari libra gravitas comitasque! quod ſtudium literarum! quod iudicium! qua pietate cum diſſimillimo patre vivebat! quam non obſtabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod
erat optimus filius! Sed quid dolorem tuum ex- 3
ulcero? Quamquam ſic amaſti viventem, ut haec audire potius, quam de illo ſileri velis: a me praeſertim, cuius praedicatione putas vitam eius ornari, memoriam prorogari, ipſamque illam, qua eſt raptus, aetatem poſſe reſtitui. Vale.

X.

Quod ſtudiis et venationi non conveniat, illa ſola in ſeceſſu tractari ſignificat.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Cupio praeceptis tuis parere; ſed aprorum tanta

2 *probitas in ore)* Pudor, qui facile erubeſcat, et illum virtutis colorem oſtendat. Eodem pertinet *cunctatio in ſermone,* quam parit hinc verecundia, hinc λογισμὸς ille, qui ὄκνον φέρει, ut ſupra 4, 7, 3. Impudentis et ſtupidi ſimul hominis eſt effutire, quidquid in buccam venerit. Itaque *preſſa et decora cunctatio* laudatur etiam 1, 22, 3. *G.*

cum diſſimill. patre) Eſt *Afranius Quinctianus* inter C. Pilonis coniuratos apud Tac. A. 15, 49. extr. *Senatorii ordinis, mollitia corporis infamis, et a Nerone probroſo carmine diffamatus.* Hunc eſſe Quinctiani hic laudati patrem, non immerito ſuſpicatus ... eſt Catanaeus. *G.*

optimus filius) Qui malum etiam patrem revereretur et defenderet. *G.*

3 *ut haec audire potius)* Plerique libri: *ut hoc potius,* i. e. ut exulcerari dolorem tuum potius laudibus defuncti commemorandis. Genuinum hoc: noſtrum a gloſſatore profectum. *S.*

X, 1 *praeceptis tuis)* Cum

penuria eſt, ut Minervae et Dianae, quas ais pa-
2 riter colendas, convenire non poſſit. Itaque Mi-
nervae tantum ſerviendum eſt; delicaté tamen,
ut in ſeceſſu, et aeſtate. In via plane nonnulla
leviora, ſtatimque delenda, ea garrulitate, qua
ſermones in vehiculo ſeruntur, extendi. His
quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet.
Itaque poëmata quieſcunt; quae tu inter nemora
3 et lucos commodiſſime perfici putas. Oratiuncu-
lam unam et alteram retractavi; quamquam id
genus operis inamabile, inamoenum, magisque
laboribus ruris, quam voluptatibus ſimile. Vale.

XI.

Materiam ſcribendi promittit rogatus, et ſua ſcripta trans Alpes legi laetatur.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

Epiſtolam tuam iucundiſſimam recepi; eo maxi-
me, quod aliquid ad te ſcribi volebas, quod libris
inſeri poſſet. Obveniet materia, vel haec
ipſa quam monſtras, vel potior alia. Sunt enim
in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos,
2 et occurrent. Bibliopolas Lugduni eſſe non pu-
tabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi

tale quid praeceperit Tacito Plinius ipſe ſupra 1, 6. extr. hinc colligit Catanaeus, hanc eſſe Taciti, ad ſuperiorem reſpondentis. Sed probabile non eſt, unam modo adoptatam alienam epiſtolam a Plinio. Quid prohibet, a Tacito admonitum Plinium ſuorum ipſius praeceptorum, cui hic reſpondeat? Quid impedit, ſcholaſticam eſſe, et exercitationis modo cauſſa ſcriptam, hanc pariter epiſtolam, et multas alias? Et ubinam in laudata epiſtola aliquid de eo, quod hic ſ. 2. dicitur, *inter nemora et lucos commodiſſime perfici poëmata?* G.

convenire non poſſit) eodem ſtudio coli non poſſit utraque, Minerva et Diana. *E.*

2 *In via)* In qua ſerio ſtudere ſolebat noſtri avunculus. vid. 3, 5, 15. *G.*

extendi) Reſpicit hoc verbum uberem illam et luxuriantem ſcribendi rationem, quam *garrulitatem* etiam vocat. Sic Stat. Silv. 5, 3, 22. *modos Arati extendere* ait vel ſimpliciter continuare, ut plures fiant verſus Aratei, vel paraphraſi uberiore declarare. *G.*

venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim ſatis abſolutum exiſtimare, de quo tanta diverſitate regionum discreta hominum iudicia conſentiunt. Vale.

XII.

Quaedam filiis remittenda, nec ſemper utendum ſeveritate, exemplo monet.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Caſtigabat quidam filium ſuum, quod paullo ſumtuoſius equos et canes emeret. Huic ego, iuvene digreſſo, *Heus tu, nunquamne feciſti, quod a patre corripi poſſet? Feciſti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, ſi repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo ſibi, in hoc alius, indulget?* Haec tibi ad- 2
monitus immodicae ſeveritatis exemplo, pro amore mutuo, ſcripſi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita et illum puerum eſſe, et te fuiſſe: atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, et hominem eſſe te, et hominis patrem. Vale.

XIII.

Quae circa Helvidii ultionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quanto ſtudioſius intentiusque legiſti libros, quos

XI, 2 *peregre manere gratiam*) etiam apud exteros placere, et libenter legi. *E.*
discreta hominum iudicia) Debebat eſſe: *discretorum* tanto intervallo *hominum iudicia*. Sed quo magis oppoſitio exſiſteret, Plinius ad ipſa iudicia retulit. Aliter Gierigius explicat: dubito, an ex mente Plinii. *S.*

XII, 1 *equos et canes*) Delicias iuventutis, quae *gaudet equis, canibusque* etc. Querelas patrum de filiorum *ἱπποτροφίᾳ* eleganter proponit in Nubium principio Ariſtophanes. *G.*

de Helvidii ultione compoſui; tanto impenſius
poſtulas, ut perſcribam tibi, quaeque extra li-
bros, quaeque circa libros, totum denique ordi-
2 nem rei, cui per aetatem non interfuiſti. Occiſo
Domitiano ſtatui mecum ac deliberavi, eſſe ma-
gnam pulchramque materiam inſectandi nocentes,
miſeros vindicandi, ſe proferendi. Porro, inter
multa ſcelera multorum, nullum atrocius videba-
tur, quam quod in ſenatu ſenator ſenatori, prae-
torius conſulari, reo iudex, manus intuliſſet.
3 Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quan-
ta potuerat eſſe cum eo, qui metu temporum
nomen ingens, paresque virtutes, ſeceſſu tegebat.
Fuerat cum Arria et Fannia: quarum altera, Hel-
vidii noverca, altera, mater novercae. Sed non
ita me iura privata, ut publicum fas, et indigni-
4 tas facti, et exempli ratio, incitabat. Ac primis
quidem diebus redditae libertatis pro ſe quisque
inimicos ſuos, dumtaxat minores, incondito tur-
bidoque clamore poſtulaverant ſimul et oppreſſe-
rant. Ego et modeſtius et conſtantius arbitratus
immaniſſimum reum non communi temporum in-
vidia, ſed proprio crimine urgere: quum iam ſa-
tis ille primus impetus deferviſſet, et languidior

XIII, 1 *de Helvidii ultione)* De quibus ſupra 7, 30, 4. *G.*

2 *ſtatui mecum ac deliberavi)* *Deliberare* ſaepe ita dicitur, ut ſit decernere, ſtatuere: ne putes, ſic ordinanda h. l. verba, *deliberavi ac mecum ſtatui.* Cicero Verr. Act. II. 1, 1. *quod iſte certe ſtatuerat ac deliberaverat non adeſſe.* Ibid. 3, 41. *ſic habuiſti ſtatutum cum animo ac deliberatum, omnes — — reiicere. S.*

manus intuliſſet) De eadem re Tacitus Agric. c. 45. *Noſtrae duxere Helvidium in carcerem manus*, ſive ipſum manuum miniſterium intelligatur, ſive, quod malunt ad eum locum cum Buchnero Boxhornius, delatoris accuſatorisque ſusceptae partes ita notentur. *G.*

3 *Arria et Fannia)* De quibus etiam 3, 11, 3. Fannia noverca Helvidii. *G.*

4 *quisque — poſtulaverant)* Hanc pronominis *quisque* cum plurali conſtructionem copioſe hic ex MSS. probat Cortius. *G.*

deferviſſet) *Cortius ex Mediceo, *defremuiſſet*, quod ipſum quoque aptum huic rei eſſe, nemo negaverit. Sidonius, imitator Plinii, ep. 9, 9. *donec gentium concitatarum procella defremeret.* *Fremere* de indignan-

in dies ira ad iuſtitiam rediſſet, quamquam tum maxime triſtis, amiſſa nuper uxore, mitto ad Anteiam, (nupta haec Helvidio fuerat,) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit, *Deſtinatum eſt*, inquam, *mihi*, 5
maritum tuum non inultum pati. Nuntia Arriae et Fanniae: (ab exſilio enim redierant:) *conſule te, conſule illas, an velitis adſcribi facto, in quo ego comite non egeo: ſed non ita gloriae meae faverim, ut vobis ſocietatem eius invideam.* Perfert Anteia 6
mandata; nec illae morantur. Opportune ſenatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem providentiſſimum aetatis noſtrae ſapientiſſimumque cognovi. In hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus, ne vetaret: erat enim cunctantior cautiorque. Sed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus uſu, de eo, quod deſtinaveris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in ſenatum: ius dicendi pe- 7
to: dico paulliſper maximo adſenſu. Ubi coepi crimen attingere, reum deſtinare, (adhuc tamen ſine nomine) undique mihi reclamari. Alius: *Sciamus, qui ſit, de quo extra ordinem referas;* alius: *Quis eſt ante relationem reus?* alius: *Salvi ſimus, qui ſuperſumus.* Audio imperturbatus, 8

tium vocibus et anhelitu dici, notum eſt. G. Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola.

tum maxime) Eandem vim habet, quam *cum maxime:* quod oſtendit, laudante Cortio, Duker. ad Flor. 2, 16, 3. G.

5 *ab exſilio enim redierant)* Al. neglecta coniunctione, *ab exſilio redierant.* quod Cortius iure praetulit. Sic modo habuimus: *nupta haec Helvidio fuerat.* S.

adſcribi facto) Subſcribenda accuſatione, quam meditatur Plinius, a qua ſubſcriptione pro accuſatore ipſo *ſubſcriptor* nonnunquam dicitur. Subſcripſiſſe feminas, indicat verbis, *nec illae morantur.* G.

ſocietatem) Melius Cortius ex Mediceo *ſocietate.* Vid. Heuſingerum ad 1, 10, 12. S.

7 *ante relationem reus)* Ante quam *delatum* ſit *nomen* eius, eoque *recepto*, *relatum* de illo in ſenatu. G.

Salvi ſimus) Pauci ſuperſumus de crudelitate ſuperiorum

interritus: tantum ſusceptae rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quae tunc hinc inde iactata ſunt,
9 recenſere. Noviſſime conſul: *Secunde, ſententiae loco dices, ſi quid volueris. Permiſeris*, inquam, *quod usque adhuc omnibus permiſiſti.* Reſido:
10 aguntur alia. Interea me quidam ex conſularibus amicis ſecreto accuratoque ſermone, quaſi nimis fortiter incauteque progreſſum, corripit, revocat, monet, ut deſiſtam. Adiecit etiam: *Notabilem te futuris principibus feciſti. Eſto*, inquam, *dum*
11 *malis.* Vix ille diſceſſerat, rurſus alter: *Quid audes? cur ruis? quibus te periculis obiicis? Quid praeſentibus confidis, incertus futurorum? Laceſſis hominem iam praefectum aerarii, et brevi conſulem? praeterea qua gratia, quibus amicitiis fultum?* Nominat quendam, qui tunc ad orientem ampliſſimum exercitum, non ſine ma-
12 gnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad haec ego: *Omnia praecepi, atque animo mecum ante*

principum, de vindictae libidine contra delatores, de qua ante ſ. 4. *G.*

Ex his paucis noli quemquam in crimen vocare. Miſerantium haec vox. *S.*

8 *iactata)* Al. *iacta.* Difficile eſt definire, utrum a Secundi manu profectum ſit: magis tamen huc inclino, ut noſtrum pro genuino habeam. Vid. omnino Drakenb. ad Liv. 10, 37, 2. *S.*

9 *ſententiae loco)* Vid. quae diximus de hoc more ad 8, 14, 6. *G.*

Permiſeris) Non rogandi vel poſtulandi vox, ut modo ſ. 7. *ſciamus:* ſed ſubirati, certe iure ſuo nitentis, quaſi dicat, Nihil ita mihi beneficii tribueris, ſed ad commune ſenatorum ius me revocas. *G.*

Veriſſime Gesnerus, cuius mentem Gierigius non videtur perspexiſſe. Neque enim *permiſeris* referendum ad ius dicendi, quod extra ordinem Secundus petierat, (vid. ſupra 7.) ſed ad ius cenſendi, de quo poſtea 13. 18. Non ea ſpectat Plinius, quae dixerat, ſed quae erat dicturus. *S.*

10 *Adiecit)* Al. *Adiicit*, quod praeferendum. *Adigit*, quod cod. Arnz. habet, indidem natum: nam eſt pro *adicit*, h. e. *adiicit.* *S.*

11 *cur ruis?)* Plerique libri: *quo ruis?* quod cum Cortio praeferam. *S.*

12 *Omnia praecepi)* Ex Aen. 6, 105. ubi, quem ad modum hic, *praecepi*, non *percepi* habent optimi quique libri. *G.*

peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Iam censendi tempus. Dicit Do- 13
mitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius Postumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meae, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quae praeterea dixerint, non est ne- 14
cesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avi- 15
dius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus: *Iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriae et Fanniae ius querendi non auferendum: nec interesse, cuius ordinis quis sit, sed quam caussam habeat.* Cornutus: *Datum se a* 16
consulibus tutorem Helvidii filiae, petentibus matre eius et vitrico: nunc quoque non sustinere deserere officii sui partes; in quo tamen, et suo dolori modum imponere, et optimarum feminarum perferre modestissimum adfectum: quas contentas esse, admonere senatum Publicii Certi cruentae adulationis, et petere, si poena flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambi- 17
guoque sermone: *Puto*, inquit, *iniuriam factam*

attulerit) Malim e libro Vossiano *tulerit. S.*

13 *crimenque — — suscipiunt)*. Eleganter. Secundus crimen in medio reliquerat, quod reum nondum nominasset: res adhuc anceps et dubia poterat videri, donec edito rei nomine certo constaret, cui a Plinio metuendum esset. Hoc quidquid supererat dubitationis, eximebant illi, qui Certum ut nominatum defenderent. Id scite dicitur, *crimen quasi in medio relictum defensione suscipere.* Ita qui rumoris antea incerti se auctorem profitetur, dici potest famam in medio positam suscepisse. *S.*

15 *Avidius Quietus)* Idem, puto, de quo supra 6, 29, 1. *Cornutus* autem *Tertullus* collega fuit in consulatu Plinii. vid. Paneg. 90, 3. *G.*

17 *Puto — iniuriam)* Mirum non est, si obscuritatis aliquid habeat haec oratio Satrii, quum

*Publicio Certo, ſi non abſolvitur: nominatus eſt
ab amicis Arriae et Fanniae, nominatus ab
amicis ſuis. Nec debemus ſoliciti eſſe. Idem
enim nos, qui bene ſentimus de homine, iudica-
turi ſumus: ſi innocens eſt, ſicuti et ſpero, et
malo, donec aliquid probetur, credo poteritis ab-*
18 *ſolvere.* Haec illi, quo quisque ordine citaban-
tur. Venitur ad me: conſurgo: utor initio, quod
in libro eſt: reſpondeo ſingulis. Mirum qua in-
tentione, quibus clamoribus omnia exceperint,
qui modo reclamabant. Tanta converſio vel ne-
gotii dignitatem, vel proventum orationis, vel
19 actoris conſtantiam ſubſequuta eſt. Finio. Inci-
pit reſpondere Veiento: nemo patitur: obturba-
tur, obſtrepitur: adeo quidem, ut diceret: *Rogo,
Patres C. ne me cogatis implorare auxilium tri-
bunorum.* Et ſtatim Murena tribunus: *Permitto
tibi, vir clariſſime Veiento, dicere.* Tunc quo-
20 que reclamatur. Inter moras conſul citatis nomi-
nibus et peracta diſceſſione, mittit ſenatum: ac
paene adhuc ſtantem tentantemque dicere Veien-
tonem relinquit. Multum ille de hac (ita vo-
citabat) contumelia queſtus eſt Homerico verſu:

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

21 Non fere quisquam in ſenatu fuit, qui non me

ipſe Secundus *ambiguam* appellet. Conabimur eam explicatiorem reddere. Cum nominatus ſit Certus non quidem a Plinio, (vid. ſ. 13.) ſed ab aliis tum amicis Arriae et Fanniae, adverſariarum, tum ſuis; nec tamen probatum quidquam: iniuria illi fit, niſi abſolvitur: haeret enim crimen non probatum. Ergo interim abſolvendus videtur. Nec debemus nos ſenatores ſoliciti eſſe, ne ſemel abſolutus, ſi forte nocens ſit, deinde damnari non poſſit. Hoc enim ſi appareat, nos, qui bene de Certo ſentimus, idem de illo iudicaturi ſumus, quod ii, qui nocentem arbitrantur etc. *G.*

19 *auxilium tribunorum)* Quorum vim meminimus comparatam eſſe ad ſuum cuique civium ius contra vim iniuſtam, magiſtratuum praeſertim patriciorum, tuendum. *G.*

20 Ὦ γέρον) Il. ϑ. 102. verba Diomedis, admonentis Neſtorem, ut, cum ſenex ipſe nimis prematur a iuvenibus, in ſuum, Diomedis, currum tranſeat. Indicat igitur Veiento, ſe antiquum ſenatorem in ordinem cogi a iunioribus. *G.*

complecteretur, exoſcularetur, certatimque laude cumularet, quod intermiſſum tamdiu morem in publicum conſulendi, ſuſceptis propriis ſimultatibus, reduxiſſem: quod denique ſenatum invidia liberaſſem, qua flagrabat apud ordines alios, quod ſeverus in ceteros, ſenatoribus ſolis, disſimulatione quaſi mutua, parceret. Haec acta ſunt ab- 22
ſente Certo. Abſuit enim, ſeu tale aliquid ſuſpicatus, ſive, ut excuſabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Caeſar ad ſenatum non remiſit: obtinui tamen, quod intenderam. Nam col- 23
lega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit: planeque factum eſt, quod dixeram in fine: *Reddat praemium ſub optimo principe, quod a peſſimo accepit.* Poſtea actionem meam, utcunque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortui- 24
tum (ſed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra pauciſſimos dies implicitus morbo deceſſit. Audivi referentes, hanc imagi- 25
nem menti eius, hanc oculis oberraſſe, tanquam videret me ſibi cum ferro imminere. Verane haec, adfirmare non auſim: intereſt tamen exempli, ut vera videantur. Habes epiſtolam, ſi modum epi- 26
ſtolae cogitas, libris, quos legiſti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuiſti. Vale.

22 *relationem — ad ſenatum*) Non iuſſit rem denuo ad ſenatum referri, ut alias, v. g. 4, 9, 1. etc. *G.*

23 *ſucceſſorem Certus*) Praefectus tum aerarii, brevi conſul, ut putabant homines: vid. ſ. 11. *G.*

24 *non tanquam fortuitum*) Nemo facile pro fortuito habuit, ſed cauſſam mortis Certi in Plinii actione ineſſe putarunt vulgo homines. Modeſtia quadam philoſophica utitur Secundus. Non vult tribui ſibi eventum, ſed nec vehementer repugnat. Et nihil, profecto, impedit, quo minus mortem Certo horror, ira, metus, acceleraverit: nihil ab ingenii humani rationibus alienum, ſi febris illi imminentem cum ferro inimicum obiecit. Sed haec eadem cauſſa eſt, cur ſingi talia probabilius poterant. *G.*

26 *modum epiſtolae*) Sic ex libris Cort. bene. *Modum* i. e. proportionem. *G.*

XIV.

Tacitum hortatur ad parandam ſcriptis immortalitatem.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Nec ipſe tibi plaudis, et ego nihil magis ex fide, quam de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtri, neſcio: nos certe meremur, ut ſit aliqua, non dico ingenio, (id enim ſuperbum,) ſed ſtudio, ſed labore, et reverentia poſterorum. Pergamus modo itinere inſtituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris et ſilentio protulit. Vale.

XV.

Quid in villa agat.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Refugeram in Tuſcos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuſcis quidem: tam multis undique ruſticorum libellis, et tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis invitus, quam
2 meos, lego. Nam et meos invitus. Retracto enim actiunculas quasdam; quod, poſt intercapedinem temporis, et frigidum et acerbum eſt. Ratio-

XIV *ſed ſtudio* etc.) Malim, aut cum Cortio: *ſed ſtudio, et labore, et reverentia poſterorum*, aut: *ſed ſtudio, ſed labore, ſed reverentia poſterorum. S.*

reverentia poſterorum) De quorum nimirum iudicio de nobis ſoliciti, et moderatius vivimus, et cura maiore ſcribimus. *G.*

paucos — multos) Duos nobilitatis e literis et virtute gradus conſtituit. Prior, quem multi conſequuntur, eſt, *ut e tenebris et ſilentio proferantur*, ſciantque poſteri, eos vixiſſe: alter et excelſior, ſed qui paucis contingit, *ut provehantur in lucem et famam*, ſintque non noti modo utcunque poſteris, ſed in illuſtri quaſi faſtigio poſiti. *G.*

XV, 2 *frigidum et acerbum*) *Frigidum*, cum impetus ille et ardor, qui agentem aut mox ab actione ſcribentem proſequitur, iam reſederit: *acerbum*, cum ſua vineta caedere, eaque, quae inventionis calor commendaverat, condemnare cogatur. *G.*

Rationes) acceptorum et expenſorum, quas villici curant. Has neque praeſens inſpicit Pli-

nes, quasi absente me, negliguntur. Interdum 3
tamen equum conscendo, et patrem familiae hactenus ago, quod aliquam partem praediorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

XVI.

Non venari se propter vindemias, quamquam exiguas, posse, attamen versiculos pro musto devecturum significat.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, quum historicorum more scribas, numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiae in manibus; non libet, quia exiguae.
Devehemus tamen pro novo musto novos versicu- 2
los tibi, quos iucundissime exigenti, ut primum videbuntur defervisse, mittemus. Vale.

XVII.

Ferendos esse aliorum mores, ut isti nostros quoque ferant, acroamatum in conviviis exemplo monet.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Accepi tuas literas, quibus quereris, taedio tibi

nius, libellis nimirum orationum suarum magis quam rationum intentus. **Ratiocinationes* quidam legunt, quos refutant libri optimi, et ipse Mediceus. *G.*

3 *sed pro gestatione)* Hoc est, non eo consilio, ut patrem familias agam, ut, quid agant mei, inspiciam: sed movendi illa gestatione corporis, valetudinisque adeo, caussa. *G.*

XVI, 1 *historicorum more)* Ubi praelium et cladem aliquam vel suorum vel hostium referunt. *G.*

2 *Devehemus — versiculos tibi, quos — mittemus)* Melius Cortius ex libro Mediceo: *Devehemus — versiculos, tibique — mittemus.* Nostra lectio, ut vehementer languida, prae illa sordet. *S.*

defervisse) Continuata eleganter metaphora, hoc notat, cum versiculi erunt semel iterumque retractati, emendati, et illud musteum quasi ac turbidum, quod a primo calore scribendi traxere, deposuerint. *G.*

fuisse quamvis lautissimam coenam, quia scurrae,
2 cinaedi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me, ut inexspectatum festivumve delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione profertur.
3 Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos aeque ea, quibus ego et tu capimur et ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comoedus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum taedio recubant, quam tu ista (sic enim
4 appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII.

Desideranti libellos suos promittit, sed per partes, ne memoriam turbet.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Qua intentione, quo studio, qua denique me-

XVII. 2 *Vis tu remittere*) Admonendi formula. Sic Servius Sulpicius ad Ciceronem sub fam. 4, 5. se ipse alloquens, *Visne tu te, Servi, cohibere, et meminisse* etc. G.

Non rationem, sed stomachum) Negat se virtutis aut sapientiae cuiusdam nomine, quae certa ratione agit omnia, imputari sibi velle, quod ab id genus oblectamentis abhorreat: sed *stomachum* esse, peculiarem et suum sensum atque iudicium, *gustum* hodie appellant omnes. Sic 6, 14. 2. dixerat, *stomachi mei haec natura est.* G.

3 *calceos poscunt*) Ut abituri nimirum de coena, quem admodum *soleas poscit* avunculus nostri supra 6, 16, 5. cum *gustasset iacens et studuisset*, iam vero *adscendere* vellet locum editum etc. *Soleas* ille, quia extra urbem. Hic de urbanis sermo est, quorum *calceum* esse, ex 7, 3, 2. apparet. G.

prodigia) Puto, e tribus generibus supra propositis, ad primum maxime *cinaedorum* respici, quorum detestabilis, et sexui illudens libido, non minus *prodigium* est, quam apud Romanos *hermaphroditus*, quod genus mari mergi expiandi prodigii caussa voluere. Liv. 27, 11. et 37. it. 31, 12. etc. G.

moria, legeris libellos meos, epiſtola tua oſtendit.
Ipſe igitur exhibes negotium tibi, qui elicis et
invitas, ut quamplurima communicare tecum ve-
lim. Faciam; per partes tamen, et quaſi digeſta, 2
ne iſtam ipſam memoriam, cui gratias ago, aſſi-
duitate et copia turbem, oneratamque, et quaſi
oppreſſam, cogam pluribus ſingula, poſterioribus
priora dimittere. Vale.

XIX.

Verginium tuetur, quod factum ſuum ſepulcro inſcribi iuſſerit; et Frontinum laudat, qui monimentum ſibi fieri vetuerat.

C. PLINIVS RVFONI SVO S.

Significas, legiſſe te in quadam epiſtola mea,
iuſſiſſe Verginium Rufum inſcribi ſepulcro ſuo:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iuſſerit; addis etiam, melius
rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino mo-
nimentum ſibi fieri; meque ad extremum, quid
de utroque ſentiam, conſulis. Utrumque dilexi; 2

XVIII, 2 *cui gratias ago)* Genuina haec ſunt. Pergratum Secundo fecerat Sabinus, qui tanta intentione, tanto ſtudio, *tanta denique memoria*, : id maxime placebat Plinio laudis avidiſſimo, ediſci ſua a legentibus glorianti) illius libellos contriviſſet. Debebatur igitur gratia a Plinio Sabini memoriae. *S.*

pluribus — dimittere) Poſterius lecta urgent quaſi et premunt memoriam, coguntque, ut poſteriora teneat, priora dimittere. Imaginatur memoriam ut manum, ut vas, quae ultra certum finem oblata vel infuſa capere, ac tenere capta, non poſſunt. Sed ſunt ſcilicet Briarei quidam centimani, ſunt Scaevolae: ſunt dolia pertuſa, ſunt oceani. In verbo *dimittere* praeceptorem imitatus eſſe videri poteſt. Sic enim Fabius 11, 2, 9. *Invenio apud Platonem, obſtare memoriae uſum literarum: videlicet quod illa, quae ſcriptis repoſuimus, velut cuſtodire deſinimus, et ipſa ſecuritate dimittimus. G.*

XIX, 1 *in quadam epiſtola)* Eſt 6, 10, ad quam etiam de ipſo Verginii facto, quod hic celebratur, dictum eſt. *G.*

miratus ſum magis, quem tu reprehendis, atque
ita miratus, ut non putarem ſatis unquam laudari
poſſe, cuius nunc mihi ſubeunda defenſio eſt.
3 Omnes ego, qui magnum aliquod memorandum-
que fecerunt, non modo venia, verum etiam
laude digniſſimos iudico, ſi immortalitatem, quam
meruere, ſectantur, victurique nominis famam
4 ſupremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec
facile quemquam niſi Verginium invenio, cuius
tanta in praedicando verecundia, quanta gloria
5 ex facto. Ipſe ſum teſtis, familiariter ab eo di-
lectus probatusque, ſemel omnino, me audiente,
provectum, ut de rebus ſuis hoc unum referret,
ita ſecum aliquando Cluvium loquutum: *Scis,
Vergini, quae hiſtoriae fides debeatur: proinde ſi
quid in hiſtoriis meis legis aliter ac velles, rogo
ignoſcas.* Ad hoc ſic illum: *Tune, Cluvi, igno-
ras, ideo me feciſſe, quod feci, ut eſſet liberum
6 vobis ſcribere, quae libuiſſet?* Agedum, hunc
ipſum Frontinum in hoc ipſo, in quo tibi parcior
videtur et preſſior, comparemus. Vetuit exſtrui
monimentum: ſed quibus verbis? *Impenſa mo-
nimenti ſupervacua eſt; memoria noſtri durabit, ſi
vita meruimus.* An reſtrictius arbitraris per orbem

2 *atque ita miratus*) *Florentina lectio. Al. e libro Modii, *adeoque miratus*. G.

3 *immortalitatem — ſectantur*) Ciceronem ſuum hic etiam ſequitur Secundus, qui tum alias, tum luculenter in Archiana oratione hunc locum tractat, *optimum quemque laudis ſtudio trahi*. Plura hac de re in praefatione, ubi oſtendimus, id ipſum Secundo harum epiſtolarum vel ſcribendarum vel edendarum conſilium fuiſſe. G.

5 *velles*) Cortius et Gierigius: *velis*. Nil puto referre. Mox malim cum Cortio: *Ad hoc ille*. S.

Tune, Cluvi) *Sic e Mediceo libro Cortius. G.

me feciſſe, quod feci) me imperium adſeruiſſe, non mihi ſed patriae. S.

6 *parcior et preſſior*) *Parcior* ſuae laudis, et *preſſior* i. e. moderatior, non efferens ſe. *Preſſum* enim luxurianti, ſuperfluo, opponi, vel noſtri Secundi alus, ex indice notus, ſatis docet. G.

per orbem terrarum) Hinc intelligimus, verba Frontini modo adſcripta, non in teſtamenti modo tabulis aut ſcripto privato poſita, ſed in librum in vulgus editum relata eſſe. Opponit enim Plinius haec duo, *per orbem*

terrarum legendum dare, duraturam memoriam ſui, quam uno in loco duobus verſiculis ſignare, quod feceris? Quamquam non habeo propoſitum 7
illum reprehendendi, ſed hunc tuendi: cuius quae poteſt apud te iuſtior eſſe defenſio, quam ex collatione eius, quem praetuliſti? Meo quidem 8
iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverſo itinere, contendit: alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contemſiſſe. Vale.

XX.

Laetatur epiſtola, qua libros ſuos laudatos vidit; et de vindemiis nuntiat.

C. PLINIVS VENATORI SVO S.

Tua vero epiſtola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, praeſertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati eſſe non miror, cum omnia noſtra perinde ac nos ames. Ipſe cum maxime vindemias, graciles 2
quidem, uberiores tamen quam exſpectaveram, colligo; ſi colligere eſt, non nunquam decerpere uvam, torculum inviſere, guſtare de lacu muſtum, obrepere urbanis, qui nunc ruſticis praeſunt, meque notariis et lectoribus reliquerunt. Vale.

terrarum legendum dare, et, *uno in loco*, nempe in monimento ſepulcri, *duobus verſiculis ſignare*. G.

legendum) Geſneriana *legendam*, negligentiâ, puto, operarum. S.

8 *mavult videri contemſiſſe*) Fecit enim ſimile quiddam iis Philoſophis, qui in libris ſuis de contemnenda gloria nomen ſuum adſcribunt; aut, ſi inclementius agere lubeat, Diogeni, Platonis faſtum faſtu alio calcanti. G.

XXI.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat.

(Adde epist. XXIV. *huius libri.)*

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit
ad me, advolutusque pedibus meis, tanquam tuis,
haesit. Flevit multum, multumque rogavit; mul-
tum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem
poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deli-
2 quisse se sentit. Irasceris, scio: et irasceris me-
rito, id quoque scio: sed tunc praecipua man-
suetudinis laus, quum irae caussa iustissima est.
3 Amasti hominem, et, spero, amabis: interim suf-
ficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si
meruerit: quod exoratus excusatius facies. Re-
mitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacry-
mis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum,
ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum
4 tam lenis irasceris. Vereor, ne videar non roga-
re, sed cogere, si precibus eius meas iunxero.
Iungam tamen tanto plenius et effusius, quanto
ipsum acrius severiusque corripui, destricte mina-
tus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi,
quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam
fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit
modo tale, ut rogare me, ut praestare te deceat.
Vale.

XXI, 3 *Torqueris enim, quum*) Quo quis natura lenior est et mansuetior, tanto ei ira gravior et nocentior ipsi solet esse. Hinc tritum illud, *patientia laesa fit furor.* Admirabiliter hic tractat et versat quasi amicum suum Plinius: eamque in eo virtutem laudat, qua cum maxime opus est. Huc pertinet, quod ait, *vereor, ne videar non rogare, sed cogere.* Indicat enim et amici officium, atque in se voluntatem, et suam in rogando modestiam, qui ob id ipsum rogare dubitet, quod sciat sibi nihil negare amicum posse. *G.*

4 *tibi non idem*) Potest omnino et ferri, et commode explicari, *tibi non idem*, nempe dico. Sed nec diffiteor, mihi etiam in mentem venisse, et non dubitaturum recipere, si in libro inveniam, illud, quod in Scheffero improbat Cortius, *tibi non item. G.*

XXII.

Passieni aegritudine dolet, eiusque genus, mores et ingenium laudat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Magna me solicitudine adfecit Passieni Paulli valetudo, et quidem plurimis iustissimisque de caussis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus; praeterea in literis veteres aemulatur, exprimit, reddit: Propertium in primis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille praecipuus. Si elegos eius in manum 2
sumseris, leges opus tersum, molle, iucundum, et plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, et huius propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui verissime; dolet, ut qui impatientissime; laudat, ut qui benignissime; ludit, ut qui facetissime: omnia denique tanquam singula absolvit. Pro hoc ego 3
amico, pro hoc ingenio, non minus aeger animo, quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quae ex periculo eius tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriae consequentur. Vale.

XXII, 1 *in quo ille praecipuus)* In eo genere simillimus est Propertio Passienus, in quo ille est praecipuus, nempe in elegia. *G.*

2 *manum)* Cortius et Gierigius: *manus*. Sic solet Plinius. *S.*

effingit. Putes) *Hanc lectionem, quam a Boxhornio Thomasioque accepit Cellarius, praefero ipsi Mediceae, *effingi putes: si quid in studiis cognatio valet, et huius propinquus*. Nam malo illud *effingit* absolute et simpliciter dici, *putes* autem adiungi ad illum lusum de *propinquo*; quam contra verbum *putes* adiici ad id, quod simpliciter verum est, excusationem nullam ad figuratum de *propinquo* sermonem apponi. *G.*

XXIII.

Laetatur, doctorum nomine ſe in primis et Tacitum intelligi.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri,
quum diu ſe intra iudicum auctoritatem gravita-
temque tenuiſſent, omnes repente quaſi victi co-
2 actique conſurgerent laudarentque. Frequenter e
ſenatu famam, qualem maxime optaveram, retuli:
nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam
nuper ex ſermone Cornelii Taciti. Narrabat, ſe-
diſſe ſecum Circenſibus proximis equitem Roma-
num: hunc poſt varios eruditosque ſermones re-
quiſiſſe, *Italious es, an provincialis?* ſe reſpon-
3 diſſe, *Noſti me, et quidem ex ſtudiis.* Ad hoc
illum, *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non
poſſum, quam ſit iucundum mihi, quod nomina
noſtra, quaſi literarum propria, non hominum,
literis redduntur; quod uterque noſtrum his etiam

XXIII, 2 *ſediſſe ſecum equitum Romanum)* Potuit hoc fieri, ut ſenatori Tacito adſideret eques. Nam licet in circo etiam ſua ſenatui, ſua equitibus, loca adſignata eſſent Neronis inſtituto: potuit tamen ſenator, privata veſte uſus, ſedere etiam ubi vellet: quod ex Dionis lib. 60. ad Tac. Ann. 15, 32. docet, nec hunc ipſum locum omittit, Lipſius. *Nimirum ſervanda nobis videtur recepta lectio, et probata Buchnero Cellarioque interpretatio Lipſii. Quod dedit ex Mediceo Cortius, *ſediſſe ſe cum quodam Circenſibus proximis: hunc poſt* etc. non reprehendo equidem, et potuiſſe ita dare Secundum, conceſſerim. Sed manet eadem difficultas, ad quam Lipſii obſervatione opus eſt: niſi putamus ſenatorem hic deſcribi, qui ſederit cum Tacito; eique alium ſenatorem, collegam prope ſuum, virum fama celeberrimum, facie fuiſſe ignotum. Nec video cauſſam, cur non potuerit ſic interrogare eques Romanius, urbanus etiam et politus, doctusque homo Tacitum ſpectaculorum dies non admodum obeuntem, nec alias multum verſantem in publico; in urbe, qualis et quanta tum erat Roma. Si plebeinm facimus hunc aſſeſſorem, tanto magis opus eſt Lipſiana animadverſione. Equitem minimum ſuadet eruditio, et locus cum Tacito: ſenatorem negat ignorantia. Abſurdi profecto nihil habet recepta vel lectio vel interpretatio. *G.*

3 *nomina — literis redduntur)* *Reddere* alicui *nomen* ſuum apud avunculum noſtri frequentiſſime ſignificat, nomine illum ſuo compellare. Non utar exemplis in re obvia. *Reddit ergo literis nomen Taciti et*

ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Acci- 4
dit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus: super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat; cui Rufinus, demonstrans me, *Vides hunc?* Multa deinde de studiis nostris. Et ille, *Plinius est*, inquit. Verum fatebor, capio magnum labo- 5
ris mei fructum. An, si Demosthenes iure laetatus est, quod illum anus Attica ita noscitavit, Οὗτός ἐστι Δημοσθένης; ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero et gaudeo, et
gaudere me dico. Neque enim vereor, ne iactan- 6
tior videar, quum de me aliorum iudicium, non meum, profero: praesertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, et faves nostris. Vale.

XXIV.

Gratias agit, quod precibus pro liberto suis locum dederit.

(Conf. 9, 21.)

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Bene fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum,

Plinii, qui ita colligit, *Literatus est*, *ergo vel Tacitus vel Plinius*. Ita poësi redditur nomen Homeri, vel Virgilii. Sic praeceptor nostri Fabius 10, 1. p. 916. *Ut*, inquit, *Cicero iam non hominis, sed eloquentiae nomen habeatur*, hoc est, Ciceronis nomen reddatur eloquentiae. *G.*

aliter) Cortius *alter*, perperam. Secundus loquitur de iis, qui utrumque ignorabant. Ideo eques ille: *Tacitus es, an Plinius? Aliter* et *ex studiis* tibi opponuntur. *S.*

5 *noscitavit) Noscitare* est eorum, qui dubiam adhuc notitiam confirmare student, et certo cupiunt cognoscere. Hoc Plautinis praesertim exemplis Cistell. 4, 2, 14. Epid. 4, 1, 10. Mil. 2, 6, 41. et Trin. 4, 2, 21. demonstramus in thesauro, qui nos cum maxime exercitos habet, Linguae Latinae. [Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola.] Igitur hic interrogationis notam adpono et vocem arbitror, certe Plinium intellexisse puto, interrogantis mulierculae, *Hiccine est ille Demosthenes?* Contigit huic etiam narratiunculae, quod multis aliis, ut varie pro cuiusque ingenio et referretur, et iudicaretur. Hic satis fuerit indicare loca Cic. Tusc. 5, 36. Aelian. V. H. 9, 17. Schol. Pers. ad 1, 28. Nempe illud, *Digito monstrari, et dicier* HIC EST? ab hac narratione ortum volunt: quod etiam Horatio placuit Od. 4, 3, 22. *G.*

reducentibus epiſtolis meis, in domum, in animum recepiſti. Iuvabit hoc te: me certe iuvat; primum, quod te talem video, ut in ira regi poſſis: deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meae pareas, vel precibus indulgeas. Igitur et laudo et gratias ago. Simul in poſterum moneo, ut te erroribus tuorum, etſi non fuerit, qui deprecetur, placabilem praeſtes. Vale.

XXV.

Ex caſtris ſollicitatus de carminibus, miſſurum eſſe finito rerum actu, pollicetur.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Quereris de turba caſtrenſium negotiorum, et, tanquam ſummo otio perfruare, luſus et ineptias noſtras legis, amas, flagitas, meque ad ſimilia
2 condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere ſtudiorum non ſolum oblectationem, verum etiam gloriam petere, poſt iudicium tuum, viri graviſſimi, erudituſſimi, ac ſuper iſta
3 veriſſimi. Nunc me rerum actus modice, ſed tamen diſtringit: quo finito aliquid earundem Camoenarum in iſtum benigniſſimum ſinum mittam. Tu paſſerculis et columbulis noſtris inter aquilas

XXIV *te talem video)* 'Elegans eſt et Plinianum, quod ex Mediceo dedit Cortius, *te tam tractabilem video*. Sed dubitavi recipere, quia longior haec phraſis interpretatio videtur nominis *talem*, appareteque adeo ratio, qui in libros bonos venerit: non item contra, qua re ductus aliquis *tam tractabilem* expunxerit, ſubſtitueritque *talem*. *G.*

XXV, 2 *poſt iudicium — veriſſimi)* Haec appendicula et propter ordinem, qui periodi concinnitatem tollit, et propter ſenſum mihi ſemper aliquo modo frigere viſa eſt. — Mox *rerum actus* negotia forenſia, cauſſarum actiones dicit. *E.*

Appendicula illa, quam Erneſtius dixit, tantum abeſt, ut frigeat, ut ad ſenſum maxime neceſſaria ſit. *S.*

3 *inter aquilas veſtras)* In caſtris verſatur Mamilianus, inter *aquilas* ergo et ſigna militaria. Plinius mittit inter carmina alia etiam ludicra quaedam, et *paſſeri* Catulliano, noto, quod hodieque legitur, carmini, atque

veſtras dabis pennas, ſi tamen et ſibi et tibi placebunt: ſi tantum ſibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI.

Veterum exemplo probat, oratorem ſublimia interdum et fere praecipitia decere.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Dixi de quodam oratore ſeculi noſtri, recto quidem et ſano, ſed parum grandi et ornato, ut opinor, apte: *Nihil peccat, niſi quod nihil peccat.* Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam 2 efferveſcere, efferri, ac ſaepe accedere ad praeceps. Nam plerumque altis et excelſis adiacent abrupta: tutius per plana, ſed humilius et depreſſius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus, lapſus: ſed his non labentibus nulla, illis non nulla laus, etiamſi labantur. Nam ut 3 quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in ſumma nituntur, quantos ſoleant excitare clamores, quum iam iamque caſuri videntur. Sunt 4 enim maxime mirabilia, quae maxime inſperata, maxime periculoſa, utque Graeci magis exprimunt, παράβολα. Ideo nequaquam par gubernatoris eſt

columbae Stellae, aequalis fere Plinio poëtae, (de qua Martial. 1, 8. et 7, 13. Statiusque Silv. 1, 2, 102.) ſimilia. Alioquin etiam laſcivi paſſeres, columbae Veneri ſacrae et Venereae. Vid. Burm. ad Petron. c. 85. p. 418. Poteſt quoque fieri, ut hos ipſos titulos quibusdam libellis, vel partibus eorum, dederit Plinius. *G.*

XXVI, 3 *nituntur*) Verum puto. Mediceus liber *nitantur*, quod Gierigius praetulit. *S.*

4 *maxime periculoſa*) Multa de his Rhetores. Graeci non παράβολα modo vocant, ut hic etiam monet Secundus, ſed παρακεκινδυνευμένα, τολμηρὰ, ἐπισφαλῆ, ἀκροσφαλῆ κ. τ. λ. Multa Latini, praeſertim Fabius, ad cuius 2, 11, 3. Longini pluſcula dedimus. Add. 8, 2, 20. 8, 6, 11. 10, 1, 128. *Parabolos*, proiectae audaciae gladiatores, et beſtiarum in amphitheatro confectores, illuſtravit hic ex Caſſiodoro et aliunde Cellarius. *G.*

virtus, quum placido et quum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus et
5 diis maris proximus. Cur haec? Quia visus es mihi in scriptis meis adnotasse quaedam ut tumida, quae ego sublimia; ut improba, quae ego audentia; ut nimia, quae ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda adnotes,
6 an insignia. Omnis enim advertit, quod eminet et exstat; sed acri intentione diiudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

— — βράχε δ' εὐρεῖα χθὼν,
Ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός.

et

— ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο — —

diis maris) Praeter Neptunum, Aeolumque, in primis Castori et Polluci, qui θεοὶ σωτῆρες ideo dicti, in inscriptione Phari Aegyptiae; tum Palaemoni forte, seu Melicertae etc. *G.*

6 *Omnis enim*) Si retinere lubet scriptionem hanc librorum forte omnium: certe illud tenendum, quod iam Gronovius hic monuit, esse accusativum pluralem. Constructio similis et significatio verbi *adverto* est 1, 10, 5. Cortius reposuit *omnes*. *G.*

βράχε δ', Il. Φ, 387. quem ipsum versum olim et recentiori aetate varia iudicia expertum videre licet ex Clarkii adnotatione, qui hanc versionem probasse videtur: *Remugiit lata tellus, Circumque clangorem reddidit magnum caelum* *G.*

ἠέρι δ' ἔγχος) Il. ε, 356. Qua in re insit audacia et periculum huius formulae, non facile intelliget, si quis solam versionem consulet, quae etiam in Clarkiana editione sic habet, *caligine hasta* Martis pugnam spectantis *erat abdita.* Sic enim nihil aliud, quam hoc intelligitur, Martem videri potuisse ipsum, hastam ipsius et equos videri non potuisse: ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο καὶ ταχέ' ἵππω. Et praeivit his interpretibus scholiorum minorum auctor. Verum non hoc dicit poëta, sed ait, *in aëre reclinatam fuisse hastam et equos:* ubi primum illud audacissimum, quod *in aëre reclinatam dicit hastam.* Ubi igitur? aut quid eam tanquam paries retinuit? Nempe aëria etiam erat hasta, aut fumo poëtico constans. Deinde et illud notat Eustathius, audacter eodem verbo hastam et equos comprehendi etc. Prius monuisse ad Plinium intelligendum opus erat. Plinii enim etiam hunc locum putamus, revocatum a Cortio, licet absit a plerisque editis. *G.*

Errat Gesnerus de hasta aëria fumoque poëtico cogitans. Melius Gierigius: „Immo hoc vola-

et totum illud,

> Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες,
> Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus est examine et libra, incredibilia sint 7
haec et immania, an magnifica et caelestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiae frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At 8
enim alia conditio oratorum, alia poëtarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quamquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris et regula, num se cohibet et comprimit, quum dicit illa notissima? Ἄνθρωποι μιαροὶ καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες. Et rursus: Οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ. Et statim: Οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης τὴν Εὔβοιαν προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς;

„bat Homerus: Hasta circumdata „erat nube. Haec nubes ei quasi „paries videbatur; hinc audaci „tropo dixit: hasta reclinata erat „nubi. Hoc ipsum spectavit Plinius." Ceterum cur locus hic in libris exciderit, caussa in propatulo est: duplex enim *et* fefellit oculos minus diligentes. *S.*

totum illud) Il. δ, 452. in quibus τραχυφωνίαν μιμητικὴν τῶν πραγμάτων laudat Eustathius, et iam expenderat Dionysius Halic. περὶ συνθέσ. c. 16. apud quem ita vertitur: *Non secus hiberni summis de montibus amnes Permistas volvunt plenis convallibus undas.* *G.*

8 *ipse, ille*) Melius: *ipse ille*. *S.*

Ἄνθρωποι μιαροὶ) Circa hunc, et qui sequuntur in hac epistola locos Demosthenis eandem veniam rogo lectores, et impetraturum me confido, quam ceteri, qui in eo adhuc versati sunt. Fieri non potest, ut vim eorum, et id ipsum, propter quod laudavit illos Secundus, aliquis adsequatur, nisi Demosthenem paene totum, statum reipublicae, personas, et consilium omne orationum harum cognoverit. Istam disputationem vero non capiunt adnotationes, quales iam scribimus. Qui intelligere ista volunt, ii debent malle ipsum Demosthenem, quem tanto opere hic etiam commendat Secundus, cognoscere: alioquin frustra illos iudicare de talibus doceas. Huc vel maxime pertinet illud sublimitatis magistri, f. 6. Ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα. *G.*

Ἄνθρωποι — ἀλάστορες) Demosthenes p. 324. 20. Reisk. *S.*

Οὐ γὰρ — ἐγώ) ibid. p. 325. 22. *S.*

Οὐκ ἐκ μὲν — δυνατόν) Varia hic miscentur, librariorum, opinor, negligentia, non ipsius Plinii. Conf. Demosth. p. 325. 27. p. 326. 8. *S.*

(ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.) Et alibi: Ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς, ἐκεῖ-
9 νον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid audentius illo pulcherrimo ac longiſſimo exceſſu? Νόσημα γάρ. Quid haec, breviora ſuperioribus, ſed audacia paria? Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τὶς, ὥσπερ οὗτος, ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Simile his: Ἀπεσχοινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις, γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: Σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον προὔδωκας, Ἀριστόγειτον, μᾶλλον δὲ ἀνῄρηκας ὅλως. μὴ δὴ, πρὸς οὓς αὐτὸς ἐάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου. Et dixerat: Δέδοικα, μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτριβεῖν. ἀσθενὴς μὲν γάρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς καθ' ἑαυτόν. Et deinceps: Τούτῳ δ' οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγας, βάραθρα. Nec ſatis: Οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοσχεύητε, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc: Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia; ut praetercam quae ab Aeſchine θαύματα, non ῥήματα, vo-
10 cantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quo-

Ἐγὼ δὲ — πεπραγμένων) Demoſth. p. 54. 8. S.

9 Νόσημα γάρ) Idem p. 424. 5. S.

Τότε ἐγὼ — ὑμῶν, p. 272. 19. S.

Ex eadem nota) Hoc eſt eiusdem generis, ut vinum primae aut alterius *notae* eſſe dicitur. G.

Ὅταν δὲ ἐκ — διέλυσε) Idem p. 20. 25. S.

Ἀπεσχοινισμένος — δικαστηρίων) p. 778. 16. S.

Σὺ τὸν — ὁρμίζου) p. 795. 12. cum lectionis varietate, unde Pliniana corrigenda. S.

Δέδοικα — ἑαυτόν) p. 771. 25. S.

Τούτῳ — βάραθρα) p. 793. 4. S.

Οὐδὲ γὰρ — κακίας) p. 785. 2. S.

Εἰ δὲ — μεταβολεύς) p. 784. 7. S.

θαύματα, non ῥήματα) Aeſchine, p. 557. Reisk. S.

10 *In contrarium)* Dum obiter Aeſchinis dictum profero, qui

que ob iſta culpari. Sed vide, quanto maior fit, qui reprehenditur, ipſo reprehendente; et maior ob haec quoque. In aliis enim vis, in his gran- 11
ditas eius elucet. Num autem Aeſchines ipſe iis, quae ab Demoſthene carpebat, abstinuit? Χρὴ γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον· ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ. Alio loco: Ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι πρὸς τῷ κλέμματι γράψας, τὰ πέντε τάλαντα τοὺς πρέσβεις ἀξιῶν τοὺς Ὠρείτας μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ Καλλίᾳ διδόναι. ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν κόμπον, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι. Iterum alio: Καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους περιΐστασθαι. Quod adeo probavit, ut repetat: Ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa cuſtoditius preſſiusque? Σὺ δὲ ἑλ- 12
κοποιεῖς, καὶ μᾶλλόν σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Altius illa: Οὐκ ἀποπέμψεσθε τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα τιμωρήσεσθε; et alia. Ex- 13
ſpecto, ut quaedam ex hac epiſtola, ut illud, *gubernacula gemunt*, et *diis maris proximus*, iisdem notis, quibus ea, de quibus ſcribo, confo-

θαύματα vocavit audaciora illa Demoſthenis, quorum prolata adhuc ſunt ſpecimina; incidi in aliquid, quod contrarium eſt meae ſententiae, cum hoc ipſo verbo Aeſchines reprehendendi cauſſa hoc nomine uſus ſit. G.

11 *ab Demoſthene*) Cortius, nulla notata varietate lectionis, *in Demoſthene*. idque verum puto. S.

Χρὴ — ἀναισχυντίᾳ) Aeſchines p. 404. S.
Ἔπειτα — ἀνάγνωθι) p. 492. S.
Καὶ μὴ — περιΐστασθαι) p. 595. S.
Ἀλλὰ — ἐπιτηρεῖτε) p. 596. S.
12 *Σὺ — πόλεως*) p. 599. S.
Οὐκ — τιμωρήσεσθε;) p. 644. S.

13 *gubernacula gemunt*) ſupra l. 4. G.

dias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipſa, quae adnotaveras, incidiſſe. Sed confodias licet, dummodo iam nunc deſtines diem, quo et de illis et de his coram exigere poſſimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII.

Hiſtoriae reverentiam haberi, exemplo monſtrat.

C. PLINIVS LATERANO SVO S.

Quanta poteſtas, quanta dignitas, quanta maie-
ſtas, quantum denique numen ſit hiſtoriae, cum
frequenter alias, tum proxime ſenſi. Recitaverat
quidam veriſſimum librum, partemque eius in
alium diem reſervaverat: ecce amici cuiusdam
2 orantes obſecrantesque, ne reliqua recitaret. Tan-
tus audiendi quae fecerint, pudor, quibus nullus
faciendi, quae audire erubeſcunt. Et ille quidem
praeſtitit, quod rogabatur: ſinebat fides. Liber
tamen, ut factum ipſum, manet, manebit, legetur-
que ſemper; tanto magis, quia non ſtatim. Inci-
tantur enim homines ad agnoſcenda, quae diffe-
runtur. Vale.

XXVIII.

Tribus epiſtolis reſpondet: quartam, curioſius ſcriptam, accepiſſe ſe negat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Poſt longum tempus epiſtolas tuas, ſed tres pariter recepi, omnes elegantiſſimas, amantiſſimas,

exigere poſſimus) Peculiaris verbi notio, in qua non illam modo vim habet, a qua *examen* quaſi *exagmen* dictum eſt; ſed illam quoque, ubi eſt *ad finem agere*, perficere, qualis eſt in *exſequi*, *exaedificare* etc. Vid. 5, 12, 3. et de illa *examinis* ſignificatione ad Quintil. 6, 5, 5. G.

XXVII, 2 *agnoſcenda*) Excerpta Brummeri *cognoſcenda*. quod malim. *S*.

et quales a te venire, praeſertim deſideratas, oportebat: quarum una iniungis mihi iucundiſſimum miniſterium, ut ad Plotinam, ſanctiſſimam feminam, literae tuae perferantur: perferentur. Ea- 2
dem commendas Popilium Artemiſium: ſtatim praeſtiti, quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegiſſe. Communis haec mihi tecum, quamquam in diverſiſſima parte terrarum, querela eſt. Altera epiſtola nuntias, multa te 3
nunc dictare, nunc ſcribere, quibus nos tibi repraeſentes. Gratias ago: agerem magis, ſi me illa ipſa, quae ſcribis aut dictas, legere voluiſſes. Et erat aequum, ut te mea, ita me tua ſcripta cognoſcere, etiamſi ad alium, quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vi- 4
tae noſtrae ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, ſtatimque ad nos evolaturum, qui iam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo poſſis. Tertia epiſtola 5
continebat, eſſe tibi redditam orationem pro Clario, eamque viſam uberiorem, quam dicente me, audiente te, fuerit. Eſt uberior: multa enim poſtea inſerui. Adiicis, alias te literas curioſius ſcriptas miſiſſe: an acceperim, quaeris: non accepi, et accipere geſtio. Proinde prima quaque occaſione mitte, appoſitis quidem uſuris, quas ego (num parcius poſſum?) centeſimas computabo. Vale.

XXVIII, 1 *Plotinam, ſanctiſſimam feminam)* Hoc eam titulo mactat, non tantum propter auguſtum coniugium Traiani; ſed propter mores, quos Paneg. 83, 5. ſq. etiam laudat. *G.*

3 *tibi repraeſentes)* Non tantum, nobiscum tanquam cum praeſentibus agas, inter ſtudendum, recitandum de nobis cogites: ſed maxime de nobis vel ad nos aliquid ſcribas, atque praeſentem adeo animo tuo et cogitationi me habeas. Hoc poſtulant aperte ultima huius ſegmenti verba. *G.*

4 *qui iam tibi — poſſis)* His verbis continetur reſponſum ad partem epiſtolae Virginii Romani. Scripſerat ille, *ſe evolaturum* ad Plinium. Hic, ſe iam vincula ei et *compedes nectere*, h. e. excogitare varias cauſſas, ſerias, iocoſas, voluptates, negotia, quibus hoſpitem ita carum quam diutiſſime apud ſe retineat. *G.*

5 *centeſimas computabo*) Uſurae maximae, unus de centum in

XXIX.

Diffiſus perfectioni in uno ſcribendi genere, ſe vario, merendae veniae cauſſa, exercet.

C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

Ut ſatius, unum aliquid inſigniter, quam facere plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, ſi non poſſis unum aliquid inſigniter. Quod intuens ego, variis me ſtudiorum generibus, nulli
2 ſatis confiſus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita ſingulis veniam, ut non ſingulis, dabis. An ceteris artibus excuſatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus eſt? Quid autem ego de venia quaſi ingratus? Nam ſi ea facilitate haec proxima acceperis, qua priora, laus potius ſperanda, quam venia obſecranda eſt. Mihi tamen venia ſufficit. Vale.

XXX.

Quae vera liberalitas ſit, docet.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Laudas mihi, et frequenter praeſens, et nunc per

ſingulos menſes, adeoque, ut nunc loquimur, *XII per centum:* ſed non parcius poteſt aeſtimare Plinius damnum, quod facit ex dilatione iucunditatis ſperatae ex literis amici, itaque *computaturum* h. e. imputaturum et proinde exacturum ſe dicit uſuras, quae maximae ſunt inter legitimas. *G.*

XXIX, 2 *ut non ſingulis)* Cortius: „Sic de uno opere iudicabis, ut reputes non eſſe unicum, ſed plura me ſcripſiſſe, „ut vel propter numerum me excuſatum habeas, ſi ſingula non „ſint perfectiſſima." *S.*

excuſatio in numero) Ut, quanto plures delibavit, tanto minus in ſingulis ab eo exſpectetur. Ceterum illud facile intelligitur, plures eſſe eius rei, de qua hic diſputatur, gradus: *a)* plurima inſigniter; *b* unum vel pauca inſigniter, multa mediocriter; *c)* multa mediocriter, nihil inſigniter; *d)* unum inſigniter, cetera ne mediocriter quidem: quamquam, ſi illud unum ſit praeclarum quiddam, poſſis illi etiam priorem locum aſſignare; *e)* unum mediocriter, cetera ne mediocriter quidem etc. *G.*

Rectius cum Gierigio ſic intelligas: An ceterarum artium peritis, ſi parum effecerunt, excuſatio in numero operum, literis durior lex? *S.*

epiſtolas, Nonium tuum, quod ſit liberalis in quosdam: et ipſe laudo, ſi tamen non in hos ſolos. Volo enim eum, qui ſit vere liberalis, tribuere patriae, propinquis, adfinibus, amicis, ſed amicis dico pauperibus: non ut iſti, qui iis potiſſimum donant, qui donare maxime poſſunt. Hos 2
ego viſcatis hamatisque muneribus non ſua promere puto, ſed aliena corripere. Sunt ingenio ſimili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum eſt 3
autem, ſuo eſſe contentum: deinde, quos praecipue ſcias indigere, ſuſtentantem foventemque, orbe quodam ſocietatis ambire. Quae cuncta ſi facit iſte, usquequaque laudandus eſt: ſi unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam 4
rarum eſt etiam imperſectae liberalitatis exemplar. Ea invaſit homines habendi cupido, ut poſſideri magis, quam poſſidere videantur. Vale.

XXXI.

Laudat illius librum, et laudatus in eo ipſe, gratias agit.

C. PLINIVS SARDO SVO S.

Poſtquam a te receſſi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, iden-

XXX, 1 *Nonium*) Quod *Liberalem* ſe *Nonium* legiſſe ait Cataneus in monimentis Brixianorum, puto pertinere ad inſcriptionem, quam *Brixiae* deſcriptam refert Gruterus p. 828, 8. SILVANIAE FLORAE NONIVS LIBERALIS CONIVGI. Eſt igitur proprium; quid ſi ex huius noſtri virtute ortum? *G.*

in hos ſolos) *Sic coniecerat Caſaubonus, ſic Boxhornius dedit, et Cellarius. Alii *in nos ſolos*. Sunt etiam qui legant *ſit tamen non* etc. facili errore librariorum, primam ſequentis ſyllabae priori etiam adſcribentium. *G.*

2 *viſcatis hamatisque*) Vid. Paneg. 43, 5. *G.*

4 *poſſideri*) Non ipſi poteſtatem habere rerum ſuarum, ſed in poteſtate aliena eſſe, atque adeo a cupiditate tuendae augendaeque rei familiaris teneri, ut ne *liberi* quidem, nedum *liberales* ſint. Convenit huc Diogenis illud, ἔχω τὴν Λαΐδα, οὐκ ἔχομαι. Pluscula praebet Cortius ad Salluſtii Iug. 2, 3. ubi *animus noſter agit atque habet cuncta, neque ipſe habetur.* *G.*

tidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quae de me ſcripſiſti. In quibus quidem percopioſius fuiſti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diverſa, dixiſti?
2 Laudem pariter et gratias agam? Neutrum ſatis poſſum, et, ſi poſſem, timerem, ne arrogans eſſet, ob ea laudare, ob quae gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora viſa, quanto iucundiora; et tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII.

Quid agat amicus, quaerit: et delicatum otium ſuum feſtive narrat.

C. PLINIVS TITIANO SVO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipſe vitam iucundiſſimam, id eſt otioſiſſimam, vivo. Quo fit, ut ſcribere longiores epiſtolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otioſus. Nihil eſt enim aut pigrius delicatis, aut curioſius otioſis. Vale.

XXXIII.

Mira de Hipponenſi delphino narrat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Incidi in materiam veram, ſed ſimillimam fictae, dignamque iſto laetiſſimo, altiſſimo, planeque

XXXI, 2 *ne arrogans eſſet*) Viderer enim tanquam rem laude dignam extollere ſecundum illud et benevolum tuum de me iudicium; idque ea ipſe re probare, et agnoſcere. Quae ſequuntur, ita intelligo: illud ipſum laudabile in libro tuo puto, quod ita iucunde potuiſti ſcribere, ita ſuaviter laudare. Viciſſim illud multum auxit iucunditatem, quam ex libro tuo percepi, quod gaudebam amicum ita in illo verſatum, laudem ut mereretur. *G.*

XXXIII, 1 *iſto*) quod in te eſt. Plinius 4, 30, 1. *Attuli tibi ex patria mea pro munuſculo quaeſtionem, altiſſima iſta*

poëtico ingenio. Incidi autem, dum super coe-
nam varia miracula hinc inde referuntur. Magna
auctoris fides: tametsi quid poëtae cum fide? Is
tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus
credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, ma- 2
ri proxima: adiacet ei navigabile stagnum, ex
quo, in modum fluminis, aestuarium emergit,
quod vice alterna, prout aestus aut repressit, aut
impulit, nunc infertur mari, nunc redditur sta-
gno. Omnis hic aetas piscandi, navigandi, atque 3
etiam natandi studio tenetur: maxime pueri, quos
otium lusdusque solicitat. His gloria et virtus
altissime provehi: victor ille, qui longissime, ut
litus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine 4
puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora ten-
debat. Delphinus occurrit, et nunc praecedere
puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremo
subire, deponere, iterum subire, trepidantemque
perferre primum in altum: mox flectit ad litus,
redditque terrae et aequalibus. Serpit per colo- 5
niam fama: concurrere omnes, ipsum puerum
tanquam miraculum adspicere, interrogare, audi-
re, narrare. Postero die obsident litus, prospe-
ctant mare, et si quid est mari simile. Natant
pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphinus
rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fu-
git ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet,

eruditione dignissimam. ubi vid. Gesner. et Heulinger. *S.*

poëtico ingenio) Quod describit 8, 4. pr. *G.*

Magna auctoris fides) Cur non nominat avunculum suum, qui narrat 9, 8. f. 8? ubi plures id genus delphini amatores hominum. Similis etiam, quam ex Apione narrat Gellius 7, 8. *G.*

2 *adiacet — ex quo)* Cort. *adiacet navigabile stagnum: ex hoc.* placet. Sic enim narratio vividior. *S.*

4 *ulteriora)* non stagni, puto, sed maris; remotiora a litore, a terra. *S.*

5 *si quid est mari simile)* Consueta figura *si quid* posuit pro relativo *quod* vel *quidquid,* non ipsum tantum mare, sed illud stagnum cum suo Euripo, quo mare inferri referrique modo dixit. *G.*

Vera videtur Cortii coniectura: *ecquid e mari simile. S.*

invitet, revocet) Cortius et Gierigius: *invitet et revocet.* bene. *S*

revocet, exsilit, mergitur, variosque orbes impli-
6 citat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines, innutritos mari, subiret timendi pudor. Accedunt, et adludunt, et appellant: tangunt etiam, pertrectantque praebentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur referturque, agnosci se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur: huius fiducia, mansuetudo illius augetur.
7 Nec non alii pueri dextra laevaque simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator et comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum
8 ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisset, in mare revolvi.
9 Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in litus educto religione prava superfudisse unguen-

implicitat expeditque) Hoc vult, non continuasse eundem motum circularem, sed quem primo fecisset orbem, illum converso corpore deinde remensum: ut canes, cum lasciviunt, aliaque animalia facere videmus. *G.*

6 *appellant)* *Simonem* vocant. Maior Plinius 9, 8. s. 7. *Rostrum* delphinis *simum: qua de caussa nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntque ita appellari.* Si quis severius agere cum viro erudito velit, possit ipsi tribuere hanc sententiam, quasi putasset, *a)* conscios sibi esse delphinos illius conformationis rostri sui: *b)* nosse, hanc conformationem nomine *Simonis* declarari: *c)* illam sibi conformationem pulchram, et materiam laudis videri. Satis, credo, fuerit illis qualemcunque blanditiarum et plausus alieni sensum, ut equis, canibus, pavonibus, tribuere. *G.*

8 *in terram — extrahi)* Iam alias observavimus, quae ex Ovidii Ep. Herus ad Leand. 201. adferuntur, ut ostendatur, quam incredibilis haec sit narratio, *Quem postquam bibulis illisit fluctus arenis, Unda simul miserum vitaque deseruit*; ea partem somnii esse, non ad historiam animalis huius pertinere: pluribus autem observatum apud Plin. mai. l. c. legendum, *Solent in terram erumpere incerta de caussa, nec* (non *et*) *statim tellure tacta moriuntur. G.*

9 *Octavium Avitum)* Maior Plinius Flavianum legatum proconsulis [immo proconsulem. *S.*] nominat: forte ambo una fuere. *G.*

superfudisse unguentum) Quod honoris genus habebant anima-

tum, cuius illum novitatem odoremque in altum
refugisse: nec nisi post multos dies visum langui-
dum et moestum; mox, redditis viribus, priorem
lasciviam et solita ministeria repetisse. Conflue- 10
bant ad spectaculum omnes magistratus, quorum
adventu, et mora, modica res publica novis sum-
tibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem
suam secretumque perdebat. Placuit occulte in-
terfici, ad quod coibatur. Haec tu qua misera- 11
tione, qua copia deflebis, ornabis, attolles! Quam-
quam non est opus adfingas aliquid aut adstruas:
sufficit, ne ea, quae sunt vera, minuantur. Vale.

libus, quae libera dimitterent, hirundinibus, equis, elephantis. Vide eruditissimam observationem Casauboni ad Sueton. Caes. 81. ubi nec huius delphini obliviscitur. *G.*

De illo honore hic non cogitandum, sed, ut ipse Plinius ait, religione motus Avitus, quod τοῦ θείου aliquid in delphino reperisse sibi videretur, eum unguento perfudit. Verissime Gesnerus in carmine: *Hoc in pisce deos sibi placaturus Avitus Naribus affundit croceos nardique liquores.* *S.*

10 *modica res publica*) Reditus publici Hipponensium iam ante modici ac tenues: *res publica* hic dicitur ut *res familiaris*, ut *rem facere*. Qui vel ita interpungunt, ut *mora modica* iungantur, vel *Resp.* scribunt, non videntur hanc sententiam spectasse, quae, nisi fallimur, unice vera est. *G.*

11 *Haec tu qua miseratione*) Poëtam Caninium alloquitur, cui nimirum ob id ipsum hanc narravit historiam, ut materiem carmini praeberet. Utrum fecerit Caninius, non dixerim: me certe excitavit Secundus, ut hoc sumerem ante XII annos argumentum carminis, quo honorem haberem veteri meo et literarum omnium in Vinariensi aula Patrono, cui mitem senectutem et beatum in rure suo, in quod recessit, otium, ex animi sententia precor. Licetne illud huc attexere? Et ponamus, monumentum non tam qualiscunque ingenii, quod ad tales ludos paullatim, ut par est, obdurescit, quam aeternae in virum, immortaliter de nobis meritum, pietatis. Hoc monumentum tibi, Plini Secunde, qui similes MARSCHALLI mei, et tui ipsius viros vivus complectebare, colebas mortuos, ad omnes posteros servandum commendamus.

Est autem illud carmen, cuius aliquot similia olim nobis nata sunt. Et erunt forte amici quidam, quibus hunc libellum donabimus, ita blandi, uti rogent ea colligi, quibus deinde obtemperatum, in praefatione gloriari modeste possimus: Satisne probavi me poëtam? an melius, quam ipso carmine? *G.*

DELPHINVS PLINIANVS

ILLVSTRISSIMO HEROI

FRIDERICO GOTTHILF MARSCHALLO

GRYPHO

IN STRENAE VICEM OBLATVS VINARIAE

KAL. IANVAR. A. CIƆIƆCCXXVII

A

I. M. G.

Hoc unum, MARSCHALLE, tuis tibi deerat in hortis,
Fons ſalientis aquae, Nymphis ſedesque locusque.
Hoc etiam tua cura tibi; an fortuna? paravit:
Qua puros capiunt paſſo ſpecularia ſoles
In lunam falcata ſinu, qua maximus aeſtus,
Exoritur iam dulce ſitisque aeſtusque levamen:
Lympha ſalit labro recidens excepta capaci.
An patiere, alto qui munera pectore ſpernis,
Piſcis ut his in aquis noſtro tibi munere ludat?
Accipe, quem priſci commendat gratia ſaecli,
Quique inſtar ſaecli vel ſolus, Plinius ille,
Traiani decus, atque ſui laus unica Comi,
Quem primum laudet, cui non ignotus uterque,
Si tibi ſit ſimilis priſco revocandus ab aevo.
Nec metus, ut labri delphinum anguſtia magnum
Terreat: ille per arentes te laetus arenas,
Ille per et montes, et per ſtabula alta ferarum,
Ingentem pietate virum pius ipſe ſequatur.
Monſtrorum genitrix terra Afra, Diarrhytos Hippo
Qua colitur miſſis Roma de matre colonis,
Humani ah! nimium vidit miracula piſcis.
Imminet urbs ſtagno. hoc vicino e gurgite ponti,
(Euripus qualis fluctus vomit atque reſorbet)
Hauritque infuſas urgentibus aeſtibus undas,
Eructatque ſuum pelago reſidente liquorem.
Navigat hic omnis populus, varioque natatu
Neptuni pecus exagitat. dubitaveris, alti
Imperiumne Iovis, ſceptra an fraterna ſequantur?
Non canibus matres hic iraſcuntur equisve,
Non trochus exercet, non pulverulenta palaeſtra,
Non curſus, pueros: mare ſumma et ſola voluptas.
Exſuperat tam quisque alios, quanto altius aequor
Ingreſſus, litusque ſimul nantesque reliquit.
Huius amore puer reliquis audentior unus
Accenſus palmae, quae meta ſuprema laborum
Illum erat ante diem, proferre interritus audet,
Ipſamque ingreditur Neptuni fervidus aulam.

Nec tamen haec bilem movisse audacia regi
Creditur. en cara in primis de gente satelles
Occurrit puero delphinus, et accipit ultro
Advenientem: et iam videas praeire sequentem,
Pergentemque sequi, gyros iam ducere circum,
Iamque subire pedes, equitandaque subdere terga,
Ponere iam trepidum novitate, iterumque subire,
Inque altum ferre, et vestigia flectere retro,
Ludentumque gregi laeto sic reddere tandem.
Fama exit, non est tota vulgatior urbe
Fabula, confertumque videt lux altera litus,
Spectatum veniunt matres, veniuntque puellae.
Est, quae delphinum obtendat, lectura tot inter
Egregios iuvenes praestanti corpore amicum.
Confestim redit ad certamina nota iuventus.
Delphini puer at vector discedere turba
Cunctatur, fidei incertus, cautusque pericli,
Et pavidae parens genitrici. piscis ad horam
Praesto est, et puerum cursu designat: at ille
Cum reliquis celeri repetit sua litora planta.
Delphinus sequitur rapido non ille volatu,
Quo, quando urgetur per Gallica*) retia mugil,
Verum invitanti similis nutuque vocanti.
Exsilit hinc, et mergitur hinc, varioque natatu
Spumeus implicitat crebros atque expedit orbes.
Qualis ubi tenerae Melitaea gente catellus
Alludit dominae, refugitque, venitque, caditque,
Et revolutus humi subito emicat, atque lacessit
Dentibus innocuis vestem, latratibus aures.
Vel qualis, iuvenes quando facilesque puellae
Lusibus ingenuis campo viridante calescunt,
Malo blanda petit iuvenem Galatea, fugitque
Illa quidem celeri pede, sed deprendier optat:
Itque reditque viam, atque ultro se amplexibus offert,
Quos vario cupit anfractu fugisse videri:
Talis delphinus puerum pertentat amatum.
Verum hic laetitiae medius, mediusque timoris
Blanditias sentit, sed respondere veretur.
Viderat ille cani quondam colludere hyaenam,
Sed lusus inter medios in devia raptum.
Omnia vincit amor; timor hic concessit amori.
Accedit venienti, alludit voce manuque,
Simonem appellans, et squamea tergora mulcens.
Adnatat, insilit in tergum, fertur que refertur que,
Agnosci credit se, credit amari, amat ipse:
Insidias neuter metuit, fiducia crescit
Alterius tantum, quanto est mansuetior alter.
Nec non et reliqui dextra pueri atque sinistra
Vectorem comitantur, iter clamore frequentant:
Heus age dextrorsum frenis inflecte caballum,
Heus nunc siste gradum, nunc nunc calcaribus urge.
Verum et delphino suus est comes alter; it una
Spectator ludi, non pars, comitatur euntem,

---

*) Plin. H. N. 9, 8. s. 9.

XXXIV.

Consulit, num versus, quos male legere dicatur, ipse pergat recitare, an liberto legendos tradat.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Explica aestum meum. Audio, me male legere, dumtaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo, recitaturus fa-

Deducit reducem, sed nil patiturve facitve
Ingenium praeter piscis, moresque ferinos.
Alter at in litus pueris volventibus exit,
Et iacet in siccis et cauda ludit arenis,
Inque suas pinna fervente revolvitur undas.
Prava superstitio, millenum caussa malorum,
Hos etiam ludos, grata haec spectacula turbat.
Hoc in pisce deos sibi placaturus Avitus
Naribus affundit croceos nardique liquores.
Ilicet acris odor novitate infestat et angit
Delphinum: refugit trepidans, et mergitur alto,
Nec nisi post aliquot languens emergere soles,
Offenso similis diffidentique, videtur.
Mansisses! aevo dignum pecus, inque profundis
Narrasses, animos hominum quam stulta teneret
Religio. sua sed miserum clementia perdit.
Nam redit ad solitum, populo plaudente, theatrum,
Paullatimque prior lascivia redditur. orbem
Rumores miro crebri de pisce pererrant.
Spectatum ingenti concurritur undique turba.
Nunquam tot chlamydas, trabeas tot viderat Hippo,
Roma paludatos tot nunquam miserat illuc,
Multum, ORYPHE, tui absimiles, et munerum avaros.
Iam loca, quae tribuant cives, iam lautia desunt.
Ira in inhumanos merito concepta Quirites
Expetit in miserum, nec quidquam tale merentem.
Ne sit, quod spectare velit damnosa Quirini
Gens, in delphini coniuratur caput insons,
Tempore et obtruncant capto miseranda gementem.
Heu pietas! heu sancta fides! heu flebile fatum!
Haec erat ergo tibi pro tanto debita amore
Merces? sicne, viri, miseros tractatis amantes?
Ergo Barbariae tibi, tellus improba, nomen
Iure datum post haec merito, aeternumque manebit.
Te, delphine, mori totum vetuere Camaenae:
Tam pisces inter memorabile nomen habebis,
Quantum homines inter MARSCHALLI fama decusque
Eminet, occultoque frequens celebrabitur aevo.

XXXIV, 1 *Explica aestum meum)* Libera me sollicitudine, quae me facit incertum, quid faciam. Sic et *aestuare* dicitur. Vid. Epist. 1, 23, 3. et cf. Sallust. Catil. 23. Etiam *aestuare dubitatione* Cicero dixit Verr. Act. 2. Lib. 2. 30. *E.*

miliaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi, non bene, ſed melius lecturum: ſi tamen non fuerit perturbatus. Eſt enim tam novus lector, quam ego poëta. Ipſe neſcio quid illo legente interim faciam, ſedeam defixus, et mutus, et ſimilis otioſo, an (ut quidam) quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu proſequar. Sed puto, me non minus male ſaltare, quam legere. Iterum dicam, explica aeſtum meum, vereque reſcribe, num ſit melius, peſſime legere, quam iſta vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV.

Librum ſibi miſſum, quum vacaverit, lecturum eſſe promittit: et ne diligentior amicus in retractatione ſit, monet.

C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum, quem miſiſti, recepi, et gratias ago:

Hoc quoque familiare) Quem ad modum familiares modo amicos ad recitationem adhibeo, ita *hoc quoque familiaritatis iure mihi arrogo*, quod non mea voce, ſed liberti uti decrevi. Elegi autem *non bene* ex omni parte lecturum, (quam non vulgarem laudem fuiſſe, ex Cornelii Attico videas 1, 3. et praeceptis Fabii 11, 3.) ſed melius tamen, quam poſſum ego, qui oratoriae actioni adſuetus, minus commode poëmata recito. *Haec lectio antiqua male a quibusdam ſic immutata eſt, *Hic quoque ſimiliter, quem elegi, non bene; ſed melius ſcio lecturum, ſi tamen non fuerit perturbatus.* Poſſit etiam in noſtra lectione illud *ſcio* retineri, ſi parentheſeos inſtar inter duo inciſa coërceamus. *G.*

2 *male ſaltare)* Reſpicit ad illud *manu proſequar.* Nam illa manuum apta et ad argumentum accommodata geſticulatio, proprie ſaltatio eſt. Vid. Quintil. 1, 11, 18. ſq. 1, 12, 14. 11, 3, 66. it. 89. etc. Notum eſt Ovidianum illud, *Si vox eſt, canta; ſi mollia brachia, ſalta:* et Iuven. 5, 120. *Structorem — Saltantem ſpectes, et chironomonta volanti Cultello. G.*

num ſit melius) Scripſiſſes iſta, Secunde, Catoni alicui, triſte reſponſum accepiſſes, et ſimile illi iudicio, quod de A. Albino tulit antiquus et archetypus Cato apud Gellium 11, 8. *Nae tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare* etc. Sed nimirum Plinius familiariter deliberat cum familiariſſimo, de re per ſe parva, ſed vel ea ipſa cauſſa alicuius momenti, quod ad honorem ſtudiorum pertineret. *G.*

ſum tamen hoc tempore occupatiſſimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validiſſime cupiam: ſed eam reverentiam cum literis ipſis, tum ſcriptis tuis debeo, ut ſumere illa, niſi vacuo
2 animo, irreligioſum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat; deinde, quod nos a recentioribus revocat, ſimulque nec abſolvit priora, et inchoare poſteriora non patitur. Vale.

XXXVI.

Quam vitae rationem et ſtudiorum in ſeceſſu ſeu villa teneat, exponit.

(*Conf.* 3, 5.)

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quaeris, quemadmodum in Tuſcis diem aeſtate disponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, ſaepe ante, tardius raro: clau-
2 ſae feneſtrae manent. Mire enim ſilentio et tenebris animus alitur. Ab iis, quae avocant, abductus, et liber, et mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem, quae mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti

XXXV, 2 *nimia cura*) Quam *calumniam* et *cavillationem* atque κακιζοτεχνίαν ſaepe reprehendit Fabius. Vid. nos ad 10, 1, 115. it. ſupra 5, 11, 3. *G.*

XXXVI, 2 *tenebris animus alitur*) Fabius 10, 3, 25. *Lucubrantes ſilentium noctis, et clauſum cubiculum, et lumen unum velut tectos maxime teneat.* Quem locum a correctione quae non neceſſaria nobis videatur, tuemur. Ceterum de lecto ſtudendi cauſſa etiam adhibito ſupra 7, 27, 7. *G.*

Commode Buchnerus Graecorum εὐφρόνη hic comparat. vid. H. Steph. Theſ. L. Gr. Append. col. 991. ſq. *S.*

cogito ad verbum) *Eſt illa exercitatio cogitandi, totasque materias vel ſilentio (dum tamen quaſi dicat intra ſe ipſum) perſequendi, quae nullo non et tempore et loco, quando non aliud agimus, explicari poteſt* etc. Quintil. 10, 7, 25. *G.*

emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, et, die admiſſo, quae formaveram dicto: abit, rurſusque revocatur, rurſusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta 3
(neque enim certum dimenſumque tempus) ut dies ſuaſit, in xyſtum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor et dicto. Vehiculum adſcendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut iacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta: paullum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamve clare et intente, non tam vocis cauſſa, quam ſtomachi, lego: pariter tamen et illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, 4
exerceor, lavor. Coenanti mihi, ſi cum uxore, vel paucis, liber legitur: poſt coenam, comoedi aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum in numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, et, quamquam longiſſimus, dies cito conditur. Non nunquam ex hoc ordine ali- 5
qua mutantur. Nam ſi diu tacui, vel ambulavi, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed (quod brevius, quia velocius) equo ge-

Notarium) vid. ad 3, 5, 15. quam nempe totam epiſtolam cum hac conferre utile fuerit, ut ad argumentum monuimus. *G.*

die admiſſo) reclusis ſ. apertis feneſtris, quae antea clauſae erant. *E.*

3 *ſtomachi*) Barthius laudavit Celſum 1, 8. in. *Si quis vero ſtomacho laborat, legere clare debet.* *S.*

4 *comoedi*) Cortius *comoedus.* quod praeferam. *S.*

quorum in numero ſunt eruditi) Propter hoc ipſum, quod quis eruditus eſt, meus eſt, in meorum numero eſt. *G.*

Equidem malim cum Gierigio de pueris literatis intelligere. *S.*

dies — conditur) Notiſſimum illud Virgilii: *ſaepe ego longos Cantando puerum memini me condere ſoles.* quod Bentleius comparat cum Callimacheo, ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν, Epigr. 2, 3. pag. 275. ed. Erneſt. *S.*

5 *tacui*) Al. *tacui*, quod iure praetulerunt Cortius et Gierigius. *S.*

quod brevius, quia velocius) Hora geſtationis impenſa eſt alii rei. Ne plane a motu corporis recedat, aliud tempus ſumitur decerpendum alii rei: ne longum nimis ſit, in equo conficiuntur eadem ſpatia, quae alias in curru, totidem ſuccuſſionibus movetur corpus, ſed celerius ſe conſequentibus. *G.*

ſtor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi opportuna interpellatione ſubveniunt.
6 Venor aliquando; ſed non ſine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur et colonis, ut videtur ipſis, non ſatis temporis, quorum mihi agreſtes querelae literas noſtras et iſthaec urbana opera commendant. Vale.

XXXVII.

Excuſat ſe, quod propter praediorum locationem Calendis Ianuariis Paullino, conſulatum inituro, non poſſit adeſſe.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Nec tuae naturae eſt, translaticia haec et quaſi publica officia a familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere: et ego te conſtantius amo, quam ut verear, ne aliter ac velim accipias, niſi te Calendis ſtatim conſulem videro: praeſertim quum me neceſſitas locandorum praediorum plures annos ordinatura detineat; in qua

6 *non ſine pugillaribus)* Vid. 1, 6. *G.*

iſthaec) Praeſtat plerorumque librorum *haec.* Romae haec epiſtola videtur ſcripta. *S.*

commendant) Querelae ruſticorum, quales habes 9, 15. faciunt, ut taedium me capiat ruris, ac tanto lubentius vel literis me abdam, vel redeam in urbem. *G.*

XXXVII. 1 *translaticia — publica)* Huc praeſertim pertinent Petroniana iſta c. 113. *nec Giton me tralaticia propinatione dignum iudicabat,* et c. 114. *praeteriens aliquis tralaticia humanitate lapidabit* eiecta naufragio corpora. *Publica* officia dicuntur, ut *publica verba* Ovid. Ar. 1, 144. quibus in primis etiam congreſſionibus utimur, a quibus initium notitiae oritur. *G.*

Opponuntur hic *publica* officia *familiaribus* amicis. Venia danda *familiari* amico, ſi quod *publicum* officium negligat. *S.*

ordinatura) Hoc vult: Locatio, quam nunc facio, non ad unum modo annum pertinet, ſed ad plures, ad luſtrum. Rationem enim cenſoris et publicani ſecuti etiam in locationibus privati, quod ſatis multis ICtorum veterum locis comprobare pronum eſt. Igitur lex locationis, quam luſtri initio conſtituebant,

mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore 2
lustro, quamquam post magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla iam cura minuendi aeris alieni, quod desperant posse persolvi; rapiunt etiam, consumuntque, quod natum est, ut qui iam putent se non sibi parcere.
Occurrendum ergo augescentibus vitiis, et meden- 3
dum est. Medendi una ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: et alioqui nullum iustius genus reditus, quam quod
terra, caelum, annus refert. Ad hoc, magnam 4
fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, et, quasi in veteri morbo,
quaelibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vi- 5
des, quam non delicata me caussa obire primum consulatus tui diem non sinat: quem tamen hic ut praesens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

valebat in plures annos, quo consideratius diligentiusque cogitanda primum, deinde scribenda erat. *G.*

2 *non sibi parcere)* Plura se iam debere, quam solvere possint, itaque exactum iri de praediis: quidquid igitur efficiant, tamen nullam ad se inde utilitatem perventuram. *G.*

3 *partibus locem)* Partibus reditus, ut. v. g. semissis, quincunx, triens, quadrans illius cedat colono: qui quanto diligentiorem operam dederit, tanto sic ferat fructum laboris sui uberiorem. Egimus hac de re ad Caton. R. R. 136. et 137. Contra *nummo locat*, qui certam pecuniae summam exigit, quicunque proventus fuerit. *G.*

exactores operi) Al. *operis exactores.* Nostrum concinnius. *S.*

4 *Ad hoc)* Melius Gierigius ex aliquot libris: *At hoc.* *S.*

5 *non delicata me caussa)* Otii, aut deliciarum; sed negotium molestum magis, quo quis est naturae liberalioris, qualem Plinium fuisse, loquuntur hae epistolae. *G.*

XXXVIII.

Rufum laudat, non tam precibus alienis, quam ipsius meritis inductus.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Ego vero Rufum nostrum laudo: non quia tu, ut ita facerem, petiisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiae amor ipsius adiecit. Iudicavi tamen. Neque enim soli iudicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX.

Aedem Cereris refecturus, marmora et signum sibi emi rogat.

C. PLINIVS MVSTIO SVO S.

Aruspicum monitu reficienda est mihi aedes Cereris in praediis in melius et in maius. Vetus sane et angusta, quum sit alioqui stato die fre-
2 quentissima. Nam Idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis.
3 Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si aedem quam pulcherrimam exstruxero,

XXXIX, 1 *in melius, et in maius)* Cortius et Gierigius: *in melius, in maius.* Nolim sequi. *S.*

2 *multae res aguntur)* Boni ominis caussa enim in templis deorum senatus habetur, conventusque celebrantur alii vel de publica re vel privata. *G.*

Apte haec a Gesnero monentur. In universum is de usu templorum praeter religiosum loquitur: nam in aede illa Pliniana senatum non habitum fuisse, sponte apparet. *S.*

suffugium — imbris) Opportune iam hic laudatus est Vitruv. 3, 2. *Pteromatos ratio et columnarum circa aedem dispositio ideo est inventa — si imbrium aquae vis occupaverit et intercluserit hominum multitudinem, ut habeat in aede circaque cellam cum laxamento liberam moram.* *G.*

addidero porticus: illam ad uſum deae, has ad
hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas
columnas, cuius tibi videbitur generis: emas
marmora, quibus ſolum, quibus parietes excolan-
tur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipſius 4
deae ſignum: quia antiquum illud e ligno qui-
busdam ſui partibus vetuſtate truncatum eſt.
Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, 5
quod videatur iſtinc eſſe repetendum: niſi tamen,
ut formam ſecundum rationem loci ſcribas: neque
enim poſſunt circumdari templo; nam ſolum templi
hinc flumine et abruptiſſimis ripis, hinc via cin-
gitur. Eſt ultra viam latiſſimum pratum, in quo 6
ſatis apte contra templum ipſum porticus explica-
buntur: niſi quid tu melius inveneris, qui ſoles
locorum difficultates arte ſuperare. Vale.

XL.

Cui vitae ſtudiorumque rationem aeſtivam, quam in ſeceſſu teneat, epiſt. XXXVI. perſcripſerat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Scribis, pergratas tibi fuiſſe literas meas, quibus
cognoviſti, quemadmodum in Tuſcis otium aeſta-
tis exigerem: requiris, quid ex hoc in Laurenti-
no hieme permutem. Nihil, niſi quod meridia- 2
nus ſomnus eximitur, multumque de nocte vel
ante vel poſt diem ſumitur: et, ſi agendi neceſſi-

3 *addidero porticus)* Malim cum Cortio et Gierigio, ut magis Plinianum, *addidero porticus aedi.* S.

5 *iſtinc — repetendum)* Quod a te petendum, tibi iniungendum ſit, ut huc ad me mittas. G.

6 *contra templum — explicabuntur)* e regione templi ipſius porticus exſtruentur. *Explicare porticus* ſignificanter dictum, ut *foſſam deprimere* aliaque id genus. S.

XL, 1 *literas meas)* ſupra 9, 36. G.

2 *agendi neceſſitas)* Dicendi, in iudicio, in ſenatu: ideo etiam

tas inſtat, quae frequens hieme, non iam comoedo vel lyriſtae poſt coenam locus; ſed illa, quae dictavi, identidem retractantur, ac ſimul memo-
3 riae frequenti emendatione proficitur. Habes aeſtate, hieme conſuetudinem; addas huc, licet, auctumnum, quaeque inter hiemem aeſtatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum adquirunt. Vale.

hieme in Laurentino verſatur, quod paene ſuburbanum eſt. G.
3 *addas huc — — media)* Leg. cum Cortio et Gierigio auctoritate bonorum librorum: *addas huc, licet, ver et auctumnum, quae inter hiemem aeſtatemque media.* Noſtra lectio a facilitate Plinianae orationis mirum quantum abhorret. S.

LIBER DECIMVS

In quo Epistolae Plinii ad Traianum Imperatorem, et Traiani ad Plinium.

I.

Imperium Traiano morte Nervae consequuto gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO.

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae, quam susceperas, admovere. Precor ergo, ut tibi, et per te generi humano, 2 prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te et hilarem, Imperator optime, et privatim et publice opto.

I, 1 *quam susceperas)* cuius curam susceperas. Plenius Cicero Orat. pro P. Sextio c. 22. pag. 1145. Ern. *neminem umquam fore, qui auderet suscipere contra improbos cives reipublicae salutem.* Displicent tamen haec Pliniana I. A. Ernestio, quod gubernacula commemorentur, gubernatorque non recte dicatur navem suscipere. *S.*

2 *seculo tuo)* Seculum Imperatoris est tempus, quo rerum potitur. Igitur *digna seculo* Imperatoris sunt, quae Imperator virtute sua meretur, ut se imperante contingant. *G.*

et privatim et publice) Haec adverbia incertum quo referantur. Si cum *opto* iungas; significat Plinius, se hoc optare, cum pro amore, quo Traianum per se complectatur, tum quod utile hoc putet reipublicae: si ad *fortem et hilarem*; et domi esse vult felicem, et in administranda re publica. Posterius magis mihi placet. *G.*

Immo vero mihi prius, hoc sensu: opto, ut sis fortis et hilaris

II.

Iure trium liberorum donatus, gratias agit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti iure trium liberorum. Quamvis enim Iulii Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris: tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te praestitisse, quia pro me roga-
2 bat. Videor ergo summam voti mei consequutus, quum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut
3 potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuae reserva-

(gesund und vergnügt), et meo et totius civitatis nomine. Nempe tum et mihi et reipublicae consultum est. *E.*

Verissime Ernestius: idque tam apertum est, ut mirer Gesnero alteram illam rationem placere potuisse. Commode huc advocat I. A. Ernestius ex epist. 9. *et tuo nomine et reipublicae gratulor. S.*

II, 1 *Domine)* Haec appellatio, qua perpetuo in his epistolis utitur auctor, interdum scrupulum mihi movit, possintne eius auctoris esse, qui Paneg. 45, 3 et alias *Dominum* ita diligenter a Principe separet, crudelitatisque et iniustitiae illi notionem adiungat. Sed aliud videtur, *Dominum* se ipsum vocare in publicis edictis: aliud, blandientis amici honorem non adspernari. Sic *reges* suos vocabant clientes libera etiam republica: sic *Domini* et *Dominae* nomen in amantium et coniugum adeo blanditiis. Cogitabam aliquando, ex provinciis modo Imperatorem tum vocatum *Dominum*, nempe *provinciae*, ut ipsa Roma *rerum Domina.* Sed haec quidem, et plures epistolae non e provincia datae videntur. Senec. Ep. 3 *Obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus.* Maneat igitur, blandientis et amantis Plinii hanc esse vocem: qui idem nihilo minus reprehendere potuerit eos, qui ipsi sibi id nomen arrogassent, et mensuram nominis eius, cum pro servis tractarent cives, implessent. Similia ad Baudii et Hearnii quaestionem respondet Arntzenius ad Pa. 2, 3. Eadem Anglus interpres Melmothus. *G.*

2 *sicut potes)* Si haec verba ad ea, quae proxime praecedunt, referas, Plinius iam duas uxores Domitiano imperante duxisse debet. Sed potest etiam ad paullo superiora respici, *eoque magis liberos concupisco.* Certe de duabus eius modo uxoribus constat. *G.*

3 *dii — reservarunt)* Dii melius, quid mihi utile sit, vi-

runt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem et securus et felix.

III. (V)

Petit, ut Voconium in senatorium ordinem promoveat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel praecipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiscipulus et contubernalis meus. Quibus ex caussis et a divo patre tuo petieram, 2 ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuae reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad

dent; et a bonitate tua exspectare me voluerunt iura eorum, qui liberos habent, quae matrimoniis duobus adhuc non consecutus sum. Nimirum hinc non minus, quam ex ep. 95 apparet, conditionem impetrandi huius iuris fuisse, ut quis legitimo modo liberos quaesierit, sed frustra. *G.*

Immo est: dii melius, qui mihi antea prolem negarunt, ut sub principe tam bono demum pater fierem. *S.*

Malui) Sub bono principe malunt homines liberos habere. vid. Paneg. 26 extr. *Ceterum non optime haec cohaerent superioribus: quid si legamus, *maluerunt?* [Scripserat Gesnerus *malunt:* unde, quae sequuntur, lucem accipiunt. Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistolam, ipsumque Ernestium ad h. l. *S.*] quod facile corrumpi in *malui* potuit, si *n* per transversam literae *u* impositam signavit librarius. Sic simul indicarit, spem prolis e Calpurnia, quam circa haec tempora duxit, suscipiendae se habere. Vid. 8, 10 ubi abortum eius Fabato narrat. Certe si cui illud audacius videatur, quamquam non est, legerim *Malim*, ut votum sit, quo illud *concupisco* confirmet. *G.*

Assentior I. A. Ernestio *maluere* rescribenti. *S.*

III, 2 *quadringenties)* Immanis summa, millio uncialium nummorum, s. imperiales 1333333⅓: Buchneri et Gronovii coniectura moderatior *quaterdecies*, quae essent quinque et triginta millia uncialium: medium, *quadragies*, tonnam uncialium efficiat. Fuisse summam mediocrem, vel inde apparet, quod ad censum senatorium explendum data est, qui, si Suetonium sequamur, Augusto c. 41, ab illo constitutus est *duodecies* h. e. triginta millium uncialium. Itaque ipsum *quaterdecies* iam nimium esse videtur. Quid si fuit CCCCHS. h. e. *quadringentorum millium*, quae

patrem tuum ſcriptis profeſſa fuerat, nondum ſatis legitime peregerat. Quod poſtea fecit, ad-
3 monita a nobis. Nam et fundos emancipavit, et cetera, quae in emancipatione implenda ſolent
4 exigi, conſummavit. Quum ſit ergo finitum, quod ſpes noſtras morabatur, non ſine magna fiducia ſubſigno apud te fidem pro moribus Romani mei, quos et liberalia ſtudia exornant, et eximia pietas, quae hanc ipſam matris liberalitatem, et ſtatim patris hereditatem, et adoptionem
5 a vitrico meruit. Auget haec et natalium et paternarum facultatum ſplendor; quibus ſingulis multum commendationis acceſſurum etiam ex
6 meis precibus, indulgentiae tuae credo. Rogo ergo, Domine, ut me exoptatiſſimae mihi gratulationis compotem facias, et honeſtis (ut ſpero) adfectibus meis praeſtes, ut non in me tantum, verum et in amico gloriari iudiciis tuis poſſim.

IV. (VI)

Medico ſuo civitatem Romanam: Antoniae libertis feminis ius Quiritium petit.

(Conf. ep. 22.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Proximo anno, Domine, graviſſima valetudine usque ad periculum vitae vexatus iatralipten adſumſi: cuius ſolicitudini et ſtudio, tuae tantum indulgentiae beneficio referre gratiam poſſum.
2 Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Eſt

ſunt 13333⅓ imperiales ſ. unciales 10000. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

3 *fundos emancipavit)* Solemni ritu e ſuo dominio dimiſit et filio tradidit, ut iam verus illorum dominus eſſet, neque retrahi aut revocari munus poſſet. *G.*

5 *paternarum facultatum)* Recte monet Cellarius, eas non omnes perveniſſe ad hunc filium, qui alioquin opus non habuiſſet liberalitate matris. Forte fratres habuit. *G.*

enim peregrinae conditionis, manumissus a peregrina. Vocatur ipse Harpocras: patronam habuit Thermuthin Theonis, quae iampridem defuncta est. Idem rogo, des ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatissimae feminae, Heliae et Antoniae Harmeridi. Quod a te, petente patrona, peto.

V. (XI)

Alexandrinam etiam civitatem Harpocrati datam laetatur, cui literas ad praefectum Aegypti, sibi licentiam occursus longioris petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quanto me gaudio adfecerint epistolae tuae, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptae meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis secundum institutionem principum non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran νομοῦ Μεμφιτικοῦ indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, sic, ut pro-

IV, 2 *ius Quiritium)* Hodie, beneficio praesertim Ill. Spanhemii, qui ista in Orbe Romano expedivit feliciter, satis constat de gradibus *civitatis Romanae*, in iisque summum esse, *ius* ipsum *Quiritium*. Habemus in compendium relatas tum aliorum tum Spanhemii observationes in Ill. Heineccii append. ad L. I. antiquitt. iur. Rom. *G.*

V, 1 *epistolae tuae)* Respondet praesertim epistolae 23 huius libri, quae cum 22 ante hanc legi omnino debet. *G.*

Ceterum notandum, *epistolas* hic de una dici epistola. Vid. Rittershus. ad h. l. Sic saepius Iustinus. vid. indic. Freinshem. *S.*

νομοῦ) Latina voce utitur Traianus, vel librarii, ep. 23. De *nomis* s. praefecturis Aegyptiis inspicere praestat Marshamum in Can. Chron. p. 591. sq. et ipsum praesertim Geographum, Cellarium. *G.*

2 *amicum tuum)* Displicent haec verba I. A. Ernestio, ut parum apte et decore addita, forsitanque repetita a librario ex epistola 23. Mirum ni etiam quae statim sequuntur, *ut promisisti*, plurimaque alia his in epistolis, ad nostrum sensum indecore scripta, Ernestium offenderint. *S.*

miſiſti, epiſtolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, Domine, exoptatiſſimi adventus tui gaudio frui poſſim, rogo, permittas mihi, quam longiſſime occurrere tibi.

VI. (XII)

Medici propinquis civitatem, et aliis ius Quiritium petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligavit me Poſtumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo poſſum, ſi precibus meis, ex
2 conſuetudine bonitatis tuae, indulſeris. Rogo ergo, ut propinquis eius des civitatem, Chryſippo Mithridatis, uxorique Chryſippi Stratonicae Epigoni, item liberis eiusdem Chryſippi, Epigono et Mithridati, ita ut ſint in patris poteſtate, utque iis in libertos ſervetur ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abaſcantio, et P. Caeſio Phoſphoro, et Panchariae Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII. (XIII)

Praeturam amico, Accio Surae, petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Scio, Domine, memoriae tuae, quae eſt benefaciendi tenaciſſima, preces noſtras inhaerere: quia

VI, 2 *Epigono et Mithridati*) Obſervamus hic quoque morem Graecorum, qui avi utriusque nominibus appellarent ſuos liberos: quae res obſcuritatem non nunquam ex hominum eiusdem nominis confuſione parit. *G.*

in patris poteſtate) Nam *patria poteſtas* eſt pars Romanae civitatis, non minus quam *ius patronorum*. Vult ergo Plinius, ut ius civitatis retro etiam valeat ad patriam poteſtatem in eos quoque liberos, qui ante nati ſunt, etc. *G.*

ius Quiritium) Iam fuere cives, ſed ſummum gradum civitatis illis petit Plinius. Vid. ad 10, 4, 2. *G.*

tamen in hoc quoque saepe indulsisti, admoneo simul et impense rogo, ut Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam spem alioqui quietissimum hortatur et natalium splendor, et summa integritas in paupertate, et ante omnia, felicitas temporum, quae bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiae tuae provocat et attollit.

VIII. (XIV)

Sacerdotium sibi petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Quum sciam, Domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari: rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adiicere digneris, ut iure sacerdotii precari deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate privata.

IX. (XV)

Victoriam Traiano gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO.

Victoriae tuae, optime Imperator, maximae, pulcherrimae, antiquissimae, et tuo nomine et reipu-

VII *in hoc quoque)* ut, si usus ferret, preces iterarem. *S.*

alioqui quietissimum) qui otium potius honestum, quam vitae publicae et negotiosae strepitus amat. *E.*

summa integritas in paupertate) I. A. Ernestii ad h. l. dubitationi bene occurrit Gierigius, monens paupertatem hic non eam intelligi, quae hodie fere dicatur, sed eius, qui praeter censum nihil, certe parum habeat. *S.*

VIII *septemviratum)* Epulonum, de quo ad 2, 11, 12. *Auguratum* accepisse, testatur inscriptio antiqua, quam etiam nos cum vita Plinii damus. *G.*

blicae gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur eventus; ut virtutibus tantis gloria imperii et novetur et augeatur.

X. (XXVI)

Servilii adventum nunciat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Servilius Pudens legatus, Domine, VIII Calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae exspectationis solicitudine liberavit.

XI. (XXVII)

Rosianum commendat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rosianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia iunxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam praestat, ut publicae necessitudinis pignora privatis cumulet officiis.
2 Rogo ergo, ut ipse apud te pro dignitate eius precibus meis faveas: cui et, si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his, quae ei mandaveris, maiora mereatur.

X *Nicomediam)* Bithyniae caput. Scripta ergo haec epistola est ex provincia, ut maior pars reliquarum. *G.*

XI, 1 *summe observantissimum)* Vid. Sanctii Minerva Lib. IV. Cap. IX. *S.*

2 *ut ipse apud te)* ipsius Gemini nomine. — *Cui et* etc. Bene Cortius: „Sensus est: non „tantum favebis dignitati eius, sed „et indulgentiam tuam ipsi dabis: „quae utraque multum sane diffe„runt." Ceterum hic locus mihi quidem, ut qui maxime, sanus videtur. *S.*

in his, quae) In muneribus, quae ei mandaveris. Observanda res levicula, quia *in* praepositio quibusdam praeter rem hic suspecta est. *G.*

Parciorem me in laudando facit, quod ſpero, tibi
et integritatem eius, et probitatem, et induſtriam
non ſolum ex eius honoribus, quos in urbe ſub
oculis tuis geſſit, verum etiam ex commilitio, eſſe
notiſſimam. Illud unum, quod propter caritatem 3
eius nondum mihi videor ſatis plene feciſſe,
etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo,
gaudere me exornata quaeſtoris mei dignitate, id
eſt, per illum mea, quam maturiſſime velis.

XII.

Gratias agit, quod Coelium ex conſulatu in Bithyniam miſſurus ſit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Difficile eſt, Domine, exprimere verbis, quantam
perceperim laetitiam, quod et mihi et ſocrui meae
praeſtitiſti, ut ad finem conſulatus Coelium Cle-
mentem in hanc provinciam transferres. Ex illo 2
enim menſuram beneficii tui penitus intelligo,
quum tam plenam indulgentiam cum tota domo
mea experiar: cui referre gratiam parem ne au-
deo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque
ad vota confugio, deosque precor, ut iis, quae
in me aſſidue confers, non indignus exiſtimer.

XIII. (LXIV)

Tabellarium regis Sauromatae ad Traianum mittit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Scripſit mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, ut, ſi qua legatio a Boſporo veniſſet, urbem petitura, usque in adventum ſuum retineretur. Et legatio quidem, dumtaxat in eam civitatem, in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit; ſed venit tabel-

larius Sauromata, quem ego, usus opportunitate, quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praecessit, mittendum putavi, ut possis ex Lycormae et ex regis epistolis pariter cognoscere, quae fortasse pariter scire deberes.

XIV. (LXV)

Diplomate se tabellarium Sauromatam iuvisse significat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rex Sauromates scripsit mihi, esse quaedam, quae deberes quam maturissime scire: qua ex caussa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adiuvi.

XV. (LXVIII)

Excusat, quod legatum regis Sauromatae non retinuerit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Legato Sauromatae regis, quum sua sponte Niceae, ubi me invenerat, biduo substitisset, longio-

XIII *possis*) *posses* corrigit I. A. Ernestius, quem vide ad h. l. *S.*

XIV Non persuadet Gierigius, hoc epistolium partem superioris esse decernens. Priorem illum tabellarium Plinius opportunitate usus, quam casus obtulerat, ad Traianum misit: huius alterius cursum, quod talis opportunitas deesset, adiuvit diplomate. Ceterum ante *deberas* videtur excidisse *D.*, i. e. *Domine.* — *Epistolis* de una epistola. Iam supra monuimus. *S.*

diplomate adiuvi) Cuius ea vis erat, ut publice praebitis equis et vehiculis cursus illius adiuvaretur. Sic enim Plut. in Galba p. 1494 H. Steph. Τῶν ὑπάτων οἰκέτας δημοσίους προχειρισαμένων, τὰ δόγματα κομίζοντας πρὸς αὐτοκράτορι, καὶ τὰ καλούμενα διπλώματα σεσημασμένα δόντων, ἃ γνωρίζοντες, οἱ κατὰ πόλιν ἄρχοντες, ἐν ταῖς τῶν ὀχημάτων ἀμοιβαῖς ἐπιταχύνουσι τὰς προπομπὰς τῶν γραμματηφόρων. Add. 10, 121. G.

XV, 1 *Niceae*) Immo *Nicaeae.* Sic et infra malim. *S.*

rem moram faciendam, Domine, non putavi: primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebar in diversam provinciae partem, ita officii necessitate exigente. Haec in notitiam 2 tuam perferenda existimavi, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosporo, usque in adventum suum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; praesertim quum epistolae Lycormae, quas detinere, ut ante praedixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessurae viderentur.

XVI. (LXXV)

Callidromum, multorum variante fortuna servum, Traiano mittit.

C. PLINIUS TRAIANO.

Apuleius, Domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo et Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuam, perductumque ad magistratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque a Susago in Moesia, et a Decebalo muneri missum Pacoro, Parthiae regi, pluribusque annis in ministerio eius fuisse; deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem 2 ego perductum ad me, quum eadem narrasset,

2 *proxime scripseram)* Ep. 13. *G.*

XVI, 1 *ad tuam statuam)* Tanquam ad asylum: de qua re copiose Lips. ad Tac. A. 3, 36 s. Excurs. F. *G.*

servisse) Potuisse *se* post *servisse* absorberi a clausula verbi, concederem I. A. Ernestio, si credibile esset, Plinium tam inepte *εὐρυθμίσαι*, ut aurium iudicium susque deque haberet. Et ipse agnoscit Ernestius, tales ellipses non raras esse. *S.*

mittendum ad te putavi. Quod paullo tardius feci, dum requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, et quibus insignibus ornatus
3 fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cuius aposphragisma quadriga.

XVII. (LXXXVI)

Procuratorem Caesaris testimonio prosequitur.

C. PLINIUS TRAIANO.

Maximum, libertum et procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus una, probum, et industrium, et diligentem, ac, sicut rei tuae amantissimum, ita disciplinae tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide, quam tibi debeo.

XVIII. (LXXXVII)

Gabium Bassum laudat apud Traianum.

C. PLINIUS TRAIANO.

Gabium Bassum, Domine, praefectum orae Ponticae, integrum, probum, industrium, atque inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter et

2 *mittendum ad te*) Qui forte referre posset de rebus Parthicis, quae audire Traiani interesset. *G.*

3 *glebulam*) auri, ut videtur: *eine Goldstufe.* Mox *metallum* de ipsa fodina intelligendum. *S.*

aposphragisma) Expressa imago: sic impedire vult, ne quid subiiciatur aliud. Opportune comparavit Cellarius, quod est apud Capitolinum in Albino c. 2 ex literis Commodi, *Super hoc ad procuratores meos literas misi, quas ipse signatas excipies signo Amazoniae.* *G.*

XVII *Maximum*) de quo etiam ep. 28, 5 it. 36 et 37. *G.*

XVIII, 1 *Gabium Bassum*) Laudat etiam ep. 32. *G.*

suffragio prosequor, ea fide, quam tibi debeo:
quem abunde conspexi instructum commilitio tuo,
cuius disciplinae debet, quod indulgentia tua di-
gnus est. Apud me et milites et pagani, a qui- 2
bus iustitia eius et humanitas penitus inspecta est,
certatim ei, qua privatim, qua publice, testimo-
nium retribuerunt. Quod in notitiam tuam per-
fere ea fide, quam tibi debeo.

XIX. (LXXXVIII)

Filium commilitonis sui, et ipsum acrem militem, commendat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem,
commilitonem habui, quum ipse tribunus essem,
ille praefectus: inde familiariter diligere coepi.
Crevit postea caritas ipsa mutuae vetustate amici-
tiae. Itaque et quieti eius inieci manum, et ex- 2
egi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod
ille amicissime, et otii et senectutis ratione post-
posita, et iam fecit, et facturus est. Quibus ex 3
caussis necessitudines eius inter meas numero, et
filium in primis, Nymphidium Lupum, iuvenem
probum, industrium, et egregio patre dignissi-
mum, suffecturum indulgentiae tuae: sicut primis

ea fide, quam tibi debeo) Referendum hic ad ipsius Plinii suffragium. Repetitur in fine epistolii eadem formula, sed ibi spectat ea, quae Plinius de testimonio aliorum perscribit. Utroque loco apte posita est. *S.*

2 *retribuerunt)* Cort. *pertribuerunt.* cf. Arntz. ad Paneg. 95, 1. *G.* Vid. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola, coll. ipsius Ernestii ad h. l. nota. *S.*

XIX, 1 *primipilarem)* I. A. Ernestii dubitationi occurras, si post *habui* colon ponas, et ad *praefectus* subaudias *fuit.* *S.*

3 *et filium in primis)* Malim cum Cortio, deleta copula, *filium in primis.* *S.*

suffecturum indulgentiae) Dignum illa, qui capere eam, agnoscere, aestimare, tueri, possit. Laudarunt iam viri docti Stat. Silv. 2, 175. *Vade puer, tantisque enixus suffice donis.* *G.* Ipse Plinius ep. 6, 23, 4. *Spondeo, sollicitudini tuae, spei meae, magnitudini caussae suffecturum.* *S.*

eius experimentis cognoscere potes, quum praefectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Iulii Ferocis et Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem filii honores continuent.

PLINII ET TRAIANI EPISTOLAE MVTVAE.

XX. (III)

Excusat se, quod praefectus aerario patrocinium Afris negaverit, et rursus iubente senatu praestiterit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ut primum me, Domine, indulgentia vestra pro-

continuent) Haec est petitio ipsa, et argumentum adeo epistolae. *Nempe sic legendum puto levissime immutata lectione Boxhornii, ut superiores taceam, et Cellarii, qui illam debent, puto, Aldo, in cuius editione 1518 ut et in Grut. 1620 legitur, *filii honore continerent*, unde ipsi fecerunt, *honores continerent*. Gruterianae 1611 lectio *mea gratulatio filii honore continuetur* (*continetur* reposuit, servatis ceteris, Longolius) mutat nimis multa ab antiqua scriptura. Quam vicina sint *continuent* et *continerent*, facile intelligunt, qui tractarunt libros. Sententia aperta, Plinio digna, et prope necessaria, nisi velimus, nihil illum hac epistola petiisse. *G.*

XX. 1. *indulgentia vestra)* Cuius? Traiani et Nervae tum adhuc viventis? Ita secutus Lipsium et Rittershusium Cellarius. Contra dicit subductis temporum rationibus doctissimus Massonus ad annum Chr. XCVIII §. 7. sed ita, ut, licet recte posuerit calculos, tamen hoc non effecerit, fieri non potuisse, ut Nerva adhuc vivente praefectura haec demandata Plinio fuerit. Provocat ad 10, 24, 3 ubi *primum valetudine* Nervae (demus ei, hanc fuisse ultimam, et statim ita gravem, ut per eam non potuerit praefecturam decernere Secundo) *postea curis delegati officii* (demus de hac praefectura sermonem esse) *se retentum*. Sed nonne potuit ante delegatum esse, aditum post aliquod unius alteriusve mensis intervallum? Hoc si ponas, calculi Massoniani stabunt, et tamen Praefecturam ab utroque Imperatore acceperit Plinius, qui hic pariter et 10, 24, 3 non videtur contra morem suum et seculi plurium numero de uno Traiano usus fuisse; praesertim posteriore loco, ubi et patris Nervae et Traiani filii diserta mentio proxime praecessit. Igitur hoc quidem in loco praesidium non invenit illa sequioris aevi ratio, quam *vossitationem*, digno hac re vocabu-

movit ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus advocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiſcue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio, vacarem. Qua ex cauſſa, 2
quum patronum me provinciales optaſſent contra Marium Priſcum, et petii veniam huius muneris, et impetravi: ſed cum poſtea conſul deſignatus cenſuiſſet, agendum nobiſcum, quorum erat excuſatio recepta, ut eſſemus in ſenatus poteſtate, pateremurque nomina noſtra in urnam coniici, convenientiſſimum eſſe tranquillitati ſeculi putavi, praeſertim tam moderatae voluntati ampliſſimi ordinis non repugnare. Cui obſequio meo, 3
opto, ut exiſtimes conſtare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare ſanctiſſimis moribus tuis cupiam.

lo, appellant. Agit de origine huius rei Baelius in epiſt. p. 279. ſq. ubi ſemina quaſi ab hoc aevo et ipſe repetit; ſed idem obſervat, in Symmachi adeo epiſtolis videri reſpici ad collegas imperii, cum *veſtrae maieſtatis*, *veſtri numinis* etc. ſit mentio. Quid autem dicemus de epiſtola Tiberiani ad Traianum ap. Io. Malalam p. 356. ubi *ὑμέτερα θεσπίσματα — καταξιώσατε*. An hoc ipſum νοθείας ſignum, vel certe interpolatae a Malala epiſtolae? *G.*

aerarii Saturni) Videntur antiquiſſimis Diis et aetatis ratione avaris aerarium crediduſſe Romani, ut Opi h. e. Telluri Deorum Matri, de quo Cic. Phil. 1, 7. et 2, 14. it. 37, et Saturno, de quo etiam Sueton. Claud. c. 24. Quin unum idemque templum Saturni et Opis, nunc a marito, nunc ab uxore denominatum videtur fuiſſe. Habuiſſe enim communem aedem hos coniuges, adparet non ex P. Victore modo, qui Regione octava ſ. foro Romano *aedem Opis et Saturni* iunctim memorat, quum apud Sextum Rufum eadem Regione ſolius *Saturni templum* nominetur: ſed etiam ex inſcriptione apud Gruterum p. 26, 3. ubi *locus adſignatus aedi Opis et Saturni* dicitur etc. Non omiſit hosce Deos paredros vir doctus Georgius d'Arnaud c. 23. *G.*

2 *contra Marium Priſcum)* Vid. ſupra 2, 11. *G.*

conſul deſignatus) *Quidni *conſules deſignati?* Fuit forte in libro antiquo coss. DESS. ultima litera facile periit. Sed potuit tamen fieri, ut alter conſulum deſignatorum primo ita *cenſuerit*, (quod ſenatorium verbum eſt) eique alii poſtea adſenſi ſint. Quare nihil contra libros hic mutandum. *G.*

in urnam coniici) ut forte definiretur, quis inter plures a ſenatu nominatos accuſaret Marium Priſcum. *G.*

XXI. (IV)

TRAIANVS PLINIO S.

Et civis et ſenatoris boni partibus functus es, obſequium ampliſſimi ordinis, quod iuſtiſſime exigebat, praeſtando. Quas partes impleturum te ſecundum ſuſceptam fidem confido.

XXII. (VII)

Gratias agit pro impetratis, quae rogaverat, et Alexandrinam quoque civitatem iatraliptae ſuo petit.

(Conf. ep. 4. et 5.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Ago gratias, Domine, quod et ius Quiritium libertis neceſſariae mihi feminae, et civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptae meo, ſine mora indulſiſti. Sed quum annos eius et cenſum, ſicut praeceperas, ederem, admonitus ſum a peritioribus, debuiſſe me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quo-
2 niam eſſet Aegyptius. Ego autem, quia inter Aegyptios ceterosque peregrinos nihil intereſſe credebam, contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eum ſcilicet a peregrina manumiſſum, patronamque eius iam pridem deceſſiſſe. De qua ignorantia mea non queror, per quam ſtetit, ut

XXII, 1 *annos — et cenſum*) Haec enim profeſſio neceſſaria, ut ſcribatur aliquis in tabulis cenſualibus. Notum ex oratione pro Archia Poëta. *G.*

2 *per quam ſtetit, ut*) Elegans erroris ſui excuſatio. Non queror de errore meo, quum non uno libello petii, quod petendum erat; non excuſo tibi duplicem obiectam pro una reſpondendi moleſtiam: nam eadem etiam tibi nata eſt bis mihi gratiſicandi, mihi nata bis tibi gratias agendi occaſio. Sed illud nove dictum, *per quam ſtetit, ut obligarer.* Cum enim in hac formula, *ſtetit* alias vim ſuam retineat, ut ſit *ſubſtitit, non progreſſum eſt, impeditum eſt:* non ſequuntur apud antiquos, quantum obſervaverim, niſi verba negativa. Habuit tamen Secundus praeceptoris ſui auctoritatem. Sic enim Fabius decl. 250. p. 451. Burm. *Fortaſſe per te ſtetit, ut iniuriam hic quoque faceret. G.*

tibi pro eodem homine ſaepius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui poſſim, tribuas ei et Alexandrinam civitatem, et Romanam. Annos eius et cenſum (ne quid rurſus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus iuſſeras, miſi.

XXIII. (VIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam ſecundum inſtitutionem principum non temere dare propoſui: ſed cum Harpocrati, iatraliptae tuo, iam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuae negare non ſustineo. Tu ex quo nomo ſit, notum mihi facere debebis, ut epiſtolam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

XXIV. (IX)

Commeatum in agros excurrendi petit, tum rerum ſuarum cauſſa, tum ut templum exſtruat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum divus pater tuus, Domine, et oratione pulcherrima, et honeſtiſſimo exemplo, omnes cives ad munificentiam eſſet cohortatus; petii ab eo, ut ſtatuas principum, quas in longinquis agris per plures ſucceſſiones traditas mihi, quales acceperam, cuſtodiebam, permitteret in municipium transferre, adiecta ſua ſtatua. Quodque ille mihi cum pleniſſimo teſtimonio indulſerat, ego ſtatim decurionibus ſcripſeram, ut adſignarent

XXIII *ex quo nomo ſit*) Reſpondet Plinius ſupra ep. 5, ubi aliquid de *nomo*. *G.*

XXIV, 1 *in municipium*) Tifernum Tiberinum. Videtur enim idem templum, de quo 4, 1, 5. *G.*

ſolum, in quo templum pecunia mea exſtruerem:
illi in honorem operis ipſius electionem loci mihi
3 obtulerunt. Sed primum mea, deinde patris tui
valetudine, poſtea curis delegati a vobis officii
retentus, nunc videor commodiſſime poſſe in
rem praeſentem excurrere. Nam et menſtruum
meum Calend. Septembris finitur, et ſequens
4 menſis complures dies feriatos habet. Rogo er-
go, ante omnia permittas mihi, opus quod in-
choaturus ſum, exornare et tua ſtatua: deinde,
ut hoc facere quam maturiſſime poſſim, indul-
5 geas commeatum. Non eſt autem ſimplicitatis
meae diſſimulare apud bonitatem tuam, obiter te
plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris
meae. Agrorum enim, quos in eadem regione
poſſideo, locatio quum alioqui CCCC excedat,
adeo non poteſt differri, ut proximam putationem
novus colonus facere debeat. Praeterea conti-
nuae ſterilitates cogunt me de remiſſionibus cogi-
tare: quarum rationem, niſi praeſens, inire non
6 poſſum. Debebo ergo, Domine, indulgentiae
tuae et pietatis meae celeritatem, et ſtatus ordina-

2 *in honorem*) Cortiana *in honore*, ſed, ut videtur, invito Cortio. *S.*

3 *delegati a vobis officii*) Loquitur de praefectura aerarii Saturni. Vid. ad 10, 20, 1. *G.*

menſtruum meum) Pulchre hic oſtendit Buchnerus, per menſtruas vices adminiſtrari ſolita Romae collegarum munera. De faſcibus Conſulum res apparet etiam ex Sueton. Caeſ. 20. et Gell. 2, 15. *G.*

Septembris) Immo *Septembribus*. *S.*

dies feriatos) Vindemiales praeſertim, item ludos, quod adparet ex Kalendariis. *G.*

5 *CCCC*) Supple *HS*. *S.*

putationem) Vinearum, quae fit mox à vindemia. Vid. Colum. 4, 9, 1. et 4, 10, 3. *G.*

de remiſſionibus) Vid. 9, 37, 2. Sed de hac ipſa re videtur agere 8, 2. init. *G.*

6 *pietatis — celeritatem*) Ut templo aedificando, ponendisque in eo ſtatuis, mox ſatisfaciam meae in Nervam atque te pietati. *G.*

ſtatus ordinationem) Ut mox conſtituere poſſim, quid meum ſit, quid alienum, quod ſciſe ante non poſſum, quam remiſſiones illae ordinatae fuerint. *Status* hanc ſignificationem eſſe, ut certam et ſecuram patrimonii etiam rationem poſſeſſionemque notare poſſit, nullum dubium eſt: licet exempla, quae hic dedit Gronovius, ad rem familiarem, certe ſolam, pertinere non putem. Vid. Vell. 2, 2, 3. 2, 72, 5. Tac. 3, 28, 5. *G.*

tionem, si mihi ob utraque haec dederis commeatum XXX dierum. Neque enim angustius tempus praefinire possum, quum et municipium et agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum et quinquagesimum lapidem.

XXV.

TRAIANVS PLINIO S.

Et privatas multas et omnes publicas caussas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi a te eo, quo desideras loco, quamquam eiusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuae videar.

XXVI. (XVI)

Suum ad Bithyniam accessum nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν navigasse. Quamvis contrariis ven-

Statum Gesnerus sensu nimis angusto intelligit. Complectitur enim non solum illas remissiones, sed etiam agrorum locationem, omninoque rationem rei familiaris Secundi. *S.*

XXVI *me Ephesum — navigasse*) Cur huc appulerit, docet I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

ὑπὲρ Μαλέαν) Mentionem huius infimi ad austrum promontorii Laconiae facit quasi proverbio, quod infame naufragiis et latronibus esset. Vid. Berkel. ad Steph. Byzant. h. v. *G.*

Sulpicius epist. ad Ciceronem (4, 12.) *ille, ut aiebat, ὑπὲρ Μαλέας in Italiam versus navigaturus erat.* ad q. l. vid. Victorius pag. 201. ed. Graev. *S.*

Quamvis — retentus) Aut sic interpungendum, aut, si cum aliis editoribus *quamvis — retentus* antecedentibus continues, legendum, quod iam Stephanus suasit, *retentum*. Prius cum Gesnero praeferes, si contuleris ep. 28, 2. *S.*

tis retentus, nunc destino partim orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves aestus, ita continuae navigationi etesiae reluctantur.

XXVII. (XVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Recte renuntiasti mihi, Secunde carissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII. (XVIII)

Nuntiat se tandem in provinciam venisse, et rationes excutere, propter quas mensorem ex urbe petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, Domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere coepi, gravissimis aestibus, atque etiam
2 febriculis vexatus, Pergami substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius, quam speraveram, id est XV. Calend. Octobres, Bithyniam intravi.

orariis navibus) parvis, quibus *orae* leguntur, an quae *oris* i. e. funibus e litore trahuntur? Recte huc advocavit vir doctus illud Rutilii 1, 219. *Progredimur parvis per litora proxima cymbis, Quarum perfugio crebra pateret humus. G.*

etesiae reluctantur) Tendenti nempe in Bithyniam, versus Septemtrionem, reflant etesiae, boreales venti, etiam Nilum retinere quibusdam crediti etc. *G.*

XXVII *mihi, S. c.*) Al. *mi*

Secunde carissime. Frequens hoc in Traiani ad Plinium epistolis: malimque et hic, ut amantius. *S.*

ad animum meum) Maius hoc quiddam, quam quod Plinius scripserat, *ad curam tuam.* Curamus multa, quae tamen ad animum nostrum non pertinent. *S.*

XXVIII, 1 *expertus*) Desideres hic *sum expertus. S.*

2 *id est* XV. *Calend. Octobres*) E glossa nata videntur I. A. Ernestio. Non assentior. Con-

Non poſſum tamen de mora queri, quum mihi
contigerit, quod erat auſpicatiſſimum, natalem
tuum in provincia celebrare. Nunc rei publicae 3
Pruſenſium impendia, reditus, debitores excutio:
quod ex ipſo tractu magis ac magis neceſſarium
intelligo. Multae enim pecuniae variis ex cauſſis a
privatis detinentur: praeterea quaedam minime le-
gitimis ſumtibus erogantur. Haec tibi, Domine, 4
in ipſo ingreſſu meo ſcripſi. Quinto decimo Calend.
Octobres, Domine, provinciam intravi, quam in
eo obſequio, in ea erga te fide, quam de genere
humano mereris, inveni. Diſpice, Domine, an 5
neceſſarium putes, mittere huc menſorem. Viden-
tur enim non mediocres pecuniae poſſe revocari a
curatoribus operum, ſi menſurae fideliter aguntur.
Ita certe proſpicio ex ratione Pruſenſium, quam
cum Maximo tracto.

XXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Cuperem ſine querela corpuſculi tui, et tuorum,

ferenti enim ſeriem eorum, quae Traianus his Plinii literis reſcripſit, apparet, hoc loco diem ingreſſus in provinciam indicatum fuiſſe. *S.*

3 *tractu)* Forte *tractatu*, quod ex coniectura Rittershuſianâ aſſumſit Cortius. *G.*

Aſſumſit item Gierigius. Vid. I. A. Erneſtium ad h. l. *S.*

4 *Haec tibi — — inveni)* Uncis haec, ut ſpuria, Gierigius incluſit. Laudo factum. *S.*

5 *menſorem) aedificiorum* intellige, quod nomen etiam adiicitur in vetuſtis aliquot inſcriptionibus apud Grut. p. 623. ſ. Sunt nempe hi *menſores* architecti, qui dimenſis omnibus aeſtimant materiam pariter atque operam aedificiorum. Videtur autem Plinius Roma petiiſſe menſorem, non tam, quod peritus nemo eſſet in provincia; quam quod fidem non haberet Graeculis, metueretque, ne illi odio aut amori, vel lucro adeo, plus darent, quam fidei et religioni. Quam frequens hic fraus fuerit, docet titulus Digeſtorum 11, 6. ſi menſor falſum modum dixerit. Ad ſimilem quaeſtionem ſimile reſponſum accipit Secundus 48, 6. 49, 3. *G.*

ſi — aguntur) Vix ferri hic poteſt indicativus modus, non propter conditionalem *ſi*, quae ſine dubio indicativo ſaepe iungitur; ſed quod ipſa ſententia omnino ſuspenſa, et cum modeſta dubitatione coniuncta, videtur. Nolui tamen contra libros, quod ſciam, omnes aliquid mutare. Sic mox 40, 4. *G.*

Adſcivit Gierigius *agantur*. Cf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

XXIX, 1 *tuorum)* Nolim tentare: per ſe enim intelligitur,

pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras.
2 *Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. Provinciales, credo, prospectum sibi a me, intelligent. Nam et tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris.*
3 *Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendae sunt. Nam et esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quae aut Romae, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, et ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.*

XXX.

Consulit, custodiae per publicos servos adservandae sint, an per milites.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Rogo, Domine, consilio me regas haesitantem, utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, adservare custodias debeam. Vereor enim, ne et per servos publicos parum fideliter custodiantur, et non exiguum militum numerum haec cura distringat.
2 Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentiae caussa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. (XXI)

TRAIANUS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad conti-

gravissimos illos aestus etiam comitibus Plinii molestos fuisse. Ceterum quid in hac epistola iocculare insit, non video: immo omnia, ut peramanter, ita graviter scripta sunt. *S.*

nendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine, quae isti provinciae est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. In primis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed et illud haereat nobis, quam paucissimos milites a signis avocandos esse.

XXXII. (XXII)

Cur nondum a Basso supernumerarios milites revocaverit, significat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Gabius Bassus, praefectus orae Ponticae, et reverentissime et officiosissime, Domine, venit ad me, et compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, et indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, praecepisse te, ut ex cohortibus, quibus me praeesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in caussa fuit, quo minus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXII *beneficiariis)* Dubiae admodum conditionis homines in locum suum vindicasse videtur vir illustris Ge. Christian. Gebauerus in originibus Feodi p. 6. sqq. Breviter, sunt milites beneficio Ducis sui s. Tribuni a durioribus militiae muneribus, portandi, fodiendi, liberi, ut propriam belli operam tanto enixius navarent, quos proinde Duces custodiae et ministeriorum quorundam caussa circa se habebant, ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν Μαγιστράτων τεταγμένοι, ut optime in glossis verborum iuris Car. Labbaei ex ipsius emendatione definiuntur. Haec descriptio ad loca veterum omnia convenit, et ad conciliandum cum Festo, i. e. Verrio Flacco, Vegetium etiam valet: quod ex Gebaueri observatis in thesauro Linguae Latinae ostendere non omittemus. *G.*

XXXIII. (XXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Et mihi ſcribit Gabius Baſſus, non ſufficere ſibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus ſum. Quod quaeris, ſcripſiſſe me, ut notum haberes, his literis ſubiici iuſſi. Multum intereſt, res poſcat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum ſpectanda eſt: et quantum fieri poteſt, curandum, ne milites a ſignis abſint.

XXXIV. (XXIV)

Pruſenſium nomine balineum rogat exſtrui.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Pruſenſes, Domine, balineum habent et ſordidum et vetus. Id itaque, indulgentia tua, reſtituere deſiderant: ego tamen aeſtimans novum fieri debere, videris mihi deſiderio eorum indulgere 2 poſſe. Erit enim pecunia, ex qua fiat: primum ea, quam revocare a privatis et exigere iam coepi: deinde, quam ipſi erogare in oleum ſoliti,

XXXIII *Quod quaeris, ſcripſiſſe*) *Locus depoſitus, cui tamen ſenſum mentemque reddidit illuſtris Gebauerus laudatis modo origg. Feodi 1, A. p. 8. not. x. *Quot quae reſcripſerim, ut notum haberes.* Mirifice favet huic coniecturae antiqui Codicis lectio a Catanaeo prolata, *Quot quaeris ſcripſiſſe me:* quam ſi recipimus, ipſum tamen *Quot* non tam a Plinio, quam a librario antiquario, qui pro *Cui* ita dederit, acceptum referendum videtur. *G.*

XXXIV, 1 *ego tamen — videris*) Manifeſtum anacoluthon, ſive Plinii fuſum incuria, ſive deſcriptoribus imputandum ſit. Quam non infrequentia ſint talia apud optimos quosque ſcriptores, docent quos laudat Cort. ad Salluſt. Iug. 50, 1. add. Daviſ. ad Cic. Tuſc. 2, 1. Simillimum eſt Hirtii de B. Afr. c. 25. pr. *Rex Iuba cognitis Caeſaris difficultatibus, et copiarum paucitate,* viſum eſt etc. Etiam hic plura dedit Daviſius. *G.*

2 *revocare a privatis*) Vid. Ep. 28, 3. *G.*

in oleum) Quod publice praeberetur in balneis: unde publicum munus ut *ſitonias*, ſic *eleonias, σιτωνίας, ἐλαιωνίας, emendi olei*, de quo l. 18. §. 5. *π.* de vacat. et excuſat. muner. add. Cuiac. ad l. 6. *π.* de excuſatio-

parati ſunt in opus balinei conferre. Quod alioqui et dignitas civitatis, et ſeculi tui nitor poſtulat.

XXXV. (XXV)

TRAIANVS PLINIO S.

Si inſtructio novi balinei oneratura vires Pruſenſium non eſt, poſſumus deſiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in poſterum fiat ad neceſſarias erogationes.

XXXVI. (XXVI)

De militibus, liberto Caeſaris relinquendis, conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Maximus, libertus et procurator tuus, Domine, praeter decem beneficiarios, quos adſignari a me Gemellino, optimo viro, iuſſiſti, ſibi quoque confirmat neceſſarios eſſe milites. Ex his interim, ſicut inveneram, in miniſterio eius relinquendos exiſtimavi: praeſertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelae cauſſa, quia deſiderabat, addidi duos equites. In futurum quid ſervari velis, rogo reſcribas.

XXXVII. (XXIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Nunc quidem proficiſcentem, ad comparationem

nibus. Vetus lapis ap. Grut. p. 376, 5. *L. Caecilius — HS. N. XXX. Municipibus Comenſibus legavit, quorum reditu quotannis per Neptunalia oleum in campo, et in thermis, et balineis omnibus, quae ſunt Comi, populo praeberetur. G.*

XXXVI *Maximus)* De quo etiam ep. 17. *G.*

beneficiarios) Vid. ad ep. 32. *G.*

interim, ſicut inveneram) *Videtur numerus militum deeſſe. *G.*

frumentorum, Maximum, libertum meum, recte militibus instruxisti. Fungebatur enim et ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, et totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adiuvat.

XXXVIII. (XXX)

Consulit de poena servorum inter tirones repertorum.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sempronius Caelianus, egregius iuvenis, repertos inter tirones, duos servos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinae militaris firmatoremque, consulerem de
2 modo poenae. Ipse enim dubito ob haec maxime, quod, ut iam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, praesertim quum pertineat ad exemplum.

XXXIX. (XXXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint,
2 *an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit: si vicarii dati, penes eos cul-*

XXXVIII, 1 *duos servos*) Laudavit opportune Buchnerus l. 11. n. de re milit. ubi Marcianus, *Ab omni*, inquit, *militia servi prohibentur, alioquin capite puniuntur.* G.

2 *quod, ut iam* etc.) Interpungendum: *quod, ut iam dixerant sacramento militari, nondum* etc. *Sacramento dicere* solennis locutio. S.

XXXIX, 2 *inquisitor*) *Libri veteres *inquisitio*; quod praeferendum videtur, tanquam paullo

pa est, qui dederunt: si ipsi, quum haberent conditionis suae conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL. (XXXII)

Quaerit, quid faciendum de damnatis sit, qui ministeriis publicis se immiscuerunt.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Salva magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, quum ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerisque ci- 2
vitatibus, maxime Nicomediae et Niceae, quidam
vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his
genera poenarum, publicorum servorum officio
ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici
servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque haesitavi, quid facere debe-
rem. Nam et reddere poenae post longum tem- 3
pus plerosque iam senes, et, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viventes, nimis severum

abstrusius, neque tamen non verum, ut *ministerium* pro *ministris* et i. g. a. *G.*
Praetulit cum Longolio Gierigius. *S.*

quo primum probati sunt) Quo tribunus vel ipse dux exploratione facta illos idoneos et recipiendos iudicavit, licet non statim sacramento dixerint. Explicat Vegetius 1, 4. *cuius aetatis tirones* probandi, et c. 5. *qua statura sint* probandi etc. Probatur autem, ut obiter adiiciamus locum, qui nos detinuit, *adolescens vigilantibus oculis, erecta cervice, lato pectore, humeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachiis, ventre modico, exilior cruribus, suris, et pedibus non superflua carne distentis, sed nervorum duritia collectis.* Quo igitur die probati sunt, significante eo, qui delectum agit, eos sibi probari, se velle illos recipere, indicare debent originem suam etc. *G.*

XL, 2 *in opus, in ludum*) *In opus*, quale est *metalli*; *in ludum* gladiatorium, vel venatorium, ubi depugnandum cum bestiis. Laudatus iam hic est Paullus rec. sent. 5, 17. it. Ulpian. l. 8. *n.* de poenis §. 5. sq. *G.*

arbitrabar; et in publicis officiis retinere damnatos, non ſatis honeſtum putabam; eosdem rurſus a republica paſci otioſos, inutile; non paſci,
4 etiam periculoſum exiſtimabam. Neceſſario ergo rem totam, dum te conſulerem, in ſuſpenſo reliqui. Quaeres fortaſſe, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exſolverentur: et ego quaeſivi, ſed nihil comperi, quod adfirmare tibi poſſum. Ut decreta, quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monimenta, quibus libe-
5 rati probarentur. Erant tamen, qui dicerent deprecantes, iuſſu proconſulum legatorumve dimiſſos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc auſum ſine auctore.

XLI. (XXXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Memineris, idcirco te in iſtam provinciam miſſum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea ſine auctore, ut ſcribis, liberati ſunt, ſed etiam in conditionem proborum miniſtrorum retrahun-
2 *tur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati ſunt, hos oportebit poenae ſuae reddi: ſi qui vetuſtiores invenientur, et ſenes, ante annos decem damna-*

3 *periculoſum)* Ne victum peterent, unde non oportet, cum damno privatorum et rei publicae. *G.*

4 *in quas damnati)* *Libri quidam *dati*, eleganter et bonis auctoribus, ipſoque mox Traiano, ultimis proximae epiſtolae verbis. *G.*

quod — poſſum) Verius videtur *poſſim*, ut infinita magis et incerta reddatur oratio. Sed aetati ſuae hic forte indulſit Plinius, ut in illo *ſi aguntur* 10, 28, 5. *G.*

Vid. I. A. Erneſtium ad h. l., qui *poſſim* non ſpreviſſet, ſi reputaſſet, *comperi* hic non dici ἀορίστως, ſed habere vim τοῦ παρακειμένου. *S.*

XLI, 1 *vel hoc maxime)* Accedo Rittershuſio *hoc vel maxime* corrigenti. *S.*

ti, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a poena ſint. Solent enim eiusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum et vicorum, dari.

XLII. (XXXIV)

Nicomedenſe incendium narrat, et inſtitutionem collegii fabrûm commendat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum diverſam partem provinciae circumirem, Nicomediae vaſtiſſimum incendium multas privatorum domos, et duo publica opera, quamquam
via interiacente, Geruſian et Iſſon, abſumſit. Eſt 2
autem latius ſparſum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod ſatis conſtat otioſos et immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe: et alioqui nullus usquam in publico ſipho, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia

XLII, 1 *Quum diverſam partem)* Videtur hoc indicare, per abſentiam ſuam in diverſa ac remotiore parte provinciae rem ſecius adminiſtratam Nicomediae. *G.*

Geruſian) Geruſia, *γερουσία*, ad verbum *ſenatum* notat: unde etiam Plutarchus lib. An ſeni resp. p. 1413. extr. *τὴν ἐν Λακεδαίμονι παραζευχθεῖσαν ἀριστοκρατίαν τοῖς βασιλεῦσιν - - ὁ Λυκοῦργος ἄντικρυς γερουσίαν ὠνόμασεν· ἡ δὲ Ῥωμαίων σύγκλητος ἄχρι νῦν γερουσία καλεῖται.* De Lacedaemoniis etiam Pauſan. Lacon. p. 92, 16. Ἡ *μὲν δὴ γερουσία συνέδριον Λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς πολιτείας.* Pronum igitur erat *Geruſian* interpretari *curiam*, ſenatus habendi templum. Sed eſt etiam locus notabilis Vitruvii 2, 8. *Croeſi domus, quam Sardiani civibus ad requieſcendum aetatis otio, ſeniorum collegio Geruſian dedicaverunt.* Eadem repetit avunculus Plinii noſtri 35, 14. ſ. 49. Fuerit itaque quaſi *Prytaneum* Athenienſium, ubi honoris cauſſa aluntur ſenes de republica bene meriti. Sed *Gerontocomeion* egeſtati ſenum levandae dicatum etc. *G.*

et Iſſon) *Non habeo melius quidquam coniectura Rittershuſiana, [immo Catanaei. *S.*] *Iſeon*, Ἰσεῖον, templum Iſidis: cuius monetae nominum magnam vim, neque hoc omiſſo, recenſet Fabric. B. G. 2, 1, 7. Vol. 1, p. 257. ſq. Quin ab Eutropio 7, extr. inter *opera*, quae Romae fecit Domitianus, etiam eſt *Iſeum*, ubi male in paraphraſi edit. noviſſ. legitur τὸ Ἰσιὸν pro Ἰσεῖον: melius Cellar. Ἴσιον. *G.*

2 *nulla hama)* Ad adferendam aquam. Romae illud non negligebatur. Paullus l. 3. π. de

compeſcenda. Et haec quidem, ut iam praecepi,
3 parabuntur. Tu, Domine, diſpice, an inſtituendum putes collegium fabrorum, dumtaxat hominum CL; ego attendam, ne quis, niſi faber, recipiatur, neve iure conceſſo in aliud utatur. Nec erit difficile cuſtodire tam paucos.

XLIII. (XXXV)

TRAIANVS PLINIO S.

Tibi quidem ſecundum exempla complurium in mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud Nicomedenſes conſtitui. Sed meminerimus, provinciam iſtam, et praecipue eas civitates, ab eiusmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque cauſſa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetaeriae, quamvis
2 *breves, fient. Satius itaque eſt comparari ea, quae ad coërcendos ignes auxilio eſſe poſſint, admonerique dominos praediorum, ut et ipſi inhibeant; ac, ſi res popoſcerit, accurſu populi ad hoc uti.*

off. Praef. Vigil. §. 3. *Sciendum eſt praefectum vigilum per totam noctem vigilare debere, et coërrare* (quid ſi *coerare* h. e. *curare?*) *cum hamis et dolabris.* De hamis etiam Cato R. R. 135. G.

3 *ego attendam)* Suſpecta Imperatori collegia omnia: itaque cautionem promittit Secundus et tamen, ut ſtatim videbimus, non perſuadet. G.

XLIII, 1 *factionibus)* Quibus occaſionem dederant collegia eiusmodi: nempe homines honeſtiſſima etiam de cauſſa collecti, interdum, ubi vires ſuas ſentiunt, contra rem publicam coitionem faciunt. Quid collegia opificum, quas *Gildas* vocant, ſaepe turbaverint, notum eſt. Haec cauſſa, obtentus certe, in Chriſtianos ſaeviendi fuit. Vid. inf. ep. 97, 7. *Hetaeria*, ab ἑταῖρος *ſodalis*, ad congreſſum proprie pertinet, cui oblectatio ſola propoſita eſt, *ſodalitium*. Sed multo facilius haec in ſuſpicionem adducitur. Novimus, quid nuper de *Collegii Fabrûm Liberalium* Britannici coloniis per Franciam et Italiam metuerint quidam principes. Add. infra ep. 93. et 97, 7. Similis ex aliqua parte ſpecies tractatur ep. 117. G.

2 *dominos praediorum)* Urbanorum nempe: quae apud ICtos praeſertim frequens appellatio eſt. Vid. v. g. titulus Digeſtorum 8, 2. de Servit. praediorum urban. G.

XLIV. (XXXVI)

Vota pro principis ſalute ſuſcepta et ſoluta nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, et ſuſcipimus, Domine, pariter et ſolvimus, precati deos, ut velint ea ſemper ſolvi, ſemperque ſignari.

XLV. (XXXVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Et ſolviſſe vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea ſalute et incolumitate, et nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. (XXXVIII)

Aquaeductum, Nicomediae fruſtra inceptum, perfici poſſe, ſi ex urbe aquilex mittatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

In aquaeductum, Domine, Nicomedenſes impenderunt HS XXX. CCC. XXVIIII, qui imper-

XLIV *Solennia)* Buchnerus hic laudavit Caium l. 233. de V. S. *Poſt Kalendas Ianuarias die tertio pro ſalute principis vota ſuſcipiantur.* Ipſum hunc diem *Vota* appellatum cenſent. Sic Principum *Natales* et *Parilia*, et *Kalendae Ianuariae*, et *Vota* iunguntur apud Vopiſcum Tac. 9. Vid. omnino Caſaubon. ad Spartian. Adrian. c. 23. *G.*

ſignari) Scripto comprehendi, ut exſtet illorum memoria. Iam laudatus hic Rutgerſ. V. L. 5, 5. *G.*

XLVI, 1 *HS XXX)* Ad primum hunc numerum, ſi ſanus eſt, minimum intelligenda millia, ipſe ordo numerorum ſuadet, et forte impoſita fuit in libris antiquis transverſa linea, a poſterioribus, ut ſit, omiſſa. Sunt enim 30329 ſeſtertii circiter 1200 imperiales. Quae deinde ſequuntur notae, CC, in iis etiam intelligo millia, qui ſunt 6666 2/3 imperiales. Alioquin non fuerit, cur Imperator appellet *tantam pecuniam.* Quin ſuadet epiſtola 48, 1. de *HS. centies*, ut putem non XXXM. ſ. *triginta millia* hic legendum, ſed *tricies*, qui ſunt

fectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in alium ductum erogata sunt CC. Hoc quoque relicto, novo impendio est opus, ut aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdi-
2 derunt. Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perduci, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis et humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt et erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est: aliqua pars, ut mihi videtur, testaceo opere agen-
3 da erit. Id enim et facilius et vilius. Et in primis necessarium est, mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eveniat, quod accidit. Ego illud unum adfirmo, et utilitatem operis et pulchritudinem seculo tuo esse dignissimam.

XLVII. (XXXIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Curandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. Vere credo, te ea, qua debebis, diligentia hoc opus adgressurum. Sed, me Dius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne, quum

centies mille imperiales: ac deinde *ducenties*, h. e. 666666 2/3 imperiales. Hae demum summae tantis ac tam magnificis operibus dignae. Ceterum si quis lector et hanc epistolam recte intelligere, et de hac tota ratione antiquae magnificentiae recte edoceri cupis, legendi erunt commentarii Illustrissimi Marchionis Poleni ad Frontinum, quo opere nihil in hoc genere perfectius limatiusque vilum adhuc esse, mihi videbatur. *G.*

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

3 *Et in primis*) Puto scribendum: *Sed in primis.* *S.*

XLVII *ad hoc opus*) Al. *ad hoc tempus.* quod I. A. Ernestio haud displicet. *S.*

quum) Cum I. Fr. Gronovio legendum *dum.* Sic et I. A. Ernestius. Ceterum Gierigius errat ante *et inchoaverint* inserendum esse *impune* arbitrans. Non meminerat, *ne* hic πευστικῶς dictum

inter se gratificantur, et inchoaverint aquaeductus, et reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII.

De Nicensium et Claudiopolitanorum aedificationibus consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Theatrum, Domine, Niceae maxima iam parte constructum, imperfectum tamen, sestertium, ut audio, (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit: vereor ne frustra. Ingentibus enim 2
rimis descendit et hiat, sive in caussa solum humidum et molle, sive lapis ipse gracilis et putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, an sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulturae ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmae mihi quam sumtuosae videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitatio- 3
nibus multa debentur, ut basilicae circa, ut porticus supra caveam: quae nunc omnia differuntur cessante eo, quod ante peragendum est. Ii- 4
dem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante

esse. Vid. Perizon. ad Sanct. Min. 4, 15, 30. *S.*

Quid) An *quidquid?* Nisi cum I. A. Ernestio malis *quod*. *S.*

XLVIII, 1 *plus*) I. A. Ernestius pro vitioso habet rescribitque *dum*. Legendumne *penitus?* Certe *plus* vix genuinum. *S.*

2 *descendit)* Tuetur hoc I. A. Ernestius, quem vide. *S.*

sitne — an sit) Servavi lectionem Cellarianam, cum adhuc unum *an* sequatur. Quae adferuntur ex bonae aetatis scriptoribus ad tuendum usum τῆς *aut* post *utrum* aut *ne*, ea vereor, ut vel non habeant disiunctionem veram, aut librariis semibarbaris debeantur. Ipsum illud nostri 1, 18, 5. non ita cohaeret, *Dispice, an vertas, aut rescribas:* sed *dispice, aut rescribe.* Vid. tamen ad Paneg. 84, 1. *G.*

Nec magis ita cohaeret Traiani illud epist. 39, 1. *Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati.* Ibi enim voluntariis opponuntur, et lecti, et vicarii dati. *S.*

3 *porticus supra caveam)* Quibus ornetur et tegatur suprema illa post gradus omnes theatri praecinctio et ambulatio. *G.*

adventum meum reſtituere coeperunt longe numeroſius laxiuſque, quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum eſt, ne parum utiliter. Incompoſitum enim et ſparſum eſt. Praeterea architectus, ſane aemulus eius, a quo opus inchoatum eſt, adfirmat, parietes (quamquam viginti et duos pedes latos) impoſita onera ſuſtinere non poſſe, quia ſine caemento medio farti, nec
5 teſtaceo opere praecincti. Claudiopolitani quoque in depreſſo loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quam aedificant, et quidem ex ea pecunia, quam buleutae addunt

4 *longe numeroſius*) Vel plurium cubiculorum et membrorum, ut vult Gronovius, vel certe quod maiorem hominum numerum capiat, ut *numeroſa ſubſellia* 2, 14, 6. *G.*

Non probat haec I. A. Erneſtius, nihil ipſe afferens, quod melius ſit. *S.*

ſine caemento) *Caementa* magni lapides ad angulos rectos caeſi, fundamentis idonei. Hinc apud Horatium Od. 3, 1, 34. cum iaci in altum moles debent, *caementa demittit redemtor*, ac 3, 24, 3. *Caementis occupatur mare Tyrrhenum* etc. Parietes itaque qui ſuſtinere onera debent, caementis ſtruuntur optime. Iidem *teſtaceo opere praecingi* dicuntur, cum *corium* illis, nam ſic etiam loquuntur, inducitur ex teſta ſ. figlina materia tuſa, calce temperata. Hoc opere, quod *Signinum* etiam vocatur, tegi parietes, hoc piſcinas, hoc pavimenta fieri iubent ruſtici mei. vid. Lex. Ruſt. et add. Polen. ad Frontin. art. 10. n. 9. et art. 125. n. 4. Hoc igitur vel Signino vel teſtaceo munitus et praecinctus paries ab aquis tutus, vitium eo minus poteſt facere; hoc continetur, ſi quid etiam in medio *farctt* ſit, h. e. rudere, lapillis, glarea, modo impleti. Si vero *ſine caemento medio farti* tantum ſint parietes, *nec certe teſtaceo opere praecincti*, facile aqua penetrat, facile dilabitur materia. *Haec ipſa interpretatio oſtendit, falſam eſſe alteram lectionem, *quia ſint caemento medii farti*. *Caemento farciri* non dicitur paries, ſed materie minuta: a *caementis* non ſit imbecillis aut vitioſus paries, ſed ſubſtructionibus aptiſſimus. *G.*

Non reiiciam illud *ſint*. Plinius enim videtur ſcripſiſſe: *quia ſint ſine* etc. *S.*

5 *buleutae addunt*) *Quid hic ſibi velit *addunt*, quod libros omnes obſedit, nemo docet. *Additi* coniicit Caſaubonus, plaudentibus aliis. Sermo enim eſt de *buleutis* ſ. *decurionibus* (quo nomine eſſe in aliis urbibus, qui Romae *ſenatores*, translaticium eſt) qui beneficio Traiani creati, et reliquis *additi*, non a ſuis cenſoribus lecti ſunt. Quid ſi *adiuncti* legamus? Hi quidem et ſono vocis, et numero apicum, propius a verbo *addunt* videntur abeſſe. Res ipſa ſatis declaratur infra ep. 113. et 114. *G.*

Ego tamen vix intelligo, cur hoc in loco commemoretur illud, buleutas *creatos eſſe beneficio Traiani*. Haec ſententia plane aliena eſt. Mihi in voce *addunt* latere videtur vel hoc: *aut dant*, ut pecunia illa ex fiſco Traiani

beneficio tuo, aut iam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum ti- 6
meam, ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur; cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob haec balinea, mittas architectum, dispecturum, utrum sit utilius post sumtum, qui factus est, quoquo modo consummare opera, ut inchoata sunt: an, quae videntur emendanda, corrigere; quae transferenda, transferre; ne, dum servare volumus, quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

XLIX. (XLI)

TRAIANUS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re praesenti optime deliberabis et constitues. Mihi sufficiet indicari, cui sententiae adcesseris. Tunc autem a privatis exigi opera tibi curae sit, quum theatrum (propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gy- 2
mnasiis indulgent Graeculi: ideo forsitan Nicenses maiore animo constructionem eius adgressi sunt: sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis

vel saltem eo concedente ex aerario sumta significetur: aut hoc: *dabunt*, eodem sensu. Unde et mox *munus* dicitur. *E.*

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. Suspicor scribendum esse *addendi*. Nostra lectio nasci potuit ex altera forma, invecta fortasse a librario captante archaismos, *addundi*: quae si cui mira videatur, sciat in Lucretio legi *reddundus*, 1, 54. 5, 67. *S.*

6 *munus tuum)* Quod licet praeter suas leges, aerarii supplendi caussa, legere supra numerum decuriones sive buleutas, qui pecuniam eo nomine publico conferant. *G.*

dum servare volumus) Ut, *ne perdiderit, non cessat perdere lusor. G.*

XLIX, 1 *Mihi sufficiet)* Pronomen *Mihi* aeque ad *sufficiet*, quam ad *indicari* referri potest. Saepe talia occurrunt, ut notavimus ad 8, 6, 17. it. ad 8, 10, 12. *G.*

2 *maiore animo)* animosius, cupidius, ut proinde maiora viribus susceperint. *G.*

illos — illis) Alterutrum delet I. A. Ernestius. Sane abesse poterat. *S.*

3 *sufficere. Quod Claudiopolitanis circa balineum, quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quae non peritos et ingeniosos homines habeat: modo ne existimes, brevius esse, ab urbe mitti, quum ex Graecia etiam ad nos venire soliti sunt.*

L. (XLII)

Suadet, ut lacus Nicomedensis cum mari fossa coniungatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Intuenti mihi et fortunae tuae et animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minus aeternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis
2 habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiae, et sumtu modico et labore usque ad viam navibus, inde, magno labore, maiore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit. At hae pro re non

3 *Quod Claudiopolitanis)* Al. bene: *Quid Cl. S.*

modo ne existimes) Vid. ad 10, 28, 5. *G.*

soliti sunt) Immo *soliti sint.* *S.*

L, 1 *demonstrare opera)* Subiicere tibi et ostendere opera, in quibus possis illam animi tui et fortunae magnitudinem declarare, et commendare posteritati. Alioquin possit etiam alicui, qui vim verbi Graeci ἀποδεικνύειν cogitet, in mentem venire, *demonstrare* hic ad ipsum Traianum referri, et idem esse quod *efficere.* Sed sic illud *convenientissimum* de Traiano non usurpaturus videtur politissimus scriptor et submisse admodum agere cum Imperatore solitus. *G.*

2 *Sed hoc opus* etc.) Lacunam, quam viri docti hic reperisse sibi visi sunt, quomodo I. A. Ernestius expleverit, vide in eius ad h. l. nota. Durior sane ellipsis, si talem Plinius sibi indulsit: quamquam Traiano non opus fuit divinatione, ut intelligeret, de quonam ille opere loqueretur. Ceterum *Sed — poscit* obiectio est, cui respondent sequentia, *At — desunt.* Moneo, ne quis cum I. A. Ernestio corrigendum putet, *Et hae* etc. *S.*

desunt. Nam et in agris magna copia est hominum, et maxima in civitate: certaque spes, omnes libentissime adgressuros opus omnibus fructuosum. Superest, ut tu libratorem vel architectum, si tibi 3
videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis huius quadraginta cubitis altiorem esse contendunt. Ego 4
per eadem loca invenio fossam a rege percussam: sed incertum, utrum ad colligendum humorem circumiacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me am- 5
bitiosum) pro tua gloria incitor et accendor, ut cupiam peragi a te, quae tantum coeperant reges.

LI. (XLIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Potest nos solicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat; certe, quantum aquarum, et unde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratorem, et ego hinc aliquem tibi, peritum eiusmodi operum, mittam.

3 *libratorem)* Qui *libram* aquae exploret, h. e. quantum altitudo eius a centro terrae computata unius loci, superet altitudinem loci alterius. Qui verbis Latinis et dilucidis ad veterum mentem totum hoc de *libra*, *libramento*, *libratoribus* disputatum legere vult, illi satisfaciet Io. Polenus ad Frontin. de aquaeduct. art. 18. p. 61. sq. *G.*

4 *a rege percussam*) Loquiturne more antiquo Romanorum et Graecorum de rege Persarum; an successorum Alexandri aliquem indefinite designat? *G.*

Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistolam, ipsumque ad h. l. Ernestium. *S.*

intercepto rege mortalitate) *μεσολαβηθέντος τοῦ βασιλέως ὑπὸ τῆς πεπρωμένης.* Saepe sic Diodorus: vid. 16, 1. *S.*

5 *pro tua gloria*) Bonane fide, Secunde? Nonne sperabas futurum, ut tuum etiam, Legati, nomen in pariete haereret? *G.*

Gierigius *pro tua gloria* bene coniungit cum *ambitiosum*. *S.*

LII. (XLIV)

De sumtu Byzantiorum, in legationem ad principem quotannis facto, consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Requirenti mihi Byzantiorum reipublicae impendia, quae maxima fecit, indicatum est, Domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duode-
2 na millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul et sumtus levaretur, et implere-
3 tur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quae viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Moesiae praeest,
4 publice salutandum. Haec egò in posterum circumcidenda existimavi. Te, Domine, rogo, ut, quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. (XLV)

TRAIANVS PLINIO S.

Optime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quae ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis et Moesiae praeses, si minus illum sumtuose coluerint.

LII, 2 *legatum — retinendum*) Fuit Plinio hic etiam cum Cicerone aemulatio, quem tales provincialium legationes impediisse, ex fam. 3, 8. apparet. *G.*

3 *annua*) Non erat, cur I. A. Ernestio suspectum videretur. Addidit Plinius, ut Traianus certo sciret, illam summam singulis annis expensam esse. *S.*

LIII *Fungetur*) Praestat Iuntinae *fungentur*, quod Gierigius adscivit. *S.*

LIV. (XLVI)

Diplomata quamdiu valeant, doceri cupit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diplomata, Domine, quorum dies praeterita, an omnino obſervari, et quamdiu velis, rogo ſcribas, meque haeſitatione liberes. Vereor enim, ne in alterutram partem ignorantia lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

LV. (XLVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Diplomata, quorum praeteritus eſt dies, in uſu eſſe non debent. Ideo inter prima iniungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata, quam deſiderari poſſint.

LVI. (XLVIII)

An Apameorum rationes, quod putabant contra privilegia eſſe, inſpiciendae ſint, conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum vellem Apameae, Domine, cognoſcere publicos debitores, et reditum, et impendia; reſponſum eſt mihi, cupere quidem univerſos, ut a me rationes coloniae legerentur; nunquam tamen eſſe lectas ab ullo proconſulum; habuiſſe privilegium et vetuſtiſſimum morem, arbitrio ſuo rempublicam adminiſtrare. Exegi, ut, quae dice- 2 bant, quaeque recitabant, libello complecteren-

LIV *Diplomata)* Vid. ad 10, 14. *G.*

LVI, 1 *habuiſſe privilegium)* Poterat aliquis ſuſpicari, poſt *habuiſſe* pronomen *ſe* excidiſſe. Sed ſic etiam *te* omittit Traianus mox 57, 2. *ut ſciant, hoc — eſſe facturum.* *G.*

tur: quem tibi, qualem acceperam, misi, quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo
3 quaeritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi praecipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implesse officii mei partes videar.

LVII. (XLIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Libellus Apameorum, quem epistolae tuae iunxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent, propter quae videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, quum ipsum te, ut
2 *eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut iam nunc sciant, hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis, quae habent, privilegiis, esse facturum.*

LVIII. (L)

Consulit, an aedes Matris Magnae transferri possit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ante adventum meum, Domine, Nicomedenses priori foro novum adiicere coeperunt, cuius in angulo est aedes vetustissima Matris Magnae, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc praecipue, quod est multo depressior opere eo, quod nunc

2 *ex illo*) Valde suspectum fuit I. A. Ernestio. Poterat abesse: nec tamen ideo arbitrer delendum esse. *S.*

LVII, 1 *videri*) Non deleverim. Consulto addidit Traianus, quod res ei admodum dubia videretur. *S.*

ipsum te) iussi tam amantem. Noli igitur *ipsum* tentare. Ceterum notanda constructio; *quum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint.* *S.*

LVIII, 1 *opere eo*) Ipsum puto forum intelligi. *G.*

maxime ſurgit. Ego, quum quaererem, num eſſet a aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos eſſe morem dedicationis. Diſpice ergo, Domine, an putes aedem, cui nulla lex dicta eſt, ſalva religione poſſe transferri: alioqui commodiſſimum eſt, ſi religio non impedit.

LIX. (LI)

TRAIANVS PLINIO S.

Potes, mi Secunde cariſſime, ſine ſolicitudine religionis, ſi loci poſitio videtur hoc deſiderare, aedem Matris Deum transferre in eam, quae eſt accommodatior: nec te moveat, quod lex dedicationis nulla reperitur, quum ſolum peregrinae civitatis capax non ſit dedicationis, quae ſit noſtro iure.

LX. (LIII)

Diem imperii ſolemniter celebratum eſſe nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem, Domine, quo ſervaſti imperium, dum ſuscipis, quanta mereris laetitia, celebravimus,

nunc maxime) Cortius et Gierigius *cum maxime.* quod et ipſe praeferam. Sed vide I. A. Erneſt. ad h. l., qui etiam docet, cur Secundus forum *opus* dixerit. *S.*

a *ſalva religione*) Nam Romanis moribus *evocatione* Deorum, et *exauguratione* opus erat. Notum eſt ex Liv. 1, 55. et 5, 54. ut Terminus et Iuventas evocari ſe non paſſi ſint, cum Capitolium cedere Iovi iuberentur. De Veiis et illorum Iunone Liv. 5, 21. et 22. Locus claſſicus Macrob. Sat. 3, 9. quem olim laudavimus ad Plin. 28, 2. ſ. 4. ubi etiam citavimus ill. Bergeri diſſertationem de evocatione Deorum ex oppidis obſeſſis 1714. Vitebergae habitam. De evocandis ſacris ad Ulpian. l. 9. §. 2. ff. de rer. diviſ. et qualit. exſtat praeclara Henr. Cocceii disputatio habita 1711. *G.*

LX Similis argumenti eſt ep. 103. *G.*

ſervaſti imperium) Paneg. 5, 6. *Obſtinatum tibi non ſuscipere imperium, niſi ſervandum fuiſſet.* G.

precati deos, ut te generi humano, cuius tutela et ſecuritas ſaluti tuae inniſa eſt, incolumem florentemque praeſtarent. Praeiimus, et commilitonibus ius iurandum more ſolemni praeſtantibus, et provincialibus, qui eadem certarunt pietate, iurantibus.

LXI. (LIV)

TRAIANVS PLINIO S.

Quanta religione ac laetitia commilitones cum provincialibus, te praeeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi ex literis tuis.

LXII. (LV)

De uſu publicae pecuniae conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Pecuniae publicae, Domine, providentia tua et miniſterio noſtro etiam exactae ſunt et exiguntur: quae vereor ne otioſae iaceant. Nam et praediorum comparandorum aut nulla aut rariſſima occaſio eſt: nec inveniuntur, qui velint debere, reipublicae praeſertim, [duodenis] aſſibus, quanti

Praeiimus) *Praeivit* nempe Plinius verba iurisiurandi, quae ſequerentur milites et provinciales. *Ceterum non praetereunda lectio, quae ex margine Caſauboni et Minois laudatur, *more ſolemni, eadem provincialibus pietate certatim iurantibus*. Praeclare ſane, ſi ex libro antiquo: haberetque hanc ſententiam, ius iurandum exactum ſolum a militibus; provincialium vero circumſtantem coronam ſua ſponte ipſam quoque eadem ſe religione obſtrinxiſſe: eo fere modo, quo Cicerone iurante, ſervatam a ſe rempublicam, populus, vere illum iuraſſe, iuravit, quod ipſe narrat Fam. 5, 2. *G.*

LXII, 1 *debere, reipublicae*) Quae paratiſſimam habet facultatem exigendi debita, et non facile, niſi pignoribus datis, dat mutuum: quae hodieque *montium pietatis* et *Lombardicarum*, quas vocant, eſt ratio. *G.*

Interpunge: *qui velint debere reipublicae, praeſertim* etc. *S.*

duodenis aſſibus). *Si vera eſt lectio, ſignificat, *duodenis* in ſingulos annos *aſſibus* de centum uſurae nomine ſolvendis, debere homines rei publicae nolle. Sed cum menſtruae tantum uſuras

a privatis mutuantur. Difpice ergo, Domine, a numquid minuendam ufuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes; et, fi ne fic quidem reperiuntur, distribuendum inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicae caveant: quod, quamquam invitis et recufantibus, minus acerbum erit, leviore ufura conftituta.

LXIII. (LVI)

TRAIANVS PLINIO S.

Et ipfe non aliud remedium difpicio, mi Secunde cariffime, quam ut quantitas ufurarum minuatur, quo facilius pecuniae publicae collocentur. Modum eius ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu conftitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortaffis ipfis otiofum futurum fit, non eft ex iuftitia noftrorum temporum.

foleant commemorari, non annuae; cum infolens formula fit, *debere duodenis affibus*: olim vifum eft Salmafio et Gronovio, pro *duodenis* legendum *afuris*. Neque dubium eft, *ufuras affes*, in menfes nempe, efficere *duodenos affes annuos*. Sed illud tamen praeftare nemo, arbitror, poteft, Plinii aetate non paullatim rationem illam ufurarum menftruam ad annos integros revocari coeptam: et aeque concifum eft loquendi genus Cic. Fam. 5, 6. *Omnino femiffibus* (ufuris mutuandae pecuniae) *magna copia eft.* Igitur ἐπέχειν licebit. Si quid omnino mutandum, illud maxime probem, *duodenis* plane omitti, ut gloffema alicuius, qui metueret, ne parum aperta effet oratio. Funccius ad LL. XII. tab. p. 172. ait, duodenos affes femiunciales = femiffibus illis antiquis. Aftute! quafi alius as intelligi poffet in ufura, alius in forte: aut quafi omnino as hic pretii, non proportionis nomen effet. G.

Mihi, ut I. A. Erneftio, totum illud *duodenis affibus* fpurium videtur. S.

a *distribuendum — pecuniam)* Sic folere Gerundio adiungi cafum verbi, notum eft, et, ut alia taceamus, plufculis Varronis exemplis in Lex. ruftico noftro demonftratum. *Nempe fequimur lectionem ex antiquis libris revocatam a Cl. Longolio. G.

LXIII *Modum — ex copia)* Nihil in univerfum conftituit de modo ufurarum, femiffesne exigendae fint an quincunces etc. fed illum iubet conftitui e *copia*, prout offerretur facultas five copia hominum idoneorum, qui velint et poffint plus minus dare. Sic optime Gronovius. G.

LXIV. (LVII)

De relegatis Imperatorem consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Summas, Domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quo-
2 que facias rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos adfirmaverunt, edictumque recitaverunt: qua caussa necessarium credidi, rem integram ad te referre.
3 Nam sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit, et restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, Domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, Hercule, de his, quam de illis, qui in perpetuum relegati, nec restituti,
4 in provincia deprehenduntur. Nam haec quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Iulio Basso proconsule. Ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque a senatu ius omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi dumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adiisset, docuissetque proconsulem:

LXIV, 1 *quod — dignatus es)* *Qui esse aiunt in libris: sed hic commodius respondeat deinde *sis* pro eo, quod constanter legitur, *es*. G.

iis) Desideres *in iis*. Monuerunt iam I. A. Ernestius et Gierigius. S.

3 *relegaverit, et restituerit)* Praestat cum Cortiana et Gierigiana legere: *et relegaverit, et restituerit*. S.

Hercule) Quomodo huic voci suus hic locus sit, Gierigius satis se videre negat. At similiter Plinius 6, 19, 6. *Proinde, si poenitet te Italicorum praediorum, hoc vendendi tempus, tam Hercule, quam in provinciis comparandi*. S.

de his) *Ita frequenter *his* et *iis* miscent librarii, ut non multum auctoritate opus sit, si alterum pro altero velis reponere. Et sunt tamen hic, qui *his*, non *iis*, agnoscunt. G.

4 *docuissetque proconsulem)* Successorem Bassi. *Docere* hic

negavit. Per quod effectum est, ut te consulerem, reddendum eum poenae suae, an gravius aliquid, et quid potissimum constituendum putares et in hunc, et in eos, si qui forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi et edictum, item decretum Bassi his literis subieci. 5

LXV. (LVIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui a Publio Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, et mox eiusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum caussas huius facti a Calvo requisiero. 2 *Qui a Iulio Basso in perpetuum relegatus est, quum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se iniuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, vinctus mitti ad praefectos praetorii mei debet. Neque enim sufficit, eum poenae suae restitui, quam contumacia elusit.*

LXVI.

De Archippo philosopho, in metallum damnato, consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum citarem iudices, Domine, conventum in-

eam fere vim habet, quam in illa formula, qua litigator patronum *caussam docet*. *G.*

5 *reddendum eum*) *Sic recte ex optimis libris restitutum, omissa τῷ *an* ante *reddendum*: quae particula etiam expungenda, monente Cortio, fuerat supra 6, 16, 15. ubi dormitavimus. *G.*

LXV, 2 *quam — elusit*) Similis plane ratio mox 66, 2. *reddendum poenae, quam evasisset.*

*Errorem operarum puto, quod libri quidam habent *quem*. *G.*

LXVI, 1 *citarem iudices*) citare, *namentlich aufrufen.* Plin. 9, 13, 17. *Haec illi, quo quisque ordine citabantur.* ubi vid. Buchner. it. Clav. Cicer. v. citare. *S.*

conventum) Iudiciorum habendorum caussa. Cic. Verr. II. *Nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum ex iis oppidis, in quibus consistere Praetores, et conventum agere solent* etc.

choaturus, Flavius Archippus vacationem petere
2 coepit, ut philosophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum iudicandi necessitate, sed omnino tollendum de iudicum numero, reddendumque poenae, quam fractis vinculis evasisset.
3 Recitata est sententia Velii Paulli proconsulis, qua probatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione et libellum a se Domitiano datum, et epistolas eius ad honorem suum pertinentes, et decretum Prusensium. Addebat his et literas tuas scriptas sibi: addebat et patris tui edictum, et epistolam, qui-
4 bus confirmasset beneficia a Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te consulerem de eo, quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea, quae sunt utrimque recitata, his literis subieci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIVM MAXIMVM.

5 *Flavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei DC circa Prusiadem, patriam suam, emi iuberem, cuius reditu suos alere posset. Quod ei praestari volo: summam expensam liberalitati meae feres.*

Haec res occasionem dedit, ut post in *conventus* dividerentur Provinciae, dictos ab iis urbibus, in quas convenire iuris dicendi vel impetrandi caussa vicini cogebantur. Sic Hispaniam dividit avunculus Plinii nostri, et v. g. 3, 1. s. 3. de Baetica, *Iuridici,* inquit, *conventus ei quatuor, Gaditanus, Cordubensis* etc. *G.*

vacationem) Ut excusationem a tutelis, sic ab aliis muneribus vacationem habebant Philosophi. Vid. l. 6. §. 5. sqq. *π.* de excusationibus. Sic l. 18. §. ult. *π.* de muner. et honor. *philosophi* quoque in iis referuntur, *qui civilium munerum vacationem habent.* Sed add. l. 8. §. 4. *π.* de vacat. et excus. muner. *G.*

3 *probatur)* Al. *probabatur,* quod praeferendum. *S.*

5 *agrum ei DC)* *Sexcentorum millium* i. e. vicies mille imperialium. De *Prusiade* nihil conficit Cellarius: non improbabile tamen, eandem esse, quae deinde ep. 85, 1. *Prusa ad Olympum* dicitur. *G.*

expensam liberalitati) Nostris

EIVSDEM AD L. APPIVM MAXIMVM.

Archippum philosophum, bonum virum, et 6 *professioni suae, etiam maioribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, et plenam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae verecunde a te desideraverit.*

EDICTVM DIVI NERVAE.

QVAEDAM SINE DVBIO, QVIRITES, IPSA FELICITAS 7 TEMPORVM EDICIT, NEC SPECTANDVS EST IN IIS BONVS PRINCEPS, QVIBVS ILLVM INTELLIGI SATIS EST, QVVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE POSSIT, ME SECVRITATEM OMNIVM QVIETI MEAE PRAETVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE 8 TAMEN ALIQVAM GAVDIIS PVBLICIS ADFERAT HAESITATIONEM VEL EORVM QVI IMPETRAVERVNT DIFFIDENTIA, VEL EIVS MEMORIA QVI PRAESTITIT, NECESSARIVM PARITER CREDIDI AC LAETVM, OBVIAM DVBITANTIBVS INDVLGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO 9 EXISTIMET QVISQVAM, QVAE ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PVBLICE CONSEQVVTVS, IDEO SALTEM

moribus diceret, *in rationibus scribes sub capite munerum.* G.

6 *maioribus respondentem)* Vel antiquis philosophis; vel parentibus et maioribus proprie dictis. *Elegans suspicio Rittershusii *moribus:* pulchrum *philosophus moribus respondens professioni.* Sed nihil certi. G.

Cum *maioribus* opponatur *philosophiae professioni,* intelligi oportet, non *maiores*, sed *maiora.* Ea autem sunt munera publica. Archippum in iudicibus fuisse, supra legimus. S.

7 *spectandus)* Forte *exspect.* Video hoc placere etiam Vonckio Obss. misc. c. 15. p. 91. G.

quum hoc sibi quisque) *Io. de Tridino cum edit. princ. *Cum hoc sibi civium meorum spondere possit vel non admonita persuasio.* Non fit mihi verisimile, talem mutationem a librariis profectam: sed cum excidissent verba, *vel non admonita persuasio;* inseruisse aliquem pronomen *quisque.* Sic statim iidem libri, *tu tot nova benef. conferre e. a. m. c. servare,* quae bene cohaerent superioribus, modo pro *tu* ponamus fuisse *tū* s. *tum.* G.

omnium) Gesneriana *omnem,* negligentiâ, puto, operarum. S.

9 *quae alio principe)* *In antiquis libris est *quod*, per numeri enallagen, sive synesin. Et *fecero*, quod inclusimus, exsulat. G.

A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT, SI ILLA RATA ET CERTA [FECERO]: NEC GRATVLATIO VLLIVS INSTAVRATIS EGET PRECIBVS, [ET QVI NON HABENT, ME,] QVEM FORTVNA IMPERII VVLTV MELIORE RESPEXIT. ME NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTVR: ET EA DEMVM SCIANT ROGANDA ESSE, QVAE NON HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVLLIVM IVSTVM.

Quum rerum omnium ordinatio, quae prioribus temporibus inchoatae consummatae sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. (LX)

Archippi et accusatricis libellos mittit principi.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Flavius Archippus per salutem tuam aeternitatemque petit a me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti prae-

ut — debeat) vid. Vonck. l. c. *G.*

Nec gratulatio) Ita hic locus ordinandus interpretandusque videtur: Neque novis atque ad me allegatis precibus opus est, ut gratulari plenum beneficium eiusque fructum liceat ei, quem *fortuna* superioris *imperii* s. superiorum imperatorum aliquis *meliore* placidoque *vultu respexit.* *Nimirum omissis recentiorum interpolationibus, quas uncinis interim cohibuimus, simpliciter revocandum, et ita, ut fecimus, interpungendam censemus primae editionis et Io. de Tridino lectionem. Corrumpendi huius loci ea videtur fuisse occasio, quod putaret aliquis, a *fortuna imperii* non posse *respici*, nisi ipsum Imperatorem. Quin *fortuna imperii* est maiestas Imperatoris, seu ipse Imperator, in quantum tribuit beneficia, quae nemo nisi Imperator tribuere potest. *G.*

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

quae non habent) Videtur Titi exemplum spectasse Divus Nerva, de quo Sueton. c. 8. *Quum ex instituto Tiberii omnes dehinc Caesares beneficia, a superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem et ipsi dedissent, primus praeterita omnia uno confirmavit edicto, nec a se peti passus est. G.*

ſtandum putavi; ita tamen, ut miſſurum me, notum accuſatrici eius facerem, a qua et ipſa acceptum libellum his epiſtolis iunxi, quo facilius, velut audita utraque parte, diſpiceres, quid ſtatuendum putares.

LXVIII. (LXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Potuit quidem ignoraſſe Domitianus, in quo ſtatu eſſet Archippus, quum tam multa ad honorem eius pertinentia ſcriberet; ſed meae naturae accommodatius eſt credere, etiam ſtatui eius ſubventum interventu principis: praeſertim quum etiam ſtatuarum ei honor toties decretus ſit ab iis, qui ignorabant, quid de illo Paullus proconſul pronuntiaſſet. Quae tamen, mi Secunde cariſſime, non eo pertinent, ut, ſi quid illi novi criminis obiiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiae Primae accuſatricis, item ipſius Archippi, quos alteri epiſtolae tuae iunxeras, legi.

LXIX.

Rurſus de lacu Nicomedenſium cum mari committendo ſcribit, ſeu reſpondet ad epiſt. LI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Tu quidem, Domine, providentiſſime vereris, ne commiſſus flumini, atque ita mari, lacus effluat: ſed ego in re praeſenti inveniſſe videor, quemad-

LXVIII *ſtatui eius ſubventum)* Ne haberetur amplius pro *ſervo poenae*, quales ſunt damnati ad metalla l. 8. §. 4. et 12. *ff.* de poenis. Vid. 10, 66, 3. *G.*

ſtatuarum) An huc pertinet titulus Ο ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΙΠΠΟΝ ΔΙΩΝΟΣ. *G.*

qui ignorabant) Senſum loci poſcere *qui non ignorabant*, bene vidit I. A. Erneſtius. Agitur enim de decreto Pruſenſium, quos proconſulis ſententia latere non potuit. *S.*

2 modum huic periculo occurrerem. Poteſt enim
lacus foſſa usque ad flumen adduci, nec tamen in
flumen emitti, ſed relicto quaſi margine contineri
pariter et dirimi: ſic conſequemur, ut nec vici-
no videatur flumini miſtus, et ſit perinde ac ſi
miſceatur. Erit enim facile per illam breviſſimam
terram, quae interiacebit, advecta foſſa onera
3 transponere in flumen. Quod ita fiet, ſi neceſſi-
tas coget; et, ſpero, non coget. Eſt enim et lacus
ipſe ſatis altus, et nunc in contrariam partem flu-
men emittit; quod interclusum inde, et quo vo-
lumus averſum, ſine ullo detrimento, lacui tan-
tum aquae, quantum nunc portat, adfundet.
Praeterea per id ſpatium, per quod foſſa facienda
eſt, incidunt rivi: qui ſi diligenter colligantur,
4 augebunt illud, quod lacus dederit. Enimvero
ſi placeat foſſam longius ducere, et arctius preſ-
ſam mari aequare, nec in flumen, ſed in ipſum
mare emittere, repercuſſus maris ſervabit et re-
primet quidquid e lacu veniet. Quorum ſi nihil
nobis loci natura praeſtaret, expeditum tamen
5 erat, cataractis aquae curſum temperare. Verum
et haec et alia multo ſagacius conquiret explora-
bitque librator, quem plane, Domine, debes
mittere, ut polliceris. Eſt enim res digna et ma-
gnitudine tua et cura. Ego interim Calpurnio
Macro, clariſſimo viro, auctore te, ſcripſi, ut li-
bratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. (LXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Manifeſtum eſt, mi Secunde cariſſime, nec pru-

LXIX, 4 *arctius preſſam)* Arctior facienda eſt foſſa, ut non ita multa aqua, ſatis tamen alta fieri poſſit ad accipiendas naves. *Premere foſſam* pro fodere e Frontini ſtrateg. 1, 5, 8. notum. *Deprimere puteum*, vel certe *depreſſos puteos* dixit noſtri avunculus 37, 2. ſ. 9. it. 37, 9. ſ. 43. *Depreſſuros foſſam* Tac. A. 15, 43, 3. *G.*

repercuſſus maris) Hoc ea conditione fiet, ſi eodem fere libramento et faſtigio ſit utraque

dentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, quum tam multa provisa habeas, per quae nec periclitetur exhauriri, et magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id, quod praecipue res ipsa suaserit. Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciae istae his artificibus carent.

LXXI. (LXVI)

De libere natis, expositis, et in servitute educatis, quaerit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Magna, Domine, et ad totam provinciam pertinens quaestio est de conditione et alimentis eorum, quos vocant θρεπτούς. In qua ego, auditis[2] constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me[3] edictum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitatae et epistolae divi Vespasiani ad Lacedaemonios et divi Titi ad eosdem, dein ad Achaeos: et Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedaemonios: quae ideo tibi non misi, quia

aqua. Alioquin enim colligetur quidem circa ostium, non retro agetur supra libram maris. Neque vero illa ignoravit Plinius. Sed cavendum nobis, ne ignorasse putetur. *G.*

LXX *Elige igitur*) * Sic legendum, non *elice*, vel contra omnes libros recte vidit post Gruterum Rittershusius. *Elicere* verbum bonum est et Plinianum, sed hic ἀπροσδιόνυσον. *G.*

LXXI, 1 *θρεπτούς*) Qui sint θρεπτοὶ, q. d. *nutriti*, satis indicat Imperator responsione sua. Qui *ἐκθέτους* legunt, i. e. *expositos*, idem genus dicunt, alio sub respectu. Ceterum totum hoc argumentum elegantia qua solet tractavit, et ipsum Traianum iura docuit, vir summus Cornelius Bynkershoek de iure occidendi liberos c. 9. p. 213. sqq. *G.*

et parum emendata, et quaedam non certae fidei videbantur, et quia vera et emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. (LXVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Quaestio ista, quae pertinet ad eos, qui liberi nati, expositi, deinde sublati a quibusdam, et in servitute educati sunt, saepe tractata est: nec quidquam invenitur in commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum.
2 *Epistolae sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum, quae fortasse debeant observari: sed inter eas provincias, de quibus rescripsit, non est Bithynia: et ideo nec adsertionem denegandam iis, qui ex eiusmodi caussa in libertatem vindicabuntur, puto, neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.*

LXXIII. (LXIX)

An reliquias mortuorum transferre liceat, Traianum, tanquam P. M. consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Petentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter iniuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quaecunque, secundum exemplum proconsulum, transferre per-

1 LXXIII *reliquias*) Ut supra 6, 10, 3. Iam laudati hic sunt Kirchmannus de fun. 3, 25. ubi de translatione reliquiarum agit, ut et Guther. de iur. man. 3, 23. ac de iure Pontif. 3, 9. Et est in Codice Iustinianeo legi 1. de religios. praescriptum lemma, *de translatione reliquiarum*, quam adscribemus, cum apprime huc faciat. Rescribit autem Imp. Antoninus A. Doritae, *Si vi fluminis reliquiae filii tui continguntur, vel alia iusta et necessaria caussa intervenit: existimatione rectoris provinciae transferre eas in alium locum poteris. G.*

mitterem, quia sciebam in urbe nostra ex eiusmodi caussis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putavi, quid observare me velis.

LXXIV. (LXX)

TRAIANVS PLINIO S.

Durum est iniungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas caussas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti provinciae praefuerunt, et ex caussa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. (LXXI)

Locum idoneum ostendit, ubi balineum, ab Imperatore Prusensibus concessum, possit exstrui.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerenti mihi, Domine, Prusae ubi posset balineum, quod indulsisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio, pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas amplietur, nec ulla aedificia tollantur, sed quae sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem huius domus a conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyae-

maximum pontificem) Huius ergo muneris ratione rescripsit, quod modo vidimus, Antoninus; sed Christiani etiam Imperatores Valentinianus, Theodosius et Arcadius l. 14. C. de religiosis. *G.*

LXXIV *Durum est*) Volebat Labeo, narrante Ulpiano l. 8. π. de religios. *exspectandum vel permissum Pontificiale, seu iussum Principis. G.*

LXXV, 1 *Prusae*) Caret hoc vocabulo Cortiana. Male. *S.*

quod indulsisti) Supra ep. 35. *G.*

nus Claudio Caesari, iusseratque in peristylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paullatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapsa est: ac iam paene nihil ex ea, nisi solum superest: quod tu, Domine, sive donaveris civitati, sive venire iusseris, propter opportunitatem loci pro summo munere accipiet.
3 Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo aedificia fuerunt, exhedra et porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cuius beneficio elegans
4 opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyaenum in eiusdem domus ornatum reliquisse, quae, ut domus ipsa, perierunt, a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. (LXXII)

TRAIANVS PLINIO S.

Possumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an aedes in peristylio Claudio facta esset. Nam si

2 *in peristylio)* Loco undique columnarum ordinibus consepto, quibus tectum impositum, sub quo et libero aëre frui, et a radiis solaribus, pluviisque, tuti esse possent, qui exerceri sub illis, aut inambulare, aut spectare denique alios, vellent. Monendi subinde his de rebus nostri homines, cum, ob diversam et caeli nostri et vitae rationem, in magnis etiam urbibus nihil tale exstet hodie. Vid. not. prox. *G.*

3 *exhedra)* Unice huc facit Vitruv. 5, 11. ubi de palaestrarum aedificationibus, *Constituuntur in tribus porticibus exhedrae spatiosae, habentes sedes, in quibus Philosophi, Rhetores, reliquique qui studiis delectantur, sedentes disputare possint. In palaestris peristylia quadrata sive oblonga ita sunt facienda, uti duorum stadiorum habeant ambulationis circuitionem* etc. Ostendit Baldus de verb. Vitruv. signific. *exhedras* (ipse mavult *exedras*) alias fuisse tectas, alias subdivales etc. *G.*

LXXVI *Nam si facta aedes esset)* Al. *Nam si facta est.* quod unice verum. *esset* ferri nequit. *S.*

facta aedes esset, licet collapsa sit, religio eius occupavit solum.

LXXVII. (LXXIII)

Consulit de liberis agnoscendis et natalibus restituendis.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus et secundum epistolam Domitiani scriptam Minucio Rufo, et secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem, respexi ad SC. pertinens ad eadem genera caussarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules praesunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, praeceperis, quid observare me velis.

LXXVIII. (LXXIV)

TRAIANVS PLINIO S.

Si mihi SC. miseris, quod haesitationem tibi fecit, aestimabo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, et natalibus suis restituendis.

occupavit solum) Ut adeo consecrari Traiano non possit ante, quam exaugurata sit. Vid. ad 58, 2. *G.*

LXXVII *restituendis natalibus)* Ut pro ingenuis habeantur Imperatoris beneficio, qui servi nati sunt. Libertinis hoc praesertim dabatur, consentiente tamen patrono. Tota res tractatur peculiari titulo *π.* de natalibus restituendis. *G.*

quibus proconsules) Recte utitur hoc loco exquisitae diligentiae scriptor Massonus ad An. Plinii XLI. §. 5. p. 70. ut ostendat, Plinium non fuisse Proconsulem, a Senatu missum, sed Legatum Caesaris pro Praetore: de qua provinciarum, et qui illis praeessent, differentia plucula ibi monet, quae addi possunt Ill. Spanhemii observationibus Diss. XIII, 2. p. 587. sqq. immortalis operis, ubi p. 592. speciatim de Bithynia agitur. *G.*

LXXIX. (LXXVI)

Ex Largi hereditate utrum opera sibi fieri, an ludos institui Traianus malit, rogatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Iulius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed iudicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te
2 pietatis suae ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hereditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum et Tianorum civitatibus redderem, ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quae honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Traiani appellentur.

LXXIX, 1 *iudicio tuo credens)* Virum bonum putans, cui tu provinciam mandasses. *G.*

2 *perceptis quinquaginta millibus)* Hanc summam 3333⅓ imperialium honorarium quasi legat Plinio, et praemium laboris sui in exsequendo, ut hodie loquimur, testamento. * *Praeceptis* mallent hic viri docti: nec dubium, quin huc conveniat optime, cum non noster solum eo verbo supra usus sit 5, 7, 1: sed praesertim cum sic loquantur ICti, ubi ad SCtum Trebellianum disputant, v. g. l. 1. §. 16. h. tit. *Si heres praecepto fundo rogatus sit hereditatem restituere.* l. 27. §. 14. *Si praeceptis quibusdam rebus heres rogatus sit restituere hereditatem.* Add. l. 63. §. 3. it. l. 125. de Legatis I. etc. Verum cum neque hoc dubium sit, *percipi* etiam *legata*, quorsum, praeter leges aliquot, laudat Sueton. Aug. 101. et Tib. 15. Longolius: optimum fuerit, quod et ille suadet, nihil mutare. *G.*

reliquum — redderem) Tanquam sortem, de cuius reditu ludos celebrarent: vel cuius partem in aedificia impenderent, partem in foenere collocatam servarent ad tutelam, sive sarta tecta eorum operum. *G.*

Heracleotarum) Nimirum *Heracleam* etiam ad Pontum Euxinum in Bithynia fuisse, vel hoc ex loco disceremus, si aliunde notum non esset. *G.*

quinquennales agonas) Ad Olympiorum imitationem passim institutos ludos similes sive certamina, satis constat. Sic *Neapoli quinquennale certamen gymnicum honori Augusti institutum*, ap. Sueton. c. 98. *Romae primus omnium more Graeco instituit* Nero, teste eodem c. 12. Domitianus quoque *Capitolino Iovi sacrum* ibid. c. 4. ubi multa viri docti. *Gymnicum agona apud Viennenses ex cuiusdam testamento celebratum* habemus supra 5, 22, 1. *G.*

appellentur) Al. *appellarentur*, quod verum. Mox *debeam* displicet I. A. Ernestio, corrigenti *deberem.* Non puto necessarium esse. *S.*

tur. Quod in notitiam tuam perferendum exiſtimavi, ob hoc maxime, ut diſpiceres, quid eligere debeam.

LXXX. (LXXVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Iulius Largus fidem tuam, quaſi te bene noſſet, elegit. Quid ergo potiſſimum ad perpetuitatem memoriae eius faciat, ſecundum cuiusque loci conditionem ipſe diſpice, et quod optimum exiſtimaveris, ſequere.

LXXXI. (LXXVIII)

Iuliopolitanis centurionem legionarium mitti cupit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Providentiſſime, Domine, feciſti, quod praecepiſti Calpurnio Macro, clariſſimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Diſpice, 2
an etiam Iuliopolitanis ſimili ratione conſulendum putes: quorum civitas, cum ſit perexigua, onera maxima ſustinet, tantoque graviores iniurias, quanto eſt infirmior, patitur. Quidquid autem 3
Iuliopolitanis praeſtiteris, id etiam toti provinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae, plurimisque per eam commeantibus transitum praebent.

LXXXII. (LXXIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Ea conditio eſt civitatis Byzantiorum, confluente undique in eam commeantium turba, ut, ſecun-

LXXX *fidem tuam)* Eſt enim *fideicommiſſum* illud Largi, de quo epiſtola ſuperior agit. *G.*

LXXXI, 3 *in capite Bithyniae)* In extremo fine verſus Paphlagoniam, ut *capita pontis* dicuntur extrema. *G.*

dum conſuetudinem praecedentium temporum, honoribus eius praeſidio centurionis legionarii conſulendum habuerimus: ſi Iuliopolitanis ſuccurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus
2 nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiae habeo, ut credam, te omni ra-
3 tione id acturum, ne ſint obnoxii iniuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam meam geſſerint, ſtatim coërceantur: aut, ſi plus admiſerint, quam ut in re praeſenti ſatis puniantur: ſi milites erunt, legatis eorum, quae deprehenderis, notum facies: aut, ſi in urbem verſus venturi erunt, mihi ſcribes.

LXXXIII. (LXXX)

De annali Bithynis data lege disquirit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Cautum eſt, Domine, Pompeia lege, quae Bithynis data eſt, ne quis capiat magiſtratum, neve ſit in ſenatu minor annorum XXX; eadem lege

LXXXII, 1 *ſi Iuliopolitanis)* Quod *ſi* abeſt a quibusdam libris, tribuendum videtur mori vetuſto ſcribendi uno tenore, *habuerimuS Iuliopolitanis*, ubi duae literae *S* et *I* excidere facile potuerunt. *G.*

3 *ſatis puniantur)* Provinciales expoſiti iniuriis non tenuiſſimorum, ſed eorum praeſertim civium Romanorum, atque militum, quos vel potentia ſua, vel gratia, vel poteſtas denique, inſolentiores facit. Hi non ſemper *coërceri ſtatim* poſſunt, non ſatis a Praeſide provinciae *in re praeſenti puniri*, cum ſua illos dignitas, inque ipſum adeo Quiritium, tueatur. Sic 10, 97, 4. Chriſtianos, *qui cives Romani erant, adnotat in urbem remittendos.* De his itaque conſtituit Traianus. *Recipimus nempe nos etiam lectionem antiquam, pro vulgata, *quam ut in re praeſenti ſit ſatis, puniantur.* *G.*

in urbem verſus) Apertum hoc pleonaſmi illius, quo ad *verſus* adiicitur praepoſitio, exemplum. In quibusdam *verſus* participium potius eſt, ut in illo Sall. Catil. 56, 4. *Modo in Galliam verſus caſtra movere:* et Sulpic. ad Cic. fam. 4, 12. *Supra Maleas in Italiam verſus navigaturus erat.* *G.*

LXXXIII, 1 *Pompeia lege)* Quam Pompeius M. devicto a ſe Mithridate, et illius regno in provinciae formam redacto, auctoritate Populi Rom. Bithyniae, cui Pontum adiiceret, dedit. Mentio eius ſit ep. 113. et 115. *G.*

comprehenſum eſt, ut, qui ceperint magiſtratum,
ſint in ſenatu. Sequutum eſt dein edictum divi 2
Auguſti, quo permiſit minores magiſtratus ab an-
nis duobus et viginti capere. Quaeritur ergo, 3
an qui minor XXX annorum geſſit magiſtratus,
poſſit a cenſoribus in ſenatum legi: et, ſi poteſt, –
an ii quoque, qui non geſſerint, poſſint per ean-
dem interpretationem ab ea aetate ſenatores legi,
a qua illis magiſtratum gerere permiſſum eſt.
Quod alioqui factitatum adhuc, et eſſe neceſſa-
rium dicitur, quia ſit aliquanto melius, honeſto-
rum hominum liberos, quam e plebe in curiam
admitti. Ego a deſtinatis cenſoribus, quid ſenti- 4
rem, interrogatus, eos quidem, qui minores XXX
annis geſſiſſent magiſtratum, putabam poſſe in ſe-
natum et ſecundum edictum Auguſti, et ſecun-
dum legem Pompeiam, legi; quoniam Auguſtus
gerere magiſtratus minoribus annis XXX permi-
ſiſſet; lex ſenatorem eſſe voluiſſet, qui geſſiſſet
magiſtratum: de his autem, qui non geſſiſſent, 5
quamvis eſſent aetatis eiusdem, cuius illi, quibus
gerere permiſſum eſt, haeſitabam. Per quod ef-
fectum eſt, ut te, Domine, conſulerem, quid
obſervari velles. Capita legis, tum edictum Au-
guſti, literis ſubieci.

LXXXIV. (LXXXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Interpretationi tuae, mi Secunde cariſſime, idem

2 *minores*) Non eſſe iungendum cum voce *magiſtratus*, qui eſt Catanaei error, docent ea quae poſt ſequuntur: *quoniam Auguſtus gerere magiſtratus minoribus annis XXX permiſiſſet.* Senſus foret magis perſpicuus, ſi legeretur hoc ordine verborum: *quo permiſit minores ab annis duobus et viginti magiſtratus capere.* S.

3 *an ii quoque*) *Damus lectionem ex libris antiquis nuper reſtitutam; vulgatum erat, *An ex iis quoque, qui non geſſerint, poſſit quis — ſenator legi.* Ad ſententiam nihil refert. G.

LXXXIV *Interpretationi tuae — idem exiſtimo*) Helleniſmus non ſolis poetis uſitatus. Vid. Heuſinger. ad Vechner. Hellenol. p. 297. S.

existimo: hactenus edicto Divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii, qui non minores duorum et viginti annorum essent; et qui accepissent, in senatum cuiusque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos, qui minores XXX annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

LXXXV. (LXXXII)

Libellum supplicem Dionis, cui controversia cum Archippo de opere publico erat, imperatori mittit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum Prusae ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit, appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule adsignari civitati opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus adsistens Flavio Archippo dixit, exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipublicae traderetur; quod
2 aliter fecisset ac debuisset. Adiecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, et corpora sepultorum, uxoris Dionis, et filii: postulavitque,
3 ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectionem

capere possint) Al. *capere possent.* Bene. *S.*

Ceterum) i. q. sed. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 21, 1. *S.*

LXXXV, 1 *Prusae ad Olympum)* Est enim alia quoque *ad Hypium* montem et fluvium. Forte eadem Prusias, de qua 10, 66, 5. *G.*

Eumolpo) Post hanc vocem plene interpungendum. Narratur deinde ipsa species. Monuit et I. A. Ernestius. *S.*

2 *in eodem opere)* Male ominatum, et maiestatis crimini adfine, videri volebant accusatores factum Dionis, qui statuam Imperatoris vicinis funeribus funestasset. Si enim maiestas est servum punire apud statuam, aut ventrem ibi laxare, quid ni cadaver eo inferre? *G.*

dixissem; ut longiorem diem ad instruendam
caussam darem, utque in alia civitate cognosce-
rem, petiit. Ego me auditurum Niceae, respon- 4
di: ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumol-
pus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem
petere coepit: contra Dion, ut audiretur, exi-
gere. Dicta sunt utrimque multa, etiam de 5
caussa. Ego quum dandam dilationem et consu-
lendum existimarem in re ad exemplum perti-
nenti, dixi utrique parti, ut postulationum sua-
rum libellos darent. Volebam enim te ipsorum
potissimum verbis ea, quae erant proposita, co-
gnoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: et
Eumolpus respondit, complexurum se libello,
quae reipublicae peteret. Ceterum, quod ad se- 6
pultos pertinet, non accusatorem se, sed advoca-
tum Flavii Archippi, cuius mandata pertulisset.
Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusae, adsiste-
bat, dixit se libellum daturum. Ita nec Eumol-
pus, nec Archippus, quam plurimis diebus ex-
spectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion de-
dit, quem huic epistolae iunxi. Ipse in re prae- 7
senti fui, et vidi tuam quoque statuam in biblio-
theca positam: id autem, in quo dicuntur sepulta
filius et uxor Dionis, in area collocatum, quae
porticibus includitur. Te, Domine, rogo, ut me 8
in hoc praecipue genere cognitionis regere digne-
ris, quum alioqui magna sit exspectatio; ut ne-

3 *ad instruendam caussam*) Opportune iam laudata est l. 1. n. de fide instrum. *Instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, quibus caussa instrui potest: et ideo tam testimonia, quam personae instrumentorum loco habentur.* G.

4 *contra Dion*) Dio Chrysostomus hic est, quod probat ex illius Oratt. 40. 45. 46. et 47. Vales. ad Exc. Dionis p. 8. n. 23. Reim. G.

5 *et consulendam*) Post *et* suspicor *te* excidisse. Respondet Traianus: *de quo me consulendum existimasti.* S.

et Eumolpus) Hoc *et* abesse mallem. S.

6 *quod ad sepultos* etc.) Praeferrem: *quod ad sepultos pertineret, non accusatorem se esse, sed* etc. S.

Ita). deinde. Hoc sensu et alibi legitur, miror que, Gierigio suspectum videri potuisse. S.

cesse sit, in ea re, quae et in confessum venit, et exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. (LXXXIII)

TRAIANUS PLINIO S.

Potuisti non haerere, mi Secunde carissime, circa id, de quo me consulendum existimasti, quum propositum meum optime nosses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus maiestatis,
2 *reverentiam nomini meo adquiri. Omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adiuvaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dioni excutiatur, cum et utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.*

LXXXVII. (LXXXIV)

Nicensium libellum supplicem mittit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Rogatus, Domine, a Nicensibus publice per ea, quae mihi et sunt et debent esse sanctissima, id est, per aeternitatem tuam salutemque, ut preces

8 *in confessum venit)* Ubi de facto disputari vel dissimulari non potest, quin et certum, et in iudicium delatum sit: ubi etiam ad aliorum exempla provocatur, ut adeo metus sit, ne, si unum puniamus Dionem, plures eiusdem criminis a delatoribus rei fiant. G.

deliberare). *Omittunt hoc verbum quidam. Sed non ausim eos sequi, cum dura nimis videatur, in fine praesertim, ellipsis. G.

LXXXVI, 2 *Dioni excutiatur)* Non hoc vult, puto, *a Dione ratio excutiatur*, ut, *audita tibi putarem* h. e. *a te:* sed excuti sub Plinii cura rationem Dionis, in ipsius gratiam, ideo certe, ut deinde adsignari opus reipublicae posset. Haec aperta, nisi forte velis aliquem, qui debet reipublicae, ipsum suas rationes excutere, non excutiendas dare aliis. Neque constructio habet difficultatem. Quidni enim diceret Dion, *Excutite mihi rationem meam?* *Quidam libri *Cocceiani Dionis*, quod dubitationem non haberet, sed obscuriusculum sit propter alteros genitivos *totius operis effecti.* G.

ſuas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epiſtolae iunxi.

LXXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Nicenſibus, qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum a divo Auguſto adfirmant, debebis vacare, contractis omnibus perſonis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, et Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, aeſtimatis etiam iis, quae contra dicuntur, quod optimum credideritis, ſtatuatis.

LXXXIX.

Traiano natalem diem gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Opto, Domine, et hunc natalem, et plurimos alios, quam feliciſſimos agas: aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam, incolumis et fortis, aliis ſuper alia operibus augeas.

XC.

TRAIANVS PLINIO S.

Agnoſco vota tua, mi Secunde cariſſime, quibus precaris, ut plurimos et feliciſſimos natales florente ſtatu reipublicae noſtrae agam.

XCI.

De aqua in Sinopenſem coloniam perducenda conſulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sinopenſes, Domine, aqua deficiuntur; quae videtur et bona et copioſa ab ſextodecimo millia-

LXXXVII *his)* Videtur ſcribendum *iis*. Perpetua horum pronominum confuſio. *S.*

rio posse perduci. Est tamen statim ab capite paullo amplius mille passibus locus suspectus et mollis; quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere et sustinere opus possit.
2 Pecunia, curantibus nobis, contracta non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis et salubritati et amoenitati valde sitientis coloniae indulseris.

XCII.

TRAIANVS PLINIO S.

Ut coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquae ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo et viribus suis ipsa id adsequi potest, quum plurimum ea res et salubritati et voluptati eius collatura sit.

XCIII.

Libellum Amisenorum mittit Traiano.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Amisenorum civitas et libera et foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis utitur. In hac datum mihi publice libellum, ad eranos

XCI, 1 *recipere — opus*) Aquae ductuum, quae quantae molis fuerint opera, totis libris explicatum a Fabretto, et docet cum suo Frontino Polenus. *G.*

XCIII *ad eranos*) Ne de convivantium ex symbolis conventibus, qui et ipsi sunt *erani*, intelligamus, obstat Traiani responsio. Intelligitur ergo illa collatio, qua necessitatibus egentium subveniebatur: cuius rei caussa quaedam etiam collegia fuisse, et statos conventus, leges item et iudicia, (ut habent hodie *die Feuercassen, Wituwencassen*) satis apparet ex his, quae Is. Casaubonus cum ad Athenaeum pluribus locis observavit, tum disputavit copiose ad Theophrasti characterem αὐθαδείας p. m. 280. sqq. ubi neque hunc locum praetermittit. Ceterum hanc tanquam ἑταιρίαν et sodalitatem Romanis suspectam et vetitam fuisse, vel hoc ipso loco discimus. Vid. supra ep. 43, 1. et infra ep. 97, 7. *G.*

pertinentem, his literis ſubieci, ut tu, Domine, diſpiceres, quid et quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Amiſenos, quorum libellum epiſtolae tuae iunxeras, ſi legibus iſtorum, quibus de officio foederis utuntur, conceſſum eſt eranos habere, poſſumus, quo minus habeant, non impedire, eo facilius, ſi tali collatione, non ad turbas et illicitos coetus, [ſed] ad ſuſtinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quae noſtro iure obſtrictae ſunt, res huiusmodi prohibenda eſt.

XCV.

Suetonio ius trium liberorum a principe petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimum virum, et mores eius ſequutus et ſtudia, iampridem, Domine, in contubernium adſumſi, tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inſpexi. Huic ius trium liberorum neceſſarium faciunt duae cauſſae. Nam et iudicia amicorum promeretur, et parum felix matrimonium expertus eſt: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae

XCIV *poſſumus — — non impedire*) i. e. poſſumus, ut habeant, concedere. Traianus ſupra ep. 86. *Potuiſti non haerere.* Moneo, ne quis cum Gierigio locum de mendo ſuſpectum habeat. *S.*

XCV, 2 *ius trium liberorum*) Vid. ad 10, 2. ubi pro ſe petit. it. ad 7, 16, 2. *G.*

iudicia amicorum) Qui heredem illum ſcribunt. Prodeſt autem in primis ius illud in adeundis hereditatibus, v. g. Paull. Rec. Sent. 4, 9. *Latina ingenua, ius Quiritium conſecuta, ſi ter pepererit, ad legitimam filii hereditatem admittitur. G.*

3 malignitas denegavit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. Sed peto a te, cuius in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quam parce haec beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, haeret tibi, quum etiam in senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; et [ut scias] dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione, qua adsuevi, referri in commentarios meos iussi.

XCVII.

De Christianorum rebus accurate perscribit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Solemne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius

3 *Sed peto)* *Sic ex editione Io. de Tridino et Iuntae reposuit Longolius. *Quod peto*, reliqui. *G.*

XCVI *suffecturum mihi)* Cum enim per illam fictionem iuris vis ipsa legum tam necessariarum, quibus incitarentur homines, ut prolem vellent tollere, imminueretur: boni imperatores parcissimi erant merito in eo iure tribuendo. Itaque professus erat Traianus, se ultra certum numerum civium eo beneficio non esse adfecturum. Haec etiam caussa est, cur referri in commentarios suos iubet, si quid cui tribuit. *G.*

[*ut scias*]) Possunt haec verba abesse, et absunt a bonis libris: sed cum in simillima re occurrant deinde ep. 106, non ausim delere. *G.*

XCVII, 1 *Solemne)* Certatim hanc epistolam commentariis iustis illustrarunt viri docti, quos magno numero laudat Fabricius B. L. 2, 22. p. 478. Ceterorum observatis usus, multa de sua penu praeclara addidit ill. Boehmerus in dissertationibus iuris eccles. antiqui ad has epistolas

vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam
instruere? Cognitionibus de Christianis interfui
nunquam: ideo nescio, quid et quatenus aut pu-
niri soleat, aut quaeri. Nec mediocriter haesita- 2
vi, sitne aliquod discrimen aetatum, an quamlibet
teneri nihil a robustioribus differant; deturne poe-
nitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus
fuit, desisse non prosit; nomen ipsum, etiamsi
flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini,
puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam
Christiani deferebantur, hunc sum sequutus mo-
dum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: 3
confitentes iterum ac tertio interrogavi, suppli-
cium minatus: perseverantes duci iussi. Neque
enim dubitabam, qualecunque esset, quod fate-
rentur, pervicaciam certe, et inflexibilem obsti-
nationem debere puniri. Fuerunt alii similis 4
amentiae: quos, quia cives Romani erant, adno-
tavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu,
ut fieri solet, diffundente se crimine, plures spe-
cies inciderunt. Propositus est libellus sine aucto- 5
re, multorum nomina continens, qui negarent se

Lips. 1711. 8. editas. Nos instituto nostro hic egrediendi caussam habemus nullam. Illud modo monemus, laudari hanc epistolam, et hoc rescriptum Traiani, iam a Tertulliano apolog. c. 2. his verbis, *Plinius Secundus cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit Traianum tunc Imperatorem* (sic leg. vid. pro *tunc Trai. Imp.*) *allegans praeter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo ut Deo, et ad confoederandam disciplinam; homicidium, fraudem, perfidiam, et cetera scelera prohibentes* (forte leg. *prohibentem*, nempe *disciplinam*). *Tunc Traianus rescripsit, hoc genus conquirendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere.* cf. le Moyne ad V. S. p. 142. sqq. Euseb. Chron. p. 209. Scal. it. Heum. de persec. Christianor. Pliniana in dissertt. Syllog. p. 1. G.

3 *supplicium minatus*) ut ap. Prud. tum alias, tum in Eulal. Perist. 3, 114. sqq. G.

pervicaciam) Longol. *pertinaciam*. Certe pertinacia semper vitiosa, si audias Non. 5, 40. G.

4 *quia cives Romani erant*) In quos animadverti non temere in provincia posset. vid. ad 10, 82, 3. G.

esse Christianos, aut fuisse, quum, praeeunte me, deos appellarent, et imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, thure ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos
6 putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, et mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse; quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes et imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt: ii et Christo
7 maledixerunt. Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpae suae, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem: seque

5 *quum, praeeunte me* etc.) Interpunctionem huius loci, quae I. A. Ernestio placuit, si mecum amplecteris, dele post *ergo*, quod in multis libris deest, videturque demum in textum immigrasse, cum vulgaris interpungendi ratio probari coepta esset. *S.*

imagini tuae) Igitur in provincia eum honorem Imperatori habuit Plinius, quem non admissum Romae ab eo praedicat Paneg. 52, 5. *Non apud genium tuum bonitati tuae gratias agi, sed apud numen Iovis optimi maximi pateris.* Vid. Minuc. Felix 29, 6. et ibi viri docti. *G.*

Ergo dimittendos) Minuc. Fel. 28, 5. *Si quis infirmior, malo pressus et victus, Christianum se negasset, favebamus ei*, (loquitur de statu suo ante susceptam religionem Christianam) *quasi eierato nomine, iam omnia facta sua illa negatione purgasset. G.*

6 *fuisse*) Voss. *Alii fuisse* aut *Vel fuisse. G.*

etiam — quoque) Vid. Cortius ad 5, 6, 21. *S.*

7 *stato die)* Sabbathi eo tempore in Bithynia, quod probabile facit Boehmerus Diss. 1. *G.*

carmenque) Non omnino metro adstrictum, sed formulam conceptorum verborum etc. vid. Misc. Lips. 5, 3, 7. Hymnophilus aliquis hanc sententiam, quae et Moshemii est, refellere conatur: et movit fere Moshemium, de rebus Christianorum ante Constantinum p. 148. sqq. ubi ceteroquin mea laudat. *G.*

Christo, quasi Deo) Si vim habere debeat hoc argumentum pro fide Ante-Nicaena contra Arianos; ponendum est, Christianos ipsos Deum vocasse Christum, non adiecisse hoc *quasi Deo* Plinium. *Dei* enim appellatio multo, quod constat, apud gentiles patet latius, et longe humilioris fastigii naturas comprehendit. *G.*

dicere secum invicem) dicere una, idque ἀμοιβαίως. Offenderunt haec, nescio qua ex caussa, Gierigium. *S.*

ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed
ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent,
ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abne-
garent: quibus peractis morem ſibi diſcedendi
fuiſſe, rurſusque coëundi ad capiendum cibum,
promiſcuum tamen, et innoxium: quod ipſum
facere deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum
mandata tua hetaerias eſſe vetueram. Quo magis 8
neceſſarium credidi, ex duabus ancillis, quae mi-
niſtrae dicebantur, quid eſſet veri, et per tor-
menta quaerere. Sed nihil aliud inveni, quam
ſuperſtitionem pravam et immoditam, ideoque,

ſacramento) Cum mature *ſacramenti* voce uterentur de ritibus ſuis et dogmatis Chriſtiani, quae diligenter occultarent; ea porro vox, in quantum ad militare ius iurandum refertur, ad coniurationem trahi ab ignaris poſſet; cum porro de ſanguine Chriſti Dei et hominis inter ſacramenta adhibito aliquid tamen emanaret: mirum non eſt profecto, illis in mentem veniſſe aliquem Catilinam, de quo Salluſtius c. 22. *Cum ad ius iurandum populares ſceleris ſui adigeret, humani corporis ſanguinem, vino permixtum, in pateris circumtuliſſe; inde cum poſt exſecrationem omnes deguſtaviſſent, ſicuti in ſolemnibus ſacris fieri conſuevit* etc. mirum non eſt, in Thyeſtearum illos epularum ſuſpicionem vocatos eſſe. His ſuſpicionibus opponitur deinde *cibus promiſcuus et innoxius*, quem merito ad *Agapas* Chriſtianorum viri docti referunt. *Coena noſtra*, inquit Tertull. apol. c. 39. *de nomine rationem ſui oſtendit: id vocatur, quod dilectio penes Graecos eſt* etc. Vid. quos hic laudat doctiſſimus Havercampus. Ceterum de vocibus *ſacramenti* et *coniurandi* vid. Liv. 22, 38. *Nam ad eam diem nihil praeter ſacramentum fuerat; at ubi ad decuriatum aut centuriatum conveniſſent, ſua voluntate ipſi inter ſe equites decuriati, centuriati pedites coniurabant, ſeſe fugae atque formidinis ergo non abituros etc. Id ex voluntario inter ipſos foedere a tribunis ad legitimam iuris iurandi adactionem translatum.* G.

promiſcuum tamen, et innoxium) Interpretor cum Gierigio *cibum promiſcuum*, non peculiarem aliquem, ſed communem hominibus, panem, olera, carnes animalium: *innoxium*, probro carentem. Aliter, ſed vix recte, opinor, Leſſingius *in Sämmtlichen Schriften* T. XVII. pag. 259. S.

hetaerias) Vid. ſupra ad 10, 43. et ex ICtorum libris Bynkersh. Obſervatt. 1, 16. et de religione peregrina diſſ. 2. p. 255. ſqq. Bacchanalia ſua recordabantur Romani. His ſimile quiddam metuebant. G.

8 *ancillis*) Heum. Syll. Diſſ. T. I. p. 133. mutat in *aniculis*. Sed *ancillas* tormenta arguunt. G.

miniſtrae) Diaconiſſae veteris eccleſiae. Cum alioqui non liceret ſervos interrogare in caput domini; haec lex in hac quidem cauſſa non valuit. G.

dilata cognitione, ad conſulendum te decurri. 9 Viſa eſt enim mihi res digna conſultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque ſexus etiam, vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque enim civitates tantum, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt: quae videtur ſiſti et corrigi poſſe. 10 Certe ſatis conſtat, prope iam deſolata templa coepiſſe celebrari, et ſacra ſolemnia diu intermiſſa repeti, paſſimque venire victimas, quarum adhuc rariſſimus emtor inveniebatur. Ex quo facile eſt opinari, quae turba hominum emendari poſſit, ſi fiat poenitentiae locus.

XCVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Actum, quem debuiſti, mi Secunde, in excutiendis cauſſis eorum, qui Chriſtiani ad te delati fuerant, ſequutus es. Neque enim in univerſum aliquid, quod quaſi certam formam habeat, con- 2 *ſtitui poteſt. Conquirendi non ſunt: ſi deferantur et arguantur, puniendi ſunt: ita tamen, ut, qui negaverit ſe Chriſtianum eſſe, idque re ipſa manifeſtum fecerit, id eſt, ſupplicando diis noſtris, quamvis ſuſpectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propoſiti libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam et peſſimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt.*

XCVIII, 2 *Conquirendi*) Nempe hoc dat innocentiae, ne ſua ſponte in illos, ut in latrones, fures, ſacrilegos, quaeratur; neque indicare cogantur conſcios: hoc ſtatuit in pertinaciam, quam imputat iis, et legum contemtum, ut accuſati, et confeſſi, damnentur. Quanto haec moderatiora illo ſacrae Inquiſitionis iudicio! *G.*

XCIX.

Quaerit de contegenda Amaſtrianorum peſtifera aqua.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Amaſtrianorum civitas, Domine, et elegans et ornata, habet inter praecipua opera pulcherrimam, eandemque longiſſimam, plateam: cuius a latere per ſpatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foediſſima: quae ſicut turpis et immundiſſima adſpectu, ita peſtilens eſt odore teterrimo. Quibus ex cauſſis, non minus 2 ſalubritatis quam decoris intereſt, eam contegi: quod fiet, ſi permiſeris, curantibus nobis, ne deſit quoque pecunia operi tam magno, quam neceſſario.

C.

TRAIANVS PLINIO S.

Rationis eſt, mi Secunde cariſſime, contegi aquam iſtam, quae per civitatem Amaſtrianorum fluit, ſi intecta ſalubritati obeſt. Pecunia ne huic operi deſit, curaturum te ſecundum diligentiam tuam, certum habeo.

CI.

Vota pro ſalute Traiani et ſoluta et nova nuncupata eſſe nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique perſolvimus, novaque rurſus, curante commilitonum et provincialium pietate, ſuſcepimus: precati deos, ut te remque publicam florentem et incolumem ea benignitate ſervarent, quam

CI *Vota — nuncupata*) Forte natali imperii, ut ſupra ep. 60. it. 103. et 104. G.
curante — pietate) *Melius extra comparationem eſt, quod Cellarius ſuſpicabatur, *certante*, ut 10, 60. *certarunt pietate*. G.

ſuper magnas plurimasque virtutes, praecipue ſanctitate conſequi, deorum honore meruiſti.

CII.

TRAIANVS PLINIO S.

Solviſſe vota diis immortalibus, te praeeunte, pro mea incolumitate, commilitones cum provincialibus laetiſſimo conſenſu, in futurumque nuncupaſſe, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CIII.

Diem imperii ſuscepti anniverſario ritu celebratum eſſe annuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani feliciſſima ſucceſſione tranſlata eſt, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, et vota publica et gaudia.

CIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Diem imperii mei debita laetitia et religione a commilitonibus et provincialibus, praeeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde cariſſime, cognovi literis tuis.

CV.

Ius Quiritium pro tribus libertis petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Valerius, Domine, Paullinus, excepto uno, ius

deorum honore) *Videtur excidiſſe ante *deorum* coniunctio *et*. De hac pietate Traiani erga deos Paneg. c. 52. *G.*

CIII *Diem, in quem)* *Valde obſcure locutus eſt Plinius, ſi ita locutus eſt. Gronovius ſuſpicatur, *Diem, quo in te. G.*

Latinorum ſuorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim ius Quiritium des. Vereor enim, ne ſit inmodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modeſtius uti, quanto pleniorem experior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Aeſtiaeus, C. Valerius Dionyſius, C. Valerius Aper.

CVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quum honeſtiſſime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paullino depoſiti ſunt, conſultum velis mature per me; iis interim, quibus nunc petiſti, ut ſcias dediſſe me ius Quiritium, referri in commentarios meos iuſſi, idem facturus in ceteris, pro quibus petieris.

CVII.

Centurionis, filiae civitatem petentis, libellum mittit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis ſextae equeſtris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro ſtatu filiae ſuae implorat, durum putavi negare, quum ſcirem, quantam ſoleres militum precibus patientiam humanitatemque praeſtare.

CV *Latinorum ſuorum*) Libertorum, qui ius Latii modo conſecuti fuerant, a quo gradus adhuc ſupereſt ad ipſum plenum ius civitatis Quiritium. Vid. ad 10, 4, 2. *G.*

C. Valerius) Obſerva obiter, Libertos omnes habere nomen Domini, adiunctumque cognominis inſtar nomen ſervitutis. *G.*

CVI *mature*) *Matura* ex libris antiquis Longolius, ut ſit vox hortantis Imperatoris, quo *maturet* Plinius, h. e. feſtinet proſpicere libertis. Ceterum vid. ep. 96. *G.*

CVII *cohortis — equeſtris*) Novum hoc. Olim *cohortes* modo peditum: equitum *turmae*. *G.*

Vid. I. A. Erneſt. ad h. l. *S.*

pro ſtatu filiae) Quam ex reſponſione Traiani, civitatem ei dantis, intelligimus ante ſuſceptam, quam pater civis fieret, vel ex non-cive etc. *G.*

CVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis sextae equestris, quem mihi misisti, legi: cuius precibus motus dedi filiae eius civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX.

De protopraxia civitatium consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quid habere iuris velis et Bithynas et Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve caussis debeantur, rogo, Domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque pro consulibus concessam eis proto-
2 praxian, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid et sanciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quae sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen et infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX.

TRAIANVS PLINIO S.

Quo iure uti debeant Bithynae vel Ponticae civitates in iis pecuniis, quae ex quaque caussa reipublicae debebuntur, ex lege cuiusque animadvertendum est. Nam sive habent privilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est; sive non habent, in iniuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CIX *protopraxian)* Ius primae exactionis, quod satis explicat responsio Traiani. G.

CXI.

De Amisenis, pecuniam Pisoni olim donatam repetentibus, Traianum consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ecdicus, Domine, Amisenorum civitatis petebat apud me ab Iulio Pisone denariorum circiter XL millia, donata ei publice ante XX annos et bule et ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus eiusmodi donationes vetantur. Piso contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque, ne id, quod pro multis et olim accepisset, cum eversione reliquae dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex caussis integram cognitionem differendam existimavi, ut te, Domine, consulerem, quid sequendum putares.

CXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex hac caussa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quam pecuniae publicae consultum volo.

CXI, 1 *Ecdicus)* *Defensores civitatum* tales vocantur in iure. Est titulus Codicis 1, 55. et C. Theod 1, 10. de defensoribus civitatum. De iisdem Iustiniani novella 15. ubi Gr. περὶ τῶν ἐκδίκων. De ipsorum officio vel ex hoc ipso loco apparet. G. *bule et ecclesia)* Romae esset *Senatus Populusque*. G. *nitebaturque)* Libri antiqui *utebatur*, eadem sententia. G.

CXIII.

An in senatum lecti pro introitu aliquid inferre debeant, quaerit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni et Pontici utuntur, eos, qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adiicere permisit, et singula millia denariorum et bina intulerunt.
2 Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam, qui a censoribus legerentur, dumtaxat in paucissimis civitatibus, aliud
3 aliis, iussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cuius factis dictisque debetur aeternitas.

CXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithyniae decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum ad me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque civitatis legem, puto, scilicet adversus

CXIII, 1 *Lex Pompeia*) Vid. 10, 83. et 115. De ipsa hac quaestione aliquid supra 10, 48, 5. *G.*

2 *aliud aliis*) Intellige, *in civitatibus*, ratione habita facultatum nempe. *G.*

3 *leguntur*) Scripsitne *legentur?* *S.*

CXIV *Id ergo quod* etc.) Durius videtur I. A. Ernestio: mihi non item. *Id quod* saepissime ita dicitur, ut *id* abundet. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 17, 6. *S.*

scilicet adversus eos) Locus obscurus, si quis alius Plinii, quem ita interea interpretandum putabam, dum quis meliorem vel lectionem proferat, vel interpretationem. Sequendam legem putat Imperator non universim, sed *adversus eos, qui inviti fiunt decuriones*, et tamen excusari non possunt: qui enim petunt honorem, illi pro se infe-

eos, qui inviti fiunt decuriones. Existimo id acturos, ut erogatio ceteris praeferatur.

CXV.

Decuriones alienae civitatis an eiici senatu possint, quaerit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Lege, Domine, Pompeia permissum Bithynicis
civitatibus adscribere sibi, quos vellent cives,
dum civitatis non sint alienae, sed suarum quis-
que civitatium, quae sunt in Bithynia. Eadem lege
sancitur, quibus de caussis senatu a censoribus
eiiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur.
Inde me quidam ex censoribus consulendum pu- 2
taverunt, an eiicere deberent eum, qui esset al-
terius civitatis. Ego, quia lex, sicut adscribi 3
civem alienum vetabat, ita eiici e senatu ob hanc
caussam non iubebat: praeterea quia ab aliquibus
adfirmabatur mihi, in omni civitate plurimos esse
buleutas ex aliis civitatibus, futurumque, ut multi
homines multaeque civitates concuterentur ea
parte legis, quae iampridem consensu quodam
exolevisset; necessarium existimavi consulere te,
quid servandum putares. Capita legis his literis
subieci.

rent, ut lege non opus sit. Subiungit, *existimo id acturos* censores, qui ius legendorum decurionum s. buleutarum habent, *ut erogatio*, h. e. is, qui erogare aliquid in honorarium pro introitu potest et vult, *ceteris*, invitis, *praeferatur*, nec adeo saepe opus sit coactione. *G.*

Suspicor legendum: *Ceteros existimo id acturos, ut erogatio praeferatur. S.*

CXV, 1 *Lege — Pompeia)* Vid. 16, 83. et 115. *G.*

vellent) Corrigendum *velint.* Monuit etiam I. A. Ernestius. *S.*

senatu a censoribus) *Vulg. *e senatu a censoribus.* Veteres editiones, quas sequitur Longolius, *senatu censoribus.* Utramque praepositionem abesse in tali constructione posse, dubium non est. Sed eadem in formula ita parcum fuisse Traiani quaestorem, vel scribam, non putabam. Itaque bonis libris ἕτερον μὲν ἔδωκα ἑκὼν, ἕτερον δ' ἀνένευσα. Vid. 1, 7, 1. *G.*

CXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito haesisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum civitatium, eiusdem tamen provinciae, cives. Nam et legis auctoritas, et longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum eius placuit, ut ex praeterito nihil novaremus, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatium cives, in futurum autem lex Pompeia observaretur: cuius vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII.

Veretur, ne ex invitatione ad solemne officium factiones oriantur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, et quatenus, putes, rogo scribas.
2 Ipse enim, sicut arbitror, [non imprudenter,] praesertim ex solenni-

CXVII, 1 *virilem togam*) De quo officio 1, 9, 2. De virili toga pariter ac nuptiis Apuleius apol. p. 416. Scipionis Gent. *Quippe ita placuerat, in suburbana villa potius ut coniungeremur, ne cives denuo ad sportulas convolarent: cum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populum expunxisset ea die, qua Pontianus* (filius Pudentillae, privignus Apuleii maior natu) *uxorem duxit, et hic puerulus* (contemtim sic appellat filium Pudentillae, suum autem privignum minorem) *toga est involutus*. Plura ad h. l. Scipio Gentilis. G.

2 [*non imprudenter,*] Haec verba cum nullo idoneo auctore in recentiores editiones adsumta sint, (forte ex coniectura alicuius, qui fulcire sententiam, per importunum illud *iussi* laborantem, vellet) merito uncis coërcita sunt. Forte etiam *arbitror* huc redigendum sit: [*arbitror non im-*

bus caussis concedendum [iussi] invitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, et in speciem dianomes incidere videantur.

CXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem dianomes incidat invitatio, quae et in numero modum excedit, et quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad solemnes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciae moribus ipse moderareris, et ea constituas, quae ad perpetuam eius provinciae quietem essent profutura.

prudenter]. Sed illo *iussi* quid faciamus? Profecto non cohaerent, *Sicut arbitror concedendum iussi; ita vereor*. Nempe aut legendum cum Scheffero, *concedendum ius invitationis;* aut ex Iuntina *concedendum ipsis* (nempe *qui virilem togam sumunt*, et reliquis) *invitationes;* aut inveniendum ex ingenio, eruendumve ex libris, aliquid melius. *G.*

Verissime Schefferus, parum felix ceteroqui criticus, *concedendum ius invitationis. Iussi* natum ex repetitione duarum literarum sese excipientium. Tam uber tamque cognitus hic fons errorum, ut mirer, aliam Gierigio rationem placere potuisse. *S.*

dianomes) Διανομῆς, *divisionis* pecuniarum vel cuiuscunque rei, quae ad *ambitus* crimen Romae pertinet. Docent hoc veteres glossae, ubi διανομὴ χρυσίου, itemque διανομὴ ἀργύρου, redditur *sportula*, qua voce in responsione Traianus utitur, διανομὴ κρέως *visceratio*. Hinc *divisoris* sordidum, si non infame nomen Romae, v. g. Cic. prooem. act. in Verr. c. 8. Pro licita per testamentum largitione ponuntur *divisiones* l. 23. π. de annuis leg. *Divisio civium et epulum* eadem ratione iunguntur l. 123. de Legatis 1. *Manemus ergo in Casauboni emendatione, qui pro *diamones* ita restituit. *Diamoeries*, quod libri antiqui hic habent, qui tamen in responsione Traiani *diamones* agnoscunt, ex διαμοιρίας corruptum, quod eundem sensum habere potest: sed nescio, an habeat auctorem alium. *G.*

CXVIII *moderareris — constituas — essent)* Scribendum, aut *modereris* et *sint*, aut *constitueres*. *S.*

CXIX.

Doceri desiderat, a quo die incipiant iselastica praemia victoribus dari.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Athletae, Domine, ea, quae pro iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam invecti, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contra [scribo] iselastici nomine [itaque eorum] vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo *εἰσ-*
2 *ήλασαν*, intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus factus est, quamvis vicerint ante, quam fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quae esse iselastica, postquam vicerunt, desierunt,

CXIX, 1 *pro iselasticis)* Quorum victoribus licet *εἰσελαύνειν*, solemni pompa in urbem invehi. Locus classicus Vitruv. 9. pr. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea, vicissent, Graecorum maiores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes; sed etiam quum revertuntur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica, perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* Haec sufficiunt intelligendis his epistolis. Plura desiderantem iuvabunt Turneb. 1, 19. et 27, 5. et in primis Petr. Faber Agonist. 2, 10. et 17. pluresque hic laudati Longolio. *G.*

scribo iselastici) *Locus corruptus, si quid video, cuius sententiam non obscuram arbitror; quibus verbis conceptus fuerit, non dixerim. Verbum *scribo* non esse sanum, confirmare prope ausim. Sententia autem haec est: Ne sentiam cum athletis, ipso nomine *iselastici* moveor, quod facit, ut dubitem, *an sit potius* etc. Si verba, quae ideo inclusimus, interim praetermittas, sententia, quam dixi, exorietur. Et video iam sic in mentem venisse Grutero, *Ego contra iselasticorum nomine vehementer addubitem.* Non dissimulo, ipsam etiam formulam, *vehementer addubitem*, mihi initio suspectam fuisse; cum *addubitare* bona aetate significet *aliquantum dubitare;* sed video, sic etiam positum 2, 19, 1. Itaque patior illud locum suum tenere; neque tamen imitari audeam. *G.*

2 *obsonia)* Non praefracte negaverim Graeca notione *ὀψώνια* hic forte sumi, pro stipendio: sed notandum tamen, *annonam* et *cibos* etiam illis publice datos, quod docuit Faber Agonist. 2, 17. *G.*

iselasticus factus est) Cui tu tribuisti eosdem honores, immunitates, praemia, quae habent ii, qui olim hoc nomine appellati sunt. *G.*

ita pro iis dari, quae esse coeperunt. Hic quo- 3
que non mediocriter haereo, ne cuiusquam retro habeatur ratio, dandumque, quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX.

TRAIANVS PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse εἰσήλασεν. *Obsonia eorum certaminum, quae iselastica esse placuit mihi, [si] ante iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum, quae postea iselastica lege constitui, quam, quum vincerent, esse desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus, quae ante perceperant, non revocantur.*

CXXI.

Excusat se, quod uxorem diplomate adiuverit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Usque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi

3 *ne cuiusquam)* De ratione, qua *ne*, dubitandi vel interrogandi adeo particula, praeponitur, diximus in Lex. Rei rust. et ad Quintil. 1, 6, 38. *G.*

CXX [*si*] *ante iselastica)* *Importuna videtur conditionalis particula, qua deleta vel cum *quae* permutata, facilis erit sententia. *G.*

Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

tam eorum, quae) *Haec esse corruptissima video, medelam non video. Sententia interim pellucet. Reiicit Imperator rationem athletarum, vel convertit potius, et ostendit, esse ἀντιστρέφοντα. Illi dixerant, aequum esse, ut acciperent praemia eorum certaminum, quibus post victoriam demum suam proposita essent praemia; cum desinant dari quorundam certaminum, quae tum darentur, cum vincerent. At respondet Imperator, si retro valere velint legem, quae decernat praemia nova; etiam retro valere debere eam, quae auferat vetera. Si posterius non placeat, si reddere nolint praemia iam percepta eorum certaminum, pro quibus nihil amplius datur; etiam non postulare debere praemia, quae tum, cum vincerent, nondum fuerant constituta. Lacunam igitur hic esse sentio, quibus proprie verbis sit explenda, hariolari nolo. *G.*

CXXI, 1 *diplomata)* Vid. supra ep. 14. *G.*

tuam, misi: quam perpetuam servationem meam
2 quaedam necessitas rupit. Uxori enim meae, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, quum talis officii gratia in celeritate consisteret, sciremque, te rationem itineris probaturum, cuius caussa erat pietas. Haec scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulassem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiae tuae, quod fiducia eius, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consuluissem, sero fecissem.

CXXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si exspectasses, donec me consuleres, an iter uxoris tuae diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, quum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

2 *debere sciebam*) *Sciebam omittit prima editio, legitque pro *unum*, *uno*: nullo sensu idoneo. Sed erit sensus Plinio dignus, si ita legas, *Si dissimulassem, inter alia beneficia hoc quoque me debere indulgentiae tuae, quod fiducia eius* etc. Id ipsum est beneficium Caesaris, quod Plinius audet, fiducia illius indulgentiae, inconsulto illo uti ipsius beneficio. *G.*

CXXII *profuisse*) Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

C. PLINII CAECILII

SECVNDI

PANEGYRICVS

C. PLINII SECVNDI

PANEGYRICVS

Bene ac sapienter, Patres Conscripti, maiores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicarentur. Qui 2
mos cui potius, quam consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, auctoritate reipublicae, ad agendas Optimo Principi gratias excitamur? Quod 3
enim praestabilius est, aut pulchrius munus deo-

Panegyricus) Nescio an hoc nomen ipse actioni suae ac libro posuerit Plinius. Certe non colligas ex Ep. 3, 18. quae epistola praefationis instar ad hunc librum est, et ante eum legenda. *G.*

I, 1 *nihil rite, nihilque providenter)* Praestat membranarum lectio, a Longolio ad Plin. ep. p. 754. laudata: *nihil rite, nihil providenter. S.*

2 *imperio — auctoritate)* Discedit a veteribus formulis, in quibus non temere *imperare* dicitur *Senatus: sed placet Senatui, Senatus sit auctor* etc. Vid. Brisson. de form. tum alias, tum praesertim 2, 109. p. 201. Conf. infra 78, 1. Nimirum partim blanditur Senatui, partim, quod toto hoc libello agit, auctoritatem huius Ordinis it amplificatum: ut mirari subeat interdum aequitatem animi in Traiano maiorem fere, quam temere a principe exspectes, qui vel probaverit ista, vel tulerit, vel contemserit. *G.*

ad agendas — gratias) Habemus eius rei exemplum etiam Ep. 2, 1, 5. Iam observatum aliis, non huc trahendum esse Dionem L. 60. p. 672. D. ubi vetuit lege Claudius, *τοὺς αἱρετοὺς (ἄρχοντας) μηδεμίαν οἱ χάριν ἐν τῷ συνεδρίῳ γινώσκειν.* Est enim ibi de provincialibus magistratibus sermo. *G.*

rum, quam caſtus et ſanctus, et diis ſimillimus
4 princeps? Ac ſi adhuc dubium fuiſſet, forte ca-
ſuque rectores terris, an aliquo numine darentur:
Principem tamen noſtrum liqueret divinitus con-
5 ſtitutum. Non enim occulta poteſtate fatorum,
ſed ab Iove ipſo coram ac palam repertus eſt,
electus quippe inter aras et altaria, eodemque
loci, quem deus ille tam manifeſtus ac praeſens,
6 quam caelum ac ſidera inſedit. Quo magis aptum
piumque eſt, te, Iupiter optime maxime, antea
conditorem, nunc conſervatorem imperii noſtri,
precari, ut mihi digna conſule, digna ſenatu, di-
gna principe contingat oratio: utque omnibus,
quae dicentur a me, libertas, fides, veritas con-

5 *diis ſimillimus*) Stoicae virtutis apex, deo ſimilem eſſe. Ita ſtatim ex eadem philoſophia caſum excludit, commendat providentiam. *G.*

Non opus erat in his ad Stoicam philoſophiam confugere. Exaggerabant laudem virtutum, qui *diis ſimilem* aliquem dicebant, ut apud Vellei. 2, 130. 5. *Livia per omnia diis quam hominibus ſimilior. E.*

5 *repertus eſt, electus*) *Reperire*, ut *invenire*, non ſemper ad caſum, ſed interdum ad quaerendi effectum pertinere, notum eſt. Noſtri in tali re, *ausfündig machen*. *Vulgo legitur, *repertus, electus eſt quippe*, quod inconcinnitatis aliquid habere, aures ſentiunt. Retinuit tamen Arntzenius. Liber Schwarzii cum *eſt* omittat, ſuſpicandi occaſionem viro clariſſimo dedit, legendum, ut dedimus. Poſſis etiam propius ad codicis fidem legere, *repertus eſt*, *lectus*. Verbum *eſt* prima ſua litera ſcriptum, evanido, qui imponi ſolet, apice, adhaeſit ad ſequens vocabulum tanto facilius, cum *electus* optime huc conveniat, et ſit uſitatius. *G.*

inter aras et altaria) In Callio. Ponamus, quia ad illuſtrandum non hunc tantum locum, ſed bonam partem panegyrici pertinent, verba Dionis L. 68. e Xiphilino p. 770. E. Ὁ Νερούας διὰ τὸ γῆρας καταφρονούμενος ἀνέβη τε ἐς τὸ Καπιτώλιον καὶ ἔφη γεγωνήσας· (magno clamore) Ἀγαθῇ τύχῃ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, Μάρκον Οὔλπιον Νερούαν Τραϊανὸν ποιοῦμαι. (i. e. εἰσποιοῦμαι, adopto) Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ συνεδρίῳ Καίσαρά τε αὐτὸν ἀπέδειξε κ. τ. λ. *G.*

6 *conſervatorem*) *Iovis Conſervatoris* titulus exſtat nummis Domitiani et Diocletiani. Illuſtravit etiam Iuſtus Ryequius de Capitolio c. 20. p. 204. Add. Reineſ. 1, 254. et 2, 77. Plures ſunt apud Gruterum. *G.*

fides) Intelligit, puto, *fidem*, qua Caeſari et reip. obſtrictus ſit, quaeque *libertati* et *veritati* quaſi innexa eſt: nam de altera fide, quam ſibi haberi optat, deinde dicit, cum *ſpeciem adulationis* deprecatur. *G.*

Non opus eſt cum Geſnero haec ita diſtinguere, ut *fides* intelligatur, qua Caeſari et reipublicae obſtrictus ſit. Saepe *fides*

ſtet: tantumque a ſpecie adulationis abſit gratia-
rum actio mea, quantum abeſt a neceſſitate.
II. Equidem non Conſuli modo, ſed omni-
bus civibus enitendum reor, ne quid de Principe
noſtro ita dicant, ut idem illud de alio dici
potuiſſe videatur. Quare abeant ac recedant vo- 2
ces illae, quas metus exprimebat: nihil, quale
ante, dicamus; nihil enim, quale antea, pati-
mur: nec eadem de principe palam, quae prius,
praedicemus; neque enim eadem ſecreto loqui-
mur, quae prius. Diſcernatur orationibus noſtris 3
diverſitas temporum, et ex ipſo genere gratiarum
agendarum intelligatur, cui, quando ſint actae.
Nusquam ut deo, nusquam ut numini blandia-
mur: non enim de tyranno, ſed de cive; non
de domino, ſed de parente loquimur. Unum 4
ille ſe ex nobis, et hoc magis excellit* atque emi-
net, quod unum ex nobis putat; nec minus ho-
minem ſe, quam hominibus praeeſſe meminit.
Intelligamus ergo bona noſtra, dignosque nos illis 5

et *veritas* ut effectus et cauſſa iunguntur. Niſi melius ſit *fidem* pro ſimplicitate atque integritate accipere, e qua veritas conſequitur. Precatur Plinius, ut ſibi contingat, libere et ex animi ſententia et vere dicere. *E.*

a neceſſitate) quod, etiamſi gratiarum actio intermiſſa fuiſſet, tamen ei a Traiano nihil fuiſſet timendum. Ergo etiam in hoc ab aequitate et clementia Traianum laudat. *E.*

Sic et Gierigius. Sed falluntur viri doctiſſimi. *A neceſſitate*, ſubaudi *adulationis*. *S.*

II, 1 *Equidem — — videatur*) I. A. Erneſtii criſin de hoc loco, qui mihi ſaniſſimus videtur, vehementer miror. *S.*

2 *loquimur, quae prius*) Paullo concinniorem ſententiam e libris MS. et editis Gierigius reddidit: *neque enim eadem ſecreto, quae prius, loquimur. E.*

Al. *neque enim eadem, quae prius, ſecreto loquimur.* quod magis etiam placet. *S.*

5 *dignosque nos illis*) *Si facilem et ſui ſimilem hic quoque Plinium eſſe volumus, ſic, ut Lipſio ſuadente dedimus, legendum puto. Sive enim ita intelligas, *probemus nos dignos uſu Traiani*, (quod defendit Schwarzius) duriuſculum eſt; ſive, *probemus nos dignos illius*, nempe Traiani, Graeciſmus eſt, poëtis dignior, de quo Drakenb. ad Sil. 11, 381. et 12, 81. *Illis* placuiſſe etiam Perizonio, docet Arntzenius, qui ex ILLIVSV h. e. *illi uſu* ortam putat lectionem *illius uſu*. Putat itaque *dignos* cum dativo conſtrui. *G.* Add. Geſneri ad I. A. Erneſtium epiſtola.

usu probemus, atque identidem cogitemus, quam sit indignum, si maius principibus praestemus obsequium, qui servitute civium, quam qui libertate
6 laetantur. Et populus quidem Romanus dilectum Principum servat, quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat; quibusque aliquando clamoribus gestum alterius et vocem, huius pietatem, abstinentiam, man-
7 suetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem Principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor et gaudium tulit, celebrare universi solemus? Iam quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen? quod peculiare huius et proprium
8 arrogantia priorum principum fecit. Enim vero quam commune, quam ex aequo, quod FELICES NOS, FELICEM ILLUM praedicamus? alternisque votis, HAEC FACIAT, HAEC AUDIAT, quasi non dictu-

6 *formosum)* Domitianum *pulchrum et decentem* vocat, et plura ea de re commemorat Sueton. c. 18. Pulchritudinis caussa etiam Apollinis nomen et insignia ipse et Nero affectabant, qui *formosus* est: ad Neronem etiam pertinet *gestus et vox* laudata, cuius insaniae plura specimina dat Suetonius a cap. inde 20. *G.*

7 *OPTIMI cognomen)* Quod sexcenti nummi et inscriptiones servant. Vid. 88, 6. *G.*

8 *commune) Commune* est, h. e. principem *communem*, *civilem* et *humanum* indicat etc. Serv. ad Aen. 8, 275. *Alii* communem deum *(dictum volunt) humanum, beneficum,* φιλάνθρωπον, *unde et* communes homines *dicimus*. *G.*

Simplicius tamen est et aptius, illa *quam commune, quam ex aequo*, ita iungere, ut communis et aequalis praedicantium vox intelligatur. Mox eodem sensu *alterna vota* dicit. *E.*

Mihi vero *commune* et *ex aequo* idem fere videtur, quod Plinius antea *civile* dixit. Civilitatis quidem Traiani signum erat, quod Romani non solum Imperatorem, sed se quoque felices praedicarent. *S.*

haec faciat) Haec opera, digna optimo principe, semper *faciat* Traianus! *haec* nomina, hos titulos, has laudes, semper *audiat! G.*

Rectius, puto, Gierigius haec ita supplevit: mox dicimus, *haec*, quibus adhuc indigemus, *faciat!* mox, *haec*, quae ipsi ex animo apprecamur, *audiat!* Nisi forte ultima haec melius sic suppleantur: *haec*, quae reprehendimus, vel conquerimur, *audiat!* Certi enim sumus, eum ne reprehensionibus quidem nostris aut querimoniis irasci, sed indulgentissime eas audire, et iis, si fieri possit, mederi. *E.*

Ego Gesneri rationem, in qua nihil duri video, sequar. Appa-

ri, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim sentitque, sibi, non principi, dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in
illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli
quoque meditatique teneamus; sciamusque, nullum
esse neque sincerius, neque acceptius genus
gratiarum, quam quod illas acclamationes aemuletur,
quae fingendi non habent tempus. Quan- 2
tum ad me pertinet, laborabo, ut orationem
meam ad modestiam Principis moderationemque
submittam, nec minus considerabo, quid aures
eius pati possint, quam quid virtutibus debeatur.
Magna et inusitata Principis gloria, cui gratias 3
acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis
parcum, quam ne nimium putet. Haec me cu- 4
ra, haec difficultas sola circumstat: nam merenti
gratias agere, facile est, Patres Conscripti. Non
enim periculum est, ne, quum loquar de humanitate,
exprobrari sibi superbiam credat; quum
de frugalitate, luxuriam; quum de clementia, crudelitatem;
quum de liberalitate, avaritiam; quum
de benignitate, livorem; quum de continentia,
libidinem; quum de labore, inertiam; quum de
fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vere- 5
or, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut
parum dixero. Animadverto enim, etiam deos
ipsos, non tam accuratis adorantium precibus,

ret enim, Plinium loqui de iis, quae Traianus olim sit auditurus, si civium exspectationi satisfecerit. *S.*

suffunditur) De pudore proprie dicitur: non item de lacrymis. Sic autem saepissime utriusque linguae scriptores unum pluribus nominibus verbum iungunt, cuius significatio non omnibus illis nominibus ad amussim congruit. *S.*

III, 1 *quae fingendi — tempus)* quae tam celeriter prorumpunt, ut verum pectoris sensum efferant, non fictum ex adulatione. *E.*

3 *Magna et inusitata Principis gloria)* Epiphonema, cuius sensus tam patet, ut satis mirari nequeam, Gierigium hic interpretando labi potuisse. *S.*

5 *accuratis)* cum cura et arte quadam conceptis et concin-

quam innocentia et ſanctitate laetari; gratioremque exiſtimari, qui delubris eorum puram caſtamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.

IV. Sed parendum eſt Senatusconſulto, quo ex utilitate publica placuit, ut Conſulis voce, ſub titulo gratiarum agendarum, boni principes, quae facerent, recognoſcerent; mali, quae facere de-
2 berent. Id nunc eo magis ſolemne ac neceſſarium eſt, quod parens noſter privatas gratiarum actiones cohibet et comprimit: interceſſurus etiam publicis, ſi permitteret ſibi vetare, quod Senatus
3 iuberet. Utrumque, Caeſar Auguſte, moderate, et quod alibi tibi gratias agi non ſinis, et quod hic ſinis. Non enim a te ipſo tibi honor iſte, ſed agentibus habetur. Cedis affectibus noſtris, nec nobis munera tua praedicare, ſed audire tibi neceſſe eſt.

4 Saepe ego mecum, P. C. tacitus agitavi, qualem quantumque eſſe oporteret, cuius ditione

natis. Nempe pietas non verba, ſed ſenſus curat. Itaque mox *meditatum carmen* opponitur. *E.*

meditatum carmen) Formulam verbis conceptis. Collegit in hoc etiam genere plurima Briſſon. de form. 1, 103. ſqq. Huc pertinent Hymni Homerici, odae quaedam Horatii et Catulli. *G.*

IV, 1 *quo — placuit*) Gierigius e libris MS. et editis multis edidit *quod — placuit*, hoc ſenſu: parendum eſt noto illi SCto, quod utilitatis publicae cauſſa (Senatui) placuit ſ. factum eſt, hoc conſilio, ut Conſulis voce etc. *E.*

Praetulit eandem lectionem Geſnerus in epiſtola ad I. A. Erneſtium. *S.*

2 *interceſſurus — vetare)* Tribuniciae poteſtatis verba, commode hic adhibita, cum eam habuerit etiam Imperator. *G.*

3 *ſed agentibus habetur)* Cum permittis tibi gratias agi publice, ea in re non tibi habes honorem, ſed nobis, qui agimus. *Plana ſententia, ſed quam obſcuraverat inculcata temere *ab*, cum legeretur: *Non enim a te ipſo tibi honor iſte, ſed ab agentibus habetur*. Eiecimus itaque praepoſitionem Schwarziani libri auctoritate. Idem vir doctiſſimus malit, *non enim a te ipſi tibi*, non *ipſo*: recte ſane: et erit plenior oppoſitio. *G.*

His equidem acquieſcam. Plura molitur I. A. Erneſtius: dubito, an iure. *S.*

4 *Saepe ego)* Hic proprie ipſa tractatio incipit, et agmen quoddam laudum proponitur, quas deinde per partes perſequitur. *G.*

nutuque maria terrae, pax bella, regerentur: quum
interea fingenti formantique mihi principem, quem
aequata diis immortalibus potestas deceret, nun-
quam voto saltem concipere succurrit similem huic,
quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed ob- 5
solevit in pace: alium toga, sed non et arma ho-
nestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem
humilitate captavit: ille quaesitam domi gloriam
in publico, hic in publico partam domi perdidit.
Postremo adhuc nemo exstitit, cuius virtutes
nullo vitiorum confinio laederentur. At Prin- 6
cipi nostro quanta concordia, quantusque con-
centus omnium laudum, omnisque gloriae con-
tigit! Ut nihil severitati eius hilaritate, nihil
gravitati simplicitate, nihil maiestati humanitate
detrahitur! Iam firmitas, iam proceritas corpo- 7
ris, iam honor capitis, et dignitas oris, ad hoc
aetatis indeflexa maturitas, nec sine quodam
munere deum festinatis senectutis insignibus ad

maria terrae) Asyndeton, quod genus praesertim in oppositis locum habet, ut *ruta caesa, sarta tecta.* Vid. quae dedimus ad Caton. 14, 4. *G.*

5 *Enituit aliquis*) Iucundum erit videre antrorsum Homerum Il. ν, 730. sq. ab altera parte vero Claudianum Stilicon. 1, 25. sqq. *G.*

amorem humilitate) Ut *gravitatis*, qua alias paratur reverentia, excessus *terror* est, sic *humanitatis*, comitatis, benignitatisque, *humilitas.* Recte igitur post alios e suo codice vindicavit *humilitatem* Schwarzius, quam male hic *humanitas* pepulerat. *G.*

6 *gravitati simplicitate*) Difficile in primis harum rerum temperamentum: quod qui graves volunt esse ac videri, saepe in affectationem et quaesitum *compositumque* quendam rigorem incidunt, *simplicitati* illi et ἀφελείᾳ contrarium, quae nihil fictum, nihil adscitum habet, sed candide omnia, et excussis quasi omnibus cordis recessibus atque plicis, administrat. *G.*

7 *ad hoc — maturitas*) *Ad hoc aetatis* tempus provecta, sed nondum tamen *deflexa maturitas*, nondum minui atque decrescere incipiens. Prope ἀκμὴν et summum vigorem est aetas (quartum et quadragesimum annum tum agebat Traianus) nondum tamen declinare coepit, ut sol, cum primum solstitialem terminum attigit, deflectit. *G.*

Recte omnia Gesnerus, nisi quod *ad hoc* nunc est, praeterea, ut centies apud Plinium. cf. Epist. 1, 10. 6. *E.*

ad hoc) Arntzenius interpretatur *ad haec, praeterea.* *G.*

Malim *ad haec.* *S.*

festinatis — insignibus) Claudian. Nupt. Honor. 324. *vultus-*

augendam maieſtatem ornata caeſaries, nonne longe lateque principem oſtentant?

V. Talem eſſe oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppreſſa respublica, ſed pax, et adoptio, et tandem exorata terris numina,
2 dediſſent. An fas erat, nihil differre inter imperatorem, quem homines, et quem dii feciſſent? quorum quidem in te, Caeſar Auguſte, iudicium et favor, tunc ſtatim, quum ad exercitum proficiſcereris, et quidem inuſitato indicio enituit.
3 Nam ceteros principes aut largus cruor hoſtiarum, aut ſiniſter volatus avium conſulentibus nuntiavit: tibi aſcendenti de more Capitolium, quamquam non id agentium civium clamor, ut
4 iam principi, obcurrit. Siquidem omnis turba, quae limen inſederat, ad ingreſſum tuum foribus recluſis, illa quidem, ut tunc arbitrabatur, deum; ceterum, ut docuit eventus, te conſalutavit impe-

que auctura verendos Canities feſtina venit. G.

longe lateque) Non refero ad *principem* haec adverbia, ſed ad *oſtentant.* Narrat e Dione l. 68. Xiphilinus p. 785. D. in expeditione contra Agarenos magno in periculo fuiſſe Traianum: Καὶ αὐτὸς βραχυτάτου ἐδέησε τρωθῆναι, καίπερ τὴν βασιλικὴν ϛολὴν ἀποθέμενος, ἵνα μὴ γνωρισθῇ, τῆς δὲ πολιᾶς αὐτοῦ τὸ γαῦρον καὶ τὸ σεμνοπρεπὲς τοῦ προσώπου ἰδόντες, ὑπετόπησάν τε εἶναι, ὅς ἦν, καὶ ἐπετόξευσαν αὐτῷ κ. τ. λ. Videat locum Lipſius. G.

V, 2 *indicio enituit)* **Iudicio* typorum Cuſpiniani errori videtur deberi: plane omittitur in Schwarziano. *Enotuit,* quod eſt in quibusdam libris, et ipſum Plinianum eſt 2, 10, 3. Ceterum Erneſti meus legi volebat *eminuit.* G.

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. S.

3 *ſiniſter volatus)* Cic. de divin. 2, 39. *Nobis ſiniſtra videntur, Graiis et Barbaris dextra meliora.* Vid. Daviſ. G.

non id agentium) Ea enim *ominis* ratio eſt, *ſi quis aliquid ex ſua re atque ex ſuo ſermone dixerit, et eius verbum aliquod apte ceciderit ad id, quod ages aut cogitabis,* ut ridens, vere tamen, quod exempla declarant, oſtendit Cic. Divin. 2, 40. Eſt omnino ſtultitiae humanae hic exemplum. Ille apud Phaedrum 5, 7. tibicen, qui *Princeps* ſuo nomine diceretur, irriſus eſt, cum *Principi*, id eſt, Imperatori dictum carmen ad ſe raperet: et Conſulem Romanum in concilio terrarum orbis graviſſimo non pudet, perſuadere velle Traiano ad ipſum pertinuiſſe verba, quibus *Iovem Imperatorem* ſalutabat populus. *Iovis Imperatoris* mentio Cic. in Verr. 4, 58; origo Liv. 6, 29. Diſſenſum quendam utriusque tollere hic ſtudet Lipſius. G.

ratorem. Nec aliter a cunctis omen acceptum 5
est. Nam ipse intelligere nolebas: recusabas
enim imperare; recusabas, quod bene erat im-
peraturi. Igitur cogendus fuisti. Cogi porro non 6
poteras, nisi periculo patriae, et nutatione rei-
publicae. Obstinatum enim tibi non suscipere
imperium, nisi servandum fuisset. Quare ego il- 7
lum ipsum furorem motumque castrensem reor
exstitisse, quia magna vi magnoque terrore mo-
destia tua vincenda erat. Ac sicut maris coelique 8
temperiem turbines tempestatesque commendant;
ita ad augendam pacis tuae gratiam illum tumul-
tum praecessisse crediderim. Habet has vices 9
conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex
adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque
semina deus, et plerumque bonorum malorumque
caussae sub diversa specie latent.

VI. Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipublicae vulnus impressum est. Im-

5 *quod bene erat imperaturi*) Qui intelligeret, quantum onus esset imperium, qui illud non negligere vellet, sed ex dignitate gerere. Similia de Theodosio Pacatus c. 10. sq. Vid. 86, 2. *G.*

6 *nutatione reipublicae*) *Sic omnino legendum ex libris Grutero inspectis. *Mutatione* non convenit: neque enim mutata est respublica, sed *nutavit* in contemta Nervae auctoritate, ruinam minata est, ut *nutantia templa* infra 51, 1. Conf. 6, 3. *ruens super imperatorem imperium*. *G.*

nisi servandum fuisset) nisi servandum habuisses; nisi nutatio reipublicae servatorem popolcisset. Nescio, cur *fuisset* I. A. Ernestio et Gierigio displicuerit. *S.*

8 *praecessisse*) Codex Voss. *praesaevisse*, quod iure praetulit Arntzenius. *S.*

9 *nascantur*) Avunculus nostri 7, 40. s. 41. eundem locum tractat: *Quid? quod iste calculi candore illo laudatus dies originem mali habuit. Quam multos accepta afflixere imperia! quam multos bona perdidere, et ultimis mersere suppliciis!* *Malui itaque servare *nascantur*, quam *noscantur* e libris quibusdam reponere: cum apertum sit, non de cognitione hic agi, sed de ipsa origine secundorum ex adversis, et contra; seu, ut ipse ait, de *caussis bonorum malorumque, sub diversa specie latentibus*. *G.*

Mihi quoque *nascantur* unice verum videtur. De seminibus ac caussis agitur, non de modo, quo secunda adversaque noscantur. Ceterum mira Gierigii ratio, ambas lectiones in ipso verborum contextu lectori proponentis. *S.*

perator, et parens generis humani, obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas; ereptumque principi illud in prin-
2 cipatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec sola erat ratio, quae te publicae salutis gubernaculis admoveret; prope est ut exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur: postremo coactus princeps, quos nollet, occidere, ut daret principem, qui cogi non pos-
3 set. Olim tu quidem adoptari merebare; sed nescissemus, quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Exspectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica, ruensque imperium super imperato-

VI, 1 *Imperator — potestas*) Narrat Xiphilinus e Dionis L. 68. p. 770. D. *Αἰλιανὸς ὁ Κασπέριος — τοὺς στρατιώτας ἐστασίασε κατ' αὐτοῦ παρασκευάσας ἐξαιτῆσαί τινας, ὥστε θανατωθῆναι. πρὸς οὓς ὁ Νερούας τοσοῦτον ἀντέσχεν, ὥστε καὶ τὴν κλεῖν ἀπογυμνῶσαι, καὶ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ προδεῖξαι. οὐ μὴν τι καὶ ἤνυσεν, ἀλλ' ἀνῃρέθησαν, οὓς ὁ Αἰλιανὸς ἐβουλήθη.* Hinc statim fecit Nerva, quod referebamus ad 1, 5. *G.*

2 *haec sola — ratio*) Antiquum est ergo, permissa a providentia mala dicere ob eam caussam, quod bona quaedam exsistere aliter non possunt. *G.*

tanti fuisse) Exiguum fuit incommodum illud, et contemtus Nervae oblatus, si compararetur cum bonis ex imperio Traiani, quod peperit iste tumultus, consecutis. Igitur *tanti* fuit; aequum pretium fuit tantorum bonorum, contemtus Nervae. Contulit hunc locum Grotius cum Lucani illo 1, 37. *Scelera ipsa nefasque Hac mercede placent.* Plura e Graecis hic dedit Lipsius. Quin sic quoque cecinit ecclesia in Sequentia ad primam missam in nocte nativit. Domini, *O culpa nimium beata, qua redemta est natura* etc. Nescio, quam bene. *G.*

Corrupta est etc.) Ad solum illum motum castrensem referam, non omnino ad disciplinae corruptionem sub prioribus principibus. *S.*

ut tu — contingeres) Qui eruerit hinc canonem Grammaticum, *ut* interdum etiam referri ad eventum, non ad consilium, id enim est, non *τελικῶς* poni, sed *ἐκβατικῶς*: poterit illo in magis seriis rebus non nunquam uti. Ceterum *corrector emendatorque* fuit Traianus ipsorum etiam in Nervam admissorum, explevitque versiculum Il. α, 42. quem sua manu ei scripserat senex, *Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν*, ut ostendit e Dione Xiphilinus l. c. p. 771. C. *G.*

quos nollet) *Non damnarim hanc lectionem. Sed tamen magis placet, quod est in MS. Schwarzius et al. *nolebat*. *G.*

rem imperatoris tibi voce delatum eſt. Implora- 4
tus adoptione, et accitus es, ut olim duces magni a peregrinis externiſque bellis ad opem patriae ferendam revocari ſolebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem praeſtitiſtis: ille tibi imperium dedit, tu illi reddidiſti. Solus ergo ad hoc aevi pro munere tanto paria accipiendo feciſti, immo ultro dantem obligaſti: communicato enim imperio, ſolicitior tu, ille ſecurior factus eſt.

VII. O novum atque inauditum ad principatum iter! Non te propria cupiditas, proprius metus; ſed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet quod eſt ampliſſimum 2
conſequutus inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquiſti: ſub bono principe privatus eſſe deſiiſti. Aſſumtus es in laborum cura- 3
rumque conſortium, nec te laeta et proſpera ſtationis iſtius, ſed aſpera et dura ad capeſſendam eam compulerunt. Suscepiſti imperium, poſtquam alium ſuscepti poenitebat. Nulla adoptati cum 4
eo, qui adoptabat, cognatio, nulla neceſſitudo; niſi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non, ut prius alius atque alius, in gratiam uxoris. Adſcivit enim te filium, non vitricus, ſed princeps, eodemque animo divus Nerva pater tuus factus

4 *ad hoc aevi*) *Firmat hanc lectionem e ſuo et Gudii libro Schwarzius. Al. *adhuc, qui*. G.

ultro dantem obligaſti) Male iungunt quidam *ultro* cum *dantem*, quod ad *obligaſti* referendum eſt. *Ultro obligaſti*, prior illi beneficium praeſtitiſti: eam enim vim eſſe huius adverbii, ut non tam ad liberam voluntatem, quam ad praeventionem quandam et occupationem pertineat, exempla illa docent, quibus neſcio quae aliae ſignificationes in Lexicis tribuuntur, quod oſtendimus in novo, quem molimur, Linguae Latinae theſauro. *Sed nec damnaverim *ultra*, quod habent quidam: ut corrigat illud *paria feciſti*. *Ultra*, i. e. amplius tu illum, quam ille te, obligaſti. Sed *ultro* etiam eſſe *inſuper* ſtudet oſtendere Arntzenius. G.

VII, 4 *non vitricus*) Ut Tiberium Auguſtus, Claudius Neronem. G.

est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium
5 assumi, si assumatur a principe. An Senatum
Populumque Romanum, exercitus, provincias, so-
cios, transmissurus uni, successorem e sinu uxo-
ris accipias? summaeque potestatis heredem tan-
tum intra domum tuam quaeras? non per totam
civitatem circumferas oculos? et hunc tibi pro-
ximum, hunc coniunctissimum existimes, quem
optimum, quem diis simillimum inveneris? Im-
6 peraturus omnibus, eligi debet ex omnibus. Non
enim servulis tuis dominum, ut possis esse con-
tentus quasi necessario herede, sed principem ci-
vibus daturus es imperator. Superbum istud et
regium, nisi adoptes eum, quem constet impera-
7 turum fuisse, etiamsi non adoptasses. Fecit hoc
Nerva, nihil interesse arbitratus, genueris an
elegeris, si perinde sine iudicio adoptentur liberi,
ac nascuntur: nisi tamen quod aequiore animo
ferunt homines, quem princeps parum feliciter
genuit, quam quem male elegit.

VIII. Sedulo ergo vitavit hunc casum, nec
iudicia hominum, sed deorum etiam in consilium
assumsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in
templo; nec ante genialem torum, sed ante pul-

5 *Senatum Populumque)* *Sic optimi quique libri. Alii, *Senatus Populique*, quod pro ratione illius temporis falsum erat. *Senatus* ipse *Populusque Rom.* in tutela tum et potestate Principis erant. *G.*

intra domum tuam) Galba Pisonem adoptans Tac. H. 1, 16, 3. *Augustus in domo successorem quaesivit; ego in re publica.* Totam illam orationem contulisse cum hac Panegyrici parte iuverit. *G.*

6 *imperaturum fuisse)* Eligendum nempe propter virtutem ab omnibus, qui salvam esse cuperent rempublicam. *G.*

7 *nisi tamen quod)* Immo *nisi quod tamen*, ut Schwarzius et Gierigius ediderunt. vid. ad Epist. 6, 21, 6. — *Nascuntur.* Al. *nascantur*, quod praeferendum. *S.*

VIII, 1 *nec iudicia)* *Huic lectioni non favet modo Gud. 2. apud Schwarz. sed etiam qui *iudicio* legunt corrupte. Al. *iudicium*. *G.*

tua) Arntzen. *tui*. quod placet I. A. Ernestio. Praeterea malim: *Itaque tui non in cubiculo* etc. *S.*

genialem torum) Apposite ad *pulvinar* Iovis: ut enim *focus* privatus unusquisque *ara genii*, ita lectus, coniugalis praesertim, *genii pulvinar*. *Arae mensa-*

vinar Iovis optimi maximi, adoptio peracta eſt: qua tandem non ſervitus noſtra, ſed libertas, et ſalus, et ſecuritas fundabatur. Sibi enim dii 2
gloriam illam vindicaverunt: horum opus, horum illud imperium; Nerva tantum miniſter fuit. Utique qui adoptaret tam paruit, quam tu, qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id 3
agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae inſigne decoraret. Hanc Imperator Nerva in gremio Iovis collocarat: quum repente ſolito maior et auguſtior, advocata hominum concione deorumque, te filium ſibi, hoc eſt, unicum auxilium feſſis rebus aſſumſit. Inde quaſi depoſito 4
imperio, qua ſecuritate, qua gloria laetus (nam

rum rationem habent; [illegible]*ctorum*, qui etiam *triclinlares* ſunt, *pulvinaria*. Hinc *lectiſternia*, epulae quaſi ſolemniores Deorum, etc. *G.*

2 *Utique*) *Sic omnino legendum, vidit Schwarzius: cuius codex, ut et margo Gudiani, *utque* hic habent. Cum literas *er* ſic ſignare ſoleant librarii, ut apicem apoſtrophi inſtar ad literam praecedentem adiiciant; apparet, quomodo *i* litera obſcure ſcripta vel plane omitti, vel in *er* mutari potuerit. Ceterum malit vir doctiſſimus, *qui adoptabat;* cum ſequatur, *qui adoptabaris*. Cogitabam, an forte fuerit *quum*. Vocabula monoſyllaba, quorum principium eſt *q*, omnibus modis miſceri et confundi in libris antiquis, non ignorant, qui eos tractarunt. Ingenioſe Heumannus meus, *teque cum adoptaret*. *G.*

Bene Gierigius ita edidit: *Uterque, tam qui adoptabat, tum paruit, quam tu, qui adoptabaris. E.*

Vid. I. A. Erneſtius, cui accedo. *S.*

3 *ex Pannonia laurea*) Non a Traiano (ut ſcriptor multis ſeculis poſterior Cedrenus narrat) quod hic non taciturus erat Plinius; et diſerte Xiphilinus e Dione L. 68. p. 770. E. ubi de hac re, ἦγχε δὲ τῆς Γερμανίας ἐκεῖνος. Add. mox 9, 2. Quae contra hanc ſententiam monuit Dodwellus Prael. Cambd. 6. p. 273. ſqq. non potuerunt ab ea dimovere Maſſonum in vita Plinii ad A. C. 99. §. 3. De *literis laureatis*, e provincia mitti ſolitis, exſtat elegans diſſertatio Io. Guil. Bergeri. Repetit de hac lauro 16, 1. *G.*

ſolito maior) Quem ſollicitudo atque metus contraxerant ante et depreſſerant, eum gaudium de conſilio ſuo, et certa ſpes boni eventus, iam erigebat. Nota vis utriusque commotionis: nota Sixti V. hiſtoria, inventis Petri clavibus ſe erigentis. *G.*

Haec Gesnerus φυσικῶς. Sed maius quiddam cogitavit Plinius, ipſius numinis quandam quaſi ἐπίνοιαν agnoſcens. Virgilius Aen. I, 588. ſſ. *Reſtitit Aeneas, claraque in luce refulſit, Os humerosque deo ſimilis* etc. ubi v. Heynium. Eodem ſpectat *deorum concio*, quod Gierigius, ni fallor, minus recte interpretatur. Splendidiſſimus hic locus. *S.*

4 *qua gloria*) *Gloriam* hic intelligo non alienam praedica-

quantulum refert, deponas, an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est) non secus ac praesenti tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua iuventa, tuo robore invaluit!
5 Statim consedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva, si adoptasset alium. Oblitine sumus, ut nuper post adoptionem non desierit seditio, sed coeperit? Irritamentum istud irarum,
6 et fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare posset imperium imperator, qui reverentiam amiserat, auctoritate eius effectum esse, cui dabatur? Simul filius, simul Caesar, mox Imperator, et consors Tribuniciae potestatis, et omnia pariter, et statim factus es: quae proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuae moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiamsi nolis, habendus est: non est haben-

tionem, sed iudicium de suo facto praeclarum, verbo, *gloriationem*, sed honestam, et potius in vultu alacri et sereno, conscientiae indice, quam invidiosa sui iactatione positam. G.

nam — hoc est) *Mihi non est dubium, hanc parenthesin culpa librarii, qui eam praeterviderat, versu uno serius, quam oportebat, collocatam, revocari debere, ponique post verba, *quasi deposito imperio*. G.

Nisi verba sic ordinanda: *Inde qua securitate, qua gloria laetus, quasi deposito imperio* etc. Fervidum dicentis ingenium naturalem cogitationum ordinem turbare posse, fateor: sed quem nos legimus Plinii panegyricum, non in Senatu recitatus, sed per otium elaboratus, adque omnes bene scribendi regulas diligentissime exactus est. S.

5 *post adoptionem)* Pisonis a Galba factam Tac. H. 1, 15. sqq. G.

6 *Simul filius* etc.) Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.

parens verus) Vespasianus in Titum; non item in Domitianum. G.

IX, 1 *non est habendus)* *Omittit hoc *est* liber Schwarzianus: qui recte etiam suffragatur lectioni optimorum, quam damus; cum alii legant, *habendus es: non es habendus*. G.

Hi nempe non videbant, Plinium nunc universe loqui. Ceterum bene notavit Gierigius, hanc sententiam incommode hic adhibitam esse; sermonem enim esse de successore, quem Imperator ipse sua sponte sibi eligat. E.

dus socius, nisi velis. Credentne posteri, Patri- 2
cio et Consulari, et Triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, Imperatorem non ab exercitu factum? eidem, quum Germaniae praesideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut Imperator fieret, agitasse? nihil fecisse, nisi
quod meruit, et paruit? Paruisti enim, Caesar, 3
et ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis a te subiecti animo factum est, quam quod imperare coepisti. Iam Caesar, iam Imperator, iam Germanicus, absens et ignarus, et post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus.
Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te Impe- 4
ratorem futurum: eras Imperator, et esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunae tuae nuntius

Non assentior. Haec enim sententia argumentum tenet, quo evincatur, Traianum Nervae etiam participem imperii sociumque placuisse. *S.*

2 *Patricio)* Non sensu antiquo; qui neque Italus, aut iuris adeo Italici esset: sed *patricius* fuit Traianus pater ex eo genere, qui suppleti sunt ab Imperatoribus, quale quid constat de Iulio Caes. e Sueton. c. 41; de Claudio ex Tac. A. 11, 25. nempe *in numerum patriciorum adscivit vetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant:* quis autem consule clarior? de Vespasiano denique ex eiusd. Taciti Agric. 9. Huius conditionis fuisse videtur *Titianus, C. Maesi Titiani et Fontelae Frontinae Consularium filius, PATRICIVS*, cui *ob honorem togae virilis* monumentum posuit *Clodius Rufus* apud Reines. 6, 62. De *Patriciis* a Constantino M. institutis πάντα περὶ πάντων Iac. Gothofr. ad C. Th. 6, 6. de COSS. praefectis etc. *G.* Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

Consulari, Triumphali) Consulatus mentio in fastis nulla: triumphum Parthicum i. e. ornamenta triumphalia memorat etiam 14, 1. *G.*

4 *Magnum videretur* etc.) Similis forma orationis deinde 31, 5. *G.*

Addidit haec Plinius, ut ostenderet, quam longe Traianus ab omni ambitione affectandique imperii studio afuisset. Qui pro lusu frigido ineptoque habent, vereor ne iusto severius iudicent. Dandum in his oratori aliquid licentiae, nec ad vivum talia resecanda. *S.*

eras Imperator) Velim admoneat in hoc loco magister tirones, quam facile sit captandis antithesibus et acuminibus in ineptias incidere. Traianus, priusquam ei ex Roma nuntiabatur, non poterat scire, se Imperatorem factum: post nuntium autem non poterat nescire, neque nesciebat. Talia, si e superficie spectes, splendent: si, quem sensum habeant, examines, mirifice frigent. *E.*

venit, malebas quidem hoc esse, quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequereris Prin-
5 cipi civis, legatus Imperatori, filius patri? Ubi deinde disciplina, ubi mos a maioribus traditus, quodcunque Imperator munus iniungeret, aequo animo paratoque subeundi? Quid enim, si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum uti iure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit usus, quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire Principem iubeat, nisi quod maior sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.

X. Augebat auctoritatem iubentis in summum discrimen auctoritas eius adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur
2 eo, quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas Senatus Populique consensum. Non unius Nervae iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant; ille tantum iure Principis occupavit, primusque fecit, quod omnes facturi erant. Nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset,
3 antequam fieret. At quo, dii boni, temperamento potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis, et imaginibus, et signis:

5 *ad imperium revocet)* Non, denuo vocet ad imperium, quod, vel quale iam habuisti; sed, retro vocet Romam ad suscipiendum Populi Romani imperium. Sed quantumvis probabilis sit haec interpretatio, tamen non diffiteor, mihi magis placere Baudianam coniecturam, *ad imperium te vocet.* Sic etiam tueri licebat, *Eodem illo uti iure* etc. Sed potior tamen Lipsiana emendatio a Cuspiniano iam prodita, *illum.* G.

Cave Baudianam coniecturam probes. Vulgatam lectionem satis tuentur sequentia, *redire Principem. Mittere* et *revocare* sibi opponuntur, ut *ire* et *redire.* S.

X, 2 *iure Principis)* Suavitas quaedam est in hoc loco, quam capias, si cogites, *principem* ordinis proprie nomen esse, ut, *princeps Horatius ibat.* G.

3 *titulis, et imaginibus)* *Titulos* intelligo inscriptionum publicarum in statuis, clupeis, et aliis monumentis: *imagines* non tantum illas nobilitatis indices, privatas; sed eas, quae in castris, *cum signis* et *in signis* militaribus colebantur, de quibus, ipsisque adeo *signis* Lipsius

ceterum modeſtia, labore, vigilantia, dux, et le-
gatus, et miles, quum iam tua vexilla, tuas aqui-
las magno gradu anteires: neque aliud tibi ex
illa adoptione, quam filii pietatem, filii obſe-
quium aſſereres, longamque huic nomini aetatem,
longam gloriam precarere. Iam te providentia 4
deorum primum in locum provexerat; tu adhuc
in ſecundo reſiſtere, atque etiam ſeneſcere opta-
bas: privatus tibi videbaris, quamdiu Imperator
et alius eſſet. Audita ſunt vota tua, ſed in quan-
tum optimo illi et ſanctiſſimo ſeni utile fuit, quem
dii coelo vindicaverunt, ne quid poſt illud divi-
num et immortale factum, mortale faceret. De- 5
beri quippe maximo operi hanc venerationem, ut
noviſſimum eſſet, auctoremque eius ſtatim con-
ſecrandum, ut quandoque inter poſteros quaere-
retur, an illud iam deus feciſſet. Ita ille nullo 6
magis nomine publicus parens, quam quia tuus.
Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde
expertus eſſet, quam bene humeris tuis ſederet
imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipſo
carus omnibus ac deſiderandus, quod proſpexerat,
ne deſideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honeſtaſti, non imitatus illos, qui hoc idem, ſed alia mente, fecerunt. Di-

de re milit. 4, 5. Ideo ait, *iam tua vexilla, tuas aquilas*. Vid. 59, 8. *G.*

longamque — — precarere) optans, ut diu tibi contingeret, filii nomen gerere, et obſequii gloria frui. *E.*

4 *vota tua*) Cum optares, non cum Nerva imperare. *G.*

Gierigius intelligit *vota*, quae fecerat omnino pro ſalute Nervae. Has preces audiverunt dii ita, ut Nervam coelo vindicarent, h. e. ſummam ei dederunt ſalutem. *E.*

Refero ad ſuperiora, *in ſecundo loco reſiſtere.* quod item Gesnero placuit. *S.*

5 *ut quandoque* etc.) Acumen frigidiſſimum in his reperiſſe Gierigius ſibi videtur. Dubito, an ſimiliter ſtatuerint Romani: his autem, non nobis, Plinius hunc librum ſcripſit. *S.*

6 *ingens — fama)* Virgilius Aen. 11, 124. *O fama ingens. S.*

ipſo) Gesneriana per operarum, ni fallor, negligentiam *ipſe. S.*

XI, 1 *fecerunt)* Optime habet. Sic ſtatim ſequitur *dicavit. S.*

cavit caelo Tiberius Augustum; sed ut maiestatis crimen induceret: Claudium Nero; sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum; sed
2 ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem
3 tuum; sed quia deum credis. Minus est hoc, quum fit ab his, qui et sese deos putant. Sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas; non alio magis tamen deum et facis et probas, quam quod ipse talis es. In principe enim, qui electo successore fato concessit, una eademque certissima

maiestatis crimen) Hoc est, ut tanto facilius maiestatis, quos vellet, damnaret. Tanto enim vehementius puniuntur, qui imperatoris vel vivi vel mortui maiestatem minuunt, quod religionem etiam deorum violasse censentur. Hinc *maiestatis crimen* ἀσεβείας nomine passim adpellat Dio, tum in ipso Tiberio, v. g. L. 57. p. 607. E. tum alias. Et notum illud, *Impie locutus parmularius* ex Sueton. Domit. 10. Add. infra 33, 3. et 4. Respondent igitur his verbis, ordine nihil immutato, ista, *non ad metum civium.* * Neque tamen non fateor, me ab altera quoque huius loci lectione solicitari, *maiestatis numen induceret.* Tiberius etiam apud Tacitum A. 1, 73. rescripsit Consulibus: *Non ideo decretum patri suo caelum, ut in perniciem civium is honor verteretur.* Quid si dedit Plinius, una litera minus, *ut maiestati numen induceret,* h. e. *ut maiestati* imperatorum *induceret* velum, vestemque venerabilem, *numen* divinum, eoque obtentu tanto acerbius eam posset vindicare. Et video etiam Heumanno placuisse *ut maiestati suae numen induceret.* Sed *crimen* firmat Schwarzianus, et Arntzenius. Ernesti autem meus legi vult: *nomen maiestatis induceret:* ut est ap. Cic. Fam. 1, 6. *nomen fictae religionis inductum.* G.

ut irrideret) Quid Nero de Claudii ἀποθεώσει sentiret, pulchre expressum est in praeceptoris ipsius ludo, s. ἀποκολοκυνθώσει. G.

Cf. Tacit. Ann. 13, 2. et Sueton. Ner. 33. *E.*

2 *sideribus — intulisti)* Antiquissima illa ἀποθεώσεως ratio: hinc stella in nummis consecrationis signum: hinc *sideribus recepta* in nummis Faustina etc. Vid. 89, 2. *G.*

3 *qui et sese deos)* Horum enim interest, quam sanctissime coli, quos ipsi in deorum numerum retulere. *Interest*, inquam, ea ratione, ut deinde 65, 2. *Imperatoris maxime interest, non peierari;* ut de Augusto Seneca Consol. ad Marciam c. 15. *Tulit fortiter* (domestica funera), *tamquam eius iam res ageretur, cuius cum maxime intererat, de diis neminem queri.* Similis Augustus, similes Titus ac Domitianus illi homini, qui asper semper Senatus obtrectator et obiurgator, cum ipse paullo post allectus esset, *Non putaram,* inquit, *ita praeclarum nos Senatum habere.* G.

pulvinaribus) Vid. ad 8, 1. G.

divinitatis fides eſt, bonus ſucceſſor. Num ergo 4
tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae acceſſit? num hos proximos divinitate parentum deſides ac ſuperbos potius, quam illos veteres et antiquos aemularis? qui hoc ipſum imperium peperere, quod modo hoſtes invaſerant contemſerantque; cuius pulſi fugatique non aliud maius habebatur indicium, quam ſi triumpharetur. Er- 5
go ſuſtulerant animos, et iugum excuſſerant: nec iam nobiscum de ſua libertate, ſed de noſtra ſervitute, certabant: ac ne inducias quidem, niſi aequis conditionibus inibant, legesque ut acciperent, dabant.

bonus ſucceſſor) Qui vita et actionibus teſtatur, divino ſe conſilio electum, primum et capitale novi dei munus etc. *G.*

4 *cuius pulſi fugatique*) :*Cuius imperii Romani pulſi ab hoſtibus ſuis fugatique non aliud maius certiusque habebatur indicium*, apud prudentes viros et ſagaciores, *quam ſi* Romae ab Imperatoribus *triumpharetur*, triumphus ageretur. De falſis Imperatorum priorum et *mimicis* (vid. mox 16, 3.) triumphis res nota. De Caio e Sueton. 47; de Domitiano e Tac. Agric. 39, ubi plura viri docti. Locus claſſicus ſervatus in excerptis Dionis e Theodoſio L. 57. p. 761. ſq. *Nimirum ſervo antiquam Aldi et ceterorum lectionem, ad quam quo ſaepius redeo, tanto minus ea mihi videtur vitioſa. Quid enim eſt, quod concoquere non poſſunt viri docti? *pulſum et fugatum dici imperium?* at ferunt *contemni, invadi:* quae profecto ipſa quoque non ad imperium, in quantum incorporalis res eſt, ſed ad homines, ad duces, ad exercitus, pertinent. Itaque poenitet fere, quod in ſuperioris editionis contextum recepi ſupplementum e veſtigiis vitiatorum et mutilorum ſine dubio codicum, ingenioſe exſculptum a Io. Frid. Gronovio obſſ. 4, 16. et Cel. Schwarzio, qui poſt *contemſerantque* inſerunt, *quoniam imperabat is:* non diſpliceret haec lectio, ſi in bono et integro hac ipſa parte codice eam invenirem: praeferre illam liquidae, ut mihi videtur, et dignae Plinio ſententiae non poſſum. Sed vid. Cel. Erneſti in Actis Erud. ad an. 1740. p. 56. *G.*

Gierigius tamen ſic edidit: *quoniam imperator is, cuius pulſi — — quam ſi triumpharet. E.*

Add. Geſnerus in epiſtola ad I. A. Erneſtium, ipſeque Erneſtius. *S.*

ſi triumpharetur) *Sic Ald. et alii: *quod* alii, eadem ſententia. *G.*

5 *niſi aequis conditionibus*) Id vero ipſum iniquum videbatur Romanis rerum dominis, in quos diceres, quod Agrippinae obiecit Tiberius, Sueton. 53. *Si non dominaris, filiola, iniuriam te accipere exiſtimas:* vel ut eſt apud Tac. An. 4, 52. *ideo laedi, quia non regnaret. G.*

legesque ut acciperent, dabant) Hae ſunt aequae illae conditiones. Cave igitur cum Lipſio *niſi* expungas. *S.*

XII. At nunc rediit omnibus terror et metus, et votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus et priscis; quibus imperatorium nomen addebant contecti caedibus campi et infecta victoriis maria.
2 Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus. Rogant, supplicant; largimur, negamus, utrumque ex imperii maiestate: agunt gratias, qui impetraverunt; non audent
3 queri, quibus negatum est. An audeant, qui sciant, te adsedisse ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis: quum Danubius ripas gelu iungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis, quam suo
4 caelo, suo sidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices es-

XII, 1 *imperatorium nomen)* Tralaticium est *Imperatoris* nomen tributum, si quis certum numerum hostium cecidisset, numerum ipsum memoriae proditum non esse. *G.*

victoriis) Parum hic placet. Praeferrem *cruoribus*. Dicemusne, pluralem *cruores* librarios adeo offendisse, ut languidum illud vixque aptum huic loco *victoriis* substituerent? *S.*

2 *non emimus)* Tac. Agric. 39. *Emtis per commercia, quorum habitus et crines in captivorum speciem formarentur. G.*

Taciti ille locus huc non spectat. *S.*

ingentibus damnis) Quae describit copiose Dio, loco a Theodosio servato L. 67. p. 762. ubi emtam damnis et muneribus a Decebalo pacem enarrat. *Damnis* plerique, alii *donis:* sed *dona* quomodo hic a *muneribus* differant, non apparet: *damna* hic esse respectu donantis, quae *munera* accipientis, facile intelligas. Neque tamen non luculenter ostendit Schwarzius, *dona* et *munera* saepe, et quasi solemniter iungi. Itaque praeferrem *donis*, nisi accederet illud, quod maiorem vim indignitatemque *damna* habere videntur. Movit hoc ipsum, etiam Arntzenium. *G.*

3 *adsedisse) Praesidere, obsidere, insidere,* et *insidias facere, considere* etc. militaria verba, quae ad constantem praesentiam et firmitatem quandam referuntur. Ita hic *adsidere*, h. e. castra habere. *G.*

tergo bella) Sic poëtae praesertim. Claudianus de B. Get. 337. de Rheno et Istro, *Ambo habiles remis, ambo glacialia fecit Terga rotis.* Vix eloquentiores sunt Graeci Italique homines, quam in describendis fluviis *glacie*, tanquam ponte, *iunctis*. Vid. v. g. Ovid. Trist. 3, 10, ubi omnia. *G.*

ſent, illi quidem latibulis ſuis clauſi tenebantur;
noſtra agmina percurſare ripas, et aliena occaſio-
ne, ſi permitteres, uti, ultroque hiemem ſuam
barbaris inferre, gaudebant.

XIII. Haec tibi apud hoſtes veneratio. Quid
apud milites? quam admirationem, quemadmo-
dum comparaſti? quum tecum inediam, tecum
ferrent ſitim; quum in illa meditatione campeſtri
militaribus turmis imperatorium pulverem ſudo-
remque miſceres, nihil a ceteris, niſi robore ac
praeſtantia differens; quum libero Marte, nunc
cominus tela vibrares, nunc vibrata ſuſciperes,
alacer virtute militum et laetus, quoties aut caſſi-
di tuae, aut clypeo gravior ictus incideret; (lau- 2
dabas quippe ferientes, hortabariſque, ut aude-
rent: et audebant iam:) quum ſpectator modera-
torque ineuntium certamina virorum, arma com-
poneres, tela tentares, ac ſi quod durius acci-
pienti videretur, ipſe vibrares. Quid quum ſola- 3
tium feſſis, aegris opem ferres? Non tibi moris
tua inire tentoria, niſi commilitonum ante luſtraſ-
ſes; nec requiem corpori, niſi poſt omnes, dare.
Hae mihi admiratione dignus imperator non vi- 4
deretur, ſi inter Fabricios, et Scipiones, et Ca-
millos talis eſſet. Tunc enim illum imitationis
ardor, ſemperque melior aliquis accenderet. Poſt- 5
quam vero ſtudium armorum a manibus ad ocu-
los, ad voluptatem a labore translatum eſt; poſt-

4 *aliena occaſione*) Qua nempe adhuc non Romani, ſed barbari ſoli uſi ſunt. Eadem ratione dicit *hiemem ſuam* h. e. ipſis ſolis adhuc commodam. *G.*

XIII, 1 *libero Marte*) Ut *aequo Marte.* Liberum erat ei, adverſus quem pugnabat in illa meditatione campeſtri Traianus, repugnare, ultro ferire, deiicere, ſi poſſet, gradu etc. *G.*

cominus vibrares) Vid. I. A. Erneſtius. *Cominus* corruptum puto. Legam *eminus.* Ultima vocis praegreſſae adhaerens ſequenti videtur *cominus* peperiſſe. *S.*

2 *arma componeres*) Ut eſſent aequalia utriusque partis. *G.*

5 *ad oculos*) Ad ſpectacula gladiatorum publica et privata. Similis querela iam Varronis R. R. 2. pr. 3. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quam in ſegetibus ac vinetis.* *G.*

quam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Graeculus magister assistit: quam magnum est, unum ex omnibus patrio more, patria virtute laetari, et sine aemulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere, ac sicut imperat solus, solum ita esse, qui debeat imperare!

XIV. Nonne incunabula haec tibi, Caesar, et rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici

Graeculus magister) Palaestrites in Gymnasiis, aliptes, res Graeca: unde Sen. de brevit. vitae c. 12. *ne Romana quidem, sed Graeca vitia* vocat, *sedere in ceromate* etc. *G.*

patrio more) De patria Traiani hic erudite et suo more Lipsius disputat, dissidentesque inter se scriptorum locos conciliare studet. Ad hunc quidem Plinii locum parum refert, sitne Romae natus Traianus an in Hispania. Romanus enim mos illi patrius, ex quo civis Romanus fuit, magis etiam, ex quo Nervae filius. *G.*

XIV, 1 *Parthica lauro)* Memoria omnis huius victoriae, partorumque ea triumphalium ornamentorum, alia intercidit. Triumphum proprie dictum non est ut intelligamus, rem, quam Imperatores sibi vindicaverant, a quo tempore Agrippa sibi debitum intermisit A. U. C. 740. Vid. Dion. L. 54. p. 538. D. Cogitabam, an ad illustrandam hanc victoriam aliquid valeat nummus Antiochensium apud Spanh. diss. 11. p. 329. percussus ἐπὶ Τραϊανοῦ, qua ratione Praesides Provinciae notari in huius urbis nummis solent. Et ait vir illustrissimus *sub Nerone cusum*, cuius ultimo anno, circa 14 suae aetatis, et confinia adeo pueritiae, versatus filius Traianus esse debet. Praeses Syriae Pater vero contra Parthos rem per filium gerere potuit. Optime ista. Sed de Neronis temporibus scrupulum epocha literis E K R expressa iniicit. Si ponamus, ultimam R quocunque errore positam pro P Graeca, orietur numerus 125. Est autem in huius aetatis nummis epocha a foedere cum Iulio Caesare et M. Antonio ducta, cuius annus 125 convenit cum A. U. 831 et Consulatu nono Vespasiani patris, quo tempore Traianus noster pueritiae antiquae illius tempora iam excesserit. Sed nihil impedit victoriam Parthicam ponere hoc nummo aliquot annis priorem: meruisse ea Traianum patrem, ut continuaretur illi provincia; meruisse hic *triumphalia* ornamenta, a quibus *triumphalis* vocatur deinde 16, 1. Add. 89, 3. vid. Bach. vit. Trai. p. 19. Sunt res illorum temporum obscurae atque impeditae, in quibus hallucinari neque magnis viris, et hoc agentibus, turpe fuerit. Quid vero si *parta lauro* legatur? *G.*

nomenque — quum) Sed vid. c. 15, 1. unde apparet, haec omnia ad rudimenta referri ante tribunatum. Igitur vel ante *nomenque*, quod placet Schwarzio, vel ante *quum*, quod mihi videtur, aliquid excidit, quia puerilia rudimenta Traiani cum virtute virili coniungebantur. *G.*

iam tum mererere, quum ferociam ſuperbiamque barbarorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rheuumque et Euphratem admirationis tuae ſocietate coniungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis, quam laudibus peragrares? apud eos ſemper maior et clarior, quibus poſtea contigiſſes. Et nec dum imperator, nec dum dei filius eras. Germaniam quidem cum 2
plurimae gentes, ac prope infinita vaſtitas interiacentis ſoli, tum Pyrenaeus, Alpes, immenſique alii montes, niſi his comparentur, muniunt dirimuntque. Per hoc omne ſpatium quum legiones 3
duceres, ſeu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum unquam, non equum reſpexiſti. Levis hic, non ſubſidium itineris, ſed decus, et

ſuperbiamque barbarorum) Germanos facile eſt intelligere ex ipſo, quod modo poſuit, *Germanici* nomine. *Genus hoc victoriae* pulcherrimum vocat etiam noſter ep. 2, 7, 2. ubi quis *ferociſſimam gentem, oſtentato bello, terrore perdomuit.* Ad illud *ex proximo* conf. 12, 3. et 16, 2. ubi de Germanis ſermo eſt. *Recepi emendationem Cl. Schwarzii, quod non tantum, ut eſt ſane, ingeniola videretur, ſed prope neceſſaria. Quid enim *Parthorum* (quos habent libri, quantum conſtat, omnes) *ferocia* ad titulum Germanici? aut quid facilius, quàm ſomniculoſum, licet antiquiſſimum, et fac Plinii ipſius librarium *Parthos* hic inculcaſſe, cum *Parthicae lauri* modo mentio praeceſſerit? *G.*

admirationis tuae ſocietate) *Etiam hanc lectionem, quam e ſuo et aliis libris protulit Schwarzius, illi alteri, *admirationis tuae fama*, longe praeferendam iudico. *G.*

Senſus: non minus ad Rhenum quam ad Euphratem admirationem tui excitares. *S.*

2 *Germaniam quidem)* *Recepimus hic quoque emendationem Cl. Schwarzii ingenio debitam, ut blandiſſimam, cum *quidem* ita corripi in codicibus antiquis ſoleat, ut facile in *que* tranſire potuerit. Neque vero non optime conveuit lectio Baunii, modo non eſſet paullo audacior, *Hiſpaniam Germaniamque.* Vid. not. prox. *G.*

Baunii coniecturam adſcivit Gierigius. Veram et ipſe puto, ſic tamen ut malim hoc verborum ordine: *Germaniam Hiſpaniamque. S.*

Pyrenaeus) Non opus eſſe puto, ut ad Pyrenaeum, Alpium Tridentinarum partem, *den Brenner*, confugiamus: quem ceteroquin ex Guntheri Ligur. 2, 69. adſtruit Arntzenius: *Ut Pyrenaeum vero ſit nomine totum, Totius partes ſint Appenninus et Alpes.* Ab Hiſpania vocatum ad haec Germaniae bella eſſe Traianum, e ſ. 5. clariſſimum eſt. *G.*

3 *non vehiculum)* Xiphilinus e Dione L. 68. p. 781. D. Ἐβάδιζεν ἀεὶ μετὰ παντὸς τοῦ ϛρατοῦ πεζῇ, διεκόσμει τε αὐτοὺς διὰ πᾶσαν τὴν πορείαν — τούς τε ποταμοὺς — πεζῇ διέβαινε. *G.*

cum ceteris ſubſequebatur: ut cuius nullus tibi
uſus, niſi quum die ſtativorum proximum campum
4 alacritate, discurſu, pulvere attolleres. Initium
laboris mirer, an finem? Multum eſt, quod per-
ſeveraſti; plus tamen, quod non timuiſti, ne
5 perſeverare non poſſes. Nec dubito, quin ille,
qui te inter illa Germaniae bella ab Hiſpania us-
que, ut validiſſimum praeſidium, exciverat, iners
ipſe alienisque virtutibus tunc quoque invidus
imperator, quum ope earum indigeret, tantam
admirationem tui non ſine quodam timore conce-
perit, quantam ille genitus Iove poſt ſaevos labo-
res duraque imperia regi ſuo indomitus ſemper
indefeſſusque referebat; quum aliis ſuper alias
expeditionibus munere alio dignus invenireris.

XV. Tribunus vero disiunctiſſimas terras,
teneris adhuc annis, viri firmitate luſtraſti: iam
tunc praemonente Fortuna, ut diu penitus per-
2 diſceres, quae mox praecipere deberes. Neque
enim proſpexiſſe caſtra, brevemque militiam quaſi
transiſſe contentus, ita egiſti tribunum, ut eſſe
ſtatim dux poſſes, nihilque diſcendum haberes

5 *ille genitus Iove*) De Hercule, et imperatis illi ab Euryſtheo laboribus, ſermonem eſſe, vix admonendus erit quisquam. *G.*

munera alio) Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. Praeferrem: *quum aliis ſuper alias expeditionibus, munere alio atque alio dignus invenireris.* *S.*

XV, 1 *Fortuna*) Populi Romani Fortunam puto intelligi. *Pro *praemonente* malit Lipſius *praemuniente*, vel *praemoliente*. Sed hoc ipſo *praemunit* et *praemolita eſt*, quod rebus ipſis et actu eum *praemonuit*. *G.*

2 *proſpexiſſe caſtra*) eminus atque e longinquo caſtra vidiſſe. Haec eſt prima formulae illius notio, ut recte iudicavit Schwarsius; ſed ea non ad timiditatem notandam, verum potius ad levem artis militaris ſcientiam pertinet. Variate mox idem Plinius *brevem militiam transiſſe* dicit, h. e. obiter, et ὡς ἐν παρόδῳ cognoſcere rem militarem. Quae huic levitati contraria ſunt, inde a §. 3. per partes ſingulas exponuntur. *E.*

ut eſſe ſtatim) Inniti quaſi et inſiſtere oportet non in *dux*, ſed in *eſſe*. Non hoc vult Plinius, Traianum, a quo tempore tribunus fuerit, ſtatim potuiſſe *ducem* eſſe: ſed hoc, ita diu perſtitiſſe in tribunatu, ad quem teneris iam annis pervenerat, ut deinde dux factus, ſtatim *eſſet* dux, non nomine modo et ſpecie, ſed re et factis. Nempe *decem ſtipendia*, de quibus ſtatim, in tribunatu meruit, non univerſim in militia. *G.*

tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem 3
mores gentium, regionum situs, opportunitates
locorum; et diversam aquarum coelique tempe-
riem, ut patrios fontes patriumque sidus, ferre
consuevisti. Quoties equos, quoties emerita ar-
ma mutasti! Veniet ergo tempus, quo posteri 4
visere, visendum tradere minoribus suis gestient,
quis sudores tuos hauserit campus, quae refectio-
nes tuas arbores, quae somnum saxa praetexerint,
quod denique tectum magnus hospes impleveris:
ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia,
iisdem in locis, monstrabantur. Verum haec 5
olim: in praesentia quidem, quisquis paullo ve-
tustior miles, hic te commilitone censetur. Quo-
tus enim quisque, cuius tu non ante commilito,
quam imperator? Inde est, quod prope omnes
nomine appellas; quod singulorum fortia facta
commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro
republica vulnera, quibus statim laudator et te-
stis contigisti.

XVI. Sed magis praedicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuae die dicata Capitolino Iovi laurus, idcir-

4 *minoribus suis*) *Suis* si abesset, non desiderarem: nolim tamen negare, a Plinio profectum esse. Mox I. A. Ernestius probabiliter corrigit *qui sudores*. *S.*

praetexerint) Obtexerint significare potest vi verbi. *Sed non dissimulo, *praetexuerint* multo mihi elegantius et magis Plinianum videri, cum *praetego* vix auctorem habeat: *praetexendi* haec solemnis et consueta sit notio. *G.*

Praetego Forcellinus interque nostrates Scheller. satis tuentur. *S.*

impleveris) Imitatur hunc locum, quod solet, Sidon. Apollin. 3, 2. pr. *Salutat te populus Arvernus, cuius parva tuguria magnus hospes implesti*: sed corrumpit, adiecto *parva*. Quid enim *magno* hospite opus erat ad implenda *parva tuguria*? Multo commodius ii, quos laudat ad l. c. Savaro. Conf. noster Ep. 7, 24, 9. et infra P. 60, 6. *G.*

Fundus sententiae apud Virgilium. Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

5 *te commilitone censetur*) Eo melior miles habetur, quod tuo in commilitio fuit. *G.*

XVI. 1 *pater — triumphalis*) Vid. ad 14, 1. de *lauro Parthica*. *G.*

dicata — laurus) Vid. ad 8, 3. *G.*

co ex occaſione omni quaeris triumphos. Non
2 times bella, nec provocas. Magnum eſt, Imperator
Auguſte, magnum eſt ſtare in Danubii ripa, ſi trans-
eas, certum triumphi; nec decertare cupere cum re-
cuſantibus: quorum alterum fortitudine, alterum
3 moderatione efficitur. Nam ut ipſe nolis pugnare,
moderatio; fortitudo tua praeſtat, ut neque hoſtes
tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium
non mimicos currus, nec falſae ſimulacra victoriae;
ſed imperatorem veram ac ſolidam gloriam re-
portantem, pacem, tranquillitatem, et tam con-
feſſa hoſtium obſequia, ut vincendus nemo fue-
4 rit. Pulchrius hoc omnibus triumphis. Neque
enim unquam, niſi ex contemtu imperii noſtri
5 factum eſt, ut vinceremus. Quod ſi quis barba-
rus rex eo inſolentiae furorisque proceſſerit, ut
iram tuam indignationemque mereatur: nae ille,
ſive interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu
praecipiti monte defenditur, omnia haec tam
prona, tamque cedentia virtutibus tuis ſentiet,
ut ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interce-
ptum mare, illatasque ſibi non eſſe claſſes noſtras,
ſed terras ipſas arbitretur.

3 *mimicos currus)* Fictos, ſimulatos, cum fabula tantum triumphi agitur, et quaſi comoedia, non triumphus verus. Conf. Ep. 7, 29, 3. et Symm. 6, 79. *mimica uſus eſt techna.* De re ipſa dictum eſt ad 11, 4. *Nempe recipienda tandem fuit felix Livineii et Rittershuſii coniectura; qui *inimicos*, quod erat in quibusdam MStis, rectius emendarunt, quam ii, qui *inanes* ſubſtituere. Favet inſuper Schwarzii liber, qui *iniquos* prae ſe fert. G.

imperatorem) *Pulchre quidam libri, *imperatore — reportante:* qua ratione longum Polyptoton interpellatur. G.

Tuetur noſtram lectionem I. A. Erneſtius. S.

4 *Neque enim — vinceremus)* Niſi hoſtes contemſiſſent imperium noſtrum, ſemper manſiſſent pacati, nec nos unquam habuiſſemus cauſſam eos vincendi. Hunc ſenſum recte dedit Gierigius. E.

5 *illatasque — terras ipſas)* Haec ſi omiſiſſet Plinius, tumoris et inepti frigoris culpa caruiſſet. Verba, ſi propius inſpexeris, ne ſenſum quidem habent. E.

Sic et Gierigius: vereor, ne iuſto ſeverius. Certe haec e praecedentibus ſic apta nexaque ſunt, ut, ſi ea omiſeris, aliquid ad ſenſum loci explendum deeſſe videatur. S.

XVII. Videor iam cernere non ſpoliis pro-
vinciarum, et extorto ſociis auro, ſed hoſtilibus
armis, captorumque regum catenis triumphum
gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec
indecora nominibus corpora noſcitare. Videor 2
intueri immanibus auſis barbarorum onuſta fer-
cula, et ſua quemque facta vinctis manibus ſe-
quentem: mox ipſum te ſublimem, inſtantemque
curru domitarum gentium tergo; ante currum
autem clypeos, quos ipſe perfoderis. Nec tibi 3
optima deſuerint, ſi quis regum venire in manus
audeat, nec non modo telorum tuorum, ſed etiam
oculorum minarumque coniectum toto campo,
totoque exercitu oppoſito, perhorreſcat. Merui- 4
ſti proxima moderatione, ut, quandocunque te
vel inferre, vel propulſare bellum coëgerit impe-
rii dignitas, non ideo viciſſe videaris, ut trium-
phares, ſed triumphare, quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam
ſpecioſum eſt enim, quod diſciplinam caſtrorum
lapſam exſtinctamque refoviſti, depulſo prioris
ſeculi malo, inertia et contumacia et dedignatio-
ne parendi? Tutum eſt reverentiam, tutum cari- 2
tatem mereri: nec ducum quiſquam, aut non amari

XVII, 1 *nomina — noſcitare)* Praeferuntur ſcilicet tituli et nomina hominum, urbium etc. Qui notabilem et inſignem virum videt, *noſcitat*; ſcire cupit, nomen: qui nomen ſ. titulum legit, *noſcitat*, noſſe ſtudet, virum: et videt, reſpondere corpus famae de eo ſparſae, ſtaturam robori praedicato etc. Cui haec Pliniana triumphi deſcriptio praeciſa nimis fuerit; ille conferat Ovidianam Triſt. 4, 2. itemque ex Ponto 2, 1. et commentarium non deſiderabit. *G.*

Noſcitare hic i. q. cognoſcere. Arguunt id cetera verba, *cernere*, *intueri*. Vid. ad Epiſt. 6, 20, 14. *S.*

2 *ſua quemque facta)* Schwarzius coniecturam Baudii firmat MS. et legit *fata ſequentem*; nempe deflectentem de via ſacra in carcerem. *G.*

Praefero *facta*: Modo dixerat *auſa*. *S.*

3 *optima*) ſc. ſpolia, noto ſenſu, quae dux duci detrahit. Hinc ſequentia: *ſi quis regum* etc. *E.*

nec non modo) Vid. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola; ipſeque Erneſtius ad h. l. quos equidem nolim cum Gierigio deſerere. *S.*

4 *quandocunque)* Arntzen. *quandoque*. Vid. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola. *S.*

XVIII, 2 *non amari)* Miſe-

a militibus, aut amari timet: et inde offenſae gratiaeque pariter ſecuri, inſtant operibus, adſunt exercitationibus, arma, moenia, viros aptant.
3 Quippe non is princeps, qui ſibi imminere, ſibi intendi putet, quod in hoſtes paretur: quae perſuaſio fuit illorum, qui hoſtilia quum facerent, timebant. Iidem ergo torpere militaria ſtudia, nec animos modo, ſed et corpora ipſa langueſcere, gladios etiam incuria hebetari retundique gau-
4 debant. Duces porro noſtri, non tam regum exterorum, quam ſuorum principum inſidias, nec tam hoſtium, quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Eſt haec natura ſideribus, ut parva et exilia validiorum exortus obſcuret: ſimiliter Imperatoris adventu Legatorum dignitas inumbratur.
2 Tu tamen maior omnibus quidem eras, ſed ſine ullius deminutione maior: eandem auctoritatem praeſente te quisque, quam abſente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reverentia acceſſerat,
3 quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde ſummis atque infimis carus, ſic imperatorem commilitonemque miſcueras, ut ſtudium omnium laboremque, et tanquam exactor intenderes, et
4 tanquam particeps ſociusque relevares. Felices illos, quorum fides et induſtria non per internun-

ris illis Domitiani temporibus periculoſum erat duci, *non amari a militibus*; ſic enim facile delatori invenire crimen: ſed *amari* quoque; cum ſuſpicio eſſet, illum aliquid moliri etc. *G.*

moenia) Caſtrorum atque urbium. Vel generaliter *moenia* accipiamus *munia*, a quibus *munifices* dicuntur, oppoſiti immunibus. Nempe *moenia* ſtruere inter *munia* praecipuum eſt; atque eadem plane vox, a qua *muniri* caſtra, viae, urbes, dicuntur. *G.*

3 *qui hoſtilia* etc.) Cod. *qui hoſtilia quum facerent, hoſtilia timebant.* quod praeferam, ut ſonantius aureſque magis implens. *S.*

Iidem ergo torpere) *Quantivis pretii emendatio Cl. Schwarzii libro debetur. *Eodem ergo tempore* vel *eodem torpore* al. *G.*

XIX, 1 *Legatorum)* Cum de bello adhuc ſermo ſit, *Legatos* non modo *Caeſaris* et *Conſulares* intelligam, qui provincias aliena auctoritate regerent; ſed militares, qui vel exercitui vel legioni praeeſſent. *G.*

tios et interpretes, ſed ab ipſo te, nec auribus
tuis, ſed oculis probabantur! Conſecuti ſunt,
ut abſens quoque de abſentibus nemini magis,
quam tibi crederes.

XX. Iam te civium deſideria revocabant,
amoremque caſtrorum ſuperabat caritas patriae.
Iter inde placidum ac modeſtum, ut plane a pace
redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, 2
quod adventum tuum non pater quisquam, non
maritus expavit. Affectata aliis caſtitas, tibi inge-
nita et innata, interque ea, quae imputare non
poſſis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, 3
nullum circa hoſpitia faſtidium; annona, quae
ceteris; ad hoc, comitatus accinctus, et parens:
diceres magnum aliquem ducem, ac te potiſſimum,
ad exercitus ire: adeo nihil, aut certe parum inter-
erat inter Imperatorem factum, et brevi futurum.
Quam diſſimilis nuper alterius principis transitus? 4
ſi tamen transitus ille, non populatio fuit, cum
abactus hoſpitum exerceret, omniaque dextra
laevaque peruſta et attrita, ut ſi vis aliqua, vel
ipſi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Per-

4 *probabantur)* *Sic legendum. Sic eſt v. g. in edit. Salmur. Lipſii. Al. *probantur* lapſu nimis facili. Praeteritum tempus praeceſſiſſe, indicio apertiſſimo eſt verbum *crederes*. *G.*

XX, 2 *caſtitas)* In tantum caſtum fuiſſe Traianum, ut ab iniuria abstineret, fatetur etiam Dio p. 772. C. *ἐν τοῖς παιδικοῖς οὐδένα ἐλύπησεν.* Praecellit περὶ τὰ μειράκια ἐσπουδάκει: *G.*

3 *ad exercitus ire)* Ubi futuri cogitatio, apparatus neceſſarii, homines etiam non nimis temperantes continere et moderatos facere poſſunt. *Brevi futurus Imperator*, qui mox rebus bene gerendis nomen hoc conſequetur. *G.*

4 *ſi tamen transitus ille)* Addidi *transitus*, quod in Geſneriana deerat. Vid. I. A. Erneſtium ad h. l. *S.*

abactus hoſpitum) Nomen neſcio an alias legatur. *Abigendi* verbum, a quo *abigei* et *abactores* dicuntur, ad pecorum plurium, totiusque adeo gregis, furtum pertinere, notum eſt. Videtur itaque *abactus* dicere illam *vehiculationum* et *angariarum* exactionem intemperantem, qua greges iumentorum abigerentur hoſpitibus. Sic reſpondeant haec verba illis, *Nullus in exigendis vehiculis tumultus*. *G.*

Haec Gierigium moverunt, ut locum corruptum, et ita reſtituendum exiſtimaret: *cum abacta hoſpitum iumenta cerneres*. Mihi ne haec quidem ſatisfaciunt: et illud *cerneres* cum ſequenti *fugiebat* non convenit. *E.*

ſuadendum provinciis erat, illud iter Domitiani
5 fuiſſe, non principis. Itaque non tam pro tua
gloria, quam pro utilitate communi, edicto ſub-
iecisti, quid in utrumque veſtrum eſſet impen-
ſum. Aſſueſcat imperator cum imperio calculum
ponere: ſic exeat, ſic redeat, tanquam rationem
redditurus; edicat, quid abſumſerit. Ita fiet, ut
6 non abſumat, quod pudeat dicere. Praeterea fu-
turi principes, velint nolint, ſciant: tanti tuum
conſtat: propoſitisque duobus exemplis memine-
rint, perinde coniecturam de moribus ſuis homi-
nes eſſe facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis no-
vos aliquos honores, novos titulos merebare? At
tu etiam nomen patris patriae recuſabas. Quam
longa nobis cum modeſtia tua pugna? quam tar-
2 de vicimus? Nomen illud, quod alii primo ſta-
tim principatus die, ut Imperatoris et Caeſaris,
receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quo-
que, beneficiorum tuorum parciſſimus aeſtimator,
3 iam te mereri fatereris. Itaque ſoli omnium con-
tigit tibi, ut pater patriae eſſes, ante quam fie-
res; eras enim in animis, in iudiciis noſtris:
nec publicae pietatis intererat, quid vocarere;
niſi quod ingrata ſibi videbatur, ſi te Imperato-
rem potius vocaret et Caeſarem, quum patrem
4 experiretur. Quod quidem nomen qua benigni-
tate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus

XXI, 1 *nomen patris patriae)* *Prima vox abeſt in Codice Guelferbyt. teſte Cortio ad Epiſt. 3, 9, 12. et abeſſe ſane, h. e. e ſuperioribus intelligi commode poteſt. G.

2 *alii primo — die)* Sub illa *aliorum* appellatione Auguſtum, Tiberium, Neronem, non poſſe comprehendi, e Suetonio apertum, Tacitoque: adeoque laborat certe illud, *ſoli omnium contigit tibi.* Sed plane falſus eſt Plinius, ſi vera ſunt, quae leguntur ap. Capitolin. de Pertinace c. 5. Primus *ſane* omnium *ea die, qua Auguſtus eſt appellatus, etiam patris patriae nomen recepit.* Malim ego erroris poſtulare Capitolinum. *Σοφὸν φάρμακον Lipſii, probatum Caſaubono, ſeries orationis apud Capitolinum vix recipit, quod Gruterus et Salmaſius obſervarunt. G.

tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reversus Imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! Eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, et hoc tantum ceteris maior, quo melior.

XXII. Ac primum, qui dies ille, quo ex-
spectatus desideratusque urbem ingressus es! Iam
hoc ipsum, quod ingressus es, quam mirum lae-
tumque! Nam priores invehi et importari sole-
bant: non dico quadriiugo curru, et albentibus
equis, sed humeris hominum, quod arrogantius
erat. Tu sola corporis proceritate elatior aliis 2
et excelsior, non de patientia nostra quendam
triumphum, sed de superbia principum egisti.
Ergo non aetas quemquam, non valetudo, non
sexus retardavit, quo minus oculos insolito spe-
ctaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare 3
iuvenes, mirari senes; aegri quoque, neglecto
medentium imperio, ad conspectum tui, quasi
ad salutem sanitatemque prorepere. Inde alii, se
satis vixisse te viso, te recepto; alii, nunc magis
esse vivendum, praedicabant. Feminas etiam tunc
foecunditatis suae maxima voluptas subiit, quum

4 *agnoscis, agnosceris)* Gierigius *agnosceris* delevit, et propter varietatem quandam Codd. qui alterutram vocem omittunt, et propter sensum, a quo tamen aberrasse mihi videtur. Plinius hoc vult: tu *reversus Imperator*, tamen nos *agnoscis*, h. e. non minus benevole et comiter nos tractas, quam antea, cum privatus eras: et a nobis rursus *agnosceris*, h. e. suscepta dignitas adeo non mutavit animum et mores tuos, ut etiamnum eundem te privatum, qualis exieras, agnoscamus. Sed dum haec Plinius ita voluit eloqui, ut nec sine acumine brevitas esset, contortior atque obscurior oratio facta est. Idem fere praedicat Cap. 24. *Manet imperatori, quae prior etc.* E.

quo melior) Immo *quod melior.* Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

XXII, 1. *importari)* Sueton. Domit. 19. *Laboris impatiens per urbem pedibus non temere ambulavit. — lectica assidue vectus est.* Conferri iubet merito Lipsius Pacati paneg. in Theodos. 21, 4. *Lecticis thensisque subvecti, et densissima circum supraque cooperti virorum armorumque testudine, sensim atque ad numerum movebantur. G.*

quod arrogantius erat) Haec glossa videbatur Grutero et Hearnio. *G.*

cernerent, cui principi cives, cui imperatori mili-
4 tes peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum et instabile vestigium caperet; oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde populum, ubique
5 par gaudium paremque clamorem. Tam aequalis ab omnibus ex adventu tuo laetitia percepta est, quam omnibus venisti: quae tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

XXIII. Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras; gratum, quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares; gratum, quod tantum non ultro clientibus salutatis quasdam fa-
2 miliaritatis notas adderes. Gratius tamen, quod sensim et placide, et quantum respectantium turba pateretur, incederes; quod occursantium populus te quoque, te immo maxime, adstaret; quod primo statim die latus tuum crederes omni-
3 bus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus inva-

4 *laborantia)* Ita onerata, ut pandi, et minari ruinam viderentur. *G.*

suspensum — vestigium) Eleganter, de loco, quo quis nititur, ita angusto, ut non totam pedis plantam, sed ut digitos solos, vel calcem etc. capiat. *G.*

Assentior I. A. Ernestio, minutius hoc esse arbitranti, quam pro cetera descriptionis magnificentia. *S.*

5 *quam)* i. e. *quam aequalis.* Non audio hic I. A. Ernestium. *S.*

XXIII, 1 *osculo)* In quo superbi principes. De Caligula Dio l. 59. p. 661. A. Ἐφίλει ὀλιγίστους. *τοῖς γὰρ πλείστοις καὶ τῶν συμβουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε κ. τ. λ.* Fuit itaque vetustus Romae mos pedem osculandum praebere. Vid. de Caio etiam Sen. de benef. 2, 12. et Lips. Elect. 2, 6. extr. Add. Sueton. c. 56. Ac de Domitiano c. 12. *G.*

honore nominum) Praenominis praesertim, quo *gaudent molles auriculae*, ad quam rem opus habent alii *monitore* s. nomenclatore. *G.*

2 *respectantium)* simpliciter *spectantium*. Sic et alibi. *S.*

adstaret) Leg. de coniectura Schwarzii *artaret* vel *arctaret*. *G.*

Recepit *artaret* Gierigius. Vid. tamen I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

fuiſſet, ſilentes quietosque lictores tuos ſubſequebare: nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modeſtia, differebant. Ubi vero coepiſti Capito- 4
lium adſcendere, quam laeta omnibus adoptionis tuae recordatio! quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco ſalutaverant Imperatorem! Quin etiam deum ipſum tunc praecipuam voluptatem operis ſui percepiſſe crediderim. Ut 5
quidem iisdem veſtigiis inſtitiſti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quae circumſtantium gaudia! quam recens clamor! quam ſimilis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, anguſta victimis cuncta! ut in unius ſalutem collata omnium vota! quum ſibi ſe ac liberis ſuis intelligerent precari, quae pro te precarentur. Inde tu in Palatium 6
quidem, ſed eo vultu, ſed ea moderatione, ut ſi privatam domum peteres: ceteri ad penates ſuos quisque, iteraturus gaudii fidem, ubi nulla neceſſitas gaudendi eſt.

XXIV. Oneraſſet alium eiusmodi introitus; tu quotidie admirabilior et melior, talis denique,

4 *deum ipſum tunc praec. vol. op. ſui)* vid. Schwarz. i. e. Nervam, quem tu deum, ut ille te Imperatorem, filium etc. fecit. *G.*

Immo Iupiter Capitolinus eſt, ut bene Gierigius. Vid. I. A. Erneſtius. *S.*

5 *iisdem veſtigiis)* Vid. ad Ep. 6, 7, 1. *G.*

prolaturus arcanum) Nerva dicitur, declaraturus populo arcanam deorum voluntatem, quam ſecutus Traianum adoptaverit. Cf. Cap. 1, 5. *E.*

anguſta victimis cuncta) Arntzenius *anguſta victimis cuncta* e MS. Guelf. et not. Heinſii; nec damnare auſim. Laudare poterat infra 52, 7. Etiam Schwarzius recepit. *G.*

Ad meum ſenſum *anguſta* longe praeſtat, inprimis cum *plena altaribus* praeceſſerit. Ferrem: *ut auguſta altaribus, plena victimis cuncta!* *S.*

6 *gaudii fidem)* Ἓν διὰ δυοῖν, gaudium fidele, ſincerum, minime fictum: ut Horat. Od. 3, 16, 30. *Segetis certa fides meae*, ſeges certa, quae ſpem non fallit. *G.*

Senſus: iterum gaviſurus ibi, ubi nemo gauderet, niſi gaudium ſincerum eſſet. *S.*

XXIV, 1 *Oneraſſet)* Difficile ei fuiſſet ita ſe gerere, ut reliqua vita tali initio reſponderet. Sic Cic. ad Curionem 2, 4. *Eſt tibi gravis adverſaria conſtituta — exſpectatio, quam tu — vinces.* Conf. 73, 6. *G.*

quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Iunxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, et inci-
2 pientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet Imperatori, quae prior oris humanitas, dexterae verecundia. Incedebas pedibus; incedis: laetabaris labore; laetaris. Eadem, quae omnia illa circa te, nihil in ipso te Fortuna mu-
3 tavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, praeterire: ambulas inter nos, non quasi contingas;

2 *ad pedes tuos)* Vid. ad 23, 1. G.

osculum manu) *Malim, *osculo manum. Osculum* h. e. os ad blanditias conformatum *offertur; huic redditur manus.* Sed potest tamen *reddis* intelligi, pensas, rependis. G.

oris humanitas) Ut ad osculum admittas amicos eosdem, quos ante imperium. Opponitur *dexterae verecundia*, quam scilicet non ita facile, sed cum pudore quodam, prensantibus praebes, quasi malles os offerre. Contra Domitianus ap. Sueton. 12. *Caenidi — osculum, ut adsueverat, offerenti, manum praebuit.* *Admisi nomen, quod post alios etiam habet liber Schwarzii. G.

Eadem, quae) *Sic puto legendum pro vulgata, *Eademque omnia illa circa te: nihil ipso te* etc. Atque illud *que* encliticon in *quae* mutare nulla, puto, invidia est: *in* ante *ipso* iam est in Boxhorniana, et placuit viris doctis. Forte magis placebit aliis Gruteri coniectura, *Eademque quae omnia, nihil ipsum te F. m.* aut Cel. Schwarzii, *nihil ipsa te* etc. Mihi videbatur plus dici, si ponas *nihil in ipso te Fortuna mutavit.* Opponuntur *circa te* et *in te.* Laudavit Schwarzius obportune praefationem maioris Plinii, qui ad Titum, *Nequidquam,* inquit, *mutavit in te fortunae amplitudo, nisi ut prodesse tantundem posses, ut velles.* Pro *ut* malim *ac*, vel *et*, quod est in Elzevir. Ceterum in illo Arntzenius etiam *eademque* legit, praecedente interpunctione minori; et nostram notam non satis integre retulit. G.

Gierigius, Schwarzium secutus, edidit: *eademque omnia illa circa te,* hoc sensu: eadem illa modestiae signa, de quibus modo dixi, manent circa te, adeo ut nec ipsa te Fortuna mutet. E.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S.

3 *non quasi contingas)* Donat. ad Ter. Andr. 4, 2, 13. *Quod vix evenit, contigisse dicitur. Contingunt* nempe, quae fato quodam, et divina benevolentia hominibus eveniunt, quae proinde imputari ipsis a deo possunt. Sic ap. Martialem 12, 6. *Contigit Ausoniae procerum mitissimus aulae Nerva.* Sic apud ipsum nostrum c. 14, 1. *Apud eos semper maior et clarior, quibus postea contigisses,* h. e. ad quos felici fato, et gratulan-

et copiam tui, non ut imputes, facis. Haeret la-
teri tuo, quisquis acceſſit, finemque ſermoni ſuus
cuique pudor, non tua ſuperbia*, facit. Regi- 4
mur quidem a te, et ſubiecti tibi, ſed quemad-
modum legibus, ſumus. Nam et illae cupiditates
noſtras libidinesque moderantur, nobiscum tamen
et inter nos verſantur. Emines, excellis, ut ho-
nor, ut poteſtas, quae ſuper homines quidem,
hominum ſunt tamen. Ante te principes, faſtidio 5
noſtri, et quodam aequalitatis metu, uſum pe-
dum amiſerant. Illos ergo humeri cervicesque
ſervorum ſuper ora noſtra; te fama, te gloria, te
civium pietas, te libertas ſuper ipſos principes
vehunt; te ad ſidera tollit humus ita communis,
et confuſa principis veſtigia.

XXV. Nec vereor, P. C., ne longior vi-
dear, quum ſit maxime optandum, ut ea, pro
quibus aguntur principi gratiae, multa ſint: quae
quidem reverentius fuerit integra illibataque co-
gitationibus veſtris reſervari, quam carptim bre-
viterque perſtringi; quia fere ſequitur, ut illa
quidem, de quibus taceas, tanta, quanta ſunt,
eſſe videantur. Niſi vero leviter attingi placet, 2

tes ſibi tuam praeſentiam, veniſſes. Sic 32, 2. *Poſtquam contigit princeps.* Sic obſervavit ad Quintil. decl. 10, 2. p. 213. Burmannus, de rebus laetis, quae ſpem fere ſuperant, adhiberi hoc verbum. *Quae cum ita ſint, fruſtra tentatum hunc locum aio; nec poſſe quidquam immutari, ut non gratiae, et naturali quam habet Veneri aliquid decedat; recteque defenſum contra interpretationem Baunii a Fabricio Bibl. Lat. T. 2. p. 774, itemque Arntzen. ad h. l. *G.*

Ex his a Gesnero adnotatis tamen non intelligitur verborum ſenſus is, quem Gierigius recte expreſſit: dum ambulas inter nos, non putas conſpectum tui Romanis pro magna felicitate habendum. Manifeſte Plinius negat Traianum vanitate aut arrogantia permoveri, ut in publicum prodeat, et ſe conſpiciendum praebeat. Sed iterum affectata brevitas eſt, qua illa *contingere* et *imputare* ad hunc ſenſum adhibet. *E.*

5 *ita)* Gierigius *iſta*, quod item Erneſtius editurus erat. „Sic „repoſui," inquit, quod iam in „Add. probaverat Gesnerus, et „Gierigius etiam edidit, pro vulg. „*ita.*" *Ita* tuetur I. A. Erneſtius, quem vide. *S.*

XXV, 1 *eſſe videantur)* *Poteſt videri hic aliquid intercidiſſe. Praeceſſerunt duo membra: prius, *integra illibataque cogita-*

locupletatas tribus, datumque congiarium populo,
et datum totum, quum donativi partem milites
accepiſſent. An mediocris animi eſt, his potius
repraeſentare, quibus magis negari poteſt? quam-
quam in hac quoque diverſitate aequalitatis ratio
ſervata eſt. Aequati ſunt enim populo milites,
eo quod partem, ſed priores; populus militibus,
3 quod poſterior, ſed totum ſtatim accepit. Enim-
vero qua benignitate diviſum eſt! quantae cu-
rae tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuae fie-
ret! Datum eſt his, qui poſt edictum tuum in
locum eraſorum ſubditi fuerant: aequatique ſunt
ceteris illi etiam, quibus non erat promiſſum.
4 Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille
fluminibus distinebatur: exſpectatum eſt provi-
ſumque, ne quis aeger, ne quis occupatus,
ne quis denique longe fuiſſet: veniret quis-
que, quum vellet: veniret quisque, quum poſſet.
5 Magnificum, Caeſar, et tuum, disiunctiſſimas
terras munificentiae ingenio velut admovere, im-
menſaque ſpatia liberalitate contrahere: in-
tercedere caſibus, occurſare fortunae, atque

tionibus reſervari, alterum, *carptim breviterque perſtringi.* Infert deinde, *Quia fere ſequitur, ut illa QVIDEM, de quibus taceas — videantur.* Quis hic non exſpectat ſimile quiddam his, *ea autem, quae breviter perſtringuntur, dictis non maiora putentur* etc. Sed refellit haec Schwarzius: non male. *G.*

2 *quibus magis negari poteſt*) Plebi inermi: hanc enim *populi* nomine, quod alias ſaepe fit, intelligit: militum metui poterat, ſi ſuperiora exempla videres, ſeditio. *G.*

3 *in locum eraſorum*) Qui tabulis congiarii iam confectis moriuntur, demigrant, cives eſſe deſinunt, ii eraduntur. Pro his inſertos et *ſubditos* alios non reiicit Traianus, mitior hac in re et benignior ipſo Auguſto, qui *quum propoſito congiario multos* (ob id ipſum eo potiſſimum tempore et ut ad patronos aliquid e publica liberalitate rediret, vid. Caſaub.) *manu miſſos, inſertosque civium numero comperiſſet, negavit accepturos, quibus promiſſum non eſſet* Sueton. 42. Traianus certe dat his etiam, *quibus non erat promiſſum. G.*

4 *ne quis — — fuiſſet)* i. e. ne quis ſentiret, ſe aegrum, aut occupatum, aut longe fuiſſe. ut mox: *omni ope adniti, ne quis — — hominem magis ſentiret ſe fuiſſe, quam civem. S.*

5 *munificentiae ingenio)* Ingenioſa et arte adiuta magnificentia. Sic nempe 49, 7. *exquiſita ingenia coenarum* dixit. *G.*

omni ope adniti, ne quis e plebe Romana, dante
congiarium te, hominem magis ſentiret ſe fuiſſe,
quam civem.

XXVI. Adventante congiarii die, obſervare
principis egreſſum in publicum, inſidere vias
examina infantium, futurusque populus ſolebat.
Labor parentibus erat, oſtentare parvulos, impo-
ſitosque cervicibus adulantia verba blandasque
voces edocere: reddebant illi, quae monebantur.
tur. Ac plerique irritis precibus ſurdas principis 2
aures adſtrepebant; ignarique quid rogaſſent, quid
non impetraſſent, donec plane ſcirent, differe-
bantur. Tu ne rogari quidem ſuſtinuiſti, et 3
quamquam laetiſſimum oculis tuis eſſet,* conſpe-
ctu Romanae ſobolis impleri, omnes tamen, ante-
quam te viderent adirentve, recipi, incidi iuſſiſti:
ut iam inde ab infantia parentem publicum mu-
nere educationis experirentur; creſcerent de tuo,
qui creſcerent tibi, alimentisque tuis ad ſtipen-
dia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi,
quantum parentibus ſuis quisque, deberent. Re- 4
cte, Caeſar, quod ſpem Romani nominis ſumti-
bus tuis ſuscipis. Nullum eſt enim magno prin-
cipe, immortalitatemque merituro, impendii genus
dignius, quam quod erogatur in poſteros. Locu- 5
pletes ad tollendos liberos ingentia praemia, et

XXVI, 1 *Adventante*) Inſe-rendumne poſt hoc participium *antea?* Certe haec particula, quam ad ſenſum loci explendum deſideres, facillime potuit excidere. *S.*

2 *Ac plerique*) *Malim *At* mutatione, quae in ſcriptura Longobardica vix ſentiatur. Adverſativae particulae hic locum eſſe, apparet. Atque etiam ſic dedit Schwarzius. *G.*

3 *incidi*) in tabulas, in teſſeras frumentarias. Sen. de benef. 4, 28. *Frumentum publicum — accipiunt ſine delectu morum*, *quisquis inciſus eſt.* *Sic recte Gronovius ex MSS. apud Pinc. et Grut. Al. *Quisquis civis eſt.* *G.*

alimentisque tuis) Iungit hoc toto capite, propter ſimilitudinem muneris, cum congiario *alimenta ingenuorum*, de quibus accuratius mox dicet capite proximo. Exſtat multa eius rei in nummis memoria, quam ſuo more perſequutus eſt Ezech. Spanhemius diſſ. 13. p. 542. ſq. *G.*

5 *praemia — poenae*) De quibus ICti, cum de iure trium

pares poenae, cohortantur; pauperibus educandis
6 una ratio est, bonus princeps. Hic fiducia sui procreatos nisi larga manu fovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipublicae accelerat, frustraque proceres, plebe neglecta, ut defectum corpore caput nutaturumque instabili
7 pondere, tuetur. Facile est coniectare, quod perceperis gaudium, quum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Haec prima parvulorum civium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta, hoc maximum praestitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat et expediat.

XXVII. Nemo iam parens filio, nisi fragilitatis humanae vices horret; nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; maius tamen, in spem libertatis, in spem secu-
2 ritatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat; non alat, dum non occidat: nec deerunt, qui filios concupiscant. Contra, largiatur et auferat; alat et occidat: nae ille iam brevi tempore effecerit, ut omnes non posterorum mo-

liberorum agunt. Vid. ad Epist. 7, 16, 2. *G.*

educandis) Al. *educandi*. quod unice verum. *S.*

6 *frustraque proceres)* *Sic Schwarzii liber. Al. *Princeps*. *G.*

7 *Super omnia)* Diligenter monendi sumus, illam in capita, quae vocamus, divisionem non esse a vetustis auctoribus, ne imperite divellantur, quae sunt coniunctissima. Ut hic ultima verba transitum continent, suavem sane et elegantem, ad ea, quae sequuntur: quae arctissime nisi iungas, gratia omnis perit. *G.*

Novum ab his verbis caput Ernestius exorsurus erat, notaque Gesneri deleta hanc appositurus: „Verba *Super — expediat*, cum, Gesnero etiam monente, antea male avulsa ab hoc capite [XXVII.], cum quo arcte cohaerent, ad antecedens referrentur, non dubitavi ea cum Gierigio in hunc locum suum reponere.“ *S.*

XXVII, 2 *nae ille iam)* *Dedi lectionem Gruteri. Al. etiam Arntzenius, qui nec meminit Gruterianae lectionis: *nae ille in tam brevi tempore*. *G.*

Tam h. l. absurdum dicit I. A. Ernestius. Cautior Bremius, qui ad Cicer. de Finib. init. tuetur. *S.*

do, sed sui parentumque poeniteat. Quocirca 3
nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim,
quam quod congiarium das de tuo, alimenta de
tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli,
sanguine et caedibus nutriuntur: quodque gratis- 4
simum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod
nemini est ereptum, locupletatisque tam multis,
pauperiorem esse factum principem tantum: quam-
quam nec hunc quidem. Nam cuius est, quid-
quid est omnium, tantum ipse, quantum omnes,
habet.

XXVIII. Alio me vocat numerosa gloria
tua: alio autem? quasi vero iam satis venera-
tus miratusque sim, quod tantam pecuniam pro-
fudisti, non ut flagitii tibi conscius ab insectatio-
ne eius averteres famam; nec ut tristes hominum
moestosque sermones laetiore materia detineres.
Nullam congiario culpam, nullam alimentis cru- 2
delitatem redemisti, nec tibi bene faciendi fuit
caussa, ut, quae male feceras, impune fecisses.
Amor impendio isto, non venia quaesita est; po-
pulusque Romanus obligatus a tribunali tuo, non
exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gau- 3
dentibus gaudens, securusque securis: quodque
antea principes ad odium sui leniendum tumenti-
bus plebis animis obiectabant, id tu tam inno-
cens populo dedisti, quam populus accepit.
Paullo minus, P. C., quinque millia ingenuorum 4

4 *nec hunc quidem)* *Mollius ad aures accidit *ne hunc quidem*. *G.*

Immo sic scribendum. Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

XXVIII; 1 *non ut flagitii)* Sunt alias non magni faciendae eiusmodi laudes, in quibus ipse qui laudatur sibi dicere cogitur illud, *Vitavi denique culpam, Non laudem merui.* Sed maior puriorque scilicet laus fit, a qua removeri ea possunt, quae aliorum laudes foedarunt. *G.*

laetiore materia) Quam comparare solent dolio, quale balaenis obiicere nautae dicuntur, ut, dum illud sibi ludibrium habent; navem mittant. *G.*

3 *tumentibus plebis animis)* Sic Graeci *οἰδεῖν* etc. Pausan. VIII. cap. 28. *ὁ δὲ, ἅτε οἰδοῦντος αὐτῷ τοῦ θυμοῦ, παίει κ. τ. λ.* *S.*

obiectabant) Ut cani irato bo-

fuerunt, quae liberalitas principis nostri conqui-
sivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum,
ornamentum pacis, publicis sumtibus aluntur,
patriamque non ut patriam tantum, verum ut al-
5 tricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his
tribus replebuntur; ex his quandoque nascentur,
6 quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Caesar,
aetatem dii, quam mereris, serventque animum,
quem dederunt: et quanto maiorem infantium tur-
7 bam iterum atque iterum videbis incidi! Augetur
enim quotidie et crescit: non quia cariores parenti-
bus liberi; sed quia principi cives. Dabis congiaria,
si voles; praestabis alimenta, si voles: illi tamen
propter te nascuntur.

XXIX. Instar ego perpetui congiarii reor
affluentiam annonae. Huius aliquando cura Pom-
peio non minus addidit gloriae, quam pulsus
ambitus campo, exactus hostis mari, oriens tri-
2 umphis occidensque lustratus. Nec vero ille ci-
vilius, quam parens noster, auctoritate, consilio,
fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris,
litoribus mare, litora mari reddidit, diversasque
gentes ita commercio miscuit, ut, quod genitum
esset usquam, id apud omnes natum esse videre-

lum, ne latret, v. g. Phaedr. 1, 23. *G.*

6 *videbis incidi)* *Elegans etiam quorundam librorum lectio *iubebis incidi.* *G.*

7 *propter te)* Fiducia benignitatis tuae, et felicis imperii: licet congiarium aut alimenta non sperent. *G.*

XXIX, 1 *Pompeio)* Eo ipso tempore, quo de exsilio rediit Cicero, cuius in sententiam SCtum factum est de omni potestate rei frumentariae per totum orbem terrarum in quinquennium Pompeio mandanda. Vid. Cic. ad Att. 4, 1. Idem Pompeius in tertio suo Consulatu severiores contra ambitum leges pertulit, quem proinde *campo* Martio, in quo comitia, *pepulit.* *G.*

2 *civilius)* Ipse interpretatur Secundus, non armis, non opprimenda libertate, sed *auctoritate, consilio, fide,* rem gessisse. Nempe *civiliter* agit, qui aequalitatem civium tuetur, tyrannidem non affectat. Hoc monendum fuit propter eos, qui nimis vage interpretantur *civilius, ad maiorem utilitatem reipublicae.* *G.*

litoribus mare) Ut solvere auderent homines; *litora mari,* ut appellere possent, sine metu piratarum, vel alterius iniuriae: qua ratione commeatus et annonae vilitas restituta. *G.*

tur. Nonne cernere datur, ut ſine ullius iniuria 3
omnis uſibus noſtris annus exuberet? Quippe,
non, ut ex hoſtico raptae perituraeque in horreis
meſſes, nequidquam quiritantibus ſociis auferun-
tur. Devehunt ipſi, quod terra genuit, quod 4
ſidus aluit, quod annus tulit: nec novis indictio-
nibus preſſi ad vetera tributa deficiunt. Emit 5
fiſcus, quidquid videtur emere. Inde copiae, in-
de annona, de qua inter licentem vendentemque
conveniat: inde hic ſatietas, nec fames usquam.

XXX. Aegyptus alendis augendisque ſemi-
nibus ita gloriata eſt, ut nihil imbribus caeloque
deberet: ſiquidem proprio ſemper amne perfuſa,
nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, quam
quas ipſe devexerat, tantis ſegetibus induebatur,
ut cum feraciſſimis terris, quaſi nunquam ceſſura,
certaret. Haec inopina ſiccitate usque ad iniu- 2
riam ſterilitatis exaruit: quia piger Nilus cun-
ctanter alveo ſeſe ac languide extulerat, ingenti-
bus quidem tunc quoque ille, fluminibus tamen,
conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi 3
repararique palanti amne conſueta, alto pulvere

3 *quiritantibus*) Vid. ad ep. 6, 20, 14. *S.*

4 *indictionibus*) penſionibus ſ. tributis extraordinariis, quae ſaepe ex improviſo et ex arbitrio ab imperatoribus indicebantur. *E.*

5 *videtur emere*) Sub ſpecie emtionis quam iniuſte actum nonnunquam cum aratoribus, vel ſola Ciceronis frumentaria ſ. in Verrem L. 3. ubi Apronii facinora enarrantur, docuerit. *Ceterum protulit Schwarzius e Gudii libro hanc lectionem, *ſinit fiſcus, quidquid videtur e re, emere:* ſententia et ipſa bona. *G.*

Ceterum loci ſenſus: Olim fiſcus tantum videbatur emere, revera non emebat, ſed ſociis, ſub ſpecioſo emtionis praetextu, auferebat: nunc, quae ſpecies videatur emtionis, ſi priora tempora cogites, vera emtio eſt. Aliter Gierigius, quem Plinii acumen, opinor, fefellit. *S.*

XXX, 1 *ipſe*) Praeſtat *ipſa*, ſicque iam alii coniecerunt. *S.*

2 *fluminibus tamen*) Nomen *fluminibus* duplicem quaſi perſonam habet: *ingentibus fluminibus conferendus* Nilus tum erat; *ſed fluminibus tamen*, non mari, ut alias. Ita mox 31, 2. *Quod victorem quidem populum* (paſceret), *paſceret tamen.* Add. 31, 5. *Et nos Aegypto poſſe, et nobis Aegytum c a r e r e non poſſe.* Adde finem cap. in verbo *fluxit*. it. 37, 6. in *bonis*. it. 38, 2. *hereditate.* *G.*

3 *mergi repararique palanti*) Dum *mergitur* terra *amne palanti* ſ. vaganti, eadem *repara-*

incanduit. Frustra tunc Aegyptus nubila optavit, caelumque respexit, quum ipse foecunditatis parens contractior et exilior, iisdem ubertatem eius anni angustiis, quibus abundantiam suam, cohi-
4 buisset. Neque enim solum vagus ille, cum expanditur, amnis intra usurpata semper collium substiterat atque haeserat; sed supino etiam ac detinenti solo, non placido se mollique lapsu

tur, succum et vires quasi recipit. *Nondum innotuit mihi liber, qui hanc lectionem habeat; sed divisi sunt codices inter *palanti*, et *repararique*: interim neque dum poenitet eius, quod in priore editione usu mihi venit, de quo ita tum ad Cl. Schwarzium scribebam: Dum dubito, dum calamus ipse inter duas lectiones fluctuat, ponendumne sit, *mergi palanti amne*, quod adhuc obtinuit, an illud ex MSS. *mergi repararique?* utrumque exiisse prelis video, et neutrum ne nunc quidem vel damnare audeo vel probare. Certe *palans amnis* mihi imagine non inamoena blandiebatur, h. e. ripas suas, et quasi castra, hinc inde egressus, et prout fors vel impetus tulit, hic longius et densior, hic rarior et brevius commoratus. Quid? si utrumqne est a Plinio, et error noster suam huic loco faciem, ut Nealcis furor desperatam in equo spumam, reddidit? *G.*

incanduit) incaluit, exarsit. Nempe hunc ardorem continuum *altus pulvis* sequebatur, et ipse fervens. *E.*

4 *cum expanditur*) *Vulg. *vagus ille expanditor amnis*: quasi substantivum nomen sit *expanditor*. Lectionem nostram debemus his, quae e bonis libris notavit Schwarzius, in quibus *expandebatur*, vel *expanditur*: cui verbo *si* vel *cum* praeponendum, iam indicarunt viri docti. *G.* Forcellinus: *vagus ille et expanditor amnis*, hac addita explicatione: i. e. qui se extra alveum suum expandit et effundit. *S.*

intra usurpata — collium) Observanda vis vocis *intra*. Substitit *intra* colles usurpatos, non adscendit, quo solebat: non superavit colles, unde deinde per plana camporum diffunderetur. *G.*

supino ac detinenti solo) Humili, ubi alias morari aqua solet. Nempe ut *altum* et *profundum*, relatae ad terminum, haec, unde despicitur, illa, quo suspicitur, appellationes, usurpantur mutatis non nunquam vicibus: sic *supinum*, quod proprie *devexo* opponitur, (vid. Frontin. de Aquaed. art. 36. p. 103. Pole.) interdum non refertur ad adscensum, ut plerumque, sed ad descensum; ita ut humile potius, quam altum, notet. Liv. 7, 24. *Egistis praecipites supina valle*, i. e. adverso monte subire ad vos ausos deturbastis. Sic avunculus nostri L. 23. princ. *Tellure supina quae proveniunt*, frumenta, flores, herbas, opponit *Pomonae*, h. e. arborum fructibus, iisque, quae vocat *pendentia*. *G.*

Pro *detinenti*, quod non satis commodum sensum habet, Arntzen. e MS. dedit *clementi* h. e. sensim et tarde se supra planitiem extollente. Hoc et Gesnerus [in epist. ad I. A. Ernestium] probaverat. *E.*

Ceterum *solum supinum* compares cum Graecorum γῇ ὑπτίᾳ.

refugum abſtulerat, et nec dum ſatis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, 5 id eſt, ubertate, regio fraudata, ſic opem Caeſaris invocavit, ut ſolet amnem ſuum: nec longius illi adverſorum fuit ſpatium, quam dum nuntiat. Tam velox, Caeſar, potentia tua eſt, tamque in omnia pariter intenta bonitas et accincta, ut triſtius aliquid ſeculo tuo paſſis, ad remedium ſalutemque ſufficiat, ut ſcias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor: crediderim tamen per hunc Aegypti ſtatum tuas Fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam ſpectari voluiſſe. Nam quum omnia ubique ſecunda merearis: nonne manifeſtum eſt, ſi quid adverſi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque proſterni, quum ſecunda felices, adverſa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, ur- 2 bem noſtram niſi opibus Aegypti ali ſuſtentarique non poſſe. Superbiebat ventoſa et inſolens na-

Appianus de Bello Mithrid. XLII. *ἐν ᾧ σφίσι μὲν ὕπτιον καὶ εὐπετὲς ἐς δίωξιν καὶ ἀναχώρησιν ἦν πεδίον.* ubi *κρημνοὶ* opponuntur *πεδίῳ ὑπτίῳ*, ut hic *colles ſolo ſupino*. *S.*

refugum) * *Refuſum* liber Schwarzii. Sed *refugum* videtur ad celeritatem refluentis aquae pertinere, et exprobrationem quandam continere Nili. *G.*

nec dum ſatis humentes) *Seminadidam* terram in primis abominantur agricolae. v. Colum. 2, 4. 5. *G.*

XXXI, 1 *ſpectari*) * Libri, puto, omnes *exſpectare*: niſi quod Cuſpin. *oſtentare*, ſententia magnifica. Illud *ex* praefixum librariis illius aetatis deberi, credibile eſt, quae *eſpece*, *eſprit*, *eſpée*, *eſpejo* formavit e *ſpecie*, *ſpiritu*, *ſpada*, *ſpeculo* etc. *x* enim et *s* perpetuo fere miſcentur. Hinc *ſpectare* malit Cel. Schwarzius, me non invito, niſi quod ſic ab *experiri* diſtinguere vix poſſum. Itaque nihil dum melius puto, quam cum Baunio legere *ſpectari*. Add. ad 33, 3. et 35, 3. ad quem poſteriorem locum vid. Schwarzius. it. Drakenb. ad Liv. 6, 33, 1. Ceterum *ſpectare* vult etiam Arntzenius. *G.*

Expectare, quod Gierigius edidit, etiam multum languere mihi h. l. videtur prae *ſpectari*, quod commendatur ſequentibus: *tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque proſterni*. Iam enim virtutes late longeque *ſpectari* poſſunt. *E.*

Mihi quidem *ſpectare* verum videtur. *S.*

proſterni) Praeſtat Arntzenii *praeſterni*, probatum item Geſnero in epiſt. ad I. A. Erneſtium. *S.*

tio, quod victorem quidem populum, pafceret
tamen; quodque in fuo flumine, in fuis navibus
3 vel abundantia noftra, vel fames effet. Refudimus Nilo fuas copias: recepit frumenta, quae
miferat, deportatasque meffes revexit. Difcat
igitur Aegyptus, credatque experimento, non alimenta fe nobis, fed tributa praeftare: fciat, fe
4 non effe P. R. neceffariam, et tamen ferviat. Poft
haec, fi volet, Nilus amet alveum fuum, et fluminis modum fervet: nihil hoc ad urbem, ac ne
ad Aegyptum quidem, nifi ut inde navigia inania
et vacua et fimilia redeuntibus, hinc plena et
onufta et qualia folent venire, mittantur; converfoque munere maris, hinc potius venti ferentes
5 et brevis curfus optentur. Mirum, Caefar, videretur, fi defidem Aegyptum ceffantemque Nilum
non fenfiffet urbis annona: quae tuis opibus, tua

2 *pafceret tamen)* Vid. ad 30, 4. *fluminibus tamen.* G.

in fuis navibus) Claffe illa Alexandrina, de qua plená manu ad hunc locum Cl. Schwarzius. * Nempe *navibus* legendum, non *manibus*, pulchre monuere viri docti. Sic dedit etiam Arntzenius. Quod autem huius claffis opportunitate ufum Paullum Apoftolum, affentiuntur Hafaeo viri celeberrimi, reprehenderè non aufim equidem, cum faveat Act. 27, 6. et 38: interim fcrupulum mihi movent CCLXXVI homines in una navi frumentaria. Verúm tollit eum fcrupulum Luciani navis σιταγωγὸς Aegyptia, in qua τὸ τῶν ναυτῶν πλῆθος στρατοπέδῳ ἄν τις εἰκάσειεν. p. 494, 1. G.

3 *Refudimus Nilo)* Bona fide, Secunde, nonne iftuc etiam ventofulum eft? Quid refudiftis igitur? Unius anni annonam, pro tot et perpetuis Aegypti claffibus. Sed redit ad modeftiam, quamquam et iftam fubdolam, deinde c. 32, 3. et 4. G. Ventófus fanè locus, adeoque infolens, ut alii haud pauci in hoc libro. Nolim tamen hoc nomine Plinium durius increpare, cui, ut oratori, aliquid licentiae concedendum. Alia lex orationis eiusque de genere ἐγκωμιαστικῷ, alia hiftoriae. S.

4 *venti ferentes)* Virgil. Aen. 3, 473. *fieret vento mora ne qua ferenti.* Graecorum ἄνεμος φορός. vid. Weffeling. ad Diod. Sic. T. 1. p. 685. S.

5 *Miram — videretur)* Conf. fupra 9, 4. it. 31, 6. Argumentatur ita: Mira et laudibus noftris digna fuiffet providentia tua, fi fterilitatem Aegypti, emanfionem (fit venia verbo) claffis Alexandrinae, non fenfiffet annona urbis; fi non aucta effet inde illius caritas: quae annona contra ea, per tuam providentiam, inftar vafis pleni redundavit et fuperfluxit usque in Aegyptum. Satis erat Romam carere poffe Aegypto: eidem de fuo impertiit. G.

cura usque illuc redundavit, ut ſimul probaretur, et nos Aegypto poſſe, et nobis Aegyptum carere non poſſe. Actum erat de foecundiſſima gente, ſi libera fuiſſet: pudebat ſterilitatis inſolitae, nec minus erubeſcebat fame, quam torquebatur; quum pariter a te neceſſitatibus eius pudorique ſubventum eſt. Stupebant agricolae plena horrea, quae non ipſi referſiſſent, quibusque de campis illa ſubvecta meſſis, quave in Aegypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, et obſequens Nilus. Aegypto quidem ſaepe, ſed gloriae noſtrae nunquam largior fluxit.

XXXII. Quam nunc iuvat provincias omnes in fidem noſtram ditionemque veniſſe, poſtquam contigit princeps, qui terrarum foecunditatem nunc huc, nunc illuc, ut tempus et neceſſitas poſceret, transferret referretque! qui diremtam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanae, aleret ac tueretur! Et caelo qui-

6 *ſi libera fuiſſet)* ſi non ſubiecta fuiſſet imperio Rom. adeoque providentia et cura optimi imperatoris caruiſſet. *E.*

quibusque de campis) Repetendum eſt *ſtupebant*, h. e. cum ſtupore mirabantur, et neſciebant, *quibus d. c.* etc. *E.*

alius amnis) Qui fertilitatem induxiſſet. Miram ſuavitatem habet hic locus ex obſervato ἤθει. Aegyptii non a pluviis, ſed ab amne exſpectant humorem ſatis; unam modo fertilitatis cauſſam norunt. *Haec venuſtas perierit, ſi tibi perſuaderi a Lipſio patiare, legendum potius *alius annus*, i. e. proventus, meſſis. Et perſuaderi ſibi paſſus eſt, in paritate prope auctorum Arntzenius. *G.*

obſequens Nilus) In tantum certe, ut allatum claſſe frumentum adverſo amne ad interiora Aegypti perferatur. Interpunctionem poſt *Nilus* ſuſtulit Schwarzius. *G.*

Schwarzium ſecutus eſt Gierigius, qui edidit: *et obſequens Nilus Aegypto quidem ſaepe* etc. hoc ſenſu: beneficio tuo primum non maligna tellus fuit, deinde Nilus *obſequens*, votis notis ſe quaſi accommodans, Aegypto quidem etc. — Non damno: tamen neſcio quomodo iſta oratio abrupta, quam interpunctio efficit, magis Pliniana videtur. *E.*

Probo Gesneri interpunctionem. Tum malim voce repetita: *Nilus Aegypto quidem* etc. *S.*

Aegypto quidem ſaepe) Prozeugma, ut vocant Grammatici. *Aegypto ſaepe largior fluxit Nilus*, et foecunditatem illi conciliavit: *ſed gloriae* etc. Refert ad hanc gloriam Lipſius nummum Traiani, in cuius averſa Nili conſueta effigies, cum nomine addito, et inſcriptione S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. *G.*

dem nunquam benignitas tanta, ut omnes ſimul terras ubertet foveatque: hic omnibus pariter, ſi non ſterilitatem, at mala ſterilitatis exturbat: hic, ſi non foecunditatem, at bona foecunditatis importat: hic alternis commeatibus orientem occidentemque connectit, ut, quae ubique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, et diſcant, quanto libertati discordi ſervientibus ſit utilius, unum eſſe, cui ſerviant.
3 Quippe discretis quidem bonis omnium, ſua cuiusque ad ſingulos mala; ſociatis autem atque permixtis, ſingulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed ſive terris divinitas

XXXII, 2 *ubertet*) *Sic Gudius e MS. quod probat Schwarzius. Al. cum Arntzenio *uberet*. Sententia eadem. *Ubertat* legitur conſtanter apud imitatorem noſtri Eumenium pro Flavienſ. ſ. 7, 9, 6. *G.*

alternis commeatibus) Id eſt, mutuis, ubi alteri ſufficiunt, quae deſunt aliis. *Nimis manifeſtum eſt, et monuit Lipſius, ſic legendum, pro *aeternis*, quod libros, in quantum Schwarzio innotuere, omnes obſedit, ac tuetur Arntzenius, quam bene, ipſe viderit. Retinet illuſtratque Schwarzius. *G.*

Hunc ſecutus etiam Gierigius *aeternis* edidit. At enimvero ipſe Plinius prodidit, ſe *alternis* ſcripſiſſe. Nam quae ſequuntur: *ut, quae ubique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes invicem capiant:* et mox, *quippe discretis quidem bonis omnium, ſua cuiusque ad ſingulos mala; ſociatis autem atque permixtis*, etc. haec, inquam, illos tantum *alternos* commeatus, non *aeternos*, explicant. *E.*

feruntur, quaeque) *Feruntur*, proferuntur a terra, vel ultro, vel cum culta eſt. **Seruntur* eſt e coniectura Lipſii. Alii plures apud Schwarzium ſic: *ut, quae ferunt, quaeque expetunt opes gentes, diſcant invicem capiant quanto.* Priora certe verba commode ſe habent. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

libertati discordi) Propter *libertatem discordem*, quae non accommodet ſe voluntati cuiusquam, ſed ſuas ſibi res habeat, ſuam ſibi rationem ſequatur, omnia facientibus. Hoc enim eſſe v. c. *ſervire gloriae*, gloriae cauſſa omnia facere, ſatis apertum. *Veniam ergo mihi dabunt aequi aeſtimatores unius apicis immutati, poſito *libertati* pro *libertate*, quod librarius aliquis, credo, poſuit, cum iungendum comparativo *utilius* videretur. Vid. tamen, quomodo vulgatum tueatur Periſonius et Schwarzius. *G.*

3 *ad neminem — pertinent*) Cave haec verbotenus intelligas. Bene Gierigius docuit ad h. l. e ſtudio concinnae antitheſeos hyperbolice dicta eſſe pro, minus urgent ſingulos, quia levantur auxilio ſociorum, qui in ſocietatem malorum veniunt, et ſua bona communicant cum caeteris. *E.*

omnium bona) Arntzenius *omnia b.* ex MSS. *G.*

terris divinitas) *Divinitatem* illam *terrarum*, illos *omnium genios* figuris humanis, illam

quaedam, five aliquis amnibus genius; et folum
illud et flumen ipfum precor, ut hac principis
benignitate contentum, molli gremio femina re-
condat, multiplicata reftituat. Non equidem ré- 4
pofcimus foenus: putet tamen effe folvendum,
fallacemque unius anni fidem, omnibus annis,
omnibusque poftea feculis tanto magis, quia non
exigimus, excufet.

XXXIII. Satisfactum qua civium, qua fo-
ciorum utilitatibus. Vifum eft fpectaculum inde
non enerve, nec fluxum, nec quod animos viro-
rum molliret et frangeret, fed quod ad pulchra
vulnera contemtumque mortis accenderet: quum
in fervorum etiam noxiorumque corporibus amor
laudis et cupido victoriae cerneretur. Quam de- 2
inde in edendo liberalitatem, quam iuftitiam
exhibuit, omni affectione aut intactus, aut maior!
Impetratum eft, quod poftulabatur: oblatum,
quod non poftulabatur. Inftitit ultro, et, ut con-
cupifceremus, admonuit: ac fic quoque plura in-
opinata, plura fubita. Iam quam libera fpectan- 3
tium ftudia, quam fecurus favor! Nemini im-
pietas, ut folebat, obiecta, quod odiffet gladia-

mulierum ftolatarum, turritas coronas geftantium, hos fenum gigantiformium etc. paffim in nummis et alias repraefentari, notum eft. Vid. de Africa Epift. 7, 27, 2. *G.*

4 *fallacemque — fidem — excufet)* fterilitatem unius anni omnium annorum fequentium proventu compenfet. Exquifitus verbi *excufare* ufus. Attulerunt interpretes exempla Claud. 26, 562. *armis excufate nefas.* Stat. Theb. 6, 44. *Lacrymis excufant crimen obortis.* *E.*

XXXIII, 1 *fpectaculum)* ludi, quos in principio imperii edere folebant imperatores, a Traiano quoque editi. *E.*

nec fluxum) Vid. Arntzen. ad Aurel. Victor. p. 146. *S.*

pulchra vulnera) quae pro patria fortiter pugnantes accipiunt. — De *amore laudis* in fervis etiam et noxiis confpicuo cf. Cic. Tufc. 2, 17. *E.*

2 *in edendo liberalitatem)* Conf. 6, 34, 2. *G.*

intactus — maior) *intactus*, liber omnino, indole et natura: *maior*, eo animo et confilio, ut affectiones comprimere et vincere poffit. *E.*

3 *impietas — obiecta)* Ut Domitianus tefte Sueton. 10. *Patrem familias, quod Thracem mirmilloni* (quicum pugnabat) *parem, munerario* (Domitiano editori, cuius adverfus favor illum premebat) *imparem dixerat, detractum e fpectaculis in arenam canibus obiecit, cum hoc*

torem: nemo e ſpectatore ſpectaculum factus, quiſoras voluptates unco et ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina maieſtatis in arena colligebat, ac ſe deſpici et contemni, niſi etiam gladiatores eius veneraremur, ſibi maledici in illis, ſuam divinitatem, ſuum numen violari, interpretabatur; quum ſe idem quod deos, idem gladiatores quod ſe putabat.

XXXIV. At tu, Caeſar, quam pulchrum ſpectaculum pro illo nobis exſecrabili reddidiſti! Vidimus delatorum iudicium, quaſi graſſatorum, quaſi latronum. Non ſolitudinem illi, non iter, ſed templum, ſed forum inſederant: nulla iam teſtamenta ſecura, nullius ſtatus certus: non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertiſti oculos, atque ut ante caſtris, ita poſtea pacem foro reddidiſti: exſcidiſti inteſtinum malum: et provida ſeveritate caviſti, ne fundata legibus civitas everſa legibus

titulo, Impie locutus parmularius. De *impietatis* illa notione pro crimine maieſtatis dictum ad 11, 1. Ceterum hic civis, ut et ille Eſius Proculus a Caligula detractus Sueton. 35. (cf. c. 31.) *e ſpectatore* factus eſt ſpectaculum. * Recepimus enim Schwarzianam lectionem, quam is e codicis ſui his verbis exſculpſit, *Nemo exſpectator exſpectaculum factus*. Vid. ad 31, 1. G.

unco et ignibus) *Unco*, quo iniecto traherentur per arenam: *ignibus*, quibus in *tunica* illa *moleſta* urerentur homines, de qua Iuven. 8, 235. Utrumque ſupplicium coniungere videtur idem 1, 155. *Taeda lucebis in illa*. *Qua ſtantes ardent, qui fixo gutture fumant:* Et latum *media ſulcum deducis arena*. * Sic legendum illum locum puto. *Lucebis* certe, et *deduces*, non recte intelligo. G.

4 *idem quod deos)* ſcil. *putaret*. Pro *quum* Gierigius e libris ſcriptis et editis recepit *cumque*. E.

XXXIV, 1 *delatorum iudicium)* * Sic boni libri complures. Sed nec altera non ſatis magna factio, *delatorum agmen inductum*. Aut *inductum* primo corruptum in *iudicium*, quo facto *agmen* ut ſuperfluum periit: aut, hoc cum exidiſſet, *inductum* in *iudicium* mutatum eſt. Ita recte diſputat Schwarzius. Sed Arntzen. *agmen inductum* praefert. G.

Praefert item I. A. Erneſtius, expreſſitque Gierigius. Iure, opinor. Cf. §. 3. 4. S.

ſtatus certus) Ut ſciret certo ſe liberum, ſe patricium; ſuum ſervum autem non eſſe liberum etc. G.

Al. *nullus ſtatus certus*. Noſtram lectionem tuetur I. A. Erneſtius. S.

2 *everſa legibus)* Quas perverſe et calumniatorie interpretabantur delatores. G.

videretur. Licet ergo cum fortuna, tum liberali- 3
tas tua visenda nobis praebuerit, ut praebuit,
nunc ingentia robora virorum, et pares animos;
nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem
incognitam; nunc secretas illas et arcanas, ac sub
te primum communes opes: nihil tamen gratius,
nihil seculo dignius, quam quod contigit desuper
intueri delatorum supina ora, retortasque cervi-
ces. Agnoscebamus et fruebamur, quum velut 4
piaculares publicae solicitudinis victimae, supra
sanguinem noxiorum, ad lenta supplicia gravio-
resque poenas ducerentur. Congesti sunt in na- 5
vigia raptim conquisita, ac tempestatibus dediti.
Abirent, fugerentque vastatas delationibus terras:
ac, si quem fluctus ac procellae scopulis reser-
vassent, hic nuda saxa et inhospitale litus inco-
leret: ageret duram et anxiam vitam, relictaque
post tergum totius generis humani securitate,
moereret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum clas-
sis permissa omnibus ventis, coactaque vela tem-
pestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quos-
cunque in scopulos detulissent. Iuvabat, prospe-
ctare statim a portu sparsa navigia, et apud illud
ipsum mare agere principi gratias, qui, clementia
sua salva, ultionem hominum terrarumque diis
maris commendasset. Quantum diversitas tempo- 2

3 *secretas — opes)* Palatinas opes in theatris ac templis publicabat Traianus. Laudatum Lipsio Epigramma Martialis 12, 15. *Quidquid Parrhasia* (Palatina) *nitebat aula, Donatum est oculis* in theatro, *deisque* in templis *nostris.* G.

4 *supra sanguinem noxiorum)* Qui in circo depugnare, vel inter se vel cum bestiis, coacti poenae caussa fuerant. Eodem inducti delatores, ut viderent, quid et ipsi commeruissent. Vide laudandum statim ad c. 35, 4. locum Suetonii. G.

5 *raptim conquisita)* Pravitatem ac parvitatem sic indicari, lubenter Lipsio adsentior: * sed quid si melius ea indicatur voce *consuta?* ut sint *σχεδίαι*, rates temere contextae, quae facile solverentur. vid. de similibus suppliciis Casaub. ad Sueton. Caes. 66. G.

scopulis reservassent) Fere probabilius enim erat, eos in mari perire, solutis mox navigiis. G.

rum posset, tum maxime cognitum est, quum iisdem, quibus antea cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus affigeretur; quumque insulas omnes, quas modo senatorum, iam delatorum turba compleret, quos quidem non in praesens tantum, sed in aeternum repressisti, in illa
3 poenarum indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant, quas habent: expellere penatibus gestiunt? suis exturbentur: neque, ut antea, exsanguem illam et ferream frontem necquidquam convulnerandam praebeant punctis, et notas suas rideant; sed exspectent paria praemio damna, nec maiores spes, quam metus habeant,
4 timeantque, quantum timebantur. Ingenti quidem animo divus Titus securitati nostrae ultionique prospexerat, ideoque numinibus aequatus est; sed quanto tu quandoque dignior caelo, qui tot res illis adiecisti, propter quas illum deum fecimus! Id hoc

XXXV, 2 *tunc nocentissimus)* *MSS. quidam *nunc*, eadem sententia, sed hoc vividius. Sic statim *adfigeretur* praeferendum alteri *affligeretur*: et *in illa poenarum indagine*, pro *mille poenarum*: omnia praesidiis Schwarzianis debentur. *G.*

poenarum indagine) in insula, quam mare, tanquam indago, cingit, ne ex illa aufugere possint. In illa igitur insula poenas luunt. Quis non videat, hoc sensu *poenarum indaginem* durius audaciusque dictam? *E.*

3 *eunt? — gestiunt?)* Addidi signa interrogationis: additurusque erat Ernestius. Sic et Gierigius. *S.*

exsanguem) Ruboris et pudoris expertem; *ferream*, sensus. *G.*

notas suas) K literam Kalumniae notam, e lege Remmia, qua de re viri docti ad Cic. pro Rosc. Am. c. 20. ubi illud Papiniani non omittunt, cum hominem *integrae frontis* opponit damnato calumniae l. 13. π. de testibus. Omnia dedit, puto, nondum enim vidi, Cel. Brencmannus in diss. de Lege Remmia. *G.*

exspectent) *Sic Schwarzius. Al. *spectent*, eadem fere sententia; spectent, considerent ante factum. *G.*

4 *divus Titus)* Sueton. c. 8. *Delatores mandatoresque* (delationum) *in foro flagellis ac fustibus caesos, ac novissime traductos per Amphitheatri arenam, partim subiici in servos, ac venire imperavit, partim in asperrimas insulas avehi.* *G.*

tot res illis adiecisti) Illis rebus, legibus, institutis. *Nempe *illis* scribendum, Schwarzio auctore, pro *illi*, quod vix commode interpretari quisquam poterit: et infeliciter tentavit Arntzenius; nam *propter quas* non aliorsum quam ad *illis* referri potest. Sic etiam statim ex eiusdem observatis dedimus *postquam — nihil reliquisse*. *G.*

magis arduum fuit, quod Imperator Nerva, te filio, te successore dignissimus, postquam magna quaedam edicto Titi adstruxerat, nihil reliquisse tibi videbatur, qui tam multa excogitasti, ut si ante te nihil esset inventum. Quae singula quan- 5
tum tibi gratiae dispensata adiecissent! At tu simul omnia profudisti; ut sol et dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quam iuvat cernere aerarium silens et quietum, et quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc vere aedes, non spoliarium civium, cruentarumque praedarum saevum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares essent. Manet ta- 2

nihil reliquisse tibi videbatur) Al. *nihil reliquisse nisi tibi videbatur.* Sed vid. Gesneri epist. ad I. A. Ernestium. *S.*

5 *dispensata — omnia)* Haec sibi opponuntur. Ergo *dispensata* sunt singula, quae per partes, singulatim aguntur. Sequens comparatio rem magis illustrat. *E.*

Dispensata, Graecorum τεταμιευμένα. Vid. Wesseling. ad Diod. Sic. T. 1. p. 257. sq. *S.*

At — profudisti) * Etiam illud *at*, omissum a quibusdam, revocavit Schwarzius. *G.*

XXXVI, 1 *vere aedes)* Utrumque iungit, quia *templum* proprie est illa patens undique columnarum substructio; *aedes* autem cavum illud clausum, quod alias *cella* vocatur. * Sequimur Gronovium Obss. 4, 16. p. 255. qui pro vulgato *deus*, (Saturnum autem intelligebant,) *aedes* substituit. *Deus* tanto minus convenit, quia nihil habet, quod ex adverso respondeat. Nihil aliud, quam loci nomina ponere voluit, posuit, Plinius. Et tamen *aedes* Arntzenio displicet, et, quod hic ait, non probabatur Perizonio. *G.*

spoliarium) Cum sit locus, ubi gladiatorum vestes et instrumentum servaretur in Amphitheatro: apparet ex Sen. epist. 93. extr. etiam *occisos in spoliario gladiatores.* Et controv. 33. pr. *infantium spoliarium*, ubi truncarentur, vel debilitarentur. Nec aliter de provid. c. 3. *G.*

Nunc *spoliarium* simpliciter est locus, in quo pecuniae civium, tanquam rapinae et spolia delatorum, deponuntur. *E.*

ac — locus unus) Aerarium reip. in aede Saturni constitutum, nunc unus est locus in orbe terrarum, ubi, optimo licet principe imperante, tamen boni defensores illius vincuntur a malis et impudentibus hominibus: quia mavult Caesar caussa cadere aerarium, quam esse, qui de eo vel iniuria queratur. Sic s. 4. *Saepius vincitur fiscus, cuius mala caussa nunquam est, nisi sub bono principe.* G.

essent) Scribendum *sint.* Duae ultimae literae vocabuli praegressi perperam iteratae. *S.*

2 *Manet tamen)* Qui sub Nerva non manebat. Vox Fron-

men honor legum, nihilque ex publica utilitate
convulſum: nec poena cuiquam remiſſa, ſed ad-
dita eſt ultio, ſolumque mutatum, quod iam non
3 delatores, ſed leges timentur. At fortaſſe non
eadem ſeveritate fiſcum, qua aerarium, cohibes.
Immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de
tuo, quam de publico credis. Dicitur actori,
atque etiam procuratori tuo: *In ius veni; ſequere*
4 *ad tribunal.* Nam tribunal quoque excogitatum
principatui eſt, par ceteris, niſi illud litigatoris
amplitudine metiaris. Sors et urna fiſco iudicem
aſſignat: licet reiicere, licet exclamare: *Hunc*
nolo, timidus eſt, et bona ſeculi parum intelligit:
illum volo, quia Caeſarem fortiter amat. Eodem
foro utuntur principatus et libertas. Quae prae-
cipua tua gloria eſt, ſaepius vincitur fiſcus; cu-
ius mala cauſſa nunquam eſt, niſi ſub bono prin-
5 cipe. Ingens hoc meritum: maius illud, quod
eos procuratores habes, ut plerumque cives tui
non alios iudices malint. Liberum eſt autem
diſceptanti dicere; *Nolo eum eligere.* Neque enim

tonis conſulis apud Xiphil. e Dion. L. 68. p. 769. B. ὡς καλὸν μέν ἐστιν αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ' οὗ μηδενὶ μηδὲν ἔξεστι ποιεῖν, χεῖρον δὲ, ἐφ' οὗ πᾶσι πάντα. G.

addita eſt ultio) In calumniatores ac delatores fiſci patronos. G.

3 *actori, atque etiam procuratori)* Vel hinc apparet, maioris dignationis *procuratorem* eſſe quam *actorem.* Sic et in privatis familiis. Noſter ep. 3, 19, 2. in eadem re *procuratorem* unum, plures *actores* commemorat. G.

4 *principatui)* In quo ipſe princeps conveniri, et peti ab illo poſſit. Quod l. 2. de O. I. §. 32. commemoratur, *Praetor, qui inter fiſcum et privatos ius diceret,* inſtitutus a Divo Nerva, illud ad Nervam Traianum pertinere ſuſpicatur Schwarzius, id eſt ad ipſum, in quo verſatur hic Plinius, iudicium. Dedimus coniecturam certiſſimam Lipſii, pro vulgato, *cruciatu,* quod nihili eſt, et miſere defenditur ab Arntzenio. G.

Quae) Suſpicor *quaeque.* Sic et Lipſius. S.

5 *diſceptanti)* Quis eſt ille? arbiterne et iudex, an litigator? De iudice dici hoc verbum, dubium non habet. Ipſe noſter ſic ep. 6, 15, 2. Sed etiam de litigatore Cic. in Verr. 2, 15. *Heraclius cum advocatis adit, et poſtulat, ut ſibi cum Palaeſtritis — aequo iure diſceptare liceat.* Id. pro Corn. Balbo 28. de hoc ipſo reo, *Non de aliquo crimine,* inquit, *ſed periculo ſuo de publico iure diſceptat.* Hactenus itaque licet etiam ſic

ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias, hanc esse beneficiorum principalium summam gratiam, si illis et non uti licet.

XXXVII. Onera imperii pleraque vectigalia instituit, ut pro utilitate communi, ita singulorum iniuriis coëgerunt. His Vicesima reperta est, tributum tolerabile et facile heredibus dumtaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet, quod manifestum erat, quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid et abradi bonis, quae sanguine, gentilitate, sacrorum

intelligere: Potestatem habet litigator dicendi, *nolo eum*, nempe procuratorem Caesaris, de quo sermo est, *eligere* iudicem caussae meae. *Eligendi* verbo in tali re locum esse, et Servius docet ad Ecl. 3, 50. *Editicius iudex est*, *quem una pars eligit*: et nostri avunculus in praefatione, ubi iudicium de suis scriptis comparat cum lite, ubi dixerat, se posse cuivis alii dicere, *Quid te iudicem facis? cum hanc operam condicerem, tu non eras in hoc albo*: subiungit, *Haec ego mihi patrocinia ademi nuncupatione: quoniam plurimum refert, sortiatur aliquis iudicem, an eligat.* Et, *summum quisque caussae suae iudicem facit quemcunque, cum eligit.* Neque enim provocare decorum est ab eo, quem ipse elegeris, qui proinde ipsa electione tua fit summus. * Quae verba subiiciuntur in omnibus, Harduino teste, libris, *unde provocatio appellatur*, ea glossam puto, ad ea quae parvo intervallo praecedunt adscripta, *cum Tribunos appellaret*, hoc modo: *Unde prouocatio appellatio* scil. dicta. *Appellatio* enim recentius. G.

summam gratiam) Gratia, Venus quaedam, et maxima commendatio accedit beneficio principis, si liceat etiam recusare, et illo non uti. * Servari itaque cupio nomen, quod abest in quibusdam libris, et abesse potest, ut *summam* fiat substantivum: sed gratiam miram huic loco conciliat. Omisit etiam Arntzenius caussa nulla allegata. G.

XXXVII, 1 *Vicesima) Vicesima* pars *hereditatum* solvi iussa primum ab Augusto, ita tamen ut proximi quique, et pauperes, immunes essent. Omnem huius tributi historiam, cuius hic magna pars est, persequitur Petr. Burmannus de vectigalibus Pop. Rom. c. 11. Potiora dabit Cel. Schwarzius ad h. l. Locus classicus apud Dionem l. 55. p. 565. E. τὴν εἰκοστὴν τῶν κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν καὶ τῶν πενήτων, καταλείπωσι κ. τ. λ. G.

His Vicesima etc., h. e. ad haec onera sustinenda. E.

2 *seu potius non laturi*) * Malit Schwarzius *seu potius quam non laturi.* Sed videtur etiam ἐκ τοῦ κοινοῦ ex *quanto* repeti posse. Agnovit hoc ipse et omisit. G.

gentilitate, sacror. — sacietate) Gentiles eiusdem gentis homines, qui proinde idem nomen habent, ut Tullii omnes Cicerones sunt gentiles. *Sacrorum*

denique ſocietate, meruiſſent, quaeque nunquam ut aliena et ſperanda, ſed ut ſua ſemperque poſſeſſa, ac deinceps proximo cuique transmittenda
3 cepiſſent. Haec manſuetudo legis veteribus civibus ſervabatur: novi, ſeu per Latium in civitatem, ſeu beneficio principis veniſſent, niſi ſimul cognationis iura impetraſſent, alieniſſimi habeban-
4 tur, quibus coniunctiſſimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in graviſſimam iniuriam, civitasque Romana inſtar erat odii, et discordiae, et orbitatis, quum cariſſima pignora, ſalva ipſo-
5 rum pietate, distraheret. Inveniebantur tamen, quibus tantus amor nominis noſtri ineſſet, ut Romanam civitatem non Viceſimae modo, verum etiam affinitatum damno bene compenſari putarent; ſed his maxime debebat gratuita contingere,
6 a quibus tam magno aeſtimabatur. Igitur pater tuus ſanxit, ut, quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis perveniſſet ad matrem, etiamſi cognationum iura non recepiſſent, quum civitatem

ſocietas, quia ſua ſibi ſacra familiae atque gentis propria habebant, quae ad heredes etiam transirent. Vid. de his Guther. de Vet. Iure Pontif. 4, 6. et 7. *G.*

3 *per Latium*) Verbi gratia, qui in civitate Latini iuris magiſtratum geſſiſſent. Appiani locum adſcribamus Civ. 2. p. 443. A. H. Steph. quia de patria Plinii noſtri agit, Πόλιν Νεόκωμον ὁ Καῖσαρ ἐς Λατίου δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἄλπεων ᾠκίκει, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἦρχον, ἐγίγνοντο Ῥωμαίων πολῖται. τόδε γὰρ ἰσχύει τὸ Λάτιον. Reliqua dabunt ICti, v. g. Heinecc. Antiquitt. app. 1, 7. ſqq. Add. 39, 2. *G.*

alieniſſimi habebantur) Quantum ad Viceſimae tributum tractabantur ut alieniſſimi, licet defunctis proximo gradu eſſent coniuncti. *G.*

4 *Ita maximum* etc.) Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

5 *affinitatum damno*) Cum ille, qui ex peregrino civis Rom. factus eſſet, propter ius connubiorum non poſſet uxorem peregrinam habere. Ulpianus fragm. 5, 4. *Connubium habent cives Rom. cum civibus Rom. cum Latinis autem et peregrinis ita, SI CONCESSVM SIT.* Sen. de Benef. 4, 35. *Promiſi tibi filiam in matrimonium: poſtea peregrinus apparuiſti: non eſt mihi cum externo connubium.* Vid. Spanh. Orb. Rom. Exerc. 2, 22. et inde Heinecc. Antt. app. 1, 33. ſqq. *G.*

6 *etiamſi cognationum iura*) Hinc intelligitur, quid ſibi velit Ulpianus loco modo laudato, verbis: *ſi conceſſum ſit.* Nempe cum civitate non ſemper dabatur ius cognationum; dabatur tamen, vid. 37, 2. *G.*

adipiscerentur, eius Vicesimam ne darent. Ean- 7
dem immunitatem in paternis bonis filio tribuit,
si modo reductus esset in patris potestatem: ra-
tus, improbe et insolenter ac paene impie his no-
minibus inseri publicanum, nec sine piaculo quo-
dam sanctissimas necessitudines velut intercedente
Vicesima scindi; nullum esse tanti vectigal, quod
liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Hactenus ille: parcius fortasse,
quam decuit optimum principem, sed non par-
cius, quam optimum patrem, qui Optimum ado-
ptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fe-
cit, quod delibasse quaedam, seu potius demon-
strasse contentus, largam ac prope intactam bene-
faciendi materiam filio reservavit. Statim ergo 2
muneri eius liberalitas tua adstruxit, ut, quemad-
modum in patris filius, sic in hereditate filii pater
esset immunis, nec eodem momento, quo pater
esse desisset, hoc quoque amitteret, quod fuisset.
Egregie, Caesar, quod lacrymas parentum vecti- 3

7 *reductus esset)* Ut *recipi, redigi, referri,* sic *reduci* etiam potest aliquis *in fidem, in ditionem, in numeros, in potestatem,* licet nunquam ibi fuerit. Iam ius patriae potestatis est pars iuris Quiritium, quod non continuo habet aliquis, etsi civitatem consecutus sit etc. Igitur si filium immunitate Vicesimae frui velit, curandum est, ut is lege, vel beneficio principis in potestatem suam, non quae iuris gentium est aut naturalis adeo, sed Romanam, *reducatur,* i. e. redigatur. Conf. 38, 7. ubi συνωνύμως: *Si modo filius in potestate patris fuisset.* * *Redactus,* quod coniiciunt quidam viri docti, eandem vim habet; sed non est necessarium. *G.*

paene impie) Quia videtur violari necessitudo, quae est inter patrem et filium, si rationibus illorum intersit publicanus, si interroget, Quantum accepisti a patre? Sunt hic quaedam ῥητορικώτερον dicta quam verius: nihil aliud vult, quam indignum esse, si circa liberorum et parentum hereditates lex civilis plus valeat, quam illa naturae coniunctio. *G.*

Publicani vicesimam redimebant, inde *Vicesimarii* dicti. *E.*

XXXVIII, 1 *materiam — reservavit)* Ne plorare cogeretur cum Alexandro puero, sibi a patre nihil, quod agat, relinqui. *G.*

2 *amitteret, quod fuisset)* Ludit Plinius verbis et sententiis. Nempe cum pater vicesimam haereditatis solvere cogitur, habetur instar extranei, et tanquam nunquam pater fuisset. Sic bene Gierigius. *E.*

3 *lacrymas — vectigales)* Tolle figuram, et dicet, *Praeter luctum* etiam damnum percipere

gales esse non pateris. Bona filii pater sine deminutione possideat, nec socium hereditatis accipiat, qui non habet luctus: nemo recentem et attonitam orbitatem ad computationem vocet, co-
4 gatque patrem, quid reliquerit filius, scire. Augeo P. C. principis munus, quum ostendo, liberalitati eius inesse rationem. Ambitio enim et iactantia, et effusio, et quidvis potius, quam liberalitas ex-
5 istimanda est, cui ratio non constat. Dignum ergo, Imperator, mansuetudine tua, minuere orbitatis iniurias, nec pati quemquam, filio amisso, insuper affici alio dolore. Sic quoque abunde misera res est, pater filio solus heres: quid si cohe-
6 redem non a filio accipiat? Adde, quod, quum divus Nerva sanxisset, ut in paternis bonis liberi necessitate Vicesimae solverentur, congruens erat, eandem immunitatem parentes in liberorum bonis
7 obtinere. Cur enim posteris amplior honor, quam maioribus haberetur? curve non retro quoque recurreret aequitas eadem? Tu quidem, Caesar, illam exceptionem removisti, *si modo filius in potestate patris fuisset*: intuitus, opinor, vim legemque naturae, quae semper in ditione parentum esse liberos iussit, nec, uti inter pecudes, sic in-

parentes non pateris. Sed illud indignitatem magis movet. Habet hoc Latinus sermo, quod hic praesertim apparet, ut ponendis *abstractis* vel *adiunctis* loco eorum, quae *concreta* vocantur, ea parte res obvertat animo, qua maxime ad eum commovendum valent. Huc pertinent *lacrymae vectigales, orbitas attonita, scire quid reliquerit filius*. G.

qui non habet luctus) Giesigius ex probabili virorum doctorum coniectura *quem n. h. l.* Probavit item I. A. Ernestius. S.

4 *cui ratio non constat*) cuius liberalitas non ex honestis iustisque caussis proficiscitur. Huic et *inest ratio*, cum fit consilio, et honesta ex caussa, cui temeritas opponitur, ut in ambitiosis, prodigis, iactatoribus. E.

5 *coheredem non a filio*) scil. adscriptum, sed iniquitate legis additum, publicanum, qui vicesimam exigat, et in societatem hereditatis veniat. E.

7 *retro — recurreret*) Inepta variatio sententiae praecedentis! Praeter aliquem lusum verborum, et acumen variandi, nihil erat, quod vim aut virtutem adderet sententiae. E.

Non est variatio sententiae prioris, nedum inepta variatio. Quid enim? num aequitas idem quod honor? S.

ter homines potestatem et imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec vero contentus primum co-
gnationis gradum abstulisse Vicesimae, secundum
quoque exemit, cavitque, ut in sororis bonis
frater, et contra, in fratris soror, utque avus,
avia, in neptis nepotisque, et invicem illi, serva-
rentur immunes. His quoque, quibus per Latium 2
civitas Romana patuisset, idem indulsit, omni-
busque inter se cognationum iura commisit, simul
et pariter, et more naturae; quae priores prin-
cipes a singulis rogari gestiebant, non tam prae-
standi animo, quam negandi. Ex quo intelligi 3
potest, quantae benignitatis, quanti spiritus fuerit,
sparsas, atque, ut ita dicam, laceras gentilitates
colligere atque connectere, et quasi renasci iube-
re; deferre, quod negabatur, atque id praestare
cunctis, quod saepe singuli non impetrassent;
postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum
occasiones, tam numerosam obligandi imputandi-
que materiam. Indignum credo ei visum, ab 4
homine peti, quod dii dedissent. Sorores estis
et frater, avus et nepotes; quid est ergo, cur

XXXIX, 1 *Secundum — exemit)* eos quoque, qui secundo gradu cognati essent, vicesima solvenda liberavit. Eodem sensu *primum gradum abstulit vicesimae.* E.

2 *per Latium)* Vid. 37, 3. G.

3 *quanti spiritus)* quantae animi magnitudinis, quae, posthabita utilitatis ratione, solam honestatem, et iustitiam sequi posset. Quod *spiritum* addidit Plinius, egregie cavit, ne Traianus ex quadam imbecillitate animi, ut saepe fit, benignus videretur. E.

4 *Sorores estis et frater)* Plures sorores unius fratris, plures unius avi nepotes. *Itaque non puto opus, ut receptam lectionem mutemus altera quorundam librorum, *fratres, avi.* G.

Nonne autem saepe una soror plures fratres habere solet? Ergo illa Gesneri explicatio non firma est. Quamobrem ex Livineii coniectura Gierigius edidit: *Soror estis et frater, avus et nepos.* Quae sequuntur, *vobis estis,* hoc sensu dicit: vos cognati natura, non opus habetis rogare, ut vestram cognationem imperator confirmet; vestro quodam iure, quod natura dedit, cognati, sorores et fratres, estis. Non itaque hic locus coniecturis sollicitari debebat, ut cum Gierigius edidit: *Quid est ergo? cur rogetis, ut sitis? Princeps vobis est is, qui pro cetera* etc. Hoc est, mea

rogetis, ut sitis? vobis estis. Quid? pro cetera
sua moderatione non minus invidiosum putat dare
5 hereditatem, quam auferre. Laeti ergo adite ho-
nores, capessite civitatem, neminem hoc necessi-
tudinis abruptum, velut truncum, amputatumque
destituet: iisdem omnes quibus ante pignoribus,
6 sed honestiores perfruentur. Ac ne remotus qui-
dem, iamque deficientis affinitatis gradus, a qua-
libet quantitate Vicesimam inferre cogetur. Sta-
tuit enim communis omnium parens summam,
quae publicanum pati possit.

XL. Carebit onere Vicesimae parva et exi-
lis hereditas: et si ita gratus heres volet, tota
sepulcro, tota funeri serviet. Nemo observator,
nemo castigator adsistet. Cuicunque modica pe-
cunia ex hereditate aliquius obvenerit, securus
2 habeat quietusque possideat. Ea lex Vicesimae

sententia, ingenium Plinianum, abruptas acutasque sententias sectans, in ordinem cogere. *E.*

Quid? pro cetera) * Sic pulchre liber Schwarzii. Al. *Qui.* *G.*

5 *hoc necessitudinis abrupt.*) Id est, abrupta ac sublata per leges necessitudo. *G.*

Melius, puto, Gierigius locum ita explicuit: *hoc*, quod *necessitudinis* est, hoc officium capessendi remp. *neminem destituet*, non privabit quenquam cognatis, ut v. c. pater privatus filiis, similis sit *trunco abrupto et amputato*, arbori, cuius rami circumcirca recisi sunt. — Mox *honestiores* sunt honoratiores, civitatis honore aucti. *E.*

Hoc necessitudinis, i. q. *haec necessitudo.* Vid. Schwarz. pag. 495. *S.*

6 *Ac ne remotus*) Hinc novum caput incipiendum erat. Certe cavendum, ne per occasionem huius divisionis divellamus, quae sunt coniunctissima. *G.*

Sic distincturus erat Ernestius. „Non dubitavi, inquit, ab his verbis, quae vulgari divisione ad Cap. 39. referebantur, novum caput incipere, quod ut fieret, iam Gesnerus monuerat, et optaverat." *S.*

affinitatis) Nedum consanguinitatis; argumentatur enim a minori ad maius. *G.*

inferre) scil. in aerarium, h. e. solvere. Mox *pati publicanum* concisius dictum pro vulgari, pati exactiones vicesimae per publicanum. *E.*

XL, 1 *castigator*) Ex illa prima notione verbi, qua *castigare* est arctius constringere, coërcere etc. Si enim de hereditate exigua, quae vix monumento sufficit, Vicesima quoque sit solvenda, coërcendi erunt et vicesima parte minuendi sumtus monumenti. *G.*

Cuicunque modica) * Pulchre codicis sui auctoritate firmat hanc lectionem Schwarzius. Vulgaris lectio, *Cuiuscunque modi ea*, vix est ut sententiam commodam pariat. *G.*

dicta eſt, ut ad periculum eius perveniri, niſi
opibus, non poſſit. Converſa eſt iniquitas in
gratulationem; iniuria in votum: optat heres, ut
Viceſimam debeat. Additum eſt, ut, qui eius- 3
modi ex cauſſis in diem edicti Viceſimam debe-
rent, nondum tamen intuliſſent, non inferrent.
At in praeteritum ſubvenire ne dii quidem poſ-
ſunt: tu tamen ſubveniſti, caviſtique, ut deſine-
ret quisque debere, quod non eſſet poſtea debi-
turus. Idem effeciſti, ne malos principes habuiſſe- 4
mus; quo ingenio, ſi natura pateretur, quam li-
benter tot ſpoliatis, tot trucidatis ſanguinem et
bona refudiſſes! Vetuiſti exigi, quod deberi 5
non tuo ſeculo coeperat. Alius ut contumacibus
iraſceretur, tarditatemque ſolvendi dupli vel et
quadrupli irrogatione multaret: tu nihil referre
iniquitatis exiſtimas, exigas, quod deberi non
oportuerit, an conſtituas, ut debeatur?

XLI. Feres, Caeſar, curam et ſolicitudinem conſularem. Nam mihi cogitanti, eundem te

2 *ut ad periculum — poſſit*) h. e. ut nemo periculo viceſimae ſolvendae obnoxius ſit, niſi qui ex opulenta hereditate dives fiat. *E.*

3 *in praeteritum ſubvenire*) Factum infectum reddere. Licet Romanis hominibus blandiri homini vivo vel mortuo cum iniuria Deorum. Cicero Sullam cum Iove comparat, ut hunc ignorantiae et impotentiae circa opus ſuum accuſet, pro Roſcio Amer. c. 45. In luctu Germanici *lapidata Deorum templa, ſubverſae Deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abiecti.* Sueton. Calig. 5. vid. deinde ad 80, 6. Sed neceſſe eſt frigidum fieri, quidquid vero nimis adverſum. Quomodo enim *in praeteritum* hic *ſubvenit* Traianus, ut non unusquisque noſtrum, remittendo debito magno parvo, eadem ratione ſubvenire poſſit, nedum ut Deus? Itaque pro meo in Plinium amore auro redemerim, haec ab illo non eſſe ſcripta: multo ſanius infra 80, 2. *infectum reddere, quidquid fieri non oportuerit.* cf. 94, 2. vid. Heraldus ad Arnobium p. 179. ſq. *G.*

4 *ne malos principes habuiſſemus*) Hoc eſt, ne ex illorum dura lege ad tardos in ſolvendo, quod exegerant, aliquid damni perveniret. Suspenſus atque impeditus effectus illorum malitiae etc. Hic etiam verba ſplendidiora quam ſenſus. *G.*

5 *nihil referre iniquitatis*) perinde iniquum eſſe. Ad *iniquitatis* ſubaudi *nomine.* Minus commode hunc locum explicat Perizonius ad Sanct. Minerv. 3. 5. 3. caſtigatus ideo a Bauero p. 581. *S.*

collationes remiſiſſe, donativum reddidiſſe, congiarium obtuliſſe, delatores abegiſſe, vectigalia temperaſſe, interrogandus videris, ſatisne computaveris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot eroga-
2 tionibus ſola ſufficiat. Nam quid eſt cauſſae, cur aliis quidem, quum omnia raperent, et rapta retinerent, ut ſi nihil rapuiſſent, nihil detinuiſſent, defuerint omnia? tibi, quum tam multa largiaris, et
3 nihil auferas, omnia ſuperſint? Nunquam principibus defuerunt, qui fronte gravi et triſti ſupercilio utilitatibus fiſci contumaciter adeſſent; et erant principes ipſi ſua ſponte avidi et rapaces, et qui magiſtris non egerent: plura tamen ſemper a nobis contra nos didicerunt. Sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime ava-
4 ris adulationibus obſtructus eſt aditus. Silent ergo et quieſcunt, et poſtquam non eſt, cui ſuadeatur, qui ſuadeant, non ſunt. Quo evenit, ut

XLI, 1 *collationes)* Praeſertim *auri coronarii*, quod ex honore provinciarum voluntario paullatim in tributum abiit. De hoc Lipſ. de magnit. Rom. 2, 9. Et ſunt tituli *de Auro Coronario* in utroque Codice. Imitatus eſt Traianum Adrianus ap. Spartian. 6. *Aurum coronarium Italiae remiſit, in provinciis minuit.* G.

2 *Nam)* Unde pendeat, docet I. A. Erneſtius. S.

nihil detinuiſſent) * Conſtitui lectionem ex ſententia Cl. Schwarzii: niſi quod *detinuiſſent* praetuli alteri *retinuiſſent*, in paribus fere auctoritatibus: cum in *detinuiſſent* ſimul iniuriae quaedam nota impreſſa ſit, qua in priore parte periodi opus non erat, cum adiectum eſſet *rapta*. G.

Mihi tamen verius videtur *retinuiſſent*, quia praeceſſit *retinerent*. Eſt haec concinnitas Plinii, quam ubique ſequitur. — Mox poſt verba *omnia ſuperſint* Gierigius ex MS. Pariſ. Venet. Schwarz. et edit. Cuſpin. in textum revocavit hoc ſupplementum: *ut ſi nihil largiaris et auferas omnia.* Sane hoc additamentum ceteris affectatae concinnitatis notis, quas totum caput habet, bene reſpondet. E.

Placet *retinuiſſent*. Nec minus probo ſupplementum illud a Gierigio in ordinem receptum, ſic tamen ut verba hoc modo ordinanda putem: *tibi, quum tam multa largiaris, et nihil auferas, ut ſi nihil largiaris, et auferas omnia, omnia ſuperſint?* Iam apparet, quî factum ſit, ut illa verba in aliis libris exciderent. Adde quod ipſa concinnitas videtur hunc ordinem commendare. S.

3 *a nobis — didicerunt)* noſtris adulationibus ad avaritiam corrupti ſunt. Hinc illas mox *avaras* dicit, h. e. quae avaros reddunt eos, quibus adulamur. E.

tibi cum plurimum pro tuis, plus tamen pro noſtris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant et fiſcum et aerarium non tam Voconiae et Iuliae leges, quam maieſtatis ſingulare et unicum crimen eorum, qui crimine vacarent. Huius tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui ſibi maieſtatem vindicabant.
Reddita eſt amicis fides, liberis pietas, obſequium 2
ſervis: verentur, et parent, et dominos habent.
Non enim iam ſervi noſtri principis amici, ſed 3
nos ſumus: nec pater patriae alienis ſe mancipiis cariorem, quam civibus ſuis credit. Omnes accuſatore domeſtico liberaſti, unoque ſalutis publicae ſigno illud, ut ſic dixerim, ſervile bellum

4 *pro noſtris moribus)* tibi debemus hos noſtros mores: nam tu tuis moribus noſtros correxiſti et finxiſti. Cf. Cap. 44. et 45. *E.*

XLII, 1 *Voconiae)* C. *Voconius ſanxit, ne quis heredem virginem neve mulierem faceret*, Cic. Verr. I, 42. Sed univerſam huius legis rationem declaravit Perizonius ſecunda diſſertationum, in Triade ab ipſo, tum etiam ab Ill. Heineccio edita. *G.*

Iuliae) Praeſertim intelligi eam, quam augendae Papiae Poppaeae tulit Auguſtus, *de maritandis ordinibus*, ex verbis Tac. A. 3, 25. obſervat Lipſius, *Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitandis coelibum poenis, et augendo aerario, ſanxerat.* Quantum de hac iuris veteris particula meritus nuper ſit Ill. Heineccius, nemo ignorat. *G.*

Gierigius tamen mavult intelligi Viceſimariam, ſ. de viceſima hereditatum, quam Nerva et Traianus temperarunt. *E.*

maieſtatis) Vid. ad 11, 1. Plena apud Suetonium et Tacitum omnia. *G.*

magnitudine — maieſtatem) Reſpicit, opinor, ad etymon *maieſtatis*, quae *maius* quiddam communi, quae in homines cadit, magnitudine notare videtur. *G.*

2 *Reddita — amicis fides.)* Ante enim ſolicitabantur amici, liberi, ſervi, praemiis, quae delatoribus indicibusque propoſita eſſent, ut prodere vellent liberam vocem amici, patris, domini etc. *G.*

3 *ſervi noſtri)* * Leviſſima transpoſitione ex ſuo aliisque libris prolata verum et ſuum huic loco ſenſum reddidit Schwarzius. Al. *ſervi principis noſtri amici.* *G.*

unoque — ſigno) una lege reipublicae ſalutari, qua Traianus inſolentiores ſervorum accuſationes coërceret. Difficilius autem dictu eſt, quare illam legem *ſignum* dicat. Quae interpretes de ſignis ſ. vexillis ad h. l. adferunt, non ſatis apta videntur. *Signa tollere* obvium et notum eſt: ſed quid eſt *ſigno bellum tollere?* Num forte cogitabimus

sustulisti, in quo non minus servis, quam dominis praestitisti. Hos enim securos, illos bonos
4 fecisti. Non vis interea laudari; nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quae tanquam delata puniret: magnum et inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secura sunt: nec unus omnium, nunc quia scriptus, nunc quia non scriptus, heres es. Non tu falsis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis,
2 sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis praeteriris: nihilque inter privatum et principem interest, nisi quod nunc a pluribus

de *signo* s. *sigillo*, quo aliquid, cui imprimitur, confirmatur. Ita bono sensu Plinius illam legem diceret *signum salutis public.* quia illa lege salutem publicam Traianus confirmaverit et sanciverit. At metaphoram male continuavit, qui mox illo tali signo *servile bellum* sublatum dicit. Sit ita: non satis apte dixerit Plinius. Ipsum illud quod addit *(ut sic dixerim)* suspectum alicuius negligentiae reddit. Nam et in *servili bello* ad vetera et vera bella servilia allusio est non satis apta huic loco, in quo non nisi de licentia servorum in dominos accusatoria sermo est. *E.*

4 *nec fortasse laudanda sint)* Quam enim laudem meretur, qui latro non est, tyrannus, insidiator, crudelis, non est? *G.*

XLIII, 1 *nunc quia scriptus)* Amabat Augustus in testamentis amicorum honorem sibi haberi; sed honeste et liberaliter. vid. Sueton. 66. Alii principes ad avaritiam et crudelitatem testamentorum obtentu abusi, qui rescinderent ultimas voluntates, in quibus ipsi scripti non essent, eoque terrore permoverent alios, ut contra animi sui sententiam, quo partem certe bonorum suis servarent, principem adscriberent. vid. Sueton. Calig. 38. (quo nuper usi sumus ad Quintil. 6, 3, 92.) Neron. 32. Domit. 12. Notabile praesertim Taciti epiphonema Agric. 43. *a bono patre non scribi heredem nisi malum principem.* *G.*

non tu — advocaris) tu non adscriberis iniquis testamentis ideo, ut illorum fidem tuo nomine facias. Hanc sententiam mox variat, *Nullius ad te — confugit* etc. *E.*

iracundia) Ut Iudaei olim ad *Korban*, ut Christiani proh pudor! ad *pias caussas* saepe confugiunt, ne habeat a se possessa heres naturalis, cui iniquissima de caussa irati sunt. *G.*

amaris: nam et plures amas. Tene, Caesar, hunc 3
cursum, et probabitur experimento, sitne feracius et uberius, non ad laudem modo, sed ad pecuniam, principi, si herede illo mori homines velint, quam si cogantur. Donavit pater tuus mul- 4
ta, et ipse donasti. Cesserit parum gratus: manent tamen ii, qui bonis eius fruantur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. Nam liberalitatem iucundiorem debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniae 5
praetulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Caesarum munera illitos cibis hamos, opertos praeda laqueos, aemulabantur? quum privatis facultatibus velut hausta et implicata, retro secum, quidquid attigerant, referrent.

XLIV. Quam utile est, ad usum secundorum per adversa venisse! Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quae tunc erat innocentium vita. Scis et expertus es, quantopere detestentur malos principes etiam, qui malos faciunt. Meministi, quae optare nobiscum, quae sis queri solitus. Nam privato iudicio principem geris, 2

4 *et ipse donasti)* I. A. Ernestius, voce repetita: *multa et ipse donasti.* S.

Cesserit parum gratus) Ille enim obtentus rescindendorum testamentorum. Vid. quos laudamus ad §. 1. G.

clariorem ingratus) Multa Seneca in fine librorum de beneficiis. Ultimum illud, *Non est magni animi dare et perdere: hoc est magni animi, perdere et dare.* G.

5 *munera — hamos)* Vid. Epist. 9, 30, 2. G.

I. A. Ernestius: *inditos cibis hamos.* S.

velut hausta et implicata) Duo participia respondent nominibus praecedentibus. *Munera* comparata sunt *hamis*, itaque *velut hauriuntur* i. e. devorantur; *laqueis*, itaque *implicantur*, *privatis facultatibus.* *Primo illud *hausta* in *questa* corruptum fuit, quod traxit deinde alterum *implicata*, ut *multiplicata* effingerent inde homines. Hic velut fons multiplicis circa hunc locum varietatis, prout alterutrum vel utrumque ex hoc gemino pari verborum adsumtum est. G.

XLIV, 2 *privato)* Defendit I. A. Ernestius. Malim tamen *privati.* Solius Traiani privati iudicium respici videtur: nam sequitur, *quam tibi alium precabare.* S.

meliorem immo te praeſtas, quam tibi alium pre-
cabare. Itaque ſic imbuti ſumus, ut, quibus erat
ſumma votorum melior peſſimo princeps, iam
3 non poſſimus niſi optimum ferre. Nemo eſt er-
go tam tui, tam ignarus ſui, ut locum iſtum poſt
te concupiſcat. Facilius eſt, ut eſſe aliquis ſuc-
4 ceſſor tuus poſſit, quam ut velit. Quis enim cu-
rae tuae molem ſponte ſubeat? quis comparari
tibi non reformidet? Expertus et ipſe es, quam
ſit oneroſum ſuccedere bono principi, et affere-
5 bas excuſationem adoptanti. An prona parvaque
ſunt ad aemulandum, quod nemo incolumitatem
turpitudine rependit? Salva eſt omnibus vita, et
dignitas vitae: nec iam conſideratus ac ſapiens,
6 qui aetatem in tenebris agit. Eadem quippe ſub
principe virtutibus praemia, quae in libertate:
nec bene facto tantum ex conſcientia merces.
Amas conſtantiam civium, rectosque ac vividos
animos non, ut alii, contundis ac deprimis, ſed
7 foves et attollis. Prodeſt bonos eſſe, quum ſit
ſatis abundeque, ſi non nocet: his honores, his
ſacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua,
hi iudicio florent. Acuuntur iſto integritatis et

4 *adoptanti)* Nervae adoptanti te hanc excuſationem afferebas, nimis difficile eſſe tam bono principi, quam eſſet Nerva, ſuccedere. * *Adoptanti* diſerte prae ſe ferunt Codices MSS. plures. Malit etiam *eam* ex coniectura inſerere Schwarzius h. m. *et eam afferebas excuſationem adoptanti*: quod ad lucem ſententiae facit ſine dubio. Vulgo legitur, *et afferebas excuſationem adoptati*. Sed quae ſit adoptati excuſatio, non intelligo: poteſt enim deprecari. Niſi forte quod melior illius cauſſa eſt, quam ſi quis ſponte, vel vi adeo, ſe ingeſſit. Arntzenius *adoptati* explicat *propter adoptionem*, deficiente parte ſuscipere coactus es onus imperii. Sed non intelligitur tamen, quid hoc faciat ad anteceſſorem bonum? Itaque *adoptanti* magis ſemper placet. *G.*

5 *incolumitatem rependit)* Turpe aliquid committere, v. c. uxore cedere, adulari, delator eſſe, cogitur, ne ſalutem et incolumitatem imperator eripiat. *G.*

6 *rectosque)* Waſſii *erectos* probat I. A. Erneſtius. *S.*

7 *Acuuntur iſto)* * Quantivis pretii emendatio, ingenio Lipſiano debita, quam recipi dignam iudicavit etiam Schwarzius. Editum adhuc: *Acuuntur iſti integritatis et induſtriae pretio: ſimiles et diſſimiles alliciuntur.* Eadem probavit Perizonius. Mavult tamen Arntzenius βαλανηφαγεῖν. *G.*

induſtriae pretio ſimiles, disſimiles alliciuntur: nam praemia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non 8
turpe honeſtumque, prout bene ac ſecus ceſſit, expetant fugiantve; ceteri, ubi laboris inertiae, vigilantiae ſomno, frugalitatis luxuriae merces datur, eadem iſta, quibus alios artibus aſſequutos vident, conſectantur: qualesque ſunt illi, tales eſſe et videri volunt; et dum volunt, fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, praeterea uno aut altero, (et nimis dixi,) vitiis potius civium, quam virtutibus laetabantur: primum, quod in alio ſua quemque natura delectat; deinde, quod patientiores ſervitutis arbitrabantur, quos non deceret eſſe niſi ſervos. Horum in ſinum omnia congerebant: bonos 2
autem otio aut ſitu abstruſos, et quaſi ſepultos, non niſi delationibus et periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, 3
et hercule aequum eſt, eſſe eos cariſſimos bono principi, qui inviſi malo fuerint. Scis, ut ſunt diverſa natura dominatio et principatus, ita non aliis eſſe principem gratiorem, quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, et oſten- 4
tas quaſi ſpecimen et exemplar, quae tibi ſecta

8 *adeo ingenio valent)* eas mentis vires habent. Nove dictum I. A. Erneſtio videtur. Non puto. *S.*

bene ac ſecus) Bentleius ad Horat. Serm. 2, 1, 31. *b. aut ſ.* legi vult. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius, cui *ceſſerit* corrigenti non aſſentior. Saepiſſime autem particulae *ac* et *aut* confuſae. Vid. Drakenb. ad Liv. 21, 53, 3. *S.*

dum volunt, fiunt) Nimirum verum eſt, quod dicebat apud Xenoph. Memor. 1, 7. Socrates, Οὐκ ἔτι καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ δι' ἧς ἄν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο, ὃ καὶ δοκεῖν βούλοιτο. Deinde illud, quod eidem tribuit Cic. de Orat. 1, 47. *Quibus perſuaſum eſſet, ut nihil ſe malint eſſe, quam bonos viros, iis facilem reliquam eſſe doctrinam.* Hic eſt naturalis quoque precum circa virtutem parandam effectus, quem ſi quis alius, praeclare intellexiſſe videtur ille noſter Arndius. *G.*

XLV, 1 *deceret eſſe — ſervos)* Hi ſunt illi *ſervi natura,* qui poenis et metu reguntur etc. *G.*

2 *aut ſitu)* Malim *ac ſitu.* Vid. I. A. Erneſtius. *S.*

vitae, quod hominum genus placeat: et ideo non censuram adhuc, non praefecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius, quam remediis ingenia nostra experiri placet. Et alioquin nescio, an plus moribus conferat princeps, qui bonos
5 esse patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcunque in partem ducimur a principe, atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam sinistre constitutum est, ut, qui malum principem possumus, bonum
6 non possimus imitari. Perge modo, Caesar, et vim effectumque censurae, tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc con-

4 *non praefecturam morum*) a Censura, cuius haec alioqui periphrasis est, diversam, qualis Pompeio primum delata videtur viris doctis, cum Tac. Ann. 3, 28. *corrigendis moribus delectus* dicatur. Deinde Iulius Caesar apud Sueton. 76. inter *reliquos honores nimios, ut continuum consulatum, perpetuam dictaturam*, etiam *praefecturam morum recepit.* Eodem teste c. 28. Augustus *morum legumque regimen perpetuum recepit, sine censurae honore.* De hac pariter et censura proprie dicta Imperatorum vid. Ez. Spanh. 10, 10. p. 472. sqq. *G.*

quam qui cogit) Cum enim omne virtutis decus et nobilitas in eo insit, quod libera est, quod cogi non potest: illud ei adimunt principes, et quasi castrant, qui perficere imperio volunt, ut homines boni sint. Simulationem forte effecerint ea via, virtuti plus fere nocent. *G.*

5 *dissimiles*) Cives intellige, *dissimiles* principi, sive bono sive malo, frustra speraverint ei probari. Simile enim simili gaudet. *G.*

Simplicius tamen fuerit *dissimiles* Traiano intelligere, hoc sensu: *quod*, quem Traiani amorem, *frustra speraverint* cives ei dissimiles. *E.*

Sic et Gierigius. Bene, si Plinius de uno Traiano loquitur. Sed mihi sententia videtur generalis: probo igitur rationem Gesneri. *S.*

omnes homines) Gravat orationem additum *homines.* Qui reputaverit, quot locis *omnes* et *homines* librariorum negligentiâ confusa sint, (vid. Drakenb. ad Liv. 3, 54, 6. Schwarz. Suppl. ad Plin. Paneg. p. 601. b.) ei non improbabile videbitur, *διττογραφίαν* hic textum occupasse. *S.*

6 *vita principis*) Huc, ut solet, respexisse videtur Claudian. 4. COS. Honor. 299. *Componitur orbis Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus Humanos edicta valent, ut vita regentis.* *G.*

vertimur: nec tam imperio nobis opus eſt, quam exemplo. Quippe infidelis recti magiſter eſt metus. Melius homines exemplis docentur, quae in primis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quae praecipiunt, fieri poſſe.

XLVI. Et quis terror valuiſſet efficere, quod
reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis, ut ſpe-
ctaculum pantomimorum populus Romanus tolli
pateretur; ſed non obtinuit, ut vellet. Rogatus 2
es tu, quod cogebat alius, coepitque eſſe bene-
ficium, quod neceſſitas fuerat. Neque enim a te
minore concentu, ut tolleres pantomimos, quam
a patre tuo, ut reſtitueret, exactum eſt. Utrum- 3
que recte: nam et reſtitui oportebat, quos ſus-
tulerat malus princeps; et tolli reſtitutos. In
his enim, quae a malis bene fiunt, hic tenendus
modus, ut appareat, auctorem diſplicuiſſe, non
factum. Idem ergo populus ille aliquando ſceni- 4
ci imperatoris ſpectator et applauſor, nunc in
pantomimis quoque averſatur et damnat effemi-
natas artes, et indecora ſeculo ſtudia. Ex quo 5
manifeſtum eſt, principum diſciplinam capere etiam
vulgus: quum rem, ſi ab uno fiat, ſeveriſſimam,
fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloria, Cae-
ſar, qua conſequutus es, ut, quod antea vis et

quae praecipiunt) *Elegans eſt coniectura, et Heumanno digna, cum monuit Cl. Schwarzium, legendum eſſe *praecipiuntur*: et quam facile interceptae duae literulae ſunt? . Neceſſariam tamen non puto. Nam ipſa quoque exempla *praecipiunt*, docent, commonſtrant, quid fieri debeat non minus, quam quid poſſit. *G.*

XLVI, 1 *ſpectaculum pantomimorum)* v. g. a Nerone *pantomimorum factiones cum ipſis ſimul relegatae* Sueton. 16. Et Domitianus ibid. 7. *interdixit hiſtrionibus ſcenam.* *G.*

3 *Utrumque recte* etc.) Male haec iudicat Plinius, dum utrumque et Nervam et Traianum laudare vult. Saepe iam alias laudandi propoſitum veritatem ſuſtulit. *E.*

4 *ſcenici imperatoris)* Neronis. Vid. Sueton. c. 20. ſqq. *G.*

applauſor) Dubiae vox auctoritatis, cum nec alibi lecta ſit, neque hoc loco codices nihil varient. Alii enim *plauſor*, quod Gierigius adſcivit. *S.*

5 *diſciplinam — vulgus)* etiam in vulgo et infimis hominibus hanc mentis et iudicii vim eſſe, ut vel principis inſtituta et mores approbare et imitari poſſint. *E.*

6 imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua ipsi, qui castigari merebantur: iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tua queritur, et liberum est que-
7 ri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet; tuo in seculo nihil est, quo non
8 omne hominum genus laetetur et gaudeat. Boni provehuntur; mali, qui tranquillissimus status civitatis, nec timent, nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus: omnibusque, quos bonos facis, hanc adstruis laudem, ne coëgisse videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores iuventutis? quam principaliter formas! Quem honorem dicendi magistris, quam dignationem sapien-

7 *tuo in seculo)* Nullae iam audiuntur querelae: primo quia queri licet; ob id ipsum enim non queruntur homines: deinde quia tuo seculo nihil est, quo non potius, etiam si quibus queri lubeat, gaudeant. * *Tuo in seculo* in bonis libris esse ostendit Schwarzius, pro eo quod vulgo editur, *tamen in seculo*, vel, quod alii praeferunt, *tum in seculo*. G.

8 *sed implorantibus)* Duriuscula loquendi ratio. Neque enim ipsi *errores* implorant, sed *errantes*. * Itaque vehementer placet ingenium Cl. Schwarzii, qui coniicit, *implorantium*. G.

Nihil opus est hac coniectura. Sit dura ratio loquendi; obviae in Plinio similes sunt. Attulit Gierigius ex Cap. 3, 1. *acclamationes fingunt*; ex Cap. 43, 6. *gratiarum actiones meminerunt*; ex Cap. 12. *transportat tergo bella*; ex Cap. 41, 4. *silent et quiescunt adulationes*. E.

XLVII, 1 *Quid vitam? quid* etc.) Interpunge cum aliis: *Quid? vitam, quid? mores iuventutis quam principaliter formas!* S.

dicendi magistris) Aur. Victor Epit. 13, 8. *Eruditissimos, quamvis ipse parcae esset scientiae, moderateque eloquens, diligebat.* Xiphil. ex Dione L. 68. p. 772. C. Παιδείας ἀκριβοῦς, ὅση ἐν λόγοις, οὐ μετέσχε· τόγε μὴν ἔργον αὐτῆς καὶ ἠπίστατο, καὶ ἐποίει. Τὸ ἔργον αὐτῆς non significat moralem philosophiam, quam a Plutarcho didicerit, quod vult hic Lipsius: sed res ipsas, quas docet philosophia. Recte sentiebat, loquebatur, vivebat Traianus, sine literis. Nescio, an aliquis adhibuerit hunc Dionis locum ad illustrandum τὸ ἔργον τοῦ νόμου Rom. 2, 15: apprime huc convenire τὸ ἔργον τῆς παιδείας, pulchre nosse mihi videor. Optimus ipse interpres noster, *Praestas*, ait, *quaecunque praecipiunt*. Ceterum hic respici etiam ad philosophos urbe a Domitiano pulsos, apparet, de qua re Sueton. 10. Itaque cum exsularent ante, sub Traiano *patriam receperunt studia*. G.

dignationem) * Reposuit hoc

tiae doctoribus habes! Ut sub te spiritum et
sanguinem et patriam receperunt studia! quae
priorum temporum immanitas exsiliis puniebat,
quum sibi vitiorum omnium conscius princeps
inimicas vitiis artes non odio magis, quam reve-
rentia, relegaret. At tu easdem artes in comple- 2
xu, oculis, auribus habes. Praestas enim, quae-
cunque praecipiunt, tantumque eas diligis, quan-
tum ab illis probaris. An quisquam studia 3
humanitatis professus, non cum omnia tua, tum
vel in primis laudibus ferat admissionum tuarum
facilitatem? Magno quidem animo parens tuus 4
hanc ante vos principes arcem PVBLICARVM AEDIVM
nomine inscripserat; frustra tamen, nisi adoptas-
set, qui habitare, ut in publicis, posset. Quam 5
bene cum titulo isto moribus tuis convenit! quam-
que omnia sic facis, tanquam non alius inscripse-
rit! Quod enim forum, quae templa tam resera-
ta? Non Capitolium, ipsaque illa adoptionis
tuae sedes magis publica, magis omnium. Nullae
obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque

nomen ex libris pluribus Cl. Schwarzius pro vulgato *dignitatem*. Conf. 77, 5. *G.*

2 *in complexu — habes*) Haec ex oppositis explicanda. Priores imperatores artes *exsiliis puniebant, relegabant*. Tu eas *in complexu habes*, foves et colis propinquas; *in oculis*, legens, spectans cum delectatione opera artis et literarum; *in auribus*, audiens cum voluptate recitantes, scriptores et poëtas. Cf. Aurel. Vict. 13, 8. Iuvenal. Sat. 7, 162. Xiphil. e Dione LXVIII. p. 772. ubi memoratur Traianus poëtas muneribus affecisse. *E.*

3 *admissionum tuarum*) His praeerant in aula, qui inde *Admissionales* vel *ab admissionibus* dicti, de quibus post Lips. ad Tac. A. 6, 9. Guther. de off. Do. Aug. 3, 11. vid. mox ad s. 6. *G.*

4 *arcem Publicarum*) Ante fuit *arx*, i. e. locus munitus, tyrannidis propugnaculum: iam sunt AEDES PVBLICAE non modo eo sensu, de quo argute hic Secundus, sed veteri instituto Augusti, in quibus habitaret *Pontifex Maximus*, quem *in publico habitare* oporteret. Probat e Dione Lipsius, qui v. g. L. 54. p. 541. A. de Augusto, *οὔτ᾽ οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν Ἀρχιερέα ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδήμωσε.* *G.*

5 *ipsaque illa — sedes*) templum Iovis Capitolini, pars Capitolii. Itaque perperam Gierigiana, nescio quo auctore: *ipsa illa — sedes*. *S.*

contumeliarum gradus) De admissionibus loquitur. Sen. de Benef. 6, 33. *Non sunt isti ami-*

iam mille liminibus, ultra semper aliqua dura et
6 obſtantia. Magna ante te, magna poſt te, iuxta tamen maxima quies: tantum ubique ſilentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates et larem anguſtum ex domo principis, modeſtiae et tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipſe autem ut excipis omnes! ut exſpectas! ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quaſi per otium transigis! Itaque non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, ſed ſecuri et hilares, quum
2 commodum eſt, convenimus. Et admittente principe, interdum eſt aliquid, quod nos domi quaſi magis neceſſarium teneat: excuſati ſemper tibi, nec unquam excuſandi ſumus. Scis enim ſibi quemque praeſtare, quod te videat, quod te frequentet: ac tanto liberalius ac diutius voluptatis
3 huius copiam praebes. Nec ſalutationes tuas fuga et vaſtitas ſequitur. Remoramur, reſiſtimus, ut in communi domo, quam nuper illa immaniſſima bellua plurimo terrore munierat: quum velut quodam ſpecu incluſa, nunc propinquorum ſanguinem lamberet, nunc ſe ad clariſſimorum civium
4 ſtrages caedesque proferret. Obverſabantur foribus horror et minae, et par metus admiſſis et excluſis. Ad haec ipſe occurſu quoque viſuque terribilis: ſuperbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo

et — qui in primas et ſecundas admiſſiones digeruntur — Eſt proprium ſuperbiae, magno aeſtimare introitum ac tactum ſui liminis: pro honore dare, ut oſtio ſuo propius aſſideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa ſunt oſtia, quae receptos quoque excludunt. Moderatius et verius iſta, quam *mille limina,* de quibus ſtatim noſter. *G.*

6 *ut ad parvos* etc.) i. e. ut principis domus parvis penatibus larique anguſto exemplum ſit modeſtiae et tranquillitatis. *S.*

XLVIII, 1 *tarditate)* per tarditatem, crimine tarditatis. Vid. I. A. Erneſtium. *S.*

2 *ſibi — praeſtare)* Non tam tibi habere honorem, quam ſibi praeſtare voluptatem. vid. 58, 1. 68, 5. *G.*

4 *impudentia — rubore ſuffuſa)*. *Vultum modeſtum ruborisque plenum* ei tribuit Sueton. 18. Nempe ille rubor modeſtiae ſpeciem habebat: erat ita-

rubore ſuffuſa. Non adire quisquam, non alloqui 5
audebat, tenebras ſemper ſecretumque captantem,
nec unquam ex ſolitudine ſua prodeuntem, niſi
ut ſolitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus ſibi parietibus
et muris ſalutem ſuam tueri videbatur, dolum
ſecum et inſidias, et ultorem ſcelerum deum in-
cluſit. Dimovit perfregitque cuſtodias Poena, an-
guſtosque per aditus et obſtructos, non ſecus ac
per apertas fores et invitantia limina irrupit: lon-
geque tunc illi divinitas ſua, longe arcana illa
cubilia ſaevique ſeceſſus, in quos timore, et
ſuperbia, et odio hominum agebatur. Quanto 2
nunc tutior, quanto ſecurior eadem domus, poſt-
quam non crudelitatis, ſed amoris excubiis, non
altitudine et clauſtris, ſed civium celebritate de-
fenditur! Ecquid ergo diſcimus experimento, 3
fidiſſimam eſſe cuſtodiam principis ipſius innocen-
tiam? Haec arx inacceſſa, hoc inexpugnabile
munimentum, munimento non egere. Fruſtra ſe
terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate non fuerit:
armis enim arma irritantur. Num autem ſerias 4

que in Domitiano impudentia, quae pudoris quaſi veſtem induerat. *G.*

XLIX, 1 *Poena*) Hic perſona eſt, ut Cic. in Piſone 37. *o Poena, o Furia ſociorum!* Sic Graeci Ποινὰς vocant. *G.*

divinitas ſua) Cum *Dominum Deumque* Romanorum perceuteret Stephanus. Sumſerunt formulam reliqui a Virg. Aen. 12, 52. *Longe illi Dea mater erit:* quod pulchre huc convenit, cum teſte Philoſtrato 8, 35. extr. iacens invocarit καὶ τὴν Ἄρτεμιν ἀρωγὸν, quam matrem ſuam ferebat. *G.*

Ergo ſenſus eſt: nihil ei divinitas ſua, nihil ei ſeceſſus illi et inſidiae proderant. *E.*

2 *poſtquam non*) * *Eius*, quod inter haec duo verba inſerunt, Gudiani apud Schwarzium codicis auctoritate omiſi. Sed cum inſerendi cauſſa nulla fuerit, magna omittendi: placet fere magis Lipſii coniectura *herus.* Nempe *erus* aliquis ſcripſerat, quod non intellectum ſibi alius mutavit in *eius.* *G.*

altitudine) Neſcio unde ea venerit: *ſolitudine* omnes. *G.*

Gierigius *ſolitudine*, quod etiam oppoſitum, *civium celebritas*, tuetur. Probabatur item Erneſtio. *S.*

3 *Ecquid — — innocentiam?*) Proba Gesneri interpunctio. *Ecquid* i. q. num. vid. Drakenb. ad Liv. 27, 10, 2. *S.*

4 *ferias — partes dierum*) feriis negotiis deſtinatae. Opponuntur *remiſſiones.* *E.*

tantum partes dierum in oculis noſtris coetuque conſumis? Num remiſſionibus tuis eadem fre-
5 quentia, eademque illa ſocialitas intereſt? Non tibi ſemper in medio cibus, ſemperque menſa communis? Non ex convictu noſtro mutua voluptas? Non provocas reddisque ſermones? Non ipſum tempus epularum tuarum, quum frugalitas
6 contrahat, extendit humanitas? Non enim ante medium diem distentus ſolitaria coena ſpectator adnotatorque convivis tuis immines: nec ieiunis et inanibus plenus ipſe et ructans, non tam apponis, quam obiicis cibos, quos dedigneris attingere, aegreque perpeſſus ſuperbam illam convictus ſimulationem, rurſus te ad clandeſtinam
7 ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquiſita ingenia coenarum, ſed ſuavitatem tuam iucunditatemque miramur: quibus nulla ſatietas adeſt, quando ſincera
8 omnia, et vera, et ornata gravitate. Neque enim aut peregrinae ſuperſtitionis myſteria, aut obſcena

Sex primae diei horae. Epigr. adeſp. CCXLII. Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται· αἱ δὲ μετ' αὐτὰς Γράμμασι δεικνύμεναι ΖΗΘΙ λέγουσι βροτοῖς. ad q. l. vid. Iacobſ., loci Pliniani haud immemor. *S.*

Num remiſſionibus) Arntzenius *non.* Contra Ald. omnia quae ſequuntur membra a *num* incipit, quem ſequitur Gruterus, excepto ultimo *Non enim:* ubi Aldus adhuc *num. G.*

Add. Geſneri ad I. A. Erneſtium epiſtola ad 56, 2. *Non* placebat et I. A. Erneſtio, eratque editurus alter Erneſtius. Recepit Gierigius. Laudo. *S.*

5 in medio cibus) nunquam ſolus epularis, ſed ſemper convivas adhibes. *E.*

6 *ante medium diem)* Suet. Domit. 21. *ac lavabat de die prandebatque ad ſatietatem: ut non temere ſuper coenam, praeter Matianum malum, et modicam in ampulla potiunculam, ſumeret: G.*

et ructans) * Sic coni. Schwarzius et olim Livin. Caſaub. Perizon. Vulg. *eructans,* quod defendit Arntzenius. *G.*

Caeterum bene monuit Gierigius ad h. l. Plinium non ſatis urbane Traianum cum *ructante* et *distento cibis* Domitiano comparare; niſi forte hoc ſit urbane laudare, ſi alteri dicas: tu non es porcus! *E.*

Veriſſime, ſi rem ex noſtris moribus aeſtimes: ſecus, ſi ex Romanis. *S.*

7 *ingenia coenarum)* Ingenioſas et arte paratas coenas, ut 25, 5. *ingenium munificentiae. G.*

8 *myſteria)* Qualia Deae Phrygiae et Bellonae ſacerdotum Gallorum deſcribuntur ab Apuleio libro octavo et noni principio. Nam talia malim intelligere, quam

petulantia, menſis principis oberrat: ſed benigna
invitatio, et liberales ioci, et ſtudiorum honor.
Inde tibi parcus et brevis ſomnus, nullumque
amore noſtri anguſtius tempus, quam quod ſine
nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis ut participes per-
fruamur: quae habemus ipſi, quam propria,
quam noſtra ſunt! Non enim exturbatis prio-
ribus dominis, omne ſtagnum, omnem lacum,
omnem etiam ſaltum, immenſa poſſeſſione cir-
cumvenis: nec unius oculis flumina, fontes,
maria deſerviunt. Eſt, quod Caeſar non ſuum 2
videat; tandemque imperium principis, quam pa-
trimonium, maius eſt. Multa enim ex patrimo-
nio refert in imperium, quae priores principes
occupabant, non ut ipſi fruerentur, ſed ne quis
alius. Ergo in veſtigia ſedesque nobilium immi- 3
grant pares domini, nec iam clariſſimorum viro-
rum receptacula habitatore ſervo teruntur aut foe-
da vaſtitate procumbunt. Datur intueri pulcher- 4
rimas aedes, deterſo ſitu auctas ac vigentes. Ma-
gnum hoc tuum non erga homines modo, ſed

putare, hic forte pungi Chriſtianorum Agapas. *Obſcena petulantia* oberrabat in coenis Tiberii, in quibus *nudae puellae miniſtrabant*, Sueton. 42. *G.*

invitatio) Ad loquendum, edendum, bibendum praeſertim; in quo ſolo intemperantiam aliquam Traiani commemorant hiſtorici, ſed eandem nemini noxiam. *G.*

L, 1 *circumvenis*) occupas, vindicas tibi poſſeſſionem. Verbum *circumvenire* videtur delegiſſe, ut exprimeret rapacitatem illam, quae partibus non contenta, totas poſſeſſiones, quam late patent, occupat. *E.*

2 *imperium — maius*) Haec ita intelligo: Traiano maius et gravius eſt, imperatorem eſſe, qui imperii ſui viribus cives adiuvet, quam ipſum divitem, et patrimonium habentem, quo ſolus frueretur, nihil inde civibus impertiens. Nempe in *imperio* eſt notio patris patriae, qui non ſibi, ſed civibus vivit et imperat: in *patrimonio* notio privati, qui ſuas res auget, nihil aliorum curans. Vellem igitur, in aliquo libro legeretur *Principi*, quod illum ſenſum adiuvat. *E.*

Erneſtii interpretationem an multi probaturi ſint, vehementer dubito. Mihi, ut Gierigio, unice placet ratio Lipſii, *imperium* intelligentis de terris, quae faciebant imperium Romanum. *S.*

occupabant) I. A. Erneſtius ſuſpicatur *occuparant*. Imperfectum melius reſpondet praecedenti *refert*. *S.*

erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem quo exstructa sunt animo ab interitu vindicare. Muta quidem illa et anima carentia; sentire tamen et laetari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod
5 aliquando coeperint esse domini scientis. Circumfertur sub nomine Caesaris tabula ingens rerum venalium; quo sit detestanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa. Tunc exitialis erat apud principem, huic laxior domus, illi amoenior villa.
6 Nunc princeps in haec eadem dominos quaerit, ipse inducit: ipsos illos magni aliquando impera-

4 *domini scientis)* Eius domini, qui propter mediocrem numerum possessionum suarum, haec etiam sua esse non ignoret, ac proinde curet, sarta tecta servet etc. qui porro sciat, quantum amoenitatis, salis, commoditatis habeant, eoque iis fruatur: quae contra omnia se habebant, cum omnia possidere vellent Imperatores superiores, quos consequens erat neque scire, quid haberent, neque tueri, neque frui. *Hanc lectionem docuit Gron. Observatt. 4, 16. p. 256. et firmat Schwarzius. Alii *domini non servientis:* al. *donum scientis*, quod plane iisdem lineis constat. Maluit hic contra consensum antiquissimorum librorum Arntzenius ponere illud frigidum *domini non servientis*. *G.*

Hoc ipsum tamen in textum revocavit Gierigius, acute docens, hanc omnem periodum respondere superioribus. Antea illae aedes *situ* squalebant et *procumbebant*; Traianus *detergit situm* et *sistit ruinas*: hinc illae laetantur, quod *niteant*. Antea in iis erat *vastitas*; Traianus *pellit solitudinem*: hinc illae laetantur, quod *frequententur*. Antea *habitatore servo terebantur*; Traianus eas *ab interitu vindicat eodem animo, quo exstructae sunt*, h. e. *immigrare iubet pares dominos*: hinc illae laetantur, quod *aliquando coeperint esse domini* — cuius tandem? profecto *non servientis*. Haec ille. Ego, quamvis Gronovianam illam explicationem duriorem nec satis aptam contextui existimo, non sum tamen ausus vulgarem lectionem deserere. Videtur mihi in *domini scientis* aliquod acumen Plinianum latere, quod vel interpretatione, vel levi lectionis mutatione expediendum sit. Saepe Plinius, ut vel verbo acutus esse possit, summam obscuritatem non respuit. Quid? si *dominum scientem* cogitaverit eum dominum, qui scit, se dominum esse. Etiam hunc sensum commendant multa eorum, quae antea dixerat. Dicit, *priores principes, exturbatis prioribus dominis, omnia occupasse, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius*. Non ita Traianus. *Quae habemus ipsi*, inquit, *quam propria, quam nostra sunt!* Iam igitur certo scire possumus, nos nostrarum domuum dominos esse. Sed iudicent doctiores. *E.*

5 *quo sit)* Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. Mihi placet I. Fr. Gronovii et Parisonii coniectura, *quo fit*. *S.*

toris hortos, illud nunquam nisi Caesaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos, nos non timeamus, quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam praebes, sed amoenissima quaeque largiris et donas: ita, inquam, donas, in quae electus, in quae adoptatus es: transfers, quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quam quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in aedificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante, immanium transvectione saxorum urbis tecta quatiuntur; stant securae domus, nec iam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi; mavis recidere aliquid et

6 *implemus*) Digni illo iudicamur, et tales domini, qui *implere* illud possint; ut non dicatur, *Heu domus antiqua* etc. Vid. ad 15, 4. et conf. quae iam sequuntur. *G.*

Mihi tamen potior videtur Lipsii explicatio: *implemus*, scil. supellectile, servis etc. Nam arcte cohaerent haec tria: *liceri*, *emere*, *implere*, h. e. domum licitatione emtam iam inhabitare, et implere iis rebus, quae ad habitationem pertinent. Dignitas illa, quam Gesnerus tangit, alio pertinet, et a Plinio separatim commemoratur. *E.*

7 *ita, inquam*) *Placet Lipsii coniectura, *ista, inquam*, *donas* etc. *G.*

iudicio) scil. amicorum, quorum legata vel dona acceperat. Nempe quae electus et adoptatus Traianus habebat, iure et quadam necessitate acceperat; quae autem *per amicos* habebat, horum *iudicio* et voluntate habebat. *E.*

Sic et Gierigius. Ego malim Schwarzii explicationem amplecti, quam item Gesnerus secutus videtur. *Iudicio*, scil. Nervae. *per amicos*, nam τὰ τῶν φίλων κοινά. *S.*

per amicos habes) Cum, quae amicorum Imperatoris sunt, sint etiam ipsius. Sic *frui per alios* 58, 6. *G.*

LI, 1 *parcus in aedificando*) scil. *privatim.* Nam paullo post eundem Traianum *magnificum in publicum* praedicat. Hac igitur distinctione callide laudat principem, cuius summum aedificandi studium a nemine ignorabatur. Vid. Gesner. ad s. 3. *E.*

Scribendumne, quo magis exsistat oppositio, *in aedificando tibi?* Alibi quoque *tibi* in libris excidit. Conf. Schwarz. ad 52, 5. 65, 1. *S.*

transvectione saxorum) Iuven. 3, 257. *Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat Axis, et eversum fudit super agmina montem; Quid superest de corporibus?* *G.*

2 *mavis recidere*) *Bongar-

amputare ex his, quae princeps tanquam necessaria reliquit. Praeterea pater tuus usibus suis detrahebat, quae fortuna imperii dederat: tu tuis,
3 quod pater. At quam magnificus in publicum es? Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non consummata, sed tantum commutata videantur. Hic immensum latus Circi templorum pulchritudinem provocat, digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quam quae ex illa spectabuntur: visenda autem cum cetera specie, tum quod aequatus
4 plebis ac principis locus. Siquidem per omne spatium una facies, omnia continua et paria, nec magis proprius spectandi Caesaris suggestus, quam propria, quae spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur, non cubiculum prin-

siana et Gronoviana emendatio ex huius Observationm. 4, 16. probata Cl. Schwarzio. Vulgo *magis relicere* aliquid. *G.*

Omnem locum Gierigius ita edidit: *Satis est tibi, nimiumque. Cum successeris frugalissimo principi, magnum recidere aliquid* etc. *E.*

Praeterea — — pater) Augent haec laudem Traiani. Nerva detrahebat usibus suis, quae magis reipublicae erant, quam ipsius, certe a republica profecta erant: Traianus, quae tanquam hereditatis iure a patre acceperat. — *Quod pater.* Al. *quae pater.* bene. *S.*

3 *magnificus in publicum)* Laudant uno ore historici. In multitudinem inscriptionum et titulorum illius iocati posteri *herbam parietariam* eum appellarunt. Vid. Aur. Vict. Epit. 41, 13. Ammian. Marcell. 27, 3. p. 523. Gron. In primis multus est Dio a Xiphilino excerptus p. 776. sq. in ponte Danubii describendo. *G.*

nec minus — — spectabuntur) Haud parva illius operis laus, si cogitaveris, quam insane Romani ludos Circenses concupiverint. Hoc autem populi de illis spectaculis, non suum ipsius iudicium, alibi in sinu amici proditum, Secundus hic sequi debuit. *S.*

4 *spectandi Caesaris suggestus)* In quo Caesar spectandus proponeretur. Erat nempe locus cubiculi instar clausus in podio, loco senatorum. Vid. Lips. de amphith. c. 11. ex Sueton. Caes. 76. et Ner. 12. Hic suggestus, hoc cubiculum intercipiebat proximis ab utraque parte spectatoribus prospectum, ne se invicem contueri possent. * Putabam aliquando legendum, *spectanti Caesari.* *G.*

Schwarzius Gesnerianae illi explicationi obiicit, cubantem aut sedentem in cubiculo Principem non potuisse spectari. Itaque *spectanti Caesari* in textum recepit, quem et secutus est Gierigius. *E.*

Corrigendum minimâ mutatione: *spectandi Caesari.* *S.*

cipis, sed ipsum principem cernere, in publico, in populo sedentem: populo, cui locorum quinque millia adiecisti. Auxeras enim numerum eius congiarii facilitate, maioremque in posterum suscipi liberalitatis tuae fide iusseras.

LII. Horum unum si praestitisset alius, illi iam dudum radiatum caput, et media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris et grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque praetexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium ser-

populo) Legendum puto *in populo*. Ultima litera vocis praecedentis elisit praepositionem. *S.*

quinque millia) * Minutus nimis numerus Lipsio merito videtur, qui ostendit, cum Iulii Caesaris aetate CCLX millia ceperit, tempore conditae notitiae imperii cepisse millia CCCCLXXXV. Nempe corrector aliquis Plinii hic numerum conformare voluit ad numerum *ingenuorum*, cui alimenta data. Sed circus omnis generis multitudinem debebat capere. *G.*

LII, 1 *illi iam dudum)* Codices *iam dudum illi*, quem verborum ordinem Gierigius iure praetulit. *S.*

radiatum caput) Ad solis aut alterius astri effigiem. Videmus in nummis. *G.*

2 *excubare pro templis)* Statuae Traiani, extra cellam templorum positae, quasi excubitores sunt, honoris Deorum caussa ibi collocati. *G.*

Non minus exquisite *postibus praetexi* dicuntur, quae collocantur ante templa vel fores templorum. Sic Senec. Ep. 89. *nullum flumen, cuius non ripas aedificia nostra praetexant. E.*

ut dei — servent) Non amplius adducuntur in contemtum dii societate hominum viventium, qua adhuc *sordebant*, uti mox loquitur; sed servant fastigium suum et supremum honorem, quum tu illorum honorem et fastigium tibi non arroges. *Nempe verbum *servent* eas mihi habere videbatur auctoritates, productas a Cl. Schwarzio, quas convellere difficile est. *Adeptus* autem, quod habent libri, in *adpetas* mutare videbatur non immodestum. Sed cum *dei* pro *dii* vix inveniatur; cum *serves* etiam sit in bonis libris; cum *adeptus sis* etiam significare possit *capessieris*; aeque fere placet Cl. Schwarzii ratio, qui ita legendum existimat, *Sic fit, ut summum inter homines fastigium serves, cum deorum ipse non sis adeptus.* Explicare possis hanc sententiam Horatii verbis, Od. 3, 6, 5. *Dis te minorem quod geris, imperas. G.*

Ernestius editurus erat: *ut summum inter homines fastigium serves*, expunctàque notâ Gesneri, appositurus hanc: „Sic cum Schwarzio et Gierigio reponere non dubitavi. Gesnerus ediderat: *Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servent, quum deorum ipse non appetas.* Et ipse Gesnerus sibi haec placere fatebatur." De forma *dei* vid. ad ep. 8, 8, 5. *S.*

3 vent, quum deorum ipſe non adpetas. Itaque
tuam ſtatuam in veſtibulo Iovis Optimi Maximi
unam alteramve, et hanc aeream, cernimus. At
paullo ante aditus omnes, omnes gradus, totaque
area hinc auro, hinc argento relucebat, ſeu potius
polluebatur: quum inceſti principis ſtatuis
4 permixta deorum ſimulacra ſorderent. Ergo iſtae
quidem aereae et paucae manent, manebuntque,
quam diu templum ipſum: illae autem aureae et
innumerabiles ſtrage et ruina publico gaudio litaverunt.
Iuvabat illidere ſolo ſuperbiſſimos vultus,
inſtare ferro, ſaevire ſecuribus, ut ſi ſingulos ictus
5 ſanguis dolorque ſequeretur. Nemo tam temperans
gaudii ſeraeque laetitiae, quin inſtar ultionis
videretur, cernere laceros artus, truncata membra;
poſtremo truces horrendasque imagines abiectas,
excoctasque flammis: ut ex illo terrore et
minis in uſum hominum ac voluptates ignibus
6 mutarentur. Simili reverentia, Caeſar, non apud
Genium tuum bonitati tuae gratias agi, ſed apud
numen Iovis Optimi Maximi pateris: illi debere,
quidquid nos tibi debeamus, illius, quod bene

4 *ſtrage et ruina)* Cum ſenatus *clypeos* eius *et imagines coram*, in curia, *detrahi et ibidem ſolo adſligi iuberet: noviſſime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret* Sueton. 23. ubi notant viri docti hodieque exſtare marmora, in quibus eraſum Domitiani nomen, v. g. Grut. 12, 2. 68, 1. De ſtatuis conflatis e Dione Xiphilinus in principio Nervae, *συνεχωνεύθησαν, καὶ ἐξ αὐτῶν μεγάλα χρήματα συνελέγη*. De nomine eraſo add. Macrob. Sat. 1, 12. extr. *G.*

Caeterum exquiſita et apta huic omni loco metaphora *ſtatuae ruina p. g. litaverunt*, h. e. deletae ſunt, omnibus civibus hac ſtrage et ruina gaudentibus. *E.*

5 *terrore et minis)* Cum non tantum admonerent homines vivorum exemplorum ſ. archetyporum, ſed etiam criminibus maieſtatis occaſionem dare poſſent. *G.*

Illae truces horrendaeque imagines, quarum ſuperbiſſimi vultus terrebant, et minabantur, in eas formas mutabantur, quae hominibus et utiles et iucundae eſſent; ut in numos, vaſa. *E.*

6 *apud Genium tuum)* Per *Genium Principis* iurare, illi ſacrificare ſolemne. Vid. Torr. ad Sueton. Calig. 27. qui quosdam ultimo ſupplicio affecit, *quod nunquam per Genium ſuum deieraſſent.* *G.*

illi debere etc.) Al. *illi debere nos, quidquid tibi debeamus.* quod verum. *S.*

facias, muneris esse, qui te dedit. Ante quidem 7
ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter,
magna sui parte velut intercepti, devertere via
cogebantur: quum saevissimi domini atrocissima
effigies tanto victimarum cruore coleretur, quan-
tum ipse humani sanguinis profundebat.

LIII. Omnia, P. C., quae de aliis princi-
pibus a me aut dicuntur, aut dicta sunt, eo per-
tinent, ut ostendam, quam longa consuetudine
corruptos depravatosque mores principatus parens
noster reformet et corrigat. Et alioquin nihil non
parum grate sine comparatione laudatur. Praeter- 2
ea hoc primum erga optimum Imperatorem pio-
rum civium officium est, insequi dissimiles. Ne-
que enim satis amarint bonos principes, qui ma-
los satis non oderint. Adiice, quod Imperatoris 3
nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est,
quam quod insectari malos principes tutum est.
An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? 4
Permitteret, credo, famam vitamque eius carpi,
qui mortem ulciscebatur: nec ut in se dicta in-
terpretaretur, quae de simillimo dicerentur. Quare 5
ego, Caesar, muneribus tuis omnibus comparo,

7 *devertere via)* Ad statuas Domitiani: in quibus nobilis illa equestris, de qua Statius Silv. 1, 1. verissimo specimine, quousque processerit tum adulatio. *G.*

LIII, 1 *Et alioquin)* **H *Et* recte reponitur a Cl. Schwarzio. Sic 45, 4. 68, 7. 70, 8. et Ep. 2, 9, 1. Si enim absit, plane alius sensus et contrarius exsistit. *G.*

Sed conf. Add. ad ep. 2, 15, 2. *S.*

parum grate — laudatur) parum placet, parum efficit laudatio sine aliqua comparatione. Haec enim laudes et illustrat, et auget. *E.*

4 *vindicatus Nero)* Cum Domitianus Suetonio teste c. 14. *Epaphroditum a libellis capitali poena condemnaverit, quod, post destitutionem, Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur.* *G.*

5 *ego, Caesar)* *Importunum *te*, quod editiones adhuc omnes prope foedavit, moniti a Cl. Schwarzio eiicimus. Originem eius arcessendam cum Lipsio putamus e literis *Tr.* h. e. *Traiane.* Alterum *omnibus* (legunt enim, *muneribus omnibus tuis omnibus comparo)* omitti Schwarzianus atque Guelferb. libri, ipsaque adeo sententia, iubent. Vulgatam sic interpretabar, *Te in muneribus omnibus tuis* principibus *omnibus comparo, multis* tuis muneribus *antepono*, quod etc. Sed altera lectio haud dubie melior. *G.*

multis antepono, quod licet nobis et in praeteritum de malis Imperatoribus quotidie vindicari, et futuros sub exemplo praemonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a posterorum exsecrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C., et dolores nostros et gaudia proferamus: laetemur his, quibus fruimur; ingemiscamus illis, quae patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsae gratiarum actiones agant; memierintque, sic maxime laudari incolumem Imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam quum de malo principe posteri tacent, manifestum est, eadem facere praesentem.

LIV. Et quis iam locus miserae adulationis manebat ignarus, quum laudes Imperatorum ludis etiam et commissionibus celebrarentur, saltarentur, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus, frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu et in scena, ab histrione et a consule laudabantur.
2 Tu procul a tui cultu ludicras artes removisti.

6 *incolumem*) vivum. mox *praesentem*. *S.*

LIV, 1 *manebat ignarus*) * Sic legimus hanc ῥῆσιν auctoribus, quos laudat Schwarzius, nisi quod *commissionibus* retinendum putamus, ea ratione, quod melius cum ludis iunguntur, et quod rarior intellectus illius induxisse videtur aliquem correctorem, ut *comessationibus* substitutum iret. Eidem forte debentur *pocula*, de quibus statim. Utrumque, *comessationibus* et *pocula* acrius, quam solet, tuetur Schwarzius: pro hac lectione facere videtur hoc, quod statim additur *in senatu et in scena, ab histrione et a consule*, nulla conviviorum mentione facta. add. 23, 6. *G.*

commissionibus) Certaminibus poëtarum aut rhetorum. Eadem plane ratione Augustus apud Sueton. 89. *admonebat Praetores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri.* Vid. ibi Casaub. et add. Ep. 7, 24, 6. ubi etiam ad histriones ipsos et pantomimos refertur. *G.*

Vid. I. A. Ernestium ad h. l. qui iure tuetur *commissionibus*. *S.*

2 *Tu procul*) * Liber Schwarzii, *Tu pocula a tui cultu, tu ludicras artes:* ut respondeat *comessationibus* vel *comissationibus* potius, quas modo exclusimus. Nempe non puto removisse a sui cultu *pocula* Traianum, qui non infensus esset *invitationibus*, vid. 49, 8: neque Augu-

Seria ergo te carmina, honorque aeternus anna-
lium, non haec brevis et pudenda praedicatio
colit: quin etiam tanto maiore consensu in vene-
rationem tui theatra ipsa consurgent, quanto ma-
gis de te scenae silebunt. Sed quid ego istud 3
admiror, quum eos quoque honores, qui tibi a
nobis offeruntur, aut delibare parcissime, aut omni-
no soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam
parvum in senatu agebatur, ut non laudibus prin-
cipum immorarentur, quibuscunque censendi ne-
cessitas accidisset. De ampliando numero gladia- 4
torum, aut de instituendo collegio fabrorum con-
sulebamur: et quasi prolatis imperii finibus nunc
ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium
titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos,
nomini Caesarum dicabamus. Patiebantur illi, et,
quasi meruissent, laetabantur. At nunc quis no- 5
strum, tanquam oblitus eius, de quo refertur,
censendi officium principis honore consumit?
Tuae moderationis laus haec constantia nostra:

sto severior, ad quem Horatius Od. 4, 5. extr. *Longas o utinam — dicimus* UVIDI, *Cum Sol Oceano subest. Scenam, histrionem, ludicras artes* removet Plinius, non epularum hilaritatem. Nolim ego eripi mihi, meisque sodalibus, libertatem inter sobrias, hilares tamen, et vino non carentes, epulas usurpandi nomen Regis, in quo plurima Traiani, et quaedam — sed hic nimis angustus locus est. *G.*

theatra ipsa) Ut supra Ep. 3, 18, 9. *Theatra male musicos canere docuerunt.* *G.*

4 *excessuros — titulos)* Titulos adeo longos, quos vix capiant *fastigia* (*frontispicia* aut *frontones*, hodie vocant) locus illis destinatus et proprius: exemplo est prima illa in Gruteriano corpore Panthei inscriptio. Quam opus fuerit hac adnotatione, ostendit Arntzenii longa deliratio, qui Perizonii brevem adnotationem eiusdem sententiae non cepit. *G.*

menses — nomini Caesarum) Quod in *Iulio* et *Augusto* successerat, illud impari fortuna tentatum ab aliis. Caligula *in patris memoriam Septembrem Germanicum appellavit* Sueton. 15. Nero eodem teste c. 55. *mensem Aprilem Neroneum appellavit.* Domitianus (Sueton. 13.) *Septembrem mensem et Octobrem ex appellationibus suis Germanicum Domitianumque transnominavit.* Utitur his nominibus Martialis 9, 2. *Sed ubi infaustum vocabulum* (audis Macrob. Sat. 1, 12. extr.) *ex omni aere vel saxo placuit eradi; menses quoque usurpatione tyrannicae adpellationis exuti sunt.* *G.*

5 *Tuae moderationis laus)* Quod iam non leves adulatores, sed constantes et graves senato-

tibi obſequimur, quod in curiam, non ad certa-
men adulationum, ſed ad uſum munusque iuſti-
tiae convenimus, hanc ſimplicitati tuae veritati-
que gratiam relaturi, ut te, quae vis, velle,
6 quae non vis, nolle credamus. Incipimus inde,
deſinimus ibi, a quo incipi, in quo deſini ſub
alio principe non poſſet. Nam plerosque ex de-
cretis honoribus et alii non receperunt; nemo
ante tantus fuit, ut crederetur noluiſſe decerni.
7 Quod ego titulis omnibus ſpecioſius reor, quan-
do non trabibus aut ſaxis nomen tuum, ſed mo-
numentis aeternae laudis inciditur.

LV. Ibit in ſecula, fuiſſe principem, cui
florenti et incolumi, nunquam niſi modici hono-
2 res, ſaepius nulli decernerentur. Et ſane, ſi ve-
limus cum priorum temporum neceſſitate certare,
vincemur: ingenioſior eſt enim ad excogitandum
ſimulatio veritate, ſervitus libertate, metus amo-
3 re. Simul quum iampridem novitas omnis adula-
tione conſumta ſit, non alius erga te novus ho-
nor ſupereſt, quam ſi aliquando de te tacere au-
4 deamus. Age, ſi quando pietas noſtra ſilentium

res ſumus, ad moderationis tuae laudem pertinet, qua adulationes id genus reſpuis. *Adhuc ita lectum, *tuae moderationis haec laus conſtantia noſtra*: quae cum ſana lectio mihi non videretur, auſus ſum ante hos tres annos medicinam nimis, ut nunc videtur, vehementem adhibere. Legebam, *tuae moderationis haec laus, an conſtantiae noſtrae?* quam iuvabat, quod *conſtantiae noſtrae* iam legitur in quibusdam libris. Iam faciliorem longe, et, puto, veram rationem ingreſſus ſum, transpoſitis modo duabus vocibus monoſyllabis; quo quid poteſt eſſe blandius? *G.*

7 *trabibus aut ſaxis)* Non diſtinguit, puto, materiam, quaſi trabes tantum ſint ligneae; ſed *trabes* h. e. epiſtylia tectorum, moles transverſas columnis impoſitas, quae excipiendis inſcriptionibus ac titulis praeſertim aptae ſunt, ab alio genere ſaxorum, in baſibus columnarum, altaribus etc. diſtinguit. Sic Horat. Od. 2, 18, 3. *Trabes Hymettiae* ſunt marmoreae. *Argenteae autem trabes Salamis* Colchorum regis ſunt Plin. 33, 3. ſ. 15. Et Claudianus de nupt. Honorii 88. *trabibus ſmaragdis ſuppoſuit caeſas hyacinthi rupe columnas.* *G.*

monumentis aeternae laudis) *Monumenta aeternae laudis* ſunt, quae ingeniis debentur. Unde mox: *Ibit in ſecula* etc. *E.*

LV. 4 *Age. ſi — recuſas)* Locus varie ſollicitatus et editus. Gierigius verba. *quae qualisque — non recuſas*, parentheſi

rupit, et verecundiam tuam vicit, quae qualiaque
decernimus nos, tu non recusas! ut appareat,
non superbia et fastidio te amplissimos honores
repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius 5
hoc, Caesar, quam si recusares omnes: nam re-
cusare omnes, ambitionis; moderationis est, eli-
gere parcissimos. Quo temperamento et nobis et
aerario consulis: nobis quidem, quod omni li-
beras suspicione; aerario autem, quod sumtibus
eius adhibes modum, ut qui exhaustum non sis
innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies 6
tuae, quales olim ob egregia in rempublicam me-
rita privatis dicabantur. Visuntur eadem e mate-
ria Caesaris statuae, qua Brutorum, qua Camil-
lorum. Nec discrepat caussa. Illi enim reges 7
hostemque victorem moenibus depulerunt: hic
regnum ipsum, quaeque alia captivitas gignit,
arcet ac submovet; sedemque obtinet principis,
ne sit domino locus. Ac mihi, intuenti sapien- 8
tiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales
istos caducosque titulos, aut depreceris, aut tem-
peres. Scis enim, ubi vera principis, ubi sem-

inclusit, et post ea asteriscos posuit, qui significent, hic excidisse sententiam aliquam, unde pendeat *ut appareat*. Gesneriana illa lectio idoneum sensum reddit. *E.*

5 *omni liberas suspicione*) Intelligo praesertim *suspicionem* senatus de superbia Imperatoris, si is nullum plane honorem reciperet: (vid. mox 59, 1.) neque tamen praefracte excluserim *suspicionem*, in quam incurrere senatus possit, rusticitatis cuiusdam et rigidae pervicaciae, si plane nullum Imperatori honorem haberet. *Sine dubitatione recipiendum puto supplementum e Schwarzianis copiis suppeditatum. Adhuc omnes sic dabant hunc locum: *Quo temperamento et nobis et aerario prodes, quod sumtibus.* Solet Plinius exsequi divisiones a se propositas. *G.*

sumtibus — modum) non finis honoribus tuis, v. c. templis, statuis, arcubus tibi exstruendis, magnos sumtus ex aerario impendi, quia tu id, cum exhaustum fuerit, non iterum esses innocentium bonis repleturus, ut ceteri imperatores ante te fecerunt. *E.*

7 *quae — captivitas gignit*) servitutem, ereptiones bonorum, iniusta supplicia. *Regnum* enim et *dominus* nunc invidiose, de tyrannide. *E.*

8 *depreceris — temperes*) *Malim, si per libros liceret, *deprecaris, temperas*; in sententia definita ac certa. *G.*

piterna ſit gloria: ubi ſint honores, in quos nihil
flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat.
9 Arcus enim et ſtatuas, aras etiam templaque de-
molitur et obſcurat oblivio, negligit carpitque
poſteritas: contra, contemtor ambitionis, et in-
finitae poteſtatis domitor ac frenator animus ipſa
vetuſtate floreſcit, nec ab ullis magis laudatur,
quam quibus minime neceſſe eſt. Praeterea, ut
quisquis factus eſt princeps, extemplo fama eius,
incertum bona an mala, ceterum aeterna eſt.
10 Non ergo perpetua principi fama quae invitum
manet, ſed bona concupiſcenda eſt: ea porro
non imaginibus et ſtatuis, ſed virtute ac meritis
11 prorogatur. Quin etiam leviora haec, formam
principis figuramque, non aurum melius, vel ar-
gentum, quam favor hominum exprimat teneat-
que. Quod quidem prolixe tibi cumulateque con-
tingit, cuius laetiſſima facies et amabilis vultus
in omnium civium ore, oculis, animo ſedet.

LVI. Annotaſſe vos credo, Patres Conſcri-
pti, iamdudum me non eligere, quae referam:
propoſitum eſt enim mihi, Principem laudare,
non Principis facta. Nam laudabilia multa etiam
mali faciunt; ipſe laudari, niſi optimus, non pot-
eſt. Quare non alia maior, Imperator Auguſte,
gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias ni-
2 hil velandum eſt, nihil omittendum eſt. Quid
eſt enim in principatu tuo, quod cuiusquam prae-

ſenectuti) exquiſite pro *vetuſtati*, qua templa, ſtatuae, et ſimilia honorum monumenta deleri ſolent. *E.*

9 *ut quisquis)* Sic omnes recentiores praeter Schwarzium, qui edidit *quisque*, quod Patruo meo probabatur. *Ceterum* h. l. pro tamen. *E.*

Quisque etiam in Arntzeniana. An *ut quis?* *S.*

11 *favor hominum)* Ita fere omnes, quibus *Pulchrorum* quaſi ſolemnis appellatio haeſit, hanc famam, hanc memoriam non imaginibus quibuscunque debent, ſed benevola hominum praedicatione factum eſt, ut in cognomen abiret. *G.*

LVI, 1 *eligere)* praeſtantiſſima quaeque excerpere ex factis Traiani: nam laudo principem, qui totus bonus eſt, cuius omnia facta laudabilia ſunt. *E.*

2 *cuiusquam praedicatio)* 'Debeo libris melioribus, a Cl. Schwar-

dicatio vel tranſſilire, vel praetervehi debeat?
Quod momentum, quod immo temporis punctum,
aut beneficio ſterile, aut vacuum laude? Nonne
omnia eiusmodi, ut is optime te laudaſſe videa-
tur, qui narraverit fideliſſime? Quo fit, ut pro-
pe in immenſum diffundatur oratio mea: et nec-
dum de biennio loquor. Quam multa dixi de 3
moderatione, et quanto plura adhuc reſtant! ut
illud, quod ſecundum conſulatum recepiſti, quia
princeps et pater deferebat. At poſtquam ad te
imperii ſummam, et cum omnium rerum, tum
etiam tui poteſtatem dii transtulerunt; tertium
conſulatum recuſaſti, quum agere tam bonum
conſulem poſſes. Magnum eſt, differre honorem; 4
gloriam, maius. Geſtum conſulatum mirer, an
non receptum? geſtum non in hoc urbis otio,
et intimo ſinu pacis; ſed iuxta barbaras gentes:
ut illi ſolebant, quibus erat moris paludamento
mutare praetextam, ignotasque terras victoria ſe-
qui. Pulchrum imperio, glorioſum tibi, quum 5
te ſocii atque amici, ſua in patria, ſuis in ſedi-

zio laudatis, hanc ſcripturam. Alioqui *cuiusque*, quod habent alii, idem poſſe ſignificare, et *quisque*, *quandoque*, poni pro *quiscunque*, *quandocunque*, tralaticium eſt. Vid. v. g. 62, 8. Par fere eſt ratio eius, quod mox pro, *Num omnia eiusmodi*, admiſi *Nonne omnia*. Ipſum enim *num* pro *nonne* poni (ut 74, 4. *Eſtne verum?* pro, *Nonne verum eſt*, ut 88, 4. *Iuſtisne de cauſſis?* ut ſaepe apud alios *An* pro *Anne*) mihi non videtur inauditum; licet non ſtatim ad manus ſit exemplum. [Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola.] Illi enim, quod ex Cic. pro Ligar. 10. profertur *Igitur num tibi videor, Caeſar, in cauſſa Ligarii occupatus eſſe?* non multum tribuo: cum negationis vim habeat interrogatio. G.

Nonne omnia) Arntzen. *non omnia*. Sed *ne* ante vocalem facile inter dictantem et ſcribentem periit. G.

3 *quum agere — poſſes*) Nervus ſententiae, quae ſine eo valde langueret, eſt in illo *poſſes*, h. e. cum iam in tua poteſtate et arbitrio eſſet, tertio conſulatu conſulem agere, tamen recuſaſti. Hoc enim ſummae eſt moderationis, honorem et gloriam, qua frui poſſis, ultro recuſare. Hoc ſtatim Plinius addit: *Magnum eſt* etc. E.

4 *geſtum non in hoc*) * Sic invenit in bonis libris Schwarzius: al. *geſtus*. G.

paludamento mutare praetextam) Statim poſt *praetextam* conſularem ſumtam induere *paludamentum*, Imperatoriam veſtem. G.

6 bus adierunt. Decora facies consulis: multa post secula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augebant maiestatem praesidentis, diversi postulantium habitus, ac dissonae voces,
7 raraque sine interprete oratio. Magnificum est civibus iura; quid hostibus reddere? speciosum certam fori partem; quid immanes campos sella curuli victorisque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus, hostilemque terrorem, non armorum magis, quam togarum ostentatione com-
8 pescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum praesentem audientemque consalutabant Imperatorem: nomenque, quod alii domitis hostibus, tu contemtis merebare.

6 *Decora facies* etc.) Al. *Decora facies! Consulis multa* etc. Placebat id Ernestio. „Ita non dubitavi, inquit, cum Schwarzio et Gierigio refingere vulgatam lectionem, quae coniungebat haec: *Decora facies consulis!* Caussas illius mutationis adferunt duas: 1) quia *facies*, forma non consulis, sed totius loci describitur; 2) quia non credibile est, multa post secula nullum ducem Rom. e tribunali cespititio verba fecisse; sed *consulis* tribunal ex ea materia post multa secula nemo viderat." *S.*

tribunal viridi cespite) Illustrat Lips. ad Tac. Ann. 1, 18. *G.*

raraque sine interprete oratio) quodque raro sine interprete postulantium oratio intelligeretur. Aliter Gierigius, Mithridaticâ bonum Imperatorem πολυγλωττίᾳ beans. *S.*

7 *certam fori partem*) Ne totum quidem forum: sic opponitur *campis immanibus* i. e. latissimis. * Sed libri fere omnes *pacem*: sic opponetur *campis immanibus* h. e. infestis, et hoste oppletis. Et hoc prope malim. *G.*

Nempe Gesnerus recte vidit, *certam partem* male opponi *immanibus campis*, et illam sententiam valde languere. Ego puto vitium esse in *certam*; desidero *curtam*, vel similem vocem, quae illi *immanitati* contraria sit. Nam et illud quaeri potest, *immanes campos* utrum ingentes potius, an infestos interpretemur: si infestos, nec *certa* nec *curta* pars fori recte opponitur. *E.*

imminere — ripis) admovere castra ripis hostilibus, in quibus hostes proelia minantur. Quare *ripas* potissimum commemoret, e Cap. 16, 2. patebit, ubi *stare in Danubii ripa* Traianus praedicatur. Mox *togarum ostentatio* est eius, qui inter negotia civilia versatur. Nam sic *toga* saepius dicitur. Laudant viri docti Liv. 22, 26. Tac. Ann. 11, 7. et Plin. Epist. 1, 22. ubi *in toga negotiisque versari* iungitur. *E.*

8 *apud imagines*) In signis militaribus vulgo imagines Imperatorum: vid. Lips. de mil. Rom. 4, 5. sed etiam separatim *aurea statua in suggestu et sella collocata*. vid. Tac. Ann. 15, 29. et H. 1, 36. vid. supra 10, 3. *G.*

LVII. Haec laus acti consulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus, ut iam excusatus honoribus et expletus, consulatum recusasti: quem novi Imperatores destinatum aliis, in se transferebant. Fuit etiam, qui in principatus sui fine consulatum, 2
quem dederat ipse, magna ex parte iam gestum, extorqueret et raperet. Hoc ergo honore, quem et incipientes principes et desinentes adeo concupiscunt, ut auferant, tu, otioso ac vacante, privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut 3
principi primus? Nam secundum Imperator quidem, sub Imperatore tamen, inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest, vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero, quae civitas quinquies, 4
atque etiam sexies, consules vidit, non illos, qui exspirante iam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis et absentibus, in rura sua consulatus ferebantur: in hac civitate tertium consulatum princeps generis humani, ut praegravem, recusasti? Tantone Papyriis etiam et Quinctiis moderatior, Augustus, et Caesar, et

LVII, 1 *excusatus*) Al. *exsatiatus*, quod praefert Oudend. ad Sueton. pag. 221. *S.*

novi Imperatores) Refert huc Lipsius Othonem, qui Tacito teste H. 1, 77. *Consul cum Titiano fratre in Kalendas Martias ipse — ceteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbae manserunt.* *G.*

2 *Fuit etiam*) Neronem esse docuit idem Lipsius, de quo Sueton. 43. in ultimis eius commemorandis, *Consules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum solus iniit Consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallos debellari, nisi a Consule.* *G.*

otioso ac vacante) qui nondum occupatus esset ab alio et vacaret, quia nullus alius Consul in istum annum designatus esset, hunc honorem tu privatis reliquisti. *E.*

3 *tibi tertius*) Quandoquidem ante adoptionem Consul fuerat, iterum adoptatus quidem, sed sub patre. *G.*

4 *exspirante — libertate*) Ut C. Marius, ut Iulius Caesar. *G.*
Mox *sepositos et absentes* dicit, qui secesserant in villas adeoque absentes erant, ut C. Attilius Regulus, quem, Plinio H. N. 18, 3. referente, *serentem invenerunt honores dati*; et L. Quinct. Cincinnatus, de quo v. Cic. Senect. 16. *E.*

ut praegravem) *Firmat hanc lectionem Schwarzius et Arntzen. Al. *pergravem*. *G.*

Papyriis — et Quinctiis) Illum quinquies, hunc sexies Consulem fuisse, fasti ostendunt. *G.*

Pater patriae? At illos respublica ciebat. Quid? te non eadem respublica? non ſenatus? non conſulatus ipſe? qui ſibi tuis humeris attolli et augeſcere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar eius voco, qui
continuis conſulatibus fecerat longum quendam
et ſine diſcrimine annum: his te confero, quos
certum eſt, quoties conſules fuerunt, non ſibi
praeſtitiſſe. Erat in ſenatu ter conſul, quum tu
2 tertium conſulatum recuſabas. Oneroſum neſcio
quid verecundiae tuae conſenſus noſter indixerat,
ut princeps toties conſul eſſes, quoties ſenator
tuus: nimia modeſtia iſtud, etiam privatus, re-
3 cuſaſſes. An conſularis viri triumphaliſque filius,
quum tertio conſul creatur, adſcendit? non de-
bitum hoc illi? non vel ſola generis claritate
4 promeritum? Contigit ergo privatis aperire an-
num, faſtosque reſerare: et hoc quoque redditae
libertatis indicium fuit, quod conſul alius, quam
Caeſar, eſſet. Sic exactis regibus coepit liber
annus: ſic olim ſervitus pulſa, privata faſtis no-
5 mina induxit. Miſeros ambitionis, qui ita conſu-
les ſemper, ut ſemper principes erant! Quam-
quam non ambitio magis, quam livor et maligni-
tas videri poteſt, omnes annos poſſidere, ſum-

LVIII, 1 *continuis conſulatibus)* Domitianus *Conſulatus XVII cepit, quot ante eum nemo: ex quibus ſeptem medios continuavit: omnes autem paene titulo tenus geſſit; nec quemquam ultra Kalendas Maii: plures ad Idus usque Ianuarias.* vid. Auſon. Paneg. c. 11, 4. *G.*

ſibi praeſtitiſſe) Vid. 48, 2. *G.*

ter conſul) De C. Silio Italico ſuſpicatur Lipſius: ſed ſuſpicatur, quia haec pars faſtorum tenebroſa: et non ſatis convenit cum noſtri ep. 3, 7. niſi *in ſenatu* tamen fuiſſe dicamus, qui propter valetudinem *in curiam* non venerit. *G.*

2 *Oneroſum — — tuus)* Haec ἐρωτηματικῶς intelligenda eſſe, pulchre monuit I. A. Erneſtius. *S.*

3 *adſcendit)* augetur dignitate. *E.*

4 *aperire annum)* Kalendis Ianuariis conſulatum gerere, annumque ab eo appellare: deponendo deinde, et mandando ſuffectis. Vid. ad ſ. 1. Hinc intelligimus, quid ſit ſ. 5. *praecerptum et praefloratum decus.* *G.*

Hoc ſenſu Domitianus omnes conſulatus paene titulo tenus geſſit, nec quenquam ultra Kalendas Maii: plures ad Idus usque Ianuarias. Sueton. 13. *E.*

mumque illud purpurae decus non nisi praecer-
ptum praefloratumque transmittere. Tuam vero 6
magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem
prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito sem-
per honore abstinere; modestia, cedere; benigni-
tas, per alios frui.

LIX. Sed iam tempus est, te ipsi consula-
tui praestare, ut maiorem eum suscipiendo geren-
doque augustiorem facias. Nam saepius recusare,
ambiguam ac potius illam interpretationem habet,
tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum
recusasti; sed hoc persuadere nemini poteris, nisi
aliquando et non recusaveris. Quum arcus, quum 2
tropaea, quum statuas deprecaris; tribuenda est
verecundiae tuae venia; illa enim sane tibi di-
cantur: nunc vero postulamus, ut futuros princi-
pes doceas inertiae renuntiare, paullisper delicias
differre, paullisper et saltem ad brevissimum tem-
pus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, in-
duere praetextam, quam quum dare possent, oc-

6 *per alios frui)* Sic supra 50, 6. *Habes per amicos. Fruitur* Imperator et gaudet honore amicorum. *G.*

LIX. 1 *Sed iam tempus)* Haec iam ad 60, 3. non ex sua persona dicit, et praesenti tempore, Plinius: sed fingit, quid respubl. quid quisque senator dicere potuerit ante susceptum a Caesare tertium Consulatum; quem haec agente Plinio iam gesserat. *G.*

Te — praestare est, pati ut consulatus tibi iniungatur, consulatum suscipere. *E.*

ipsi consulatui) cum tibi nolis. vid. 58, 1. Al. *ipsum cons.* perperam. *S.*

augustiorem) Possunt haec duo distingui. *Maior* fit consulatus, quem Imperator dignatur suscipere: *augustior* fit, et plus reverentiae accipit, quem Traianus sancte adeo gerit. * Est unius tantum Parisiensis codicis apud Schwarzium lectio: Plinio tamen digna. *G.*

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. cuius tamen rationem equidem non sequar. *S.*

saepius recusare) Vid. 55, 5. *G.*

2 *tibi dicantur)* Bene Livineius: „Id est, meritis tuis, non ad exemplum, quod in consulatu capiendo spectent atque imitentur futuri Principes, ut sequitur." *S.*

nunc vero postulamus) * Recte obtemperatum Lipsio a posterioribus, qui monuit non *cum vero* hic legendum; sed *nunc vero*. Schwarzius supplet *c. v. p.* [*ut suscipias gerasque consulatum; postulamus*] *ut* etc. Sed blandior argutiorque medela Lipsiana. *G.*

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

dare possent, occuparint) Haec tempora si servantur, legendum

cuparint; adſcendere curulem, quam detineant; eſſe denique, quod concupierunt, nec ideo tantum velle
3 conſules fieri, ut fuerint. Geſſiſti alterum conſulatum, ſcio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem, te omne munus conſulis obiiſſe; ſed audivimus. Diceris iuſtiſſimus, humaniſſimus, patientiſſimus fuiſſe; ſed diceris. Aequum eſt aliquando nos iudicio noſtro, noſtris oculis, non famae ſemper et rumoribus
4 credere. Quousque abſentes de abſente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid ſuperbiae tibi ille ipſe ſecundus conſulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus
5 valet, in principum plus. Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes ineſſe: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res
6 ſit, bonus conſul, et bonus princeps. Nam praeter

videtur, ut Gierigius volebat: *quam ut dare poſſent, occuparint*, ut ſit in his verbis quaedam obiurgatio principum, qui aliquando conſulatum rapuerint, non ut ipſi eo fungantur, ſed ut aliis dare poſſint. Sed ne id quidem placet, et iam Schwarzius in illis temporibus haeſit. Totius orationis Plinianae nexus poſtulat, ut legatur, *quam, quum dare poſſint, occupent*, hoc ſenſu: diſcant tuo exemplo futuri principes, conſulatum, quem aliis dare, ad alios transmittere poſſint, ipſi occupare, h. e. totum et integrum gerere. Hunc ſenſum iam variatis verbis et rebus repetit; diſcant *aſcendere curulem, quam detineant*, h. e. non poſt paucos dies, more ſuperiorum Impp. deſerant; *eſſe denique* etc. quae omnia unam eandemque ſententiam variant. *E.*

Vix haec ſatisfaciunt. In aliis libris non *poſſent* legitur, ſed *poſſint*. Suſpicor igitur ſcribendum eſſe: *quam dare poſſint, quum occuparint.* Supra cap. 10, 2. *ille tantum — occupavit, primusque fecit* etc. H. l. videtur eſſe, priorem induere praetextam. *S.*

3 *ceteris)* Al. *exteris.* quod praeſtat. *S.*

4 *Liceat experiri)* Monebunt magiſtri tirones ſuos, quam inepte Plinius ſe in hoc loco geſſerit. — *Medium annum* mox dicit medium tempus vitae et imperii. *E.*

Non auſim Plinium h. l. ineptiarum arguere. Etſi enim conſulatus ſub Caeſaribus vere σκιᾶς ὄναρ erat, Traiano tamen non poterat non placere orator, qui temporum felicitate ad id quoque uteretur, ut ſui ſeculi conſulem priſcis conſulibus certe tantisper comparare non dubitaret. *S.*

6 *Nam praeter id, quod — tum —)* Notanda conſtructio. Poterat ratione uſitatiori: *Cum enim arduum ſit — —, tum ineſt* etc. *S.*

id, quod est arduum, duas easque summas simul capere potestates, tum inest utrique nonnulla diversitas, quum principem quam simillimum esse privato, consulem quam dissimillimum, deceat.

LX. Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc praecipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteras: sed iam urbi votisque publicis redditus, quid est, in quo magis sis approbaturus, quae quantaque fuerint, quae desiderabamus? Parum est, ut in curiam venias, nisi et convocas; ut intersis senatui, nisi et praesides; ut censentes audias, nisi et perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquan- 2
do tribunal maiestati suae reddere? adscende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam postulantibus? adi. Quod 3
enim interesset reipublicae, si privatus esses, consulem te haberet tantum, an et senatorem; hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an et consulem. His tot tantisque rationibus, 4
quamquam multum reluctata verecundia Principis nostri, tandem tamen cessit. At quemadmodum

principem quam simillimum) *Principem*, qui extra humilitatis metum positus est, *decet* comitate sua *quam simillimum esse privato*: contra *consulem*, vim et auctoritatem sui muneris intelligere, dignamque persona illa gravitatem praestare. * Nimirum recipimus commendatam optimis auctoribus a Schwarzio lectionem. Vulg. *quum principem quam dissimillimum consuli deceat.* G.

Ipsa autem omnis sententia quam arguta, quam parum vera sit, in oculos incurrit. E.

LX, 2 *postulantibus)* Iuris sui obtinendi caussa ad consulare tribunal venientibus, ut 56, 6. * Hoc quum non observarent quidam, *petulantibus* temere reposuerunt. Pro *adi*, reponi vult Lipsius, *audi*, ut ad postulantes referatur. G.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S.

3 *Quod enim interesset etc.)* Bene docuit ad h. l. Gierigius, hanc similitudinem valde claudicare. Nam 1) consul unius anni comparatur cum principe perpetuo, et senator perpetuus cum consule unius anni: 2) quamdiu senator consulatu fungebatur, non peculiaria senatoris munia obibat: at Traianus princeps tempore consulatus sui duplicem sustinebat personam, suscipiebatque ea, quae alio tempore consulibus relinqueret. E.

Duabus vocibus transpositis scribendum videtur: *senatorem te haberet tantum, an et consulem.* S.

ceſſit? Non ſe ut privatis, ſed ut privatos pares
5 ſibi faceret. Recepit enim tertium conſulatum,
ut daret. Noverat moderationem hominum, no-
verat pudorem, qui non ſustinerent tertio conſu-
les eſſe, niſi cum ter conſule. Bellorum iſtud
ſociis olim, periculorum conſortibus, parce tamen
tribuebatur; quod tu ſingularibus viris, ac de te
quidem bene ac fortiter meritis praeſtitiſti, ſed in
6 toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilan-
tia obſtrictus es, Caeſar. Sed in principe rarum,
ac prope inſolitum eſt, ut ſe putet obligatum, aut,
ſi putet, amet. Debes ergo, Caeſar, et ſolvis.
Sed quum ter conſules facis, non tibi magnus
7 princeps, ſed non ingratus amicus videris. Quin
etiam perquam modica quaedam civium merita
fortunae tuae viribus in maius extollis. Efficis
enim, ut tantum tibi quisque praeſtitiſſe videatur,
quantum a te recepit. Quid iſti benignitati pre-
cer? niſi ut ſemper obligeris, incertumque fa-
cias, utrum magis expediat civibus tuis debere
tibi, an praeſtitiſſe.

LXI. Equidem illum antiquum ſenatum
contueri videbar, quum ter conſule aſſidente,
tertio conſulem deſignatum rogari ſententiam
2 cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu! Ac-

4 *pares ſibi)* Al. *ſibi pares.* qui verborum ordo praeferendus. Ceterum Traianus privatos ſibi pares fecit, quod collegas adſumeret eos, qui et ipſi iam bis conſules fuiſſent: alioqui ſe privatis aequaſſet. *S.*

5 *ſingularibus viris)* In Faſtis, ut ab Almeloveenio editi ſunt, anno U. C. 852, poſt N. C. 100 Conſules hi adſcripti: *Imp. Ulpius Traianus III, M. Cornelius Fronto III.* Suff. Ex Kal. Mart. *Sextus Pomponius Collega III.* Ex Kal. Sept. *C. Plinius Secundus, Sp. Cornelius Tertullus.* Ex Kal. Nov. *Iulius Ferox, Acatius Nerva.* Haec eſſe ſatis accurata, oſtendit c. 61, 6. unde colligas, Traianum primis duobus menſibus cum Frontone, alteris duobus cum Collega conſulem fuiſſe. *G.*

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

6 *ſi putet, amet)* Cui enim quis obligatum ſe ſentit, illum ea parte maiorem ſe agnoſcit. Itaque beneficio vinci quidam adeo nolunt, ut etiam oderint bene de ſe meritum. Contra ea Cicero Fam. 5, 7. *Facile patior apud me plus officii reſidere,* me officioſiorem fuiſſe. *G.*

7 *fortunae tuae viribus)* praemiis principalibus, quibus illorum merita ornas. *E.*

:idit quidem, ut corpora quamlibet ardua et excelſa, proceriòribus admota, decreſcant; item, ıt altiſſimae civium dignitates collatione faſtigii ui quaſi deprimantur, quantoque propius ad nagnitudinem tuam adſcenderint, tantum etiam ı ſua deſcendiſſe videantur. Illos tamen tu, quam- 3
juam non potuiſti tibi aequare, quum velles, ideo in edito collocàſti, ut tantum ſuper ceteros, juantum infrà te cernerentur. Si unius tertium 4
:onſulatum eundem in annum, in quem tuum, :ontuliſſes: ingentis animi ſpecimen haberetur. Ut enim felicitatis eſt, quantum velis, poſſe: ſic nagnitudinis, velle, quantum poſſis. Laudandus 5
juidem et ille, qui tertium conſulatum meruit; ſed magis, ſub quo meruit: magnus memorandusque, qui tantum praemium cepit; ſed maior, qui :apienti dedit. Quid? quod duos pariter tertio 6
:onſulatu collegas tui ſanctitate decoraſti? ut ſit

LXI, 2 *Accidit quidem, ut* etc.) Vid. Geſneri ad I. A. Erneſtium :piſtola, ipſeque I. A. Erneſt. *S.* *tantum)* *Sic boni libri apud Schwarzium; ſic ſermonis ratio oſtulat. *Tanto* al. *G.*

4 *Ut enim felicitatis)* Avunculus noſtri in praefat. ad Titum, *Nec quidquam mutavit in te fortunae amplitudo, niſi ut prodeſſe tantumdem poſſes ut* (f. ac) *velles. G.*

5 *ſub quo meruit)* Imperator, non invidens virtuti, non metuens ſibi a virtute honorata, ut ſuperiores, ſed eam provehens. *Praemium capere* non eſt ſimpliciter accipere, ſed accipere dignum et parem. Cic. Fam. 2, 6. *Cum praeſertim confiderem, nullam eſſe gratiam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando cumulare atque illuſtrare poſſet. G.*

6 *collegas tui ſanctitate) Tui ſanctitate* pro *tua*, ut 76, 1. *ſub exemplo tui* i. e. *tuo*. Forte *tui* poſitum tanto magis, ut ſanctitatem intelligamus, qua aliis ſanctus eſt Imperator et inviolatus. *Hanc conſtantem librorum lectionem, quam ſervat etiam Arntzenius, utcunque explicari hoc modo poſſe, fateor. Sed non nego, magis mihi placere Lipſii coniecturam, quam in priore editione receperam, quod codicis etiam alicuius praeſidio munitam putarem, *collegii tui ſanctitate*. *Collegium* non modo pro ipſis collegis pluribus ſumi, ſed pro muneris ſocietate, ſatis docet locus Tac. Ann. 3, 31. *Sequitur Tiberii quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filii collegio inſignis. G.*

Illam Lipſii coniecturam in textum recepit Gierigius, itaque edidit: *Quid? quod duos pariter tertio conſulatu, duos collegii tui ſanctitate decoraſti?* laudavitque, ut doceret *collegium* illa aetate etiam pro muneris ſocietate dictum, haec loca, Vellei. 2, 8, 2. et 2, 90, 1. *E.*

nemini dubium, hanc tibi praecipuam caussam fuisse extendendi consulatus tui, ut duorum consulatus amplecteretur, et collegam te non uni da-
7 ret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat a patre tuo, id est, quanto minus quam a te? datum: utriusque adhuc oculis paullo ante dimissi fasces oberrabant: utriusque solemnis ille lictorum et praenuntius clamor auribus insederat; quum rursus curulis, rursusque purpura: ut olim, quum hostis in proximo, et in summum discrimen adducta respublica, expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed
8 iidem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentia tua necessitates aemuletur. Modo praetextas exuerant; resumant: modo lictores abire iusserant; revocent: modo gratulantes amici recesserant; revertantur.
9 Hominisne istud ingenium est? hominis potestas? renovare gaudia, redintegrare laetitiam, nullam requiem gratulationibus dare, neque alia repetendis

non uni daret) *Illud *non*, quod male plerique omittunt, recte e pluribus MSS. revocandum ostendit Schwarzius, et probat Arntzenius. G.

7 *quanto minus* etc.) h. e. fere perinde, quam a te ipso datum, sive, parum abest, quin consulatus ille a te ipso datus videatur. Nempe uterque, (Fronto, et Pomponius, f. Acutius, de quibus Cap. 60, 5.) secundum consulatum gesserant a Nerva ipsis delatum; itaque Traianus, et filius et collega Nervae, merito in societatem paternae laudis veniebat. Hoc certe modo Plinius Traiani beneficium exaggerat. In loco sequenti usque ad f. 9. oratorie, hoc est nunc paullo argutius atque obscurius declarat, illos post alterum consulatum statim tertium consecutos esse. E.

De formula *quanto minus quam* vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

praenuntius clamor) Animadvertentium, quod proprium ea in re verbum, et honorem haberi consuli iubentium. G.

non consulatus hominibus etc.) Quam arguta haec! Nempe cum *munus homini* datur, fit honoris caussa, ut ille honoretur; cum autem *homo* denuo *muneri* redditur et praeficitur, ideo fit, quod salus publica hunc ipsum hominem flagitat, ut qui solus opem ferre possit. E.

8 *indulgentia tua necessitates)* Indulgentia tua, bene merendi de bene meritis cupiditas, ea praestat, quae alias imperabant necessitates publicae. *Lectio e Parisiensi codice a Schwarzio restituta. Alii immutant sic, *indulgentiam tuam necessitas aemuletur.* G.

9 *nullam requiem gratulationibus)* *Sic ex MSS. Schwarzius. Al. *nullamque requiem gratulationis dare*, quos sequitur Arntzenius. G.

consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiun-
tur? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere 10
aut animus tuus, aut fortuna lassetur. Dés quam
plurimis tertios consulatus, et, quum plurimis
tertios consulatus dederis, semper tamen plures,
quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum, quae
merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium ma-
gis, quam ad similes redundat: praecipue tamen
ex horum consulatu, non ad partem aliquam se-
natus, sed ad totum senatum tanta laetitia perve-
nit, ut eundem honorem omnes sibi et dedisse et
accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos 2
senatus, quum publicis sumtibus minuendis opti-
mum quemque praeficeret, elegit, et quidem pri-
mos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus il-
los animo Caesaris insinuavit. An parum saepe 3
experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut
senatus favor apud principem aut prosit, aut no-
ceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale erat,
quam illa principis cogitatio? *Hunc senatus pro-
bat, hic senatui carus est*. Oderat, quos nos
amaremus; sed et nos, quos ille. Nunc inter 4
principem senatumque dignissimi cuiusque caritate
certatur. Demonstramus invicem, credimus invi-
cem, quodque maximum amoris mutui signum
est, eosdem amamus. Proinde, P. C., favete 5

dum finiuntur) Annum tamen, amplius, intercessisse, e fastis apparet. Observavit iam Lipsius, haec oratorie magis, quam vere dici. *G.*

Nempe illae exaggerationes, illi orationis luxuriantis fluxus et anfractus sine illo mendacio locum habere non potuissent. *E.*

LXII, 1 *quam ad similes)* Quos alacres facit nimirum spes similia consequendi, cum videant, non hominibus honores, sed virtuti ac meritis, dari. *G.*

2 *Nempe enim)* Epist. 3, 16, 8. *Nempe enim — daturi estis* etc. *S.*

sumtibus minuendis) Iam a Nerva hoc collegium institutum videtur, recreandae, quae a Domitiano exhausta fuerat, reipublicae caussa. E Dione Xiphilinus L. 68. p. 770. B. Πολλὰς μὲν θυσίας, πολλὰς δὲ ἱπποδρομίας, ἄλλας τε τινὰς θέας, κατέλυσε, συστέλλων ὡς οἷόν τε τὰ δαπανήματα. *Quinque viros minuendis sumtibus iudicio senatus constitutos* vocat ipse noster Ep. 2, 1, 9. *G.*

aperte, diligite constanter. Non iam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne prosit. Eadem Caesar, quae senatus, probat improbatque. Vos ille praesentes, vos etiam absentes in consilio habet. Tertio consules fecit, quos vos elegeratis: et fecit hoc ordine, quo
6 electi a vobis erant. Magnus uterque honor vester, sive eosdem maxime diligit, quos scit vobis esse carissimos; sive illis neminem praefert, quam-
7 vis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus praemia, iuvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos: quisquis probatos senatui viros suspicit, hic maxime prin-
8 cipem promeretur. Sibi enim accrescere putat, quod cuique adstruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi fue-
9 rint, quibus maior est. Persta, Caesar, in ista ratione propositi, talesque nos crede, qualis fama cuiusque est. Huic aures, huic oculos intende: ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quam audientibus insidiantes susurros. Melius omnibus, quam singulis creditur: singuli enim decipere et decipi possunt; nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

5 *elegeratis*) minuendis sumtibus publicis. s. 2. S.

6 *honor vester — vobis*) Alloquitur adhuc Patres Conscriptos, iisque ait honori esse hanc rationem Imperatoris, sive suo amore eosdem, qui illis cari essent, complectatur maxime, atque ideo ornet: sive alios habeat cariores, et tamen non praeferat his, quos senatus probet, cuius adeo iudicio plus quam suo tribuat. * Lectionem hic alias fluctuantem damus, qualis e MSS. extra dubitationem a Schwarzio constituta est. G.

Mox tamen Schwarzius *suscipit*, quod et recepit Gierigius, multis ex locis docens, *suscipere hominem* dici, qui eius existimationem tuetur et vindicat a malevolorum hominum calumniis. E.

Probo *suspicit*. Agitur de salutationibus et frequentationibus. Quae officia qui alteri praestat, eum non suscipit, sed suspicit. S.

8 *quibus maior est*) Nempe quo quis maioribus praeest, eo ipse maior est. G.

9 *fama cuiusque*) Publici et constantes hominum sermones: quamquam definire hoc, et ostendere, ubi susurri desinant, ubi incipiat fama, difficile: et quoties fama a susurris oritur? Nimirum prudentia hic etiam opus est. G.

LXIII. Revertor iam ad conſulatum tuum: etſi
ſunt quaedam ad conſulatum quidem pertinentia,
ante conſulatum tamen. In primis quod comitiis
tuis interfuiſti, candidatus, non conſulatus tantum,
ſed immortalitatis, et gloriae, et exempli, quod
ſequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit 2
te populus Romanus in illa vetere poteſtatis ſuae
ſede: perpeſſus es longum illud carmen comitio-
rum, nec iam irridendam moram: conſulque es,
ut unus ex nobis, quos facis conſules. Quotus- 3
quisque principum antecedentium honorem iſtum
aut conſulatui habuit, aut populo? Non alii mar-
cidi ſomno heſternaque coena redundantes, comi-
tiorum ſuorum nuntios operiebantur? Alii ſane
pervigiles et inſomnes, ſed intra cubilia ſua illis
ipſis conſulibus, a quibus conſules renuntiaban-
tur, exſilia et caedem machinabantur. O prava 4
et inſcia verae maieſtatis ambitio, concupiſcere
honorem, quem dedigneris, dedignari, quem con-
cupieris: quumque ex proximis hortis campum
et comitia proſpectes, ſic ab illis abeſſe, tanquam
Danubio Rhenoque dirimare! Averſeris tu honori 5
tuo ſperata ſuffragia, renuntiarique te conſulem
iuſſiſſe contentus, liberae civitatis ne ſimulationem
quidem ſerves? Abſtineas denique comitiis, abs-
truſus atque abditus, quaſi illic tibi non conſu-

LXIII, 2 *in illa vetere — ſede)* in Campo Martio. *E.*

carmen comitiorum) Non preces modo intelligo et Deos rogandi formulas, quas tangit deinde 72, 1. et de quibus copioſe Briſſon. de form. 1, 109: ſed quidquid eſt publicorum et ſolemnium verborum, quibus conſiarent comitia. Quamquam enim tum nullae populi partes in deſignandis conſulibus, quod totum principes invaſerant, tamen ſolemnia quaedam obſervata, vel ex hoc ipſo loco diſcimus. *G.*

Mox *moram* dicit, quam priſcarum ceremoniarum obſervatio faciebat. Haec erat *irridenda* ante Traianum, cum comitia tantum dicis cauſſa haberentur, et iam ante comitia conſtaret, neminem alium, niſi Principem, conſulem fore: nunc autem, ſub Traiano, haec mora non erat irridenda aut inanis. *E.*

5 *Averſeris tu)* Pergit expoſtulare cum malo aliquo principe. *G.*

civitatis — ſimulationem) h. e. ſimulacrum, ſimilitudinem. * *Civitatis* pro *civitati* e MSS. reſtituit Schwarzius. *G.*

6 latus detur, ſed abrogetur imperium? Haec perſuaſio ſuperbiſſimis dominis erat, ut ſibi viderentur principes eſſe deſinere, ſi quid facerent tanquam ſenatores. Plerique tamen non tam ſuper-
7 bia, quam metu quodam ſubmovebantur. An ſtuprorum ſibi inceſtarumque noctium conſcii, auſpicia polluere, ſacratumque campum nefario auderent contaminare veſtigio? Non adeo deos hominesque contemſerant, ut in illa ſpatioſiſſima ſede hominum deorumque coniectos in ſe oculos
8 ferre ac perpeti poſſent. Tibi contra et moderatio tua ſuaſit, et ſanctitas, ut te et religioni deorum et iudiciis hominum exhiberes.

LXIV. Alii conſulatum ante quam acciperent, tu et dum accipis, meruiſti. Peracta erant ſolennia comitiorum, ſi principem cogitares, iamque ſe omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad conſulis ſellam: adigendum te praebes in verba principibus ignota, niſi quum iurare cogerent alios. Vides, quam neceſſarium fuerit conſulatum non recuſare? Non putaſſemus iſtud facturum te fuiſſe, ſi recuſaſſes.
2 Stupeo, P. C., nec dum ſatis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me, an audi-

6 *tanquam ſenatores)* Ut venirent ad comitia, iisque vel praeſiderent tanquam conſules, vel praeſentes fieri de ſe ſolemnia paterentur. *G.*

7 *ſacratumque campum)* Marti patri gentis Romuleae, et templis pluribus aliorum quoque deorum ornatum. *G.*

ſpatioſiſſima ſede) Ita nunc campum Martium dixit, ut multitudo deorum et hominum, quorum oculis et iudiciis illi principes expoſiti eſſent, ſignificaretur. Quare hanc lectionem praefero alteri *ſpecioſiſſima*, quam Schwarzius et Arntzenius ediderunt, et ipſe Gesnerus probaverat. Nam hoc epitheton nunc prorſus otioſum foret. Non enim ſpecies aut dignitas loci, ſed multitudo teſtium *metum* illum facit, quo *ſubmoveri* illos ſtuprorum conſcios dixerat. *E.*

Bene Erneſtius. Probaverat autem Gesnerus alteram illam lectionem in epiſtola ad I. A. Erneſtium, cui et ipſi *ſpecioſiſſima* placebat. *S.*

8 *religioni deorum)* Ut in illum te locum conferres, ubi dii religioſe culti poſſunt aut amoris in te ſui, aut averſationis, ſignificationem luculentam edere. *G.*

LXIV, 1 *commoverat)* Ad discedendum, quae putaret, transacta iam omnia. *G.*

erim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, et Caeſar, et Auguſtus, Pontifex maximus, ſtetit ante gremium conſulis? ſeditque conſul principe ante ſe ſtante? et ſedit inturbatus, interritus, et tanquam ita fieri ſoleret? Quin etiam ſedens 3
ſtanti praeivit iusiurandum, et ille iuravit, expreſſit, explanavitque verba, quibus caput ſuum, domum ſuam, ſi ſciens fefelliſſet, deorum irae conſecraret. Ingens, Caeſar, et par gloria tua, ſive fecerint iſtud poſtea principes, ſive non fecerint. Ullane ſatis praedicatio digna eſt, idem 4
tertio conſulem feciſſe, quod primo? idem principem, quod privatum? idem Imperatorem, quod ſub Imperatore? Neſcio iam, neſcio, pulchriusne ſit iſtud, quod praeeunte nullo, an hoc, quod alio praeeunte iuraſti.

2 *Pontifex maximus)* Al. *et Pontifex maximus*. bene. *S.*

3 *ſtanti praeivit iusiurand.)* Solemne verbum tum aliis ſcriptoribus, tum noſtro praeſertim, quod Index docet. *Scilicet adeo mihi liquidae videbantur rationes I. F. Gronovii, quibus Obſ. 4, 16. p. 261. ſqq. ita hunc locum, uti dedimus, conſtituit, ut dare locum illis quaſi cogerer. Effecit tamen Cl. Schwarzius, uti altera lectio, *ſedens praebuit iusiurandum*, tolerabilis videatur. Nimirum *praebere iusiurandum* idem ait ſignificare poſſe quod *praeire*: cum Cic. Verr. 5, 52. *exempla praebere* dixerit, et Ovid. Art. 1, 112. de tibicine, *praebere modum ſaltantibus*. Ceterum *ſedens praeivit iusiurandum* omiſſa voce *ſtanti* dedit Arntzenius. *G.*

ſciens fefelliſſet) Solemnis formula, *Si ſciens fallo*, nota omnibus vel ex Cic. fam. 7, 1. *Quare hic etiam poſitam a Plinio, *ſcienter*que illud, quod habent plerique libri, librario deberi, poſt viros ſummos arbitror. *G.*

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

4 *tertio conſulem — primo)* Non habuit ergo rationem Plinius Varroniani praecepti apud Gell. 10, 1. ex quo *primum, tertium*, dicendum erat. Scilicet dubitabat, quod ibidem docet Gellius, iam Cicero. *Forte Plinius eadem ſapientia uſus erat, quae ibi commendatur, ſcripſeratque *I*, vel *prim. III*, vel *tert.* ac debetur terminatio addita librariis. *G.*

praeeunte nullo) Captare videtur, quod hoc ſeculo primum in re ſeria fieri coepit, acumen in verbo ambiguo: *praeeunte nullo*, ſine exemplo: nam Auguſti nimis remotum eſt: *praeeunte alio* h. e. dictante. Erudite Gronovius l. c. duplex ſignificari iusiurandum putat, quorum alterum *praeeunte alio* dedit, ſub auſpicia muneris, alterum *nullo praeeunte*, cum deponeret. Sed ita priore loco, et obſcuriuſcule, commemoraret iusiurandum poſterius, de quo deinde, c. 66, 2. Gronoviana placent Arntzenio. *G.*

LXV. In rostris quoque simili religione ipse te legibus subiecisti: legibus, Caesar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis: sic fit, ut nos tibi plus velimus. Quod ergo nunc primum audio, nunc primum disco, non est princeps supra leges, sed leges supra principem: idem Caesari consuli, quod
2 ceteris, non licet. Iurat in legem attendentibus diis; nam cui magis quam Caesari attendant? Iurat observantibus his, quibus idem iurandum est: non ignarus alioqui, nemini religiosius, quod iuraverit, custodiendum, quam cuius maxime interest, non peierari. Itaque et abiturus consulatu iurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat, quum promitteres; maius, postquam
3 praestitisti. Iam toties procedere in rostra, inadscensumque illum superbiae principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non gestum, abiiciebant per edictum!
4 Hoc pro concione, pro rostris, pro iure iurando: scilicet ut primis extrema congruerent; utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

LXVI. Non transsilivi, Patres Conscripti, Principis nostri consulatum; sed eundem in locum

LXV, 1 *In rostris)* In quibus forte denuo populo fidem suam solemniter adstringere solebant, adito magistratu. *G.*

Quod ergo) *Sic legendum pro *ego* docet e MSS. Schwarzius. *G.*

Schwarzius e MSS. edidit *Quid ergo nunc primum audio? nunc primum disco?* Gierigius *Quid ego* etc. Vegetiorem sic esse orationem dicunt. *E.*

2 *in legem)* Opinor legendum *in leges.* *S.*

cuius maxime interest) Comparare iuvat hoc *interest* cum loco Taciti, quem laudavimus ad II, 3. *G.*

3 *immo non gestum)* ut in quo nihil memorabile fecerant; *abiiciebant*, edicto declarabant, se abire consulatu; sed bene *abiecisse* illos magistratum dixit, quem contemnebant, quem non tanti habebant, ut diutius gererent. *E.*

4 *Hoc pro concione)* Hoc solum edictum vicem praestare debebat in illis Imperatoribus omnium reliquorum solemnium. *G.*

LXVI, 1 *Non transsilivi)* Pa-

contuli, quidquid de iure iurando dicendum erat. Neque enim, ut in sterili ieiunaque materia, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consu- 2
latus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capessere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus et insurgere. Omnes 3
ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos insidiosa tranquillitate provectos improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiae principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos, quam propitios habere? Te vero securi et alacres, quo vocas, sequimur. Iubes esse liberos; 4
erimus. Iubes, quae sentimus, promere in medium; proferemus. Neque enim adhuc ignavia

rat sibi auctor transitum, s. reditum potius ad acta tertii consulatus Traiani hoc modo. Dixi de iureiurando Principis, quo consulatum deposuit, invitante me iureiurando, quo illum suscepit: sed *non* ideo silentio praeterii et *transsilivi* ipsum *consulatum*: quin nunc acta illius percensebo. G.

speciem laudis diducere) laudes eiusdem generis diversis locis tractare, cum possint uno loco comprehendi. E.

2 *insurgere*) Pulchre hic Lipsius, Animis iterum erectis, quos servitus oppresserat. Puto autem iunctum hoc verbum dativo, *publicis utilitatibus*, et sumi ea metaphora, quae respondeat propriae dictioni, ut illam posuit v. g. Virg. Aen. 5, 189. *nunc nunc insurgite remis. Insurgere remis* est elato corpore impetum capere, ut eo fortius pollis *incumbere*. G.

3 *eadem ista dixerunt*) v. g. Tiberius apud Tac. Ann. 1, 11. sed *plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat*. Quam pulchra Neronis oratio apud eund. Ann. 13, 4. Sed *nec defuit fides*: initio nimirum. G.

insidiosa) incerta, fallaci; unde mox *infidum mare*, cui blanditias principum comparat. E.

facilius esset) Facilius, ad evitandum malum, ad ferendum. Domitiani praesertim nota perfidia. *Erat enim*, teste Sueton. 11, *non solum magnae, sed et callidae inopinataeque saevitiae*. Subiicit exempla. *Non est opus *facilius* cum Lipsio mutare in *felicius*. G.

4 *proferemus*) Gierigius e Rittershusii coniectura edidit *promemus*, ut concinnius respondeat antecedenti *promere*. Schwarzius coniecit pro hoc *proferre* legendum. Utrumque, si concinnitatem spectes, verum esse potest; sed tamen incertum, an Plinius ita concinnus nunc esse voluerit. E.

Noli dubitare, legendum esse

quadam et insito torpore cessavimus: terror, et
metus, et misera illa ex periculis facta prudentia
monebat, ut a republica (erat autem omnino
nulla respublica) oculos, aures, animos avertere-
5 mus. At nunc tua dextera tuisque promissis freti
et innixi, obsepta diutina servitute ora reseramus,
frenatamque tot malis linguam resolvimus. Vis
enim tales esse nos, quales iubes, nihilque exhor-
tationibus tuis fucatum, nihil subdolum denique,
quod credentem fallere paret, non sine periculo
fallentis. Neque enim unquam deceptus est prin-
ceps, nisi qui prius ipse decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici sen-
sum, cum ex oratione eius, tum pronuntiatione
ipsa perspexisse videor. Quae enim illa gravitas
sententiarum! quam inaffectata veritas verborum!
quae asseveratio in voce! quae affirmatio in vultu!
quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique
2 corpore fides! Tenebit ergo semper, quod suase-

aut, *promere in medium; promemus*, aut, *proferre in medium; proferemus*. Quis credet, Secundum, talis repetitionis omnimoque concinnitatis κατακόρως studiosum, eam hic neglexisse, ubi ipsae aures verbi iterationem poscere videntur? *S.*

facta) Glossatori acceptum refert I. A. Ernest., ut abhorrens a brevitate Plin. bonaeque Latinitati absonum. Non assentior. Quam enim dicat brevitatem vir egregius in panegyrico Plinii, nescio. De Latinitate autem, vide mihi Livium 35, 45, 4. *Adventum eius et maiestatem ad verecundiam faciendam Romanis vim maiorem habituram, quam arma. S.*

5 *obsepta*) omnino clausa. Nihil, opinor, caussae erat, cur haec vox N. Heinsio et I. A. Ernestio corrupta videretur. *S.*

non sine periculo fallentis) Lacinia I. A. Ernestio videtur ab ineptâ manu adsuta, quam resectam velit. Voluit ergo resecta etiam quae sequuntur, *Neque enim — — decepit*. Id ego non imiter. Totus locus genuinus. Iam video, idem sensisse alterum Ernestium. „Patruus meus, inquit, hanc appendiculam, ut ineptam h. l. resectam volebat. Quid enim opus erat, inquit, dicere Traiano, Principes, si fallant, non sine periculo suo fallere, et quam absurdum, ei obiter minari! Haec ille. At enimvero ab illa appendicula sequens omnis sententia: *Neque enim unquam — decepit*, pendet, neque haec sine illa stare potest." *S.*

LXVII, 1 *ex oratione*) *Sic pro *exhortatione* scribendum suaserat Lipsius: nunc firmatum est libro Schwarzii. *G.*

Mox malim, *tum e pronuntiatione ipsa. S.*

2 *quod suaserit*) Schwarzius edidit, *quid suaserit*, e MSS. Tum *tenebit* est, memoria tenebit, non obliviscetur. *K.*

rit: ſcietque nos, quoties libertatem, quam dedit,
experiemur, ſibi parere. Nec verendum eſt, ne 3
incautos putet, ſi fidelitate temporum conſtanter
utamur, quos meminit ſub malo principe aliter
vixiſſe. Nuncupare vota et pro aeternitate impe-
rii, et pro ſalute civium? immo pro ſalute
principum, ac propter illos pro aeternitate impe-
rii ſolebamus. Haec pro imperio noſtro, in quae 4
ſint verba ſuſcepta, operae pretium eſt annotare:
SI BENE REMPVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM
REXERIS. Digna vota, quae ſemper ſuſcipiantur,
ſemperque ſolvantur. Egit cum diis, ipſo te aucto- 5
re, Caeſar, reſpublica, ut te ſoſpitem incolumem-
que praeſtarent, ſi tu ceteros praeſtitiſſes: ſi con-
tra, illi quoque a cuſtodia tui capitis oculos di-
moverent, teque relinquerent votis, quae non
palam ſuſciperentur. Alii ſe ſuperſtites reipubli- 6
cae optabant, faciebantque: tibi ſalus tua inviſa
eſt, ſi non ſit cum reipublicae ſalute coniuncta.
Nihil pro te pateris optari, niſi expediat optanti-
bus: omnibusque annis in conſilium de te deos
mittis; exigisque, ut ſententiam ſuam mutent, ſi
talis eſſe deſieris, qualis electus es. Sed ingenti 7
conſcientia, Caeſar, paciſceris cum diis, ut te,
ſi mereberis, ſervent: quum ſcias, an merearis,

3 *Nuncupare vota)* Dies ſolemnis huic publicae cerimoniae dictus III. Non. Ian. Vid. de tota re copioſe Lipſ. ad Tac. Ann. 16, 22. ſ. Exc. B. et Caſaub. ad Spartian. Adrian. c. 24. p. 205. Hack. De memoria eorum in nummis Spanh. diſſ. 13. p. 525. *G.*

et pro ſalute civium?) Puto per interrogationem prolata haec verba, quaſi dicat: *Solebamus vota nuncupare* primo *pro aeternitate imperii*, an exſpectas, qui legis, *et pro ſalute civium?* Sic non opus coniectura eorum, qui pro *civium* reponi volunt *principum*. Immo aliter ſe res habet: *pro ſalute principum, et propter illos* demum *pro aeternitate imperii*, quaſi non ipſi propter imperium eſſent, ſed imperium propter ipſos. *G.*

4 *pro imperio noſtro)* Pro Traiani noſtri imperio. *Neque tamen diſſimulo, me multo malle, *pro Imperatore noſtro*: ad hunc enim pertinet formula, *Si bene — rexeris.* Et quam facilis hic error? Aliquis per compendium ſcripſit *Imp.* ultimas literas infeliciter alter ſupplevit. Vid. de iſta confuſione, quos laudat Arntzenius ad 82, 3. *G.*

5 *tui capitis)* *Sic pro *corporis* MSS. plures apud Schwarz. *G.*

7 *ſi mereberis)* Ex lege lati-

8 neminem magis, quam deos scire. Nonne vobis, P. C., haec diebus ac noctibus agitare secum videtur? Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam Praefecti manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram, aut negligentiam deprecor: quaeso immo et obtestor, ne unquam pro me vota respublica invita suscipiat; aut, si susceperit invita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Caesar, salutis tuae gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, ut ITA DEMVM TE DII SERVENT, SI BENE REMPVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM REXERIS: certus es, te bene rempublicam gerere,
2 quum servent. Itaque securus tibi et laetus dies exit, qui principes alios cura et metu distinebat: quum suspensi et attoniti, parumque confisi pa-

nitatis debebat esse *si merearis*, et sic habent editt. Gryph. et Sichard. Aliae *si mereris*. Sed vulg. omnes MSS. tenere Schwarzius affirmat. *E.*

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

an merearis) Rob. Stephanus thes. v. *mittere in consilium* ait, praepostere quosdam legere *ne merearis*. Quid si haec vera est lectio pro *an merearis?* Sed nihil Arntzenius. *G.*

8 *Praefecti manum)* Dignissimum factum, quod proponamus ipsis verbis, quae habet e Dione Xiphilin. p. 778. A. Ὅτε πρῶτον τῷ μέλλοντι τῶν δορυφόρων ἐπάρξειν τὸ ξίφος, ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, ὤρεξεν, ἐγύμνωσέ τε αὐτὸ, καὶ ἀνατείνας ἔφη, Λαβὲ τοῦτο τὸ ξίφος, ἵνα, ἂν μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, ἂν δὲ κακῶς, κατ' ἐμοῦ χρήσῃ. *Praefectus* igitur, de quo hic sermo est, est *Praetoriarum cohortium* f. *Praetorii.* *G.*

ne debeat) Vid. I. A. Ernestius. *S.*

LXVIII, 1 *quum excipias)* Huic verbo locum esse, quoties conditio ponitur, aut nominatim aliquid cavetur, alias ostendimus. Vid. avunculus nostri 29, 1. I. 8. *Quum Graecos Italia pellerent,* (Schwarzius putat excidisse *nec) excepisse medicos*, h. e. nominatim illos inclusisse, et, ne quis eximios illos haberet, cavisse. *G.*

Hanc Gesneri interpretationem Gierigius confirmavit his exemplis, Plin. H. N. 14, r. 3. *Ut vindemiator auctoratus rogum ac tumulum excipiat.* Senec. Ep. 6. *Si cum hac exceptione sapientia detur, ut eam inclusam teneam, reiciam.* *E.*

te bene) Scribendum cum al. *bene te.* Verbum gravius praecedere debet. Mox malim *regere*, ut haec carmini ipsi melius respondeant. Saepissime commutata a librariis *gerere* et *regere*. Vid. Drakenb. ad Liv. 27, 40, 2. ubi de his ipsis formulis, *gerere rempublicam*, *regere remp.* *S.*

2 *laetus dies)* Ipse dies votorum III Non. Ian. de quo ad 67, 3. *G.*

exit) Iuvat hic quasi expiare commissum superioris editionis, ubi *erit* irrepserat, cum dudum *exit* ex optimis libris restitutum et a Cl. Schwarzio firmatum sit. *G.*

tientia noſtra, hinc atque inde publicae ſervitutis nuntios exſpectarent. Ac ſi forte aliquos flumina, 3
nives, venti praepediſſent, ſtatim hoc illud eſſe credebant, quod merebantur; nec erat discrimen ullum pavoris: propterea quod, quum a malo principe tanquam ſucceſſor timeatur, quisquis eſt dignior, quum ſit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam ſecuritatem non mora nuntiorum, 4
non literarum tarditas differt. Scis tibi ubique iurari, quum ipſe iuraveris omnibus. Nemo hoc 5
ſibi non praeſtat. Amamus quidem te, in quantum mereris; iſtud tamen non tui facimus amore, ſed noſtri: nec unquam illuceſcat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas noſtra, ſed fides, Caeſar. Turpis tutela principis, cui poteſt impu- 6
tari. Queri libet, quod in ſecreta noſtra non inquirant principes, niſi quos odimus. Nam ſi ea- 7
dem cura bonis, quae malis eſſet, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exſultationemque deprehenderes! quos omnium cum coniugibus ac liberis, quos etiam cum domeſticis aris focisque ſermones! Scires molliſſimis illis auribus parci. Et alioqui, quum ſint odium amorque contraria, hoc perquam ſimile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi liberius malos odimus.

ſervitutis nuntios) Literas Praeſidum de votis ſolutis et nuncupatis, quales ad ipſum Traianum Plinii 10, 44. quamquam non nuntiae ſervitutis. *G.*

5 *ſibi non praeſtat*) Vid. 48, 2. *G.*

ſed fides) Omnino etiam *fides*, verum non ſola. Ita ſaepe loquimur. *G.*

6 *tutela principis*) h. e. tutela civium, qui amore et obedientia ſua principem tuentur. Haec ergo *turpis eſt, ſi principi imputari poteſt*, ſi cives principi illam tutelam tanquam beneficium collatum adſcribere poſſunt. *E.*

7 *Scires — parci*) Cum audires in privatis noſtris ſermonibus te tantis laudibus praedicari, iam ſcires nos te praeſente et audiente ab illis laudibus ideo abstinere, quod auribus tuis verecundis parcere velimus. Ex iſtis laudibus noſtris ſecretis tu tibi ſilentium noſtrum publicum interpretari poſſis. *E.*

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

LXIX. Cepiſti tamen et affectus noſtri et
iudicii experimentum, quantum maximum prae-
ſens capere potuiſti, illo die, quo ſolicitudini
pudorique candidatorum ita conſuluiſti, ne ullius
gaudium alterius triſtitia turbaret. Alii cum lae-
titia, alii cum ſpe receſſerunt: multis gratulan-
2 dum, nemo conſolandus fuit. Nec ideo ſegnius
iuvenes noſtros exhortatus es, ſenatum circum-
irent, ſenatui ſupplicarent, atque ita a principe
3 ſperarent honores, ſi a ſenatu petiſſent. Quo
quidem in loco, ſi quibus opus exemplo, adie-
ciſti, ut te imitarentur. Arduum, Caeſar, exem-
plum, et quod imitari non magis quisque candi-
datorum, quam principum poſſit. Quis enim vel
uno die reverentior ſenatus candidatus, quam tu,
cum omni vita, tum illo ipſo tempore, quo iudi-
4 cas de candidatis? An aliud a te, quam ſenatus
reverentia obtinuit, ut iuvenibus clariſſimae gen-
tis debitum generi honorem, ſed antequam debe-
5 retur, offerres? Tandem ergo nobilitas non ob-
ſcuratur, ſed illuſtratur a principe: tandem illos
ingentium virorum nepotes, illos poſteros liberta-
tis, nec terret Caeſar, nec pavet: quin immo
feſtinatis honoribus amplificat atque auget, et
maioribus ſuis reddit. Si quid usquam ſtirpis
antiquae, ſi quid reſiduae claritatis; hoc ample-
xatur, et refovet, et in uſum reipublicae promit.
6 Sunt in honore hominum, et in honore famae

LXIX, 1 *ſolicitudini pudorique)* *ſolicitudini* eorum, qui deſignationem conſulatus exſpectabant et ſperabant; *pudori* eorum, qui repulſam tuliſſent. *E.*

2 *ſenatum circumirent)* Rogandi et prenſandi cauſſa, ut Cic. Att. 14, 21. *Antonium circumire veteranos.* Sic Liv. 1, 47. ubi *circumire* et *prenſare* coniunguntur. * Magno MStorum conſenſu probata vox, et apprime ad h. l. conveniens recte reſtituta a Schwarzio pro *Conſulatum.* *G.*

4 *ſenatus reverentia obtinuit)* ſola reverentia ſenatus permotus es, ut iuvenibus honorem offerres, et quidem *antequam deberetur*, h. e. ante annum legibus annalibus conſtitutum. Quare eos paullo poſt *feſtinatos honores* dicit. *E.*

5 *promit)* ex obſcuritate protrahit et ad honores promovet. *E.*

6 *in honore famae)* * Elegan-

magna nomina ex tenebris oblivionis, indulgentia Caesaris, cuius est, ut nobiles et conservet, et efficiat.

LXX. Praefuerat provinciae quaestor unus ex candidatis, inque ea civitatis amplissimae reditus egregia constitutione fundaverat. Hoc sena- 2
tui allegandum putasti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum, qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper haec nunties, nec poenis malorum, sed bonorum praemiis bonos facias! Accensa est iuventus, 3
erexitque animos ad aemulandum, quod laudari videbat: nec fuit quisquam, quem non haec cogitatio subiret, quum sciret, quidquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est, 4
Caesar, et salutare praesidibus provinciarum, hanc habere fiduciam: paratum esse sanctitati, industriae suae maximum praemium, iudicium principis, suffragium principis. Adhuc autem quamli- 5

tius longe nobis quoque, ut iam Lipsio, ad Tac. Hist. 3, 36. videtur, si esset, *in ore famae*. Post verba *indulgentia Caesaris* deesse *extracta* vel simile quid, idem notat Lipsius. Sed potest tamen *ex tenebris* significare post tenebras; et ablativus *indulgentia* ad ipsum *sunt* referri. *G.*

cuius est, ut etc.) Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

LXX, 1 *provinciae quaestor)* Fuerunt etiam *quaestoriae provinciae* s. procurationes per Italiam, de quibus laudati Schwarzio Lips. ad Tac. Ann. 4, 27. et Noris. ad Cenot. Pisan. 1, 36. Nihil tamen impedit, quo minus potuerit etiam quaestorem Plinius intelligere Pro-Consularis vel alterius provinciae, qui vel sub maiore magistratu, vel, commendatam sibi ab eo absente, provinciam dum curat, *reditus amplissimae civitatis fundarit* i. e. constituerit. *G.*

De provincia quaestoria sermonem esse, docent quae postea s. 4. leguntur. Monuit item I. A. Ernestius. *S.*

4 *praesidibus provinciarum)* Solisne *praesidibus?* quin vel maxime provinciis. Nimirum de his deinde s. 8. *Provinciis quoque* etc. *Alias pronum fuerit cum Schwarzio legere *praesides*. *G.*

Aut, quod lenius, corrigere *hanc haerere fiduciam*. „Solent autem *habere* et *haerere* in MStis confundi." Drakenb. ad Liv. 29, 4, 8. Mox legendum cum aliis *sanctitati et industriae*. *S.*

bet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio.
6 Vides enim: si quid bene fecero, nesciet Caesar;
7 aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia, seu malignitas principum, quum male consultis impunitatem, recte factis nullum praemium polliceretur, nec illos a crimine,
8 et hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quaesita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris et gloriae campus: ex hoc quisque, quod cupit, petat, et assecutus, sibi debeat. Provinciis quoque in posterum, et iniuriarum metum, et accusandi necessitatem remisisti. Nam si profuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur. Et alioqui liquet, nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam peractos. Optime

5 *reputatio)* cogitatio, deliberatio apud animum, cuius sententia statim sequitur: *Vides enim* etc. *E.*

6 *Vides enim)* Incipit hic ἠθοποιΐα magistratus alicuius provincialis, animum suum alloquentis, *Vides enim* etc. * Sed fateor, me nondum concoquere illud *vides enim* posse, et suspicari, primo post nomen *reputatio* positum esse ab aliquo, quin ab ipso forte auctore, *videlicet*: illud deinde ita corruptum. Sed neque sic mihi satisfacio. *G.*

Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola ipseque I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

Schwarzius ita edidit: *Vides enim! si quid bene fecero, scietne Caesar? aut si scierit, testimonium reddet?* Sic et Gierigius, nisi quod pro *scietne*, *sciet* reposuit. Sensus idem est: nam et illae interrogationes nunc negant. *E.*

8 *si profuerint) Si provinciae his, quibus bene de se meritis gratias egerint*, illo ipso suo testimonio apud Imperatorem *profuerint*; incitabuntur ad similem gloriam alii, eaque caussa ita se gerent, ut *de nullo queri cogantur* in posterum provinciae. * Servavi igitur *profuerint*, quod habent antiquae editiones. *Praefuerint* praefert ex MSS. Cl. Schwarzius, quem alioquin in hoc loco constituendo libenter secutus sum. *G.*

Mox: *Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere. Prodesse candidato* i. q. *efficaciter pro candidato rogare. S.*

liquet) * Verbum loco manco sanando insertum a Lipsio: cui substituere eodem iure licebit *debet*, quod sententiae magis convenire videtur. Nihil audet Arntzenius, qui absurde huc refert infinitivum illum historic. *G.*

Lipsius coniecerat *liquebit*. Hoc expressit Gierigius: *et liquebit, nihil magis* etc. quia Plinius de futuro tempore loquatur, et de vi, quam illud exemplum in posterum sit habiturum. *E.*

magiſtratus magiſtratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum 9
codicillos amicorum, nec urbana coniuratione eblanditas preces, ſed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget. Bene ſuffragiis conſularium virorum urbes, populi, gentes inſeruntur. Efficaciſſimum pro candidato genus eſt rogandi, gratias agere.

LXXI. Iam quo aſſenſu ſenatus, quo gaudio exceptum eſt, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres! devexus quidem in planum, et quaſi unus ex gratulantibus. Te 2
mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt, ut iſtud magnum videretur? quum velut affixi curulibus ſuis manum tantum, et hanc cunctanter et pigre, et imputantibus ſimiles, promerent. Contigit ergo oculis noſtris inſolita facies, prin- 3
cipis aequati candidatis et ſimul ſtantis: contigit

9 *Bene ſuffragiis)* Inter ſuffragia ſenatus, in quo principem locum habent viri conſulares, bene et decore inſeruntur urbes, populi, gentes, ſuum praeſidem laudantes. Fuiſſe autem tum in magiſtratibus eligendis maiores partes ſenatus, nullas, ſi a ſolemnibus quibusdam umbris diſceſſeris, populi, vel ex hoc ipſo libello ſatis conſtat. *Hanc Lipſii coniecturam, probatam Schwarzio, praeferendam ego quoque arbitror lectioni librorum, *Ne* (vel *Nae) — inſerantur*, (quam retinet, ſed dubitanter, Arntzenius) etiamſi *Ne* illud vel *Nae* aſſeverandi ſenſu ſumas. *G.*

LXXI, 1 *devexus in planum)* deſcendens e tribunali ad planum ſolum. Hic ſenſus huic loco aptiſſimus videtur: nam 1) ſic demum recte dici poteſt *osculo occurrere;* 2) ſic demum memoranda comitas erat Traiani; 3) ſic demum *unus e gratulantibus* dici poterat. *E.*

Omnem de ſenſu loci dubitationem tollit, quod ſequitur: *principis aequati candidatis et ſimul ſtantis. S.*

3 *principis aequati)* *Nihil melius factu occurrebat, quam dare hunc locum, qualem e libris, vitioſis quidem omnibus, ſed tamen concinnavit commode Cl. Schwarzius: a quo varietatem omnem, et rationes lectionis huius licet repetere. *G.*

Gierigius ex illa varietate et veſtigiis MSS. ſic edidit: *Contigit ergo oculis noſtris inſolita ante facies: princeps et candidatus aequati, et ſimul ſtantes! E.*

Add. Gesneri ad I. A. Erneſtium epiſtola. I. Fr. Gronovii coniecturam in diatribe ad Statium expromtam, de qua Schwarzius p. 566. b., probat Cuningamius, Animadv. in Horat. Bentl. Cap. XIII. p. 235., addens *et ſimul* ex interpretatione vocabuli *aequitus* in contextum irrepſiſſe ſibi videri. De ἅπαξ λεγομένοις, quale illud amabile ſcilicet *aequitus,* plane aſſentior. Schwarzio. *S.*

intueri parem accipientibus, honorem qui dabat.
4 Quod factum tuum a cuncto senatu quam vera acclamatione celebratum est, TANTO MAIOR, TANTO AVGVSTIOR! Nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suae.
5 Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abest, quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio eius ad-
6 mirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares: ut si alii eadem ista mandasses, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam, quum suffragatorum nomina honore, quo solent, exciperentur: tu quoque inter excipientes eras, et ex ore principis ille senatorius
7 assensus audiebatur: quodque apud principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus,

5 *intentio eius*) Gradus ille ingens diligentiae, quem in ea adhibuisti; qui etiam inter agendum, occupatis, in oratione de candidatorum commendatione habenda, cum voce etiam oculis et manibus, tamen omnes illas comitatis et humanitatis demonstrationes ederes; quasi, mandato alii dicendi officio, nihil aliud iam quam privati gratulatoris officio fungereris: idque usque eo, ut, cum nominatis a te, qui unumquemque candidatum commendassent, acclamationis solitae honor a senatoribus reliquis haberetur, VIR OPTIMVS EST etc. eoque interpellaretur tua actio, ipse quoque vocis tuae eundem honorem adderes, plaususque et assensum senatorium orationi tuae intersereres. *G.*

Nescio quo modo haec explicatio Gesneri mihi ad intelligendum hunc locum non satisfacit. Haereo in illis verbis: *ut si alii eadem ista mandasses*, quae etiamnum non satis emendata esse arbitror. *E.*

6 *mandasses, omnes*) Post *mandasses* interpungit Schwarzius. Ego puto cohaerere. *G.*

quum suffragatorum etc.) I. A. Ernestius unice probat *quum suffragatores nomina — exciperent.* Gierigiana habet: *quum suffragatores candidatorum nomina — exciperent.* Idem daturus erat noster Ernestius. „Sic, inquit, e Lipsii coniectura cum Schwarzio, quem et Gierigius secutus est, edere non dubitavi. Gesnerus, nullam varietatis mentionem faciens, ediderat: *quum suffragatorum* etc. Verum, ut Gierigius notavit, non suffragatorum nomina plausu excipiebantur, sed candidatorum. *Suffragatores* autem sunt senatores, qui candidatos illos Principi commendarant." Quid si, duabus transpositis vocibus, refingamus: *quum nomina* (scil. candidatorum) *suffragatorum honore, quo solent, exciperentur. Suffragatorum honor*, i. e. honor a suffragatoribus habitus, neminem, opinor, offendet: hoc enim, ut multa alia id genus, utroqueversum dici potuit. *S.*

perhibebatur a principe. Faciebas ergo, quum diceres, OPTIMOS: nec ipſorum modo vita a te, ſed iudicium ſenatus comprobabatur, ornarique ſe non illos magis, quos laudabas, laetabatur.

LXXII. Nam quod precatus es, ut illa ipſa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eveniret NOBIS, REI PVBLICAE, TIBI; nonne tale eſt, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obſecrare, ut omnia, quae facis, quaeque facies, proſpere cedant TIBI, REI PVBLICAE, NOBIS? vel, ſi brevius ſit optandum, ut VNI TIBI? in quo et res publica et nos ſumus. Fuit 2
tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adverſa, alia ſecunda, principi et nobis: nunc communia tibi nobiscum tam laeta, quam triſtia: nec magis ſine te nos eſſe felices, quam tu ſine nobis potes. An, ſi poſſes, in ſine votorum adieciſſes, VT ITA 3
PRECIBVS TVIS DII ANNVERENT, SI IVDICIVM NOSTRVM MERERI PERSEVERASSES? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, ſi a nobis ameris. Et ſane priorum principum exitus docuit, ne a 4
diis quidem amari, niſi quos homines ament. Arduum erat, has precationes tuas laudibus ad-

7 *ornarique ſe*) *Se* eſt ablativus caſus pendens a *magis*. Senatus laetabatur, candidatos, quos laudabat Traianus, *non magis ſe*, vel quam ſe, ornari: h. e. ſe aeque atque illos, illis laudibus, illa iudicii ſui comprobatione ornari. *Itaque nihil ex recepta lectione iam muto, nec mutavit Arntzenius. Cl. Schwarzius malit, *qui ornari ſe, non illos magis, quos laudabas, laetabatur*. G.

Editurus erat Erneſtius cum Gierigio *ornari qui ſe, non illos magis* etc. inque locum notae Gesneri ſuffecturus hanc: „Etiam ordo et conſtructio orationis flagitare videbatur, ut ita cum Schwarzio poneretur pro vulg. quod Gesnerus ediderat: *ornarique ſe* etc. qui paullo contortius ſtatuebat *ſe* eſſe ablativum caſum pendentem a *magis*, hoc ſenſu: ſenatus laetabatur candidatos, quos laudabat Traianus, *non magis ſe*, vel quam ſe, ornari." S.

LXXII, 1 *quod precatus es*) Precationis eiusmodi formulam ſ. *ſollemnem comitiorum precationem*, ut ibi vocatur, habemus in principio orationis pro Murena. G.

Ordinatio comitiorum eſt creatio magiſtratuum, et omnis celebratio comitiorum. Ita illam tempore Caeſarum dictam oſtendit I. A. Erneſti ad Suet. Veſp. 23. E.

5 aequare: adaequavimus tamen. Qui amoris ardor,
qui ſtimuli, quae faces illas nobis acclamationes
ſubiecerunt! Non noſtri, Caeſar, ingenii, ſed tuae
virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt: quas
nulla unquam adulatio invenit, nullus cuiusquam
6 terror expreſſit. Quem ſic timuimus, ut haec
fingeremus? quem ſic amavimus, ut haec fate-
remur? Noſti neceſſitatem ſervitutis: quando
7 ſimile aliquid audiſti, et quando dixiſti? Multa
quidem excogitat metus, ſed quae appareat quae-
ſita ab invitis; aliud ſolicitudinis, aliud ſecuritatis
ingenium eſt; alia triſtium inventio, alia gauden-
tium; neutrum ſimulationes expreſſerint. Habent
ſua verba miſeri, ſua verba felices: utque maxi-
me eadem ab utrisque dicantur, aliter dicuntur.

LXXIII. Teſtis ipſe es, quae in omnium
ore laetitia. Non amictus cuiquam, non habi-
tus, quem modo extulerat. Inde reſultantia vo-
cibus tecta, nihilque tantis clamoribus ſatis clau-
2 ſum. Quis tunc non e veſtigio ſuo exſiluit? quis
exſiluiſſe ſenſit? Multa fecimus ſponte, plura

7 *utque maxime)* Licet eadem verba dicantur a felicibus, quae a miſeris; tamen *aliter*, alio vultu, ſono, ſpiritu, dicuntur.' *Lipſii coniectura firmata a Schwarzio. Al. *utque iam maxime ab utrisque dicantur*, omiſſis reliquis: quae ſi plane teſtimonio veteris libri careant, (ſed habet tamen Cuſpinianus) legere forte ita praeſtiterit: *ut quum maxime eadem ab utrisque dicantur.* Sic in praecedenti membro in primis elevanda pronuntiando fuerit vox *ſua*, i. e. propria, diverſa ab aliis. G.

LXXIII, 1 *Non amictus)* Brachiis prae gaudio iactatis toga defluit. G.

Aliter Schwarzius, qui docet, Romanos ad affectus ſuos oſtendendos togas iactare ſolitos eſſe, diverſoque earum iactandarum modo diverſos affectus indicaſſe. Magis tamen nunc illa Gesneri explicatio placet. Nam haud dubie maior affectus eſt eius, cui exſultanti toga defluit, quam eius, qui hoc agit, ut toga iactanda affectum ſuum oſtendat et commendat. Caeterum *habitus*, non neceſſe eſt, ut ab *amictu* ſubtiliter diſtinguatur. Ineſt univerſa notio eius modi, quo quis togam vel amictum geſtat, continet, tractat. E.

reſultantia vocibus tecta) Hypallage, pro *reſultantes tectis voces.* Sic Virg. Aen. 5, 150. *Pulſati colles clamore reſultant.* Proprie et ordinate avunculus noſtri 11, 19. ſ. 21. Apibus *inimica eſt et echo reſultante ſono.* G.

2 *Quis — — ſenſit?)* Nimis tenuia haec I. A. Erneſtio videntur: mihi non item. — *quis exſiluiſſe ſenſit?* ſcil. *ſe*: quod ſi deſideres, inſerendum eſt, non poſt *exſiluiſſe*, ſed ante. Sed abeſſe poteſt. S.

instinctu quodam et imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua 3
saltem modestia imposuit? Nam quanto magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Caesar. Sed ut in tua potestate est, an gaudeamus; ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti et 4
ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus, ut precaremur, 5
ne quando tibi non eadem caussa lacrymarum, utque nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc 6
ipsum templum, has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne unquam principis

imperio) imperiosa quadam vi gaudii. Nempe *sponte* significat hic lene quiddam et blandum; *instinctus*, *imperium*, vehementiorem motum, et cui resisti non potest. Hinc statim *cogendi vim* tribuit gaudio. *Itaque non est opus, quod aliquando putabam, legere *impetu*: ut *impetus* et *instinctus* copulantur Tac. Ann. 14, 16. *G.*

4 *demissumque gaudio vultum*) habitus modestorum, qui gaudium suum demisso vultu celare student, ne videantur aperte laudibus suis delectari. *E.*

tantumque — — pudoris) Displicent I. A. Ernestio. quo iure quave de caussa, cum ipse non dixerit, ignoro. *S.*

5 *frontem tuam abstergeres*) Nunquam perfricares frontem, pudorem poneres. Dixit de lacrymis, dixit de pudore: infert de utroque. *Sententia igitur satis commoda. Unde verbum *abstergeres*, quod per duo secula hic legitur, in MSS. autem non comparet, pedem intulerit, non dixerim. *G.*

Haec est vulgata loci lectio, quae unde profecta fuerit, dici non potest, cum verbum *abstergeres* nec in MSS. nec editis libris veteribus compareat. Gesnerus *frontem abstergere* censebat dictum pro *perfricare frontem*, pudorem ponere. Sed bene monuit Gierigius, hoc semper malo sensu dici de homine omnis pudoris experte, aut certe, etiamsi in bonam partem dicatur, ineptum esse optare, ut Traianus per omnem vitam os tali pudore suffusum gereret. Itaque de suo inseruit *contraheres*, ut optet Plinius, ut Traiani gaudium nulla unquam calamitate interrumpatur. Sententia non absurda, sed universalior, quam ut huic loco apta esse possit, in quo aliquam sententiarum concinnitatem ex *lacrymarum* et *pudoris* mentione desidero, v. c. *utque nunquam frontem tuam alio sensu demittas* [*demitteres*], scil. quam gaudii sensu. Nam prior sententia, *ne quando — caussa lacrymarum*, respondet illis: *vidimus humescentes oculos tuos*; haec autem posterior illis: *demissumque gaudio vultum*. Sic omnia concinnius caderent. *E.*

6 *viderintne unquam* etc.) Bona I. A. Ernestii adnotatio ad h. l. Similiter de multis aliis

lacrymas: at senatus saepe viderunt. Onerasti futuros principes: sed et posteros nostros. Nam et hi a principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur: et illi, quod non audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis possum proprie dicere, quam quod dictum est a cuncto senatu: O TE FELICEM! Quod quum diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur. Est enim demum vera
2 felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter et graviter, tum vel inprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostri, maiore tamen tui diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit. Introspiciat modo vitam, seque, quid me-
3 reatur, interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus, quae amantes solent: illi tamen, non amari se, crede-
4 bant sibi. Super haec precati sumus, ut SIC TE AMARENT DII, QVEMADMODVM TV NOS. Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem haec fuit summa vo-

locis statuendum, ne Plinium, ut fere fit, temere reprehendas. *S.*

Onerasti) Vid. ad 24, 1. *G.*

posteros) non omnino *posteros*, sed *senatores temporum futurorum.* Vid. Perizon. Anim. Histor. p. 254. s. ubi de hoc ipso Plinii loco agit. *S.*

LXXIV, 1 *diceremus)* Bene habet, nec opus cum I. A. Ernestio corrigere *dicebamus.* *S.*

animum mirabamur) Felicitate dignum, felicitatis capacem: huc referuntur proxima, *Est enim — videri.* *G.*

3 *dabat — fidem)* i. e. faciebat rara significatione: loquitur autem de conscientia principis. Divine Plutarchus de discr. adulat. p. 129. Ἡ *οἴκοθεν κρίσις ἀντιμαρτυροῦσα, καὶ μὴ προσδεχομένη τὸν ἔπαινον, ἀπαθής ἐστι, καὶ ἄθικτος, καὶ ὑπὸ τοῦ κολακεύοντος ἀνάλωτος.* *G.*

credebant sibi) ita sibi suae indignitatis conscii erant, ut intelligerent, se, quamvis nobis amorem nostrum iis offerentibus, tamen non amari. Sic conscientia *fidem vocibus nostris apud eos detrahebat.* *E.*

4 *Quis hoc — amanti?)* Hoc membrum non loco positum tenebrarum aliquid orationi offudisse puto; reponendum post alteram formulam, *Nos sic amarent Dii, quomodo tu*, scil. nos amas. Nam sic demum recte infertur, *Quis hoc* posterius *de se; aut* utrumque hoc *principi*

torum: ut NOS SIC AMARENT DII, QVOMODO TV.
Eſtne verum, quod inter illa clamavimus, O NOS
FELICES! Quid enim felicius nobis, quibus non
iam illud optandum eſt, ut nos diligat princeps,
ſed dii, quemadmodum princeps? Civitas reli- 5
gionibus dedita, ſemperque deorum indulgentiam
pietate merita, nihil felicitati ſuae putat adſtrui
poſſe, niſi ut dii Caeſarem imitentur.

LXXV. Sed quid ſingula conſector et col-
ligo? quaſi vero aut oratione complecti, aut
memoria conſequi poſſim, quae vos, P. C., ne
qua interciperet oblivio, et in publica acta mit-
tenda, et incidenda in aere cenſuiſtis. Ante, 2
orationes principum tantum eiusmodi genere mo-
numentorum mandari aeternitati ſolebant: accla-
mationes quidem noſtrae parietibus curiae claude-
bantur. Erant enim, quibus nec ſenatus gloriari,
nec princeps poſſent. Has vero et in vulgus 3

diceret mediocriter amanti? Dicas, quidni? Habeat ſibi, ſi mediocriter amat: ſciat ad ſe non pertinere vota noſtra. At periculoſum eſt ita agere cum principe, ut cum muſtela in farina latente mus ille apud Phaedrum 4, 1. retorridus, *Sic valeas, ut farina es, quae iaces.* G.

Eſtne verum) Nonne eſt verum? Vid. ad 56, 2. G.

5 *dii Caeſarem imitentur)* Haec et ſimiliter abſurda quomodo idem Plinius, qui epiſtolas ſcripſit, in Panegyrico dicere potuerit, ego vix intelligo. E.

Bona verba quaeſo. Miſerabiles deos Gierigius dicit, quibus hominum exempla proponenda. Recte. Sed alios non norat pietas Romanorum, quibus hic liber ſcriptus. S.

LXXV, 1 *in publica acta mittenda)* Ab eo tempore non minima pars hiſtoriae Auguſtae illis in ſenatu acclamationibus continetur. Vid. v. g. Vopiſci Tacitus c. 5. ubi inter illas acclamationes etiam interiectum, *dixerunt decies, dixerunt vicies, dixerunt tricies.* G.

2 *orationes principum)* Adhuc ſupereſt, ſuperfuit certe Briſſonii aetate, qui eam retulit form. 2, 170. p. 250. Conr. tabulae aeneae bona pars, in qua inciſa oratio Claudii Caeſaris in ſenatu: habetur eadem Grut. p. 502. G.

princeps poſſent) Al. *principes*: al. *poſſet.* neutrum recte. Offendit uſus verbi pluralis numeri cum duobus nominibus numeri ſingularis, quae duplex *nec* dirimit. Is autem uſus non magis vitioſus, quam verbi item pluralis, ſi duo nomina ſingularia particulà *aut* disiunguntur. Livius 5, 8, 13. *pauci reipublicae, huic atque illi, ut quosque ſtudium privatim aut gratia occupaverunt, adſunt.* ubi al. perperam *occupaverat.* Cicero de Orat. 2, 4. *Itaque ex-*

exire, et posteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit. Primum, ut orbis terrarum pietatis nostrae adhiberetur testis et conscius: deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus, non tantum post ipsos iudicare: postremo, ut experimento cognosceretur, et ante nos gratos, sed miseros fuisse; quibus esse nos gratos probare antea non licuit.
4 At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita supprimeres! denique, ut in posterum ex-
5 emplo provideres! Discant et principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui, quod iam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deserendum: non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est, et quae facere, et
6 quae debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea, quae sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi ut haereat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protulisti? Ames il-

periar equidem illud, ut ne Sulpicius — aut Cotta plus quam ego apud te valere videantur. Haec enim lectio revocanda. male Pearcius invexit *videatur*, quem temere secutus est Ernestius. Sic et in Graeca lingua. Euripides Alcest. 367. sq. Musgr. καί μ' οὔθ' ὁ Πλούτωνος κύων, Οὔθ' οὑπὶ κώπῃ ψυχοπομπὸς ἂν Χάρων Ἔσχον — —. ubi cave ἔσχεν legendum suspiceris. Lucianus Ver. Hist. 2, 19. T. II. p. 116. πολλάκις γοῦν ὁ μὲν Ὑάκινθος ἢ ὁ Νάρκισσος ὡμολόγουν. Eustathius ad Hom. Od. K, 492. pag. 407. 26. Bas. τοῦτον (Τειρεσίαν) Ζεὺς καὶ Ἥρα διαφερόμενοι κριτὴν εἵλοντο, οἷα πεπειραμένον ἑκατέρας φύσεως, εἰ ἄρα μᾶλλον τὸ ἄῤῥεν ἢ τὸ θῆλυ ἐνεργοῦντα γίγνηθεν. Fallitur Valckenarius ἐνεργοῦν corrigens ad Theocr. Decem Eidyllia p. 91. b. De Graecis vid. etiam Porson. ad Euripid. Hecub. 88. ed. sec. *S.*

3 *non tantum post ipsos)* Parum hoc validum: adhuc enim de solo Traiano acclamationes publicatae, bono principe, et ad laudem eius pertinentes. Parum postea quoque ausus est in hoc genere senatus, contra vivos quidem et florentes. *G.*

gratos, sed miseros) Hoc ad principes referri non potest, sed ad alios bene de senatu meritos. Sed tamen fortasse hoc vult: non habuimus occasionem ostendendi nos gratos. *G.*

5 *habeantque muneris tui)* tibi hoc debeant, tibi acceptum ferant. *E.*

6 *oculis protulisti)* ostendisti, declarasti lacrymis. *E.*

Ames — vincas) Cum iucunditate recorderis honoris tibi ha-

lum diem, et tamen vincas: nova merearis, nova
audias: eadem enim dici, nisi ob eadem facta,
non possunt.

LXXVI. Iam quam antiquum, quam con-
sulare, quod triduum totum senatus sub exemplo
tui sedit, quum interea nihil praeter consulem
ageres! Interrogavit quisque, quod placuit: dis- 2
sentire, discedere, et copiam iudicii sui reipubli-
cae facere, tutum fuit: consulti omnes, atque
etiam dinumerati sumus: vicitque sententia non
prima, sed melior. At quis antea loqui, quis 3
hiscere audebat, praeter miseros illos, qui primi
interrogabantur? Ceteri quidem defixi et attoniti
ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi
necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum
totius corporis horrore perpetiebantur! Unus 4
solusque censebat, quod sequerentur omnes, et
omnes improbarent, in primis ipse, qui censue-
rat. Adeo nulla magis omnibus displicent, quam
quae sic fiunt, tanquam omnibus placeant. For- 5
tasse Imperator in senatu ad reverentiam eius
componebatur: ceterum egressus, statim se reci-
piebat in principem, omniaque consularia officia
abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero 6
ita consul, ut si tantum consul foret: nihil infra
se putabat, nisi quod infra consulem esset. Ac 7
primum, ita domo progrediebatur, ut illum nul-
lus apparatus arrogantiae principalis, nullus prae-
cursorum tumultus detineret. Una erat in limine

biti, et ampliores, si fieri possit, mereare: hoc enim est *vincere illum diem* etc. *G.*

LXXVI, 1 *triduum totum)* In caussa Marii Prisci. vid. Ep. 2, 11, 18. *G.*

sub exemplo tui) Al. *tuo*, quod praetulit Gierigius. Non imiter. *S.*

2 *dinumerati sumus)* numerati, ut intelligeretur, non ad arbitrium Caesaris, sed ex plurimorum sententia caussam indicari. *E.*

5 *componebatur)* se componebat, simulabat voce, vultu, corporisque habitu reverentiam quandam. *E.*

abigere) immo *abicere*, i. e. *abiicere*. Vidit iam Livineius, qui debebat audiri. *Negligere, contemnere*, post *abigere* misere frigent. *S.*

mora, consultare aves, revererique numinum mo-
8 nitus. Nemo proturbabatur, nemo submovebatur: tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere et consulem
9 et principem cogeret. Ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis magnusque consul sub bono principe incedere videretur. Iter illi saepius in forum, frequenter tamen et in campum.

LXXVII. Nam comitia consulum obibat ipse; tantum ex renuntiatione eorum voluptatis,
2 quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consulis steterat: adigebanturque in verba, in quae paullo ante ipse iuraverat princeps; qui tantum putat esse in iure iurando, ut illud et ab
3 aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio aequitatis! quanta legum reverentia! Adibat aliquis ut principem: respon-
4 debat, se consulem esse. Nullius ab eo magistratus ius, nullius auctoritas imminuta est: aucta etiam. Siquidem pleraque ad praetores remittebat: atque ita, ut collegas vocaret. Non quia populare gratumque audientibus, sed quia ita
5 sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non amplius esse censeret, quod aliquis collega appellaretur a principe, quam quod praetor esset. Ad haec tam assiduus in tribunali,
6 ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curae, idem sudoris sumit? quis adeo
7 expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sane aequum est, tantum ceteris praestare consulibus ipsum, qui consules facit: quippe etiam

9 *officium tam modicum*) Turba comitantium omnis generis. Sueton. Claud. 2. *Sine solemni officio lectica in Capitolium latus est.* G.

LXXVII, 4 *collegas*) Sic enim antiquitus institutum, ut collegae consulum essent vocarenturque praetores. Vid. Liv. 7, 1. Cic. Att. 9, 9. Locus classicus est Gell. 13, 15. G.

Fortunae videbatur indignum, si posset honores
dare, qui gerere non posset. Facturus consules 8
doceat, accepturisque amplissimum honorem per-
suadeat, scire se, quid sit, quod daturus sit: sic
fit, ut illi quoque sciant, quid acceperint.

LXXVIII. Quo iustius senatus, ut susciperes quartum consulatum, et rogavit, et iussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, obsequio tuo crede: quod non alia in re magis aut senatus exigere a te, aut tu praestare senatui de-
bes. Ut enim ceterorum hominum, ita princi- 2
pum, illorum etiam, qui dii sibi videntur, aevum omne et breve et fragile est. Itaque optimum quemque niti et contendere decet, ut post se quoque reipublicae prosit, moderationis scilicet iustitiaeque monumentis, quae plurima statuere
consul potest. Haec nempe intentio tua, ut liber- 3
tatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen usurpare saepius debes, quam quod primum invenit recuperata li-
bertas? Non est minus civile, et principem esse 4
pariter, et consulem, quam tantum consulem.
Habe etiam rationem verecundiae collegarum tuo- 5
rum; collegarum inquam: ita enim et ipse loque-
ris, et nos loqui vis. Onerosa erit modestiae 6

7 *Fortunae videbatur indignum;* Illi *Fortunae Pop. Rom.* gubernatrici magnorum eventuum: verius Providentiae Divinae. * MS. Paris. apud Schwarzium, *fortuna videbatur indignus*: non male, si intelligas *aliquis*. G.

LXXVIII, 1 *iussit. Imperii*) Itaque *iubere* libera republica maxime dicebatur populus: senatus tantum *volebat*, *aequum censebat*, *arbitrabatur*, *existimabat*, *iudicabat*, *senatui placebat*, *videbatur*. Vid. Brisson. form. 2, 73. p. 178. Conr. sqq. et add. supra 1, 2. G.

obsequio tuo crede) Arguta propter brevitatem forma dicendi. Sensus est: id credere te, ostende obsequio tuo, quo consulatum suscipias. *E.*

2 *plurima*) * Quidam *prima*, h. e. praecipua. G.

Praetulit *prima* Gierigius. Non imiter. Unde natum sit, docet Drakenb. ad Liv. 5, 37, 6. S.

4 *minus civile*) Aeque indicat animum aequalitatis illius inter cives studiosum et inimicum tyrannidis sive regni, si is, qui primum in republica locum habet, non dedignetur consulatum, quam si illum gerat quivis alius. *G.*

illorum tertii consulatus sui recordatio, donec te
consulem videant. Neque enim potest non ni-
mium esse privatis, quod principi satis est. An-
nuas, Caesar, optantibus, quibusque apud deos
adesse consuesti, quorum potens es ipse, votorum
compotes facias.

LXXIX. Fortasse sufficiat tibi tertius con-
sulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos
institnit et induxit, ut te iterum iterumque consu-
2 lem habere cupiamus. Remissius istud contende-
remus, si adhuc non sciremus, qualis esses futu-
rus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis,
3 quam usum negari. Dabiturne rursus videre con-
sulem illum? Audiet et reddet, quas proxime,
voces? praestabitque gaudium, quantum ipse per-
cipiet? Praesidebit laetitiae publicae, auctor eius
et caussa? tentabitque affectus nostros, ut solet,
4 cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum
modestia principis felix speciosumque certamen,
seu fuerit victa, seu vicerit? Equidem incogni-
tam quandam, proximaque maiorem praesumo
laetitiam. Quis enim est tam imbecilli ingenio,
qui non tanto meliorem consulem speret, quanto
5 saepius fuerit? Alius labores, si non continuo
se desidiae ac voluptati dedisset, otio tamen et
quiete recreasset: hic consularibus curis exsolutus,
principales resumsit; tam diligens temperamenti,
ut nec consulis officium princeps, nec principis
6 consul appeteret. Videmus, ut provinciarum de-
sideriis, ut singularum etiam civitatum precibus
occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in

6 *apud deos adesse)* *Sic pro *esse* aliorum e MSS. restituit, et coniecturas aliorum firmavit Schwarzius. Idem etiam observat, esse in bonis libris pro *potens es* brevius *potes*: quod eandem hic vim habet. *G.*

Adscivit hoc Gierigius. Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

Caeterum *alicui apud deos adesse* nunc dixit pro, alterius preces suis adiuvare. *E.*

LXXIX, 6 *in audiendo)* *Lipsius suspicatur *adeundo*; cui respondeat illud, *adeunt statim*: sed nec *audiendo* damnat. *G.*

Audiendo unice verum. Opponitur *in respondendo*. *S.*

respondendo mora: adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

LXXX. Quid? in omnibus cognitionibus,
quam mitis severitas, quam non dissoluta cle-
mentia! Non locupletando fisco sedes, nec aliud
tibi sententiae tuae pretium, quam bene iudi-
casse. Stant ante te litigatores, non de fortunis 2
suis, sed de tua existimatione soliciti; nec tam
verentur, quid de caussa sua, quam quid de mo-
ribus sentias. O vere principis, atque etiam 3
consulis, reconciliare aemulas civitates, tumentes-
que populos non imperio magis, quam ratione
compescere: intercedere iniquitatibus magistratuum, 4
infectumque reddere, quidquid fieri non oportue-
rit: postremo, velocissimi sideris more, omnia in-
visere, omnia audire, et undecunque invocatum
statim, velut numen, adesse et adsistere! Talia 5
esse crediderim, quae ipse mundi parens temperat
nutu, si quando oculos demisit in terras et facta
mortalium inter divina opera numerare dignatus
est: qua nunc parte curarum liber solutusque, 6

LXXX, 2 *de tua existimatione)* Res ipsa loquitur, non quid alii de Caesare, sed de se quid Caesar existimet, hos litigatores solicitos esse. *G.*

4 *infectum reddere)* Vid. ad 40, 3. *Pro *oportuerit* legendum videtur *oportuerat*. *G.*

Non puto. Est epiphonema generale. *S.*

velocissimi sideris) solis, cuius celeritas saepe celebrata scriptoribus. vid. Cic. Acad. 4, 26. Ad sequentia bene interpretes attulerunt Homer. Il. γ, 277. Sol, *ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις*. Plin. H. N. 2, 6. *Sol omnia intuens, omnia etiam exaudiens. E.*

invocatum) Difficile est hic statuere, utrum *invocatum* adiective sumere debeamus pro non vocato, an participii more, precibus advocatum. Utrumque pulchrum, et ad hunc locum aptum. *G.*

Miror Gesneri haesitationem. Adiective sumi non posse, clarissime demonstrat additum *undecunque*. *S.*

5 *facta mortalium)* Qualia sunt, quae §. 3. et 4. continentur. *Nondum igitur necessarium puto, *fata*, quamquam e bonis libris, cum Cl. Schwarzio reponere. *G.*

6 *qua nunc parte)* Laudares, Secunde, Traianum tuum, sine deorum iniuria. Sed nimirum iam inoleverat Romae hoc impietatis genus, e quo tempore placuit hominibus Virgilianum, modo verum est, carmen, *Divisum imperium cum Iove Cae-*

caelo tantum vacat, poſtquam te dedit, qui erga omne hominum genus vice ſua fungereris. Fungeris enim, ſufficisque mandanti, quum tibi dies omnis ſumma cum utilitate noſtra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod ſi quando cum influentibus negotiis paria feciſti, inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris. Quae enim remiſſio tibi, niſi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium iuga, et horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adiutum; atque inter haec pia mente adire lucos,
2 et occurſare numinibus? Olim haec experientia iuventutis, haec voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur: certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore, cum callidis aſtu: nec mediocre pacis decus habebatur, ſubmota campis irruptio ferarum, et obſidione quadam
3 liberatus agreſtium labor. Uſurpabant gloriam

ſar habet. Sed hic poëta fuit. conf. ſupra ad 40, 3. et mox Martialis votum ad 94, 2. *Recepimus hic lectionem a Schwarzio erutam e MSS. pro vulgato, *quibus nunc per te liber* etc. *Per te* ſi poſuiſſet Plinius, non ſubiunxiſſet, *poſtquam te dedit.* G.

cum tua laude) Al. *ſumma cum tua laude.* bene. S.

LXXXI, 1 *cum influentibus negotiis)* Inſtar torrentis, ut Cic. provinc. conſular. c. 13. *C. Marius — influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit.* *Non igirur opus eſt, ut de mutatione in *adfluentibus*, vel *inſtantibus*, cogitemus. G.

paria feciſti) h. e. negotiis ſatisfeciſti, ut nullum non peractum relinqueretur. E.

occurſare numinibus) Non Dianae modo et eius Nymphis, quae faciles deae: vid. Ep. 1, 6, 3. ſed gravioribus etiam, ut matri magnae deum, quam *acceptmus*, ait Cicero de haruſp. reſp. c. 11. *agros et nemora cum quodam ſtrepitu fremituque peragrare.* G.

2 *experientia)* exercitatio et praeparatio quaedam ad munera bellica. Hoc optimum videtur: alii aliter. E.

Eſt Graecorum μελέτη. S.

obſidione) Obſidere non ii modo dicuntur, qui caſtris circum poſitis urbem capere ſtudent; ſed etiam qui inſidiantur ex proximo, et nocendi occaſionibus intenti ſunt. Itaque iungo cum participio *liberatus.* G.

agreſtium labor) Sic Myſi legatos apud Herod. 1, 36. ad Croeſum mittunt, contra ὗς μέγιςον χρῆμα, ὃς τὰ ἔργα διαφθείρει. De Perſarum et Cyri venatu res e Cyropaedia notiſſima. Verum Roma libera ea res fere paſtoribus, i. e. ſervis, relinquebatur. Venationes amphitheatri etiam per ſervos fere aut damnatos exerceri ſolitae etc. G.

iſtam illi quoque principes, qui obire non poterant: uſurpabant autem, ut domitas fractasque clauſtris feras, ac deinde in ipſorum quidem ludibrium emiſſas, mentita ſagacitate colligerent. Nunc par capiendi quaerendique ſudor, ſummus-
que et idem gratiſſimus labor, invenire. Enim- 4
vero, ſi quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela, aut oculis ſequitur, aut manibus: ſed nunc gubernaculis aſſidet, nunc cum valentiſſimo quoque ſodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transire obſtantia freta.

LXXXII. Quantum diſſimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem et ſilentium ferre, non pulſum ſaltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad ſingulos ictus turpi
formidine horreſceret. Itaque procul ab omni 2
ſono inconcuſſus ipſe et immotus, religato revinctoque navigio, non ſecus ac piaculum aliquod,

3 *Uſurpabant — poterant)* *Uſurpat gloriam*, qui fraude, malis artibus et ſimulatione illam ſibi tribui affectat: *obit gloriam*, qui eam factis, virtute meretur. Huc ergo et *mentita ſagacitas* pertinet. *E.*

ut) Al. *ita, ut.* bene. *S.*

clauſtris) Arntzenii *clathris* praefert Gesnerus in epiſtola ad I. A. Erneſtium. *S.*

feras — colligerent) Sueton. 19. *ſagittis confectas* narrat a Domitiano: *collectas* i. e. captas *mentita ſagacitate*, non narrat. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

Nunc) In multis libris eſt *Huic*, ſcil. Traiano. *E.*

invenire) Veſtigia perſequi, deprehendere in luſtro, aſſequi fugientem et conſiſtere. *G.*

4 *aut manibus)* Quibus demonſtret, quid agendum ſit. *Lipſius malit *navibus*, deligatis nempe ad aliam. velis vel remis actam, et modo fluitantem motu languido, ne turbet mollis vectoris ſomnum vel delicias miniſterium nauticum, remorum pulſus, ſtridorque rudentum: qua de re ſtatim. *G.*

Obſcurius haec dicta ſunt ob argutam brevitatem. Deſcribitur ignavia eius, qui non ipſe manus admovet operi, ſed otioſus vel ſpectat aliorum labores, *oculis ſequitur vela*, vel inani geſticulatione aliquid agere ſimulat, cum re ipſa nihil agat, *manibus ſequitur*. *E.*

LXXXII, 1 *diſſimilis illi)* Domitiano, de quo vid. Sueton. Cap. 4. et 19. *E.*

2 *piaculum aliquod)* Piacularis hoſtia, quam contingere nemo vult, quae e longinquo proinde trahitur: et in mare denique, ubi poteſt, abiicitur, monſtri inſtar vel prodigioſi partus. Sic 34, 4. *delatores in navigia congeſti piacularibus victimis* comparantur. *G.*

3 trahebatur. Foeda facies, quum P. R. Imperator alienum cursum, alienumque rectorem, velut capta nave, sequeretur. Nec deformitate illa sal-
4 tem flumina carebant atque amnes. Danubius ac Rhenus tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod haec Romanae aquilae, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium prospe-
5 ctarent: hostium, quibus moris est, eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nan-
6 doque superare. Nec vero laudaverim per se magnopere duritiem corporis ac lacertorum: sed si his validior *toto corpore animus imperitet, quem non fortunae indulgentiae molliant, non copiae principales ad segnitiem luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus, seu mari exerceatur, et laetum opere corpus, et crescentia la-
7 boribus membra mirabor. Video enim iam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum, * magis quam his artibus

4 *gaudebant)* Inimici nempe amnes, dedecore nostro laeti, poëtica metonymia pro accolis. Contra puduit Romanos talia fieri in conspectu hinc hostium, hinc sui exercitus. Genitivus *hostium* retro spectat ad *signa* et *ripam*. *Gudianus liber apud Schwarzium, qui supplet ita, *quod hostium exercitus prospectaret*, interpolatus videtur. G.

5 *liquida ac deferentia)* *Liquida* opponuntur *rigentibus gelu*; *deferentia* his, quae sunt *campis superflua*, nec ferendis apta navigiis. *Venti ferentes* sunt 31, 4. **Deferentia* i. e. campos, aut *defervenlia*, coniecturae non necessariae. G.

Campis superfusa cum Schwarzio Gierigius edidit: ita plures libri scripti. E.

6 *toto corpore)* *Illud *toto* nescio quam vim, quam elegantiam hic habere possit: *tanto* si legamus, aliquid dixisse Plinium se dignum sentio. G.

indulgentiae molliant) *indulgentia molliat* cum Schwarzio ex aliquot scriptis libris dedit Gierigius. E.

Fallitur Gierigius huius nominis pluralem occurrere negans. Ex Capitolino et Ausonio Forcellinus enotavit. S.

7 *nuptiarum)* *Hic deesse alterum membrum, respondens *deorum liberis*, v. g. *nec generis praestantia*, vel tale quiddam, recte suspicatur Lipsius, qui etiam observat, quod in pluribus libellis veterum videas, sub finem saepius corruptum aliquid esse. Apparet etiam Schwarzianas observationes hinc esse paullo rariores, non puto quod viri diligentia defecerit, sed quod subsidia librorum. G.

inclaruiſſe. Simul cogito, quum ſint iſta ludus 8
et avocamentum huius, quae quantaeque ſint illae
ſeriae et intentae, et a quibus ſe in tale otium
recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus
optime de cuiusque gravitate, ſanctitate, tempe-
rantia creditur. Nam quis adeo diſſolutus, cuius 9
non occupationibus aliqua ſpecies ſeveritatis inci-
dat? Otio prodimur. An non plerique princi-
pes hoc idem tempus in aleam, ſtupra, luxum
conferebant? quum ſeriarum laxamenta curarum,
vitiorum contentione ſupplerent.

LXXXIII. Habet hoc primum magna for-
tuna, quod nihil tectum, nihil occultum eſſe pa-
titur: principum vero non modo domos, ſed cu-
bicula ipſa intimosque ſeceſſus recludit, omniaque
arcana noſcenda famae proponit atque explicat.
Sed tibi, Caeſar, nihil accommodatius fuerit ad
gloriam, quam penitus inſpici. Sunt quidem 2
praeclara, quae in publicum profers; ſed non
minora ea, quae limine tenes. Eſt magnificum,
quod te ab omni contagione vitiorum reprimis

Membrum illud non poſt *nuptiarum* inſerendum, ſed poſt *liberos*, ut chiasmus ſit, a Plinio ſaepe uſurpatus. Duplex *nec* oculos librariorum feſellit. *S.*

8 *voluptates. Sunt enim) Voluptates ſeriae et intentae* ſunt ipſae occupationes Traiani, in quantum etiam has lubenter et cum προθυμίᾳ quadam obit. *Interim nimis velim, ut inveniatur liber antiquus, in quo hic ſint *occupationes*. Aliud remedium excogitavit Lipſius, ſi ſic legamus: *quae quantaque ſint illa ſeria et intenta — recipit. Voluptates ſunt enim, voluptates! quibus optime* etc. *G.*

Praefero Lipſii rationem. Hanc etiam Gierigius ex parte ſequitur, ſed ordine alio verborum: *Voluptates enim ſunt.* perperam. vid. Add. ad 1, 8, 2. *S.*

9 *incidat? Otio*) *Quid ſi *inſit? At otio* etc. Certe illud *incidat* mihi hic non ſatisfacit: ſed mea forte culpa. *G.*

Schwarzius et Arntzenius ex aliquot MSS. et edd. dederunt *inſideat*; et ſic Gierigius quoque expreſſit. Tamen mihi *incidat* magis placet. Hoc verbum enim ſubindicat, in hominibus diſſolutis *non ſemper*, ſed *nonnunquam* et *caſu quodam* accidere, ut in occupationibus graves et ſeveri eſſe videantur. Itaque hominis gravitas non tum, cum occupatus eſt negotiis, ſed potius in otio et in voluptatum uſu aeſtimari debet: *otio prodimur.* Si praeferas *inſideat*, vel *inſit*, illa *raritatis* notio tollitur, et ſententia *diſſolutis* minus apta eſt. *E.*

Conf. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

3 ac revocas, ſed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum eſt, alios praeſtare, quam ſe: tanto laudabilius, quod, quum ipſe ſis opti-
4 mus, omnes circa te ſimiles tui effeciſti. Multis illuſtribus dedecori fuit, aut inconſultius uxor aſſumta, aut retenta patientius: ita foris claros domeſtica deſtruebat infamia: et ne maximi cives haberentur, hoc efficiebat, quod mariti minores
5 erant. Tibi uxor in decus et gloriam cedit. Quid enim illa ſanctius? quid antiquius? Nonne, ſi Pontifici Maximo deligenda ſit coniux, aut hanc, aut ſimilem (ubi eſt autem ſimilis?) elegerit?
6 Quam illa nihil ſibi ex fortuna tua, niſi gaudium vindicat! Quam conſtanter, non potentiam tuam, ſed ipſum te reveretur! Idem eſtis invicem, quod fuiſtis: probatis ex aequo: nihilque vobis felicitas addidit, niſi quod ſcire coepiſtis, quam
7 bene uterque veſtrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu! quam parca comitatu! quam civilis inceſſu! Mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita inſtituit: nam uxori ſufficit obſequii gloria.
8 An, quum videat, quam te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non et ipſa cum ſilentio incedat? ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur ſexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamſi diverſa tu facias. Sub hac vero modeſtia viri, quantam debet verecundiam uxor marito! femina ſibi!

LXXXIV. Soror autem tua, ut ſe ſororem eſſe meminit! ut in illa tua ſimplicitas, tua veri-

LXXXIII, 5 *Pontifici Maximo)* Pontifici Maximo ſemel tantum uxorem ducere licebat, ſi credimus Tertull. exhort. ad caſtit. c. 7. de monogam. c. 16. ad uxor. 1, 5. Sic de Diali Flamine Maſurius Sabinus apud Gell. 10, 15. *Uxorem ſi amiſit, flaminio decedit. Matrimonium Flaminis niſi morte dirimi non eſt ius.* His igitur, caſtam et virtutibus omnibus ornatam nanciſci, optabile praeter ceteros erat. *G.*

Vid. I. A. Erneſtius ad h. l. *S.*

6 *probatis ex aequo)* Ante *probatis* Gierigius inſeruit *idem*, quod contextus ei flagitare videbatur. *E.*

Sed ſic *ex aequo* abundat languetque. Melius alii *probati*. *S.*

tas, tuus candor agnoſcitur! ut, ſi quis eam
uxori tuae conferat, dubitare cogatur, utrum ſit
efficacius ad recte vivendum, bene inſtitui, aut
feliciter naſci. Nihil eſt tam pronum ad ſimul- 2
tates, quam aemulatio, in feminis praeſertim: ea
porro maxime naſcitur ex coniunctione, alitur
aequalitate, exardeſcit invidia, cuius finis eſt
odium. Quo quidem admirabilius exiſtimandum 3
eſt, quod mulieribus duabus in una domo, pari-
que fortuna, nullum certamen, nulla contentio eſt.
Suſpiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te 4
utraque effuſiſſime diligat, nihil ſua putant inter-
eſſe, utram tu magis ames. Idem utrique propo-
ſitum, idem tenor vitae, nihilque, ex quo ſentias
duas eſſe. Te enim imitari, te ſubſequi ſtudent. 5
Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos,
habet: inde moderatio, inde etiam perpetua ſe-
curitas. Neque enim unquam periclitabuntur eſſe
privatae, quae non deſierunt. Obtulerat illis ſe- 6
natus cognomen Auguſtarum, quod certatim de-
precatae ſunt, quam diu appellationem patris pa-
triae tu recuſaſſes: ſeu quod plus eſſe in eo iu-
dicabant, ſi uxor et ſoror tua, quam ſi Auguſtae
dicerentur. Sed quaecunque illis ratio tantam 7
modeſtiam ſuaſit; hoc magis dignae ſunt, quae

LXXXIV, 1 *bene inſtitui*) Hoc ad uxorem Traiani refertur, ut *feliciter naſci* ad ſororem. *G.*

aut feliciter naſci) Peccavitne noſter adverſus magiſtri ſui, Fabii, praeceptum? qui 1, 5, 49. *Nam et an et aut coniunctiones ſunt*, inquit, *male tamen interroges*, Hic aut ille ſit? Vid. ad 10, 48, 2. *Certe omnes libri *aut* hic habent, quos inſpexit Schwarzius. *G.*

Poſtea tamen *an* in uno Cod. Vatic. repertum edidit. *E.*

Idque a Plinio profectum puto. *S.*

5 *non deſierunt*) Nunquam modeſtiam privatarum feminarum exuerunt: itaque etſi redigantur ad privatam conditionem, nihil ipſis aſperum accidat. *G.*

6 *cognomen Auguſtarum*) Videntur tamen poſt recepiſſe, ut apparet ex inſcr. apud Gruterum p. 247, 6. ubi in arcu Traiani VI. illius conſulatu poſito hinc honor habetur PLOTINAE AVG. CONIVGI AVG. hinc DIVAE MARCIANAE AVG. SORORI AVG. Nimirum hic ipſe etiam *pater patriae* appellatur. De nummis videatur Spanh. diſſ. 11. p. 271. et 288. *G.*

ſeu) Alterum *ſeu* in priore membro latet. vid. I. A. Erneſtium. *S.*

in animis nostris et sint et habeantur augustae,
8 quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quam si verum honorem non in splendore titulorum, sed in iudiciis hominum reponant, magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

LXXXV. Iam etiam et in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum, amicitia, cuius in locum migraverant assentationes, blanditiae, et peior odio amoris simulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitiae, inane
2 scilicet irrisumque, manebat. Nam quae poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam et errantem reduxisti: habes amicos, quia amicus ipse
3 es. Neque enim, ut alia subiectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, et liber, et dominationis impatiens, nec qui magis
4 vices exigat. Potest fortasse princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non
5 oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo, quum diligaris, et in eo, quod utrinque honestissimum est, tota gloria tua est; qui superior factus, descendis in omnia familiaritatis officia, et in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex
6 imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiis

LXXXV, 1 *Iam etiam et*) Duae particulae ab negligente librario iteratae: quod non vidisse viros dictos mireris. Scribe: *Iam et in privatorum* etc. Hoc *et* respicit sententiam a Plinio non expressam: *In principum animis exolevisse non mirum; etenim in principum domo* etc. *S.*

manebat) In aliis libris scriptis et editis legebatur *remanebat*, quod Gierigius recepit. *E.*

3 *ullus*) Suspicor *ullus alius*. *S.*

5 *utrinque*) Hinc amantibus te, hinc tibi, qui amaris. Sic rescripsimus pro *utrique*, bonis apud Schwarzium auctoribus. *G.*

familiaritatis officia) Xiphilin. o Dion. l. 68. pag. 772. C. Καὶ γὰρ θήρας καὶ συμποσίων, ἔργων τε καὶ βουλευμάτων, σκωμμάτων δὲ μετεῖχε σφίσι (τοῖς φίλοις) καὶ πολλάκις καὶ τέταρτος ὠχεῖτο (quartus ipse in eodem vehiculo comes vectus est) ἔς τε τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἄνευ γε φρουρᾶς ἔσιν ὧν εἰσιὼν εὐθυμεῖτο. Similia Eutrop. 8, 4. *G.*

fortuna principum indigeat, praecipuum eſt principis opus, amicos parare. Placeat tibi ſemper 7
haec ſecta, et cum alias virtutes tuas, tum hanc conſtantiſſime, teneas: nec unquam perſuadeatur, humile eſſe principi, niſi odiſſe. Iucundiſſimum eſt in rebus humanis amari, ſed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut, quum ipſe ardentiſſime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius eſt, unum amare, 8
quam multos: deinde, quia tibi amicos tuos obligandi adeſt facultas tanta, ut nemo poſſit te, niſi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Operae pretium eſt referre, quod tormentum tibi iniunxeris, ne quid amico negares. Dimiſiſti optimum virum, tibi cariſſimum, invitus et triſtis, et quaſi retinere non poſſes. Quantum amares eum, deſiderio expertus es: diſtractus ſeparatusque, dum cedis et vinceris. Ita, quod fando inauditum, quum princeps et 2
principis amicus diverſa velletis, id potius factum eſt, quod amicus volebat. O rem memoriae literisque mandandam! Praefectum praetorii non ex ingerentibus, ſed ex ſubtrahentibus legere: eundemque otio, quod pertinaciter amet, reddere: quumque ſis ipſe diſtentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, 3
Caeſar, quantum tibi pro laborioſa iſta ſtatione

7 *humile — odiſſe*) Cum non oderimus fere niſi unde malum metuimus; metus autem humilem animum arguat etc. *G.*

Immo ſenſus, opinor: amicitiam principem dedecere, decere odium. *S.*

LXXXVI, 1 *tibi cariſſimum*) Al. *ubique cariſſimum.* quod praeferendum. *S.*

2 *ex ingerentibus*) Addendum videtur *ſe*, quod ob ſequens *ſed* facile potuit excidere. *S.*

ex ſubtrahentibus) Vid. 5, 5. *G.*

gloriam) Al. *gloria.* quod vel ſolae aures commendant. vid. ad Epiſt. 1, 10, 12. Ceterum fruſtra tentarunt viri docti lectionem vulgatam. maius quiddam eſt, quiete glorioſa alicui non invidere, quam ſimpliciter quiete. *S.*

3 *laborioſa — exercita*) Bene Heumannus componit cum Cic. pro Milon. 2. *Quid nobis laborioſius, quid magis exercitum dici aut fingi poteſt?* *G.*

et exercita debeamus, quum otium a te, tanquam res optima, et petatur, et detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequereris! Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo minus exeunti in litore amplexus
4 osculum ferres. Stetit Caesar in illa amicitiae specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis, sequi.
5 Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus aequari haec cura principis, haec patientia potest, qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac prope durus videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum, an gubernacula retorqueret: et fecisset, nisi quod paene ipso contubernio principis felicius iucundiusque est, desiderare principem
6 desiderantem. Et ille quidem, ut maximo fructu suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invitum.

LXXXVII. Civile hoc erat, et parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam

Prosequutus enim) Baunius: *Prosequutus es enim.* bene. *S.*

amplexus osculum) Miras hic locus turbas dedit, quod viri docti *amplexus* pro substantivo haberent. Immo participium est, ad quod subaudi *eum*. Valet enim in Latinam linguam, quod de Graeca pulchre monuit Porsonus ad Euripid. Med. 734. „Graeci scilicet, inquit, cum verba duo, diversos casus regentia, ad idem nomen aeque referuntur, ne nomen aut pronomen minus suaviter repetatur, in utrovis regimine semel ponunt, altero omisso." *S.*

4 *precatusque maria)* Vid. I. A. Ernestium ad h. l. *S.*

5 *desiderare)* * Vide, an non ordinatius fluat oratio sic, *nisi, quod — est, desideraret principem desiderantem.* *G.*

Non tamen opus est quicquam mutare, si modo cum Schwarzio ita explices: *nisi*, h. e. verum ideo non fecit, *quod*, quia, *paene ipso* etc. *E.*

desiderantem) * Hoc verbum e bonis libris revocavit Schwarzius, qui etiam sequentia restituit, sic tamen ut suspicetur legendum, *ut maxima suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur.* Offendit nempe virum formula *fructu fruitur*: licet non ignoret Incertum Auctorem Paneg. 8, 7, 5. dixisse, *Quum duplici fructu fruebantur* (matres et virgines), *quum pulcherrimi imperatoris formam viderent, et licentiam non timerent.* *G.*

dari poſſe, ut non ſit gratior poteſtate libertas.
Dignus es, Caeſar, qui officia mandes deponere 2
optantibus; qui petentibus vacationem invitus
quidem, ſed tamen tribuas; qui ab amicis oranti-
bus requiem non te relinqui putes; qui ſemper
invenias, et quos ex otio revoces, et quos otio
reddas. Vos quoque, quos parens noſter fami- 3
liariter inſpicere dignatur, fovete ſancte iudicium
eius, quod de vobis habet: hic veſter labor eſt.
Princeps enim, quum in uno probavit amare ſe 4
ſcire, vacat culpa, ſi alios minus amat. Ipſum
quidem quis mediocriter diligat, quum leges aman-
di non det, ſed accipiat? Hic praeſens, ille
mavult abſens amari: uterque ametur, ut mavult;
nemo in taedium praeſentia, nemo in oblivionem
abſentia veniat. Tenet quisque locum, quem ſe- 5
mel meruit; faciliusque eſt, ut oculis eius vultus
abſentis, quam ut animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum eſſent
civium domini, libertorum erant ſervi: horum
conſiliis, horum nutu regebantur: per hos audie-
bant, per hos loquebantur: per hos praeturae
etiam, et ſacerdotia et conſulatus, immo et ab
his petebantur. Tu libertis tuis ſummum quidem 2
honorem, ſed tamquam libertis habes; abunde-
que ſufficere his credis, ſi probi et frugi exiſti-

LXXXVII, 4 *veniat)* Al. *venit.* quod verum. Corrigendum item antea *amatur.* Docet Plinius, quid faciat Traianus legibus amandi obſequium praeſtans. *S.*

5 *ſemel meruit) Meruit,* hoc eſt, conſecutus eſt, non excluſa licet dignitate: *Credo, ad hunc intellectum verbi, conſuetum ſane Plinio, non attendiſſe, qui *ſemper* ſubſtituerunt. *Semel* ex MSS. reponit Schwarzius. *G.*

LXXXVIII, 1 *libertorum — ſervi)* Ut Claudius Narciſſi, et Pallantis, de cuius opibus, ne longe abeamus, vid. Ep. 7, 29. et 8, 6. *G.* Conf. Sueton. Claud. 29. et Galb. 14. *E.*

2 *ſummum quidem honorem) Summum,* ſi cogitemus te, qui habes; ut paullo poſt, *honor omnis* illis praeſtatur. *Et tamen duriuſculum eſt *ſummum*: itaque fere eſt, ut malim cum Lipſio *ſuum*. Sed non addicunt libri. Vid. Schwarzius. *G.*

Vulgata non ſolicitanda. Summus autem ille honor, libertis habitus a Traiano, fuit, quod probi et frugi exiſtimarentur. *S.*

mentur. Scis enim, praecipuum esse indicium
3 non magni principis magnos libertos. Ac primum
neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri
tuo, aut optimo cuique dilectum; statimque hos
ipsos quotidie deinde ita formas, ut se non tua
fortuna, sed sua metiantur: et tanto magis digni,
quibus honor omnis praestetur a nobis, quia non
4 est necesse. Iustisne de caussis S. P. Q. R. OPTI-
MI tibi cognomen adiecit? Paratum id quidem,
et in medio positum, novum tamen. Scias ne-
minem ante meruisse, quod non erat excogitan-
5 dum, si quis meruisset. An satius fuit, FELICEM
vocare? quod non moribus, sed fortunae datum
est: satius, MAGNVM? cui plus invidiae, quam
pulchritudinis inest. Adoptavit te optimus prin-
6 ceps in suum, senatus in OPTIMI nomen. Hoc tibi
tam proprium, quam paternum; nec magis defi-
nite distincteque designat, qui TRAIANVM, quam
qui OPTIMVM appellat: ut olim frugalitate Pisones,
sapientia Laelii, pietate Metelli monstrabantur.
Quae simul omnia uno isto nomine continentur.
Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus
[optimis] in sua cuiusque laude praestantior.
7 Merito tibi ergo post ceteras appellationes haec
est addita, ut maior. Minus est enim Imperato-

3 *optimo cuique dilectum)* *Recte, nec sine suffragio MS. *Principum* post *cuique* omitti iubet Schwarzius. Pro *statimque*, quod incommodum sane est, cum *quotidie* ac *deinde* sequantur, Lipsius legendum suspicatur, *dilectum aestimatumque. Hos ipsos.* Cui eatenus subscribo, ut certe *statimque* corruptum ex nomine ad *dilectum* adiuncto arbitrer: fuitne *spectatumque?* G.

4 *Iustisne de caussis)* Vid. ad 56, 2. G.

non erat excogitandum) Non opus erat, ut tamquam novum, quo te afficeremus, honorem excogitaremus. G.

6 *omnibus [optimis])* *Includendum curavi *optimis*, ut nimis luxurians, et forte imprudenter tantum huc relatum ex praecedentibus. G.

Omisit adeo Gierigius. Mihi satis commodum vereque Plinianum videtur. Sensus: non potest optimus videri, nisi qui vincit omnes, qui in sua quisque laude maxime excellunt. Cap. 89, 1. *optimus ipse non timuisti eligere meliorem.* Cap. 92, 4. *meliorem optimo genuit.* Supra Cap. 62, 8. *nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi fuerint, quibus maior est.* S.

rem, et Caeſarem, et Auguſtum, quam omnibus
Imperatoribus, et Caeſaribus, et Auguſtis eſſe
meliorem. Ideoque ille parens hominum deorum- 8
que OPTIMI prius, deinde MAXIMI nomine colitur.
Quo praeclarior laus tua, quem non minus con-
ſtat optimum eſſe, quam maximum. Adſequutus 9
es nomen, quod ad alium tranſire non poſſit,
niſi ut appareat in bono principe alienum, in
malo falſum: quod licet omnes poſtea uſurpent,
ſemper tamen agnoſcetur ut tuum. Etenim, ut 10
nomine AVGVSTI admonemur eius, cui primum
dicatum eſt, ita haec OPTIMI appellatio nunquam
memoriae hominum ſine te recurret, quotiesque
poſteri noſtri OPTIMVM aliquem vocare cogentur,
toties recordabuntur, quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, dive Nerva, gau-
dio frueris, quum vides et eſſe OPTIMVM, et dici,
quem tamquam optimum elegiſti! quam laetum
tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! Neque
enim alio magis approbatur animi tui magnitudo,
quam quod optimus ipſe non timuiſti eligere me-
liorem. Sed et tu, pater Traiane, (nam tu quo- 2
que, ſi non ſidera, proximam tamen ſideribus
obtines ſedem) quantam percipis voluptatem,
quum illum tribunum, illum militem tuum, tan-

9 *in bono principe alienum*) Quia alius iam occupavit, ut adeo non iam valeat ad diſtinctionem: niſi forte placeat *Optimum ſecundum*, et deinceps, vocare. *G.*

Gierigius explicat *alienum*, ad alium quaſi per metaphoram modo translatum, quod in Traiano proprium nomen eſſet. *E.*

LXXXIX, 1 *non timuiſti*) Contra quam Auguſtus feciſſe accuſatur apud Tac. Ann. 1, 10. *Quoniam arrogantiam ſaevitiamque* Tiberii *introſpexerit; comparatione deterrima ſibi gloriam peperiſſe.* *G.*

2 *ſi non ſidera*) Nimirum *ſidera* Deorum ſedes. In his *quatuordecim* non licet ſedere niſi conſecratis Auguſtis. Conf. 11, 2. Sed, ſi Lucanum audimus, 9, 6. *Quod patet terras inter, lunaeque meatus, Semidei manes habitant.* Laudavit Lipſius: Cellarius autem Manil. 1, 761. et 800. Ceterum non paſſus eſt Traianus patrem ſuum ſemper exſulare caelo ipſo. Exſtat enim nummus ſexto illius conſulatu percuſſus, in quo DIVI NERVA ET TRAIANVS PAT. adverſis vultibus proponuntur. vid. Spanh. diaſ. 11, p. 828. *G.*

tribunum — militem) De tribunatu Traiani dictum c. 15, 1.

tum imperatorem, tantum principem cernis! cumque eo, qui adoptavit, amicissime contendis,
3 pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse! Macte uterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contulistis! Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, caelum alteri dederit: non minor tamen vestra laus, quod ista per filium, quam si ipsi meruissetis.

XC. Scio, P. C., cum ceteros cives, tum praecipue consules, oportere sic affici, ut se publice magis, quam privatim obligatos putent.
2 Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus iniuriis odisse, quam propriis: ita boni speciosius amantur ob ea, quae generi
3 humano, quam quae hominibus praestant. Quia tamen in consuetudinem venit, ut consules, publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine, quantum debeant principi, profiteantur: concedite, me non pro me magis munere isto, quam

* Nonne melius erat sic, *illum militem, illum tribunum tuum?* *G.*

Immo Schwarzius alterum ordinem aptiorem consilio oratoris docet. Traïanus pater filium miratur e *tribuno*, et e gregario adeo *milite* ad imperatoriam dignitatem evectum. *E.*

an elegisse!) Haec constructio laborare videtur. Nam debebat ita connecti oratio, *pulchrius fuisse genuisse talem, quam elegisse*: vel ita, *pulchriusne fuerit, genuisse talem, an elegisse?* *G.*

Prius daturus erat Ernestius. „Ita, inquit, non dubitavi cum Gierigio ponere pro vulg. *an elegisse*, quae constructio corrupta est. Gesnerus iam monuerat, debere ita connecti orationem: *pulchrius fuisse, genuisse talem, quam elegisse*: vel ita, *pulchriusne fuerit, genuisse talem, an elegisse.* Haec posterior constructio mihi etiam aptior videtur verbo *contendere*, quod sequentem comparationem aliquam postulare videtur." Verissimum hoc. Vitium est, non in *an*, sed in *fuisse*: nisi quid excidisse dicamus. *S.*

3 *triumphalia)* De illa Parthica lauro loquitur, quam declaratum ivimus ad 14, 1. Sed sine dubio etiam *triumphalem statuam* patri posuit, vel positam instauravit: ornamentaque illi triumphalia conservavit. De *caelo Nervae dato* supra c. 11. *G.*

XC, 3 *in consuetudinem venit)* * *In consuetudinem vertit* MSS. et impressi plures apud Schwarzium. Haeret ipse: dubito ego quoque, nisi quod ad *vertit* propendet animus, quia hoc paullo abstrusius, quod proinde librariis minus placuit. *G.*

perlata) Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

pro collega meo, Cornuto Tertullo, C. V., fungi.
Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro 4
quo non minus debeo? praesertim quum indul-
gentissimus imperator in concordia nostra ea prae-
stiterit ambobus, quae si tantum in alterum con-
tulisset, ambos tamen aequaliter obligasset. Utrum- 5
que nostrum ille optimi cuiusque spoliator et car-
nifex stragibus amicorum, et in proximum iacto
fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriaba-
mur, eosdem amissos lugebamus: ac sicut nunc
spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor
et metus erat. Habuerat hunc honorem periculis 6
nostris divus Nerva, ut nos, etsi minus notos,
ut bonos tamen, promovere vellet: quia mutati
seculi signum et hoc esset, quod florerent, quo-
rum praecipuum votum ante fuerat, ut memoriae
principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium compleramus in
officio laboriosissimo et maximo, quum tu nobis,
optime principum, fortissime Imperatorum, con-
sulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria
celeritatis accederet. Tantum inter te et illos 2
principes interest, qui beneficiis suis commenda-
tionem ex difficultate captabant, gratioresque ac-
cipientibus honores arbitrabantur, si prius illos
desperatio, et taedium, et similis repulsae mora,

C. V.) h. e. *clarissimo viro*, ne putes illas siglas *consularem virum* significare. Nam Tertullum antea non fuisse consulem, Schwarzius monuit. *E.*

5 *fulmine afflaverat*) Compara Ep. 3, 11, 3. *Tot circa me iactis fulminibus quasi ambustus. G.*

6 *minus notos*) *Notos* non habent, quos Schwarzius adhibuit, libri antiqui. Postulat autem, quod Lipsius monuit, vel hoc vel simile nomen sententia. Schwarzius servat lectionem vulgatam et interpretatur: *etsi minus* promoverit, morte praeventus, *tamen promovere* ad praefecturam aerarii *vellet*. Syllepseos talis exempla Pliniana profert. *G.*

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. *S.*

XCI, 1 *in officio laboriosissimo*) Praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5. quae tota epistola de hac necessitudine agit. Add. 10, 20, 1. *G.*

2 *si prius illos*) Intellige *honores*. *Honores* nomen suum fere amittunt, in *notam* et contumeliam mutantur, si differantur per repulsas etc. *G.*

3 in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quo minus percenseamus, quo utrumque nostrum testimonio ornaris: ut amore recti, amore reipublicae, priscis illis consulibus aequa-
4 veris. Merito nec ne, neutram in partem decernere audeamus; quia nec fas est, affirmationi tuae derogare, et onerosum confiteri, vera esse, quae de nobis, praesertim tam magnifica, dixisti.
5 Tu tamen dignus es, qui eos consules facias, de quibus possis ista praedicare. Tribuas veniam, quod inter haec beneficia tua gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti.
6 Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitae, ita una eademque ratio propositi postulabat: cuius ea vis, ut morum similitudo concordiae nostrae gloriam minuat, ac perinde sit mirum, si alter
7 nostrum a collega, ac si a seipso dissentiat. Non ergo temporarium et subitum est, quod uterque collegae consulatu, tamquam iterum suo gaudet; nisi quod tamen, qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero consules, sed iterum et pariter sumus.

XCII. Illud vero quam insigne, quod nobis praefectis aerario consulatum ante, quam successorem dedisti! Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius, tamquam parum

4 *onerosum*) Pudorem nostrum onerat. Sic 78, 6. *onerosa erit modestiae* etc. *G.*

6 *gloriam minuat*) Mirum enim non est, si homines simillimis moribus et consiliis inter se concordant. *E.*

7 *temporarium et subitum*) non casu quodam et fortuito factum est, ut uterque iterum collegae essemus, sed scil. tuo, Traiane, consilio, et praevia deliberatione ita institutum. In sequentibus documenta sunt aetatis Plinianae, qua ingenii laudem habebat, ex rebus utcunque miris aut repugnantibus acumina et argutias captare. *E.*

XCII, 1 *potestatis alterius*) Suspicor *potestatis altera alterius*. Quam facile potuerit *altera* excidere, nemo non videt. *S.*

ſſet excipere, praevenit. Tanta tibi integritatis 2 oſtrae fiducia fuit, ut non dubitares, te ſálva iligentiae tuae ratione eſſe facturum, ſi nos poſt naximum officium privatos eſſe non ſineres.)uid, quod eundem in annum conſulatum notrum contuliſti? Ergo non alia nos pagina, uam quae te conſulem accipiet, et noſtra quoue nomina addentur faſtis, quibus ipſe praeſcri-
ieris. Tu comitiis noſtris praeſidere, tu nobis 3
anctiſſimum illud carmen praeire dignatus es, uo iudicio conſules facti, tua voce renuntiati ſunus: ut idem honoribus noſtris ſuffragator in
uria, in campo declarator exſiſteres. Nam quod 4
um potiſſimum menſem attribuiſti, quem tuus iatalis exornat, quam pulchrum nobis! quibus dicto, quibus ſpectaculo celebrare continget liem illum, triplici gaudio laetum: qui princiem abſtulit peſſimum, dedit optimum, meliorem
optimo genuit. Nos ſub oculis tuis auguſtior ſo- 5
ito currus accipiet: nos inter ſecunda omina, et vota certantia, quae praeſenti tibi conferentur, vehemur alacres, et incerti, ex utra parte maior auribus noſtris accidat clamor.

XCIII. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod pateris conſules eſſe, quos feciſti:

2 *privatos eſſe)* Ut ad rationem reddendam ſuperioris muneris vocari poſſemus. *G.*

eundem in annum) Quo tu conſulatum geris nimirum, quod ea, quae ſequuntur, ſatis declarant. *Onuphrius Panvin. quod monet Schwarzius, in Faſtis h. l. ita refert, *eundem in annum conſulatus tui conſulatum noſtrum contuliſti.* Si e MSS. bene. *G.*

quam quae te) *Illud *quae* e Cod. Pariſ. inſerit Schwarzius. Abeſſe quidem poterat, ſed auget claritatem. *G.*

3 *carmen praeire)* Vid. ad 64, 3. *G.*

4 *eum potiſſimum menſem)* Septembrem. Nam XIV. Kal. Octobr. interfectum Domitianum refert Sueton. 17. *G.*

ſpectaculo celebrare) Antiquum hoc; itaque ſingulare illud Tiberii Sueton. 26. quod *natalem ſuum plebeiis incurrentem Circenſibus vix unius bigae adiectione honorari paſſus eſt.* *G.*

5 *currus accipiet)* Quo per circum vehebantur. Iam laudatus Iuven. 10, 36. *Quid ſi vidiſſet Praetorem curribus altis Exſtantem, et medio ſublimem in pulvere circi* etc. Add. 11, 191. ſqq. *G.*

quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat et frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua,
2 nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra haec erit culpa, non seculi. Licet enim, quantum ad principem, licet tales consules agere, quales
3 ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus? nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, et consules tuos; ea sentiamus, ea censeamus, quae consularibus digna sunt; ita versemur in republi-
4 ca, ut credamus esse rempublicam. Non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disiunctos nos et quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos putemus; eundemque locum laboris et curae, quem reverentiae dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis praesides custodesque imperii deos, ego consul pro rebus humanis, ac te praecipue, Capitoline Iupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas
2 perpetuitatem. Audisti, quae malo principi precabamur; exaudi, quae pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis. Non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, SALVS PRINCIPIS. Nec

XCIII, 1 *auctoritate)* dum auctoritate nostra consulari utemur. *E.*

3 *rempublicam)* Minus recte post hanc vocem plene interpungitur. Sequentia enim item a superiore *ut* pendent. *S.*

XCIV, 2 *precabamur)* h. e. imprecabamur. Sic in Graeca lingua saepissime ἀρᾶι, ἀρᾶσθαι. *S.*

Non — distringimus) Non quasi fatigamus et obtundimus te votorum multitudine. *E.*

simplex — votum) Compara 23, 5. it. 72, 1. Lepidus est Martialis 7, 59. *Nil pro me mihi Iuppiter petenti Ne succensueris, velut superbo. Te pro Caesare debeo rogare: Pro me debeo Caesarem rogare.* Vid. ad 80, 6. *G.*

unum) Al. omittunt. male: vim enim sententiae auget. Quod

vero nova tibi iniungimus. Tu enim iam tunc 3
illum in tutelam recepiſti, quum praedonis avi-
diſſimi faucibus eripuiſti. Neque enim ſine auxi-
lio tuo, quum altiſſima quaeque quaterentur, hic,
qui omnibus excelſior, inconcuſſus ſtetit. Praeter-
itus eſt a peſſimo principe, qui praeteriri ab opti-
mo non potuit. Tu clara iudicii tui ſigna miſiſti, 4
quum proficiſcenti ad exercitum tuo nomine, tuo
honore ceſſiſti. Tu voce Imperatoris quid ſen- 5
tires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi
Pontificem Maximum elegiſti. Quo maiore fidu-
cia iisdem illis votis, quae ipſe pro ſe nuncupari
iubet, oro et obteſtor, ſi bene rempublicam, ſi
ex utilitate omnium regit, primum, ut illum ne-
potibus noſtris ac pronepotibus ſerves; deinde, ut
quandoque ſucceſſorem ei tribuas, quem genuerit,
quem formaverit, ſimilemque fecerit adoptato;
aut, ſi hoc fato negatur, in conſilio ſis eligenti,
monſtresque aliquem, quem adoptari in Capitolio
deceat.

XCV. Vobis, Patres Conſcripti, quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in praetura modeſtiae; vos in iſtis officiis etiam, quae e ſtudiis noſtris circa tuendos ſocios iniunxeratis, cuncti conſtantiae antiquiſſimum teſtimonium perhibui-

autem Gierigius eo ſublato minui cacophoniam opinatur, non meminit, huic vitio pronuntiationem per ecthlipſin mederi potuiſſe. *S.*

3 *praedonis avidiſſimi)* Domitiani bonis omnibus inſidiantis. Vid. Ep. 4, 24, 4. *G.*

altiſſima quaeque) viri ſummi a Domitiano ſuppliciis affecti, exilio mulctati. Itaque mox *praeteritus* ab eodem Domitiano, breui ſupplicio non affectus. *E.*

4 *tuo nomine)* *Imperatoris.* Vid. 5, 3. *G.*

5 *tibi Pontificem Maximum)* Quod Pontificis Maximi dignitas imperio tum coniuncta, quod nummi omnes et inſcriptiones loquuntur. *G.*

ſi bene rempublicam) Vid. 68, 1. *G.*

fato negatur) Sterile, quod ſcitur, Traiani cum Plotina coniugium. *G.*

XCV, 1 *publicis — monumentis)* Credo, quae ſenatus Plinio ſtatuit: in actis certe ſenatus. *G.*

e ſtudiis noſtris) Pro facultate dicendi: v. g. ut Baeticis adeſſem, de qua re Ep. 3, 9, 1. *G.*

2 ſtis. Vos proxime deſtinationem conſulatus mei his acclamationibus approbaviſtis, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc conſenſum veſtrum complectar, et teneam, et in dies
3 augeam. Etenim memini, tunc veriſſime iudicari, meruerit quis honorem, nec ne, quum adeptus
4 eſt. Vos modo favete huic propoſito, et credite, ſi curſu quodam provectus ab illo inſidioſiſſimo principe, antequam profiteretur odium bonorum,
5 poſtquam profeſſus eſt, ſubſtiti; quum viderem, quae ad honores compendia paterent, longius iter malui; ſi malis temporibus inter moeſtos et paventes, bonis inter ſecuros gaudenteſque numeror; ſi denique in tantum diligo optimum principem, in
6 quantum inviſus peſſimo fui. Ego reverentiae veſtrae ſic ſemper inſerviam, non ut me conſulem, et mox conſularem, ſed ut candidatum conſulatus putem.

2 *his acclamationibus)* Malim *iis acclamationibus*. *S.*

complectar, et teneam) tuear omni modo, conſervem. *E.*

4 *et credite)* intell. *propoſito*: credite verum, conſtans, perpetuum illud fore, ſi etc. *G.*

quodam) Al. *quondam*. quod melius. Mox Gierigius pro *ab* probabiliter coniicit *ſub*. *S.*

5 *quum viderem)* * Re iterum conſiderata non puto opus eſſe, ut contra libros omnes *ſi* praeponamus: quod Plinius ad propoſitionem modo capitalem adiecit; haec *quum viderem — malui*, incidens modo eſt, qua interpretatur illud *ſubſtiti*. *G.* Ineptiſſime hic parentheſis interponeretur, ut quae vim impetumque orationis miſere ſufflaminaret. Itaque nullus dubito, *ſi* inſerendum eſſe, quod cur exciderit, facile patet. *S.*

diligo optimum) Acuta et elegans oppoſitio. Duae notae boni civis, una, *diligere optimum principem*; altera, *inviſum eſſe peſſimo*. *G.*

6 *candidatum)* *Quo quidem tempore omnia non modo, quae reprehendi palam, ſed etiam, quae obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium atque oculos intuemur* etc. Cicero pro Milone 16. *G.*

INDEX

HOMINVM ILLVSTRIVM

in quo ii, ad quos ſcribit Plinius, dativo caſu, ſcriptores antiqui *Italicis*, et, ubi ad eosdem ſcripſit Plinius, aſteriſco praefixo notantur.

INDEX
VERBORVM ET RERVM

quae literis exprimuntur *Italicis*, non ipsius Plinii verba esse intelligentur.

B.

E.

F.

G.

M.

N.

R.

X.

Z.